HLAS

Mesačník

pre literatúru, politiku a otázku sociálnu.

Dr. PAVEL BLAHO,
zodpovedný redaktor, majiteľ, vydavateľ a nakladateľ.

Ročník III.

V UH. SKALICI.
Tlačou Jozefa Teslíka (Škarniclovská kníhtlačiareň).
1901.

Obsah.

Rôzne články.

Články literárne básne a preklady.

Strana.

Literatúra slovenská.

Obzor priemyselný.

Obzor časopisecký.

Obzor národohospodársky.

Obzor sociálny.

Strana.

Obzor spoločenský.

Obzor spolkový.

Obzor umelecký.

Obzor vedecký.

Obzor študentský.

Referáty.

Rozmanité zprávy.

Čo sme vykonali?

Hneď po prvom roku pôsobenia »Hlasu« zasypávali nás tajní i verejní odporníci otázkami: čo ste vykonali, čo ste urobili čo napravili? Tak prísno žiadali od nás odpoveď; žiadali prácu, faktá, skutky viditeľné a na život a rozvoj národa základne vplývajúce. A my povedali sme im, ano, to čo nevykonali ste ***za roky*** vy, to nepodarilo sa ani nám ***za jeden rok!***

My nevychovali sme národ politicky, neučinili sme ho faktorom v stolici, v parlamente, nevolili sme poslancov. Ani nechceli sme v tomto smere účinkovať, lebo zásadou našou je a bude: národ kultúrne zaostalý, nie je schopný zdravého, politického života a bez súčinnosti ostatných, malých nemaďarských národov, odsúdený k nečinnosti a k stálym nezdarom.

Politika, tá nesmyselná, vysoká, komiky nepostrádajúca politika slovenských národovcov, viedla nás od porážky k porážke, od úpadku k úpadku. A čím viacej vzďalovali sme sa od roku vyhlásenia slobôd konštitucionálnych, tým slabšie žili sme politicky, tým viacej vzďalovali sme sa od ideálu, ***súčastniť sa správy krajiny a národov cestou politiky,*** vydobiť národu nášmu slobodný rozvoj na poli kultúry a cirkve, hospodárstva, zabezpečiť mu slobodné žitie na základoch najširšieho práva a účastným ho učiniť, všetkých výdobytkov novej doby.

Politika ožobráčila desiatky slovenských ľudí o majetky, zničila mnoho rodín, vyhostila zo starousadlých dvorov, dedín a obcí, slovenských ľudí, znemožnila nás v správach miest a stolíc, donútila nás k všeobecnému, nesriadenému, kvapnému ústupu. *Strhla* s nás škrabošku zdánlivej, na vonok jakosi predsa len imponujúcej sily a presvedčila Maďarov o našej vnútornej biede a slabote. *Politika* vydrela slovenských groší na tisíce, kŕmila štát mozolmi farárov, učiteľov a svetských horlivcov, a znemožnila takto značnejšie obete v prospech našich snáh kultúrnych.

Politika znemravnila náš ľud, naučila ho pijatike, podkupnosti, a zabila v ňom všetok smysel pre právo a slobodu.

Politika narobila z veľkých poetov a jasných hláv slovenských, chudobných nádenníkov, mozolujúcich na púšti slovenskej politiky, bez výsledku a zdaru.

Politikou zanedbala sa naša literatúra slovenská, ľudová spisba, pestovanie jazyka, rozvoj hospodársky, vynášanie starej, samobytnej kultúry, nášho národopisu, vedecké spracovanie slovenských krás prírodných; pod tlakom politiky klesla u nás veda vo všetkých jej oboroch, umenie, smysel pre krásu a vkus.

Preto nezaoberali sme sa politikou, zaujímala ona posledníe miesto v »Hlase« aj v našom verejnom účinkovaní.

Snahy a účinkovanie naše pohybovalo sa v umravňovaní slovenského človeka a v blížení sa k ideálu kresťanstva láskou vytrvalou, povedomou a stálou prácou, ďalej v kritickom rozbore slovenského života a v práci kultúrnej a hospodárskej, v pestovaní vzájomnosti československej, v rozširovaní dobrých kníh a časopisov.

V 1. čísle II. ročníku uverejnili sme úryvok od dánskeho filosofa Lunda »Vznik Kresťanstva«. Boli sme vždy priateľmi slobodného slova, dráždiť lebo napádať cirkve nemali sme v úmysle. Neverili nám a shrkli sa proti »Hlasu« všetky heterogenné elementy, katolícke, evanjelicke orgány slovenské, spoločnosť i jednotlivci, klerikálne pribarvení kňazi, národovci, svetskí ochránci cirkví a dogmat, ktorí dľa učenia týchto nežijú, ale z prospechu a výhod do klerík a luterákov sa zachytajú, a vôbec všetko čo nazýva sa na Slovensku kresťanským a slovenským, postavilo sa do bojovného šiku proti »Hlasu«.

Ešte i niektorí horliví akademici, neveriaci v nič a neznajúci kostol, nazvali nás neznabohmi, tak záslužné bolo vtedy vláčiť sa po hlasistoch.

No neumoril nás ani tento kombinovaný útok. V skutku bol dobre premyslený. Prežili sme ho.

Je pravda, naša obrana bola mdlá, mĺkva, následok tejto slabej obrany bol, *že poklesli sme sami v sebe i na vonok.* Nemáme príčiny tajiť tento fakt.

Sme si ho vedomí a čerpáme z neho poučenie pre budúcnosť. Hľadať príčinu tejto smutnej okolnosti bolo by zbytočné na tomto mieste. Tí, ktorí bližšie stoja k »Hlasu« znajú ju.

Ináče držali sme sa dľa možnoti vo všetkom verne zásad vyslovených na lanskej schôdzke sv.-mikulášskej. Krúžok priateľov »Hlasu« s redakciou vydržiavali v Skalici a na okolí od 1. sept. 1899 do 1. júna 1900 nasledujúce prednášky:

O organisácii odrástlej mládeže.

Alkoholismus a jeho následky.

Sústava ľudského oka a najčastejšie choroby očnie (s demonštráciami).

O trachóme (po prednáške predalo sa 200 výtiskov Makovického brožúrky »Trachóm«).

Slováci a delnícke pomery v Amerike.

Vinič a jeho nepriatelia (perenospora, oidium albicans, Oidium Tuckeri).

Rozberanie charakteru 12 apoštolov a Judáša zvlášte.

Vliv alkoholu na telo a dušu. (Po tejto prednáške zrieklo sa 80 mládencov pitia pálenky, asi 6 z nich kleslo, ostatní sa držia).

O kresťanskej tlači.

Ján Hus a jeho vek.

Úver a drahé peniaze v našich sporiteľnách a pomocniciach.

O spolkoch a ich význame (Holič).

Škodlivosť pitia pálenky (Mokrýhaj).

Význam hospodárskeho boja (Mokrýhaj). V tejto obci mládež zriekla sa proti starým, a od pol roka nenavštevujú židovskú krčmu, kresťanskej krčmi niet v obci.

O krojoch a výšivkách.

O umelom hnojive. (Spoločné objednávky).

Význam potravných spolkov. (Kúty).

Ako založiť a viesť potravný spolok. (Kúty).

Čo čítať? (Kosmák, Poučné čítanie, Kalinčák, Kukučin a t. ď.

Jako požičiavať a splácať peniaze. (Výklad článkov Dr. Krnu).

„Svoj k svojmu“. (Hospodársky boj na Morave a u nás).

Peňažné ústavy slovenské. (Výklad článku F. Houdeka).

O ruských sektách. (Tolstoj, duchoborci, skopci).

Kapitoly z dejín Uhorska.

Výmena semena v hospodárstve (hanácky jačmeň, zemiaky Agnelky, »Klenot«.

Vianočné divadelné predstavenie v Skalici pri 10 kr. vstupnom navštívilo asi 1000 ľudí.

I menšie predstavenia navštívené boly valne.

Brožúrky »Trachóm« rozšírilo sa 4000 výtiskov, zaplatené je za 3000, niektorí učitelia poslali nazad, »že nevedeli čo s tým«. Druhý sošit »Poučného a zábavného čítania« rozdával sa medzi školskú mládež v 40 výtiskoch.

»Poučného čítania« rozdalo a predalo sa 160 sošitov, 250 kalendárov »Nová Domová Pokladnica«, rozpredalo sa po 10 kr.

Tolstého »Vzkriesenia« predalo sa 8 sväzkov.

Časopisy a knihy redakcii zasielané rozdávali a požičiavali sme ľudu.

Založili sme jednu ľudovú knižnicu obsahujúcu 100 sväzkov.

Redakcia »Hlasu« so spisovateľmi bratmi Mrštíkovci, a architektom D. Jurkovičom sostavila príručnú knižnicu asi o 60 sväzkoch z novšej literatúry českej pre našu mladú poetku Ľudmilu Podjavorinskú. Onedlho sa knižnica slečne Ríznerovej zašle.

Naše stanovisko k bratom Čechom sa nezmenilo. Interes pre slovenské veci v Čechách a zvlášte na Morave potešiteľne rastie.

Dôkazom toho boly i slovenské večery na rozličných stranách usporiadané.

Vo Viedni usporiadal »Národ« dva slovenské večery. Prvý s Českou Sokolskou Župou Dolnorakúskou, druhý so spolkom »Svatopluk Čech«.

Na druhom večierku bola prednáška o Sv. Čechovi, a o Hviezdoslavovi, ostatný programm vypĺňovaly slovenské skladby a piesne. Predalo sa mnoho slovenských kníh a slov. dopisníc.

Slovenský večierok v Brne, v Úprkovom salone »Vesny« vypadol skvele, zvlášte vyznamenal sa mladý skladateľ Víťazoslav Novák, hlavne po stránke umeleckej so svojimi harmonisáciami slovenských piesní. Slovenská pieseň našla v ňom nevšedného znateľa, prednesené malé opusy jeho vyvolaly veľké nadšenie.

Na Kroměřížskom večierku, prednášal redaktor tohto časopisu: O kultúrnych pomeroch slovenských. Pán K. Kálal o vzájomnosti československej. Viedeňské československé kvarteto spievalo slovenské piesne s takou dokonalosťou a vernosťou, s jakou nestretáme sa v obyčajných našich koncertoch nikdy. Slovenská pieseň podmanila Kroměříž, dúfame že na vždy.

Slovenských kníh predalo sa za 150 zl., slovenských výšivok za 80 zl., prišly i hojné objednávky.

Výsledok večera bol »Slovenský Krúžok v Kroměříži«.

Slovenský večer v Hodoníne usporiadaný v prospech Matice hodonskej vydaril sa tiež, prednášal redaktor tohoto časopisu o kulturných potrebách slovenských a o vzájomnosti, všetky čísla hudobného programmu boly slovenské.

Redakcia »Hlasu« podporovala slovenskú študujúcu mládež s väčším obnosom.

Podporovaní boli: 2 technici, 2 obchod. akademici, 1 poslucháč maliarskej akademie. Dvaja teologovia 1 kat. a 1 ev. dostali knihy.

V Ružomberku účinkovalo prednáškové družstvo, ktoré dostalo i úradné povolenie ku prednáškam. Naším pričinením založené boly tri spolky: 1 »Beseda«, 1 »Kat. Kruh« a 1 »Potravný spolok«.

Takýmto smerom niesly sa naše snahy v minulom roku. Všetko drobná, nevďačná práca. Na vonok nevidno jej a neznačí pred svetom temer nič, no nám je ona cennou a veľkou, preto lebo naša práca je rozorávaním úhoru, stavbou od základu, systémom vo výchove a obrodení ľudu slovenského, smerom vo výučbe a v odchovaní mládeže!

O nás nebudú písať časopisy, náš pokrok nebudú chváliť redaktori a spisovatelia, u nás niet slávy a okázalosti. Dostačí nám precítnutie duše ľudu, a porozumenie pre dobro a pokrok.

Práca naša je len kvapkou v slovenskom mori bied a strašného úpadku. My nie sme spokojní, nesmieme byť, my mnoho musíme chcieť, veď slovenský človek pri najsilnejšej vôli, pri túžbe ohnivej, vykonať nemôže mnoho, vykoná málo alebo nič. Tak slabí sme v láske opravdovej k ľudu, tak malí v práci a skutkoch!

Toto bol náš referát na schôdzku mládeže! Ľúto nám, že nebolo možno podat ho živým slovom. Na rok ak Boh dá, bude naša výročná zpráva obšírnejšia, bude obsahovať nie jedon kút Slovenska, ale aj iné kraje a stolice; jestli mládež pochopí nás a bude pracovať tak ako my. Bratia pripomínajte si povinnosti voči ľudu, vždy a všade a pracujte stále, vytrvale.

Na adressu mládeže ešte toto: odporníci „Hlasu" a nepracujúci hlasisti, nepracujte pre „Hlas" ani za „Hlas", pracujte za ľud, za jeho poučenie, zošľachtenie, hospodárske pozdvihnutie a na konci roku povedzte nám vždy smele; hľa toto sme vykonali. Pred prácou skloníme hlavu.

Dr. *P. Blaho.*

Miestne názvy slovenské.

V 11. čísle II. ročníku »Hlasu« vyzýva dr. Joz. Minárik slovenskú mládež k cestovaniu po rečovom rozhraní slovensko-maďarskom za účelom štúdia ethnograficko-topografického. Bolo tým iste mysleno aj sbieranie miestných ľudových názvov, k čomu uverejnil som vyzvanie ešte v 2. čísle tohože ročníku. Budiž mi dovoleno prosbu moju za sbieranie miestných názvov opakovať a niekoľko slovmi naznačiť jak dôležité je toto sbieranie. Snáď že vtedy som sa dosť určito nevyjadril, lebo nebolo mi porozumeno — bola žeň príspevkov k sostaveniu menoslovu miest slovenských veľmo chudobná. Dostalo sa mi len od pána Štefana Wolfa-

Kňazolúckeho z Novej Bani (soznam mien v Tekove a z čiastky aj v Honte), ďalej od pána Daniela Bodického uč. v Lipt. Sv. Mikuláši (soznam mien v Novohrade) a veľmo cenného príspevku od pána Franka Šujanského, farára v Selciach (soznam mien vo Zvolene s dôležitými etymologickými poznámkami, ďalej soznam mien v Turci a z čiastky aj v Tekove a Nitre). Chýbajú mi tedy ešte z úplna tieto stolice: *Gemer*, *Spiš*, *Šáriš*, *Abauj*, *Zemplín*, *Ungvár*. Zvlášte vo východných stoliciach sú miestne názvy veľmi pomaďarčené a slovensky už i málo známe, a preto veľmi potrebné je znať, ako ľud teraz sám svoje obce nazýva.

Chcejúc sostaviť pre praktickú potrebu slovensko- maďarsko- nemecký menoslov všetkých obcí a bude-li možno aj podobnú mapu s názvami rýdzo slovenskými, vyhľadával som slovenské mená najprv zo starších topografických diel uhorských. Najdôležitejšie z nich sú: »Geographisch-historisches und Produkten-Lexikon von Ungarn« 1786. Lipského; »Repertorium locorum in Hungariae occurentium« 1808. a Nagyove: »Notitiae politico-geographico-statisticae inclyti regni Hungariae« 1828. Mnohé dobré mená nájdeme aj v topografických článkoch knihy: »Neues Ungarisches Magazin, od Windischa« I. 1792. Srovnávaním slovenských názvov v týchto dielach nájdeme veľké rozdiely a často správné slovenské meno ani nemôžeme vynájsť, preto je nevyhnuteľne potrebné vedieť aj terajšie v ľude žijúce meno každej obce, má-li byť sostavený menoslov pre praktickú potrebu. A k tomu netreba nič inšieho len na arch papieru písať na ľavo mená maďarské a na pravo slovenský názov obce v istej stolici.

Preto prosím, pánov ktorí sa o vec zaujímajú, aby mi týmto prispeli ku pomoci. Aby bolo vidno ako často rôznia sa názvy slovenské v topografických spisoch, uvádzam na konci menoslov okresu svatomartinského, stolice turčianskej a porovnávam z maďarskými názvy z Jekelfalussyho Helységnévtáru, s ľudovými názvami slovenskými a s pomenovaniami Korabinského aj Lipského.

Krem toho úradné mená maďarské sa čím ďalej, tým viacej stále maďarisujú. Staršie vydania Helységnévtáru majú viac mien slovenských ako novšie. Aj u vojenských podrobných map je to rovnaké.

Aj diecesánske soznamy sú teraz celkom pomaďarčené, ačpráve neslúži to vždy jasnosti a úplnosti. V tekovskej stolici pri fare Horných Hámroch (Felső-Hámor) uvádzaly staršie šematismy tieto osady (dľa sdelenia p. P. Fr. Šujanského): Beňov Vrch, Biely Vrch, Brod Čerťaže, Debnárova Hora, Frtál Vrch, Hrabičov, Jančok, Kostí-Vrch, Lipie, Majsňarovo, Marušková Dolina, Morasť Dolina, Pajer, Pecno, Rovne (pl.), Žarnovická Huta, Zárubia, Žiar, Žubkov. Teraz mimo Žarnovickú Hutu

stojá v šematisme len dve mená, do ktoré stiahli všetky tie osady, aby si usnadnili pomaďarčenie mien. Hrabičov nazvali Gyertánfalva (= hrabová dedina)a Žubkov Erdő-Surány (= horná mladina).

Ale sbieranie miestnych ľudových názvov je nie len veľmi dôležité, ono je tiež zajímavé. Zvlášte kto pozná miestne názvy české, moravské a sliezske iste zbadá podobnosť v pomenovaniu daktorých miest, z čoho možno celkom bezpečne súdiť na kultúrnu a národnú jednotu Čechov a Slovákov.

Na Slovensku je Zvolen, v Čechách je Zvol, Zvoleněves (= Zvolen -ova ves) na Morave Zvolenov: na Slovensku je mnoho Bystríc, aj na Morave je Bystřice pod Hostýnem a Bystřice pod Pernštýnem; na Slovensku je Sobotište, v Čechách je Sobotka (Sobot = staroslov. vrch na ktorom sa vatry pálili); na Slovensku je Trnava, v Čechách sú početné děditiny s názvom Trnová. Slovenské »Hrádky« iste hojne majú druhov v Čechách aj na Morave, v Čechách nebolo toľko »Podhradí« ako na Slovensku (15). Slovenskému Breznu zodpovedá české Březno, Slatine Slatiňany, Blatnici Blatná, Blatnica, Uhorskej Skalici Česká Skalice a j. Netreba ani viacej príkladov uvádzať lebo je už z tohoto vidno, že duša oboch bratských kmenov je rovná a rovnako si utvorila názvy miest, ktoré ich príslušnici osadili a zvlášte názvy vzaté z prírody nemôžu byť u jednoho národa rôzne. Veď máme Vyšehrady aj Ťeplice aj Nové Mestá (nad Kysucú, nad Váhom, nad Metují).

Len v dačom javí sa rôznosť. V Čechách aj na Morave najobyčajnejšie pomenovanie dedín je »Lhota« (= lehota), tých je v Čechách okolo 200 na Morave 50*). Veľmi zriedkavé sú však názvy s menami svätých, takých je zase v Uhrách a menovite na Slovensku hojnosť. Dľa Csaplovicsovho diela: »Gemälde von Ungarn« z r. 1829 má v Uhrách 27. čiastka všetkých obcí názov svätý t. j. 468 obcí. Najviac ich je s menom Svätý Jur (47), najmenej s menom Svätý Jakub (7). Názov Všech Svätých (Mindszent) nosí 26 obcí.

Dľa biskupov, opátov, mnichov a pústovníkov menuje sa 127 obcí, dľa kostolov 72 obcí, čert (ördög) opanoval názov 8 obcí. V Čechách máme zase niekoľko dedín s názvom »Peklo«.

Dľa národnosti majú tiež mnohé obce prívlastky: 100 obcí je Nemeckých (Német), 76 Uhorských (Magyar), 74 Slovenských (Tót), 41 Ruských (Orosz), 26 Rumunských (Oláh), 23 Srbských (Rácz) a 13 Vlašských (Olaszi), z nichž daktoré sú tiež na Slovensku.

Názvy z prírody vzaté boly najviac od stromov. Dľa brezy (Nyir =), menuje sa 100 obcí, dľa bukov 51 obcí, dľa jabloní 34 a dľa stromov

*) Aj na Slovensku je ich dosť, Hornia, Dolnia Lehota atď.

vôbec (fa) 170 obcí, z väčšej čiastky v stolici železnej. Aj dla dňov v týždni menujú sa mestá a dediny. V Uhorsku je 17 Stried, 5 Štvrtkov, 5 Piatkov a 13 Sobot. Dla trhov (vásár) volá sa 12 obcí, dla vlkov (farkas) 30 obcí. Obcí s koncovkou -falva v maďarskom znení je vraj 170, čo však sa zdá byť primalým počtom, s koncovkou -háza 123. Sú 3 obce i dla zemí pomenované a to vo Spiši (snáď v Abauji) Moldava, v Torontále Macedónia, v Srieme India.

Iste nie bez zaujímavosti je táto štatistika miestnych názvov uhorských, ačpráve celkom azda nezodpovedá dnešným pomerom, predsa dôrazne vyzýva k úsilnému sbieraniu krásneho tohoto nášho bohatstva ľudových názvov prv, kým nám ho slepý šovinismus nepokazí, lebo prv než upadne v zabudnutie . . .

Turčianska stolica.

Okres Turčiansko-svato-martinský.

Stoličné mesto: Turčiansky Svatý Martin.

Veľká obec: Turčiansky Svatý Martin.

Jekelfalussy:	*Slovensky*:	*Korabinský*: (1786.)	*Lipský*: (1808.)
Felső Jeszen	Horné Jaseno	Malé Jesseno	Malé Jeseno vel. Jaseno
Alsó Jeszen	Dolné Jaseno	Welké Jesseno	Welké Jeseno vel. Jaseno
Alsó Kálnok	Dolný Kalník	Dolný Kalnik	Dolnj Kelnjk
Deákfalu	Diaková	Diakowa	Diákowá
	Dolina	Dolina	Dolina
Dráskócz	Dražkovce	Drasskowcze	Drasskowce
Felső Kálnok	Horný Kalník	Horný Kalnik	Hornj Kelnjk
Ivánkaföld	Ivančiná	Iwančina	Iwančiná
Podhrágy	Podhradie	Podhragya	Podhradj
Stiavnicska	Štiavnička	Malá Sstiawnicza	Sstiawnička
Szklabinya	Sklabina	Sklabina	Sklabjnka
Szklabinya-Váralja	Podzámok Sklabinský	Podzamek	Sklabina Podzámská
Zábor	Zábor	Zaborja	Záborja
Neczpáll	Necpaly	Neczpal	Necpaly
Bella	Belá	Bella	Bela
Gyulafalu	Dulice	Dulic	Dulice
Kostyán	Koštany	Koschtyán	Kossťany
Szent-Péter	Svatý Peter	—	Swatý Petr
Zsámbokrét	Žabokreky	Zschámbokréth	Žabokreky
Pribócz	Príbovce	Pribowcze	Přjbowce
Bálintfalu	Valentová	Walentowa	Walentowá
Benicz	Benice	Benicze (Benefalva)	Benice (Benefalva)
Blatnicza	Blatnica	Blatnicza	Blatnica
Deánfalu	Dianová	Dianowa	—
Folkusfalu	Folkušová	Folkussowa	Folkussowá
Károlyfalu	Karlová	Karlowe (Karlsdorf)	Karlová
Kis Rákó	Rakovo	Malé Rakowo	Malé Rakowo vel. Lehotka
Laszkár	Laskár	Lasskár	Laskár
Nagy Rákó	Rakovo	Welké Rakowo	Welké Rakowo

Jekelfalussy:	*Slovensky:*	*Korabinský:* (1786.)	*Lipský:* (1808.)
Tarno	Trnovo	Trnowo	Trnowo
Trebosztó	Trebostovo	Trebossto	Třebostowo
Ruttka	Vrútky	Nižné Wruti a Wessné	Dolnj Wrutky a Hornj
Bisztricska	Bystrička	Bisztricschka	Bystřička
Jahodnik	Jahodník	Jahodnik	Jahodnjky
Klicsin	Kľačany	Kelecsény Klicschin	—
Kossut	Košúty	—	Kossúty
Lipócz	Lipovec	Lipowecz	Lipowec
Prékopa	Priekopa	Priekopa	Prěkopa
Tomcsán	Tomčany	Tomčani	Tomčany
Záturcsa	Záturčie	Zaturza	Hornj a Dolnj Záturce vel. Záturčj
Szucsán	Sučany	Sucschan	Sučany
Konszké	Konská	Konszka	Konské
Krpellán	Krpeľany	Krpellan	Krpelany
Nolcsó	Nolča	Nolčowa	Nolčawa
Rattkó	Ratková	Ratkowo	Ratkowo
Suttó	Šútov	—	Ssútowo
Turán	Turany	Turan	Turany.

S. Klíma. *)

Naším obchodníkom!

Maďari chcú z nás narobiť helotov. Myšlienka, že všetko čo je nemaďarské v Uhrách treba zlomiť, ba vyhubiť, vštepuje sa stále už od päťdesiatych rokov i do sŕdc prostého ľudu maďarského, a vyznajme, ujíma sa tam. Je pravda, maďarská štátna idea, nežiada našich ľudských životov, no žiada nemilosrdne vyničenie nášho slovenského ducha, našej národnosti, bo nás chce vpiť do seba, chce nami zmohútneť, nami rozmnožiť svoj počet.

Cieľu toho mienia dosiahnuť: *umlčaním literatúry slovenskej* (prenasledovanie časopisov, kníh, spisovateľov, atď.), *ponechaním nás v nevedomosti* (násilná maďarisácia, vyučovacím jazykom v školách je len maďarčina), *ochudobňovaním nás* (podporovanie obchodu a priemyslu maďarského i židovského, prekážanie obch. a priem. slovenskému), *znemravňovaním naším* (zrejmá podpora pálenečného moru vládou, udeľovanie licencií len židom, šírenie kartovníctva, atď.). Keď toto dosiahnu, bude hračkou pomaďarčiť celý národ!

Aby nedali vzniknúť národnému bohatstvu iných národov v Uhrách, Maďari, postrádajúc sami obchodného ducha, použili prišlých židov k zabratiu obchodného a priemyslového poľa medzi národami nemaďarskými.

*) Článok písaný je pôvodne slovensky. Red.

Fakt je, že na Slovensku obchod a priemysel je v rukách židovských. V Semitoch našli Maďari znamenitých spojencov, k šíreniu svojej moci medzi Slovákmi, Malorusmi, Rumunmi, Srbmi, Horvátmi atď., tak ako zas Nemci v židoch rakúskych a poznaňských, medzi tamejšími slovanskými národmi. Židia pridávajú sa vždy k silnejšiemu. Dokiaľ zavládali verejnou mienkou v Čechách Nemci, boli židia vždy ích hlavnou oporou a sú dosiaľ, ale kocka šťastia nemeckého začína sa obracať a židia začínajú sa hlásiť k českému národu.*)

Zo spojenstva toho majú židia väčší osoh než Maďari: hmotným obohacovaním ich nemohutní maďarstvo, ale židovstvo samo. To nič nemení na veci, že sa oni k Maďarom hlásia.

Chceme-li teda obstáť v boji a hospodársky sosilneť, musíme si obchod a priemysel vydobyť z rúk nepriateľskych!

Obchod i priemysel slovenský je ešte ďaleko od svojho rozkvetu. Kde-tu vzniká nový peňažný ústav, nový obchod, nová dielňa, nová továreň, to jest, pomaly predsa len napredujeme.

Veľkoobchodu chybí na Slovensku nezbytná podmienka, veľké mestá, bo on je odkázaný len na veľké strediská. Krem Prešporku, Košíc, Štiavnice a Belej, Nitry, Trnavy, Nových Zámkov, Prešova, majú všetky ostatné mestá menej než 10.000 obyvateľov, a k tomu sa ešte druží aj tá okolnosť, že v spomenutých mestách niet národného ruchu, a tým je hatený i vývin ba vznik obchodu slovenského v nich**) Za to tým výhodnejšie môže sa on pestovať *v rozmeroch stredných a menších* po ostatných obciach, bo tu sa mu dostáva všetkých podmienok. Po vystavení oravskej dráhy, zasahuje sieť železničná v celku dostatočne do všetkých stolíc obývaných Slovákmi tak, že premávka vyhovuje svojmu požiadavku. Treba je len dostaviť niekoľko kratších tratí, pár odbočiek, a mohli by sme povedať, že máme dostatok dráh.

Že obchod na našich stranách môže vznikať a rozvíjať sa, dokazujú židia a vzniklé už obchody slovenské. Len malá je u nás podnikavosť. Žid privandruje s nepatrným majetkom alebo s nijakým, zariadi si maličký skliepok, všetok získaný kapitál vkladá doň a stále ho zväčšuje. Takto ich vidíme pred našimi očami v dobe krátkej mohutnieť. Ačkoľvek na Slovensku tvoria oni len 6% t. j. na 100 Slovákov pripáda 6 židov, predsa uchvátili oni všetok obchod a priemysel do svojich rúk.

---

*) V Prahe židovský akademický spolok dokonca činne prispieval tohoto roku k oslave Husovej!

**) Za hranicami jestvujú dva veľké obchodné domy slovenské: vo Varšave (Rusko) „Bratia Ország“, a v Bukurešti (Rumunsko) „Gabriel Polony“.

Príčiny toho stavu sú:

1.) nedostatok obchodnej a priemyselnej mládeže,

2.) nedostatočné jej odborné aj neodborné vzdelanie,

3.) nesorganisovanosť doterajšieho obchodu i priemyslu.

Mešťanstvo najradšej dáva svojich synov do úradov a na štúdia. Mať so svojho syna »pána« (ktoré slovo u nás skoro všeobecne kryje sa s pojmom »úradník«), je najvyššia túha našich mešťanov. Nevidia, že takýto »pán«, zväčša mizerne platený, je vlastne najväčším otrokom za našich pomerov. Vychodí 4—6 tried gymnasiálnych, 3 triedy školy mešťanskej (polgárky) a pojď do úradu, kde potom pracuje do obedu, po obede pár hodín perom, výjde z pisárne a robí pána na ulici. Ovzdušie úradné zahluší v ňom i ten naskrytejší cit lásky k národu, ktorý mu zostal napriek námahám škôl. On nie len milovať prestane rod svoj, ale i nenávideť ho počne a hlavne ľud, ten koreň a kmen národa. Každý taký je pre nás ztratený. Sedliacki synovia ostávajú buď všeliakými robotníkmi, nádenníkmi alebo maloroľníkmi žijúcimi so dňa na deň, nepatrný počet ide za kňazov a učiteľov.

Z mešťanských synov tí, čo ostávajú pri remesle a obchode postrádajú vzdelania odborného i neodborného. Za remeselníkov a za kupcov dávajú obyčajne len takých, ktorí pre nešťastnú maďarčinu zaostávajú v školách, v učení, alebo prepadnú v prvej-druhej triede gymnásia. Ktorí sú už učňami a pomocníkmi, lebo zamestnaní v účtarňách, všeobecne myslia, že sa už vzdelávať nepotrebujú a za výhovorku používajú, že celý deň (u nás v dielňach a obchodoch pracuje sa od ½7—8 do ½10) zabratí v prácu, večer sú unavení a nechce sa im učiť, ba ani čítať. Miesto vzdelávania radšej fajčením premrhajú i tú malú chvíľu slobodnú, alebo idú do hostinca. Aký div potom, že remeselníctvo upadáva a obchod skoro nenapreduje?

Ale i tej mládeži, ktorá sa už rozhodla pre dráhu kupeckú, nevenujú obchodníci náležitej pozornosti. Od doby, keď obchodník príjme chlapca za učňa, až do doby, keď odchádza od neho, *má mu svedomite stále vštepovať do srdca aj umu, lásku k národu i vedomosti kupecké.* Len takto budeme mať skutočných obchodníkov a pritom národne povedomých. Väčšina našich obchodníkov nekladie posiaľ váhu na takúto výchovu obchodnej mládeže, a ona je predsa nezbytná. Kto takto vychová pre obchod aj pre národ ľudí, ten drobnou prácou koná veľmi mnoho bez lomozu. Nezabúdajte teda na to.

Ďalšou našou nevyhnuteľnou potrebou je, *sorganisovať obchod slovenský.* Dokiaľ celý národ nenie dľa zamestnania spojený v spolky, dotiaľ smiešno je pomýšľať na všeobecnú organisáciu. Bez spolkov nepostúpime nikdy. Každý spolok je ohnivom reťaze, ktorou sa zabra-

ňuje ďalší vítazný postup našich nepriateľov. Tých niekoľko speváckych spolkov a besied nás neobráni dostatočne, musíme sa sdružiť dľa špecielných záujmov. (Odborová organisácia). Slovinci počtom o polovicu menší národ než je náš, roztrhaný po krajinách Štýrska, Krajine, Korutanoch, Primorí, Istrii, Gorici, Terstu, predčili nás už v spolčovaní. Tí majú spolok kupeckých pomocníkov v Gorici »Trgovsko in obrtno društvo« (obch. a priem. družstvo), ktoré zamýšľa postaviť slovinskú obchodniu školu a obch. i priem. banku. Nahradiť má tiež obchodnú komoru, ktorá je tam v rukách Talianov. V Štýrsku majú spolok »Merkur«, ktorý zásobuje tamejších slovinských obchodníkov výrobkami železnými. My sme doteraz celkom bez organisácie, pristúpme teda konečne k založeniu spolku v širokých rozmeroch.

V hrubých rysoch predstavoval by som si to sdruženie nasledovne. Spolčenie zahrňovalo by: *majiteľov obchodov a priemyslových podnikov, úradníkov peňažných ústavov v obchode a v priemyslových ušľárňach zamestnaných*, vynímajúc učňov, tvoriac 3 oddelenia vnútri spolku. V jednotlivých okresoch kde by sa potreba toho ukázala, boly by *odbory* a v nich sdružené všetky osoby výš menované, obývajúce ten okres. Sídlo ústrednej správy určila by prvá valná hromada.

Činnosť spolku pozostávala by: *v podporovaní členov v páde úrazu, nemoce, smrti* *) Nemocenské pokladne uhorské sú mizerne sriadené, nevyhovujú ani najmenej svojmu určeniu. No ani to je nie na škodu, keď je človek za pár halierov poistený vo dvoch spolkoch. Pre poisťovanie, sriadilo by sa družstvo ako spoločenstvo, nie ako spolok, lebo posledný potrebuje koncessiu a veľkú základnú istinu.

Ďalej zabýval by sa spolok *sprostredkovaním práce*, totiž pre pomocníkov, dopisovateľov a v peň. ústavoch zamestnaných. Staral by sa, aby uvedomelí Slováci dostali sa do slovenských obchodných domov. Poneváč je pre obchodníka dobre, keď zkúsi trocha sveta a nazre i za hranice, spolok by zaopatroval svojim členom miesta von z krajiny, stojác vo spojení s podobnými zahraničnými spolky, — hlavne slovanskými. Za hranicu vypravení členovia by sa zaviazali po čase príjsť nazpäť na Slovensko a tu otvoriť obchod, bo z tých kupcov, čo sú von z krajiny (zvlášte z menších), nemáme nič! Tiež by bol *informačnou kanceláriou*.

*) Americkí Slováci, v čele s P. V. Rovniankom založili si „Slovenský Národný Spolok", počítajúci teraz 351 odborov s viac než 11,000 členmi. Člen platí 70 centov mesačne. Zomre-li muž dostane dľa tohoročnej konvencie jeho žena alebo rodina 900 dolárov (2250 zl.,) zomre-li žena, tak dostane muž alebo jej rodina 300 dolárov (750 zl.).

Jednotlivé odbory predplácaly by si *odborné časopisy* slovenské, české, ruské, maďarské i nemecké, prípadne aj iné, dľa znalosti jazykov, a z nich by sa týždenne referovalo. Založením odborných knižníc napomohlo by sa samovzdelávanie. S času na čas poriadali by sa prednášky vzdelávacie. *Časopisom spolkovým* by mohly byť na pr. »Hospodárske Noviny«, trocha pozmenené a riadne vydávané.

Sriaďujúci výbor môže všetko podrobne vypracovať.

Kto zo starších obchodníkov majúcich vliv chytí sa do založenia podobného, prepotrebného spolčenia? Vystavil by si navždy nehynúci pomník. Nedajme sa prenasledovať jeden po druhom, ale spoločne oprime sa proti prúdu. Len v tom je naša spása.

Kým nebude takéhoto sdruženia, svedomití obchodníci-národovci zaopatrite si príručnú odbornú knihovničku (aspoň 15 - 30 kníh), primäjte k tomu svojich ľudí, aby sa z nej vzdelávali!

F. H.

OBZOR.

Priemyselnícky. Za našich časov neprestajne ozýva sa po novinách, že vo vlasti našej treba úsilným spôsobom dvíhať priemysel, lebo je to prameň bohatstva tak, ako už starodávne porekadlo vraví o remesle: že má zlaté dno. Nuž remeslo je nič iného jako priemysel; lebo záleží na vycibrenom rozume a premýšľaní a nie na surovej sile telesnej, ktorá má váhu pri roľníctve, kde sa jej zdar očakáva od behu povetrnosti a požehnania Božieho, ačkoľvek v novšej dobe už aj tu rozumom treba využitkúvať tak sily prírody jako aj vrtkavosť počasia a chvíly. — Pri priemysle však hrá hlavnú úlohu dobrý cvik a peniaze; lebo nesbehlý priemyselník nevie pochopiť ani vkus kupcov, ani potrebu sdokonalovania výrobkov; bez peňazí ale ani pri najlepšom cviku nemožno počať provodzovanie remesla a priemyslu. — Cieľom zadováženia si cviku zakladajú sa na všetky strany školy a pre zaopatrenie peňazí tvoria sa účastinárske spoločnosti a zakladajú sa peňažné ústavy, aby spojené sily menších kapitálov, a využitkovanie osobného i reálneho úveru umožnilo podarenie sa diela i väčšieho, osobnú spôsobnosť jednotlivca prevyšujúceho. A toto treba ľuďom pochopiť.

V dobe týchto snáh nadobudlo veľkej významnosti kamenné uhlie a všelijaké stroje; lebo prvé dáva parou lacnú, ženúcu silu, a posledné rýchlosť a dokonálosť plodov prácou neustále rovnou. — Kto teda má uhlie, ten má tú silu a spôsob tej dokonálosti v hrsti.

Kamennouhelná baňa je teda diamantom, ktorým sa reže i tvrdé sklo nehybnosti ľudskej, a kto takúto baňu má, môže smelo riecť, že má poklad v hrsti, ktorým možno divy tvoriť.

Náš rodák p. Ignác Ličko odkryl v Malých Stracinách v Novohrade takéto ložiská šedého uhlia a založil s veľkým nákladkom baňu, ktorou sa doly tie srábať môžu. Plod bane tejto dokázal sa byť úžitočným po mnohých pokusoch, a aj do nášho železného hámru a inde doviezlo sa viacej vagónov na zkúšku a dokázal sa byť výborným.

Ale sily tohoto pána nestačia osobite ku náležitému vyúžitkovaniu tohto pokladu a preto sa mu narádza so všetkých strán, aby založil účastinársku spoločnosť a síce tak, žeby daná bola možnosť súčastniť sa aj ľuďom menšími kapitálmi vládnucim, na pr. 100-korunovými účastinami, ktorých by sa mohlo vypustiť 1000 kusov, aby sa získala istina 100.000 korún, čoby postačilo k závodu a každá účastina donášala by ročne najmenej 20 korún podielu, ktorý by som veru doprial ct. čitateľom nášho milého „**Hlasu**“.*) *Delník hámru.*

Časopisecký. *„Obrodenie“ u Maďarov.* V jednom belletristickom týždenníku objavil sa zaujímavý článok. Vanie z neho nadšenosť nad nepatrnými prejavmi mravnej renaissance-y v mravne upadnutej maďarskej spoločnosti. A volá z neho snažná túžba za mravným obrodením vo všetkých odvetviach života, za premenou doby poškvrnenej úpadkom jednotlivca a tak celých spoločenství, túžba za rozputnaním duševnej poroby, v nejž upie mužský ráz. V celku má pisateľova melancholia pohnútky asi také, aké hýbu i ideami našími. Časopis, v ňomž článok vyšiel, je orgánom maďarských katolíckych spisovateľov. Zredukujúc protivné bombasty slovné až na možné minimum, — bombasty ideové sú charakteristické, preto nemeniteľné — podávame článok aspoň vo výťahu:

»Vítajte nám, sľubné predznaky, vy milí, vonní predzvestovatelia jarej družiny vesny; už stretám sa s vámi na prostorách náboženstva, vo svete spoločenskom i duševnom, stretám sa s vámi na poli mravnosti. Ešte občas zavláda mnou zúfalstvo, že srdcia pripodobňujú sa zboreným chrámom, ktoré v ssutiny zrumil hnev ľudského nepriateľa a v ktorých služobník boží neprisluhuje obety Bohu, v ktorých nezneje pieseň vďaky, nevznáša sa k nebu prosba úpenlivá a vôňa tymianu. Ešte zachvieva sa mi duša a v bázni o budúcnosť vlasti, ešte pozarmútim sa, keď vidím, úzkoprsý úpadok, že nenávisť, mrazivá sebeckosť, úžas, tyrania pustoší

---

*) Prosíme o bližšie udanie podmienok, či sú dáke prospekty novej spoločnosti? Jakí znalci vyšetrili baňu, a ktorý finančný ústav súčastní sa podniku, kto je na čele?

v sieňach verejného života. Zronený dychtiac za útechou, utiekam sa k básni a k umeleckej tvorbe vekov prastarých, bo vidím, že s kalichov mi podávaných ssajem miesto radosti blen, miesto toku krištálo-čistého špinu a hnus, miesto techy a nehy, zabudnutia a uľavenia duchamorný jed. Ešte vzplaniem hnevom, keď krok za krokom objavuje sa mi v ústrety úpadok mužského rázu, cnosťou opovrhujúca nečestnosť, vädnutie ženskej cnosti a vidím, že hmotárstvo, honba za pôžitkami v jej pošetilom burácaní, že úplný nedostatok šľachetného citu n astupuje zkazonosné panstvo svoje, vo spoločnosti a to po všetkých jej odtienkoch, počnúc v rodine až hore po život štátny. Všetko to vidím, všetko to bolí ma; no pozorný môj pohľad všade uziera ten dobrý, sotva patrný predznak, zvestujúci jediným kvetom celú jar. . . . . Soznávam, že predznaky tie sú pomerne malicherné, prílišne nahodilé, veľmi novotné. Naproti tomu zmohutnely zjavy pustošenia a všeobecnej zkazenosti, roja sa jeden za druhým a panujú tak dávno, že k zúfalsvu náchylné duše už-už domnievaly sa: kúkol a burina, vybujnelo v záhrade života, — tŕnie a jedovaté zelie, že staly sa nevyničiteľnými. Malodušní mysleli tak; lebo veď dejiny sveta a človečenstva učia, že doby zla, zkazenosti a úpadkú netrvajú večne, že tieto prozreteľnosť udržuje akoby len na zkúšanie dobrých a šľachetných, akoby len na pozdviženie hodnoty a vznešenosti vekov ideálnejších. Po období zkazenom, ktoré teraz odumiera, zavíta svet lepší a ideálnejší; veď doby takéto, — trvajúce bárs za celé desaťročia, utonujú obyčajne uprostred hrôzy velikých otrasov, nesmiernych katastróf, niekdy ponoria sa v more roniacej sa krve a kajúca duša ľudská uhliada v tomto úžasuplnom konci zaslúžený trest, ktorý keď pretrpí, oblahčene, očistene, preporodene, s poznaním pravdy, prinavracia sa k svojím, k ľudským ideálom . . . . Nadchádza doba, v nejž ľudia liknaví stávajú sa predmetom opovrženia . . . «

Referáty.

»Petersburgskija Viedomosti« priniesly 20. júna t. r. na úvodnom mieste väčší článok o Slovákoch, ktorý sa bol obšírnejšie aj o »Hlase« zmienil. »Ani jedon slovanský národ, píše autor, netrpí toľkú biedu, toľké nešťastie a toľké prenasledovania ako Slováci pod egidou koruny Svätoštefanskej. Málo kto zná a počuje o tom; slovenské časopisy a žurnály mlčia takmer pod hroznou palicou maďarskej prokuratúry, administrácie a žandarmerie; inoslavianské časopisy zase, držia za povinnosť zanímať sa s otázkami »vyššej« politiky . . . . A keď vzdor

tomu dajaká zvest z tohoto kráľovstva biedy na svet Boží príde, tak to máme jedine dobrým a smelým ľuďom zo samého Slovenska k poďakovaniu. Autor opisuje ďalej, dľa zprávy N. N. vyvážanie slovenských detí z Trenčianskej stolice, vystupovanie »Femky«, menovite jej ostatný manifest. Dopisovateľ ľutuje roztržky medzi jednotlivými stránkami slovenskými, menovite medzi katolíkmi a evanjelikmi.

O »Hlase« píše následovne: »Už 2. rok ťahá sa borba medzi starou stranou patriotov, na čele ktorej stojí Hurban-Vajanský a mládežou, sústreďujúcou sa okolo žurnálu »Hlasu« v Skalici i okolo Dra Dušana Makovického. Mládež vyzdvihuje, pod vplyvom Tolstého, oproti »politike« starých, »mravné zdokonalovanie sa«; pod vplyvom prof. Masaryka a českých realistov, vystupuje oproti pomeru slovenskej inteligencie k Rusku a nádeji na jej pomoc z Ruska.

Ale rovnako s hlásaním Tolstojismu »Hlas« pojednáva aj viac konkretné životné otázky. Zasluhuje pozornosti menovite nedávno otisknutá stať Fedora Houdeka. Autor vidí jednu z tých najhlavnejších úloh národnej sebaobrany Slovákov v oslobodení sa od hebrejskej feruly t. j. v ekonomickom osamostatnení atď. Dopisovateľ »P. V«. veľmi mnoho citujúc z práce Houdekovej, ukazuje ruskému obecenstvu *hlavné* naše *neresti*: *alkoholism*, *úpadok hospodársky a morálny*, *upozorňuje na šafárenie semitov na slovenskych krajoch a v Uhorsku zvlášte*. Ďalej píše autor, akým spôsobom si myslíme odpomôcť atď.

»Vôbec »Hlasisti«, píše ďalej, mnoho bojujú za mravné pozdvihnutie Slovákov; na pr. oni zakladajú spolky striezlivosti, kam pristupuje veľká časť mládeže. Starajúc sa o odtrhnutie národa od krčmy a pálenky zaoberajú sa »Hlasisti« aj prácou intellektuálnou tým, že vydávajú mravno-poučné knižky. Dr. Dušan Makovicky a jeho stúpenci vydali pre pospolitý ľud knižky pod všeobecným názvom »Poučné čítanie«, atď.

»Nie je pochybnosti, že účinkovanie »Hlasistov« má viac praktický charakter, kdežto Svato-martinskí patrioti vo svojích časopisoch »Slovenské Pohľady«, »Časopis Museálnej Spoločnosti« s otázkami filologie, archeologie a folkloristiky sa zaoberajú. »Hlasisti« robiac preto svojím nepriateľom výčitky, zabúdajú úplne, že maďarská vláda nedovolí im, venovať sa viac praktickým a potrebnejším otázkam národného života. Maďarská vláda drží »Hlasistov« za menej nebezpečných pre seba — či právom je druhá otázka — ba ešte sa spolieha, že účinkovanie hlasistov je napokon úžitočné, pre Maďarov, zbudzujúc v národe rozbroj a oslabujúc sväzok z Ruskom, ktoré je budapešťským politikom tak strašným«.

Nový život.

Dráma v 3 dejoch

napísal: J. G. Tajovský.

Osoby:

Matúš Jahoda, rychtár a sedliak 50 r.
Katuša, jeho žena 40 r.
Anička, jejich dcéra 18 r.
Barbora Chvojková, chudobná vdova 65 r.
Martin, jej syn 24 r.
Pišta Bučák, žandár, potom sedliak 30 r.
Janko, paholok u rychtárov 15 r.
Notár.
Posel.
2 žandári, 3 muzikanti.
2—3 susedy, 3—4 občania.

I. dej v auguste, II. vo fašangu a III. v júni.
Dej na dedine. Doba naša.

Dej I.

Javište predstavuje bohatú, sedliacku izbu. V ľavo (divákovi) viac v pozadí dvere, v pravo dve okná. V úzadí o stupku vyššie komora s dvermi do nej otvorenými. Proti dverom v komore posteľ. Na ľavo od dvier komorných neveľké, do poly zastreté okno. Je večer; na stole horí lampa.

Výstup 1.

Matúš, Kata, Anička, Martin.

(Matúš sedí na posteli v komore. Je chorý. Oblečenú má iba košeľu, nohavice a pletené kapce na nohách. Pri ňom stojí Martin (driečny šuhaj). Na prostred javiska sedia na stolčokoch Kata i Anička a oberajú zelený hrach do košíka).

Martin. (Je na odchode. Podáva ruku Matúšovi.) Tak zdravý ostávajte, pán rychtár.

Matúš (podá mu ruku). S Bohom Martine a len ma ty prídi vše kuknúť, keď pôjdeš okolo.

Martin. Nebude to pani rychtárke po vôli.

Kata. Nuž lebo to je potom na dvoje: jedno ako že k rychtárovi a ono k dievčaťu (dôrazne) a to ja nechcem.

Matúš. A čože by aj k tej nemohol? Je mládenec, ona dievka — len ty prídi.

Martin. Neobídem vás, aj kamaráti prídu — spomínali. Boli ste vždy dobrý na mládencov.

Matúš. No, už ako bolo treba; len teda príďte. (Prevalí sa).

Martin (ide von z komory). Iste; zajtrá je nedeľa, tak odpoludnia. Dobrú noc vám, pani rychtárka. (Podáva Kate ruku).

Kata (schválne nevidí.) Dobrú noc.

Martin (rozumel stiahne ruku). Aj tebe, Anička.

Anička. Aj tebe, Martinko. (Vstala, ide za ním. K nemu). Po desiatej, budem čakať — (Vyndú).

Kata (k Matúšovi). No ľa, už ho vyprevádza. Má veru aj koho — ozembucha, trhana — nemá iba čo je na ňom a tú chalupu ako chlievik.

Matúš. Nuž nech že ho. — Mne sa šuhaj páči, ani by som ja vari proti tomu nič nenamietal, keby —

Kata (skočí, do reči). Ah oj, aj ja som tu! (bije sa v prsia). To ja moje mozole takému nedám, ani nie!

Matúš. Ale mozole, veď dobre mozole. — Je poriadny — nuž aj mozole.

Kata. Nech ti je, ja neškriepim, ale mne sa Pišta storazí lepšie páči!

Matúš. Ačak? A ja ani ho videť,ač mi nič neurobil. Ale úž tá jeho líškavosť, panština, juj, nie že žena, mati —

Kata. Či žena, či mati, ja stojím na tom.

Matúš. No len no, a ja neprivolím.

Kata. Privolím ja.

Matúš. Dobre — ale —

Kata. Žiadno ale. Ty sa ani nestar, i tak si chorý, potom ti je iba horšie a mám väčšie trápenie. Lež a čuš.

Matúš. Že? Aba, ja — čušať nebudem.

Anička (sa vráti volajúc zpät do dvier). Dobrú noc. (Sadne ku hrachu).

Kata (ju odmerala, začrie do zeliny). Až ma var chytá. (Hlasnejšie). Či ťa už skoro dooberáme? šly by sme podojiť.

Anička. Hneď je to.

Kata (uštipačne). Keby si ho bola šla po chalupu vyprevadiť, bolo by ešte skorej. (Anička premlčí odpoveď).

Matúš. Koľko že je hodín?

Anička (kukne na hodiny). Deväť bude, ňanka.

Kata. Dačo ti podať?

Matúš. Nič. Len to ráno, ako že ho zase dočkám?

Kata. Oj, jej, ba hneď je tu.

Anička. Ja sa ani na jedon bok nevyspím.

Matúš. Čože ty — zdravá; ale kto nemôže oka zavreť celú noc, tomu je aj hodina dlhá.

Kata. Kiežе spíš.

Matúš. Keby som mohol. Ty mne neuznáš.

Kata. Nuž ja už neviem, čoby sme ti robili, keď ti nič nespomáha: ani zeliny, ani doktor.

Matúš. Ani mne už vari nikto nespomôže, krem hrobára. Slabosť so dňa na deň väčšia a tu (ukazuje na hruď) dýchať nedá. Aby som už radšej ta sa podel . . .

Anička. Nevravte že tak, ňanka, veď vám to ešte prejde. (Vstane; dooberala. Kata ostatné ešte sbiera a obchraňuje zelinu). Dám vám tej medicíny za lyžičku (vníde do komory a podáva mu.)

Matúš. Tá mi ešte horšie robí.

Kata (vstala tiež). Keď doktor kázal, už len uži.

Matúš (prijal, no vychytí ho kašel). No — vi — diš. Odlož preč.

Kata. A poď, že podojíme.

Anička (vzala kabátik, oblieka si ho). Poďme. (Chce von).

Výstup 2.

Predošlí, Janko.

Janko (pribehne). Gazda, gazda, žandári idú k nám!

Anička (zamračí sa, pre seba.) Už zase ide. —

Kata (rada). Aj pán Pišta? — do tohto (na zelinu).

Anička. No veru azda ide gróf, či pán farár.

Matúš. Ešte ani v noci nedajú pokoja.

Janko (hľadí na Aničku a prikyvuje Kate). Aj, aj.

Kata (lstive k Matúšovi). Keď im to úrad donáša, čože si počneš? Chytro, dievča, pober tú zelinu zpred nôh. (Odkladá stôlčoky a vezme košík s hrachom do ruky a záponkou beží utreť stôl).

Anička (s výčitkou). Ale to mu nedonáša úrad, aby ma tu zlostil váš pán Pišta. (Nesie pred sebou zelinu a chce von. Janko otvoril dvere a vyšiel. Anička za ním, ale už stretne žandárov vo dverách. Prvý ide Pišta).

Výstup 3.

Predošlí (bez Janka), Pišta a 1 žandár.

Pišta (strážа-mešter. Na rukách má plno prsteňov, zlatú reťaz vidieť, keď sa rozopne. Vyholený, vylízaný. Fúzy do nosa vysmolené.

Surový výzor. Odporne lĺškavý materi a otcovi (z počiatku); tento ho však prezrel. K Aničke drzo vtieravý. Štipne Aničku v líčko). Dobrý večer, Aniöka. Komu že to?

Žandár (ticho). Dobrý večer.

Anička. Ale — čo ma štípu? — Kravám, keď chcú vedieť. (Vybla mu — ide von).

Kata. No — žeby ti ho neodštípli. — Aj, pekne vítam, pekne vítam, pán Pišta. (Utre si ruku do záponky a podá). Dobrý večer (zdraví Žandára). Dobrý večer (žandár si jej nevšíma; je cudzí. Ona mu ruky nepodá, lebo jej nadišlo plno starostí s Pištom).

Pišta (skladá sa a za ním pomaly aj žandár). Akože sa ráča mávať? a pán rychtár? (hľadí do komory).

Kata. My ešte, chvalabohu, nech sa oni pochváľa, ale otec je len vždy horšie. (Ukáže rukou do komory a odíde so slovami). (Hneď, hneď prídeme, len odpytujem ponižene — (nechá reč tak a začne znovu). Či je pekný, vľúdny, a tých prsteňov; — bude iste dobrý gazda. Ach, budem že ja mať za zaťa. Nuž či sa ten môže i len porovnať s ním? Ani po tme. (Rýchle odíde aj s košíkom von).

Pišta (vnišiel do komory, žandár obzerá sa po izbe, sadne, vytiahne tabák a fajčí). Dobrý večer, pán rychtár, hore že sa, hore. (Podáva mu ruku).

Matúš (sadne). No je i tak noc. Pán Boh daj. (Pišta mu vezme ruku do svojej).

Pišta. Tak horšie, horšie, no — no —

Matúš. Veru horšie. (vstáva z postele). Ani už hádam lepšie nebude, len keď ma vynesú.

Pišta (chce pomáhať Matúšovi z komory, ten nedovolí, chytá sa dvier a výnde pomaly sám; víta žandára). Pekne vítam.

Žandár. Ďakujem. Dobrý večer.

Matúš (vezme z almarky černidlo, pero, pečať obecnú a sadne za stôl.

Pišta (chvíľu sa nemo díval na Matúša, potom zatne zuby a vyťahuje knihu z kapsy). Podpísať by aj ráno bolo dosť času (predloží mu knižku).

Matúš. Budú tu do rána?

Pišta. Trocha sena nám len dajú.

Matúš. Toho sa nájde.

Pišta. Ale dobre, ráno i tak pôjdeme včaššie preč. (Drží knižku, kým Matúš podpisuje).

Matúš (podpísal, vtlačí obecnú pečať, ktorú mu Pišta podal). Tak, už je to. Nesotrú si!

Pišta (suší nad lampou). A kdeže šli pani, aj Anička? (zaviera knihu, potom sadne a uvolní šat na sebe).

Matúš. Ach, aká pani — žena — podojiť šly. (K žandárovi). A ten pán, to nový.

Žandár (prikývne).

Pišta. Nový, len tot prišiel. Ale čo po tom. Akože s Aničkou, pán rychtár? Ešte aj dnes taký tvrdý?

Matúš (vážne). Veru ako vždy. Keď dievča nejaví vôľu, a mne sa to tiež — poviem rovno — nevidí. Žandár je ako vojak. Hneď je tuto, hneď tamto. A dievča veru a sedliacke — nebude chcieť sa každú chvíľu premávať z miesta na miesto. Oni si nájdu, alebo už aj majú inakšiu, čo bude pani, nie toto.

Pišta. To sa mýla, pán rychtár, ja dokiaľ chcem môžem byť na jednom mieste, tu. To je inšie (ukáže na žandára) s takýmto.

Matúš. Aha, aj oni len kým dačo nevyvedú. Ja tiež viem —

Pišta. No dobre, je pravda, a preto ako som im už raz spomnel, urobím tak: na druhý mesiac vyprší mi tretí rok, vystúpim a je to!

Matúš. A potom že čo? —

Pišta. Nuž budem sedliačiť: orať, siať, kosiť. Som mocný predsa!

Matúš. To môžu byť; ale jednak: z pána mrcha sedliak.

Pišta. Nie z každého. Moji nebohí rodičia tiež mávali pole prenajaté, keď aj nie veľa, ale predsa. A ja keď som na vakácie zo školy domov prišiel, veru tiež som musel pomáhať. A ani som sa nehanbil ani voly pásť.

Matúš. Veď že voly vari nemali.

Pišta (v rozpakoch). Ja, ano, ano, ale kravy sme mali.

Matúš. Ahá! To môž' byť, ale od tých čias už odvykli.

Pišta (vážne reči prednáša bez citu. Poznať, že je vybíjaný). No, potom, pravda, šiel som na remeslo. —

Matúš. A aj to nechali.

Pišta (chytrácky). Ale len keď som sa vyučil! Ešte sa ani dnes nezahanbím, keby som chcel.

Matúš. To je ten hák. Nevoňala podošva, preto šli k vojsku a k žandárom.

Pišta (zabudne sa). Bol by blázon sa drieť. (hop!). Lebo takto ľahší chlieb.

Matúš. Ačak? Tak sedliacky by veru už ťažký bol pre nich. Nie, ani dievča nechce, ani ja. Nech sa oni len ožénia tam, v meste. Nájdu dosť, aj bohatá sa trafí. Dievča len — za akého sa hodí. (Pišta sa už zjavne zlostí, ale v oči Matúšovi sa premáha, a po-

kojným stavia). To je nič: otreť jablku barvu a potom zahodiť. To potom, ja viem, dobre nebýva.

Pišta (udrie sa do pŕs — líčenou vážnosťou). Pán rychtár, ja, ja by som taký bol?!

Matúš. Kto vie; ale dosť príkladov.

Pišta. No to nech si nikdy o mne nemyslia.

Matúš (vstáva, odkladá veci a ide potom do komory). No veď ja už nič. Chuj. Len sedia, ja si idem ľahnúť; horšie mi je takto — dýchať, dýchať nedá. Tak teda s Bohom. Ale nebude z toho nič, ani sa už nemolestujú.

Pišta. No, no, rozmyslia si. (Podáva mu ruku. Matúš nechce vidieť a zájde).

Matúš. Nie, ja som si dávno rozmyslel. Hneď ako sa ukázali. (Zavre dvere na komore).

Pišta (hodí za ním rukou). Eh, choď, že ťa radšej nevidím. Už aj tak pôjdeš, len keby čím skorej a ja som tu pánom. (K žandárovi). Videls' to dievča? (Smyslne špúli ústa a 2—3-krát prinesie ruku k ústam — že súce k bozku).

Žandár. Tak trocha.

Pišta. Jáj, čože tak; ale počkaj až sa prizrieš. To ti je dievča —! Vieš, tá postava, tie oči, líčka a (ukazuje) tie bôčky — vieš a (šepne mu) má osemtisíc hotových a grunt. Dva voly, tri kone, štyri kravy, ovce; a to mi len stará, a čo mi ešte nezradila.

Žandár. Osemtisíc, pekný groš; ale minie sa —

Pišta. Nuž a keď sa minie? Je dom, grunt. Oj! na desať rokov aj na pätnásť tak pomaly, to stačí.

Žandár. (S úsmevom). No a potom?

Pišta. Potom (mykne plecom) obzrieme sa inam.

Žandár. Že? To je nápad – no ja — (krúti hlavou)

Pišta. Však že je?!

Žandár. Ale kam potom s paňou? a čo ona?

Pišta. To sú otázky — na ktoré ja nemyslím. — To príde samo, čo ďalej. Preto mňa hlava nebolí. Ja drenia mal som dosť, teraz chcem žiť a žiť bez starosti, vesele. Ja by najradšej len tých osemtisíc a dievča — no tak; ale keď to nejde iba za manželstvo, ani tak je to nie k zahodeniu. Veď za paňu by sa hodila, len obliecť. Že je sprostá, čo potom, v koči ju voziť nebudem a ľahšie sa dá ošialiť. — Ba sa to bude žiť, bude (mlaskne) pri takom dievčatku. Žandárčiť? toho som sa už najedol. Tak s paličkou do poľa, na vozíku do mesta, dobré vínko, vyhrať stovku-dve vo ferbličke, zapaľovať si atď. to je život!

Žandár. Ale ako on starý, že —

Pišta (do reči) nechce? Hah, ale stará aká je hrdá! Na rukách by ma nosila. Len počkaj, uvidíš.

Žandár. Ale že aj dievča —

Pišta (usmeje sa). Pah! čo len to. V mojej ruke skrotne. Najtiaž ju len dostať. Ale pojde to! Mati je vieš (zatne päsť) rabiátna ako sa vraví. Ten (na Matúša) — od toho by ju sotvá vydriapal; ale tá ti vie rozkázať, neboj sa! — Ticho, idú.

Výstup 4.

Predošlí, Kata.

Kata (dnu). Otec — vari ich nechal? To je človek. —

Pišta (mrdne plecom, prikývne). Tým lepšie; lebo stále odporuje.

Kata (vyhovára). Čo by na to dbali. Je chorý, nahnevaný na všetko. S toho si nech nič nerobia. Ja som mati, čo ja poviem, to sa stane. (Tajnostne). Len sa musia ponáhlať, lebo len pred nimi bol tu ten, ten — (urazená) ba mi rukú podával, ale šiel neváďzaný. Ba už on mu nadŕža.

Pišta. Preto je taká.

Kata. Pravdaže je zbaláchaná, kým toho nezavrem do komory a frajera neoparím.

Pišta. Ja toho chalana zahluším!

Kata. Nie, nie. To by bola voda na ich mlyn a vzdorovali by. Naopak musia sa stavať, ako by o ňom nevedeli a jej ho ani nespomenúť.

Pišta Tak bude dačo s toho? Dobrá, mama. Ja som hotový akosi rozkážu: lebo si ju do mesta vezmem a preoblečiem za paňu —

Kata (do reči) a či by jej to vari nepristalo? isteže by jej! Variže tá má driek hrubý — a ba, ako len tá srnka.

Pišta (pokračuje) alebo prídem sedliačiť a toto by som ja ešte radšej.

Kata. Urobia si ako chcú. To už sa rozhodne. Som sa jej už dosť do tej hlavy natrúbila — nebude taká zaťatá. Veď sa už šesť týždňov hádame, vadíme, ale jej ešte zakrútim slepani.

Pišta. (Rád prikývne a usmeje sa). A kdeže je Anička ešte. Júj, tak by ju — ja tú rád! mama, to by neverili. —

Kata. Ako že by som nie, či nevidím? Príde — naložila som jej, volačo chystá.

Pišta. V kuchyni? To sa mohli neustávať.

Kata. Tam. Nonono, viem, čo sa patrí.

Pišta. Môžem? dovolia? (vstáva smerom ku dverom).

Kata. To je reč; prečo žeby nesmely.

Pišta (veľkými kroky, smiechom surovým, smyslným odchádza) A — ni — čka, — hu — bi — čka (rýchle) je moja (von).

Kata (prikrýva stôl, kladie taniere a rum s flaškou. K žandárovi). Bože, či aj oni majú tak rádi ích dievča? Ten si ho už má rád veru, to ako zbláznený do nej! (Tajne). A ten, v tej komore, čože mu už, prosím ich, vravel? čo?

Žandár. Málo som počúval, lebo viete, ja som neznámy viete, a to je môj predstavený, (ukáže na dvere) tak žeby, viete, mrcha oko, to veľa robí.

Kata. Ale, ba, ba: to nech sa neboja. Veď je dobrý ako baránok; tomu ani nepristane byť žandárom.

Žandár. Dlho sa hádali, ale pán rychtár sú neoblomný.

Kata. A taký im je celý čas, hneď ako prvô k nám prišiel a oslovil nás. Nedá sa prehovoriť ona vedľa neho, potom ani ona; ale uvidím —

Anička (z kuchyne, pitvora). Pustia ma! Hrubian! ja som nie! Čo prišli? Nech idú!

Kata. No, no nech počúvajú čo mu robí pochaba, ako ho prezýva, vyhaňa. Ak ti idem von — (chce von).

Výstup 5.

Predošlí, Anička, Pišta.

Anička (utekά pred Pištom. Ten ju drží za ruku. Ona sa mu bráni a na javišti vytrhne).

Kata. No ty divočka, ty!

Anička. Lebo ma nemusia trhať. Nech mi pokoj dajú. Já som nie ani na štípanie, ani na bozkávanie pre nich, vedia.

Pišta. Ale pre to — toho (dusí zlosť) —

Anička. Ani pre nikoho!

Kata (k nej). To že je už čo zase? Ako že som ti naložila? Há?! že sa budeš pekne chovať.

Anička. Ja sa budem, len nech mi pokoj dajú. Nemuseli tam za mnou prísť.

Pišta. No veď som nič —

Anička. Áno bozkávať, to je nič.

Kata. By ti ani s tým líce neodhryzli.

Pišta (prežre zlosť, chce ju objať). Vari ja, mojej Aničke roztomilej.

Anička Ja som im nie nijaká (nedá sa).

Kata. No len neodvrávaj už toľko. Dones čo máš. (Anička odíde). Nech sa páči posadať si bližšie ku stolu — sem a oni sem. (Ukazuje

miesta a odťahuje stoličky. K Pištovi) Nech že sa nehnevajú, zato nič, mladé dievča, veď ona bude inakšia a keď nie, vezmem ju ja na ostrô. (Prisadajú).

Pišta (v tajenej zlosti). Troška, troška by sa ju zišlo. — Je trocha taká od ruky.

Kata. To každé dievča, kým sa nevydá.

Pišta (podriekne sa). Neveria, ja som už. — (spamätá sa.)

Kata (smiechom). No len dopovedať. Ačak už mali inakšie ešj!

Pišta. No jednu voľakedy — to som už aj zapomnel.

Kata. Tak teraz nič; ďáku takto v meste a tu na dedine druhú.

Pišta (strojenou vážnosťou). Keby to mysleli do pravdy, nahneval bych sa.

Kata. Pán Boh chraň, ja len smiech, ja viem že nie.

Anička (donesie v troch hrnčokoch čaj a na tanieri praženicu).

Kata (pomáha jej skladať na stôl). Daj že už daj. (K žandárom) Len takô sme im napochytre, keď ani neodkázali: trocha čaju — tu je rumčok — (chytí sa flaše) a praženice ako mak. Nech sa páči, ako doma. Nedajú sa ponúkať (k žandárovi) aj oni, čo sa ešte aj nezname.

Anička (odchádza s podložkou na nejž jedlo priniesla). Vraj »ako doma«.

Pišta. Ďakujeme, ďakujeme, to bolo škoda trápiť moju Aničku.

Anička (vo dverach). Jaj, ani po smrti tvojou — (vyšla).

Kata (sadla si tiež k čaju). A kdeže ideš? aj tu môžeš vypiť.

Anička (vráti sa). Ale ja nechcem.

Kata. Tak čože si nesadneš a neshováraš sa pekne ako ľudia a nie ako divá.

Anička (z vonku zavolá) Mám robotu.

Kata (skočí a ide do dvier). Nič nemáš čo robiť, dnu sa pakuj!

Anička (vráti sa prázdna. Prejíma ju hnev a ľútosť a sadne do kúta). Dobre, no, tak som vám tu.

Pišta (vstane). Sem Anička, medzi nás, ja jej dám čaju.

Anička. Ja ďakujem.

Pišta (chytí ju za bôčky, ona mu odstrči ruky) No-no-no, kvapku z môjho.

Anička (vyskočí). Z niktorého!

Kata. A ja vravím, sem si hybaj sadnúť, ku stolu. Ja kážem!

Anička (ide). Idem, ale nech mi oni pokoj dajú. Lebo im poviem, čo sa im páčiť nebude.

Kata. Ty si súca na to; ale na inšie nie. (K Pištovi, ktorý tají vztek). Nech si sadnú, čo ich po nej. —

Pišta. Jaj, keď by ju ja vari zjedol!

Kata (obracia na smiech). A potom čo žeby mali? —

Pišta (sadá a priťahuje sa i s hrnčokom k Aničke; tá sa odvracia). Je pravda. Tak nie, až potom, keď bude Anička mojou paňou, (chytí ju) ačak bude?

Anička (vyskočí na rovné nohy). Nikdy! paňou.

Kata. Sedieť! Ja rozkážem; lebo ťa! — (Anička sadne a zakryje si oči k tichému plaču).

Matúš (z okienka komory volá). Čože vykrikujete? Som chorý. (Kašle a ztíchne i títo v izbe na chvíľu.)

Kata (tichšie). Tak čuš, keď si chorý (k Aničke). A ty sa nemrašti.

Pišta (tichšie, zaliečavo, chce chytiť okolo bôčkov Aničku, tá ho odstrčí). Ja usuším slzy (Odťahuje jej záponku z pred očí. Nedovolí).

Anička. Lebo ma nesilte, čomu sa ja bránim.

Pišta (zaškrípe zubami, ale ostatní to nevidia). Jój, či by ťa zlomil.

Kata. Ba ťa musím. A čo som ti už sto razí povedala, to ti ešte opakujem aj pred pánom Pištom, aj hen pred tým pánom, (ukáže na žandára). Keď ma nepočúvneš, pôjdeš z domu.

Anička. Som už chcela, kiežeby ste ma pustili.

Kata. Taák. Sobrať si truhlu, naložiť habitom peniaze ešte — abá (prísne) — o jednej sukni ťa vyženiem!

Anička. Mne to nebude hanba, pôjdem aj tak.

Kata. Ty že by si išla?? (Zvrtne) Tak práve nepôjdeš. A keď mi ujdeš, žandári ťa nájdu.

Pišta (zaliečavo, ako vždy). Ale mama, Anička to do pravdy nemyslí. Že nie?

Anička. Ba tak myslím a to sa aj stane.

Kata (slabikuje). Nejeduj ma! Už ma zlost dôjde a uvidíš čo ti urobím.

Anička Otrávte ma, (bôľnym smiechom) jedno mi to bude.

Kata. To že mi viac nepovedz. Lebo keď som ťa za mala nebíjala, vyženiem tvoju hlavatosť teraz. Keď ty nemáš rozum musím ho mať já. Za šťastím neskoro ruku vystierať, keď raz uletelo.

Anička (trpkým smiechom). Také šťastie —

Kata. Áno, šťastie, že z tisíca jednu nestíhne (zlostne a nariekavo). A preto, ja som ti mati, ja som ťa pod srdcom nosila, ja som ťa vychovala, vyopatrovala a ja vládnem s tebou. A keď mňa, mater svoju nepočúvaš, zabúdaš na štvrtý príkaz boží a nebude sa ti nikdy dobre vodiť ani ťa Pán Boh nepožehná.

Anička (v zúfalom plači). Na to sa odvolávate? mama, mama — (chytá ju za ruky).

Kata. Na to!

Pišta. Tak, to je múdra reč, mamička to vedia. (Šťuchne žandára, že musí i ten prikyvovať).

Matúš (z komory). Zase ma budíte. —

Anička. Ňanka môj (chce do komory ale zarazí sa). Nie sú chorý —

Kata. Ani kroka! (Chytí ju za ruku). Tento pán (na žandára — ten prikyvuje hlavou) je svedok; je ti na výber: lebo pôjdeš do mesta, a budeš paňou alebo pán Pišta prídu k nám hore, aby ti vo všetkom bolo po vôli.

Pišta (vstane a načúva Katu a prikyvuje robiac sa vážnym. Hľadí ale stále do stola. Žandár je v rozpakoch, nevie čo má robiť i púšťa oblaky dymu z úst. Je pohnutý).

Anička (trpkým smiechom, prenikavým plačom). To výber? To vôľa, rozkaz rodiča.

Pišta (zaliečavo). Všetko, všetko, čo len chce urobím Aničke po vôli, len aby mojou bola. (Strojenou naivnosťou). Ačak už bude Anička, ačak moja zlatá prepelička. (Chytí ju za briadku. Anička v duševnom boji ani sa mu nebráni).

Anička (rozhodla sa. Trpko bôľne, ba zúfale). Nuž dobre. Čo si počnem v tom svete? Utekala by z tato a snáď ušla záhube, ktorá ma iste očakáva. Ale matka, matka, rodič môj to chce (obráti sa proti komore). Ňanka môj, vy ste chorý, keby ste neboli — chce do komory, ale iba krok urobí — obráti sa k Pištovi). Ja nemilujem vás, nemôžem vás vidieť. —

Kata (k nemu). Ona zvykne, to tak býva.

Pišta. O to sa ja, mama, nebojím (smeje sa).

Anička (pokračuje), ale keď matka moja na tom tak nástoja, všetko mi je jedno: tak lebo tak peklo bôľu znášať. (V zaľkavom plači). Ja, ja poddávam sa vám v tej svätej nádeji, že ma Bob vyslyší prv ešte než sa to stane.

Matúš (z komory). Bože môj —

Pišta (vyskočí a bozká Aničku). Na závdavok; Anička moja si!

Kata. A žeby si vedela, ako ťa pán Pišta rád vidí, nechá žandárstvo a príde k nám bývať.

Pišta (bozká Kate ruku). Prídem, prídem, pani mamička.

Anička (spamätá sa). Vy, vy ste mňa bozkali?! (Driape si líco) Nie, bozkávať ma nikdy nesmiete!

Pišta. Anička veď bozk lásky dôkazom —

Anička. Ja nechcem, ja opovrhujem vašou láskou, áno, opovrhujem!

Kata. Bo si nikoho nevážiš, ani vlastného rodiča.

Výstup 6.

Predošlí, Matúš.

Matúš (výnde do dvier). Bože, smiluj že sa nado mnou, a vyslobod' ma z tohto. Nuž či nemáte ani kúska svedomia so mnou. (K žandárom). Čože už nejdete voľakam v peklo —

Kata. Čože, čože si už predsa vyšiel? pôjdeme spat, no — (zachytí Aničku, ktorá za reči Matúšovej váhala má-li sa vrhnúť k Matúšovi — lebo nie. Rozhodla sa).

Anička. Ňanka, ňanka môj dobrý, ja, ja s vami zomriem (driape sa Kate z rúk).

Matúš (náramne sa ľakne, chytá sa dvier, steny, seba — (Ty so mňou?? Tak ja? ja? zomriem? Ty vravíš dcéra moja dobrá. Kto ti to povedal? Vnuknutie? Doktor? Oh ja zomriem, zomriem a v hriechu — (klesá Aničke v náručí).

Žandár (beží k nemu, dvíha a kriesi ho). Pán rychtár, pán rychtár. Spamätajte sa. Vody, vody! (nesú ho do komory na posteľ).

Kata (skočí a prinesie vodu s krčahom).

Anička (kričí a myká otca). Ňanka, ňanka, neumrite, neumrite! Ja umriem, ja sama.

Pišta (iba vstane a rozhadzuje rukama; i chcel by vkročiť do komory i nie. Konečne za Katou vníde, ale nepomáha).

Žandár. Mdloba, iba mdloba a slabosť veliká. Len sa im dajte vody napiť — (drží mu hlavu. Matúš ťažko dýcha a napije sa).

Kata (k Aničke). Nerev, nič mu je! (zaženie sa na ňu). To mu len taký závrat prišiel. Len ho teraz už nechajme, to mu prejde (na Aničku). Taký krik porobí, ty si vinna, načo že mu také táraš). Anička vychádza).

Matúš (ťažko dýcha). Cha, cha — jaj, Bože — Bože —

Žandár. Ticho potrebujú, pokoj (sbiera sa).

Kata. No veď už pôjdeme spať. (Zavrie komoru).

Pišta (ľahostajne). Ja som sa ľaknúl mama, nech mi veria.

Kata. Akožeby nie; nuž aj ja som sa.

Pišta. Ideme spať. Dopovieme si ráno.

Anička (k sebe). Oj, ešte aj ráno ma budú trápiť.

Pišta (posbieral sa). Tak dobrú noc môj holúbku (nahne sa nad ňu, sediacu na prahu komory). Dobrú noc.

Anička (ťažko vstane, významne). Pán Boh daj.

Žandár (pobral svoje aj Pištove ostatnie veci). Dobrú noc vinšujem (odchádzajú).

Kata (za nimi). Dobrú noc, dobrú noc; majú tam už popravené.

Anička (ticho hovorí). Hah, (tvárou do komory.) prečo, prečo ja neležím v tej posteli, už chorá na smrť. Snáď by zmäklo to kamenné matkino srdce. Prečo ja mám byť za živa pochovaná? Prečo? Ňanka môj (blíži sa ku dverom komory) vstaňte, vy nechcete umreť a ja rada, tak rada by som. (Klesne na roh stola proti komore. Chvíľu je ticho, potom vstane a utiera si tvár a vlasy odhŕňa).

Kata (dnu; akoby nič, len tichšie mluví). Ba by si sa nesmoklila už. Pristala si, čože už teraz. Otca nebúr, nuž mu prejde, ako už koľko razí (Zvrtne sa). A nebude ti zle.

Anička (prikývne mysliac na iné). Nebude.

Kata. Pozri: nechá žandárstvo, príde gazdovať, gruntu máme — Ten ti ani robiť nedá, ako ťa rád vidí. Čo si ty len taká proti nemu a a pre koho? Pre takého šklbana, čo ani košele dobrej nemá. A pekný je, hodný je a aký uctivý — teda ešte mi ruku bozkal, či by to takýto urobil? To si ačak nevidela!

Anička (vzpriami sa). Ba hej. Tak to sa vám na ňom páči a —

Kata A čože mám ešte viac žiadať? Veď by sme s lampášom lepšieho nenašli.

Anička. Mučiteľa nie.

Kata. No — už sa stalo; ja sa už nejdem s tebou hádať. Idem sa pomodliť a spať. A ty tiež nie dlho svetlo páliť. Pán Boh ti daj dobrú noc. (Vníde potichu do komory). Otec spí (zavre dvere).

Anička. Pán Boh daj aj vám. (Sadne myslí podoprúc si hlavu. Ticho). Som sama, sama opustená. Kto sa ma zastane? Ňanka. Ach, sú chorý. Nikto na tom svete (chodí po izbe, obzerá sa, nevie čo počať. Stiahne svetlo rozpušťa si vlasy a prinesie hrebene na stôl). Martin, Martinko, ty o ničom nevieš. Ale čo, až sa dozvie? Ja ho ráda, ráda. Ale ma už sľúbili, tomu, tomu, ktorého od počiatku vidieť nemôžem. Ach, a toho ženou sa mám stať? Ach (sopne ruky k obrazu Krista). Ježiši môj láskavý, prečo ma tak trestať chceš? Čo som zavinila. Že Martina milujem? tak proti vôli? Oh srdce, srdce káže a zabudnúť ho nemôžem, ani za pokoj s vlastnou matkou. (Ťukanie na okno). On, ide. (Počúva, potom odstrie okno). On je, Martin, Martin — (beží von, ale rýchle sa vráti a sním).

Výstup 7.

Anička, Martin.

Anička (prvá ide dnu s rozpustenými vlasy. Vedie Martina za ruku. Hovorí ticho, len vše to z nej vybúši). — A ty nejdeš, ty nejdeš ma vyslobodiť. (Padne mu na plece). Ja radšej zomriem.

Martin (dobrácky, úprimne). Počkaj, počkaj (vykladá na stôl z rukáva haleny) nesiem ti čerešne, sám som ich oberal — po tme.

Anička. Preto tak neskoro. Nebudem ich už jesť.

Martin. Len koštuj — slaďunké ako mäd, a štepené — veru sám som ich oberal.

Anička. Ach, ty ani netušíš?

Martin. Čo je ti Anička? Prečo chceš umreť?

Anička (vypukne v plač). Že už nie som viac tvoja, iba moja duša, kým ju Bohu neoddám.

Martin. Ty chorieš? — Netráp ma, vrav predsa. Ja ťa nerozumiem.

Anička. Bodaj by sme sa radšej ani nikdy neboli rozumeli. Lebo takto len žiaľ ti zvestujem a ty utrápiš sa a ja dokonám. Nie, zriekni sa ma, nedrž ma, pusť — ja —

Martin. Anička (drží ju stále, ona sa mu ťahá z rúk) moja —

Aanička. Nie, nevolaj ma tak. Ja nie som viac tvoja. Nemám práva k tebe. Ja poddala som sa materi, materi —

Martin (strachom čaká slovo) a — a —

Anička — a tí ma slúbili žandárovi.

Martin (chytí sa za hlavu omráčený). Môj Bože! Ty ma zabíjaš.

Anička. Nie ty Martinko, ja, ja zhyniem, mňa odsúdila moja mať, (Rýchle jej napadne) a ja z tvojej ruky chcem, prosím ťa, pre Boha a lásku našu, ty ma miluješ a dopomôžeš, áno! musíš mi pomôcť k smrti (sopnutýma rukama prosí). Zaklínam ťa.

Martin. Ja že ťa mám. —

Anička. Ty, ty, otráviť sa chcem a ty ma miluješ, ty ma musíš —

Martin. Nie! Nikdy! Ty nezomrieš! Nie, neskončí sa to s tým! Ty mojou budeš živá! a čo jeho krvou vykúpime lásku našu. (Kŕčovite ju obejme a bozká). Kde je? (vždy tichšie a tichšie tajnostne) kde je? Ja žandára, ja ho (tajne) zab — zabijem — (ticho).

Výstup 8.

Predošlí, Pišta, (potom) Kata, žandár a Matúš. (Koniec výstupu veľmi rýchly).

Pišta (bez kabáta, klobúka, šable ticho sa vkráda a hovorí cez dvere chechtom) Do—ná—ru—čia. — (Zazre Aničku a Martina v objatí, trhne sebou, zasipí, zahreší a vrhne sa na Martina). Išteniť! Amen si mŕtvy!

Anička (zkríkne) Martin, jaj, zabije ho, Martin! (bráni Martina).

Martin (vykĺzne sa mu a v tom minutí je Pišta na zemi a Martin na ňom). I mne dal Boh zdravé údy!

Anička (proti komore kročí a volá). Ňanka, ňanka —

Kata (v komore). Čože je, otec, otec, ľudia! —

Pišta (pod Martinom kričí). Andráš, Andráš!

Anička (otvorí komoru z nej vychádza Kata). Ma — (nedopovie) ňanka môj!

Martin (k Pištovi). V moci ťa mám, žobrákom si na večnosť — no bieda by ti bolo o chlieb! (púšťa ho z pod seba).

Kata (vyšla. Za ňou vychádza Matúš). Čože pochytím naň?! (vrtí sa po izbe). Pakuješ sa z môjho domu!

Martin (pustil Pištu, ten vyskočí a chytí ho). Už idem. (Anička pomáhala Matúšovi a i potom ho drží).

Pišta (ako ho chytil, v náramnej zlosti). Ahá, nepôjdeš! spravíme s ním poriadok! (Príde žandár v plnej zbroji). Sem retiazku! (Chytá mu ruky).

Martin Ty mňa?! (trhá sa mu).

Anička. Ňanka, on ho zabije.

Pišta (k žandárovi). Drž ho!

Žandár (chytí Martina, vážne). Neprotiv sa.

Matúš (schádza s prahu komory, poznáva). Veď to Martin — (kročí).

Anička (pustila otca, chce brániť Martinove ruky, no Kata ju odtrhuje). Martin, ňanka, Martin —

Kata (k Aničke, keď ju trhá). Fuj, fuj, nehanblivica! Tak mu treba! trhanovi.

Matúš. Pustiť ho! ja kážem! (ku Kate). Ty dračica! (zaženie sa na ňu). Kebych vládal —

Pišta (poviazali Martina). Budeš biedny!

Anička. Život vám daroval, zato — (Kata ju stále drží).

Kata Fuj, fuj, sverená dievka!

Pišta. Ber sa! (strčí ho).

Anička (Kate) so smrťou sverená.

Matúš (k Martinovi). Neprieč sa im synku, nájdeš pravdu ešte — (Žandár odvádza Martina, držiac ho za ruku).

Martin. Ale mati, moja mati — kto ich bude chovať? (zaplače).

Anička (chce za ním, Kata ju drží. Anička klesne na kolená). On ho zabije. —

Martin (cez dvere). Anička! (videl ju klesnúť, chce sa vrátiť. Pišta ho strčí) ujčok, s Bohom! (Žandár, Martin a Pišta idú von). Mať moja, mať moja (vzdychá).

Kata (tlieska si do dlaní). Dobre, dobre, tak ti treba, ako si sa opovážil?! (k Aničke) a tebe tie vlasy! — (chytí ju za ne).

Anička (chytí sa za hlavu, vstane a rúti sa von). Jáj, Martin! (Vonku počuť krik, tupé búchanie).

Matúš (klesne na stolec a tvárou na stôl. Ku Kate). Neruhaj sa poctivej chudobe v bohatstve, v bohatstve ale — skri—vo—dli—vom (zaplače).

(Opona padne.)

Rozmanité zprávy.

— † V Liskovej v Liptove zomrela Maria Šrobárová v 62. roku veku svojho. Vychovala národu nášmu troch kňazov a lekára, z prostriedkov veľmi skromných. Bola vzorná žena a starostlivá matka. Buď jej nehynúca a vďačná pamäť.

— „Rodina a Škola“, časopis pre rodičov a učiteľov v 6. čísle 1. ročníku, odpovedá na niektoré výrazy a tvrdenia článku p. učiteľa K. Kálala, ktorý bol uverejnil v „Obzore národohospodářskom“. V článku medziiným stálo „. . . . že slovenský učitel je ubožák, jehož nedovedu ani popsati. Bezduchý trup, fajfka a „krigl“ piva. Na slovenském učitelstvu poznal jsem, jak ďesné účinky má odrozování!“
Tieto pravdivé, ovšem trpké slová pobúrily redakciu „Rodiny a Školy“ tak, že dala sa strhnúť, k surovému, hlúpemu a nízkemu výbuchu proti p. Kálalovi. Zášť a jed slepí, prináša sliny na pery pána redaktora (či učiteľa?), hovorí: že p. Kálal nezná Slovensko, že prednáša falošným, nabubreným pathosom. Toto je zlomyseľnosť najvyššieho stupňa. Nezná pána Kálala a s akou istotou píše o jeho prednáškach, kde tu logika? kde konsekvencia? Čo je to za argument, keď český učiteľ pýtal sa na Liptó Szent Miklós? Ktorý učiteľ sostavil u nás soznam slovenských miest a obcí? Miestne názvy naše študuje český učiteľ, „Vzhůru na Slovensko“ napísal český učiteľ, a kto sostavil „Tatry“, „Moravským Valašskem na Slovensko a Tatry“? Hanbte sa za urážku, človeka šľachetného, mierneho, opravdu kresťanského a pracovitého natoľko, že prácou ohrožuje svoje zdravie — pre Slovensko. Prestaňte sypať prach do očí, vytiahnite z piesku hlavu — — —.

— Tohoročný výlet na „Tatry“ a schôdzka mládeže v Ružomberku vystanú, tak sdelil nám to p. Dr. Šrobár, 28. júla t. r. Škoda!

— Martinská mládež svoľáva na 8. augusta súkromnú schôdzku mládeže. Pozvánky sme nedostali, o čom sa bude referovať nevieme. Za týždeň nemožno sa na schôdzku pripraviť. Referát o „Zábavných a poučných knižkách“ predsa nemožno považovať za celý programm?!

— V júni t. r. založená bola v Ružomberku „Mešťanská Beseda“. Predseda je dr V. Šrobár, miestopredseda dr. Jozef Burjan, pokladník Ján Vozárik, zapisovateľ Ján Škripeň, sbormajster Jozef Hollý ev. učiteľ, hospodár J. Ďurkovič, hospodárka sl. Gizela Fridrichova, revísorky pani Berta Šrobárová a slečna Viera Houdekova.

— Slovenské výšivky v uhorskom oddelení na parížskej výstave dostaly prvú cenu: grand prix!

— „L' illustration journal universal“ v čís. 115. t. r. prináša obrázky pútnikov slovenských v Ríme. Pod jedným je podpis „Un pelerin slave“.

— „Umelecká Beseda“ v Prahe chystá nádhernú premiu pre tento rok; s názvom „Slovensko“. Illustrovaná kniha táto nemala by chybeť v žiadnej intelligentnej rodine slovenskej.

— Vo výročnej zpráve ružomberského gymnásia porovnáva prof. Jozef Mátyás zvyky zadunajských Maďarov, so zvykmi liptovských Slovákov. Nachodí vraj v nich mnoho jednakého, alebo aspoň podobného a vyvodzuje z toho, že Liptov obývajú poslovenčení Maďari, ale svoju maďarskosť si doteraz zachovali vo zvykoch a obyčajoch! O, vedátori maďarskí!!

— Stanovy gazdovsko-potravného spolku v Kútoch boly potvrdené. Spolkový sklep bude otvorený dňa 1. septembra.

— „Čas“ priniesol v číslach 65., 68. a 70. pod záhlavím „Veci slovenské“ dva články: „Naše procesy“ a „Spasy náboženské“.

— „Živena“, spolok slovenských žien a Museálna slov. spoločnosť vydržiavajú dňa 8. aug. 1900 svoje tohoročné valné shromáždenia v Turč. Sv. Martine.

Shromaždenie MSS., Živeny a martinské výročité slávnosti.

Ako každoročne tak i tohto roku shromaždili sa členovia horudaných spoločností a vôbec priatelia slovenskej osvety, aby vypočuli zprávu správy o účinkovaní MSS. a Živeny. Rozumie sa, že každý čestný Slovák s radosťou pozerá na tieto dva naše spolky a zvedavý je ako účinkujú. A tu s pravdou von. Česť a pochvalu zaslúži Slovenská Mus. Spoločnosť, poťažne jej správa za jej činnosť a slovenské obecenstvo za zaujatosť, ktorú vyvinulo pri doposielaní darov pre museum a knižnicu. Hľa, páni moji, ktorí hovoríte o nás, že len kritisujeme a haníme. Nie. Pozrite, čo je hodno chvály chválime a zo srdca tešíme sa tomu, že môžeme chváliť. Keďby tak všetky naše spolky boly pokračovaly, tou miernou cestou kráčaly, keďby boly vnútorne vyvinovaly takú činnosť ako to robí MSS., tak by to bolo lepšie bývalo na Slovensku.

Čo sa spolku Živeny týka, jej činnosť je obmedzená na veľmi úzky kruh. Je pravda, že zakročila o otvorenie hospodinskej školy, ale želali by sme si, aby, keď už nemôže účinkovať v ramci stanovami síce určenom ale vládou hatenom, aby vyvinovala rezkejšiu činnosť na poli spisobnom a sberateľskom. Máme dosť toho čím možno vplývať na vzdelanie a výchovu našich diev. Či poučné či zábavné čítanie všetko je nám potrebné. A preto potrebné je, aby Živena viac pozornosti venovala prácam týmto, žeby naše dámy nemusely sahať po nemeckých škvároch, keď sa chcú zabaviť a aby nemusely chytať cudzorečové spisy, keď sa chcú poučiť. Sbierať kapitál i to je dobrá vec, ale pritom nech správa pamätá i na potreby súrne, dnešné.

Ináč celkovitý dojem slávností nepozdvihnul sa nad všednosť. Tí istí ľudia, tie isté tváre. Až nás starosť chytá, Bože čo to len bude. Z okolitých stolíc 3—4 z každej, a ďalej nič. Smutná representácia. Officiálne divadlo, obed, výlet a konec. Ľudia prišli, ľudia odišli a dosť.

Počúvame, že sa v porade zadržanej pred shromaždeniami radilo i o tom, čo a aké stanovisko zaujme strana pri budúcich volbách, ale usneseniam nedôverujeme. Bude to zaiste tak ako pri minulých volbách. Ústredný výbor určí a Slováci pôjdú zas kam ktorého vetor zaveje. Ale inšie by sme mali na srdci a to i povieme. Uznáme i my to, že nemožno podobné schôdzky oddeliť od zábavy, ale pevne veríme, že tí, ktorí prišli do Martina, prišli ta i pre prácu. A síce, každý čaká od toho ústredného výboru aby predostrel dáky previesť sa mohúci plán, či už na politickom alebo spoločenskom poli, ktorý by nás aspoň o krok posotil napred. Čakáme roky a darmo. Na pr. organisácia. Je to, uznáme, ťažká otázka a pri upadnutom vidieku nesnadná. Ale predsa pracovať možno i tu. Keď sa nepodarí raz, podarí sa na druhý. Ďalej, otázka zakladania raiffeisenoviek, potravných spolkov, spolkov miernosti. Kedy a kde o týchto vážnych veciach sa v ústrednom výbore hovorilo? Prečo sa nedvíha v ústrednom výbore otázka ľudovej spisby? Máme tu nakladateľský spolok a jeho správa — veru nie šťastná — vydáva knihy zväčša pre salón a o ľud sa neobzre. To je zle a to treba napravit. Máme tu ďalej temný Šariš, Zemplín, Spíš atď., kedy sa obzrel ústredný výbor, aby sa na tie strany aspoň 4—5 sto exemplárov časopisov pre ľud zdarma posielalo. Ako známe veci my, na kultúrne slovenské potreby prispeje i prispieva ročne slovenské obecenstvo a tak bolo by treba na tieto veci pamätať v prvom rade.

Slovom vieme my, že tieto ťažké práce potrebujú ľudí a títo že musia vykonať práce ťažké. Vieme i to, že mnohí zasypaní sú povinnosťami, že ich ani sdolať nemôžu, ale vieme i to, že v Martine žijú ľudia, ktorí veru mohli by viac pracovať. A povieme rovno i to. Je to redakcia »Nár. Novín«. Tento časopis vychádza na 3½ hárku týždenne (po hárku v útorok a vo štvrtok, na 1½ hárku v sobotu.) V tomto časopise nie je až na úvodník a skromný politický prehľad nič pôvodného. Mnohoráz i úvodník i prehľad je iba reflexom druhých časopisov. Sú potom prehľady, drobničky a besednica. Dopisy, besednice ako i úvodníky idú často z vonka a tak pôvodnej práce veľmi málo. A sú tam 4, píšeme *štyria* páni angažovaní. Čo asi robia? Povie dakto, že majú i druhé časopisy, hja, ale z toho majú osoh. Netečie síce ale kvapne každému. Od týchto pánov čaká slovenské obecenstvo viac. Tú organisačnú, prepotrebnú prácu oni by mali prevádzať. Dvaja veľmi pohodlne sdolajú tú prácu a dvaja môžu inšie robiť. Známe časopisy v Česku a vážne, ktoré vychádzajú ako »Nár. Noviny« a tú prácu vykonáva človek jedon! Chudobný národ, zápasiaci o bytie takto negazduje. A potom preto nieto v Martine ľudí a preto viazne práca **národná!**

Vieme, že zas sa nám bude vyčitovať, že »rýpeme«. Nedbáme. Česť každému. S osobami máme pokoj, ale nesmie nám nikto povedať, že nehovoríme pravdu.

Ináč obecenstva na slávnosťach bol stredný počet. Chyba je i to, že slávnosti tieto-dávané sú na august, kedy je najsúrnejšia žatva a tak mnoho ľudí, čo by i prišlo nemôže. Z ľudu zas nikoho nebolo na shromaždeniach. Ďalej od nosa hľadiaci ľudia starostlivo sa spytujú s kráľom, ktorého zamkli pred ľudom; »mein Volk, aber wo ist mein Volk«? Na túto otázku nech odpovie náš ústredný výbor, poťažne jeho 20-ročná politika vedená Sv. Hurbanom Vajanským. -A tak by sme boli povedali to, čo bolo treba o martinských slávnosťach povedať. Priali by sme si aby páni, ktorých sa vec týka našich poznámok si povšímli, a zo srdca si želáme aby podobné slávnosti väčší úspech zanechaly v našom národe ako doposiaľ. *H—K.*

Tolstoj a jeho román „Vzkriesenie".

Snáď žiadon moderný spisovateľ nedosiahol svojim originálnym žitím a pôsobením toľko slávy, toľko prívržencov, ovšem aj odporníkov, žiadon nezapríčinil toľko vzrušenia v literárnom a filosofickom svete, čo staručký mužík, Tolstoj. Tolstoj patrí vlastne medzi spisovateľov rokov šesťdesiatych, jeho väčší román, »Vojna a mír« vydaný bol roku 1868, medzi prvé jeho práce patria »Sebastopoľské rozprávky«, v ktorých svoje zkúsenosti z vojenskej služby podáva, vydané po roku 1851. Najslávnejší ruský spisovateľ nebol vlastne ani náležite od svojích rodákov uznaný, kým sa jeho diel nechytila evropejská kritika. Tolstého urobila kritika západnej Evropy tým, čím je. Pekne píše Ivan Prjatel*) vo svojej štúdii o Tolstom: »Tolstoj sa podobá osamotenému pútnikovi. Osirel na pútnej ceste svojho účinkovania, ba zostal samotným. Tak, ako by bol zaostal na tom Božom svete! Nová spisovateľská generácia vzala literatúru do rúk a ide druhými cestami. Skoro by bol zabudol svet na samotára z Jasnej Poljany — keď by bolo totiž šlo po želaní istých horlivých literárnych dejepiscov. A predsa patrí Tolstoj ku slávnej plejáde spisovateľov posledných 50. rokov. A túto plejádu história do podrobna registrovala v knihe literatúry. A medzitým, čo aj on ustavične sa pripravuje zavŕšiť svoj zvláštny odstavec, je prinútený

*) „Ljublanski Zvon" ročník XX.

ešte vždy nové stránky vyplňovať. Tolstoj dosiahol 9. septembra 1898 sedemdesiaty rok. V takej starobe obyčajne spočívajú spisovatelia na svojích vavrínoch«.

No Tolstoj nemôže byť en bloc porovnaný s vrstovníkmi svojími. Turgeniev, Dostojevský a Tolstoj, tyto traja najhlavnejší spisovatelia moderného Ruska, majú iba to spoločného, že líčia všetci traja svoj vnútorný duševný život a život celej spoločnosti. Oni líčia tie náboženské, politické, morálne a sociálne boje svojho národa, ale každý dľa svojho spôsobu, tak že sa ích duševný život ťažko dá do akejsi parallely uviesť. Turgeniev, Dostojevský sú ďaleko odlúčení od neho. Čo by sme aj v spisoch týchto dvoch veľkých Rusov hľadali tú lásku, tú precítenú a skutkami dokazovanú lásku k bližnému svojmu, nenájdeme ju v ních ako v dielach Tolstého. Tolstoj nechce byť ani veľkým spisovateľom v smysle Turgenieva, alebo Dostojevského, on chce byt — a už aj je — veľkým reformátorom. On chce, aby jeho slová, jeho obetovaný život vniknul do spoločnosti tejto, aby sa uskutočnil skôrneskôr jeho sen o krajšej, blahej kultúre. On nechce byť ani veľkým spisovateľom salónov, ani veľkým psychologom v užšom smysle vedeckom. On chce byť len jednoduchým prostým kresťanom, — mužíkom — vychovateľom a dobrým Rusom. Láska k bližnému, láska ale menovite k ruskému, ubiedenému ľudu je v ňom tak veliká, tak uchvacujúca, že zanechal všetko pohodlie, ktoré mu poskytovalo jeho bohatstvo a šiel pracovať s mužíkmi, ktorých si tak zaľúbil. Vôbec Tolstoj je veľkým duchom, ale aj rýdzim charakterom, čo sa o mnohých ruských, inak veľmi oslavovaných spisovateľoch tvrdiť nemôže; a keď by sme u Tolstého nič neuznali, ako jeho energiu, jeho neprekonateľnú lásku k ľudu a jeho prácu zaň, jeho konsekventné jednanie, tak musíme nahliadnuť, že nemožno o tom človekovi hovoriť iba s úctou, bárs by bol dakedy aj extrémny a chybujúci. Celý svoj život venoval Tolstoj ku hľadaniu pravdy. A ku koncu svojho života prišiel k poznaniu, že táto pravda, údajne od všetkých hľadaná, je predsa tak blízka, možno ju len vziať — ovšem predpokladá dobrú vôľu, a skutočne tejto vôle je tak málo, že ju tí patentovaní »hľadajúci« (?) pri všetkej námahe nájsť nemôžu.

»Ja som tak pevne presvedčený, že čo ja držím za pravdu, je pravda aj pre druhých, ale otázka, kedy príde ten alebo onen ku poznaniu tej pravdy, to mňa docela nezajíma.

Čo ja nevidím, vidia druhí, ja ale završim svoje dielo. Myšlienka, že zákon mravnosti, práve tak ako zákon filosofie sa »vyvinul« je prekrásna. Ale veď to je primálo rečeno, že sa »vyvinul« — riecť sa **môže, že ten zákon je »poznaný«.**

A nenie to veľké štastie, byť robotníkom poznaného Božieho diela!«

Tostoj jediný je oprávnený povedať: »Hrdina mojej rozprávky, ktorého ja s celou mojou dušou milujem, ktorého som v celej jeho kráse líčiť sa snažil, a ktorý vždy prekrásny bol, je a bude; tento hrdina je — pravda.«

Tolstoj je subjektivistom. Tento subjektivismus je videť dnes ovšem nielen u neho, než vôbec v modernej literatúre a v umení. Subjektivismus sa ale prieči cirkevnému učeniu. Preto je Tolstoj v úradnom Rusku, v hierarchii pravoslávnej nenávidený. »Ja som pevne presvedčený, že, čo ja držím za pravdu, je pravdou aj pre druhých« hovorí Tolstoj a výpoveď táto je dostatočnou charakteristikou jeho subjektivismu. Jeho dielo je čistenie pôjmov, odstraňovanie tej špiny, s ktorou sa pomaly naša hyperkultúra zaodela. Výsledok tohoto čistenia je negácia terajšieho spôsobu žitia a hľadanie nových východisk k novej, lepšej kultúre.

* * *

Gróf Lev Nikolajevič Tolstoj narodil sa 28. augusta roku 1828 na panstve svojho otca Nikolaja Iljiča Tolstého, podplukovníka v pavlohradskom husárskom pluku. Panstvo toto je všeobecne známa »Jasnaja Poljana«, na ktorom Tolstoj temer polovicu svojho života prežil. Praded Tolstých bol druh a priateľ Petra Veľkého. Meno toto dostala rodina preto, poneváč pochádzajúc z Pruska, vlastne menovala sa »Dick« — čo je po rusky »tolstý«? Rodina Tolstých je čisto aristokratická bez veškerej messalianci, na čo Tolstoj kedysi veľmi hrdý býval. Tradícia tejto rodiny, je vlastne tradíciou toho starého ruského zemianstva (ruskoje barstvo), ktoré menovite pod Petrom Veľkým značnú úlohu hrálo v dejinách ruských.

»Toto staré zemianstvo«, píše Solovjev, »pozostávalo z bojárov, stolníkov a vysokých úradníkov pri dvore atď. Boli to radcovia rozličných kategorií, strihali si vlasy, holili bradu, odievali sa v nemecké šaty, jazdili do cudzozemska — snívali ustavične »o obrane svojích privilegií« a môže byť, že hútali pri Petrovi II. a Jánovi VI. o dačom mnoho väčšom, — . . . dosiahli nebývalého rozkvetu pri dvore Kateriny, hrdo sa utiahli na svoje panstva pod Pavlom Petrovičom. Pod Alexandrom I. stáli v popredí ruskej spoločnosti, oni prví precítli duchom rodolásky a západnými osvetnými ideami a zamĺkli čo by ich nebolo »pod cárom Nikolajom«. S touto spoločnosťou ako s representantom ruského národa sa Tolstoj veľmi zaoberal, skoro všetky osoby vo svojej epopei »Vojna a mír«, sú charaktery týchto zemanov. Jeho

matku rodenú Volkonskú, krásne líči pod menom Marie Bolkonskej, ktorú bol už ako 3-ročný chlapčok ztratil (1831). Jeho mater a vlastne ani otca, ktorý mu bol roku 1837 zomrel neznal, preto je tento obraz iba ideálny. Ako sirota bol prišiel pod tútorstvo svojej tetky grófky Osten-Sacken. Roku 1840 umrela i tetka a tútorstvo prešlo do rúk druhej tetky P. J. Juškovej, žijúcej tedy v Kazane, kam aj celá rodina Tolstých sa presťahovala. Vek detský pre Tolstého, ako sirotu nebol velmi príjemný. Ovšem on nestrádal vo smysle našom. On mal svojích učitelov, guvernérov, zaobchodili s ním láskave, ale nemal matky ani otca. Tetka, dáma velkého salónu, mu bola cudzá, a akýsi odpor mal oproti nej, tu cítil svoju osamotenosť v tomto svete, a už vtedy dala sa pozorovať jeho nastávajúca samostatnosť a príliš skorá zralosť. Roku 1843 vstúpil ako 15-ročný mladík do Kazanskej university.

Vysoké učenie ruské, menovite ale Kazanské, bolo toho času velmi zanedbané. Universita to bola len dla mena, v skutočnosti sa tam čítala rusky, 14-, 15-, až 18- a 19-ročným chlapcom, velkou väčšinou šlachtickým censurovaná veda, ktorá neoduševňovala a nezanímala žiadneho, ani professora a ktorej vlastne študenti primálo pripravení, čiastočne ani nerozumeli. V 40. a 50. rokoch mladíci nevychodili najprv gymnásium, než pripravovali sa so svojmi domácimi učitelmi a guvernérmi alebo odbavili prípravný kurs universitný a složili prijímaciú zkúšku. Ani professori, ani študenti necítili nutnosť tohoto učenia, kde protekcia a vysoké postavenie jednotlivcov rozhodovaly, jestli ten či onen kandidát má dostať diplom privilegujúci ho vstúpiť do štátnej služby, keď že privilegium rodu, bohatstva omnoho viac vážilo a väčšina týchto študentov, priniesla už toto privilegium na universitu. Professori kazanského vysokého účilišťa tiež neboli žiadne lumina. Mnohí z týchto učitelov boli Nemci, neznajúci dobre po rusky, úplne skostnatelí ako to ovšem ruskej censúre tehdajšej úplne zodpovedalo. — Hlúpe žarty a vtipy boly často miesto universitných prednášok. Prof. Zagoskýn uvádza niektoré príklady takých vtipov na pr.: »*Kammbeck* prof. rimského práva začínal každý rok svoj kurs kriklavým hlasom následujúcimi slovami: »Rimské právo! **R** velké, **P** taktiež velké a punktum. Zapíšte toto sebe na boku«. (t. j. napíšte si Rimské právo s velkým R a P na obálky vašich sošitov). Tento pán professor nemôhol vysloviť »katoravo« na miesto toho vyslovil vždy, aj tak písal »kravo« (t. j. vokativ od »krava«) alebo slovo žrec (kňaz) zamenil v jeho naívnosti v »žerebec« (žrieba, žrebec)« atď. Keď študentov a ani professorov takéto pristrihnuté učenie netešilo, zaoberali sa — hovoriac s prof. Zagoskýnom — tým viac s plesami, večierkami pesničkami, hlukom, s »trabbfahren«, so ženskými atď. Tieto veci boly

alfa-beta pre študentov vstupujúcich do university. Tak vyzeralo to na ruských universitách až do dob reformácie školskej.

Tolstoj vstúpivši na vysoké učenie poslúchal zprvu orientálne reči, skoro ho to ale zmrzalo a za krátky čas išiel na právnickú fakultu, kde sa ale tiež nezabavil, lebo roku 1847, nerobiac žiadnej zkúšky, ponechal universitu a išiel do »Jasnej Poljany«.

Tolstojov duševný stav nerozlišoval sa vôbec od svojich súdruhov. Pýcha jeho a namyslenosť bola neohraničiteľná. On neobcoval iba so sebe rovnými, cechoval s nimi, žil tým rozpustilým životom ako všetci študenti, pritom všetkom dával ale veľmi mnoho na dákusi zovňajšiu česť. Jeho ideál bol človek comme il-faut a on sa aj snažil všemožne takým byť. Nazariev líči vo svojej stati: »Z mladosti gr. Tolstého« *) práve túto stránku tehdajšieho života Tolstého v Kazane.

Keď nezodpovedala Kazanská universita druhým študentom, nezodpovedala Tolstému dokonca. Nemožno tvrdiť že by Tolstoj vtedy bol býval lenivý, že sa mu nechcelo učiť, ale jeho samoľúbosť mu nedovolovala sa podrobiť takému učeniu, ktoré ohlupovalo a nie poučovalo študentov, a Tolstoj bol už vtedy samostatný charakter, už vtedy krútili mnohí nad ním hlavou.

V Jasnej Poljane oboznámil sa Tolstoj so životom ruského mužíka. Jeho biedny život pohol budúceho veľkého spisovateľa tak, že si ho pomaly zaľúbil a neskôr vôbec celý svoj život jemu posvätil.

»Ja som odišiel z university, píše Tolstoj, aby som sa zasvätil životu dedinskému, poneváč cítim, že som zrodený preň. Hlavné zlo záleží v tom, že život sedliaka je tak veľmi biedny a smutný. (S touto výpoveďou sa stretáme v najnovšom jeho románe »Vzkriesenie« veľmi často) a takéto zlo možno napraviť iba s ťažkou prácou a trpením. Nie je moja svätá a priama povinnosť starať sa o týchto ľudí, za ktorých ja budem museť zodpovedať sa pred Bohom?« Cez celé tieto 3 roky zaoberal sa viac-menej štúdiumom a ekonomiou. Čítal Rousseana, ktorý na ňeho veľmi pôsobil, ačpráve mu nezodpovedal. Roku 1851 vidíme Tolstého ako náruživého kartára a aby mohol svoje dlhy poplatiť vybral sa na Kavkaz do vojenskej služby ku svojmu staršiemu bratovi, s ktorým bol úzko spriatelený. Pobyt kavkazský bol preňho, ako svojho času pre Puškina iba príjemný. Aj tuná sa zaoberal hlavne s čítaním a štúdiumom a žil tak skrovne, že za krátky čias svoje čestné dlžoby vyrovnal. Tuná písal svoje prvé práce: »Detstvo«, »Útro zemana«, »Prípad«, »Junosť« atď. »Detstvo« bolo odtisknuté v Nekrasovom »Sovremeniku«. (Pokračovanie.)

*) Vidz: „Slovenské Pohľady“, z roku 1891, str. 26.

„V reči žije národ“.

Často stretáme sa s týmto heslom po časopisoch i knihách i v živote spoločenskom. Heslo toto je nie nové, ono je puhým prekladom maďarského šovinistického hesla, »nyelvében él a nemzet«, pod ktorým heslom nás utláčajú, maďarisujú. A toto heslo zvolili si i národovci slovenskí za svoje.

Prv ale ako by sme o tomto rozjímali, musíme prísť na čisto s pochopom národ. *Je národ — reč? Rozhodne nie.* Predbežne nejdem žiadne definície podávať, ale dľa mojej skromnej mienky národ tvoriaci ľud je sebe blízky dľa sústavy tela, dľa svetového názoru (čo by mohol ľudovou filosofiou menovať), dľa spevu, spoločnej minulosti, tancu, reči, istých zvykov, niekdy i náboženstva, dľa šatenia sa atď., ku čomu ale čo hlavná podmienka prichádza, *povedomie* týchto vlastností a na základe ktorom zase istý bližší, úžší cit voči druhým odchylným národom. Reč je teda nie tým najhlavnejším symptomom národného života ale *povedomie.* Veď vidíme národ i bez žijúcej reči, je to národ Židovský, ktorý súc roztratený v rozličných štátoch, pritom všetkom je národom, lebo má povedomie spolupatričnosti, má i podobnú telesnú sústavu, má svoje náboženstvo, zvláštne, od druhých odchýlne obyčaje, svoj zvláštny názor svetový (starozákonný materialismus) atď. a predsa tento národ postráda dľa niektorých hlavnú podmienku národa — reč. Naproti tomu, zase jestvuje len ľud s jednotnou rečou čo ethnografický pochop, lebo im chýba to, čo robí ľud národom: *povedomie svojej národnosti.*

Čo druhú požiadavku pojmu národa považujú niektorí i to, aby ten už povedomý národ mal i *štátotvornú silu.* aby sa utvoril v osobytný štát, kde by sa jeho názory staly panujúcima. Dľa mienky týchto učencov ľud sa len následkom toho stáva národom, že v boji svetovom ukáže svoju hodnotu, svoju zvláštnosť a potrebu svojho jestvovania (poťahom k celému človečenstvu), čo keď sa stane utvorí sa v osobytný štát. Tento druhý požiadavok je, že žiada viac ako je treba a následkom toho je nepotrebný, lebo národ hodným sa môže ukázať i bez štátu, poneváč národ je tvoriaca sila a nie štát, len národ žije, tvorí a nie štát. Len tvoriaci národ má miesto medzi národami, často môže byť len ľud a nie národ v štáte. Je pravda, že v upovedomelom národe jestvuje istá snaha spojiť sa v jedon celok, ale ten celok predsa nemusí byť štátom. Dľa tejto theorie by ani Česi, ani Horvati ani Poliaci atď. netvorili národ, ale len ľud, čo je ale nesmysel, lebo spomenuté národy majú svoje národné povedomie, majú svoje osobytné pre

všečlovečenstvo vážne a úžitočné tvorby. Dľa tejto theorie by ale neboli národom ani Maďari, lebo oni sami netvoria štát; len v spojitosti druhých nemaďarských národov. Tu si ale zase bočnými cestami spomôžu hovoriac, že síce štát netvoria len sami Maďari, ale že im patrí výlučne tvorivá sila, dľa ích obyčajov, názorov, že sa tvoril štát, následkom čoho, že sú oni už čo maďarská národnosť súčasne i národom t. j., že maďarská národnosť a maďarský národ sú si jedno. Toto stanovisko odporuje zákonom prijatým, (1868. z čl. 44. 1. §), ktoré vypovedajú, že národ je summa ľudí tvoriacich štát. Dľa tohoto zákonného stanoviska jestvuje maďarská, slovenská, rumunská atď. národnosť, ale len jedon politický uhorský národ.

Dľa mojej mienky je toto zákonné stanovisko tiež nesprávne, lebo nás Slovákov, Rumunov spolu i s Maďarmi atď. degraduje na pochop etnografický, ale súčastne predsa *de facto* Maďarov uzná len za *národ* a nie summu národností, lebo súčastne i vyhlási maďarskú národnosť za panujúcu, jej reč, obyčaje, právo atď. deklaruje za štátny jazyk, právo atď. Jestli stojí toto zákonné stanovisko, vtedy by sme museli uznať i to, že národnosti sú si sebe rovné, museli by mať národnosti nie len rovnaké povinnosti ale i rovnaké práva, ako je ale de facto — viete!

Táto štátna theoria, ktorá bola vyjmúc Talianov väčšinou všade prijatá, je nie len že nepravdivá, ale je pre nás i osudná, lebo ačpráve nás s Maďarmi do jednej kathegorie (národnosti) postavili, v skutočnosti ale stali sa Maďari národom a nás so štátneho stanoviska považujú len za národnosti. Nesprávna je táto theoria i preto, lebo ten živý pochop národ chce umiestiť do rámcov jednoho štátneho systému.

Jestli by táto prijatá zásada všade a pevne stála, teda by Horvati, poneváč Horvatsko netvorí osobitný štát ale len krajinu, nemohli byť národom (dľa zákona 1868. XXX. z. čl. sú ale národom!) ale len národnosťou a ako takí i členom polit. uhorského národa. Oni ale šípiac lišku nepristali na to, ale dali sa uznať zákonne za národ a nie za národnosť. Zákon tedy proti svojmu prijatému princípu k vôli Horvatom urobil concessiu.

Nesprávne je toto stanovisko preto: 1. lebo neberie do ohľadu národnostné rozdiele, 2. lebo nekladie nič na povedomie, 3. lebo mŕtvy štát chce stotožnit so živým telesom národným, 4. lebo ono nezodpovedá ani skutočnému životu. Následkom čoho ono nebýva zo strany Maďarov *vôbec* rešpektované, len my sa radi odvolávame naň, (dosť zle!) chcejúc tým dokázať svoju rovnoprávnosť s Maďarmi.

Konsekvencia je z tohto tá, že i my máme odstupovať od tohto zákonného princípu, čo i len v theorii a prísť na čisto, čo značí národ, či sme my národom alebo len ľudom?

Dľa mojho presvedčenia sme my áno *národom* lebo máme, ač slabé predsa len isté povedomie svojej národnosti; okrem toho máme i svoju osobitnú minulosť, svoju osobitnú kultúru, literatúru, svoj spev, svoju ľudovú poesiu, slovom všetko to, čo ku pôjmu národnosti a národa patrí. (Len povedomia by sme mohli viacej mať!) Že netvoríme osobitný stát, nič neváži na veci, lebo sa štáty netvoria vždycky následkom v národe zmáhajúcej sa sily, ale tvoria sa oni často následkom kombinácie politického vyrátania a často i náhodou. Vidíme to na pr. u Čechov, u Poliakov, u Srbov, ktorí sú síce nie v jednom štáte, alebo aspoň nemajú svoj osobitný štát (ako Poliaci sú na 3 štáty rozcapartení) a predsa i tieto tvoria svoj osobitný národ, ktorý má svoje ciele, ideále, ktorý tvorí a pracuje — ale majú súčasne i povedomie svojich národných cieľov a ideálov a hlavne slávnu minulosť, historicky vypestovaný pojem národa. Naproti tomu sú zase Angličania a Amerikáni, tí majú tú istú reč, z čiastky i náboženstvo, a predsa tvoria dva osobytné národy, lebo im chýba povedomie spolupatričnosti. V Amerike je každý človek »Amerikánom«, či Angličan, či Nemec, Poliak, Slovák, Maďar. V krátkosti by som tak definoval: národ je nič nie inšie ako *povedomá jednotná národnosť*. Práve pre túto príčinu malo by sa stať naším heslom: *„v povedomí žije národ“* a nie »v reči žije národ«. Odporúčal by to už i preto, lebo my sa neobávame, že nás zbavia našej reči, *ale že pozbavia náš ľud svojho povedomia*, že sa stane následkom toho *mŕtvou, demoralisovanou massou.* — Národ bez povedomia, ačpráve i hovorí svojou národnou rečou, je ničím, aspoň nie národom, najviac ľudom. Len keď som povedomý toho, že som človek, môžem ťahať z toho konsekvencie, ako mám robiť, ako mám žiť čo človek, práve tak som len vtedy opravdivý Slovák, keď som si povedomý toho, že som Slovák.

Maďarom sa hodí toto heslo, lebo oni chcú stvoriť z nás najskôr rovnakú národnosť, oni chcú sa rozširovať na náš úkor, následkom čoho oni potrebujú mať isté vyčnievajúce a spájajúce vlastnosti a medzi také čo najnápadnejšia vlastnosť národnosti, patrí *reč*. Oni potrebujú najskôr jednotnú národnosť, aby mohli mať všetci obyvatelia Uhorska i povedomie tejto jednotnej národnosti. Len keď jestvujem čo človek, môžem mať povedomie toho, že som skutočne i človek, len keď tá kondícia jednotnej národnosti jestvuje, môže sa vyviňovať povedomie. U nich je teda jednotná národnosť k ich národným, šovinistickým cieľom: conditio sine qua non. — Oni nemôžu na povedomie stavať,

lebo ani Slovák ani Rumun nemôže mat povedomie maďarskej národnosti, toho teda čoho niet — musí sa teda najskôr tá maďarská národnosť stvoriť. Následkom toho je toto zákonu odporujúce heslo pre nich vhodné, pre nás ale nevyráža to, čoby chcelo, lebo nám neubýva ešte našej osobitnej národnosti, ale povedomia. Viem, že nie v tomto smysle je chápané u nás toto heslo, že ono nás chce len upozorniť na náš národný poklad na udržanie našej reči, lenže nám práve aspoň predbežne tá nechýba, ale ono chýba nám často *povedomie* týchto vlastností! My sa nechceme rozširovať na úkor druhých, my chceme udržať len našu národnosť, ktorá de fakto i teraz žije v reči slovenskej, nám chýba len povedomie tejto vlastnosti a kto má povedomie ten sa nesriekne tejto vlastnosti. Práve preto buď naším heslom: »V povedomiu žije národ!« Dr. *V. K.*

OBZOR.

Národohospodársky. *Nové továrne na Slovensku. V Prešporku* stavia firma »Salcher a Richter« továrňu na nite; v *Gemerskej* bruselský spolok zakladá so 4 mil. kor. zákl. istinou magnesitovú továreň; v *Ungváre* Flor. Herceg z Rakúska chce založiť tkalcovňu s 2 mil. kor. zákl. istiny, v ktorej by bolo vyše 1000 robotníkov zamestknano; v *Necpaloch* (Turiec) bude tamejšia továreň sriadená na výrobu cellulosy, súčastnený bude český a slovenský kapitál; v *Rožňave* viedeňská firma »Martin Müller a spoločník« mieni postaviť továreň na spracovanie rudy a antimonu s 1 mil. kor. zákl. istinou; v *Trnave* jedna česká firma hodlá založiť tkalcovňu na 1000 stavov; Filip Kirschenberger z Teplíc (v Čechách) vyjednáva o založení tkalcovne v *Nitrianskej*; v *Žiline* známa firma Dréher chce vystaviť pivovar, ktorý má súťažiť s naším pivovarom, v Martine; istý továrnik z Perchtoldsdorfu zakúpil budovu starej nemocnice v *Nitre* a chce tam vystaviť škrobáreň; v *Košiciach* zakladá Armin Szántó továreň na spracovanie koží; v *Trenčianskej Teplej* firma Lemis a v *Trenčíne* »Mai, Auspitz a Kuffner« stavajú cukrovary. — Ako videť, uhorský priemysel vzniká z cudzích peňazí zahraničných!

Časopisecký. Pražský »Čas« v č. 95. priniesol o martinských slávnostiach stručný referát. Aby sa nesúdilo nespravodlive, aby ľudia videli čo napísal »Čas«, uverejňujeme zprávu doslovne:

»Martinské slavnosti. Společenský život slovenský po pronásledováních vládních na dlouhou dobu soustreďoval se v Turčanském Svatém Martině. Starší generace slovenská, opojená teoriemi o Slovanství a o mezinárodní politické situaci, jež jednou přijde a spásu i nečinným přinese, uhýbala ze všech měst a míst do Martina. Prešpurk a Pešť, jež přece bývaly živými středisky československého života a literárního ruchu, opuštěny zrovna jako i jiná města a jako bez boje vydány národním odpůrcům. I v Martině samém život se súžoval a sesýchal. Nebylo vůdčích myšlenek . . . Seschl se bez mála na úzký pramének srpnových každoročních slavností, jež se soustřeďují kol valné hromady dámského spolku Živeny a Společnosti musejní. Bývá divadlo, ples, společný oběd s přípitky a třetí den výlet do Tater. Jediná vážnější chvílka bývávala ta valná hromada. V posledních letech odboje mladých bývaly už i důvěrné porady. Martinské slavnosti jsou případným obrazem mělkosti martinského vedení. Což divno, že silnější povahy, vřelejší vlastenci této mělkosti snésti nemohli — a nesnesli. Rozbil se — chvála Bohu! — jednotný tábor slovenský. Už nebude se zaháleti na uherském Slovensku ve jménu svornosti. Živo je a bude i živěji, ve Skalici, na Myjavě, v Žiline, v Mikuláši, v Ružomberku, brzy všude. Odboj jde Slovenskem proti Martinské nečinnosti — a přirozeno že odbojníci Martinu se už i vyhýbají — a pořádají si schůzky své. Tato situace už zřejmě se obrážela při letošních Martinských slavnostech (7., 8. a 9. srpna); byly slabě, velmi slabě navštíveny. Proto usneseno — aby martinské vedení své fiasko zakrylo — že se budou tyto slavnosti příště konávat ne už každoročně, nýbrž teprva každé druhé léto. Zdá se nám, že toto usnesení znamená už — konec martinských slavností. A je to dobře! Co je v cestě pokroku, musí se rozbit! Čím dříve, tím lépe . . . Tak milujeme my Slovensko pod Tatrami — bez sentimentality, bez lyrismu!«

»Národnie Noviny« odpovedajú následovne na túto zprávičku: »Práve tak podlo, lživo a špinavo (jako maďarsko-židovská žurnalistika) píše o našich slávnostiach »Čas«: pražský orgán »realistov«, Na výrony tohto časopisu neodpovedáme po celé roky: špinavá zlosť a ustavičný jed sa nám protiví, a čestný človek nerád babre sa v kloake. Ale teraz popísal tento v Čechách poriadnymi ľuďmi opovrhovaný »orgán« také podlé lže a obvinenia, že ich musíme spomínať. Píše, že staršia slovenská generácia utekala (uhýbala se) zo všetkých miest do Turčianskeho Sv. Martina; Prešporok a Pešť, ktoré boly strediskami česko-slovenského života (!!!), boly nami opustené, ako i iné mestá, *že sme ich oddali bez boja ná-*

rodným odporcom. V Martine sa nič iné nerobí, okrem svolávania augustových slávností. A tie pozostávajú z divadla, plesu a na tretí deň robí sa *výlet do Tatier!* To poukazuje na melkosť martinského »vedení«. Že silnejšie povahy a vrelejší vlastenci túto melkosť zniesť nemohli a nezniesli. »Rozbil se — chvála Bohu — jednotný tábor slovenský«, plesá tento znateľ našich pomerov, tento hlupák a lhár! Živo je vraj a bude v Skalici, na Myjave, v Žiline a všade. Odboj ide proti martinskej nečinnosti, odbojníci všade usporadujú svoje schôdzky (!!). Preto boly slávnosti slabo, veľmi slabo navštívené. Preto sme vraj uzavreli, aby sme zakryli fiasko, *že slávnosti budeme odbávať len každý druhý rok.* (Ó, ty lhár nehanebný!! Veď spolky musia odbývať každoročne svoje valné shromaždenia!!) Toto uzavretie znamená — konec martinských slávností. »A to je dobře«. Treba Martin rozbiť. Čím skôr, tým lepšie. »Tak milujeme my Slovensko pod Tatrami«. — Myslíme, že pre našich ľudí postačí tento výťah, a že takého podliaka niet medzi Slovákmi, ani medzi našimi opponentmi a haniteľmi, ktorý by pri týchto slovách neriekol: »Ďakujeme pekne za lásku takýchto lhárov a vrahov všetkého, čím sa ešte držíme, čím ešte žijeme! Tak kopú nás »humanisti«, na zemi ležiacich, hrdúsených, obieraných, prenasledovaných! Máme nádej, že ohromná, veliká, čestná časť českého národa s hnusením odvráti sa od bratovražedlných, oplanských nábehov na slovenský národ. Dlho žijeme, preniesli sme nejeden nápad, ale tak diabolsko-zákernícky, tak podlo lžive nás nenapadol posiaľ žiaden vrah a nepriateľ. Takú zlosť, spojenú s bornirovanou hlbosťou, mohol spáchať iba Boha a česť opustivší chlap. Smutno bude, jestli v Čechách nenájde tento oplan-zákerník náležitého zavrátenia. Toľko sú povinní čestní Česi slovenskému národu!!«

»Samostatnosť« v čísle 65. — orgán strany radikálne-pokrokovej, — priniesla obšírny referát o martinských slávnostiach, je veľmo poučný a zajímavý:

»Slavnosti zahájeny divadelním představením dne 7. t. m. Sehrán kus Frant. Urbánka »Pokuta za hriech« ve 3 jednáních prázdný a chudý na myšlénku, bohatý dvojsmyslnými vtipy a dekadentským nátěrem. Mladý manžel-advokát přichází domů o 3. hod. v noci, vyměniv si kabát se svým přítelem lékařem. Služku podplatí (!), aby ho neprozradila. Druhý den sluha lékařův přinese kabát a vytrousí dopis zvoucí k dostaveníčku. Tento kousek papíru vnese podezřívání do domácnosti mladých manželů. (Pro větší effekt podléhá též služka žárlivosti na svého milence, sluhu lékařova.) V jednání druhém dostavují se jeden po druhém do lesíka, až celé jednání ukončí služka tím, že hodí svému

spitému milenci plný koš na hlavu. Opona padá, zavznívá dlouhotrvající potlesk. V jednání třetím zopakují si manželé celou nešťastnou historii a odpouštějí vzájemně; mezitím vstupují lékař se svojí snoubenkou, kterou zval oním nešťastným lístkem k dostaveníčku, představují se jako snoubenci a těší, že historka tak šťastně skončila. Kus končí zasnoubením ještě třetího párku, služky advokátovy a sluhy lékařova. — Kus sehrán dosti dobře, bylo viděti, že herci-ochotníci nepohybují se poprvé na jevišti. Čím se kus zalíbil pořadatelům, aby se jím presentovali »národu«, je nevysvětlitelno.

Po představení byla volná zábava v Domě. Oficielní zahájení slavností vykonal p. adv. Dula, předseda Spoluvlastnictva Domu. Velmi zdařilý byl přednes zpěvu »Vohlady« z »Detvana«; pamět sl. El. Horvátové jest obdivuhodná. Posledním bodem večera bylo předvedení burské scény, která došla zvláštní obliby. Hymna burská opětována několikráte. Řídil p. Blažej Bulla.

Na 8. t. m. projektovány schůze Museálné společnosti slovenské, před ní schůze mládeže, o 11. hod. Živeny, spolku slovenských žen, pak společný oběd v Domě.

Předseda M.S.S. vytkl mládeži, že roku loňského nesúčastnila se této výroční schůze, že nemá porozumění pro M.S.S. Výtka tato, jak mi sděleno — byla neoprávněna, poněvadž současně s M.S.S. mládež konala svou schůzi. Ze zpráv funkcionářů pozornost vzbuzuje přípis ministerstva kultu a vyučování, kterým vyslovuje se M.S.S. úplná spokojenost a uznání, dále smutný fakt, že příjmy (a tudíž i vydání) společnosti se zmenšily, o 341 K (vydání o 428 K), celkový příjem 5426 K, cena sbírek asi 35.000 K. Místnosti Domu, kde umístěno museum, nestačí, rozhodnuto tudíž postaviti budovu novou na pozemku Spoluvlastníctva Domu. Po referátech následovala přednáška profes. Ivana Zocha o původu jmen Tatra, Matra, Fatra, které však obecenstvo nevěnovalo té pozornosti, jak toho zasluhovala. Z obecenstva k slovu se přihlásil jediný dr. Kabina se dvěma návrhy. Nevšímavost, do jaké si stěžovalo předsedníctvo, dala se i zde vyčísti. Výbor rozšířen na 60 členů.

Hned po té sešla se »Živena, spolek slovenských žen«. Schůze omezila se na pouhé zprávy funkcionářské; otázka slovenských výšivek zůstává i na dále nerozřešena a nepošinuta ani o kousíček dále. Je zvláštní, že našimi výšivkami v Paříži může paradovati uherská výstava jakožto maďarskými. Tu Živena nevykonala svoji povinnost.

Současně s touto schůzí radila se mládež. Provolání k této poradě znělo »mládež«, nikoli »národně smýšlející mládež«. Přes to tak

zv. »nenárodní« a »masarykovská« mládež činně se neúčastnila, ač byli jednotlivci přítomni. Po lonském odsouzení nebylo také možno. Proskakovala pověst, že nějaký úřední pán se příliš zajímal o tuto schůzi, proto vykonána v soukromém domě, nikoli v Domě. Překvapilo, že mládež si za předsedu zvolila k této poradě redaktora »Rodiny a školy« učitele Buriana, jakoby sama sobě nedůvěřovala. Ješte více však překvapil průběh a obsah porady samé: Ze 3 bodů porada omezila se na pouhý referát o »knižnici dobrých a laciných knížek. Vydáno č. 1. v 5000 exempl., č. 2. v 10.000 ex. První číslo »až na malou výjimku« přijato s pochvalou a také rozprodáno, podobně č. 2. Dary na vydávání těchto knížek činí asi 1900 K, zbývající jmění v hotovosti dělá 1812 K. Honorář za práci obdržel větší pouze Vajanský (100 K), pro nedovolený rozprodej trestáni 3 pokutou po 200 K. Stěžováno si také, že mládež by ráda jen kritisovala, aktivní práce se vzdalujíc. Do zamýšleného Almanachu mládeže došly za půl roku pouze 2 práce. Hojná účast v rozprodeji posiluje mládež v mínění, že je na dobré cestě.

Dalším bodem mělo být ustálení programu, slyšeli jsme však pouze jakýsi konglomerát věcí, které soustavně podány již v »Hlase«. Debata vyloučena. (pro nedostatek času prý), zvolena pouze komise pro vypracování všeobecného návodu, jak pracovati v lidu. Pokynů, o které tato žádala, dostalo se jí málo a byly ješte spletenější než sám referát původní. Jednání působilo dojmem neznalosti potřeb lidu, jakož i prostředkův ukojiti je. Akademická mládež celý rok studovavši, nenasbírala si tolik zkušeností o lidu a jeho potřebách, aby mohla jednou do roka společně důkladně si pohovořiti o práci »v národě«. Dojem, který jsme si odnášeli, byl velmi chmurný. Celá porada netrvala ani hodinu.

Společný oběd v Domě oslazován hudbou a zpěvem vedle obvyklých přípitků. Z těchto více pozornosti zasloužil hlas rolníka, který jménem lidu žádal o vzdělání a o práci v lidu, neboť prý naše podstata a naše naděje je v něm a bez něho nezvítězíme. (»Vzdelanie, ktorého sami požívate, vnášajte do ľudu, lebo bez nás nezvíťazíte;« »Národnie Noviny« tohoto přípitku ovšem — neslyšely.)

Po obědě konána ještě schůze slovenských úředníků (soukromých hlavně), ale něčeho určitého nedocíleno. Rokováno o pojišťování úřednictva; schůze zakončila zvolením komise.

Dozvuky slavností tvořil ples v (Domě), dámy většinou v národních krojích, pohled velmi milý, ač nejkrásnější kroje nebyly zastoupeny, a druhý den odpoledne výlet. Malebnost krojů slovenských jest

obecenstvu pražskému známa z Národopisné výstavy, ale dojem takové zábavy v těchto krojích by jistě všechno očekávání ješte převýšil.

O osobní bezpečnosti v Uhrách mohl se každý přesvědčiti zde: ve dne v noci procházeli se četníci v párech městem a zvláště kol Domu. Bohudík, nestalo se žádné neštěstí; nebylo mezi námi tak vysokých osobností, aby na nás pácháno bylo násilí. Proto, kdo by měl chuť podívati se k nám, o osobní bezpečnost neměj strachu.

Tím se loučím s trpělivým čtenářem. Snažil jsem se vzbuditi věrně dojem, který jsem si odnášel sám.

Keď ctení čitatelia porovnajú našu pôvodnú zprávu o martinských slávnostiach (úvodník) a zprávy výšmenovaných časopisov, ľahko uhádnu kde je pravda, objektívny, spravodlivý názor, poctivé, neohrožené vyznanie pravdy!

»Kat. Noviny« uverejnili v 15. čísle so dňa 5. aug. pozoruhodný článok »Klerikom«, mladý snaživý spisovateľ F. Rudonický, rezko a živo povzbudzuje kat. teologov k štúdiumu slovenskej reči najmä cez prázdniny. Z článku uverejňujeme nasledovnú stať:

»Teraz však tážem sa: čo robíte vy? Či sa učíte vzdelanejším výrazom, čistejšej reči, obratnosti v myslení a vyjadrení myšlienok? Či shromažďujete si zásobu slov? Jako vás snáď v tomto ohľade zahanbujú a prevyšujú bohoslovci evanjelickí! Vy chcete byť lekármi ľudu, lež jako môžte liečiť, radiť, keď sa s nemocným neviete dorozumeť a slušne, dostatočne vysloviť? Čo za jaký úspech a radosť zo svojho účinkovania ufáte, keď nevládnete rozum osvietiť a srdce rozohriať? Sv. František Saleský praví: »Povedz pravdivého, múdreho a pekného jako chceš mnoho, keď to nepovieš správne, nič si nepovedal«.

Budete museť účinkovať jako učitelia dospelých, avšak jako kňazi ste po rodičoch i prvými učiteľmi maľučkých. V kruhu dietok nevinných, ktorých duša túži poznať Boha a ktoré s radosťou, bez falošnosti a pochybovania naslúchajú slovám vašim, môžte byť odleskom Božského Priateľa dietok; do útlych, vnímavých (srdiečok) musíte vložiť semä, ktoré nikto viac nevyrve a ktoré, bár i neskôr, niekdy pošlapano by bolo, predsa zase zkleje, vzrostne a ovocie prinese. Koľko obozretnosti a vedomosti toto požaduje! Inak kopí sa hriech na hriech.

Tak hriechom je, keď kňaz slovo Božie využitkuje pre cvik na pr. v maďarčine a zneužijúc svoj stav, miesto biblie mluvnicu učí. Jak často to badáme u mladých nezbehlých katechétov. Nemajúc obratnosti v reči školákov, zriekajú sa prirodzeného prostriedku vyučovacieho,

totižto reči detí, a katechisujú v reči štátnej, tresky-plesky dietkam pohovoriac. Čo sú to potom za spovede a jaký život kresťanský, to potom videť na veriacich tej obce, kde taký kňaz účinkuje. To viete, že keď sa daktorý kňaz oddá na missionárstvo, musí sa najprv naučiť reč toho národa, ku ktorému chce ísť, a len potom sa vydá na cestu. A predsa tento ide k necivilizovaným, barbarským národom, kdežto vy k civilizovaným, k vašim bratom a čiastočne ku vzdelaným ľudom, a nemáte ich reč vedeť?

Vašim povolaním je, ľud slovenský kriesiť, strážiť a pásť, lebo vám jako duchovným bude stádo slovenské sverené, aby prišlo tiež ku oblažujúcej pravde, a tým činom aj ku povedomiu seba samého. Kto že má kriesiť Slovákov, nie-li ich vlastní synovia a bratia?

Budete museť účinkovať jako otcovia chudobných, tešitelia zarmútených, radcovia v pochybnostiach, praví priatelia všetkých, vedúc ich k telesnému a duševnému dobru. K tomu je znalosť učenia Ježišovho predovšetkým potrebná. Jako však majú ľudia učenie jeho v život uviesť, to musia na vás, na vašom príkladnom živote videť. Že mnohý za doby našej neuznáva záslužnú a užitočnú činnosť kňazskú; že kňaz za všetky obety, lásku a dobrotu len nevďak, nie-li čo horšieho zakusuje, z toho si nič nerobte. Všetkého toho okúsite tým viac, čím kto horlivejším a vernejším sluhom Božím bude. Vy hľaďte len na Ježiša, ktorého zástupcami budete, a on vás v boji posilní.

Neberte si príklad z terajšej módy, ktorá dovoľuje smelé čachrovanie s vierou a národom, z kňazov, ktorým hrnec je nad česť, brucho nad Boha. Vezmite si príklad z drievnych i terajších roduverných, sociálne činných kňazov slovenských. Oni, mnohí už teraz ustatí v borbe za práva, celý svoj duchovný majetok, svoje ideály, výsledky svojich bojov testamentárne porúčajú vám jako svojmu podrostu.

Láska vaša k viere a národu nech je živá, činorodá. Čítajte usilovne našské knihy a časopisy a navštevujte i hroby našich velikánov, a tam pred seba si vezmite, že ich dľa síl svojich nahradíte cirkvi a národu. Hľaďte, aby aj iní z príkladu vášho o celom národe našom dobré poňatie mali. Preč zpreneverа, nech žije vernosť! Starajte sa, aby pole naše cirkevné a národné nezostalo bez obrancov!

Referáty.

Účinkovanie mládeže slovenskej vo Viedni za rok 1899—900. *) Referujúc po druhý raz v časopise tomto, nemôžem hneď na začiatku pominúť tú prajnú okolnosť, že ačpráve pomery viedeňskej spoločnosti slovenskej — nakoľko totiž my mohli sme sa s ňou zaoberať — skoro sa nezmenily, ba možno povedať skorej sa zhoršily, no všeobecný pokrok je predsa dosť značný a činnosť v spolku i v spoločnosti bola hlbšia a intensívnejšia.

Pozrime bližšie na činnosť »Národa«. O tomto spolku ovšem nie je mnoho počuť po novinách; nereferujeme po každej zábave. Život v »Národe« bol cez toto obdobie zvlášte čulý. Do »Národa« chodievajú, aspoň čo sa pracovníkov týče, tí istí, teda žiadon prírast pracovníkov a predsa sme mali najmä tento rok viacej príležitosti, nežli predtým, na vonok vystúpiť. Ďalej podarilo sa nám zažehnať vnútornú slabosť spolkovú — rôznice a nedorozumenia medzi remeselníckou mládežou a zeleninármi.

Hlavná práca v »Národe« dnes pozostáva v príprave a výchove aktívnych pracovníkov z ľudu pre budúcnosť, keď vo Viedni slovenského študenta a intelligenta nebude. Nedostatok všakovej intelligencie — do »Národa« chodia 2—3 študenti, 1—2 úradníci — toto je pre massu členstva počet úplne nedostatočný. Majúc pred sebou iba pospolitý ľud, nemohúc zdarne previesť delbu práce vo výbore, sú prekážky spolkového života na jave. 100 a 100 Slovákov sa nechálo zapísať do spolku, raz dva razy prišli ale nenajdúc to čo očakávali, vystali. Národnostnú otázku chápe viedeňský Slovák ťažko, pomaly, iba po pracnej námahe jednotlivcov, po dlhom obcovaní, prebúdzajú sa niektorí, pochopia účel spolku. Odtial i veľká fluktuácia v členstve. Keby bolo viacej pracovníkov dalo by sa snáď väčšine prichodiaceho ľudu vyhoveť, takto ale hľadíme, aby sme zachovali, čo sme zbudovali.

»Národ« odbýval aj tento rok svoje obvyklé divadlá, tance, zábavy atď. Zábavy spolkové boly vždy valne navštívené na pr. tohoto ročný fašiangový ples, bol veľmi silne navštívený, čoho dôkazom je i tá okolnosť, že pri 30 kr. vstupnom sa vyše 150 zl. vybralo. Prednášky literárne a vedecké sa hlavne na mesačných zasedaniach odbývaly. Deklamácie a komické výstupy si hlavne šohajci remeselnícki obstarávali, pekne deklamoval sopár razy aj Dr. L. Medvecký.

---

*) Referát tento pripravený bol na schôdzku mládeže v Ružomberku. Red.

Prednášky vedecké boly následovné:

8./IV. 1900 »Ako vynašiel Columbus »nový svet««.
26./VIII. 1899 A. Štefánek: »Moja cesta po Slovensku«.
24./IX. » Fedor Houdek: »O fajčení, pití a styku mládeže obojeho pohlavia«.
8./X. » »O vzniku slovenskej literatúry a slovenskej spisobnej reči«.

V literárnom odbore sa prednášalo o následujúcich predmetoch:

23./III. 1900 »Spolkový život a parlamentárne zvyky«.
30./III. » »Ján Kalinčák a jeho život«.
1./IV. » »O literatúre vôbec a beletristike.

Na »slovenskom večierku« 6/V. bola prečítaná prednáška br. Dr. Zvolenského »*o slovenskej literatúre so zvláštnym zreteľom na Hviezdoslava*«.

Najkrajšie manifestácie Slovákov viedeňských boly bezpochyby 2 slovenské večierky, ktoré »Národ« prvý raz 16./XII. 1899 v »Národnom Dome« českom pri spoluúčinkovaniu »Dolnorakúskej Župy Sokolskej«, po druhé 6./V. 1900 v dvorane »katolíckej Recoursi so spolkom »Svatoplukom Čechom« usporiadal. Ačpráve prvý večierok nám pre rôzne nehody nevypadol tak ako sme očakávali, možno riecť, že sa druhý o toľko lepšie vydaril. Prvá slávnosť, zariadená spoločne s viedeňskými Čechmi bola v prospech »Československej Jednoty« v Prahe, ktorej sa bolo aj 36 zl. poslalo.

V »Národe« sa utvoril zvláštny »Literárny odbor«, ktorý sa zaoberal vyučovaním slovenského pravopisu a čítaním slovenských spisovateľov a básnikov. Odbor vydržiaval 13 zasedaní, na ktorých sa učilo pravopisu, čítala sa Kalinčákova »Reštaurácia« a odbývaly sa tie hore spomenuté prednášky. Ďalej sa cvičilo sborovému spevu 17-krát.

Hlavný úspech našej činnosti vo Viedni, cez toto obdobie pozostávalo najmä v predávaní slovenských kníh a brožúr. V našich časopisoch teprv v ostatných časoch začalo sa predávanie kníh reálnejšie propagovať.

Prekážok v kolportáži jako na Slovensku sme my vo Viedni ovšem nemali, naskytly sa všeliaké iné ťažkosti, ktoré nám môžu byť výstrahou a vodítkom pre budúcnosť. Predovšetkým čo sme boli pozorovali pri predávaní kníh, *že odrastlí, povedzme ženatí ľudia vôbec nerádi kupovali knižky. Túto antipatiu oproti knihe a oproti novinám*

*som bol pozoroval vôbec najviac u Slovákov zo západných stolíc.**) Hlavné príčiny dľa mojho zdania pozostávajú v tom, že ľud je nezvyklí čítať, ďalej že literárna slovenčina mu je ťažko srozumiteľná a po tretie, že máme málo ľudovej spisby. Že ľud, kadenáhle sa naučí, poťažne, keď privykne na literárnu slovenčinu, jemu zodpovedajúcu knihu rád prečíta, toho dôkaz vidím na pr. už v tom, že »Poučného čítania« sa najviac minulo: 141 sväzočkov, taktiež z »Lacinej knihovne« sa pomerne mnoho minulo: asi 80 sväzočkov.

V ostatnom čase robia sa námahy slovenskú ľudovú knižnicu, čo najviac zväčšiť, snaha iste veľmi chvaliteľná. Všeobecne sa ale myslí, keď kniha bude laciná, hodne lacná, že sa bude ľahšie ujímať medzi ľudom. »Laciná knihovna« na pr. je lacná aspoň dľa zovňajšku, niektoré sošitky »Poučného čítania« sa mi zdajú relatívne drahé. Také knižočky ako je z »Poučného čítania« číslo I. »Reč Kristová na hore« by sa hodily najlepšie za dar. Na predaj dávajme knižočky väčšie za 10 kr. až do 15 kr. Také sa aj najradšej kupujú, na pr. my sme predali z P. Č. č. 16 = 15 exempl. z č. 10 = 10 exempl. obe knižky sú po 10 kr. z tých druhých knižok, ktoré sú za päť krajcarov sme priemerne 7 alebo 8 exemplárov predali. Tuná musíme ovšem uznať, že názov knihy má veľký zástoj. Dľa našich zkúseností, keď si kupuje Slovák knihu, kúpi si už trošku tlstejšiu, obsažnejšiu jednu, nie ale 2 alebo 3, po 3 či 5 kr.

Veľku úlohu má pri predávaní kníh predavač. Tento nech je vždy intelligent alebo aspoň človek-obchodník, pred ktorým má ľud istú úctu, preto poneváč ľud nerád vydava často peniaze za knihy a predavač mu ju musí natisnúť. Ďalej ten, kto predáva knihy, nech neprijíma žiadnu druhú funkciu iba túto. Musím poznamenať, že my vo Viedni sme sa dľa tohoto pravidla nedržali, preto sme aj utrpeli veľkú materiálnu škodu.

Literárne aj peňažne cennejšie knihy predávali sme, hlavne medzi mládežou remeselníckou, v českých spolkoch a na našich dvoch večierkoch. Predalo sa:

19	výtiskov	Puškin: Kapitánova dcéra,
4	»	Sládkoviča,
10	»	Hviezdoslava,
2	»	Tolstoj: Vzkriesenie,
6	»	Kukučin: Dies irae,

*) Ľud ku kupovaniu kníh treba najprv odchovať, Búran radšej kúpi knihu, nežli Šaštiňan, Svatojuran atď. Na Búroch kaplán rozdal stá kníh, predával pod cenou, dnes už kupujú si sami knihy. **Red.**

20 výtiskov »Dobrých knižiek,«
10 » »Venček« slovenský Spevník, (vôbec táto knížka ide najlepšie pri predaji) atď.

Všetkých knižok, čo sa predaly a darúvaly, bolo za 74. 03 zl. —

Podrobný soznam predaných kníh:

	4	výtisky	Sládkoviča à 1. 40	5. 60
zaplat.	10	»	Záturecký à - 15	1. 50
zaplat.	10	»	Kalinčák à - 35	3. 50
	*1	»	Dobré knižky à - 10 kr	- 10
	10	»	Venec slov. nár. piesní à 50 kr	5. -
	6	»	Dies irae à 40 kr	2. 40
	2	»	Slovenská knižnica II. à 25 kr	- 50
	19	»	Puškin: Kapitánova dcéra à 40 kr	7. 60
	*		Dobré knížky	
	10	»	I. Bajky Somolického à 10 kr	2. -
	10	»	II. Uram Podtatr. à 10 »	
	5	»	Hviezdoslav I. à 1. 20	6. -
	5	»	» » II. à 1. 50	7. 50
	2	»	Tolstoj: Vzkriesenie à 2	2. -
	(1)	»	» » à 3. 25	3. 25
	80	»	Laciná knihovna à 10	8. -
	14	»	Domový kalendár à 30 kr	4. 20
	141		Poučné čítanie	8. 53
zaplat.	10	»	Kalinčák: R. à 35 kr	3. 50
zaplat.	15	»	Záturecký à 15 kr	2. 25
	30	kusov:	Mak. Trachóm à 2 kr	- 60
	70	»	»Trachómu« sa rozdalo	
			Summa	74. 03

Čo sa týče činnosti mimo »Národa«, musím uznať, že nebola príliš veľká, čo je pochopiteľné, keď uvážime, že »Národ« absorboval všetky naše sily. Referovanie o slovenských veciach do cudzích časopisov, menovite českých bolo ovšem tento rok intensívnejšie. Viedeňský »Slovan« ochotne uverejňoval — slovensky — všetky zaslané mu články, obšírnejšie práce boly nasledujúce: 10./VIII »O novom hnutí na Slovensku«, podrobný referát bol poslaný aj »Deutsches Volksblattu.*) ³/IX. »Činnosť mládeže doma a medzi ľuďom« ako referát o prednáške Dr. Šrobára.

*) Neuverejnil ho. Red.

11/X. »Odvláčanie slovenských detí na Maďary«.

24/V. »Slovenské večierky«.

Časopis »Slawisches Echo« uverejnil obšírnejšú štúdiu o »Slovákoch«, taktiež uverejňovaly tieto dva časopisy (Slovan a Sl. Echo) skoro v každom čísle menšie-väčšie zprávy týkajúce sa nás. Pozoruhodné je, že časopisectvo české si nás predsa s roka na rok viac všíma.

Napokon čo sa týče písania do slovenských časopisov, myslím, že o tom sa nemusím prílišne rozširovať. Sopár článkov-dopisov sa poslalo »Slovenským Listom«, »Ľudovým Novinám« »Hlasu«, a do »Národných Novin«.

Čo sa týče prednášok v iných spolkoch možno tuná iba 2 označiť. Jednu v »Baráku«, druhú vo favoritskej »Národnej Besede« :» O Slovákoch a československej vzájomnosti«. Prednášky tieto sa dobre podarily. »Národnia Beseda« sa predplatila na »Národnie Noviny« a je ochotná väčšiu čiastku svojich časopisov, medzi nimi aj »N. N.« posielať zdarma na Slovensko. To isté je ochotný urobiť aj Akademický Spolek český vo Viedni.

Život spolkový vo Viedni udržuje sa s napnutím všetkých síl. Len pracovníkov obetivých, horlivých a veľká roľa slovenská vo Viedni stane sa pevnou oporou slovenskej práce na Dunaji i doma.

Anton Štefánek.

Kým druhí tancovali.

Elena Nymbolová.

»Povedz, ašak to tak nemyslíš! — Ašak nie, pravda že to tak nemyslíš?«

Pozeral na ňu uprene svojíma veľkýma, sivýma očima. Bol to pár nebezpečných očí, sivo-modrých, s čiernym obočím, pár očí, ktoré vedely vyjadriť toľko zármutku, a prosiť tak dojímavo.

Sklopila svoj zrak pred týmto pohľadom, a nepovedala nič, ani len obočím nepohla.

Položil jej ruku na rameno a stisknul ho mocne, ale zdalo sa mu, akoby sa bol dotknul neživej veci, lebo ani najmenší pohyb či súhlasu alebo odporu neprivítal jeho silné stisknutie. Bielo jej rameno ležalo pod žltými hodvábnymi šatami tak ticho a bez citu, ani čo by bolo vytesané z mramoru.

»Ašak to tak nemyslíš?« opakoval znova. »Však si to nebola ty, ktorá si mi tu zrejme a jasne povedala, že už je tvojej láske koniec«.

Zdvihla viečka a pozrela naň pokojne.

»Vieš veľmi dobre«, odpovedala potom, že nikdy nepoviem, čo si skutočne aj nemyslím. A vidíš, že som nie dáko rozčúlená alebo nevravím do sveta.

»Nie, Bohvie teda prečo?« vyrazil zo seba. »Si mrazivá ako sňah. A čo tu hovoríš, že medzi nami je všetko skončené, je výsledok zralého uváženia?«

»Áno«, odpovedala ona určite a sklopila znova oči.

Zakryl si oboma rukama tvár a sedel tak chvíľu celkom nebybne.

Sedeli samotní v malom kabinete pred veľkým salonom. Sedel tu síce ešte starší pán, avšak ten driemal nad roztvoreným albumom. Ostatní boli v druhých izbách a hrali v karty, alebo v tanečnej sieni, dívajúc sa na tancujúcu mládež. Záclona do kabinetu bola spustená, ale hluk z tanečnej siene znel až sem. Chvíľami sem prenikal vyšší zvuk Straussovho valčíku a šum šúchajúcich tanečných krokov po podlahe.

V malom tomto kabinete svietila visiaca lampa a vrhala stlumenné svetlo na temné náradie i odrážala na tureckom koberci červený kruh, akoby to bola krvavá škvrna. Dnu bolo ticho a bezzvučno; voňaly tu hyacinty a fijalky, všetko bolo tak milé, takých príjemných farieb a tak vycifrované!

Von vládla krutá zimnia noc. Fúkal ostrý severný vietor, ktorý s hnevnými šľahami vrhal sňah v dlhých prúhoch na oblok tak, že sa na ňom pevno zachytoval. Svetlá svietily blkotajúc v nočnej tme, a sane uháňaly vôkol v chytrom behu; kočišia sedeli na nich s vytiahnutými límcami a s čiapkou stiahnutou hlboko do očú, kdežto kone bežali chytro po sňahu, aby už boly doma.

Vyzeralo to, akoby všetky víchrice s pobrežia spojily sa, aby útočily na Štokholm. Čierne vlny v Norrströmu hnaly sa napred so zúrivou chytrosťou a nebo i zem boly odrazu pohnuté. Ale dnu, v príjemne zaváňajúcom kabinete, zdálo sa všetko byť tak dobre zaopatreným, že ani jediné zadutie vetra nemohlo sem vniknúť.

Mladá dáma, sediaca na nízkej pohovke vystreto a celkom nehybne, bola domáca dcéra. Nebola už vo svojej najbujnejšej mladosti, lebo už mala vyše dvadsaťpäť rokov. Nemala sviežej farby prvej mladosti, ale len bľadú a príjemnú pleť, ktorá sa dostavuje až vtedy, keď červeň líc neobjavuje sa už tak často. Jej vlasy boly veľmi svetlé a mäkké, bez okrasy. Mihalnice a obočie boly tiež celkom svetlé, ale

oči temné a zorničky tak veľké, že vyplňovaly väčšiu časť očnej okrúhliny a boly príčinou, prečo sa zdaly byť úplne čiernými.

Pohľad a dosť veľké ústa maly najmiernejší výraz, výraz, aký dostávame len po veľkej hádke; ale na čele odrážaly sa posiaľ skormútené, nevysvetliteľné mraky. Okolo úst pohrávaly jej bôlne ťahy, ktoré zdály sa byť trvácimi a tým jej dodávaly istú nezmazateľnú známku.

Bola oblečená v žltých hodvábnych šatách, odtienu niečo tmavšieho, ako jej vlasy; hruď a ramená žiarily belosťou perál, ktorá rozhodne pristane aj k najsvetlejším vlasom.

Mladý muž pri nej sedel dosiaľ sklonený, napred s rukama pritlačenýma k tvári a s hustými vlasmi shrnutými do čela. Nepozrel na ňu, len v náhlosti a šeptom prehovoril:

»Čím som si to zaslúžil? Povedz, čoho som sa dopustil, že to zasluhujem!«

»Už ti neverím«' odpovedala ticho.

»A prečo mi neveríš? Bezpochyby preto, že všetci ustavične a toľko pred tebou hovoria, že si priveľmi laskavá ku mne, že si bohatá, ja ale chudobný, že by si mohla dostať, koho by sa ti zachcelo, ja ale teraz už siedmy, ôsmy rok sem chodím a vzdychám pred tebou, predsa nič nevykonám, predsa nemám toľko, aby som si ťa konečne mohol vziať«.

»To predsa viem už všetko dávno«, odpovedala na to ona.

»Ale konečne ťa to mrzí, že to vieš?«

»Veď predsa sám tvrdíš, že keby som chcela, možem dostať bohatého a vznešeného muža. Prečo som si teda niektorého nevzala?«

»Lebo si mňa nechcela urobiť nešťastným. Nechcela si zabudnúť, že si mi toľkorázy pohľadom i ústami riekla, že miluješ len mňa, nikoho druhého okrem mňa«.

»Áno, preto že som nemohla na to zabudnúť a preto že . . . . áno, preto že by mi to bolo nemožné«.

»A teraz ti je to už možné? Teraz pozoruješ, že ti roky utekajú a nechceš ostať na perašiu«.

»Áno, skutočne už sa mi hnusí to čakanie, odpovedala a pozrela mu rovno do očú. Zprotivil sa mi ten prázdny, bezvýznamný život, aký žijem, a teraz chcem začať žiť ako druhé ženy, chcem starať sa o svoju domácnosť, stať sa manželkou a matkou, pokiaľ som ešte mladá«.

»A vieš, že živobytie, aké ja mám z mojho pera, je trapné, nespomínajúc ani sporu, aký by povstal v tvojej rodine, keby si šla za mňa«.

»Ano, viem to«, riekla zase ona, »ale už som ustala samým čakaním, a keby som ťa ešte teraz mala ráda, nuž by som ti podala ruku, a povedala: Teraz sídďme po schodách do snahu; nemám ničoho, len tieto svoje plesové šaty, ale za to mám ruky, hlavu, a hlavne pevnú vôľu, a milujem ťa a budem robiť, čo ty, budem tvojou v núdzi i prebytku«.

»A prečo to teda nepovieš?«

»Veď som ti to povedala: neverím ti už«.

»Kto ti riekol niečo zlého o mne?« vyrazil zo seba prudko. »Ako by inakšie mohlo toľkoročné priateľstvo a láska tak odrazu zmiznúť?«

»Nestalo sa to práve tak odrazu«, hovorila mu a potriasala hlavou. »Mizlo to pomaly, kúsok za kúskom a teraz toho už niet. Vidíš«, vypustila potom odrazu z úst, »zastávala som teba, zastávala proti nim všetkým a prinútila ich všetkých mlčať. V mojej prítomnosti neopováži sa teraz nikto povedať ani slova zlého o tebe; to zlé, čo sa teraz o tebe hovorí, to váži tu vnútri a je mnoho horšie od ostatného«.

»Ale, pre Boha, tak čo som urobil?« vyrazil zo seba. »Domnievam sa byť takým, akým som býval vždy, pravda možno o niečo starší, o niečo menej ohnivejší — ale ináč? V čom som sa tedy zmenil, aby si mala príčinu odstrkovať mňa od seba?«

»Nie, ty si sa celkom nezmenil: ty si býval vždy takým, aký si teraz. Len že ja som tomu prv tak nerozumela, a tým som vinnú jedine ja. Ale teraz, keď ti rozumiem, už si ťa nevážim«.

Chcel ju v tom prerušiť, ale ona sa sklonila prudko na pohovku a riekla odhodlane: »Áno, vysvetlím ti všetko, ako najlepšie budem môcť, vypočuj ma teda. Dlho som už mlčala; ale je lepšie, keď sa pokúsim, sdeliť ti to«.

»Aký je prievan!« poznamenal on. »Mne sa zdá, že sa otvorily obloky«.

»Ah nie, držia dobre«, odvetila, ale nepozrela k obloku.

Zbľadla a pery sa jej triasly.

»Tak teda, čo zlého som vykonal? pýtal sa jej.

»Pamätáš sa, ako sme sa prvý raz stretli — tamtoho večera, keď som bola pozvaná k Anne Lindbergovej?« — vysvetlovala. »Otec mi vlastne nechcel dovoliť ísť k nej. Nepoznal jej rodiny a bál sa vždy, aby som sa nesoznámila s ľudmi nižšej triedy, ako my. Ale predsa mi bolo dovolené tam zaisť a bola som naozaj zvedavá na tú starosvetskú meštiansku domácnosť. Jej otec bol obchodníkom; matka, teraz vdova, žila spolu s dvoma synmi a jedinou dcérou najblaženejší rodinný život«.

»Áno, viem dobre, že som s počiatku myslel, že si zaľúbená do jednoho syna«, pretrhol ju.

»Nevidela som ich prv, len v ten večer, ale vedela som, že starší píše do novín divadelné kritiky, a tým mi imponoval neobyčajne. Druhý bol hudobný talent, a celá rodina zaoberala sa všemožnými duševnými záujmami, ktoré mi boly úplne cudzé. Hovorili tiež o tebe, kým si prišiel. — »Nepoznáš Erika Sjötta? Nečítala si skutočne nikdy ničoho od neho? pýtali sa ma všetci nadmieru prekvapení mojou nevedomosťou. Bezpochyby nevedeli, ako málo sa čítalo v našej domácnosti. a ako mi bolo úplne cudzé všetko, čo sa týkalo literárneho sveta. — Ukázali mi tvoju podobizeň, a každý povedal niečo o tebe, aký si pekný, aký veselý a úprimný, aký neohrožený pred náhľadmi ľudu, a ako málo sa staráš o svoju populárnosť, a ako opravdove a nadšene kráčaš svojou cestou k cieľu, ktorý si si určil«.

»A následovne bola si hneď v prvom okamžení očarovaná. Ty si milovala moju vybájenú osobnosť, vážila si si moju osobu a predsa nie moju osobu«.

Stále sedela a pozerala chvíľami naň, a v jej očiach sa za ten čas objavil podivný lesk.

»Nie, ty si bol krajší od všetkého, čo som si o tebe vymyslela«, preriekla s povzdychnutím. »Neboly to len tvoje oči, tvoj úsmev, tvoje pekné vlasy, nebolo to tvoje chovanie, tvoja pomilovania hodná bytosť, ktorá ma okamžite očarovala — nie, bol si celý akýsi mladistvý. Všetci mužovia, ktorých som pred tým vídavala, predišli mi tak blaseovaní; všetci boli hotoví so svojím životom už v dvatsiatichpiatich rokoch. Navykla som počuť od všetkých skoro to isté, tým jednotvárným, nudným spôsobom — a tu si prišiel ty hlučne so všetkými svojimi myšlienkami, so všetkými prejavmi sily, ktoré sa mi zdaly byť paradoxnými, myslievala som, že ich dávaš cítiť len preto, aby sa ti ostatní smiali, ale potom si hovorieval tak prudko a vyjadroval sa tak prostosrdečne. Bol si okúzlujúcim človekom!«

Stahol ústa, akoby sa mu to veľmi ľúbilo, že počuje byť tak výhodne popisovaný týmito jemnými pery, ačpráve celkom dobre vedel, že to všetko nepatrilo jemu, ale osobe, nenachodiacej sa už pred tou, ktorá to preriekla. Hudba hlučno vnikala sem z dvorany trištvrtinovým taktom a víchrica otriasla von okennými rámami.

»Áno, pozoroval som, že si o mne tak súdila«, poznamenal potom.

»A ty si si zakladal, možno, veľmi na tom, že pôsobíš na mňa takým prevládajúcim dojmom«.

»Možno«, odpovedal. »Neviem to iste. Ale keby to bola pravda, nebolo by to nič divného. Celý Štokholm poznal slečnu Máriu Vidovú. Stretával som ťa na ulici, vídaval v divadle, ale vtedy som ťa videl prvý raz z blízka a bola si taká hodná. Nevidel som nikdy tak bielych rúk a tak udivených, veľkých, jasných očí.

»Áno, bola som prekvapená«, odpovedala potom, »a čím častejšie sme sa schádzavali, tým viacej si mňa prekvapoval. Posudzoval si ostro všetko, čo som bola navyknutá obdivovať; celý stroj vznešeného sveta bol v tvojich očiach tak smiešny. Pamätám si ešte, že za mojej mladosti stála v jedálni starosvetská váza, ktorú moj brat ani videť nemohol. Videl ju už toľko rokov, a vravieval, že pri pohľade na tento starý črep, je mu hrozne nevoľno. Umienil si preto, že každý deň o ňu slabo narazí, a jednoho krásneho dňa, keď sme stávali od svačiny, padla váza na podlahu s veľkým treskotom. Tak si robieval i ty, a narážal na všetky moje staré predstavy, až odrazu, ležaly rozbité na tisíc kúskov a už nikdy viac nemohly sa spojiť«.

»A teraz sa na mňa hneváš, keď som ti roztvoril oči pred všetkým humbugom, v ktorom si žila?

»Vždy ti budem povďačná za to, čo si mi preukázal«, odpovedala mu potom. »Žila som ako v uzavretom zámku, s vysokými múrami okolo, a myslela som si, že medzi nimi je celý svet, ale tu si prišiel ty, prerazil si v múre dieru, slnce zasvietilo dnu, a ja som videla ďaleko na nekonečné krajiny s kopcami, riekami a poliami plných ľudí, ktorý siali a sväžali, a s veľkými mosty a tmavými horami. Práve preto som ťa milovala! Ty si mi podal ruku a vyviedol do neobmedzenej zeme svobody.

»A chceš-li teraz v nej zostať, prečo sa zdráhaš podržať moju ruku? pýtal sa jej. »Prečo nemáme kráčať spoločne?«

»Lebo si vodcom, na ktorého nemožno sa mi spoliehať«, odpovedala. »Vieš sa vysloviť pekne a srdnate slovami, a vraveť pred nami, akí sme, — ale aký si ty sám? Dbáš sám slobody, ktorú tak vysoko vychvaluješ, ty, ktorý sa nemôžeš snášať s osobou, ktorá je náhodou druhého smýšľania ako si ty? Chceš mať slobodu slova a jednania pre seba, druhí ale nemajú mať takej slobody, aby smeli žiť podľa svojho presvedčenia. Ty si najväčší duševný despota, ktorého som len poznala«.

»Ak som neznášanlivý s niekym, teda je to len preto, že sa zastávam potlačovaných. Pozoroval som pridlho, jako moc, prepych a všetko dobré bolo vždy len na jednej strane, kdežto práca, núdza a starosti na druhej, aby som mohol o tom mlčať, alebo aby som nebojoval proti tomu«.

»Ale robíš dajako nadobyčajne!« odpovedala mu. »Ako keby nemali sa spojiť všetci, ktorí majú ľudské srdce, a zachádzať so svojími spolublížnými ako s bratmi, akí zbabelí a biedni sú všetci, my všetci, ktorí nezastávame sa chudobných a trpiacich, nebojujeme za nich a neposkytujeme im ruky pomocnej!«

»No a práve to som ja robil«.

»Áno, hovoril za nich, písal najvýslovnejšie články o nich — ale v živote? Nevidela som nikdy, že by si bol laskavý alebo snáď ochotný proti niektorým z tých, ktorí pre nás ostatných pracujú. Posmievaš sa sedliakom, keď nás niekedy navštíviš na vonkove, nevšímaš si tých, ktorí tu v Štokholme nám alebo aj tebe samému slúžia, ba videla som, že si sa hanbil i za chudobného súdruha, pretože sa venoval remeslu a neočakávane prešiel popri nás po ulici«.

»Ale sama uznáš«, vpadol jej do reči, »že sú to dve docela rozličné veci. Niečo iného je, keď čo najvrelejšie prajem zlepšenie alebo zmenu v živote potlačovaných tried; v terajších pomeroch prekáža nám mnoho podmienok, aby sme s nimi žili ako súdruhovia. V terajších pomeroch je mi to nemožné«.

»A preto čakáš, až sa oni vzdelajú, preoblečú a prevetrajú svoje dusné byty, aby si ich mohol potom navštíviť?«

»Ty si vášnivá ženská!« poznamenal sucho.

»Tak je, lebo nechápem sveta ako ty«, prisvedčila potom. »Nemôžem len sedeť, čakať a myslieť si: Tak to má byť, to sa má stať, a to sa stane o dvadsať, o sto rokov! Ja musím naskutku vystúpiť, výjsť naproti a spriateliť sa i so svojou komornou.

»Zdedila si túto vlastnosť od otca. Veď i on sa vyznamenáva týmto laskavým chovaním ku svojim podriadeným«.

»Laskavým chovaním!« opakovala opovržlive. »On si váži svojich spolublížných, a to o mnoho viacej ako ty, so svojimi humánnými zásadami«.

»A ja tvrdím, že toto prívetivé chovanie sa tvoje i tvojho otca objavuje sa u niektorých aristokratických rodín, ktoré boly už od dávnych čias k nemu vedené a v ňom cvičené. Keď je niekto sám sytý jedlom a pitím, má jemné šaty, podobné izby, tak mu je nie ťažko byť zdvorilým k tým, ktorí nemajú ničoho«.

»Možno teda práve preto, že sám nemáš ničoho z toho, kladieš na to taký prepiatý dôraz, poznamenala s očima, teraz úplne čiernyma. »Viem dobre, ako sa posmievaš všetkým, ktorý sú stvorení k väčšiemu šťastiu, s akou rozkošou vysvetluješ biedu a chudobu a popudzuješ ľudí proti všetkým, ktorí majú dajaké postavenie alebo príjmy, ale sám najradšej žiješ u takých rodín. Chceš dobre jesť a piť a spať

sladko, ale nepozorovala som ani raz, že by si sa obetoval aspoň len na chvíľu, aby si tým poslúžil dákemu núdznemu súdruhovi. Takým spôsobom je neobyčajne pohodlne byť reformátorom«.

»Pravda ty hovoríš, ako tomu sama rozumieš«, odpovedel jej. »Nechápeš, že robotník zasluhuje svoju mzdu? A jestli mám byť schopným sústredniť svoju prácu v tých prostriedkoch, ktoré sú výlučne mojimi, tak nemôžem len obchádzať a hladovať alebo moriť čas hovorom s krajčírmi alebo obuvníkmi«.

»O to som ťa ani nepýtala«, namietala; »ale tiež viem, že nebol len jeden alebo dvaja muži, ale celý rad; ktorí sa zriekli všetkého a trpeli za to, v čo verili, ľudí, ktorí žili, ako učili, zkrátka opravdových ľudí, a nie domýšľavých«.

»Tak ty súdiš, že som tak zachvátený domýšľavosťou?« opýtal sa hlasom napolo ironickým.

»Ty si veľmi domýšľavý!« odpovedala na to. »Pravda tým nemienim, že vieš, že si pekný, alebo poznávaš, že si nadaný. To tu nemenujem domýšľavosťou, veď to je radosť nad niečim skutočným. Ale ty sa trasieš pred oslavovaním alebo nepriazňou obecenstva! Hádam mi odpovieš, že si stvoril oposíciu; ale vieš celkom tak dobre ako ja, že teraz práve oposícia je v móde, a že môžeš očakávať potlesk od všetkých, akonáhle vylíčiš utrpenia svojej strany«.

»Svojej strany? Moja strana je vlastne názov toho, čo sám chcem«.

»Vždy«?

»Skoro vždy. Pravda, nájde sa vždy zástup idiotov, ktorí nepochopia myšlienky, alebo pretvoria slová; ale v zásade chcem skoro to isté, čo moja strana«.

»No áno, ty ani nesmieš mať inú vôľu, to viem dobre. Ty si vzbudzoval sily, pred ktorými sa teraz sám krčíš. Cítiš teraz odvahu povedať priamo jedinkú pravdu, o ktorej si sám presvedčený, ale ktorá by urážala sluch veľkého obecenstva?«

»Odvahy by mi nechýbelo«, odpovedal, ale chuti k tomu nemám. Pokladám za hlúposť, hovoriť o tom, čo si sám myslím, ak je to nie to isté, čo si myslí prítomnosť. Len pre svoju súčastnosť máme hovoriť a pracovať, a len potiaľ, pokiaľ súhlasíme s našou súčastnosťou, máme príležitosť i právo vyjadriť sa«.

»Keď si začal«, vpadla mu do reči, »bol si skoro celkom sám«.

»Áno, sám, ktorý som hlasno prehovoril, ale povedal som len to, čo si iní pošeptávali v kútoch tak, že bolo len treba, aby niekto to riekol nahlas, aby potom všetci ostatní to zvolali. Máš pravdu, že oposícia je módna strana, ale mal by som preto opustiť vlastnú svoju stranu?«

»Ó nie, ale vzdelávať ju! Nemáš odvahy, aby si opravil aspoň jeden výrok predčasne odsudzujúci, nesamostatný, nezskúsených mladíkov, ktorí vykrikujú a prekrucujú tvoje reči a dovolávajú sa tvojho mena, a nemáš odvahy dať za pravdu osobe, ktorá stojí mimo váš tábor, len preto, že nenosí vašu rovnošatu«.

»Tu je treba sjednocenosti, sjednocenosti predovšetkým«, vysvetloval jej ďalej. »Jeden neprevedie ničoho, ale tisíc ich už možno niečoho dosiahne, a preto nemôžem drážditʼ žlč posudzovaním svojích spolubojovníkov«.

Povzdychla si zhlboka, a víchrica von si tiež oddýchla a zasypala celú tabulu snahom.

»No, veru, zaiste väzí niečo nepochopiteľného v tom verejnom živote, niečo, čomu my ženy vôbec rozumeť nemôžeme«, začala ona. Ja by som aspoň nemohla sdielať svoje svedomie s tisíc druhými ľudmi«.

»Áno, máš pravdu, je to niečo, čomu vy ženské rozumeť nemôžete. Ste pri veľmi obmedzené, pri veľmi malicherné. Máte také smiešne, citlivé svedomie. Zabúdate ustavične, že tu vo svete niet nikde úplnej pravdy. Pravda je len relatívna, a kto by sa odvážil byť si celkom istým, že sdiela najlepšiu časť z nej? Musíme trošku povolovať, a ak chceme niečo vykonať spolu s ostatnými, nesmieme príliš dbať, keď malá čiastka nášho súkromného svedomia sa proti tomu spiera«.

Dala sa do takého nepríjemného smiechu, že mu bolo pri ňom nevoľno.

»Zdá sa ti to tak sprostým? spýtal sa jej preto.

»Nie, hovoríš skutočne veľmi preľíkane, ani čo by si bol komorníkom Jeho Veličenstva z podsvetia; toto je skutočná dvornia reč? U dvora, veď vieš dobre, nesmie sa povedať množstvo vecí, ktoré by urazily vznešené panstvo, ačpráve by im možno osožilo, keby ich vypočuli; a ak sme sa oddali raz moci širokého obecenstva — a toto je celkom iný pán, to jest surový a despotický, — tu musíme čušať a súhlasiť, kde by sme vlastne mali sa chopiť pitevného noža«.

»Ako som ti povedal«, prerušil ju; »ak chceme niečoho dosiahnuť, nesmieme mať tak prepiato citlivé svedomie ku každej maličkosti«.

»Áno, máš pravdu; ak chceme niečoho dosiahnuť, tak to môžeme skoro vždy, len ak sme pri tom šikovní. — Kto ti toto dal?« opýtala sa odrazu a dotkla sa koncom prstu malej, miniaturnuj hviezdy, ktorú nosil v gombičkovej dierke. »Tiež hádam to veľké obecenstvo, ľud, potlačovaný a pohrdaný, ktorému tak verne slúžiš?«

Začerveňal sa pri týchto slovách a trhal si fúzy.

»Vieš veľmi dobre, prečo som ju dostal. Ak je niekto použitý v niektorých verejných záležitosťach, tak je to zprepitné, ktoré za to dostane. Ostatne nepripisujem tomu celkom žiadnej dôležitosti«.

»A predsa ju nosíš tak verne vo všetkých možných i nemožných prípadoch«.

»Jednám asnáď hlúpejšie ako všetci tí premovaní páni vedľa, ktorí sa tak vypínajú svojími odznakmi?«

(Pokračovanie.)

Rozmanité zprávy.

— Dňa 3. septembra 1900 slávi v Skalici svoj sňatok Dr. Pavel Blaho, redaktor tohoto časopisu so slečnou Gizkou Okánikovou.

— Na pozvánkach „ku sjezdu přátel slovanské jednoty v Brně", stal i podpis redaktora tohoto časopisu, na mieste prvom. Na dva listy neodpovedali sme p. redaktorovi Jančovi, nemienili sme sa súčastniť a čiastočne prílišná zamestknanosť hatila nás v tom. Tretí list. p. redaktora Janču nezastal nás doma. Odpovedali sme záporne, odôvodniac naše rozhodnutie. Dľa všeho prišla naša odpoveď neskoro a tak dostali sme sa na pozvánky. Nebolo nám to milým. Sjazd bol politický a politika je v našom programme posledňou. Na Slovensku nie sú vykonané docela žiadne predpráce v tomto smere, na Slovensku niet ľudí pre drobnú prácu, kdeže by sa našli pre vysokú politiku, pre ten široký programm „sjezdu přátel slovanské jednoty". Uznávame radi vrelý zájem „Slovana" i „Samostatnosti" o Slovensko, tešíme sa účelnému pestovaniu vzájomnosti, ale vyslovujeme zároveň ten názor, že nemožno nám súčastniť sa niečoho, k čomu chybajú všetky podmienky zdaru, súci ľudia, prostriedky a vnútorná sila. Nariekať, paradovať, slubovať na sjazde — jako posiaľ Slováci robili, — a nežiť dľa vyslovených zásad, nepôsobiť na ich rozšírení, nesplniť z plánov a resolúcií ani jottu nechceli sme. Viem že po sjazde boli by sme my Slováci a zvlášte my hlasisti o jednu blamáž bývali bohatší. Toto je náš názor o celej veci. Preto myslíme, že meno redaktora „Hlasu" bolo docela zbytočne na prvé miesto postavené, keď už vôbec či samovoľne či náhodou náš podpis pod programm prišiel.

— Franko V. Sasinek, vyvolený bol na IX. konvencii „Slovenskej kat. Jednoty" v Amerike za čestného člena tohoto 13,000 údov počitujúceho spolku. Za práce uverejnené p. Sasinkom v kalendáre „Jednota" prisúdil mu spolok 300 doll. honorár.

— V Šaštíne zakladajú potravný spolok.

— Počúvame že českí turisti poctení boli na martinskom plese od niektorých dám košíkom. Chudáci turisti nemali frakov!!

— Maďarské časopisectvo vždy hlasitejšie a dôraznejšie vyzýva verejnosť proti našim pláteníkom, drotárom a súkeníkom. Žiada i na vláde, aby zákonami zakročila proti ním. Tiež všetky priemyslové vrchnosti a sbory zaujaly ne-

priatelské stanovisko. Ich zločin pozostáva z toho, že vraj predávajú tovar zahraničný, nie tuzemský, ako to nariaďuje cisársky patent z r. 1854. Známo je, že títo podomovníci a predávači sú z najchudobnejších krajov Slovenska, nemajúci zeme a úrody, a predsa im chcú vziať jediný prameň výživy. Vlastne, ich najväčší hriech je, že sú Slováci. Je len otázka, či zvyk ktorý trvá už päťdesiať rokov, nestal sa právom? Kto sa ujme týchto nevolníkov?

— O štyri mesiace bude sčítanie ľudu v krajine, a naši politici nerobia nijakých príprav, a i časopisy „národné" mlčia doteraz úplne o tom. Či až po spočítaní budú nadávať?

— Náš priateľ, rev. Ján E. Stas kat. farár v Olyphante Pa, (Amerika) navštívil Slovensko a zdržal sa tu dlhšie.

— Neunavný p. Ľud. Rízner učiteľ v Zem. Podhradí pracuje na veľkom diele „Rukoväť slovenskej literatúry". Práca trvá už 25 rokov. Bude to životopisný a bibliografický slovník literatúry slovenskej, od najstaršej doby až do konca XIX. storočia. Spis bude tvoriť dva oddiele: prvý zahrňovať bude mená spisovateľov v abecednom poriadku, a síce, slovenských i českých, ktorí dosiaľ napísali niečo vzťahujúce sa na Slovensko. Takých mien bude okolo 4000, poneváč pôvodca prevzal nielen spisovateľov v pravom smysle slova, ale i dopisovateľov všetkých našich časopisov. Pri posledných budú životopisy vynechané. Druhý oddiel obsahovať má úplnú bibliografiu od najstaršej doby až do konca XIX. storočia. Tu budú uvedené všetky spisy bezmenne vyšlé a spisy cudzojazyčné Slovákov sa týkajúce, ktoré nemohly byť do I. oddielu vnesené, ale i tie, ktoré sú už v prvom diele pri patričnom spisovateľovi spomenuté. — „Česká akademia" v Prahe podporuje hmotne túto prácu, a zaiste, že ju i vydá svojím nákladom. Tiež americký „Národný Slovenský Spolok" udelil peňažitú podporu p. Ríznerovi na študijné cesty. Vyzývame všetkých priateľov našej literatúry, aby p. Ríznerovi dľa možnosti usnadňovali ťažkú prácu!

— „Museálna Slovenská Spoločnosť" žaluje sa, že je málo členov. Prosíme našich priaznivcov, aby nelenili si šíriť členovstvo M. S. S. v radách svojich známych.

— Na tohoročnej valnej hromade „Živeny" prijatý bol návrh p. Vincencie Stodolovej, aby sa založil sirotínec pre dievčatá, a návrh p. Pavla Socháňa, aby sa zriadilo obchodné stredisko pre výrobu slovenských výšiviek.

— Zápis žiakov na českú reálku v Hodoníne, koná sa 17. a 18. semptembra 1900. Bližší vývod podá riaditeľstvo ústavu.

Odsúdeným!

Od časov hromadného posúdenia Rumunov v processe memorandovom, nenachádzame ani v annáloch súdnych, ani v biednych dejoch nemaďarských národností tak smutného, čierneho listu, jako tento najnovší, na ktorom zvečnené sú mená dvadsaťdva odsúdených slovenských ľudí.

Rumunov súdili pre politiku. Slovákov pre prečin, trestuhodný skutok vraj — slavnostne vítali navrátivšieho sa, odsúdeného redaktora Pietra a tým samy stali sa účastnými zločinu, oslavovali ho, pre ktorý redaktor 8 mesiacov sedel. Motiv politický ač nie jasne vyslovený, je i tu zrejmý.

Kráľ. kúria posledné forum, prehovorila a vyniesla výrok tvrdý, krutý, ktorý trafil odsúdencov, boľastne, citeľne, ale nielen ich, ich rodiny, matky, deti; i malý potôčik slovenského života v Turč. Sv. Martine, trafený je v prameňoch svojich, prúd podviazaný, na dlhý čas zatarasený.

Rozmýšľajme. Keď nastúpil Koloman Széll, ač v maďarsko-národnej politike nelíšil sa od Tiszu a Bánffyho v ničom, predsa vydýchli sme si a mysleli sme, že Széll, hlásajúc rovnosť, spravodlivosť všetkým národom stejnú, dokáže skutkami to čo verejne vyznal. Sklamali sme sa úplne.

Expoxitúry bánffovské, prevádzajú pokojne ďalej svoju politiku pästi a násilia po krajoch národnostných, bánffovskí husári chytajú buričov a vlastizradcov ďalej, platení špicli a dennucianti konajú svoju špinavú prácu práve tak, jako pod Bánffym, administrácia je stále tureckou, zachádzanie z ľudom nehumánne.

Hospodársky sú zvlášte slovenské kraje tak hlboko poklesnuté, produktívne sily v národe tak depravované, všetky zdroje svépomoci tak vyčerpané, že pauperismus, ten strašný, s nim i úpadok mravný

spolukráča, stáva sa všeobecným. Ľud slovenský, tá výborná, nezkazená, socialismom netknutá, najlacnejšia pracovná sila Uhorska, uteká von z vlasti za more, necháva ladom svoj dom a role.

Pane Széll nenechte sa klamať stoličnými pašami a là Ujhelyi, o pomeroch v stoliciach slovenských, nenechte si sypať prach do očú anketami stoličných a okresných veličín »o prostriedkoch proti sťahovaniu ľudu do Ameriky«.

Toto je nie národnostná politika, pane ministerpresident, toto je preparovanie vlasti, k hroznej kalamite, ktorá zachytí celý štát, ktorá zachváti tak Maďarstvo jako i národy druhé a pomstí sa strašne za spáchané prechmaty a hriechy.

Hovoríme vo všeobecnosti, nie o výroku kráľ. kúrie, ale jedno napadá nám neustále.

Prečo práve slovenská národnosť, musí trpeť najviacej, prečo jej synovia práve, stále poháňaní sú pred súd, prečo zatváraní, prečo prenasledovaní exekútivou, úradmi, cirkvami? Nemcov nevideli sme v tuctoch po väzeniach a Sasov ani po jednom, neprajeme ím to, ale je to nápadné.

O Srboch nepočujeme tiež nič, či vari už poslúchajú? S Rumunmi čo bratričkujú sa s Goldišom Tiszisti zachádza sa tiež miernejšie.

Nuž či sme Slováci, či ten slovenský človek je ten najhorší najmizernejší vlastenec?

Či tie statisíce slovenských vystahovalcov, ktorých vlasť nevedela uživiť, či tí americkí Slováci, ktorí len v minulom roku poslali do svojej vlasti 20 mill. korún, či sú nie dobrí synovia vlasti, mozolia, trhajú sa, hynú v hekatombách pri strašnej povodni Jonstounw-skej, padajú hromadne pod strelami chlapov sheriffa latimerského, dusia sa v desiatkach v doloch pensylvanských; padajú v obeť víchru a orkánu na rovinách texaských, perú zlato na riekach sibirských, obchodujú v Samarkande a Čite, hospodária na Sachaline a v oblasti amurskej, aby pomohli svojím, aby zveladili svoj domov, aby dali štátu čo mu patrí, aby obohatili biednu, vycivenú vlasť.

Ba koľko znoju, koľko nevinnej krve lpí na týchto mozolných grošoch, koľko stonov a strasti viaže sa k ním!!

A predsa najproduktívnejšia, najaktívnejšia národnosť vlasti, je najopovrženejšou z pomedzi všetkých, je stále prenasledovaná odstrkovaná; bez práva, uznania, ani tá špetka zákonom zabezpečeného práva neprislúži sa mu. *Slovák je v Uhorsku helotom, proletárom.*

Krváciame zo všetkých údov tela, klesáme, hynieme, jako bohatierskí Búri v horách Transvaalu; krajina, spoločnosť, ľudia, vidia nás,

ale nemajú pre nás srdca, nie potechy, nie pomoci! Či rieši sa u nás problém malého národa?

I Maďari sú malý národ . . . .

Otcovia, bratia! odsúdení súc, prichodí vám trpeť a vytrvať.

Srdcia naše ichž city majú voľný, slobodný let, jemuž nezabráni, nemôže zabrániť nik, sú s vami, spolu cítia, spolu nesú žiaľ a smútok duší vašich a spolu trpia s vami.

Rozdielne zásady a názory na prácu v národe, neučinia z nás nikdy ľudí nehumánnych, i my máme srdcia! Vrelé sympatie mládeže shromaždenej okolo „Hlasu“ nech sú vám potechou a posilou v ťažkom utrpení!! Dr. *P. Blaho.*

Priemysel a obchod v službách národa.

Vyvinutý obchod a priemysel, podobne jako racionálne poľné hospodárstvo je podkladom blahobytu národného. Ačkoľvek prevažná väčšina národa nášho zaoberá sa obrábaním zeme, pripadá nemalý úkol v povznesení národného bohatstva aj priemyslu a obchodu. Priemysel hľadí ťažiť zo štedrosti prírody, obchodu pripadá zas výrobky priemyslu aj roľníctva zpeňažiť, pre ne vyhľadávať nové tržiská.

Dôležitú úlohu hrajú obchodníci pri napomáhaní domáceho priemyslu, zvlášte v národe takom chudobnom, ako sme my. A tu pozorujeme dosiaľ veľkú nevšímavosť nášho obchodu. Dejiny priemyslu anglického nás učia, že zo skromného domáceho priemyslu, prirodzeným vývojom pri trocha prajných podmienkach vzniká priebehom času veľkolepý priemysel továrnický. Tak na pr. v Lancashire pred 150 rokmi nie bohaté obyvateľstvo živilo sa domácim tkaním plátna. Ženy česaly a priadly bavlnu, mužovia tkali. Teraz sú tam ohromné tkalcovne, majúce význam svetový. Stafford bol sídlom obuvníkov, ktorí vyhotovovali obuv ručne. Jednotlivec kúpil si kožu, postrihal ju, pokrájal a pomocou nečetných, lacných nástrojov robil črevíce, topánky atď. V našej dobe sú tam velikánske továrne na obuv. To samé v menších rozmeroch môžeme však pozorovať i u nás. Nenie tomu dávno čo bryndza všeobecne pripravovala sa len ručne v nádobách, v malej koľkosti a spotrebovala sa najviac doma. Potom prišly ručné stroje, tie zvýšily výrobnosť a teraz honosíme sa už pekným továrnickým priemyslom bryndziarskym. Mikulášske koželužne sú tiež výsledkom od stá rokov trvajúceho primitívneho vyrábania koží. — V Uhrách má Slovensko najlepšie podmienky k rozsiahlemu priemyslu továrnickému.

Slovenský ľud odkázaný je hlavne na výťažok z pôdy a čo si vyrobí mozoľne nádeníctvom. Terajšie životné pomery sú u nás následkom neodborného vzdelania tak neutešené, že je remeselníkovi aj roľníkovi ťažko vyžiť. Od najnižších škôl uhorských, vtĺka sa žiakom do hlavy len maďarský jazyk, na úkor myšlienkovému rozvoju. I pri predmetoch ako sú počty, dejiny, fyzika, atď. ide hlavne o maďarčinu. Týmto trpí hlavne ľud, bo nenaučí sa v učebných sieňach nič a maďarsky ani tak. Následkom toho maďarské školy v nemaďarských krajoch sú pravé tryzny kultúry. Poneváč školy úplne nezodpovedajú svojmu cieľu, treba nám vážne premýšľať o rozširovaní samovzdelávania sa ľudu. Bez slovenských škôl a samovzdelávania, príde väčšina našich roľníkov a remeselníkov onedlho na vnivoč.

Poneváč nieto slovenských škôl a remeslá sú v úpadku, *musíme posielať našu mládež do Čiech, na Moravu,* kde je priemysel pokročilejší a sú české školy odborné. Za toto treba úsilne agitovať všetkým časopisom slovenským, bo to je zároveň jediný prostriedok, ktorým vládu donútime, aby nám stavala školy s vyučovacou rečou slovenskou. *Čím viac sa bude hrnúť naša mlaď do zemí koruny českej za vzdelanosťou, tým chytrejšie povstanú slovenské školy,* lebo Maďari neboja sa tak veľmi plamenných rečí a článkov novinárskych, ako vzdelanosti ktorá by spomenutým spôsobom z Čiech k nám sa šírila. Ďalej nezbytne je treba prikročiť k vydávaniu »*Knižnice pre roľníkov a remeselníkov*«, z ktorej by mohli čerpať odborné vedomosti. Okrem pár spisov pre roľníkov (i tie sú málo rozšírené), niet v našej literatúre knihy, ktorá by poučovala hospodárov o racionálnom obrábaní pôdy, chove dobytka a remeselníkov o pokroku v priemysle. Roľníci majú síce svoje časopisy »Obzor« a »Hospodárske Noviny«, ale jaký že je celkový náklad týchto oboch? Nepatrný! No a remeselníci, tí od zaniknutia Lichardovho »Obzoru« nenachodia v literatúre našej nič pre svoje obory. Nevšímavosť ľudu ku knihám a časopisom vyliečiť prichodí kňazstvu. Učme sa od Slovincov; tam koľko je slovinských kňazov, toľko je zároveň horlivých agitátorov spisby slovinskej: kňaz chodí medzi ľud a núka knihy, časopisy, pre »Spolok sv. Mohorja« sbiera členovské poplatky atď. Len agitácii kňažstva možno ďakovať, že spolok tento (vcelku mu je náš sv. Vojtešský podobný, len že náš je hrozne nehybný) číta teraz vyše 70.000 členov. Za ročitý príspevok 2 koruny, dostane člen 6 kníh ročne! Nezbytná podmienka samovzdelávania vedeť čítať a písať u nás nechybí, lebo z 15 stolíc Slovenska v 11 presahuje % čítať a písať vediacich vysoko priemer krajiny 42·23.*)

---

*) Viď „Hlas" II. str. 245.

Povinnosťou každého slovenského intelligenta je usnadňovať ľudu žiť, a tým už čiastočne odpomocť *vysťahovalectvu*. Pozorujeme, že nie len z východných stolíc Slovenska uteká ľud do Ameriky, ale zo všetkých krajov, z Liptova, Oravy, Turca, Trenčianskej, a hlavne Nitrianskej. Nateraz sme malomocní proti tomuto ruchu, ktorý zvlášte tento rok nechce utichnúť, a z ktorého málo osohu kynie národu. Ačkoľvek pobyt v Amerike nie je celkom bezvýznamný pre národné uvedomovanie ľudu zvlášte z Východu slovenského a tá okolnosť, že si mnohý zarobí tam pekný groš,*) ktorým si vyplatí »v kraji« dlhy, prípadne kúpi zemičku, predsa so stanoviska národného nemožno schvaľovať vysťahovalectvo. Naši ľudia, roľníci a remeselníci pracujú tam ako robotníci z prevažnej časti vo všeliakých baniach a továrňach, i pri stavbách. A čo sa pri takejto práci naučí zo svojho oboru? Keby roľníci pracovali na poliach a priúčali sa modernému, rozumnému hospodárstvu poľnému, a remeselníci zase keby si tam osvojili pokrokovosť priemyslu, malo by to blahodárny účinok na nich. Ale takto? Z remeselníkov tí, ktorým podarilo sa dostať zodpovedajúce zamestnanie, alebo pošťastilo sa im otvoriť tam samostatnú dielňu a z roľníkov tí, ktorí si kúpili farmu, no i mnohí dobre platení robotníci sú všetci ztratení pre Slovensko, nevrátia sa viacej. V továrňach a baniach hrdlujúci sú síce dobre platení, ale mnoho z toho utratia na mieste, a čo je najdôležitejšie, mnoho sa ich dokaličí, mnohí ztratia tam svoje zdravie, ten najdrahší poklad ľudský. Koľko sa ich vráti odtiaľ po krátkej dobe, akonáhle usporili si na cestu domov len preto, že nestačia znášať veľkú ťarchu práce! — Amerika je našim ľudom teraz už ani čo by súsedná dedina; preplavia sa ta, pracujú 2—4 roky, vrátia sa zase na pár rokov do domova, znova idú na čas za more a to sa opakuje viac razy. Len keď sú už zmorení prácou, keď ostarejú, ochorejú, alebo keď sa im pridá hodne si zarobiť, navracajú sa navždy do rodiska. — Príčina vysťahovalectva nenie baženie po zisku, po bohatstve, vzpruhou k nemu je veľká chudoba, bieda, hlad, pritom veliké poplatky aj dane a ústrky úradov.

Prehovoriac nakrátko o pomeroch pracovných tried zmienim sa tiež pár slovami o *pomere práce ku kapitálu*.**) — Sdružovanie je zákon, riadiaci celý vesmír. Javí sa ono zrejme v stykoch ľudí žijúcich vo spoločnosti, vo vzťahoch a v stykoch ktoré spojujú svety slnečnej

*) Dľa výkazu dvoch poštových riaditeľství v Prešporku a Košiciach, došlo na Slovensko minulý rok 20.400.000 kor. po pošte od vysťahovalcov. A koľko priniesli ešte tí so sebou, čo sa cez rok vrátili domov!

**) Charles Gide: Zásady národného hospodárstva.

sústavy a molekuly alebo buňky v telesách ústrojných i neústrojných. No aj zvieratá znajú zákony spolčovania, všimnime si len mravcov, včiel, bobrov atď. Sdruženie je nezbytné pri všetkých tých výkonoch, ktoré presahujú silu jednotlivcov. Okrem toho jestvuje ešte o mnoho vážnejšia príčina nezbytnosti spolčovania sa: je to spôsob rozdelenia výrobných prvkov medzi ľudmi. Pri každom úkone výrobnom potrebuje sa totiž určitá plocha zeme, určitý kapitál a zvlášte určité množstvo práce. Tieto prvky bývajú veľmi zriedka slúčené v jednej osobe. Len pri malej výrobe je taký prípad možný, na pr. pri roľníkovi, ktorý obrába svoju zem ramenama svojima, pomocou vlastných malých úspor. Obyčajne vec sa má inakšie. Spoločnosť ľudská delí sa na dve triedy: jedna má k výrobe pôdu alebo kapitále, druhá svoje ruky, alebo prácu. Poneváč prostriedky bez práce, a práca bez prostriedkov sú neužitočné, nastalo prirodzene *sdruženie na jednej strane majiteľov pozemkov a kapitalistov a na druhej strane pracovníkov.* Toto sdruženie bralo na seba behom doby rôzne formy. Na počiatku bolo donucované sdruženie, t. j. *otroctvo,* to sa pomaly zmiernilo v *poddanstvo,* ktoré za dnešného systému mzdy zmizlo. Dnes je v továrňach a pri veľkých podnikoch soskupené na stá na tisíce ľudí, pod autoritou pánovou. Títo ľudia sú zdanlive slobodní, môžu prísť a odísť, no sloboda táto je viac len theoretická. I tento spôsob je ešte ďaleko od dokonalosti, bo v podstate je to len sdruženie činu, a nie práva, *spolčenie vo výrobe, a nie v rozdelení.* Robotníkom nikdy vôbec nenapadne, že by boli s pánom sdružení.

Donucovacia forma priemyslových podnikov v minulosti a monarchistická forma našich moderných spoločností mohla byť nezbytnou ku kázni v práci a k donucovaniu ľudí, aby spolupôsobili pri výrobe. Ale je pravdepodobné, že to nie sú definitivne formy, a jako oná forma ustúpila tejto, tak i táto ustúpi sdruženiu integrálnemu, to jest slobodnému, úplnému sdruženiu objímajúcemu práve tak rozdelenie jako výrobu, v ktorom *každý bude si jasne vedomý, že je čas/ou kollektívneho diela, a bude mať pevnú vôľu k nemu spolupôsobiť.* — Preto práve musíme hľadeť na podniky, pri ktorých robotníci účasť majú aj v zisku, a ešte viacej na kooperatívne výrobné spolčenia, ačkoľvek ich je doteraz máličko, jako na formu, ku ktorej smeruje spoločenský vývin. Pri výrobných spolčeniach kooperatívnych pracujú delníci sami na vlastný účet a zužitkujú výrobné prostriedky, im samým náležajúce a tým dostávajú celý výnos svojej práce. Je to sblíženie sa k normálnemu stavu, kde *kapitál bol by nástrojom práce,* a nie jako dnes *práca nástrojom kapitálu.*

V nasledujúcom pokusím sa načrtať aspoň v hrubých obrysoch obraz priemyslu aj obchodu na Slovensku. Látka nie je celkom vyčerpaná, v mnohých oboroch sú medzery, no omluvou nech mi je nedostatok materiálu, a že je to prvý podobný pokus v literatúre našej. V celku predsa len poslúži článok k informácii o našich hospodárskych pomeroch, keď ona i nebude úplná. Nerozdelujem presne obchodu od priemyslu, lebo veď často ony sú vzájomne popreplетané.

Obchod knižný.

Význam kníh a časopisov ani nespomeniem, veď každý z nás, je o ňom presvedčený. V nedávnej dobe hovorilo sa u nás s povzdychom Oh! kedy že budeme mať svojich slovenských hnihkupcov?« Propagovaná bola myšlienka, aby nám Česi sriadili kníhkupectvo. No, k tomu nedošlo.

Teraz je vcelku obchodníkov s knihami: v Prešporskej 17 (z toho v meste Prešporku 13), Nitrianskej 16, Trenčianskej 8, Turčianskej 2, Tekovskej 5, Honte 3, Liptove 3, Novohrade 7, Zvolenskej 3; v Orave niet ani jedinkého, a z ostatných stolíc Slovenska nemám dát. Slovenskí kníhkupci sú len traja, v *T. Sv. Martine* J. Gašparík, v *Ružomberku* J. Vozárik, v *Petrovci* (Báčka) Čáni. K týmto však sluší ešte pripočítať naše kníhtlačiarne, lebo tieto sú vlastne tiež zároveň obchody s knihami. Sú to: Kníhtlačiarsko účast. spolok v *T. Sv. Martine*, Karol Salva v *Ružomberku* a jeho filialka v *v Lipt. Sv. Mikuláši*, Jozef Teslík v *Skalici*, Ján Bežo v *Senici*, a najnovšie založená kníhtlačiareň v *Modre*, patriaca Šimonovi Roháčekovi.

Od toho, či je knižný obchod sorganisovaný, aleho prevádza sa len tak bezúčelne, zavisí čiastočne rychlejší alebo pomalejší pokrok v uvedomovaní národa. Že by náš obchod s knihami bol doteraz sriadený, nemôže byť ani reči. Naše kníhkupectvá v pravom slova smysle sú viac papiernické obchody, a keď si niekto žiada knihu, tak sa zaopatrí táto a predá. Sklad kníh je obyčajne nepatrný. Odhliadnúc od hmnotnej stránky, obchodu s knihami pripadá vznešený úkol: šíriť vzdelanosť, a na toto nesmie opravdový kníhkupec-národovec nikdy zabudnúť. On nesmie sa obmedziť len na taký predaj kníh a časopisov, pri ktorom kupujúci vyhľadajú ho v sklepe, ale má reklamou (nie výhradne v časopisoch inserovať, ale rozposielať hojne všetkým vrstvám národa cenníky a soznamy) a predávaním s dom na dom, z obce do obce, šíriť časopisy a knihy. Musíme počítať so zdržanlivosťou ľudu, s akou kupuje tlačené slovo, a treba mu skutočne knihy vnucovať. Pred pár mesiacmi vyšly dve hospodárske knižky pre roľníkov, a koľkí roľníci vedia o nich? Noviny, v ktorých boly oznámené čítajú sa málo,

a tak mnohý, čo by si ich kúpil, nemá ani potuchy o nich. I hlavnú príčinu, že sa slovenských kníh málo predá a tým zvyšujú sa zbytočne nakladateľské trovy a kniha stáva sa drahou, treba pripísať nesorganisovanosti knižného obchodu.

Nemohli by mať naši kníhkupci aspoň spoločného cestujúceho. ktorý s úradním povolením v ruke precestoval by všetky kraje Slovenska? Ten by prípadne získával aj predplatiteľov pre časopisy, Z významnejších diel mal by výtisk jeden so sebou, a mimo to, knižky pri nichž by odbyt bol väčší, mohol by so sebou nosiť a dať si ich posielať po pošte s času na čas. Pred pár rokmi mal Karol Salva tiež podobného cestujúceho, ktorý cestoval s knihami na voze; svoje zkúsenosti potom zvečnil v besednici bývalých »Slovenských Listov«. Ačpráve nevodilo sa mu na ceste všade dobre, predsa pokus ten má nás pobádať k pokračovaniu, lebo niet iného spôsobu rozšíriť literatúru medzi ľudom.

Dobre urobia kníhkupci, keď do svojich cenníkov pojmu i knihy české. Naša popeluška-literatúra má veľké medzery, ktoré výhodne vyplniť možno českými knihami. Zvláštny zreteľ by som odporúčal mať pritom na spisbu týkajúcu sa priemyslu i obchodu. Tiež úžitočné by bolo, vydanie viac kníh v šárištine. Jednota literárna by tým nič neutrpela, lebo myslím lepšie je keď ľud obývajúci východné Slovensko zaopatríme snadno srozumiteľnými knihami (keďže už literárnou rečou písané spisy nevnikajú ta), ako takto necháme ho celkom bez kníh.

Ľudu venované knihy musia mať príťažlivý názov a skutočne cenný, prakticky cenný obsah. Také knihy míňajú sa ľahko i medzi chudobným ľudom. Spomeniem len »Anglického tlumača«, vypracovaného a vydaného nebohým J. Slovenským v Amerike, ktorá kniha rozpredala sa v 30.000. výtiskoch a dožila sa posial 11. vydaní, no :: kúpili ju skoro samí robotníci.

Toľko na rozmyšľania kníhkupcom!

Výšivky a čipky.

Domáci priemysel výšivkársky a čipkársky je naša chlúba. A predsa nenašiel sa doteraz ani jedinký slovenský obchodník, ktorý by pomáhal ľudu odpredávať tieto výrobky.*) Obchod tento by za krátky čas zkvitol, a môhol by sa diať nie len v malom ale i vo veľkom. Krása, pôvodnosť, umeleckosť našich výšiviek uznatá bola jemnocitným a vyberavým Parížom i odmenená prvou cenou na výstave. Francúzi, ktorí majú v tomto vytriebený vkus (veď hlavná črta ich prie-

*) Prácou i tak, preťažený v. p. Andrej Kmeť v Prenčove, predseda MSS., za súčinnosti niektorých dám nemálo pracuje na rozpredaji výšiviek. Pani Dr. Kardossová v Dol. Kubíne, pani Ľ. Markovičová v Krajnom, a slečna A. Jurkovičova v Skalici, sprostredkujú nateraz so značným zdarom odpredaj a kúpu výšiviek.

myslu je z málo látky urobiť cennú vec, ako zase Nemci hľadia viacej v obore tom na mohutnosť výrobkov), klonia sa takto pred prácou slovenských rúk, a tým dávajú výšivkam naším znamenité vysvedčenie a doznanie, že ony obstoja vo svetovej konkurencii.

Zvlášte *prešporské, nitrianske, trenčianske a tekovské* (i hontianske, Red.) výšivky tešia sa dobrej povesti, akokoľvek niet pochybnosti, že aj v iných krajoch sú cenné, len dosiaľ menej známe. Český šľachtic gróf Harrach, ako aj arcikňažna Izabela majú svoje salóny vyzdobené slovenskými výšivkami. Slovenské vyšívané košele a nákrčníky rozšírené sú už po Morave a Čechách a české aj maďarské bazáre prinášajú často vzory slov. výšiviek (posledné ovšem pod všeobecným názvom »magyar himzés). Ale i maďarská spoločnosť zaujíma sa o tieto naše skvosty. V *Prešporku* založený spolok »Izabella házi ipar egylet« od r. 1897 pilne pracuje na povznesení tohoto domáceho priemyslu, a doteraz zariadili výšivkárske školy v *Cífere, Zavare* (prešp. st.), *Lopašove* (nitr. st.), *Dubnici* a *Podhradí* (trenč. st.). V prvých troch bolo r. 1898 zamestnano 174 ženských ktoré spolu dostaly 7.862 zl. mzdy. V Tekove pekne vyšívajú v *Lehôtke, Lehote, a Jedlových Kostolanoch.*

To všetko poukazuje na to, že keby sa našiel podnikavý slovenský kupec, ktorý by riadil tento obchod, vyzkúmajúc vkus obecenstva a zároveň setriac pôvodnosť výšiviek, pri reklame náležitej, vydobyl by si ľahko a chytro veliký úspech. Výroba zahrňovala by vyšívané košele, nákrčníky, šiatky, prikryvadla, podmisníky, presteradlá atď. a odpredaj rozprestrel by sa nielen na Rakúsko-Uhorsko, ale i za hranice. Môžeme sa úfať smelo, že tieto výrobky ľudu ujmú sa hojne i medzi ostatnými Slovanmi.

Na augustovej valnej hromade »Živeny« prijatý bol návrh Pavla Sochúňa, aby sa sriadilo obchodné stredisko pre výrobu slovenských výšiviek. Či z toho niečo bude, ukáže nám blízka budúcnosť. —

Čo som povedal o výšivkách, rovnou mierou hodí sa i na čipky. *Spišské, zvolenské, tekovské, hontianske* čipkárske práce znalci už dávno ocenili náležite.

Sám štát založil v *Kremnici* čipkársku dielňu, ktorá má už i odbor na *Starých horách* (zvol. st.). Starohorské čipky boly už v stredoveku predmetom obchodu. Vo Zvolene vyrobí sa ročne čipiek za 6000 korún, v Honte za 1200 kor., v Tekove za 2000 kor. Bolo by treba teda zariadiť dielňu jako pri výšivkách, získať pre ňu najšikovnejšie čipkárky a tie by učily a dozeraly na mladšie pracovnice. Okrem čipiek niťových, zaviedla by sa výroba čipiek z hodvábnej priadze, a to čiernej, smetanovej aj bielej barvy, ďalej čipkových látok, záclon, oltár-

nych presteradiel, čepčekov, vložiek a vôbec vecí, spadajúcich do tohoto oboru.

Podnikateľ mal by si tiež obzreť daktoré z čipkárskych závodov v Bruselu, Antverpách, Mechelnu, Gentu, Paríži, Miláne, Harleme, Elberfelde, Barmách atď. aby poznal výrobky, ktoré sú tak veľmi hľadané na svetovom tržisku.

Bryndziarstvo, syrárstvo, masliarstvo.

Pre výrobu bryndze a syrov, najdôležitejšie stolice sú: *Liptov, Spiš, Zvolen, Gemer, Nitra, Prešporok, Orava, Turec.* V *Ružomberku* chýrna »Prvá liptovská parná bryndziareň« Vladimíra a Petra Makovického, vyrobí ročne okolo 200.000. klg. bryndze liptovskej, (v cene vyše 280.000 korún), ktorá sa hlavne vyváža do Rakúska, Nemecka a na Balkán. Majú tiež filiálku v *Tisovci.* Bryndziareň táto skupuje ovčí syr z Liptova, Oravy, Turca, Zvolena, Gemera. Z menších slovenských bryndziarni spomeniem firmy Daniel M. Bodický v *Lipt. Sv. Mikuláši,* Jozef Fábry v *Turč. Sv. Martine.* Karol Bruck (majitelia bratia Stykovci) v *Dolnom Kubíne,* potom viaceré, sú v Nitrianskej a Zvolenskej (Brezno*), tieto všetky vyrábajú »liptovskú bryndzu«. Niekoľko bryndziarní je i v cudzích rukách, z ktorých zmienku zasluhuje vo *Vígleši* (zvol. st.) Žigmund a Kornel Burkarth, vyrábajúc roquefortský a trapista-syru, ročne asi 13.000. klg., ktorý nachádza odbyt za hranicami. Tiež veľký bryndz. závod je v *Kežmarku.* V samom Spiši dorobí sa ročne ovčieho syra asi 300.000. klg.

Ďalšie výrobky z ovčieho mlieka sú oštiepky liptovské, oravské a zvolenské, potom parenice (stužkový oštiepok) zvolenské. *Klenovský syr* (podobá sa holandskému, lenže tento má kôru červenú, kdežto onný je zelený) je práve tak ako liptovská bryndza schopný svetovej súťaže, no nenachodí doteraz väčšieho podnikateľa. Bola by veliká škoda pre národ, keby sa nechopil niekto odpredaju oštiepkov a klenovského syra vo veľkom, veď je hriech byť trochármi vo veciach, ktoré majú odbyt svetový zabezpečený. Doprava týchto výrobkov, ich odpredaj, nenie ani tak nesnadný jako bryndze, bo táto podlieha skôrej zkaze. Zvýšená spotreba mlieka, zvyšuje aj chov dobytka, čo je pre ľud zase výhoda.

Aj kravské mlieko zúžitkuje sa pekne. V *spišskej* stolici činí výroba syru kravského ročne asi 100.000. klg. v *abaujskej* st. (Seňa,

---

*) Kvetúci obchod bryndziarsky rodiny Roháčkovskej na Starej Turej, zanikol smrťou starého Št. Roháčeka, synom nezdal sa obchod. Škoda. Doteraz obchoduje s bryndzou ešte Jurkovič a niektorí.

Čaňa, Bodolov.) 80.000. klg, v *Ungu* 90.000 klg. a tiež mnoho v *Honte*, kde sa spracuje podobne ako vo Spiši zväčša na groysky syr.

Veľkých obchodov s maslom niet doteraz na Slovensku. Jednotliví kupci, aj krčmári po dedinách skupujú maslo v malom, a to zasielajú do veľkých mest. Z našich obchodníkov zaoberá sa týmto len jediný (na koľko mi je známo), Fridrich Revický v *Záriečí* (trenč. st.).

(Pokračovanie).

Samoklam.

Článok podpisom »Zvolenčan« značený, ktorého počiatok v »Slov. Listoch«, záverok ale v »Nár. Nov.« uverejnený bol a jako sa mi zdá, hlavný cieľ jeho má byť, aby nás presvedčil o nutnej potrebe sorganisovania sa, lebo nie sme sorganisovaní, vyzval ma k nasledovnému rozjímaniu.

Že nielen túžba táto nie je nová, ale práve už i preto, že sa takmer od polstoletia s času na čas a preveľmi často opakuje, a že je nevypočitateľne závažná, to dokazovať bolo by zbytočným.

Národ je organické teleso, nasledovne organismus absolútnou podmienkou národného života: my tedy ponevåč nie sme sorganisovaní, máme, musíme sa sorganisovať, ak chceme, môžme a máme započať viesť život národní, dôstojnosti národa zodpovedavý.

Toto je otázka životom samým už dávno prevýšená, z čoho vyplýva, ponevåč nie sme sorganisovaní, teda nie organické teleso, že aj život náš nie je národný, nie organicky vyvinutý. My dejstvujeme len jednostranne, výlučne passívne; život náš je len v číro-čistej obrane vyvinutý a i tam len jednostranne v slovách. My pozbavení organických síl a odkázaní výlučne a jedine len na hmotnú, robotnú silu ľudu, činnosť našu nemôžeme, správnejšie rečeno, nevieme vyvinúť obšírnejšie, jako na obranu hmotných, robotných síl ľudu, poťažne na ochranu jeho, naproti moru, ktorý mu hrozí od nakazených jeho vlastných organických síl. Aspoň všetko čokoľvek počíname a konáme, odôvodňujeme potrebou a požiadavkou ľudovou, či je to ale i v skutku tak, to je otázka záhadna? — Ak teda chceme čo národ, t. j. ako teleso organické samostatne a duchu svojmu zodpovedave žiť, tak máme a musíme nielen passívne v číro-čistej obrane, lež aj aktívne, tvorive dejstvovať, t. j. skutkami dokázať, že my nie sme len divadelní herci, epigoni a copisti západno-evropských kultúrnych národov; ale že v hrudi našej spočíva zárodok pravej a skutočnej dôstojnosti človeka; že my nielen

to, čomu sme sa od národov týchže naučili ale viac ako oni, hotoví, chtiví a schopní sme pre blaho ľudského plemena podujať, že vládzeme väčšími mravnými silámi jako oni! Ak ku takémuto podniku máme naozaj nielen dostatočných síl, nielen půhy smysel lež aj povedomie, jasný pochop o tom a rozhodnú obetivú vôľu; ak naozaj jestvuje v ňadrách našich takéto sebapovedomie, takáto samobytnosť, ak naozaj borcuje v duši našej takýto nátlak, osten k činu: tak môžeme, máme, ba musíme sa sorganisovať.

Velkô slovo! Či ale tým povedali sme už všetko? — Na túto otázku základne odpovedať, veru nielen že preveľmi ťažko, ale pri terajších pomeroch, je takmer práve docela nemožno. — Ku tomu aby sa dačo podujalo, konalo a previedlo, samá dobrá myšlienka a vôľa, no ani čoby hneď i najzákladnejšie vypracovaný plán nepostačuje: k tomu vyhľadáva sa, aby nielen bolo cieľuzodpovedavých dostatočných síl, ale aby bol i správca, ktorý tie sily cieľuzodpovedave upotrebiť je v stave.

Národ, čo organické teleso, nie je už tým samým, že hovorí jednu, svoju vlastnú reč, hneď a spolu aj historickým faktorom v dejateľstve človečenstva, teda členom ku celku neodbytne potrebným. K tomu aby bol členom celku neodbytne potrebným, požaduje sa aby bol i samobytným, teda keď aj členom len, ale členom ku celku, tak ako ohnivo k reťazi nevyhnutne potrebným: Maďari hovoria,*) že všetky vlastnosti politického národa jako sú: historia, správa, zákony, zvyky a obyčaje, rodina, umenie a priemysel atď. netvoria ešte národ, reč že je jediná, ktorou zvečňuje sa národ, asi tak, ako zvečňuje sa pomníkom sláva veľkých mužov.

Je pravda síce, že sa to všetko v organicky dejstvujúcom národe nachodí, no nie je pravda, že by reč bola všetkého toho životvornou silou, z ktorej by všetko to vyplývalo. Reč je práve taký výtvor životnej sily, jako všetky iné vlastnosti národa. Povaha človeka pravdaže poznáva sa v samej prvej čiary, z reči, no historia, správa, zvyky a obyčaje atď. sú ale práve tak ako aj reč a iné vlastnosti len výtvor jeho tvorivej sily. Povaha tak človeka jako i národa je jedine a výlučne tá tvorivá sila, ktorá ho robí alebo závislým alebo samobytným!

Povaha národa slovanského, jako je známo, zjavuje sa povahe západných národov nepochopiteľnou, cudzou, nasledovne samobytnou, čo má, ba musí nás donútiť ku hlbšiemu zkúmaniu a poznávaniu samého seba, ak chceme a máme žiť, dejstvovať životom samobytným, vlastným; ak máme tvoriť ohnivo v reťazi človečenstva a tak aj, keď

*) „Reggeli Ujság“ 898 20/6.

voláme a vyzývame národ aby sa sorganisoval, máme a musíme najprv samy vedieť, kto, čo a jako, akým cieľom sa máme sorganisovať?

Politicky dejstvujúci národ pozostáva z vrchnosti cirkevnej i svetskej, z intelligencie cirkevnej i svetskej a napokon z hmotnej sily peňažnej i robotnej, nasledovne tieto čiastky tvoria organické teleso národa. My jako je známo, nemáme ani vrchnosti ani — výjma nepatrný zlomok — intelligencie žiadnej, ba ani len hmotnej peňažnej sily nie, — z čohože tedy budeme organisovať, z krátka a po pravde rečeno, života schopný národ?

Pôvodca otáznych článkov hovorí, že nemali sme vraj, organisačným talentom obdarených mužov, lebo že chyba čiastočne väzí i v tom, že sa za stredisko nezvolila aspoň len B. Bystrica, ale Sv. Martin a navádza aby sa Zvolen ku cieľu tomu hľadel vydobýjať a zaujať a v prvom rade pravotári aby hľadeli obsadiť centrálne miesta slov. súdobných okresov. — Ďalej, dotyčne Zvolena myslí, že akoby sa čo len dvaja pravotári tam osadili, prvou úlohou ich má byť, založenie peňažného ústavu na zásade podpory ľudu, ale nie len tým cieľom, aby z toho hlavne koristil spolok a napokon hovorí, že v zápätí tomu mal by sa založiť časopis atď.

Čo sa tej výčitky týka, že by sme neboli mali mužov, ktorí by boli bývali obdarení organisačným talentom, to ak aj môže platiť o rozhodných kruhoch, t. j. tých, ktorí náhodou zastali si na čelo národných diel, nemá sa to tak ale v celku a vôbec, lebo keď sa jednalo o založení »Matice«, jedon z prednejších národovcov narádzal, B. Bystricu hovoriac, aby sa na meno dakoho na pr. Červena zakúpil dom, tak ale aby ho potom daroval »Matici« a tým usadlil ju stálym bytom tam. Ten istý narádzal bol, keď sa sbierka robila na pomník Štúra*) aby sa mu predbežne postavil jednoduchý náhrobok, — väčší kapitál ale aby sa upotrebil na základinu štipendiuma »Štúrovského« atď. Čas ospravedlnil v oboch pádoch náhľady jeho, lebo dnes pomníky stavajú sa základinámi na štipendia a uznáva ďalej už i to, že veru Sv. Martin nezodpovedá požiadavkom organisačným jednoho národa atď. Neleží teda chyba výlučne v tom, že by sme neboli mali mužov organisačným talentom obdarených ale naopak, v tom, že sa na čelo národných diel už či náhodou dostali, natisli a či poverení boli ľudia vodcovstva úplne neschopní a ľud že sa nachodí ešte vždy len v plienkach. Slová národovca toho žiaľ Bohu odzneli jako hlas volajúceho na púšti, a to stalo sa nie raz, nie dva, lež behom 30 rokov sama intelligencia slovenská ubíjala nárady jeho, tu podozrievaním a pochybovaním, tu zase

*) Vidz „Sokola“ čís. 8 r. 1860 6. augusta.

tichými vymysleninami, alebo práve vedomou nepravdou a schválnym klamom, čo i dnes v rukách jeho nachodiacimi sa písemnosťami, poválive dokázať je možno.

Čo sa zase týka obsadenia centrálnych miest pravotármi, možno sa rozhodne vysloviť, že otázka táto pozbavená je dávno už tej ceny, ktorá sa jej bola privlastňovala, keď matičnými peniazmi právnici podporovaní boli. Keby to ale aj nestálo, život sám je porážlivým svedoctvom toho, že pravotári veru nie sú to »non plus ultra«, ktorí by organisačným talentom vynikali. V Martine je 8 slov. pravotárov a jako sorganisovali mesto, okres?

Keď ale ďalej pokročíme a zpýtame sa, či slov. národovci a na čele ích pravotári neboli práve tí, ktorí založili peňažné ústavy s heslom *„pre blaho ľudu“* a keď behom času octli sme sa v náručí hanebného úpadku, či neprichodí nám privolať: »blaho národa« áno, — tak sa to vždy a všade hovorí, lež ako všade inde, tak i u nás, dokázal sa tento krásny výraz len ako nízke závratníctvo! — V B. Bystrici založili národovci slov. »úverkový ústav; v početných mestách, stáli na čele sporiteľne pravotári slovenskí a kamže to doviedli? — »Tatra« banka je najvýznamnejší národný peňažný spolok, a čože má národ poťažne úbohý ľud slov. z neho? Chcete príklady, ktorými by som vám vohnal krev do tváre, akoby som vás bol dolapil v krádeži? Dajte si pokoj s vašími peňažnými ústavmi. Kdeže je krupinská sudodielňa, kde žilinský mlyn, a čoho svedoctvom sú podniky sv.-martinské? Svedoctvom našej neschopnosti, nespoľahlivosti a napokon sobectva!*)

Na dovršok zpomína pôvodca tých článkov, že v zápätí peňažného ústavu, mal by sa založiť časopis, ktorým by sa myšlienky triebily a pravda vyvádzala na površie života. — Časopis, a to ešte taký, ktorý by obsahoval v sebe kvas tvoriaci stránky? Ha, ha, ha! probujteže len písať dačo, čím by ste zakvačil na taligu sv.-martinskú, hneď máte bilag zrady na čele, hneď ste podkúpeným zradcom vlády maďarskej, no keď aj to nie, dozaista ale nespokojníkom a buričom, a slov. obecenstvo, neschopné samorostlej myšlienky, hlasom bude privolávať vám na zkázu!

Máme try časopisy politické a síce: »Nár. Nov.« »Ľud. Nov.« a »Hlásnika«, nuž ale už i tie druhé sú zbytočné,**) lebo to, čo dočítame sa v jedných opakuje sa i v druhých: k čomu tedy dva razy to samé a to isté tlačiť a kupovať. —

---

*) Súdite priostro. Red.

**) Divný názor. Čo vlastne chcete dať ľudu čítať? „Ľudové Noviny“ sú výborne redigované, „Hlásnik“ valne rozšírený ale mĺkvy. O „Nár. Novinách“ dalo by sa už všeličo rozprávať. Red.

Že je nám časopis druhý potrebný, to netrpí žiadnej pochybnosti, lebo je to samá prvá podmienka organisácie slov. národa, či ale máme k podniku tomu potrebných síl?

Dvadsať rokov uplynulo už od času toho, čo som bol, a síce s porozumením nebohého Hurbana, v Prahe tým cieľom aby som vyzval Čechov ku vzájomnému cieľu založenia totižto denníka v Budapešti, na základe účast. spolku »Minervy«. Programm, ktorý som Riegrovi bol sdelil, našiel bezvýminečného súhlasu síce, no nie ale podpory. *Vy jste na vine všeho neštěstí, které nás potkalo — proč jste se odtrhli od nás a přijali vaši kotištinu za řec spisovní*" — bola jeho odpoveď a odveta moja znela nato: »reč českú u nás dekretovaním do života uviesť nemožno, a výjma u luteránov na Slovensku nebola reč česká nikdy v živote. Keď teda z príčiny tej sa od nás stránite, za cenu vami požadovanú sa nezapredáme«. Touto odvetou vytriezvený, požiadal ma tenže pán, aby som mu písomne sdelil náhľady moje, čo já urobil som takže, pôvodinu mám i teraz v rukách, a riekol som mu — s Bohom!

Otázka druhého časopisu tedy práve tak ako aj organisácia, je už dávno považovaná za potrebnú, nie je teda prítomne otázka o tom, či je toho potreba na čase lež o tom, či a jako sa to dá a môže uskutočniť?

Ako vyše som podotknul, my nemáme ani vrchnosti, ani intelligencie, ani peňažnej sily nasledovne čiastok k organisácii nezbytne potrebných; sila robotná ale, ktorej máme pre všetky odvetvia osvety nielen nadostač ale až nazbyt, je slepá, hluchá a nemá! Čože budeme tedy organisovať? Náš obecný človek, nerozumiem týmto jedine a výlučne len najnižšiu vrstvu národa, rozumiem všetkých, ktorí nie sú opravdu intelligentnými, nemá vonkoncom žiadneho smyslu pre dôstojnosť človeka, pre hrdosť svojej osoby: on reč svoju sprostou slovenčinou a seba sprostým Slovákom, nazýva nielen že bez zardenia, lež práve jakoby s chlúbou. Čo potom s takým ľudom započať, ako z takého ľudu, organické teleso národa utvoriť, ako ten a takový národ organisovať?

Tých niekoľko pravotárov, lebo tí skôrej smrti jako vzkriesenia sú známkou, a či tých pár kňazov, ktorí len pod firmou confesionalismu smú sa opovážiť pozdvihnúť slova i v záujme národnosti majú a môžu byť považovanými za dostatočných, pre tak ohromné dielo jako je organisácia ľudu, organisácia telesa národa? Nikdy! Že tak medzi pravotármi jako i kňazstvom nachodia sa osoby na slovo výtečného charakteru, to s radosťou a pýchou vyznať môžeme čo je to ale pomerne ku všetkej intelligencii? asnáď toľko, ako asi soli v jídle!

Organisácia ak je vôbec možná, tak sa ona nie s osobámi lež s princípom, so zásadou má a musí započat. Reč je nie žiadna zásada, nasledovne rečové agitácie ako zostaly až podnes, tak zostanú i napotom bez žiaducého výsledku. Ak tedy naozaj a kdokoľvek chce organisovat zo slov. ľudu života schopný národ, ten musí vopred vyslovit zásadu, princíp, ktorému má slúžit organisácia.

Já nenachodím v národe slovenskom docela žiadneho princípu, žiadnej zásady ak len nie opposíciu z princípu t. j. všetko čokoľvek pochodí od vlády odsudzovat a všetkému sa protivit; k takémuto podníku je ale ani organisácia nie potrebná, ani ľud slovenský nie súci, čo já týmto s radostou tvrdím a za výbornú vlastnost ľudu nášho považujem, lebo ľud ktorý sa dá za hoci čo lahko pobúrit, ako chytre splápolal tak aj chytro ochládne. Všetko to je *číro-čistý samoklam*!

Starý Zvolenčan.

Maďarisovanie mien.

Zpráva ministerstva vnútra o maďarisovaní mien.

Mená maďarské zlacnely, nestoja nič, a hľa! odbyt zbožia klesol a klesá s roka narok. Tak to aspoň videt z výkazu vydaného ministrom vnútra o maďarisovaní priezvisk. Dľa tohoto výkazu súčastnilo sa lacného dobrodenia v prvej polovici tohoto roku len 1280 dušičiek, kdežto lanského roku za tie isté mesiace prekrstilo sa 1888, teda o 608 viacej. Ba porovnajúc počet s predlanským pol rokom vidíme, že vtedy sa nadchlo za maďarské mená 2762 osôb na ten spôsob o celých 1482 viac než dnes, keď mená sú tak lacné, zrovna zadarmo.

»Budapesti Hirlap« rozpisujúc sa o tomto výkaze ministra vnútra žiali, že príliš mnoho padá na Pešt (33.59%) kdežto na vidiek menej. Má v tom — vraj — zásluhu hlavne ústredná, mená maďarisujúca spoločnost, ktorá už dvadsat rokov blahodárne a v tichosti účinkuje. Pozrúc sa však na číslice pripadajúce na vidiek s radostou konštatujem, že *na národnostných územiach maďarisovanie je malé*, *temer žiadne* a predsa niet pochybnosti, že práve tam je najviac tých »cudzoznejúcich« mien. V maďarskom *Arade* smaďarisovalo si mená 26 osôb, v *Miškovci* 24, v *Pätikostoloch* 16, v *Debrecíne* a v *Segedíne* po 11, kdežto v našich slovenských mestečkách, menovite vo *Zvolene,* tam kde 27. a 28. augusta vydržiavala Femka svoje výročité zasadnutie, kde títo maďarskí potentáti slávobránou, zástavami a holdami krásneho

pohlavia boli vítaní a kde pán mešťanosta **Škrovina** slávnostne osvedčil, že vo Zvolene »most már igazán magyarok vagyunk« tam našly sa len 3 zbrklé osoby, v *Trenčíne*, ktorý je — vraj — dávno maďarský 2, v *Martine*, kde sú protivy tak silné 1 a z českých a moravských prisťahovalcov *trnavských* tiež len jediná osoba, čo potupili otcovské mená. Ba ešte i veliký *Prešporok*, táto bašta maďarstva na západe Uhorska — našiel len 4 duše. Ani tí najväčší maďarisátori na našich stranách, všeliaký predsedovia, čestní členovia, tajomníci Femky ďalej župani, podžupani, vôbec ľudia, čo sami nátlak robia na podriadených, neznížili sa tak, aby pre hlúpu myšlienku stali sa z voľačoho nič. Tak máme Ostrolúckovcov, Šúlovskovcov, Radvanskovcov, Benickovcov, Rudňanskovcov, Janičovcov, Lakičovcov atď. atď. až do nekonečna.

Čo sa *postavenia* a *zamestnania* týče faktum je, že vynikajú osoby odvislé a tlaku s vrchu podrobené, menovite železničiari, poštári, štátni úradníci, stoličné medzítka a úbohí sluhovia. Tiež učitelia, ač týchto bolo hodne menej (46) proti lanskému polroku (131). Ale i počet tam tých klesol z 656 (l. r.) na 236, tak že dá sa predpokladať, že obežníky, nariadenia a pokyny nestrašily tou mierou než minulých rokov. Z kňazov, novinárov (!) a umelcov nenašiel sa tohto roku nikto, kdežto v lani len kňazov blýskalo sa 13. Za to nedochúdčatá t. j. nedospelí vynikli, dosiahnuc počet temer o sto (99) väčší než lanského roku (vlani 391 teraz 490). U kupcov (vieme, odkial vietor fúka) stúpla číslica zo 16 na 46 a u kupeckých pomocníkov z 8 na 11. Žiaci sa akosi zpreneverili myšlienke maďarského štátu: boli toho roku len dvaja proti lanským 25. U ostatných postavení je počet asi stejný, ale rozhodne v neprospech tohoto roku.

A teraz príde hlavné: roztriedenie dľa *náboženstva*. Ako po iné roky i dnes bolo najviacej ľudí z mojžišovho vyznania. No i oni klesli ač v porovnaní s ostatnými vierovyznaniami nepomerne menej. Bolo ich 744 (z 1280, teda *prez polovicu všetkých* (vlani 861). Za nimi vynikajú rimsko-katolíci 409 (proti 790); ďalej družia sa evanjelici aug. vyznania 62 (103), grécko-katolíci 41 (77), reformáti 22 (38), pravoslávni 2 (18). Unitári sa zahanbili: nenašiel sa ani jeden, kto by bol zahodil meno otca svojho.

»Budapesti Hirlap« hovoriac ústami akéhosi Telkesa (!) žalostí: »Ľud sa ešte vždy stráni maďarisovania mien, čiastočne, že nie je o jeho dôležitosti dostatočne poučený, čiastočne ale, že nevie ako pokračovať a tak prirodzene bojí sa ťažkostí a útrat, čo je konečne ani nie celkom bezpodstatné. Na vidieku v prospech maďarisovania mien najviac *môžu* vykonať farári, učitelia, notári a slúžnovci a vôbec všetci

tí, ktorí sa s ľudom častejšie stýkajú. (Zdá sa tedy, že s činnosťou týchto pánov nie sú úplne spokojní.) Oduševneným dotazovateľom dá — vraj — každú chvíľu s radosťou vysvetlenia ústredná mená maďarisujúca spoločnosť v Pešti (Központi névmagyarosító-társaság). Pri smaďarisovaní mena hlavná vec je, aby vybrané meno bolo maďarského znenia, ináč — vraj — meno sa síce premení ale nepomaďarčí. Najlepšie asi hodia sa mená — keď nevieme si vhodné sami nájsť — v prácach najlepších maďarských spisovateľov sa vyskytujúce!!«

Vidíme tedy jasne ako ďaleko klesajú v Magyarországu ľudia, kde hrajú sa s menámi ako s lútkou a ani na to nedbajú, že mená vyberajú si z **románov!** *F. J.*

OBZOR.

Časopisecký. »Slovácke Noviny«, vychádzajúce v Uhorskom Hradišti, píšu o Lichardových »Šesť vencov zo slovenských národných piesní, složených v antických stupniciach« nasledovne:

»Je to pozoruhodná novinka a tím vábnější, čím cennejší obsahuje jádro. Milý náš autor pustil se do odvážné práce. On sharmonisoval staré slovenské písně, jež všecky pohybují se ve starých toninách; tento pokus mistrně se mu zdařil, on nejenom že harmonisací neuškodil rázu písně, ani nesetřel pelu poesie, nýbrž případnou, melodickou harmonisací dodal jim ve sboru cennějšího půvabu. Autor podjal se nevděčného úkolu, neboť doba naše je uchvácena modernou a prosýtěna umělými harmonisacemi bez pravidel a řádu. On však pečlivě musel budovati, aby zachoval ráz a důstojnost vznešených, starobylých tonin, které ještě v X. století byly ozdobou neskonale majestátního zpěvu cirkevního. A naše venkovské chaty, neporušené otravou moderního světa, po staletí zachovaly nám po otcích tradicemi zděděné antické melodie, jež pro hudební umění mají dosud nedoceněné váhy. Slovenské staré písně zachovaly všecky karakteristické znaky chorálu gregoriánského, a sice přebohatou rozmanitost rhytmickou, kde hodnota tónu podmíněna je jedině rhytmikou slova mluveného, rhytmikou prósy, jež bohatství svých útvarův, předpokládaje přednes co nejvýraznější, daleko předčí nad rythmikou čistě hudební. V našich národních písních uloženy jsou přebohaté poklady, které čekají na šťastné ruce, aby je oživly. Mistr Milan Lichard, nadšený a oddaný přítel lidové písně, výtečný znalec povahy a rázu starých tonin, učinil přešťastný počátek a uvil z drahocenných skvostů národní hudební poesie šest spanilých věnců. Napsal

skromně, že jsou to věnce, ale ve skutečnosti jsou to diamantové diadémy, přioděné dokonalou harmonisací, tesně přiléhající k melodii. Doufáme, že naše pěvecké spolky vezmou na programmy ty skvosty slovenské músy. Pěkně zní ty sbory jako upomínka na staré zlaté časy našich předků. Do podrobností se zde nebudeme pouštěti, neboť není co vytýkati. Harmonisace je plynná a autor docílil vzdor četným úskalím a soutěskám, jaké v hojné míře poskytovaly antické melodie. zpěvné vedení doprovázejících hlasů, což za velké umění pokládáme. Skladby tyto vyšly vlastním nákladem autorovým v Turčanském Sv. Martině a stojí pouze 1 korunu. Gratulujeme osvědčenému mistru k této nové práci a očekávame od něho nové kytice ze skvostných luhů slovenské hudební poesie. *Fr. Kretz.*

Referáty.

„Akademie“ revue socialistická. Sošitový časopis sociálne-demokratickej strany českej pre mesiac august vyšiel po konfiškáciach v treťom opravenom vydaní. Trojnásobná konfiškácia je znakom smeru časopisu. Lúto nám je, že prísna censúra pozbavila nás príležitosti, úplného poznania zásad českej sociálnej-demokracie, ktoré zaiste sa v článku: »Muž s revolverom« vyjádrovaly, tento ale je zhabaný. Vôbec články revue robia dojem pilných štúdií, a akademickej vzdelanosti. Najzanímavejší článok uvádza »*Fr. Modráček* o »Význame konsumního hnutí«. O otázke tejto i my po čase naše myšlienky na javo dáme, veď presvedčení sme, že pre náš slovenský ľud majú potravné spolky najväčší význam. Jediný to prostriedok ku vzkrieseniu našeho ubiedeného ľudu. Rozdiel medzi národom českým a slovenským v ohľade sociálnom je taký: že v národe českom český proletariát stojí v súboji oproti českej buržoasii, slovenský národ ale sám v sebe nepozostáva z nič iného ako zo samého proletariátu či intelligentného či delníckeho, a preto na Slovensku budúcnosť má len národní socialism, nie síce v smysle Neumanna, ktorý v imperialisme vidí budúcnosť, ale v smysle tom, že sociálny súboj musí byť spolu aj národním. Na našom Slovensku nenachádza sa slovenský buržoa, lež cudzý, maďarský alebo nemecký. Slovenský ľud pozostáva zo samých proletárov, a tu i kňazstvo slovenské nerobí žiadnej výnimky, lebo položenie osvedčených kňazov katolíckych aj evanjelických je horšie ako ktoréhokoľvek továrneho robotníka. Čo slovensky cíti, čo má v sebe

ducha slovenského, je čistý proletariát, a preto dvojí boj musí po čase viesť náš proletariát sociálny a národní; píšem viesť, lebo ľud náš slovenský z dobroprajnosti svojích vychovávateľov i dnes ešte vždy stojí na slabom, nízkom stupni kultúrnom. — Modráčekov článok dokazuje nevyhnutnú potrebu potravných spolkov. Odôvodnenia tejže potreby sú známe, pri tom ale zrejme dokazujú, že veľké vrstvy ľudu českého delnického nie sú ešte dnes pohybu tohoto povedomé. Z dôvodov jeho, ktoré ku dokázaniu potreby založenia kons. spolkov uvádza, len jedon sa nesrovnáva so zásadami socialistickými. Na strane 365 píše takto: »Povážíme-li, že anglické konsumné spolky vyplácejí svým členům 12—15 proc. dividendy, saské spolky průměrně 15 proc. a větší atď.« Keď tieto spolky vyplácajú dividendy 12—15 procentov, choc sú aj od sociáldemokratov založené, nestojá na zásadách čisto sociálno-demokratických, ale usilujú sa utvoriť »sociálne-demokratickú aristokraciu«, ktorá vládnuc účastinami práve od toho najchudobnejšieho proletariátu berie a derie 15-procentovú dividendu. Potravné spolky majú svoju osprávnenosť v láske braterskej, ktorej cieľ je ubiedenému proletariátu prispievať a nie dividendy brať. Účastinár nájde svoju odmenu v lacnom a zdravom tovare, to je jeho dividenda, ktorá ročite obnáša nie 15 ale najmenej 40 procentov a to je ten najskvelejší výsledok. Preto nevyhnuteľne potrebné je internacionálne spojenie všetkých potravných spolkov založených proletariátom europejským, lebo len takýmto spôsobom sa zakročí prostrednému obchodu. Je to pravda len blažený sen budúcnosti, a kto vie spočítať, koľko snov sa už vyplnilo?

Podáva ďalej B. Kohn súkromný životopis V. Liebknechta a dr. B. píše o neutrálnosti odborových spolkov v Nemecku. O otázke tejto mi slovo nepíšeme, lebo to je pre naších Slovákov terra ignota.

R. V.

Kým druhí tancovali.

Elena Nymbolová.

(Dokončenie.)

»Tak aj má byť; lebo u nich má to význam, u teba ale žiadny — a ak nie pre nič iného, teda aspoň k vôli tým, ktorým si toľko toho rečnil o spoločenskom humbugu, nemal by si byť príčinou takého pohoršenia. Ako majú teda veriť čo len slovu z toho, čo si im povedal?«

»Keby som mal žiť podľa tvojich názorov, vyrazil zo seba prudko, »tak by som sa musel odievať ťavovou srstou, jesť korienky a žiť medzi divokou zverou na poli«.

»Aspoň by to bolo dôsledné, a nevážila by som si ťa preto o nič menej«, riekla docela vážne«.

»Dovoľ mi len jednu otázku. Jednáš ty na puntík a na vlas tak, ako uznávaš za správne? Neprihodí sa ti nikdy, že máš nejaké presvedčenie, ale v živote odbočíš čiastočne od neho?«

»To robím skoro vždy«, odpovedela, »poneváč všetci sme veľký hriešnici a lhári, ale som predsa tak poctivá, že sama sebou opovrhujem keď to spozorujem«.

»Nuž, vy ženy to máte teraz tiež tak pohodlné. Váš svet je medzi štyrmi stenami, a taký sa ľahko prezre. My mužovia, ktorí sme ustávične v takých rozbitých a popletených pomeroch, nemôžeme ísť rovno. Trochu odpustenia tu, trochu priznania tam, môže často skôrej pomôcť ako škodiť, len keď sme v jadre poctivci«.

»Poctivci!« opakovala po ňom pomaly.

»No, azda nechceš tvrdiť, že ním nie som? opýtal sa ironicky.

»Veď si sám nedávno povedal, že pravda je relatívnou«, odpovedala mu na jeho otázku.

»Ty môžeš veru človeka ubláznit«, zvolal a stal. »Bojím sa, že celá moja dôvera vo veľké vlohy žien začne sa otriasať. Vieš sama, akým vášnivým bojovníkom som bol za ženskú otázku, ale teraz neviem skutočne sám, či smiem tak dobre o ženách súdiť, keď vidím, že taká ako ty, tak nadaná, a taká dobrá, môže byť tak obmedzená«.

»My máme našu morálku len pre seba, ako vieš, odpovedala.

»Áno, a to morálku, ktorej som sa nikdy nemohol dosť vynadiviť a doporučovať mužom k nasledovaniu«.

»A potom sám máš ešte milenku«, poznamenala.

Prestal na skutku chodiť, s rukama vo vreckách. Odrazu zbľadol a šiel k nej dlhými krokmi. Ona sklopila oči, sedela a pozerala bez pohnutia na svôj vejár; ale on k nej pristúpil celkom blízko, dotknul sa jej brady a pozdvihnul jej tvár. Jeho ruky boly stisnuté a oči mu svietily zvláštnym leskom v bľadej tvári.

»Och tak, teda to je príčina«, vyrazil zo seba slabo, a začal sa zase prechádzať sem a tam po izbe.

Sedela chvíľu úplne nehybne.

»Nie«, prehovorila konečne, »to je nie tá príčina! Vedela som to už dávno. Viem to už tri roky a tri mesiace, a priznávam sa, keď som sa to vtedy dozvedela, mala som sa zblázniť. Nie som totižto lepšia ako ostatné ženské, a žiadna netrpíme istej nevernosti. Nechcem

ťa už videť, nechcem nikdy za teba ísť. Nechcem mat so žiadnym mužom známosť s prekážkami. Pred tým som vôbec nevedela, ako niektorý mužský môže žiť dvojakým životom«.

»A nikdy si sa o tom predo mnou nezmienila«, vpadol jej do reči. Vrhnul sa na druhý konec pohovky a sedel povalený s rukama pod hlavou a s prsama vysoko sa vlniacimi prudkým oddychovaním.

»Nie, chcela som ťa premôcť alebo ťa jednoducho opustiť, no umienila som si urobiť to posledné«.

On sa neozval ani slovom, a preto ona pokračovala:

»Okolnosti mi však pomohly. Vtedy, keď som v sebe zápasila najkrutejší boj, odcestoval si od nás, a skoro potom odcestovali sme my s vonkova do Štokholmu. Ty si bol na cestách ešte niekoľko týždňov, a za ten čas som ju navštívila«.

»Ty . . . . si s ňou hovorila!«

»Áno, hovorila som s ňou, a na svete sa nájdu vždy a všade veci, ktoré sa ozývajú proti ľudským previneniam. Pokúsila som sa odpustiť jej, a keď som ťa zase uvidela, moja náklonnosť k tebe bola . . . . .«

»Jako prv tá istá?« vpadol jej do reči.

»Áno — nie — áno, vlastne sama to neviem.

Áno, možno ako predtým, ale s prídavkom súcitu, ktorého som prv nepociťovala«.

»A potom?«

»Potom žila som s tebou a pre teba, možno aj s nežnejšími citami ako kedykoľvek druhý raz, ale — bola som už raz tvojou a ľudia nedávajú srdce ako dajaký druhý dar«.

»A potom?«

»Nuž prihodilo sa niečo, čo ma úplne vyliečilo. Bol to tvoj divadelný kus, ktorý mal taký úspech, a v ktorom tak vrelo dokazuješ nespravedlivosť spoločenského odsudzovania padlých žien a odpustenia mužom«.

»Ale veď ja tak i smýšľam«, vyrazil z úst, »uisťujem ťa, že tak smýšľam. Či muž, ktorý sám raz zhrešil, nesmie hovoriť o nespravedlivom ako nespravedlivom? Práve taký, ktorý podobnú zkúšku prestál, má právo i spôsobnosť uvazovať druhých«.

»Ovšem, ale len v tom prípade, keď svojho skutku ľutuje«, namietala ona. »Ale ty si neprerušil svojho pomeru s tým dievčaťom«.

Sklopil oči a poznamenal:

»Neprerušil, viem to a tiež ma to trápi o mnoho viac, ako by sa to dalo vysloviť. Ver mi, rozhorčenie v oči mužovej ľahostajnosti bolo rovnako ostro namierené na mňa ako na druhých«.

»Čo znamená rozhorčenie, ktoré nezanecháva po sebe žiadnych následkov? opýtala sa. »Ten, ktorý tak zmužile šibe druhých, nesmie v tajnosti sám pokračovať v dvojistom živote«.

»Ale musíš pamätovať«, poznamenal, »že tu neide len o mňa. Tu ide o človeka ktorý má byť k vôli mne obetovaný«.

»V tom sme oba rozdielneho náhľadu. Nesmieš ju odstrčiť, musíš si ju vziať a vychovať svoje dieťa sám«.

»A to vravíš ty?« divil sa.

»Áno, ja to hovorím, poneváč ťa už nemilujem«, odpovedala mu. »Dokiaľ si mi bol najmilejším na svete, vravela som si to mnoho ráz, ale priznávam sa teraz, že som bola vtedy priveľmi sebecká, aby som mohla pripustiť a chcieť spravedlivosť. Pravda, vedela som, že ani ja ani ona nesmieme byť obetované, a spytovala som sa v dlhých, prebdených nociach stále a stále: ‚Ktorá z nás to bude?‘ Nemyslela som, že by som mohla žiť bez teba. Snažila som sa samú seba prehovoriť, že oba, i ja i ty zahynieme, jestli sa od seba odlúčime, a tehdy som možno mala pravdu. Veľká láska má právo k mnohému, a ja som ťa vtedy milovala hrozne. Teraz však je to už nie správne, poneváč ti nemôžem dať nič. Keby si mohol nahliadnuť do mojho vnútra, zatriasol by si sa vidiac, aké je prázdne. Preto môžem vypovedať teraz to, čo som vtedy nemohla: Choď a vykonaj svoju povinnosť«.

»A ty myslíš, že by som sa dakedy mohol oženiť s tou ženskou? Mladistvé previnenie malo by byť potrestané tak, aby sa tým zničil celý život môj i jej? Nie, aj keď ma navždy opustíš, predsa ma nikdy neprinútiš k tomu, aby som sa dopustil takého hriechu, oženiť sa bez lásky«.

»Musíš rozhodne pokladať to za smrtelný hriech«, odpovedala mu, »keď si chceš vziať na svedomie videť hynúť človeka, ktorého život si sám podkopal a videť dieťa, svoje vlastné dieťa, vystavené hanbe a ľútosti«.

»O to sa nemusíš starať«, odpovedal prudko. »Buď presvedčená, že si sám celkom dobre urovnám svoje pomery na všetkých stranách, a tvoje dobré rady majú preto dozaista len ten účel, aby si sa mňa zbavila«.

»Zbaviť sa ťa môžem celkom dobre, bez toho, aby som ťa musela požiadať, aby si sa oženil«, odpovedala a stávala pomaly. »Ale máš pravdu: chcem byť teba úplne zbavená. Nechcem ťa už videť, a najradšej by som na všetko zabudla, na všetko od prvého nášho stretnutia až do dnešného večera. Chcela by som si spomínať na teba tak, ako si sa mi zdal, keď tvoja postava a tvoje slová boly mi ešte svätými«.

»Je skutočne možno«, riekol svojim miernym trasúcim sa hlasom, »je skutočne možno, aby toľko lásky, ktorú si ku mne cítila, odrazu s čista jasna vyhaslo? Mohla by si to sniesť a mňa takým spôsobom od seba odstrčiť?«

Stála zakrývajúc si oči a neodpovedala.

»Ach, ty si mňa nikdy nemilovala — teraz tomu rozumiem«, začal znova.

Spustila ruky a zdálo sa, že chce ostro odpovedať, ale mlčala a hľadela len dlho na neho. Bola celkom bľadá, ústa sa jej triasly a oči boly červené.

»Áno«, ozvala sa konečne, »milovala som ťa z celého srdca, spôsobom, ktorým možeme len raz v živote milovať. Možno, že sa mýlim v tomto svojom náhľade, možno, že sa niekedy presvedčím, že nemôže byť žiadnej platnej lásky, dokiaľ zároveň nemáme vzájomnej dôvery k sebe. »Len teraz viem, že keď sa lúčim s tebou, lúčim sa so svojou mladosťou a so všetkým, čo som prežila od okamženia, keď som precítla ako človek«.

Podišla niekoľko krokov ku dverám, ale zastaviac sa tam, ohliadla sa na neho.

»Podáš mi ruku na rozlúčenie?« spýtala sa ho.

»Nepodám!« odpovedal sucho.

»Nemôžeme sa predsa rozlúčiť ako . . .«

»Ako priatelia«, prerušil ju ironicky. »No, ale ver, dľa toho, čo si mi povedala, musíš uznať, že už ďalej nemôžeme zostať priateľmi«.

»Možno máš pravdu«, odpovedala mierne. »Ale musím ti ešte povedať: kedykoľvek počujem, že si robil správne a dobre a nie len hovoril alebo tak písal — nuž vždy si spomeniem na teba s radosťou. Budem ti za to vďačná«.

Neodpovedal jej. Sedel ďalej na pohovke a preložil nohu na nohu. Díval sa strnule pred seba a trhal si fúzy, krútiac ich ustavične na opačnú stranu.

Ona zastala pri záclone a hľadela naň. Zase sa tvárila, akoby chcela niečo povedať, ale jej pery švitorily nezvučne, a ona zakývala niekoľko rázy slabo hlavou. Potom odkryla záclonu a odišla.

Záclony spadly ťažko zase k zemi, a sotva odišla niekoľko krokov ďalej, už jej šla mládež, ktorá vo veľkom salóne tancovala, oproti — niekoľko veselých, hovoriacich párkov.

Prihovárali sa jej so všetkých strán.

Prečo netancuje? Nevyzerá dnes dáko veselo. Ale teraz musí si zatancovať rozhodne nasledujúci valčík — a potom ešte.

Odpovedala všetkým prívetive, ako sa patrilo na domácu dcéru. Nikto nevedel, že sa svalila povaľa nad milostnou komédiou jej mladosti.

Prel. *V. H.*

Nový život.

Dej. II.

Javište ako v deji I., lenže popanštené. Nové panské postele, dve kasne, stolce a svetské obrazy po stenách. Od komorných dvier na pravo na stene rám, na ňom je šabľa a pištole. Stôl zakrytý bielym obrusom. Prvá sieň je bývaním „mladých", v komore bývajú „starí". Keď sa dvere otvoria, vidno je aj v komore, ako v izbe prvej. Pri okne mašina na šitie. Je po poludní v týždni.

Výstup 1.

Pišta, Kata.

Pišta (v hrdom sedliackom kroji prichádza. Na nohách do kolien čierne kapce, na pleci flinta a poľovnícka kapsa; okolo pása na remeni náboje. V ruke valaška, za sárou končiar na srnčom rožku. Zavesí valašku, flintu, kapsu i náboje na rám. Končiar síce vytiahne zpoza sáry, ale zastrčí ho zpät a skladá na posteľ kabát a baranicu. Rozopne vestu a utre si šatočkou čelo. Je zamračený. Často sa zahľadí na jedno miesto, alebo sadne, preloží nohy krížom a nervósne nimi potriasa, alebo preberá prstami po stole.)

Kata (ide zápät za ním dnu. Na ruke donesie drevo a chce položiť do kachieľ.)

Pišta (medzi skladaním sa). Nože nekladú, je tu ako v pekle, čo je aj vonku odmäk. (Kročí rýchle a otvorí okno.)

Kata. Neotvárajže, tým bude zima.

Pišta. V komore im bude teplo dosť.

Kata. Tak im idem ta priložiť. (Vezme drevo, ide do komory, ale hneď sa vráti. Láskavo). Tak čože bude za pečienka? Pištík. Ešte by som sa zavrtla, kým otec s Annou dôjdu.

Pišta. Ako vidia: ani peria, ani srsti. Ani sme nič nevideli.

Kata. To ste boli s horárom z Kamenia?

Pišta. Vlastne sa ma pýtajú, či som s horárkou bol? Nuž — dneská nie.

Kata. Bože, Pišta, ak som ja to len pomyslela . . .

Pišta. Nonono. Známe sa.

Kata. Ale, Pišta, Pišta. Na môj dušu som to ani v päte nemala a ty sa hneď nasrdíš.

Pišta. Lebo — (obráti sa k nej). Dajú obed? Ak nie, hneď idem k nej.

Kata. Nože sa nezlosti, nezlosti sa. (K sebe). Že som si radšej do jazyka nezahryzla. Veď ti to musí škodiť, deň po deň si takto srdce hrýzť. A je navarené — donesiem ti (ide von).

Pišta (podopre si hlavu, druhou rukou klepe na stôl a po chvíli). »Srdce hrýzť«. Ti ho ja pohryziem. Už ma dochádza — len ma podpaľuj ešte. A just pôjdem za ňou. Čo mi je z chorej ženy?? Zastrčiť voľakam. Len peniaze, keby tu boly, by ti ja ukázal — päty. (Zahrozí). Ale počkaj! Uvidím, čo donesieš z toho mesta. Či mi dáš, čo mi (na dvere) táto stryga nasľubovala. Nazdáš sa, že ja stále takým trpezlivým baranom budem? Ha hoj! ťa hegne. Keď som dosiaľ bol, ale od dneška nie som viac paholkom u Jahodov. To by sa márne kto nazdal.

Kata (dnu; donesie na tanieri polievku a náčinie). S kým že sa dovrávaš? Pištík.

Pišta (odvrkom). Len tak — sám sebe si pripomínam, že paholkom u Jahodov nikdy nebudem! (chvatom v zlosti jie.)

Kata. Ale, ale, len si nevymýšľaj: to nikto nevraví!

Pišta. Nikto nevraví; ale všetko tak vyzerá. Tesť, žena by ma rádi mali tu paholkom a naposledy aj oni, len mi to nepovedia. Pišta Bučák je nie taký sprostý, aby to nevidel.

Kata. Tak ty sa paholkom tu vidíš. Od kedy, prosím ťa?

Pišta. Od kedy mi nasľubovali a nič nedávajú.

Kata. Nuž veď všetko máš. Či komoru, či kasňu zamikám pred tebou? (Ide k nemu a položí mu ruku na plece). Len nebuď taký mrchavý, ty, ty syn môj. Áno, ja si ťa tak uznávam.

Pišta. Mama! To je zrovna posmech. Nemám nič — a mám všetko. Haha. Za syna si ma uznávajú; ale v čom mi to preukázali? čo mi dali z nasľubovaného? Ani dvadsiatu čiastku.

Kata. Nuž veď je ešte všetko tu. Sme nič nikam nepodeli. Len už nebuď taký a sa ti len aj dalo už dačo. Kedy že som ťa pustila bez dvadsať aj tridsať zlatých do mesta a to je tiež dačo. (Ide pro mäso a uhorku. Vráti sa čo možná rýchle).

Pišta (posmešne) Chacha, 20—30 zlatých čo je mne to na osem tisíc? To činí desať razí ešte iba dve stovky. K tomu ufňukanú, chorú ženu a takú, že radšej by sa dala kolom ovaliť, ako ja mám ruku na ňu položiť.

Kata. Veď aj ne —

Pišta. Počkajú . . . No a ten strap gruntu? Ba ešte tých pár zlatých pred sobášom, no to bolo najväčšie vnadidlo — naň ma chytili. To je všetko.

Kata Horkýže aj všetko. A že je Anna chorá, ktože zato môže? Nebola vždy chorá a keď ozdravie, nuž bude ťa aj ráda vidieť.

Pišta (hodí rukou) Ph! Dnes mi je už jej rado videnia nežiadno (rýchle doloží). Ja chcem peniaze, grunt na svoje meno! to bude rádo videnie a materinská ich láska. To áno.

Kata (nesmelo). Nehnevaj sa, Pišta, ale už si aj mal kúštok toho gruntu —

Pišta (do reči) a dnes ho už predávajú. Nuž áno! Nemám mať to, čo mi bolo sľúbené, nech nemám radšej nič a som voľný. Šiel otec pre peniaze?

Kata. Nuž pravda že šiel a Anna k doktorovi.

Pišta (zmierni hlas). A keď otec lúku a toto haraburdie (ukáže na náradie v izbe) čo je sekvestrované vymení, to myslia si že mi stačí? Abá! ja chcem do ruky peniaze, žeby ja (myslí) žeby som ja dačo začiať mohol.

Kata. A čože chceš začínať? zase.

Pišta. Čo som im už povedal. Kúpim kus hory, 3—4 páry koní a tak gazdovať, to hej! ale —

Kata. To by nebolo zlé. Ale Pišta, môj, na čo že aj to máš začínať? Či ti je nie lepšie netrápiť sa? Považ, ako je aj hory kupovať, alebo furmaniť? Naraz môžeš o všetko prísť. Ty si človek dobrý, oklamú ťa — tam si.

Pišta. Tak, lebo tak nič nemať . . .

Kata. A keď teba i tak len samé nešťastie prenasleduje, či v tom, ešte len aj v tých kartách.

Pišta (vstane). Mama, tej kázne mám už dosť.

Pišta. Donesiem ti teda šunku (chce von).

Pišta.. Ďakujem. (Významne posunkuje rukou). Som sytý. Paholkovi to dosť. A na miesto vína, napije sa vody.

Kata Kiežе povieš, ja som zabudla (kročí po flašu).

Pišta (siahne do vrecka vesty a vytiahne). Veď už — mám práve šesták. (Posmešne) Jahodovie zaťko má šesták!

Kata. Ja mám ešte celkovú piatku, zaobídi sa, kým ti otec dá (chytro vymne z truhly a podá).

Pišta. Ja z jeho ruky nevezmem. Oni mi nasľubovali, viac im ako sebe k vôli som si ich dcéru vzal, od nich peniaze aj grunt, čo mi patrí požadujem.

Kata. Veď už len aby došli. Ja ti ich už budem pýtať; ale predsa, len aj ty aspoň peknú tvár mu ukáž.

Pišta (posmešne, potom zlosťou). Ba ho prosiť budem, ruku mu bozkám. Aba! Kto nemá pre mňa iba slova urážky, kto mne už sto razí povedal, že som mohol krk zlomiť, keď som mal prvô sem prísť a kto mňa iba vyháňa, toho ja ani videť nechcem. A tak sa mu pozdravia, aby sa chránil mojej ruky, lebo že ak ho ešte raz za pažerák chytím, pustí paru, ani nebude vedieť kade! A to sa mu zaprisahám! (Obliekol kabát, chce von).

Kata. (Plače). Keby mi bol radšej umrel, bolo by vari lepšie.

Pišta. Toho už dávno mal čert vziať prv, než by som ja bol sem vkročil.

Kata. Len ho už nechaj, ešte bude dobre, ja sa vždy modlím.

Pišta. Eh, modliť, modliť! — Tu treba konať! A ja im hovorím, mama, lebo budem pánom v Jahodovskom dome, alebo pôjdem, kde mi bude vôľa. Mne je svet otvorený. Ja môžem aj dnes ísť zpät k žandarmerii.

Kata. Na čo že si sa teda bral hore, keď sa už chceš vrátiť.

Pišta. Lebo som si myslel, že budem mať lepší život; ale, vidím, že som sa sklamal.

Kata. Ešte si sa nie.

Pišta. Oj, už, už.

Kata. Nestraš ma, pre Boha, a neodchádzaj nikam. Nebudeš ani vedieť čo otec aj Anne čo doktor —

Pišta Šak sa dozviem a tej doktor? — Martinko by tú vyliečil, ale nie —

Kata (sopne ruky). Nepotváraj že ju už s ním. Veď ho ani nikdy nespomnela, ako je s tebou.

Pišta. Ale v duši si ho pripomína.

Kata. Ak aj, to len kým ho na dobro zabudne. Len jej neubližuj (žiaľom). Ale keď sa hanbíš vraj za ňu, vraví svet, a zvlášť v meste, že ako by ani tvoja žena nebola.

Pišta. Keď je ako lekvár a (strasie sa) sprostá, ani vidličku panský do ruky vziať. Učiť ju mali dať, učiť, nie kravy dojiť a kôš nachrbát.

Kata. Ja, ktože vedel, že ty prídeš po ňu. A ja som aj, ale otec ani počuť. Ešte len aj tú mašinu (ukáže) mi bránil. — Nechoď že nechoď.

Pišta. (odchádza) Veď ja ešte nejdem v svety. (K sebe tichšie, ťapne si na vrecko) Keď budú peniazky. (Hlasno) Aba, tak ľahko nevytiahnem nohy z tato. (Zatína päsť.) Ja sa ešte nezriekam, ale ak otec nepopustí — dobre nebude (odišiel).

Výstup 2.

Kata (potom) Janko.

Kata. (sa vráti k stolu a sadne, potom sberá po Pištovi taniere). On ešte nejde v svety«. Nuž či by už ozaj to malo prísť na mňa?! pre nepožehnané peniaze. Ale nečudo, že sme ich nezarobili. U cudzích ľudí ich mal schované, kým mohol vstať. Ani by sme neboli vedeli, keby v noci nebol o nich fantasiroval. Ale vtedy som ho mala nechať a dať tomuto peniaze, bol by pokoj. No však ti ich už dnes vydriapem od neho, len aby prišiel a doniesol už lebo na knižke, lebo hotové. Ej, a to čo by ťa mi vari otráviť prišlo! Nech ich už má a začína, kým o ne nepríde. Potom bude dobre, skôrej nie. Len kde je už aj to chlapčisko toľké čase? (Ide do komory proti obecenstvu do okna, ale vráti sa hneď. Hovorí vždy). Či už idú, či nie? od rána od šiestej teda sú tam. — Ba už beží predsa; len čo donesie za chýr? (Otvorí dvere) Jano, Jano, chytro sa ponáhľaj (odstúpi).

Janko. (dnu, sútrpne) Každého sa opytujem, ale mi nikto nevie povedať či idú, či nie. Iba dvaja žandári idú hore dedinou. Ani na krčme nikoho, iba vari náš pán Pišta ta zahýbal chodníčkom. Ale ani pánov dákych, ani našich gazdov ešte nevideť. Len, čo vám nechcem povedať —

Kata. Čo, pre pánajána? vrav.

Janko. Martina že už pustili, že ho už videl ktosi na meste. Sa mu minulo od leta do fašangu.

Kata. Martina že pustili? Nemožno; vari by to už päť mesiacov bolo? Ešte aj to na tento čas —

Janko. Ba bude. Veď si porátajte: od augusta a dnes je už tretí týždeň od vianoc.

Kata (prikyvuje). Len že tí naši ešte nejdu.

Janko. Ľá, Šúrokovie kone veru nikdy tak nevozily, ako naše. Tak je to, keď ste si svoje predali. Hm.

Kata. Či sa predali? A či som ich ja? ty papľuch.

Janko. Ja nevravím. Viem, že ich mladý náš pán Pišta v stávke prehral; ale hádam vám to nemôžem tak vysvetliť.

Kata. Veď ani nie. A jemu, žeby si sa to neopovážil pripomenúť daraz. Teba do toho nič! Pán Boh ťa chráň. Vieš, že je už vtedy akoby ani on nebol, keď mu vše gazda dačo. A to je gazda, otec. Ba choď sa presvedčiť kde je mladý?

Janko. Vám vravím kde. Viete, že je jemu krčma domom aj kostolom a karty bibliou, víno medecínou, ako sa vraví.

Kata. Len nežviakaj (tichšie vzdychne) — veď tie karty. —

Janko. Nuž veru do večera aj tak bude ferblička (ukazuje) pri husličkách do ucha.

Kata. Veru ferblička — ba hra besná!!

Janko. Besná — ba on šťastie nemá, a bez toho prídete aj o kožuch.

Kata. Veru už voľaktorá piatka šla — kade ľahšie.

Janko. (usmeje sa) Piatka! Ah ste mi krásna. Nazdáte sa, že ja neviem? a keď sa ja len vše dívam. A čože ešte tu, a keď som ho do mesta vozieval a neprišli sme len k ránu, alebo viete, keď sme si to boli pekne pešky doďupkali, nuž keď sme tie kone prehrali aj s vozíkom. Ej to bola nôcka! Gazdina, všetko vám ani nezradím, ale pili ste vy už šampáňer? Nepili! ale ja som ho už! — Aha býk na jedno posedenie, voly dva nadruhé, sú tie tam. Ak to tak pôjde, na jar nebudeme mať ani na čom robiť. A druhého bíreša môžete už aj skoro domov poslať. Iba ma posmievať budú kamaráti, že som ja statok prežral, a — lebo rozdal frajerkám a ja ešte ani žiadnej nemám. Prosím vás, svet ľahko vychytí aj nevinného.

Kata. No len nemel už toľko tymi ústy. Ja viem lepšie kto je vina.

Janko. Hm. Kto? Páni, kamarátstvo; ale načo ide medzi nich? handrošov, čoby sa iba za cudzé nažrať a napiť chceli? (Odpovie si) Keď je pán a chce sa ukázať, že mu stačí vrecko čo koľko. A ešte ste si dali lúku na neho prepísať —

Kata. Ešte ma aj ty káraj.

Janko. Čože by vás, ja len vravím a vy ste začali reč o ňom.

Kata. Choď, choď, či už gazda ide? aj čo sa robí na obecnom dome.

Janko. Ako chcete (odíde).

Výstup 3.

Kata sama.

Kata. »Začali« — ja. Ale ja som dobre chcela. Veď kto by sa bol nazdal? — Taký bol, ako dieťa: dobrý, vďačný, uctivý. Ba by som dušu bola zaň dala! A teraz mi ešte neverí, že mu prajem, ako nikomu na tom svete. Teda päť stovák ešte pred sobášom som mu dala na dlžoby — tam sú. Tej, (zamlčí) tej čo k nej chodil kým mal k nám prísť, sa dala stovka za prstene a hodinky a ani, že by to už človek ani nepomyslel. Pobil sa — platilo sa — nikto nevie. Ale ona, ona a on otec sú mu na vine, len oni. Lebo ho rada nemá, laskavého slova mu nedá a ten zazerá naň, vyhania

ho, že márni. Áno, ale prečo? Veď musí potom už od žiaľu a zlosti, že si tak svoj život zaviazal, to robiť čo robí. — A čo som im už narobila sa aj jemu aj jej. Modlím sa každý od Boha deň za nich, — aj svätenou vodou som ich už kropila všetkých troch, aj kadila, čarila; čo len vedia ľudia od Boh -- sveta pojedli, popíli už a — je ako bolo, ba horšie so dňa na deň. — On by ju aj takto, vše sa ukáže, že by ju rád, ale ona je skala nad skaly! A už len s otcom keby sa snášali, že by mu tie peniaze dal, aby mu mohol začiať čo mieni. Ale aký jedon zádrapčivý, taký druhý neústupný. Ba bitky sa bojím. A čože mu ty chrúst starý, chorý urobíš, ak ťa ten chytí, ako ťa už aj držal. — A na to ešte toho pustili. Krv potečie ak sa tu ukáže. Bože, ja o rozum prídem. Som si ja len nadobarila trápenia! (Zacengá vonku zvonec). Už predsa idú. (Chce von). Ale čo, veď sa u nás už neshovárajú ľudia ako ľudia, dcéra s materou vlastnou, otec so zaťom sú si ako cudzí, ba keby, ale horšie, a ani ten svet nedá pokoja ešte. (Vráti sa. Vonku hlas; Ho, čihý! hoó).

(Pokračovanie.)

Kde ste, ó, kde ste?!

Hominem quaero.
Diogenes.

Máme idey, ó, máme zásady
krásne, spanilé, jak sama spanilosť,
máme ideí, ó, máme ich zadosť —
silných jak tvrdé oceľové hrady!

Idey krásy, lásky, smilovania,
zásady pravdy a spravodlivosti,
idey práva a obetavosti,
zásady cnosti, stáleho sbratrenia.

Ich čistota je . . . čistota andelská,
silné sú ony nad žulové kamene,
vrelé sú ony nad pekla plamene,
a sladké, ako najvrúcnejšia láska.

Všetko vznešené, čo v mudrcov hlavách
od vekov vzniklo, fantásie sily
v nebeských letoch čo len vybásnily . . .
obsaženo je v slovenských zásadách.

Máme idey, ó, máme zásady,
krásne, spanilé, jak sama spanilosť,
máme ideí, ó, máme ich zadosť, —
len mužov našich preriedke sú rady.

Mužov nemáme, čo by v svätých zbojoch
práv rodu nášho mužne sa zastaly,
čo by hriešnosti prehrozné návaly
zdolali v krutých, vytrvalých bojoch.

Mužov hľadáme, mužov práce, vznetu,
čo by v národa zmlándravelé žily
vliali tých zásad ohňa, vlády, sily,
v život náš vniesli ruchu, vzmachu, vznetu.

Kde ste, ó, kde ste, nezlomní mužovia,
čo by ste za rod verne bojovali,
za právo, pravdu smele umierali,
jako zašlých dôb veľkí martyrovia? . . .

Alfa.

Rozmanité zprávy.

— Odsúdení Sv. Martinskí obyvatelia, nastúpili svoj trest dňa 24. sept. t. r. Sú nasledujúci: Matúš Dula na 6 mesiacov; Svetozár Hurban Vajanský na 5 mesiacov; Blažej Bulla, Pavel Mudroň, Andrej Halaša, každý na 3 mesiace; Vladimír Mudroň, Jozef Capko, Štefan Cablk, Ľudovít Soltész, Jozef Fábry, Jozef Cipár, Andrej Sokolík, Samo Kuchárik, Ďuro Čajda, Konstantín Hurban, Peter Kompiš, Gedeon Turzo, Julius Branecký, Anton Novák, Anton Bielek odsúdení sú každý na 2 mesiace obyčajného väzenia. V ostatnom kúria ponechala rozsudok kráľ. tabule v platnosti, to jest: slečna Viera Dulová bola osvobodená; slečna Etelka Cablková odsúdená je na 100 korún peňažnej pokuty; sl. Elena Švehlová na 100 korún peňažnej pokuty; osvobodení sú: Ján Meličko, Ján Šimko-Klanica a Vladimír Horvát.

— Ján Slovenský, zakladateľ „Amerikánsko Slov. Novin", zomrel dňa 11. aug. t. r. samovraždou v Los Angelos v Amerike.

— Počúvame že v Turč. Sv. Martine duelovať sa chceli dvaja „hlasisti". Pokrok. Nech žijú zásady!

— Nová Domová Pokladnica. Kalendár pre slovenský ľud, bude hotový onedlho. Titulný obrázok na obálke je od Jožky Úprku. Príhlasy prijíma Jozef Teslík v Skalici.

— Zápis poslucháčov na c. k. českú vysokú školu technickú v Brne, koná sa t. r. 5 a 8. októbra. Neskorší zápis dovoluje rektor do 31. okt. poťažne do 15. marca. Prednášky začínajú sa na všetkých oddeleniach v druhom týždni mesiaca októbra. Česká technika v Brne obsahuje posiaľ: Odbor staviteľstva inženierskeho. Odbor stavby strojov. Rektor: Dr. Karel Zahradník, prorektor, Dr. Jaroslav J. Jahn, dekani: Ján Sobotka, Michal Ursiny, professori: Fr. Koláček, Hanuš Schwaiger, Jozef Lička. Na podporu nemajetných študujúcich je sriadeno viacej štipendií. Obedy obstaráva „Podpůrný spolek poslucháčů c. k. české techniky". Rektorská kancelária, augustynská ulice č. 2/II.

— Slováci v Chicagu založili si „Slovenský výpomocný spolok „Tatra"". Predseda je Daniel Šustek, tajomník Ján Švehla.

— „Národný slovenský spolok" v Amerike mal v auguste 12.116 údov a 361 odborov.

— Na parížskom študentskom sjazde bolo usnesené, že nasledujúcí sjazd bude r. 1902 v Pešti. Študenti naší, robte prípravy.

— Divadelní ochotníci. „Kat. Kruhu" skalického, predstavili dňa 29 a 30. sept. t. r. Urbánkovu „Strýdžu spod Hája" s veľkým zdarom pri veľkej účasti skalického i prespolného obecenstva.

— „Slovenský denník". Od 1. okt. t. r. bude vydávať v Pešti Vikt. Székely, ľudový krajciarový denník. Redakciu povedú pp. Milan Hodža a Gabriel Bargár.

Tolstoj a jeho román „Vzkriesenie“.

II.

Roku 1853 vypukla rusko-turecká vojna, ktorej sa bol Tolstoj súčastnil. Dňa 2. júla začala invásia ruského vojska do Moldavy a 4. novembra bola officielne vypovedaná vojna; 30. novembra zničil ruský admiral turecků flottu pri Synope. Následok tejto porážky bola žiarlivosť francúzska a anglická, ktoré državy utekaly na výpomoc Turkom. Za krátky čas bol Sebastopol obľahnutý a známa hrozná borba o toto mesto začala, ktorá tak nešťastlivo pre Rusov skončila. Dojmy z tých čias napísal Tolstoj v »Sebastopolských rozprávkach«. — Po skončení vojny rozlúčil sa Tolstoj s vojenským životom a šiel do Petrohradu.

V Petrohrade bol prijatý veľmi okázale. Ako mladý, svieži dôstojník, k tomu ešte Sebastopolský bohatier, nadovšetko ale už uznaný spisovateľ, bol všade vítaným hosťom. Život jeho pretekal tým istým spôsobom, ktorý sa mu zdal neskorej tak hnusným. Ale vzdor všetkému šumu veľkomestského života necítil sa Tolstoj úplne šťastným, už vtedy akiste cítil nemravnosť a škodlivosť luxuriózneho a lenivého života. So svojími takzvanými priateľmi, alebo povedzme kollegami sa tiež znášal všeliako. S Turgenievom sa skoro spriatelil, s Deržavinom, Palajevom, Nekrasovom len zriedka sa schádzal. Jediného uprimného priateľa, ktorého s celou dušou miloval, mal vo svojom bratovi Nikolajovi.

Roku 1856 vrátil sa Tolstoj do Jasnej Poljany a zaoberal sa ďalej hospodárstvom. Cez toto obdobie napísal svoje diela »Junosť«, »Zápisky markeura« atď. Baviac sa rok na svojom panstve podujal prvú cestu do západnej Europy. Na svojích cestách sa mnoho naučil, menovite druhá cesta roku 1859 bola preňho veľmi významná. V tomto čase zaoberal sa mnoho s pädagogikou a výchovou vôbec. Jaques

Rouseau mal na Tolstého vždy veľký vliv. Vliv tento javil sa v celej jeho činnosti literárnej, vo výchove svojich detí a v každodennom živote. Celý čas druhej cesty venoval štúdiumu tomuto, navštevoval školy, skúmal jednotlivé systémy vyučovania, oboznamoval sa s chýrnymi pädagogmi na pr. s Diesterwegom, prezeral mimo toho aj árešty atď. Precestoval skoro celú Europu. V ten čas napísal známe diela »Tri sestry«, »Rodinné šťastie«. *)

Roku 1861 vrátil sa do Ruska. S celou svojou horlivou dušou venoval sa teraz výchove sedliackych detí. Založil známy časopis pädagogický »Jasnaja poljana« a obecnú školu na svojom panstve. Škola táto vzbudila po celom Rusku, ba v celej Europe veľkú sensáciu. Tolstoj formuloval svoj vychovateľský programm asi následovne: »Učiteľ musí hľadeť zainteressovať svojich žiakov, nesmie nikdy neúspech vo vynaučovaní pripisovať deťom, ale sebe. Deťom sa musí necháť tá najväčšia voľnosť. Solovjev líči Jasno-Poljanskú školu takto: »To bola prvá v pravom smysle slova slobodná škola. Školáci prichádzali a odchádzali, kedy sa im páčilo, robili iba to, čo sa im ľúbilo, učili sa len tie predmety a tak ďaleko jak samy za dobré uznali, bez všakového nútenia, bez najmenšej disciplíny, vyjmúc tú, ktorú si samy želali. Nesedeli v laviciach, než pomiestily sa kde kam bolo lepšie: jedni ležali na bruchu, druhí sa rozvalovali na stolici, tretí čupeli kdekoľvek v kúte u okienka, žiadneho nútenia, žiadnych prikázaní sa nedopustilo. Úloha učiteľova pozostávala iba v tom, aby interessom samého učenia doviedol vnímanie a pozornosť školákov sústredňovať a robiť poriadok. A hľa v tejto republike boly prednášky veľmi úspešné a školáci naučili sa školu a učenie ľúbiť. Učitelia boli preniknutí tou istotou, neraz vyslovenou Lvom Nikolajevičom: »každé nútenie je škodné a ukazuje na nedostatok samej methody a prednášky. O čo menším prinútením školáci sa učia, tým lepšia je methoda a naopak«. Učitelia v čele s Lvom Nikolajevičom snažili sa vypracovať, čo možno najlepšiu methodiku pri najväčšej voľnosti školákov. Škola Jasno-Poljanská zanikla po 3 rokoch, nie preto žeby nebolo bývalo úspechu, ale preto že nebolo školákov a pre 150 obyvateľov nevyplatilo sa školu na ďalej vydržovať. So školou zanikol aj pädagogický žurnál »Jasnaja Poljana«. Idei vychovateľské ale nezanikly. Západná Europa sa ich chopila, tak že dnes veľká časť francúzskych a nemeckých škôl je spravovaná, keď aj nie úplne tak ako Solovjev líči Tolstojovskú školu, tak aspoň ideelne podobne ako táto bola vedená.

*) Slov. Pohľady 1891 preložené od J. Škultétyho.

Roku 1862 oženil sa Tolstoj s dcérou Dr. Behrsa, Sofiou Andrejevnou. Život rodinný, že je u Tolstých veľmi šťastlivý. Žena chápala jeho svetové náhlady, keď aj nesúhlasí úplne s nimi, a prispôsobila sa jemu. Život Tolstého, je ten jednoduchého sedliaka, takým spôsobom žije aj väčšina jeho detí.

* * *

Koľko niektorý vynikajúci človek pre kultúru istej doby značí, nemožno určiť iba zo summy spoznaných, poťažne najdených právd, než vôbec z účinku a formy týchto právd poťahom na výšku energie, vytrvalosti a dôslednosti, s ktorou sú od hlásateľa do života uvádzané, alebo aby sme s Tolstým hovorili: »od výšky praktickej lásky«, od ktorej všetko zavisí.

Sláva Tolstého zakladá sa preto nielen na jeho umeleckej činnosti, ktorú musíme presne rozlišovať od činnosti takzvanej špekulatívnej, filosofickej, než aj v mnohom na láske k ľudu a pojme pravdy, ktorý je uňho tak vyvinutý, že mu dakedy aj pochybné veci do pera diktuje. *Učenie Tolstého nieje tak veľmi jasné a určité a nezodpovedá v mnohom logike a dôslednosti* ako si to výstrední tolstojisti snáď myslia. Ovšem, pri štúdiume a posudzovaniu Tolstého musíme byť veľmi opatrní, už aj preto, že mnohé veci zaobalí raz do formy poetickej, druhý raz do tak ťažkej prosaiky, tak že je ho ťažko rozumeť. Ďalej nemožno o veľkom geniovi, ako je Tolstoj len tak cez pleco hovoriť, ako to býva v istých časopisoch, i slovenských »módou«. Jestli vôbec dakedy spisovateľ mal právo požadovať od kritiky, aby bola spravodlivá a objektívna oproti nemu, tak to môže menovite Tolstoj žiadať, pred ktorým každý, aj s jeho náhľadmi nesúhlasiaci človek úctu musí mať.

Neidem v nasledujúcich riadkoch sústavne kritisovať učenie Tolstého, ani jeho umelecké diela, veď necítim v sebe ani to povolanie, ani potrebnú zralosť pre takú prácu — načrtam len daktoré myšlienky, ktoré som si pri štúdiume jeho diel bol utvoril.

Veľká chyba u všetkých veľkých mužoch bola, je, a akiste aj bude tá, že nie sú vstave častokrát byť nestrannými, že si zalúbia dajakú ideu, ktorá sa im zdá správnou a pre túto ideu sa stávajú straníckymi. Veľký umelec vie aj tú najslabšiu ideu priformiť tak, že sa nám zdá na prvý pohľad správnou a svätou. Vývin, kultúra, sústava človečenstva neznamená v krátkosti nič inšie iba summu všetkých vlivov psychologických, ethických, náboženských, historických, sociologických atď. Istý druh našich pochopov je odvislý od hore uvedených faktorov a preto ani skoro nemôžeme byť úplne objektívnymi. Preto hovoriť, že daktorý stojí nad kultúrou, že ju nepotrebuje, že je ona

jako taká zlá, to sa mi zdá príkrym, výstredným. Tolstoj zavrhuje našu kultúru, ktorú menuje pseudokultúrou, na celej čiare a hlása novú kultúru zo starých časov, ktorú ani my ani on náležite nezná. A práve táto kultúra, keď aj v mnohom hnilá, všetky tie summandy tohoto kollektívneho výrazu, spravily Tolstého tým, čím je. Veď ony vštepily mu ten altruismus, tú humánosť a lásku k biednemu ľudu, ony vyvinuly ovšem s pomocou jeho intellektu jeho ethické názory; práve tá história, ktorú zavrhuje, oboznámila ho s Kristom atď., ovšem on snáď myslí žeby bol tým istým, aspoň čo sa týka duševne-mravného stavu, keď by sa bol narodil z matky afrikánky. Že by ľudský intellekt doviedol bez istej výchovy utvoriť si také správne pochopy, ako vychovaný, vypestovaný, o tom pochybujem, ale odhliadnuc od tohoto, faktum je, že náš intellekt je odvyslý od zovňajšku, od oblasti: túto pravdu nezmenia ani jedna — ani desať výnimok. Preto má kultúrna výška štátu, na duševný stav podrostu veľký, keď aj nie rozhodujúci vliv a štát môže, súc v dobrých rukách mnoho robiť pre blaho ľudu. Preto ale, že dnes tá naša kultúra ešte je len v zárodku, že je málo vyvinutá a že preto aj ten štát akosi nepravidelne pracuje, a že tá moderná veda je ešte taká chudera, že sa jej nemožno pýtať také veci ako sa pýtaval Tolstoj; to všetko eště nezapríčiňuje oprávnenosť zavrhovania kultúry. Negovať po Tolstojovsky, znamená negovať vývin, evolúciu, lebo my dnes nezname druhú ako tú, ktorú sme zdedili a ktorá sa tvorila cez tisícročia. Ďalej neukázal nám Tolstoj, ani tí druhí myslitelia tohoto oboru, jestli je tá druhá kultúra možná a jestli tá bude neodvislá od tradície a slabých stránok našej ľudskosti. Všetko to želanie po láske a pravde je velmi pekné, vinie práve tú gloriolu okolo Tolstého, ale to je ideál iba theoretický, ktorý sa môže v praxi prevádzať len od Tolstého snáď úplne, alebo ľudí podobnej duševnej, struktúry. Tá nová kultúra by sa mohla, dľa mojej mienky iba na základoch starej vystaviť. Prečo ale potom túto rúcať, veď Tolstoj sám uznáva, ovšem nepriamo dobré stránky tejto starej kultúry, prečo nie reformovať a obnovovať? Učenie Tolstého prichádza mi byť podobným istým theoriam socialistov. S akou autoritou a určitosťou hovorili Saint-Simonisti, Marx, Louis Blanc atď. každý pre seba, o tej budúcej slobodnej ére, keď — »sa každému dostane dľa potreby, a každý dľa svojich síl bude museť pracovať«. — S akou radosťou hovorili o tom »Zukunftstaate« a s akou presnosťou vývodili, že len s revolúciou možno tento »Zukunftstaat« dosiahnuť. Dnes sme o 50 rokov starší a vidíme, že theorie tieto sú od samých socialistov dávno už pochované. Práve ako u socialistov, odhliadnuc úplne od jednotlivých druhov anarchismu, tak aj u Tolstého tá budúca kultúra, ten »Zukunftstaat«, bez

štátu, bez vrchnosti, keď každý bude jednať len dľa svojej vôle a dľa svojho dobrého zdania, keď sa človečenstvo nebude brániť zlu zlým, keď sa budú všetci milovať atď., je veľmi nejasná a neurčitá a preto nemôžeme si žiaden konkrétny pochop o nej urobiť.

Človečenstvo musí hľadať tú pôvodnú formu žitia; s druhými slovami: musí žiť prostejšie, jednoduchejšie, lepšie, — vraví Tolstoj. Máme ale garanciu v ruke, že človečenstvo v pôvodnom stave, ale povedzme len v prvých kresťanských dobách bolo lepšie ako teraz? Kto nám to môže dokázať? História nám nič menej ako toto dosvedčuje. Hľa, formy a spôsoby žitia boly jednoduchejšie, prostejšie ako teraz, žeby ale v celku život vtedajší bol býval lepším, svätejším, žeby blahobyt vtedajší bol býval príjemnejším, to nemôže nik dokázať. To zlo sa v podstate asi tak prevádzalo, ako teraz. Tie temné stránky nášho terajšieho života sú blízko nás, preto sa nám zdajú o mnoho horšími ako tie ďaleké, v minulosti zašlé.

V tom je asi Tolstoj stejný s modernou massou, v ignorovaní a neuznávaní histórie a historického smyslu. Len že východisko u tamtej je špinavý materialismus, neznajúci žiadnu vlasť, žiaden domov, žiadne povesti, bájky, žiadne anekdoty a legendy nám tak milé, u Tolstého prílišné generalisovanie, tak, že keby posudzovali sme ho dakedy dľa jeho slov a nie dľa skutkov, bol by on nie dobrým Rusom, než Boh vie jakým Nitzscheovským nadčlovekom. Ubi bene, ibi patria dominuje so stanoviska plného brucha a vrecka takmer všade u takzvanej modernej spoločnosti. My Slováci vieme najlepšie v čom sa javí, tento nehistorický smysel na príklad u nás — v odnárodňovaní a v umelom fľakovaní na historických pravdách. Tam nežili Slováci — nie — to je od pravekov maďarské — !? A privandrovaný žid dohromady s tou druhou massou verí tomuto, veď oni nemajú historického smyslu, veď oni vedia práve toľko z maďarskej histórie, čo zo slovenskej — a keď to potom spletú — nie je div. Tu nesmieme spliesť históriu, so stanoviska vedeckého, s historickým smyslom, ako menujem ten istý cit, tú istú lásku k minulosti naších predkov, našej domoviny, lásku k tým bajkám, povestiam, legendám atď. a ktorá sa v ľude našom javí tak silne — veď celý jeho konservatismus zakladá sa takmer na láske *k jednoduchému slovenskému životu.* História, ktorú Tolstoj neuznáva, alebo jej väčšieho významu neprivlastňuje, je tá najsilnejšia osnova patriotismu a samostatného povedomia občana, mala by sa intensívnejšie pestovať nielen už v detskom veku, než aj neskôrej u odrastlých. Tolstoj neuznáva históriu, ale práve s tohoto dôvodu, lebo pestuje vraj nejednakú lásku k ľudu. História odchováva človeka, ktorý svoju domovinu, svoju matku, svoje deti, svojich priateľov a prí-

buzných, svojich rodákov viac miluje ako tých druhých, cudzích. Historické smýšľanie je zakladateľom patriotismu a patriotismus zdá sa Tolstému škodlivým. »Patriotismus, je mysticismus. Náboženský mysticismus bol v minulosti silný, a teraz je hlavne patriotismus (patriotistický mysticismus) silným, s ním treba sa boriť«.

»Vo Francúzsku patriotismus robí, že vládne bouržoasia; v Nemecku, že je polovica mládeže vojakmi; u nás v Uhorsku, že 7 millionov Maďarov potlačujo 10 millionov Slovanov, Rumunov a Nemcov.*)

»Dakedy počuje človek v celkom presnej forme, vyrieknutý *úsudok*. Jeden môj priateľ povedal: »Tie prostriedky, ktoré francúzska vláda používa proti anarchismu, ukazujú, že proti nemu niet pomoci, že je primocný. S liberalismu spúšťajú len, aby si kožu ochránili. Jediný liek je kresťanstvo«.

Dobre, jediný liek je kresťanstvo. Súhlasím, — len či patriotismus protirečí kresťanstvu? Môže ten patriotismus zato, že ho istí ľudia zneužívajú? Môže kresťanstvo zato, že robili v stredoveku a čiastočne aj dnes z neho, čo chceli, že pomenovali kresťanstvom dačo, čo bolo práve opak. *Môže kresťanstvo zato, že ľudí trízníli a pálili v mene kresťanstva?* Môže kresťanstvo zato, že v jeho mene nekresťansky smýšľajúci, na pápežskom prestole sediaci ľudia viedli križiacke vojny?

A vzdor všetkému, idea kresťanskej lásky zvíťazila a tak aj opravdový patriotismus zvíťazí, poneváč sa neprieči pravému kresťanstvu. Tu vidíme tú starú chybu, ktorú som už raz bol označil, totiž, že Tolstoj prílišne generalisuje. Preto, že menom patriotismu Maďari utláčajú Slovákov a iných, preto že menom patriotismu v Nemecku je mnoho vojakov atď., preto nemusí byť patriotismus zlý. Postaviac logickú vetu dľa Tolstého, prídeme naposledy k závierke, že kresťanstvo je tiež dačo zlého, lebo v jeho mene sa strašné veci činily a aj činia. Patriotismus je dľa mojej skromnej mienky láska k svojeti, láska k matke v širšom slova smysle. Tým, že milujem Slováka, ako mojho rodáka viac ako cudzinca, nemusím Maďara nenávideť. Keď dám radšej svojmu bratovi almužnu ako cudzincovi, tak to nie je hriech, činil by som opačne, jednal by som oproti svojej prirodzenosti. Nie rozum, ale cit mi šepká, núti ma, že musím milovať matku, otca, brata, sestru atď. viac ako cudzinca. V tom ale je dľa Tolstého práve to zlo. *My máme milovať všetkých rovnako.* Nerovná láska je fons všetkého zla, poneváč zapríčiňuje boj medzi jednodtlivcami a jednotlivými skupinami a národami,

*) „Sl. Pohľ." Roč. XV. Str. 165. Tieto slová povedal Tolstoj Dušanovi Makovickému.

„Život je činnosť fysická, podriadená rozumu. Rozum je onen zákon, ktorému musí byť pre blaho podriadená fysická povaha človeka. Láska je jediná rozumná, ľudská činnosť“ .... „Len keď by boli ľudia bohovia, len vtedy smeli by ľudia milovať vyvolene, len vtedy by bola prednosť, ktorú dávame jedným pred druhými, skutočnou láskou. Ale ľudia nie su bohovia a nalezajú sa v takom stave, pri ktorom všakové živé bytosti žijú na úkor druhých, hltajúc sa navzájom v priamom a obraznom smysle; človek, ako rozumná bytosť to musí videť a vedeť. Musí vedeť, že každé telesné blaho, dosahuje jedna bytosť na úkor druhej«. *My nesmieme teda v našej láske žiadneho rozdielu robiť, musíme rovnako milovať zlodeja a nevinné decko, hubitela nášho a nášho najlepšieho priateľa,* poneváč, kadenáhle milujem nerovnako, ide to na úkor druhého a zapríčiňuje zlo.

»Europa kráča po dráhe pokroku a osvety a predsa väčšina ľudí je nešťastná — preto preč s osvetou a pokrokom«. V tom má Tolstoj pravdu, že isté fásy pokroku a osvety nepokračujú vždy súčasne aj s polepšením blaha ľudu, myslím tuná na veľkú massu, žeby ale kultúra — pokrok a osveta — neboly pre blaho ľudské nič urobily, alebo žeby blahu ľudskému priamo škodily, to ovšem musíme popierať. Tolstoj zavrhuje učenosť, knihtisk, znalosť čítania atď. a predsa on to bol, ktorý jednoduchý ľud učil čítať, písať a počtovať, on to bol, ktorý založil Jasno-Poljanskú školu, aby učil školákov tomu škodlivému čítaniu. Že vraj znalosť čítania ničí mravne národ. Tolstoj by potom musel byť tiež medzi tými ničiteľmi, lebo on mnoho a veľmi mnoho kníh napísal, ktoré sa veľmi často čítajú a čítať budú. Videli by sme jasne tie tiene minulosti, museli by sme uznať, že ačpráve sa ľudu dnes dobre nevedie, že sa mu vtedy ešte horšie viedlo. A čo polepšilo aspoň troška blahobyt ľudu? Veľkou čiastkou znalosť čítania a písania, že by ľudia prvobytní, kultúrou nenakazení boli šťastlivejší a lepší ako terajší sedliak čítajúci časopis, majúci aké také známosti a novodobé zvyky, to je skrátka paradoxon.

Kam nás povedie veda, respektíve kultúra, jestli ku dobrému či zlému, jak ďaleko sa bude človečenstvo vyviňovať po tej novej dráhe, či dospejeme k tomu blahobytu, ktorý bol tak jasný pred očami veľkých mysliteľov francúzskej revolúcie, to dnes nemožno určiť. To jedno vieme a to vie aj Tolstoj, že sa tí myslitelia mýlili, predpokladajúc, že veda z mocní všetko, že veda urobí človečenstvo šťastlivým. My sme tú vieru ztratili. Ale čo robiť? Isť nazpät, dľa Tolstého? Zavrhnúť všetko a začať prostý život sedliacky? Nuž ale môžeme vôbec nazpät, môžeme prírode nadiktovať, jestli pozostáva prírodný zákon v boji, dajakú druhú regulu? Je ale zákon prírody morálny? Akiste nie, ale ani zlý nebude.

Práve tak veľký fanatism bol u našich predkov ohľadom pokroku a zvíťazenia toho »dobra«, jako je dnes u istých ľudí ohľadom sily intellektu a vôle. Jak sa mi zdá, my nemôžeme, ač sme tvory rozumné, s rozumom naším úplne disponovať. Tento rozum je spojený s telom a toto telo nás hatí v mnohom. U nás niet slobodnej vôle v smysle Tolstého. Naše telo nás hatí tak veľmi, že možno skoro hovoriť, že telo a rozum vplívajú na dajaký účinok adäquatne. Mať tak silnú vôlu ako Tolstoj, je zriedkavosť, jestli je ale možno vychovať človečenstvo s tak veľkou energiou a vôlou, to my ovšem vedeť nemôžeme.

Každý nech pracuje telesne i duševne, nech nežiada úžitok práce cudzej. A ako si to Tolstoj predstavuje? Bohatí ľudia zrieknu sa svojich pozemkov, peniaze nech prestanú, každý nech ide v potu tváry pracovat na pole, do lesa, nech si sám svoje potrebnosti zhotovuje atď. »Keď som počal rozdávať peniaze, videl som, že peniaze ako také, nie že nie sú blahom, než že sú zlom, zbavujúcim človeka hlavného blaha — práce . . .« a Tolstoj predsa dáva almužnu, predsa pomáha ľudu, ač vie, že je to zlé. A vzdor tomu má Tolstoj vo všeobecnosti pravdu, keď hovorí, že peniaze, či subsummovaná práca, je zlom či lepšie povedano, *stáva sa zlom.* Len že toto zlo by zo sveta nezošlo, keď peniaze zavrhneme, ponevác peniaze ako také nepredstavujú to zlo. To zlo dnešnej kultúry je kapitalismus, vulgo *peniaze.*

Lenže tento kapitalismus sa vyvinoval cez storočia a preto nemožno sa ho tak len cez noc striasť. Tolstojov positívny názor svetový je zbudovaný na základe subjektívneho soznania o prevrate nášho žitia. Tolstoj myslí, že jak on, tak že sa môže každý, kadenáhle spoznal zlo, emancipovať od zdedených a mu vštepovaných názorov a foriem. Ten pomaly napredujúci, zdlhavý vývin Tolstoj chce zdolať, či nahradiť silou rozumu a dobrej vôle.

Popri negácii kultúry, ktorá je dľa Tolstého akýsi výkon zlého ducha ľudského, nie teda výkon prírody, ktorú ľudská spoločnosť, jestli nechce aby úplná záhuba ju postihla, zavrhnúť musí, je najobľúbenejšia idea Tolstého, idea neprotivenia sa zlu zlým, či násilím. Tolstoj sa vyslovuje na niekoľkých miestach svojich spisov priamo, neprotiviť sa zlu vôbec. Budem sa pridŕžať ale len hore uvedenej versie. Definíciu berie v priamom slova smysle, nenecháva žiadnej výnimky ani vtedy nie, keď naše výkony nemôžeme postaviť pod súd zdravého rozumu, na pr. pri výkonoch čisto reflektorických. Keď mňa dakto bude zabíjať, ja nesmiem ublížiť svojmu vrahovi, ale trpelive si musím nechať nôž vrazit do pŕs. Dľa tvrdenia Tolstého, on by sa neprotivil násilím, ani v tak krajnom prípade, keď by pred jeho očima rezal vrah vraj jeho

vlastné decko a keď by v rozčulení a strachu pred smrťou dakto v zápase so zlodejom tohoto ubil, učinil by vraj »velikij griech«.

A čo máme v takom prípade robiť? Predsa každému človekovi je vrodzená láska k životu, to predsa žiadon psycholog nemôže zapierať, pred smrťou sa bojí každý, buď to už pred smrťou ako takou, alebo aspoň pred boľasťami, ktoré vidí takmer stelesnené pred sebou? Teda neprotiveť sa zlu násilím, v takom prípade znamená priamo hnať človečenstvo do náručia smrti? A bol by toto účel prírody? Prečo nám táto potom vštepila strach a odpor pred smrťou, prečo nám dala pud a schopnosť rozmnožovať sa? Tolstoj požaduje od ľudí lásku a táto láska sa má dľa našich pochopov v tom javiť, že podporujeme vraždu? *A predsa týmto sa podporuje vražda?!* Láska musí byť dľa Tolstého aktívna, keď ale nechám pred mojíma očima zavraždiť moju mať bez toho, že bych sa všemožným spôsobom bránil tomu, tak moja láska oproti mojej matke nie je aktívnou. Tolstoj povedá, že práve, poneváč miluje, neprotiví sa násilím. *Tieto dva pojmy neprotivenie sa zlu a láska, zdajú sa mi byť v priamej protive.* Láska pozostáva v tom, že sa snažím bôle blížneho umenšiť, respektive jeho blahobyt zvýšiť. Láska pozostáva nielen v odriekaniu sa, lež vôbec v činnosti, keď na to príde násilnej. To, čo tvrdí Tolstoj žeby on zostal nečinným pri vraždeniu svojho decka, alebo jak to neprotivenie sa zlu líči v »Hlúpom Janovi«, to zkrátka neverím. Tu prevládal uňho jeho subjektívny rationalism.

A predsa, ač celková idea neprotiveniu sa zlu je nemožná, je v nej zárodok veľkej ethickej pravdy Kristovho výroku: »keď ťa udre dakto na pravé, nadstav mu ešte ľavé líce«. Nie v celkovom neprotiveniu sa zlu, než v čiastočnom je dľa mojej mienky tá pravda. »Miluj blížneho svojho ako seba samého«, veď tento výrok Kristov nám povedá — abych sa tak prostonárodne vyslovil, — že máme nielen bližného milovať, než aj seba. Tolstojov výrok povedá čiastočne: »Miluj bližného svojho viac ako seba«. Takto aspoň rozumiem smysel, či analysm absolútneho neprotivenia sa zlu. Veď, keď sa nechám bezovšetkého zavraždiť, neznamená to, že ja seba, totiž svôj život menej milujem ako život vraha? Neznamená to, že seba, svoje deti, rodičov, alebo s Tolstým hovoriac, bližného, ktorému som snáď vyživovateľom menej milujem, keď sa bez všetkého protivenia nechám zabiť a keď tým dodatočne zničím toho bližného ktorého som živil? *Tu vidím tú veľkú priepasť medzi neprotivením sa a láskou.*

Tolstoj vysvetluje slová Kristove strannícky. Ethická pravda povedá nám: »drž sa stredu, netrať svoje svedomie nikdy a nikde!« Nezabi človeka, poneváč ťa urazil, nepolám mu ruky, nohy preto, že

ta udrel. Vôbec tvoj boj so sebabližným môže byť v pravom slova smysle iba v sebeobrane.

Ale Tolstoj vie, či cíti, že neprotivenie sa zlu znamená v prírode smrť. On ovšem sa smrti nebojí, pre neho to niet nič strašného. Nuž ale je ten život tak bezúčelný, že ho zavrhujeme, niet na ňom nič dobrého, máme sa všetci samovrahmi stať? Pessimismus Tolsteho ide vôbec tak ďaleko, že chce aj iným spôsobom ešte človečenstvo do hrobu položiť. Podotýkam tuná idee »Kreutzerovej sonaty«. Smyselná láska je prameň zla, smyselná láska zapríčiňuje všetky druhé, človeka pustošiace neresti, ergo plodenie je hriech, alebo dľa slov jeho: »nižší stupeň činnosti telesného človeka«. Dľa »Kreutzerovej sonaty« musí sa vyššia vrstva človečenstva plodenia zriecť. Človek vyššieho vzdelania nesmie mať deti, ženu, ponevač manželský život je len legalisovaná proštitúcia a proštitúcia je nemravnosť, jako vôbec plodenie. *Toto je smrť pre človečenstvo; to akiste nie je vôla prírody.* Zneužitie sexuelného pudu je ovšem proti prírode, príroda sa aj v takom páde pomstí a keď by sa aj nepomstila, svedomie nám povie, kedy sme spáchali hriech. Stud veľmi účinkuje pri pohľavnom obcovaní. Vyvinutý stud môže človeku plodenie tak zoškliviť, že ho jednoducho zatracuje. Vyvinutý stud u Tolstého, ale ešte viac jeho prílišný rationalism mu diktoval »Kreutzerovu sonatu« do pera.

(Pokračovanie).

Priemysel a obchod v službách národa.

(Pokračovanie).

Koželužstvo. Toto odvetvie priemyslu je na Slovensku dobre známe už od starodávna a miestami požíva znamenitý chýr. Rozpadáva sa na výrobu továrnícku a remeselnícku.

Slovenské továrne na spracovanie koží v *Lipt. Sv. Mikuláši* patria medzi najlepšie v Uhrách a ľahko súťažia i so zahraničnými firmami. Sú to: Prvá severouhorská kožová továreň Kováč a Stodola, Peter Hubka, Juraj Lacko, Ján Pálka, ďalej v *Nemeckej Ľupči* (lipt. st.) Ruman a Kalman. Výroba zahrňuje: holienky, kože podšívkové, na topánky, ľahké a ťažké kraviny, telaciny brnavé, hladké aj vráskované, voloviny a bujačiny, podošvy, krpcové, brnavé a dubené tercy atď. Väčšina výrobkov ide do Rakúska a na Balkán, potom do Nemecka. — Viac podobných tovarní je v rukách židovských.

V celku nachodíme 19 tovarní na spracovanie koží a síce v Prešporskej 2 (Prešporok), v Nitrianskej 1 (V. Bošany), v Trenčianskej 1 (Bytča), v Turci 2 (Jahodníky, Sv. Martin), v Liptove 6 (Sv. Mikuláš, Nem. Ľupča), v Gemeri 1, v Šáriši 1 (Prešov), v Spiši 2 (Levoča, Matejovce), v Zempline 1 (Nové Mesto pod Šiatorom): Liptov stojí teda na prvom mieste v tomto ohľade medzi stolicami Slovenska, no i v krajine vôbec nasleduje hneď po Peštianskej (13).

Hlavnými strediskami remeselného koželužstva sú *Nitra*, (Na Brezovej bolo do r. 1873. vyše 300 garbiarov dnes ešte zaoberá sa s koželužstvom asi 80 garbiarov, mnohí pracujú pre židov. Väčší remeselníci sú Šteťánik Štefan a Jan, Černý J. Húskovci, Svatík atď.,) *Trenčín*, *Hont*, *Zvolen*, *a Novohrad*.

V koželužstve remeselnom nastal žiaľbohu úpadok. Jednotlivci majú síce pekné dielne, ale ich výroba je nepatrná a jakosť tovaru nie zvláštna. Väčšina malých koželuhov bráni sa marne proti konkurencii tovarní a pomaly týmto celkom ustupuje.

Úpadok súvisí s nedostatkom slovenských odborných škôl (niet ani maďarských!) a s nedostatočným vzdelaním praktickým. Oni totiž zaostávajú za dobou, neznajú moderných nástrojov a strojov, nie nových lučebnín. Aby v cene výrobkov mohli súťažiť s továrňami, musia vyrábať podlejšie kože a následkom skrovných majetkových pomerov nemôžu nijak napredovať. Niekedy tak hľadaná »rajčovina« (*Rajec* v trenč. st.) na príklad, pozbýva už svojho drievejšieho významu.*)

Úpadok dal by sa zadržať len skorou organisáciou. Organisácia táto vyžadovala by nie len spolčovania sa koželuhov dľa obcí po príklade Novo-Mestského (nitr. st.) spoločenstva na zakupovanie koží, ale nevyhnutné je spojenie sa všetkých koželuhov slovenských, trebárs továrnikov s remeselníkmi. Sväz tento by ľahko mohol zariadiť koželužskú školu, ktorá by vychovávala odborne vzdelaných pracovníkov, z čoho by obom stránkam len osoh kynul. Škola tá by prirodzene bola v L. Sv. Mikuláši.

Suroviny, zvlášte pre továrne, dochádzajú nateraz z $^2/_3$ zo zahraničia. Príčinu tej okolnosti treba hľadať jednak, že vytučený dobytok nespotrebuje sa u nás ale vyváža sa a kože tohoto neprichádzajú nazpät pre vysoké clo, jaké je uvalené na kože polovyrobené. Tiež nie je bez významu, že pestovatelia dobytku vypaľujú znamenia lichve, čím sa koža valne poškodí a i mäsiari s nedostatočnou obozretnosťou zaobchodia s kožami.

---

*) Rajčovina (= v Rajci dorábaný, červený remeň), požívala dobrú povest aj na anglických trhoch. Lichardov „Obzor“ r. 1863.

Kožušníctvo. Ľud nosiaci huňky a kožuchy prirodzene udržuje priemysel kožušnícky, ktorý je pekne rozšírený. Poptávka obmedzuje sa pravda skoro výhradne na lacné kožušiny, teda v prvom rade na baranie a preto práve menší kožušníci majú význam najviac miestny. Len dve veľké dielne zabývajú sa výrobou tovaru lepšieho a najlepšieho a to sú široko známe firmy v *Lipt. Sv. Mikuláši:* Matej Kostolný, Peter Holeci a syn. No, i za hranicami stretávame sa hojne so sloven. kožušníkmi a síce hlavne v Ruskom Poľsku (Varšava), v Rusku vôbec, v Paríži, v New-Yorku atď.

Vlnárstvo. Kde sa pre mlieko chová toľko dobytka a kde koželužstvo je doma, tam prirodzene musí byť i vlnársky priemysel zastúpený. Strediskom tohoto oboru je *Brezová* (nitr. st.), kde firmy Samuel Gavora, Martin Bzdúch, Št. Poláček, koželužské spoločenstvo, vedľa dvoch závodov židovských, vyrábajú pratú vlnu, hlavne pre vývoz.

Nevýhoda tohoto priemyslu je, že na našich stranách chová sa málo dobytka pre vlnu (jemnejšie druhy kôz, oviec), ale najviac len pre mlieko a mäso.*) Toho následok je, že sa mu poskytuje mnoho dobrej paše, a čím statok dostáva lepší krm, tým drsnejšiu, hrubšiu vlnu má.

Súkeníctvo. Na mnohých miestach ľud upotrebuje pri kroji súkno. Pôvodne užívalo sa k tomu len bieleho, no časom, keď móda zo západnej Europy viac a viac vnikala k nám, i ľud začal nosiť čierne súkno. Teraz už i sedliactvo siaha po moderných oblekoch, zahadzujúc starodávne nosenia sa. Postup ten podporovaný je lacnotou moderných látok.

Priemysel súkenícky pestovali Slováci od nepamäti. Máme tiež mnohé pamiatky cechov súkeníckych z minulých storočí. Vyrábali súkno nie len pre seba, ale vozili ho po celom Uhorsku, ba i za hranice. Výtečný tovar dohotovovali už pred stá rokami zvlášte puchovskí (trenč. st.) a skalickí súkeníci, ale aj iní.

V *Orave* vyrobí sa po domácky súkna asi za 3.500 korún, v *Liptove* za 6.000 korún. V *Zubáku* (trenč. st.) je štátom podporovaná dielňa »Zubácky dom. priemysel pre výrobu halienového súkna«, kde je riadne zamestnaných 7 delníkov a po domoch pracuje vcelku asi 90 mužov a 120 žien. Z vyrobeného súkna šijú sa papuče. V *Prievidzi* (nitr. st.) družstvo súkeníkov vyrába halienové súkno a prikryvadlá vojanské. Ale i v druhých obciach zaoberá sa ľud týmto remeslom, jednak pre spotrebu doma, jednak pre trhy.

*) Mlieko spotrebuje sa rôznym spôsobom, hlavne na syry. Mäsiari vypekajú u nás najviac baraniny.

Z tovarní na súkno nie je ani jediná v rukách slovenských len pri *Žilinskej* (K. Löw a spol.) je súčastnený slovenský kapitál. Továrne podobné nachodíme v Žiline (trenč. st.), v Baňskej Bystrici (zvol. st.), v Haliči (novohr. st.), a v Prešporku.*) Tieto vyrábajú rôzne druhy súkna, vlnené prikrývky, pokrovce atď.

V *Prešporku* je tkáčska škola a učebná dielňa.

Plátenictvo. Podobne jako s výrobou súkna, tak i s tkaním plátna soznámení boli Slováci už dávno. *Spišské a šárišské* plátno bolo už v stredoveku hľadané na trhoch. Priemysel tento kvitol zvlášte v dobách, keď sa bavlna nespracovávala v takom množstve jako teraz, a keď luhy naše modraly sa kvietim ľanu a zeleňaly sa vysokými konopy. Novodobý priemysel tovarnícky privádza do obchodu vždy viac a viac lacné plátna z bavlnenej priadze, ktoré ľanové, po domácky pripravené plátna vytláčajú. I pestovanie ľanu a konopí zanedbáva sa, a mnohé sedliačky pri domácej výrobe plátna užívajú aspoň pre útka kúpenej priadze bavlnenej. Táto má ovšem tú prednosť, že je stejnomernejšia, ale zase je slabšia než ľanová. Poneváč sa pestuje málo ľanu a konopí, menej sa pradie, a miznú i obľúbené priadky, ktoré taký veľký význam majú pre podávanie rozprávok a pesničiek s pokolenia na pokolenie.

Oravských pláteníkov iste každý pozná v Uhrách, oni sa stali už istým typom národním, podobne ako sklári a drotári. Na svojich vozoch chodia s trhu na trh. Oravčania vyrobia si pláteníctvom okolo 250.000 korún ročne. Židovská firma Leivith a Wagner v *Námestove* má medzi ľudom do 340 krosán (stavov) a v zime zamestnáva asi 800 pracovníkov. V lete pravda títo rozídu sa zväčša za poľnou robotou. Pracovníci tí sú už tak zdokonálení v práci, že i jemnejšie plátna (hustosť 76 nití na centimeter) vstave sú vyhotoviť.

Samostatných pláteníkov z povolania je najviac v tých stoliciach, kde niet pláteníckych tovarní. Kde sú továrne, tam obyčajne všetci pláteníci pracujú pre ne. Tak na prvom mieste sluší menovať stolice: Nitru, Prešporok, Trenčín a hlavne Oravu.

Továrne na plátno a podobné výrobky nachodíme v Prešporskej 13, Spišskej 12, Oravskej 6, Zvolenskej 4, Liptovskej 3, Novohradskej 3, Nitrianskej 2, Abaujskej 2, Šáriškej, Hontianskej, Tekovskej a Trenčianskej po 1. Tieto všetky sú skoro výhradne v rukách židovských.

Farbiarstvo. Doba farbiarstva pomaly dokvitá. Tovarnícky vyrobené kartúny, tlače a nápodobeniny farbiarske vytláčajú drahšie výrobky farbiarov.

---

*) V Haliči (Gács) a v Prešporku vyrábajú z väčšiny súkna pre vojsko.

Najväčšieho úspechu na našich trhoch dosiahli v obore tom *turčiunski* remeselníci. Keď sedliačka chce dobrú tlač, tak si žiada »švehlovskú«. *Švehlu* (z Tur. Sv. Martina) totiž patril k tým najlepším farbiarom slovenským v druhej polovici posledného storočia, a bol tak obľúbený, že ľud i po jeho smrti a zániku jeho závodu zachováva mu meno. Aj v obchodoch kupci vychvaľujú tovarnícku tlač, že je švehlovská. V dobrej povesti sú aj *oravskí, zvolenskí, liptovskí a tekovskí farbiari*.

Drevársky priemysel. Tento je na Slovensku o mnoho silnejšie vyvinutý než v ktorejkoľvek inej časti krajiny, okrem Sedmohradska. Pripísať to možno jednak hojnosti lesov, jednak zdravosti dreva.

Pár píl, niekoľké rozstrúsené menšie továrne na výrobu dreviec zápalkových a dielňa na náradie i nábytok v *Turč. Sv. Martine,* — to sú všetky slovenské závody spracujúce drevo. Krem týchto spracujú drevo: tri továrne na paličky a síce v Zay Uhrovci (nitr. st.), v Novom Meste n/ Váhom (nitr. st.). Dol. Vesteniciach (nitr. st.), továreň na ozdobný tovar z dreva v Ilave (trenč. st.), a Lubine (nitr. st.), dielne na nábytok zo zohýbaného dreva v Baň. Bystrici, Vel. Uhorciach (tekov. st.), vo Zvolene, v Ungváre, Košiciach, továrne na drevenú vlnu v Hrádku a na Osade (lipt. st.), Popperovský podnik drevený v doline Oravy (sídlo Tvrdošín; píly), továreň na parketty v Košiciach a mimo to neprehľadná rada väčších-menších píl. Skoro všetky tieto podniky sú v rukách — židovských!

Dielňa na náradie v Turč. Sv. Martine je továreň moderne zariadená. O dôkladnosti jej výrobkov svedčí už tá okolnosť, že si vedela vydobyť nie len hlavné tržiská v Uhrách a susedných zemiach, ale teraz rozosiela tovar skoro do všetkých krajín Europy, ďalej do Asie a Ameriky. Vyrába nábytok z ohýbaného dreva, hlavne stoličky. — Z počiatku neprajne vplýval na ňu nedostatok odborných pracovných síl, ďalej zasiahnuvšie ju vnútorné nesnádze, ale teraz pokračuje pekne vpred. — V Prahe má stálu výstavu náradia v »Tržnici«.

No prevažnú časť dreva odvážajú po železniciach a po pltiach do vzdialených krajov, sťa kmeny. Na slovenskej pôde vyrastené jedle, buky, svrčiny atď. zotne Slovák za biedny, mozoľný groš, odvezie na plti a úžitok z daru prírody shrábne kapitalista, prenasledovateľ všetkého, čo nosí meno slovenské, ktorý na Slovensko ani nenakukne, ale len zďaleka ťaží z jeho bohatstva: »kazár«. Lebo veď veškerý obchod z drevom — až na 2—3 výnimky — je v rukách židov. *Obchod s drevom* je iste veľmi riskantný, ale to nesmie nás odstrašovať, a musíme hľadeť vydobyť i tento pre nás. Či si dáme všetky hory vyťať, a zpred nosa stále osoh brať, ktorý príroda *nám* súdila?

Ale aj v domácom priemysle hrá drevo dôležitý zástoj. Sem náleží hlavne rýroba *šindlov.* Naši sedliaci oddávajú sa radi tejto práci. Vyrábanie šindlov pekne sorganisoval v Trenčianskej Jakub Neumann (žid) na *Čaci,* ktorý je sám majiteľom viacerých píl a drevokupec. V okolí ležiacich obciach v Olešnej, Skalitom, Turzovke, Podvysokej, Staškove, Rakovej, Svrčinovci, Černom, Horelici, Oščadnici, obyvatelia vyrábajú pre neho šindle. V prvých troch dedinách zabýva sa $^2/_3$ obyvateľstva týmto domácim priemyslom. Len z Čace ročne odváža železnica za 360.000 korún šindlov (vyše 500 vagonov), a čo ich ide po pltách dolu Váhom! No, dreva ubýva rapídne v tomto kúte Slovenska, jako vôbec všade, kde lesov zmocnili sa prišelci, ktorým ide hlavne o okamžitý prospech svoj. O budúcnosť kraju sa nestarajú, čo ich po tom? S plným vreckom nájdu zase inde domov. — Šindliarstvo nachodíme však i v druhých stoliciach. Pestuje sa ono zvlášte v zime — a má význam najviac miestny. Výrobca spotrebuje buď sám vypracované šindle, alebo ich predá susedom.

Musíme vážne pomýšlať na rozšírenie drevárskeho priemyslu domáceho. Tým, čo navštívili Oravský zámok alebo vo Veľkej (spiš. st.) a prezreli si sbierky tamejšie, iste navždy utkvejú v mysli rezbárske práce tam uložené, ktoré sú výplodom rúk ľudu. Isteže podobnú hbitosť rúk i duše nájdeme i v iných krajoch Slovenska.

Bolo by treba zaviesť na viac miestach výrobu hračiek, — a sveriť ju fantásii a rukám ľudu. Drevených hračiek priváža sa mnoho do Uhorska, bol by teda ich odbyt zabezpečený. Dreva dobrého je dosť, jesto i súci ľudia, chybí len slovenský podnikateľ. — Možno to tak zariadiť, že by celé dediny zabývaly sa týmto domácim priemyslom, a ľudia nemuseli by sa potulovať po šírom svete za kúskom chleba, kde na nich všade len zkaza cerí zuby. Raz už zavedená táto práca, prechádzala by s generácie na generáciu za stáleho zdokonalovania. — Vyrábať by sa malo: malé domčeky, zvieratá, vojaci, salaše, sklepy, kuchyne, fúriky; zahradnícke náčinia, náradie pre báby, potom rámy, stolíčky (z dreva, kôry a bék) a pod. Výletné miesta, hostiace ročne mnoho cudzincov, môžu mať rôzne veci »na pamiatku«, pohľadnice vypaľované, alebo z kôry atď. Utešené práce dajú sa vyhotoviť z dreva, maľbou a vypalovaním (taniere, lopáre, misky, solničky a iné), jaké videli na pr. navštevovatelia národopisnej výstavy v Prahe, vystavené v Priemyslovom paláci.

Nesmiem zabudnúť spomenúť škôl na našich stranách, ktoré majú pozdvihnúť drevársky priemysel. Sú to: v Zay Uhrovci (nitr. st.) škola pre drevený priemysel, podobná je spojená s učiteľským ústavom

v Kláštore p. Zniovom (turč. st.), ďalej škole pre výrobu hračiek detských v Chvojnici (nitr. st.).

Košíkarstvo. Košíkarsky priemysel domáci, majúci tiež len význam miestny, stretneme vo väčšej čiastke Slovenska. Upotrebuje sa k tomu hlavne štiepaných liesok a vŕby obyčajnej, bo košíkarskej vŕby u nás ľudia neznajú a ju nepestujú. V košíkarstve vyniká *Lačková* (spiš. st.), kde sa cez zimu vyrobí za 4—5.000 korún z prútia.*) Priekupci sú židia, tovar vyváža sa do zahraničia. Za potrebným prútim chodia po Spiši, Šáriši a Haliči a len mestečku *Starej Ľubovni* (spiš. st.), platia ročite za vŕbie pri Poprade v jej chotári dorastajúce 300 korún. Keď je prútie doma, podelia sa s ním, potom ho varia, lúpu, farbia a tak pletú. *V nižnom Ružbachu* (spiš. st.) pletú sa opálky a košíky zo štiepaných liesok.

Šírme známosť košíkarskej vŕby **) a zavádzajme nie len výrobu košov, opálok, ale i predmetov jemnejších, ktoré sa lepšie vyplácajú (koše ozdobné, na kvety, košíčky ručné, ovocné atď.).

V *Turč. Sv. Martine a Baňskej Bystrici* jako i v ich okolí, zaoberajú sa ľudia tiež pletením štiepanej trsti, pre tamejšie továrne na náradie.

V *Beluši* (trenč. st.) je štátom založená škola pre pletenie košov.

Papiernictvo. Najväčšie papierne na Slovensku nachodíme vo Veľkých Slabošovciach (gemer. st.) a v Hermanci (zvol. st.), menšie v Ružomberku, Slovenskej Ľupči (zvol. st.), Bobote (trenč. st.), Kremnici atď.; tieto vyrábajú biely a farbistý papier z handár a čiastočne z dreva. Všetky sú v cudzích rukách.

Dve slovenské papierne spracujú drevo na lepenku (Pappendekel) a na papierovú drevolátku. Sú to nasledovné: »Ružomberská účasť. spoločnosť továrne na papierovú drevolátku«, založená r. 1884. Má 2 turbiny na 250 k. síl, 3 papier. stroje, zamestnáva 36 robotníkov. Ročná výroba je okolo 600.000 klg. lepenky a pap. drevolátky, ktorá sa vyváža hlavne do Rakúska, prv i do Ruska a Rumunska. Sídlo je v *Ružomberku*, továreň na *Bielom Potoku* (lipt. st.). — Druhá je »Makovický, Houdek a spol.«, so sídlom v *Ružomberku*, továreň nachodí sa v *Demčinách* (lipt. st.). Má jednu turbínu, s 210 koňskými silami; 2 stroje papierové vyrobia denne okolo 2.000 klg. lepenky. Tretia továrňa je v *Tisovci* (gemer. st.), a patrí Gyürkimu.

---

*) „Ľudové Noviny" č. 39. 1900. — Škoda, že podobných cenných príspevkov dostávajú noviny málo. Koľké kraje majú svoj domáci priemysel, ktorému keby sa takto reklama robila, zaiste by to len poslúžilo.

**) Malé dielce slovenské o vŕbe košikárskej vyšlo tušim u Horňanského v Pešti. Red.

Banka »Tatra« v Turč. Sv. Martine prevzala v *Necpaloch* továreň na cellulosu a zariadiť ju chce pre výrobu papieru písacieho. *)

Nožiarstvo a hrebenárstvo. Toto odvetvie priemyslu od dávna kvitlo v 19 obciach patrivších driev panstvu *Slovenskej Ľupči* (zvol. st.), teraz výroba osihotená je vlastne len na *Slov. Ľupču, Radvaň, Lubietovú a Baňskú Bystricu.* Vyrábajú sa lacné vreckové nožíky, kuchyňské nože a obyčajné kostené hrebene, len škoda, že v dokonalosti produktov málo napredujú. Dobrý vliv malo by na povzdvihnutie tohoto domáceho priemyslu sdruženie, aby obstál ľahšie v súťaži s veľkovýrobou.

(Dokončenie nasl.)

Práca mládeže cez prázdniny.

Neidem opísať prázdninovú prácu celej študujúcej mládeže slovenskej, ač veľmo zajímavé a poučné by bolo, mať pred sebou obraz prázdninovej činnosti našej akademickej mládeže. V žiadnom národe nezahála študent cez prázdniny toľko, koľko práve slovenský. Kúsok spevu, niekoľko výletov, martinské slávnosti sú celým programmom nášho akademika.

Koľko kultúrnej práce pojí sa k prázdninovej činnosti akademika českého, koľko poučných prednášok, divadelných predstavení koná sa po krajoch ponemčených a menej prebudených! A u nás, kde ľud žížni po vzdelaniu, po poučeniu, čo deje sa cez prázdniny? Mnohí študujúci sa stažovali kým nebolo »Hlasu«, že nemajú kde ukladať svoje prázdninové zkúsenosti, svoje pokusy a práce!

V »Hlase« bolo i vyzvanie jako asi, v ktorom smere môže mládež najúčinnejšie pracovať, vyzvanie zvlášte poťahovalo sa na študovanie rečového rozhrania maďarsko-slovenského, zajiste vážna vec a prepotrebná k sostaveniu dôkladnej mapy národopisnej a k doplneniu materiálu dialektologického.

Neviem či kto redakcii »Hlasu« zaslal dáky materiál a či národopisná mapa Slovenska, ktorú už roky pripravuje Dr. Minárik, skoro bude doplnená a na svetlo vydaná. **)

---

*) „Tatra" zakúpila pri Turci mlyn a na tomto mieste má byť spomenutá papiereň postavená. Plány a osnova podniku sú už i vrchnosti zadané.

**) Bolo by nám milšie bývalo keby pisateľ nepýtal sa nás na takéto veci. Z mládeže neposlal nám nik ani jotty; jako to stojí s tou národopisnou mapou, nevieme. Bude či nebude pane doktore? Stanislav Klíma učiteľ v Hradišťku u Štěchovic (Čechy) pestuje úsilne a so zdarom topografiu Slovenska. Red.

U slovenského študenta majú a musia byť prázdniny časom práce, časom vážneho štúdiumu medzi ľudom. Slovenskú mluvnicu neprednášajú na gymnásiach, kathedry slovenskej literatúry niet na universitách. Preto všetko, k čomu dostane sa študent národov slobodných na vysokých školách, v učených spoločnosťach, to slovenský študent musí hľadať medzi ľudom, v privátnej usilovnosti svojej, vo vlastnom zvýšenom záujme pre slovenskú literatúru, pre ľudové umenie, pre národopis, pre život ľudu a jeho potreby.

Chcem v krátkosti označiť, čo robili v jednej málo známej dedine prešporskej, niekoľkí theologovia a študenti cez prázdniny.

Styk s ľudom, bezprostredný styk s nim vo verejnosti, v chráme, pri zábave, svadbách, hodoch, pohräboch, v dome a rodine, pri práci a odpočinku bol prvou a základnou zmenou v týchto prázdninách, ktorú podujali sme návodom osvedčeného pracovníka, kaplána N. Styk tento otvoril nám nový svet, plný a bohatý psychologických záhad, pestrý a barvistý v poesii ľudovej, v smysle pre krásu a umenie, v cite pre vkus a formu. Styk s ľudom otvoril nám čistý a zdravý prameň ľudovej filosofie slovenskej duše, poskytnul nám zásobu foriem a zvratov slovenčiny, slovom stal sa nám školou, učiteľom.

Jak málo známe my nášho sedliaka a jak málo vieme si ho oceniť a jeho význam v národe pochopiť; i k tomuto poznaniu priviedol nás styk s ľudom.

Mluvnici slovenskej, knihe a literatúre venovali sme mnoho času, čo neposkytli nám v ústavoch theologických, na universite a v gymnásiach, to nutno bolo nám dohoniť. Cvičili sme sa v pravopise a na vzájom sa opravovali. V celku boli sme šiesti.

Často vyzeralo to u nás ani v škole. Bolo i tak treba, lebo odstrašujúcich príkladov medzi mladými kňazmi dosť i medzi svetskou intelligenciou. Počuli ste takého chudáka z maďarských škôl — ktorý prázdniny prehajdákal zábavou a nečinnosťou — sa modliť? počuli ste ho izíkať, hátovať? Znal som študenta, ktorý svojim slovenským rodičom maďarské listy písaval, ač títo nevedeli slova po maďarsky. Chudáci, museli si dať tlumačiť.

Budenie smyslu pre čítanie, rozširovanie poučného čítania, zábavných knižiek a iných plodov ľudovej spisby v obci, bolo tiež jedným bodom nášho účinkovania, a našli sme ľudí čo kupovali, a iným čo nechceli, dávali sme i pod škodou, zdarma. Výsledok i tu bol pekný, ačpráve číta sa u nás asi 60 výtiskov len »Ľudových Novin«, málo menej »Hlásnika«, »Kat. Novin« a iných.

Pestovali sme horlive spev chrámový vo štvorspeve a svetský tiež tak, tvorili sme prázdninový spevokol, bez stanov a výborov,

opravdovú speváčku republiku, pod vedením veľkého milovníka slovenskej piesne a horlivého učiteľa.

Známe sú nám všetky piesne vydané sv.-martinským spevokolom, i najnovšie Bl. Bullom sostavené štvorspevy sme pestovali a často prednášali, z druhých dedín k nám chodili sa učiť »niečo nového«.

Spevom sa baví, ušľachťujú mravy, ľud odvyká surovému hulákaniu. Mládež idúcky hore dedinou nôtila si o dva týždne naše piesne. To nás blažilo.

Piesňam ľudu sme načúvali, ích značili. Pilne pracovali sme v národopise; svojím ľud dôveruje lepšie nežli viedeňským a prešporským prišelcom-židom, ktorí z veľkej časti olúpili už náš ľud o jeho skvosty, umelecké predmety, o výtvory krásu milujúceho ducha jeho. Celý slovenský západ je už temer vyrabovaný. Tým úsilnejšie sme pátrali a hľadeli zachrániť národu, čo je jeho, ľudí poučili sme o význame starožitností o plachtách o keramike.

Sbierali sme staré listiny, zemanské armálesi, pretekali sme sa vo vyhľadavaní starých vecí. Misy, žbány, čepáky, staré mince, výšivky, plachty znášali sme ku kaplánovi, jeho izbietka stala sa na konci prázdnin museumom, sbierka stala sa i pre nás poučnou, no zvlášte pre ľud. Prišli, porovnávali: »i my máme doma, takú misu, kmotra majú podobný čepák, naša starenka majú tiež starý čepák s letopočtom, u ševca je cechovní žbán, snáď by ho aj predal«, tak rozprával ľud pri pohľade na sbierku. Či je to nie poučné? *Pre krásu a umenie má len malá čiastka dnešnej spoločnosti smysel a cit*, sbierkou sa smysel vyvoláva, cit rozohnieva.

U kaplána zanechali sme museum. Ľudu knihy, časopisy.

Mládeži spevy, nové melodie.

My odniesli sme znalosť mluvnice, slovenskej literatúry, rozhľad v spisbe a bohaté zkúsenosti spôsobu práce medzi ľudom.

Bratia nasledujte nás, tvorte cez prázdniny krúžky a výsledky práce uverejnujte v »Hlase«.

Duch náš oživnúl, občerstvil sa prácou za ľud a jazyk náš obohatený znalosťou pravidiel, stal sa nám milším a ľahším.

Radosťou naplnení, posilnení, poznanou pravdou vrátili sme sa na maďarské školy!*)

*) Ste na pravej ceste. Keby takýchto krúžkov — pracujúcich — ako váš, bolo na Slovensku 50, a mohlo by ich byť, mal by „Hlas,“ aj iné časopisy slovenské aj cez pol roka o čom písať. Budúce prázdniny rozšírte svoj pracovný programm i poučnými prednáškami. Red.

„Museálna slovenská spoločnosť“ a obchodníci.

Bolo to roku 1893, keď sa M. S. S. založila a cena sbierok odhaduje sa už teraz na 35.000 kor.

Minulý rok bolo 5426 kor. príjmov, vydajov 4778 kor. a členov 500. Čísla tie nesrovnávajú sa nijako s účelom, dôležitosťou a významom tohoto spolku. Nevšímavosť národa ťaží jeho vývin, treba teda stále hľadať odpomoc. Akože má napredovať zdatne, keď nemá kapitálu?

Povinnosťou každého z nás je podopierať M. S. S. Spôsoby k tomu sú všeliaké, cieľ jeden. Každý stav môže činne zasahovať do jej vývoja a zvlášte snadno obchodníci.

V našej dobe stalo sa módou, že každý väčší národný spolok má svoje zápalky. Česi majú niekoľké zápalky matičné, Horváti »Prave Slavia parafin šibice«, Slovinci vžigalice »Družby Cyrila a Methoda«, sedmohradských Nemaďarov maďarisujúca Emka má svoje švíbalky a naše kraje budú onedlho zaplavené sirkami Femkinými.*) Nemohli by sa naši obchodníci zavďačiť národu zápalkami. Museálnej slovenskej spoločnosti? Pri trocha dobrej vôle, áno!

Rozhliadnuc sa po Slovensku nachodíme nasledujúce podniky zápalkové: *v Bytči* (trenč. st.) Juraj Reitter ml., Fischer a Wittenberg, *v Trnave* (prešp. st.) Weiss a Sterrmann, *v Tvrdošíne* (orav. st.) Adolf Kux. V *Ružomberku* (lipt. st.) zamýšľa Ján Janček zariadiť zápalkáreň. Z tovarní teraz jestvujúcich je len prvá kresťanská (majiteľ je Nemec) a len táto kladie váhu na výrobu dobrých zápaliek švédskych, kdežto ostatné vyhotovujú hlavne obyčajné švíbalky. Len $^1/_3$ výrobkov ostáva v krajine, $^2/_3$ sa vyvážajú na Moravu, do Galicie a Sliezska. Lepšie zápalky kupujú naši obchodníci najviac od nemeckých tovarní v Rakúsku.

Zo spomenutých zápalkarní nášmu podniku zodpovedá len Juraja Reittera ml. Továreň táto už teraz vyrába »Slovenské zápalky«, ktoré sú však určené jedine pre obchod moravský (slovo »slovenské« je na nich reklamou). Len niekoľko škatuliek z nich nájdeš v Tisovci, zopár v Lipt. Sv. Mikuláši a kedy-tedy zatúla sa jedna i do Turč. Sv. Martina. Majiteľ fabriky opatrne dbá, aby sa v Uhrách nepredávaly vo väčšom množstve, bojac sa prenasledovania maďarónov a nenachádzajúc dostatočného odbytu u našich obchodníkov.

*) Femka uzavrela smluvu s „Unio Magyar Általános Gyufagyár Részvénytársaság Budafokon“. Továreň dorábať bude štvoraké „Femke gyufa“; do obchodných kníh spoločnosti môžu Femkini úradníci nazreť kedykoľvek, z príjmov za tieto zápalky dostane Femka 5% a stane sa zakl. členom „Femky“.

Celá vec dá sa previesť nasledovne. Obchodníci, ktorí predávajú zápalky ujednajú sa najprv medzi sebou a vyžiadajú si svolenie Spoločnosti. Potom zaručia továrnikovi, že svoje potreby budú u neho kryť, jestli on venuje z čistého zisku ročne 4—5%. Museálnej slov. spoločnosti a jestli zápalky označené budú názvom »Zápalky M. S. S.« — Povinnosťou kupcov, bolo by potom, dávať v odpredaji prednosť museálnym zápalkám a tovarník viazaný by bol vyrábať len najlepšie zápalky. Ak by Reitter nepristal na to, vyjednávať možno s niektorou českou zápalkárňou,*) prípadne hneď s Jančekom.

Týmto spôsobom zvýšily by sa príjmy M. S. S. o viac sto korún ročne a mali by sme výhodnú reklamu pre náš národný ústav vedecký, ktorá vnikne do najširších vrstiev!

Končím. Jestliže kupci nebudú sa mať k dielu, — nech ich vyzve k tomu sama Museálna slovenská spoločnosť. *Fedor Houdek.*

OBZOR.

Časopisecký. »*Několik slov o slovenské písni*«. Pod týmto názvom priniesol »*Český Lid*« dvojmesačník (sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku, v Praze dně 15. září 1900. Ročník X. číslo 1.) z pera p. Vítězslava Nováka krátku úvahu, z jejž vyberáme nasledujúce:

»Kdo mohl naslouchati nepozorován dvouhlasému zpěvu trenčanských děvčín, kterým si ulehčují polní práci; kdo slyšel »ťahavú« píseň slovenského šuhajka zaznívati odkudsi s hůry, nebo kdo dokonce došel tam, kde právě vše hajdučilo a zpívalo, jak bývá na př. o hodech — ten ví, že takové dojmy jsou nade všechny rozbory a výklady.

Komu toho nebylo popřáno, sáhne po slovenských spevoch (vyd. v Turč. sv. Martině), které mu odhalí velký poklad lidového umění.

Ovšem ty notové značky nepůsobí tím bezprostředním dojmem jako písně zpívané, slyšíte-li je od Slováka, který do nich vkládá celou svoji duši, podávaje se náladě hned vážné, hned zase rozmarné. Odtud ta rozmanitost a bohatost. Tak slyšíte třeba touž píseň zpívati kdesi v dur, jinde v moll, ba týž zpěvák zamění tonorod písně. A což ty

*) Vojtech Scheinost v Sušici vyrába i pre Slovincov. Informácie o českých zápalkárňach, možno si zaopatriť u „Vývozného spolku pro Čechy, Moravu a Slezsko“ v Prahe.

varianty! Slyšel jsem píseň, jejiž každou strofu zpěvák jinak zakončil — ne snad z nedostatku hudebního sluchu či paměti — z bohaté fantasie! Důkazem znamenitého sluchu jest bezvadná intonace zvětšených a zmenšených intervallů a srázných modulací, které ve všech strofách opakuje s obdivu-hodnou jistotou a věrnosti« . . .

Na to uvádza príklady zajímavých modulací a vypráva niektoré drobné svoje príbehy na Slovensku.

Referáty.

Slovenský Domový Kalendár na rok 1901. Sostavil a vydal *Karol Salva.* Cena 50 hal. Keď kalendár tento od začiatku do konca prečítame, máme dojem, že sme prečítali knihu plnú *vážneho obsahu.* Takto mám pre kalendár merítko prísne; pre Slovensko niet dôležitejšej knihy nad kalendár. Veď je známo, že vedľa modlitebných knižek kalendár býva *jedinou knihou* v nepočetných rodinách našich. Cítim tak, že vydavatelia kalendárov majú na knihu svoju pamätať celý rok a z hojnej a dobrej látky vybrať na konci to najlepšie. A to so zreteľom na najširšie, *vzdelanosťou najnižšie vrstvy národa* — jich knihou je kalendár. Rozširovanie kalendárov mali by sme považovať za *dôležitú akciu národniu, hodnú najlepších ľudí.* Veď je žalostno pozerať, ako sa u nás hemžia plané kalendáre, ktoré vydáva Nemec z Vimperka.

Báseň má ovšem v kalendári svoje miesto, ale treba, aby v nej bolo myšlienkové jádro a aby pôsobila ako iskra. Tejto požiadavke našej prvá báseň, *XX. storočie,* nevyhovuje. Musíme i najlepším priateľom riecť pravdu celkom otvorene.

Článok *Vzdelávajme sa sami!* je výborný; i myšlienka i podanie. Nelietajme v mlhách, hodne vecne, názorne hovorme k ľudu, len taká četba pohýbä človekom. Poviedka *Nesmieriteľný* má náhle zakončenie; bol bych ju bol obrátil na mrzké pravotenie nášho ľudu. Báseň *Vianoce* je pekná; kto ju napísal? Článok *Koľko je nás?* je časový a opäť tak dobrý ako článok Vzdelávajme sa! stejne podpísaný písmenkami F. H. Spisovateľ opakuje tu po Kollárovi, Šafaríkovi a i. spravodlivú pravdu, teraz trošku zabúdanú, že Slováci a Česi tvoria dovedna *jeden národ československý.* Spisovateľ — súdim, je to pán Fedor Houdek — študoval tiež na českých školách v Prahe a na sebe samom vypozoroval blahodárnosť československého sjednotenia. Pred rokmi rozmýšľal sa jeho pán otec, či by ho dal na obchodniu akademiu do Šoprona, či do Prahy. Ja som sa prihováral za Prahu, kamž

by ho bol dal pravdepodobne aj bez mojej prihovorky. Dnes sa spytujem: Či by nám p. Fedor Houdek také pekné články do »Hlasu« a kalendára písal, keby bol študoval v Šoproni? Kedy sme čítali u nás tak vecné články *národohospodárske*, aké píše Houdek a Hrušovský, tiež v Prahe vyštudovavší?

Článok *Pohanská missia — missiou pre kresťanov* (preklad) je pôsobivý, umravňujúci. O *Búroch* budú si naši ľudia dychtive a so súcitom čítať. Poviedka *Cesta k pravde* (preklad Vraného) vynáša detskú nevinnosť, v ktorej deti hovoria pravdu; sudca neveril starým ľudom, ale uveril — dieťaťu.

Dr. Wagner je nevyčerpateľný v populárnych článkoch hvezdárskych. V Salvovom kalendári má článok o hvezde *Marsu*. Patrí do kalendára? Patrí. Učiť ľudí pohliadať do hviezd — v tom je veľký moment vychovateľský. Hvezdy sú veľký katechismus, v tom sa rádi preberajme a i okom laika vypozorujeme vznešenosť tvôrca.

Článok *Rusky národ a Rusko*, ktorý zpracoval sám redaktor, zdá sa nám najprv pridlhý pre kalendár, ale keď ho prečítame, minie sa chytro list za listom, lebo je v článku 25 obrázkov. Je to článok dobrý; chcem vecné poučenie, nie lacné horovanie. Báseň *Via dolorosa* je pekná; rýmy sú K. S. Č. ako putá myšlienok, bez rýmov idú mu myšlienky plynne, ladne a myšlienky skutočne poetické. Pri básni tejto je pekný obrázok; pozerajúc naň zatvorte jedno oko, druhé privrite a pozerajte rúrkou alebo dlaňou v rúrku sovrenou. Časový je článok *Kráľ Humbert a jeho syn*. Povesť *Robotník Emelian a prázdny bubon* ukrýva v sebe myšlienku protimilitaristickú. Potom je zajímavý článok o *hodinách*, pieseň *Vzhôru srdce!* (štvorhlasne), pekný článok *Srbsko na úsvite novej doby* a *Kávovník a čajovník v kvetníku*. Sú tu tiež dva pekné popevky od Jonáša. Na konci sú zdravotné pravidlá, poučenia hospodárske, tak zv. Všeličo, žarty a soznam všetkých slovenských časopisov. V kalendáriu, aby bolo každého miestočka využité, sú zariadené náboženské verše.

Celkom je tento kalendár Salvov knihou tak vecnou, obsahuplnou, že ho riadim medzi najlepšie knihy slovenské! To je kniha, to dačo mám; vidím v nej aj svedomie. Na budúce radím predsa len viacej poučenia z hospodárstva a tiež v každom kalendári slovenskom má byť dačo o liehovinách, nech už vecné poučenie, nech tendenčná rozprávka. Tiež humoresku, čo by sa človek hodne rozchichotal, dobre je primiešať.

Chcem hodne: tak to musí byť v kalendári. *Kar. Kálal.*

„Naše Doba“. Revue pro vědu, umění a život socialný. Najvýtečnejší mesačník český, seminár to moderných spisovateľov sociologických, filosofických a slovom vedeckých započal *tohoto* mesiaca VIII. ročník. Neviem, či aj na druhých revue táto tak účinkuje, ja, a to úprimne uznávam, nemôžem *„Našu Dobu“* odložiť, kým ju do poslednej písmeny neprečítam. Je to časopis najvzdelanejších českých kruhov; niet moderného, vedeckého, hospodárského, sociálneho pohybu, o ktorom by som v ňom zprávu vedeckú a dôkladnú nenašiel. V svojom pozvaniu ku predplateniu redakcia píše: »Naši Dobu doporučujeme každému kdo touží po opravdovém obohacení svých vědomostí, kdo touží po vážné a účelné četbě«. Že cieľu tomuto zodpovedala, dôkazom sú vedecké články behom 7 rokov uverejnené.

Moderný človek, ktorý len názov vzdelanosti si žiada, bez tohoto časopisu zaobísť sa nemôže. Hlavne pre nás Slovákov má veľký význam. V našej chudobnej literatúre dačo podobného nejestvuje, a to je hlavná príčina jednostrannosti a zaostalosti našej, ba čo viac v modernej maďarskej literatúre, ktorá temer za desať rokov žiadneho diela absolútnej ceny nepreukázala, a stálej dekadencii podrobená je, žiadnej podobnej revue nenachádzame, čo je i hlavnou príčinou filosofickej a sociologickej nevzdelanosti maďarskej intelligencie, ktorá za vzor slúži veľkej čiastke našej slovenskej intelligencie. *Naučme našu intelligenciu len trocha myslet, vlejme do jej tvrdej hlavy len malú dávku filosofickej vzdelanosti a zaiste popúdime ju takýmto spôsobom aj ku práci.*

Výtečný článok podáva nám T. G. Masaryk: »Rukověť sociologie«. Možno že jedna čiastka čitateľov našich hneď kliatbu vyriekne na nás, ako len meno Masarykovo očuje. Nie som Masarykov žiak, ani jeho protivníkom, ale ako učenca si ho ctím a vážim. Sústava sociologie ním zostavena je dielo hlbokej mysle, a železnej práce. Článok »Nová škola« od Fr. Drtinu vovedie nás do ústavu p. Demoliusa v meste Des Roches, v ktorom sa nachádza dielo veľkého francúzskeho pädagoga. Keď by sme mali i my Slováci pädagogov, by som ich zaiste poslal do ústavu tohoto, ale naši učitelia sú soštátnení, zahlušení, mŕtvi, blbými pädagogickými zásadami otupení, ani citu pädagogického nemajú. Našich maďarských školdozorcov by tam mali poslať, by už raz prevráteným pochopom pädagogickým a ohlupovaniu dietok našich zakročeno bolo. Od dvadsať rokov pädagogická literatúra maďarská nezaobiera sa iným predmetom ako: »o spôsobe vynaučovania maďarskému jazyku v národnostných školách«. Tento humbug je kvintessencia celej modernej maďarskej pädagogie.

»Úvahy a kritiky o věcech slovenských« sa zaoberajú našími pomerami. Článok tento nepochádza z pera »hlasistov«, mienime sa s nim obšírnejšie zaoberať, a odporúčame ho do pozornosti pánov protihlasistov. Len jednu vetu z neho vytrhneme: »Vlast a Svet prospívá národu slovenskému více, hodně více než »Nár. Nov.,« myšlienka táto zaiste popúdi našich národovcov, by pozornosť tomuto objektivnému, nestrannému článku venovali.

Poneváč viem, že »Hlas« i mnohí mladí kňazi čítajú, zaiste sa budú pýtať, či aj oni môžu »Našu Dobu« do rúk vziať? Odpoviem: pre obmedzených a zakvasených nenie, mládeži ale modernej, vysoké ciele pred očami majúcej ho odporúčam snažne, zaiste si bude vedieť sebe patričné vybrať, a pre seba spracovať. Predpláca sa: Nakladatelství Jána Laichtera. Praha. Král. Vinohrady, na rok 14 korún:

R. V.

Nový život.

Výstup 4.

Kata, Anička, (potom) Matúš.

Anička (vstúpi je zimne oblečená, v tvári bľadá, chorá, v chôdzi tichá. Len sedieť a sedieť. Položí malý košík z ruky na stolec a pomaly sa soblieka. Skoro šeptom). Pochválen Ježiš.

Kata (tak). Na veki ameň. (Chvíľu ju pozoruje a dva-tri razy chce začiať reč, ale vždy sa odvráti. Konečne láskavo). No, čo že ti doktor? Anička.

Anička. (Zarazená nad tým oslovením hovorí po maly a ticho). Čo že mi — predpísal mi prachy a medicinu.

Kata. No ale že to budeš užívať na poriadok — (vyberá z košíčka). Dám ti to sem (na okno) a lyžičku striebornú a tak, vždy na hodinu. A otec?

Anička. Tu sú.

Kata. A vytiahol peniaze?

Anička. Hej.

Kata. A koľko že?

Anička. Všetkých osem tisíc — aj vari dve stovky.

Kata (vydýchne). No predsa sa už prebudilo v ňom svedomie.

Anička. Veru, chvaľabohu.

Kata. A už ačak aj zaplatil eksekútorovi za lúku aj kasne, postele?

Anička. Ale čoby — nikomu neplatili ešte. Sebou majú peniaze.

Kata (už sa trasie). Nuž a kedy že chce platiť. Zase bude viacej trov, keď sem príde do dediny ekzekútor aj tá haňba koliká — na rychtára.

Anička. Tymi peňazmi, že oni nebudú za nikoho platiť, len za seba.

Kata. Nuž veď za seba — či už ako to mám povedať. Či ťa vari nerozumiem?

Anička. Ach veď ňanka nič nepozakladali; ale za Pištu že oni nebudú nič platiť.

Kata. (už sa rozohňuje). Nuž načo že teda ťahal peniaze? Či ich chce darovať dakomu, či suché prežrieť. Kdeže je?

Anička. Nie darovať, ale iba vrátiť.

Kata. Komu?!

Anička. Viete kde ich vzali. A lúka že i tak nenie naša.

Kata (sa ľakne). Ako že by nebola! Sme ju hádam kúpili. Čože ty vieš —

Anička. Od inžiniera za tridsať zlatých aj to za cudzích.

Kata (spamätá sa, ale hneď to strasie). Ktože o tom vie po dvanástych rokoch? a keď sa starej Barbore ostatné peniaze vyplatily.

Anička. Ňanka a ich svedomie aj ten s kým klamali obec, aj svet —

Kata. Notár by to nikdy nezradil! Sa delili. Ježiš marjajozefe! Nuž či zato vstal? Čože robí? čo mieni ten človek? Či ešte väčší nepokoj a rozbroj v dome?? (Beží von).

Anička. To zaiste, ale pokoj v svedomí a ten vari stojí za to.

Kata (krikom sa vráti). Nuž kdeže ho parom vzal? (otvorí dvere komory. V nej objaví sa Matúš ešte ako z mesta sa doviezol — sedliak v plnom kroji. Chorý vždy a výraz duševného trápenia v tvári. Na javište nevystúpi a keď aj, len aby povedal svoje a hneď sa vracia do svojej komory. Kata zalomí proti nemu rukama). Nuž ty človek! (Vše položí mu ruky na plecia, zas ho chytá za ruku, alebo prosí sopnutýma.) Čo ty zamýšľaš? pre pánajána. Vrav, vrav, čo ideš robiť. Ja tomu veriť nemôžem, lebo ma porazí od jedu a — a strachu.

Matúš. To dozvieš sa za chvíľu; len nekrič a ma netrhaj. Mňa sa už dosť natrhalo svedomie moje skoro za trištvrte roka, za moju nepoctivosť v mojom rychtárstve, bodaj som sa ho nebol dožil, bolo by ma to minulo. Ja od mojej choroby vediem boj so sebou, nikto nevidel, a konečne — ďakuj Bohu, aby ešte aj teba netrestal, — odhodlal som sa napraviť čo sa ešte dá.

Kata. To si len vymýšľaš, aby si Pištovi nemusel dať, nič nebudeš naprávať, nič, ani mak. Peniaze sem daj! (Ide mu do kožucha).

Matúš (nedovolí). Tie ty už sotva vidíš.

Kata. Ja ta zrvem! (miká ho). Ty šalieš vari, ani nemožno! Ktože o tom vie??

Matúš. My a Boh.

Kata. Ja ťa nepojdem žalovať, keď dáš, ale ak nie, tu sa ti zaklajem, že ja ťa, žena tvoja ťa udá.

Matúš. Hoden som trestu.

Kata. (ďalej) Nenahliadaš, že pre ne boly boje v dome, čo bude ďalej? ak ích vôbec nebude.

Matúš. Pokoj svedomia.

Kata. Ale oheň v dome. (K Matúšovi spínajúc ruky prcsebne) Daj, daj mu tie peniaze a nevrhaj takú potupu pred celým svetom na náš dom a svoju rychtársku hlavu.

Matúš. (k Aničke) Dcéra moja, čo mám robiť?

Anička. Ňanka, ňanka, väčšia potupa pred Bohom.

Kata. Tak, ty tak stojíš za svojho muža? Ačak, už ti prišiel! By si nedbala tohoto vyhnať a Martinka si vziať. Čo tebe muž, keď ti frajer prišiel. Fuj, fuj — !

Anička. Neviem o ňom; ale či prišiel, lebo nie — ja milovala som ho aj ho aj dnes million razí viac ako vášho Pištu, no ani vtedy nebola som mu, ani mu nikdy frajerkou nebudem! (plače)

Matúš. Tak, tak dcéra moja. (ku Kate) On, on, tvoj pán Pištík má v každom kúte druhú. Pekné veci sme sa dozvedeli aj teraz v meste.

Kata. Lebo ho ona nechce a to je nie pravda! ja neverím!! Len vy by ste naň hory-doly svalili, oheň sypali, vy, vy katia jeho, ako jeden, tak druhý.

Matúš. My že katia? Keď sa sem proti jej a mojej vôli vdral na tvoje sluby, mal sa nie len za sedliaka obliecť, ale aj sedliackej práce chytiť, nie záhaľky, zábavy, flinty, karát a — a flandier! Fuj, ale vtedy som ti mal krk vykrútiť! keby som bol vládal.

Kata. (hrozí mu) Veď ho on tebe zakrúti, ale ja, ako tu stojím, nebudem ťa brániť, ako som ťa dosiaľ. Ba by ťa otrávila sama! lebo ty otravuješ mňa aj jeho.

Matúš. No len mi už urob, čo mieniš aj s ním. Trebárs —

Výstup 5.

Predošlí, Janko, (potom Posol).

Janko (pribehne). Gazdiná, (zarazí sa, k sebe) ale som ich len vystriehol. Páni sú už tu a to traja aj notár.

Kata. Chlapče — či ozaj?

Janko. Som na vlastné oči videl. Gazdovia sú už na obecnom dome, aj svet sa hrnie, ako na komejdiju.

Kata (bojovala sama so sebou, konečne sa odhodlá. Prosí Matúša. Janko sa na prvé slová vytratí). Otec, počul si čo je. Ja kľakám pred teba, a keď už inak nie: kúp, človeče, kúp za ten svoj pokoj, pokoj domu. Hľaďže, ty si už starý, jedno ti je, dnes-zajtrá zaľahne ťa hruda, čo ťa po nej či ťažšia či ľahšia. — Ale deti máš —

Matúš. Len jedno; a neklač, mne ťažko sa na to dívať.

Kata (klačí). Čo aj jedno. Prežije ťa — maj nad ňou sľutovanie. Ja prosím ťa za ňu, keď ona v zášti proti Pištovi slova neprerečie. Buď mu otcom, neprezývaj, nevyháňaj ho a nešinfuj naňho pred svetom.

Matúš. Tak ho za to ešte chváliť mám, že mi hrá o život a moje i cudzé mozole?

Kata. Veď nechce ich premárniť, ale sľubuje dobrým byť. (Vstáva).

Matúš. Ten dobrým? To ti už sto razý sľúbil — za každým keď ťa chcel podviesť. Zmrhané peniaze, kone, voly, bitky a čo ešte ani ja neviem, to všetko ukazuje, že sa ide polepšiť.

Kata. Že — keď mu dáš peniaze a grunt a táto obráti srdce svoje k nemu. (K Aničke) Ja — matka tvoja — ťa prosím — — —

Anička (v slzách). Mama — — —

Kata (ďalej). Zabudni na Martina, aksi ešte nie a obmäkči proti mužovi svojmu to tvoje kamenné srdce a všecko bude dobre.

Anička. Mama, keď chce v pokoji žiť, to iste môžme aj bez tých peňazí. A ja, bárs mi zo dňa na deň ťažšie bremeno nakladá, nie, do lásky k nemu vsiliť bych sa ani sama nemohla; no vernou jeho ženou som mu a budem v tom povedomí, že chudobní sme, ale na svojom — nie ako dosiaľ. Veď statočnosť a práca nám ostane a tá nás uživí, keď aj povraciame, čo je nie naše.

Matúš. Tak, tak. A peniaze nie sú moje a grunt mu do hrobu nevezmem, ale musí počkať, kým mňa Boh povolá, aby ma nevyhodil z môjho a ja nemusel po pýtaní.

Kata. Tak nedáš? Ani za toto (ukazuje na náradie) nezaplatíš?

Matúš. Ani krajciara, lebo aj toto je z tých peňazí kúpené.

Kata (Chytí sa za hlavu). Nuž ale či je to napísané na tej kasni?! (Rúti sa von). Hab! môj Pišta, môj zať dobrý! Čo si počnem? (Napadne jej čosi, vzpriami sa a beží von) A predsa! — —

Matúš. Kam sa rúti v zaslepení?

Anička. Snáď poň bežia, poň. Chytro choďte vrátiť tie peniaze. Nemučte už toľko seba. Podhuckajú ho — vyrve vám ich ak doletí.

Matúš. Nevyrve, iba mŕtvemu. Ale čo bude potom? Svoj pokoj azda nájdem, ale či tvoj — (objíme ju) Dcéra moja, ja, bárs som si to vsebe slúbil a už aj vypovedal, ja vari len predsa nemám dosť sily, abych za poctivosť, teba, jediné dieťa moje, ako aj tá mati vraví, žobrákom spravil. Mne je, na mne tvoja nemoc, kto ťa opatrí, keď peňazí nebude? — a ja som len na dnes-zajtrá tu. Umučia ťa oni dvaja za živa.

Anička. A nech ma, ňanka môj zlatý, čo mi je z toho života?

Matúš. Veď pravda — — —

Anička. A nám len ešte zostane dačo a potom sú dobrí ľudia na svete. Ale ja prosím vás, pre pokoj duše vašej, zaneste ich kam patria.

Matúš. Tak idem už a bude všetko v poriadku. (Vytiahne tobolku). Ale kto odovzdá Martinovi, či už materi, jeho stodvadsať zlatých?

Anička. Pošlite im ich, ale potom. Teraz len tieto — ja sa strachom trasiem, že dobehnú prv, než vy odídete. (Počuť kroky). Už aj tak sú tu!

Posel (dnu). Pán rychtár, že či vy ani neprídete, odkázali páni. Chcú začať licitovať — fiškál poslal ma po vás. Aj gazdiná vaša letia stobohujúc s veľkým krikom a plačom. A u žida sme sa stretli — v hornej — bol som na jednom deci, tak ruky spínajú, aby im požičal — už neviem čo, lebo zatíchli. Ani mi neodpovedali, len zalamujú rukama, že ak sa to Pišta dovie, ak sa dovie — ja už neviem čo. Ale ten je u Jakuba — na dobrej krčme — ale ja vás zahováram. No je pravda, že sa vám odpoludnia zastrája, že beda-prebeda ak mu nedáte peniaze a grunt prepísať na jeho meno. Že si ešte jedon dobrý deň spraví tu, ale ten že pamätať bude svet, a potom že — už neviem kam sa obráti.

Anička. Vidíte čím sa vyhráža, čo chce. — Len statočnosť a prácu nie.

Posel. (Odchádza, cestou). Hja, každému to neslúži.

Matúš (chystá sa k odchodu). Idem.

Anička. Nedajte že sa ešte prehovoriť.

Matúš. Už nie. Dosiaľ mi bolo ľúto, bárs aj za ukradeným, ale keď ty si s tým usmierená, ja nikomu, ani sebe k vôli nechodím viac s bremenom špinavého svedomia. (Odíde).

Anička (sama). Tak už je po bohatstve našom. Taká je pravda, prebije sa na vrch, keď svedomie zvíťazí. Jak dlho to dusili, čo im dušu tiažilo. Už v ten nešťastný večer, keď som im tu smrť spomnela jak sa zdesili, a predsa ako ťažko bolo sa im rozlúčiť s nimi. Ale či mama? a čo ten? Čo ho bude ďalej k nám viazať, keď peniazom nebude sa môcť úfať! Či dá sa na nový život a chytí sa

práce? — Možno. Akokoľvek však, dnes ukáže sa, prečo mi vlastne život zaviazal. A nech že by mi ho bol zahrdúsil, len keby mi aspoň pokoj dal a telo moje netrýznil. Mňa nevýslovný hnus nadide, vo mne všetko zkypí, keď sa ma len tkne, ale či si pomôžem, keď taký zákon je sveta.

(Pokračovanie).

Rozmanité zprávy.

— **Maďarčina vo školách**: Zo zprávy ministerstva kultu dozvedáme sa o rozšírenosti maď. jazyka vo školách nasledujúce:

Opatrovní pre deti je 85·9% čisto maďarských, 10% s maďarčinou miešano inorečových, 4·1% bez maďarčiny vôbec. Opatrovkýň je spolu 2582, z týchto vie 81 len nedostatočne maďarsky a 35 nevie maďarsky docela nič. Je teda asi 2200 takých opatrovní, v ktorých hovorí opatrovkyňa len maďarsky, bez ohľadu na to, či jej deti rozumejú alebo nie.

Nemci a Slováci posielajú pomerne najviac detí do školy, ale v tomto roku už i Maďarov chodí do školy viac než v roku minulom. Z nemeckých školopovinných chodí do školy 92 18% zo slovenských 86·02%, u Maďarov len 81·81. A len za tymito nasledujú Horvati, Srbi, Rumuni a Malorusi.

Ľudových škôl bolo vlani všetkých spolu 16,967, z týchto 10,117 čisto maďarských (59·6), maďarských a inorečových miešano 3522 (20·81), bez maďarčiny inorečových 3318. V roku 1896—7. bolo čisto maďarských 58·69% maďarsko-a inorečvo miešaných 19·7%.

S najnepatrnejším úspechom vyučovalo sa maďarčine vo školách grécko-orientálnych (rumunských a maloruských); výsledok bol tu len v 57% škôl.

Učiteľov, maďarsky nevediacich, bolo v roku:

1895—6	1755
1896—7	1998
1897—8	1900
1898—9	1865

Učiteľské präparandie maly 70·18 maďarských žiakov, ostatní boli inorečoví.

Stredné školy sú v 90% maďarské, v 1% maďarsko—nemecké, v 4·6% nemecké, v 2·6% rumunské; jesto i jedno srbské gymnásium. Zo 100 žiakov na stredných školách bývalo priemerom 75 Maďarov, 12 Nemcov, 3 Slováci, 6 Rumunov, 2 Horvati.

Na školách vysokých je Maďarov zo 100 84, Nemcov 6·5, Rumunov 5·6, Slovákov 1·5%. Tu maďarský počet rastie, iné národy klesajú.

Návrhi na zrušenie národnostného zákona podal v zasedaní stolice Háromsékskej (Sedmohradsko) advokát Bene. Návrh bol prijatý a usneseno odporúčať ho k prijatiu aj ostatným právomocnosťam.

Slov. Denník.

— Náš literárny trh bude onedlho obohatený dvoma knihami. F. Rich. Osvald oznamuje III. ročník „Tovaryšstva“. Dľa sdeleného obsahu kniha táto dôstojne bude sa družiť k predošlým dvom. Asi na 40 tlačených hárkoch veľkého kvartu vyjde rada poučných aj zábavnych článkov v mluve prostej aj viazanej, s četnými illustráciami. Svojím časom nezabudneme o knihe referovať podrobne. Stáť bude 6 korún, prihlášky prijíma: Fr. Rich. Osvald, na Teplej (Lenge, o. p. Bélabánya). — Druhý spis oznamuje sa v Amerike. A. Pavčo preložil Sienkiewiczov známy román„Quo vadis“? a vydá ho o nedlho svojím nákladom. Cena je vypočítaná asi na 60 centov, = zl. 1. 50 kr., príhlasy treba poslať: Rev. A. Pavčo, slovenský kňaz v Scranton Pa, 726 Capouse ave.

— V chotári ňaršanskom sú na odpredaj väčšie pozemky, prípadne podelené na menšie. Bližšie zprávy ochotne podá farský úrad v Ňaršanoch (Nyars-Ardó), v šarišskej stolici.

— Oprava. Nedopatrením sadzačovým vypadly mená Jozefa Škultétyho a Jána Cablka, z radov odsúdených vo zpráve v minulom čísle. Oba odsúdení sú na 2 mesiace.

— † Dňa 13. m. m. umrel v Kochanovciach horlivý rodoľub a priateľ mládeže pravotár dr. Jaroslav Minich.

— V Ružomberku vystúpila pred verejnosť prvý raz „Občianska Beseda“ dňa 14. m. m. Prednesený bol divad. kus „Strýko“ od Benedixa, spevokol riadený p. J. Hollým, zaspieval v miešanom sbore viac piesní a sl. Milina Vraná deklamovala „V žatvu“ od Hviezdoslava. Večierok sa zdaril.

— Slovenský Denník! Toto je najnovšia udalosť v slovenskej žurnalistike. Máme slovenský denník, denne vychádzajúci časopis! Mimovoľne napadajú časy „Minervy“ a „Pešťbudínskych Vedomostí“. Vždy, i po smutnom zaniknutí spomenutého ústavu a časopisu, národovci slovenskí túžili po tom, jako založiť slovenský denník politický v hlavnom meste krajiny. Plánov bolo dosť a je i teraz, jedna čiastka súvisí so snahou, založiť kultúrne centrum v srdci krajiny vôbec, druhá s tým, že v Pešti by malo byť politické centrum všetkých nemaďarských národností a tak i slovenské.

Z tohoto nestalo sa posiaľ nič, no časopis, denník slovenský vychodí už v Pešti, nepolitický síce, ale význačný dosť, aby na tejto ceste pristúpilo sa časom svojím k založeniu časopisu politického. Myslím že nepredchýtame úmyslom vydavateľstva a redakcie, keď toto tvrdíme.

Otázka Slovenského Denníka, ktorá pretriasala sa už od rokov na schôdzkach a poradách, v priateľských krúžkoch, je rozlúštená!

Mládež ju rozlúštila. Chvála Bohu i „Hlas“ má svoj podiel na tomto podniku. Redaktor „Denníka“ stál tiež pri kolíske „Hlasu“, bol naším spolupracovníkom. A duch, ktorý osviežil dusné povetrie nášho národného žitia, duch mravnej očisty, hospodárskeho zveľadenia, intensívnej kultúrnej práce, dýcha i z riadkov „Slovenského denníka“.

Programm časopisu je nám neznámy, nedostali sme prvé čislá. Ale úvodníky poukazujú jasne na to, jakým smerom bude kráčať denník. Pozrime len „Hospodársky sjazd v Košiciach“ a „Ešte jeden hospodárský sjazd“, (sedmohradskí Sasi), porovnáva saského sedliaka, jeho spolky s naším slovenským sedliakom; tam pokrok, blahobyt, tu nevzdelanosť, bieda. Vidme ďalej: Hospodárske sýpky. Zprávy zo Slovenska. Nové priemyselné podniky na Slovensku.

Dajte nám čítať, pozoruhodný článok o ludovej spisbe a odbornej knihe. Národný priemysel, pojednáva o stavat sa majúcej papierni v Turč. Sv. Martine. Stále knižnice. Odborné vzdelanie. Zlé vlastnosti nášho ľudu. Výchova detí. Čo si počneme so slovenskými výšivkami.

Všetky tieto články pojednávajú o súrnych potrebách nášho ľudu, v každom smere a obore stretáme sa s článkami, zprávami, myšlienkou. Mimo „Ľud. Novín" nebolo u nás časopisu, ktorý by si bol toľko všímal hospodárskej otázky slovenskej. Denník je časový, pokrokový a v tom jeho vážny význam. Slovenský delník peštiansky nájde v ňom iste svoj orgán. O sociálnych pomeroch slovenských a inoslovanských delníkov v Pešti najdeme neskoršie v „Denníku", iste obšírnejšie zprávy. My čakáme ich. „Slovenský spolok v Peštbudíne" bude mať v „Denníku" výdatnú pomoc vo veľkom meste. „Slovenskému Denníku" tešíme sa úprimne, len jedno sa nám nezdá, že vydavateľstvo je v rukách nekresťanských, neslovenských. Nezneužije sa získané odberateľstvo zmenou redakcie niekedy proti nám?

Časopis odporúčame pre jeho dobrý, slovenský, kresťanský smer, pre jeho pokrokovosť a demokratické názory.

Je lacný, jako žiadon slov. časopis. Jedno číslo 2 haliere, predáva sa v Pešti po uliciach i po iných mestách slovenských.

Veríme že „Denník" pretrvá ťažkosti začiatku a zabezpečí sa pre budúcnosť.

Predpláca sa na mesiac 1 kor. 20 hal. na štvrť roka 3 kor. 60 hal. Budapešť VIII. Aggteleki utca 2. Majiteľ a vydavateľ Viktor Sékel. Zodpovedný redaktor Milan Hodža.

— V Pešti vychodí teraz 5 slovenských časopisov, „Slovenský Denník", „Slovenské Noviny" „Kresťan", „Opravdový Kresťan", a „Vlasť a Svet". Najrozšírenejší je z nich „Kresťan" a „Vlasť a Svet".

— „Pustevně na Radhošti", je názov skvostného diela vydaného nakladateľom Píšom v Brne, ktoré predstavuje 15 pohľadov na radhošťské drevené stavby, v slohu valašsko-slovenskom, zbudované naším Dušanom Jurkovičom. Dielo vyšlo u Vilíma (Unie) v Prahe, v elegantnej úprave s textom českým, ruským a francúzskym. Cena krámska 10 korún. A. Píša Brno.

— Slovenskí väzni. Minister Plósz prijal deputáciu slovenských žien láskave, ale ich prosbu odmietnul. Väzni majú veľmo sprísnené. Nesmejú čítať časopisy, písať môžu len raz do týždňa a konať musejú i obyčajné práce. Redaktor A. Bielek a J. Fábry ochoreli, ale už sú lepšie.

— Amerikánsko-Slovenské Noviny sobrali, pre rodiny martinských odsúdzencov, hneď v deň zahájenia sbierok 140 dollárov.

— Urbánkovu „Strýdža zpod Hája" predstavili skalicki sedliacki ochotníci „Kat. Kruhu" tri razy po sebe s veľkým zdarom. Predstavenia navštívilo vyše 1000 ľudí.

Ľudové stavby slovenské a valašské.

Len krátka doba delí nás od nezapomenuteľnej výstavky národopisnej v Prahe. Hromadná návšteva zo Slovenska nepoznala sama seba vo vystavených skvostoch, nie v slovenských ľudových stavbách a intelligencia slovenská — táto bola na výstave — ľud nie, sotva priznávala sa »k Čičmanskému gazdovstvu« k valašskému hospodárstvu. Nie div. Keď Jurkovič v rokoch 91—95 preliezol paseky, gazdovstva valašské a pohraničné kraje Trenčianskej a keď súvis v myšlienke a tvorbe ľudových stavieb viedol ho cez hranice Moravy, ďalej do severnej Trenčianskej, do Oravy a na rozhranie stolíc trenčianskej, turčianskej a nitrianskej až do Čičman, kde našiel úplnu, prastarú zádruhu slovenskú, vtedy nevšímal si na Morave a na Slovensku ľudových stavieb temer nik. Štúdia prof. Kouly a kresby Prouskove v »Českom Lide« neznalo vtedy na Slovensku ani 50 ľudí.

Na slovenskej mape ani Čičman nebolo, lebo keď Jurkovič pýtal sa v Martine, kde ležia Čičmany, nevedeli mu nič určitého povedať a usmievali sa, keď poukazoval na to, jaký pomník ľudového umenia staviteľského skrývajú v sebe Čičmany. A predsa v Čičmanoch našiel Jurkovič vzor vysokej stavby drevenej, utriedený celok, účelný, ujednostajnený štýl behom storočí a zachovalý spôsob stavby, jaký býval v Čechách, na Morave, v Slezsku a na Slovensku všeobecný a jaký je ešte i dnes v haličských Tatrách medzi Horalmi. Od tej doby, čo objavil Jurkovič svetu Čičmany a predviedol nám ich na národopisnej výstavke, vnikal vždy hlbšie do ľudových stavieb, porozumel duchu tohoto dôležitého umenia, rozšíril svoj obzor pilným a dôkladným cestovaním a značením, kresbami a fotografiami; Bečvy, Karlovice a vôbec celé Valašsko poskytovaly mu mnoho; originálne vazby, štíty, zvonice, komíny, okapy atď. Orava, Istebné, Veľká Ves, Zázriva obohatily jeho materiál veľmo, ale i sám Turiec poskytnul mu mnoho, ač myslel

by človek, že v tejto stolici, kde už kroj skoro cele vyhynul, nájde národopisných pamiatok veľmo málo, staviteľských pamiatok je tam dosť, jako to dokazujú domky a zvonice v Karlovej, v Príbovciach a zajimavá väzba oblúkov domových vrát, ktoré často sa vyskytujú po Turci. Takto vyzbrojený a obohatený zkúsenosťou národopisnej výstavky, prikročil Jurkovič k veľkému dielu, ku stavbe objektov »Pohorské Jednoty Radhošť ve Frenštáte«.

O Radhošti a útulňách radhošťských písalo sa mnoho, zvlášte v časopisoch moravských; oživotvorenie starých foriem ľudových stavieb, uvedenie v život a pre verejnú potrebu toho, čo ľud staval, zdobil, len pre seba, pre svoju rodinu; ďalej vytríbený vkus a jakýsi návrat k tomu čo naše jest, našlo pochopenie na Morave a západnom Slovensku v prvom rade. Je to trocha i vysvetliteľné, čo pošlo z nás, z nášho okolia, z rúk otcov našich, v čom vyrástli sme to ctíme, ľúbime a milujeme opravdove, úprimne. Čo vyhrabal, z trosiek vykutral Slovák Jurkovič, a v ladné celky sostavil prvky už už spráchnivelé, *to ctíme jako prácu našich rúk, jako návrat ku chalupe, k tej chalupe, v nejž skryto je toľko umenia, toľko vkusu a toľko citu pre krásu, ktorému nevyrovná sa ani národ stojáci na najvyššom stupni kultúry.* A v tomto návrate k ľudu a jeho umeniu, k tej posial nevysvetlenej psychologickej záhade v nejž kotví — škoda že nie už všade — tvorivosť, tak hlboká a umná tvorivosť, nie prežitá a životaneschopná, ale spôsobilá rozvoju a vývinu, elementárne silná k preporodeniu názorov o umení, o národnom umení a priemysle a skrývajúca v sebe podmienky pokroku v blízkej budúcnosti.

Keby nič iného nebol vykonal Jurkovič len to, že sosbieraním materiálu poukázal na pravé cesty k pochopeniu drevených stavieb na Valašku a Slovensku, bol by iste vykonal mnoho! No on vykonal viacej. Vytvoril štýl, samostatný a docela neodvislý od drevených stavieb švajčiarských, pre moderné obydlia, domy, hostince, villy a v tomto práve javí sa pokrokovosť a veľká umelecká i hospodárska dôležitost duchaplného prevedenia »Maměnky« a »Jídelny«. Preto tvrdím že, ač písalo sa o »Radhošti« a útulňach mnoho, *predsa písalo sa posial málo o význame a dosahu prevedenej myšlienky a o snahách mladého umelca, Jurkoviča.*

Nie sme odborníci, ale zabývame sa už i u nás na Slovensku intensívnejšie týmito vecami, ale chladnosť pražských, odborných kruhov voči Jurkovičovi — ovšem vyzbrojených diplomami a papiermi je nepochopiteľná. Či znamená professúra zdrátovanie ducha a poviazanie slobody? Aj Jožka Úprka bol v Prahe »samej cinóbr« a dnes už to nie je pravda! Veď náš sedliak je tiež nie diplomovaný odborník, ale

umelcom je, to mu nik neodtají a kreslírka veľkonočných vajec tiež neštudovala a predsa je umelkyňou.

Na Morave i Slovensku je Jurkovič uznaný a zdomácnelý a kto »Pustevně« nevidel in natura, ten zajde si tam iste, keď prezre nádherné dielo, vydané snaživým nakladateľom p. *A. Píšom* v Brně, ktorý v nádhernej, bohatej úprave »Pustevně« vydal. O ľudových stavbách valašsko-slovenských, a vôbec ešte žiadne dielo nevyšlo posiaľ o moravskom umení, v takej skvostnej, dokonale prevedenej úprave jako »Pustevně«. Veľkých 16 listov pohľadových predstavuje nám z čiastky v svetlotisku, z čiastky v barvotisku, celý komplex budov a potom jednotlivé budovy z rozličných strán. Obrazy sú rozkošné, nemôže sa človek od nich odtrhnúť. Oblúk na V. liste — pôsobí ani maurský podkovový oblúk v Alhambre. Ornamentálna obruba listu VI. je bizzarní, nadmieru originálna, upomína na hlavy assýrskych kňazov, s pristrihlými bradami. Možno že sa mýlim, ale tohoto dojmu sa nemôžem zbaviť.

Jako v skutočnosti tak i v reprodukcii možno postaviť »jídelnu« »hors concourse«. List VIII. je mdlý, ani v mlhe radhošťskej, za to odškodní nás vnútro »jídelne«. Jaký to útulný, milý chrám, čistý kostolík, keby nie »legátek« a pokrytých stolov, illúsia by bola úplná. Táto budova ovanie človeka jakosi divno.

Cítim ten pocit, ale nemožno mi ho opísať, kto bol na »Radhošti« ten predstaví si ho, lebo pocítil ho iste.

Tá bľadozeleň stien, ten jas a svit bariev ľahodí oku, srdcu. Tu Janošík tam Portáš, ďalej zas pohanský, obetujúci Slovan a naproti poledňujúci, modliaci sa pri ovečkách valach, v kútoch rozkrýdlena holubica, v úzadí kredenc jako oltárik, celá rada malých okienok, dostatok svetla . . . . ach tam toľko krásy, citu, poesie, že nedarmo nazval Jurkoviča, básnik Merhaut, *poetom dreva!*

Reprodukcie »jídelne« sú tak dokonale a umelecky prevedené, že každý urobí si pravú predstavu o báječnom, imposantnom vnútre »jídelne«.

Nikde nevidel som ešte takú harmoniu bariev, taký súlad nábytku so stenami a priestorom jako tu. Pri osvetlení je effekt nezapomenuteľný.

»Maměnka« vyniká rozlohou, pavlačami, výstupkami a peknou vážou, vnútra je účelne využité pre hosťovské byty a izby. Návrhy náradia do posledníeho kúska robil Jurkovič sám, škoda že dva lustry pre jedálnu zostaly neprevedené. Nábytkom navrhnutým a z čiastky prevedeným, jako aj zariadením ústavu »Vesny« v Brne, dokázal sa

9*

šťastným a v obore tomto snáď jediným. Malé ukážky možno i na obrazoch vidieť.

Jurkovičovou zásluhou je, že učinil sa koniec nesmyselnému fabrikovaniu všelijakých »národných« stoličiek a truhlí, na ktoré sa ornamenty prenášaly s plachiet a starých žbánkov!

Takýmto zneužitím národopisného materiálu, začalo sa už vkrádať pravé zvrhnutie ľudového ornamentu do priemyslu.

Na Valašsku a Slovensku jestvuje bohatá ornamentika dreva, rezaná, vpalovaná a malovaná. Túto prenáša Jurkovič z dreva na drevo a prevádza očistu v každom smere.

Dnes je už hotovou vecou, že v slovenskom nábytku je Jurkovič prvým.

Vďaka »Klubu přátel umění v Brně«, ktorý pochopením umenia Jurkovičovho valne prispel k tomu, že »Pustevně« vyšly na svetlo. Krásnejšiej knihy nemôhol »Klub« svojim členom dať.

Reprodukcie a obrázky robia »Českej grafickej spoločnosti »Unie« česť, neunavný pán Vilím dokázal i »Pustevňami«, že stojí v celom Rakúsko-Uhorsku bez konkurenta.

V žiadnom zámožnejšom slovenskom dome nemaly by »Pustevně« chýbať. Ony sú nie len ozdobou a okrasou, ale i dokumentom ľudového umenia slovenského a výsledkom dlhoročného trudu, mladého slovenského umelca Dušana S. Jurkoviča. Dr. *Pavel Blaho.*

Priemysel a obchod v službách národa.

(Dokončenie).

Hlinený priemysel, hrnčiarstvo a keramika. Slovensko je bohaté na znamenitú hlinu. To dosvedčujú mnohé podniky hlinené.

V Novohradskej, v obciach *Poltár, Slaná Lehota a Zelené,* zaoberá sa asi 200-230 rodín výrobou škridlice po domácky. Škoda, že sa to deje doteraz veľmi primitívnym spôsobom. Pritom všetkom však vyrobia za rok veľké množstvo škridlíc. Bolo by pre nich o mnoho výhodnejšie, keby sa chytili radšej výroby iných predmetov z hliny, bo za škridlice dostanú veľmi málo. Tamejšia ohňuvzdorná hlina je výbornej jakosti, a nachodí sa v nevyčerpateľnom množstve.

Zväčších slovenských podnikov hlinených, spomeniem továreň na výrobu hlinených fajek, patriaci Eduardovi Takáčovi, ktorá založená bola r. 18:3 Vendelínom Takáčom vo *Zvolene,* vyrábajúca známe

»štiavničky«' a firma »Dr. Zechentner a Teschler« v *Kremnici*, vyrábajúca hmotu k osihoteniu teploty. Okrem toho je v našich rukách viac väčších-menších tehliarní. Hrnčiarstvo v Modre, Stupave, žbánkarstvo na Dobrej Vode a v Dechticiach potrebuje samostatného spracovania.

Ale ešte viac ich je s majiteľmi-cudzincami. Tak v Poltáre a Zelenom je po továrni na škridlicu, rúry k vodovodom, a ohnivzdorné tehly, v Kalinove a Hrabove (novohr. st.) je po továrni na keramitový tovar, v Zlatých Moravciach (tekov. st.) je továreň na bahríky a ozdobné tehly pre kachle, v B. Štiavnici, Kremnici, je niekoľko továrni na fajky, atď.

Niekde sú veľmi šikovní hrnčiari. Priemysel tento je síce v úpadku následkom nerovnej konkurencie s továrňami, ale dal by sa povzniesť, zavedením výroby jemnejších nádob, ozdobných mís a tanierov so slovenskou ornamentikou.

Strojníctvo a elektrotechnika. V priemysle strojníckom zaostáva dosiaľ celé Uhorsko. Obmedzuje sa hlavne na výrobu hospodárskych strojov a nástrojov.

Zo slovenských podnikateľov zasluhuje zmienku Michal Treskoň v *Bytči* (trenč. st.), ktorého sečkovice tešia sa dobrému chýru po celom Slovensku. Pritom všetkom malo by sa viac strojníkov a zámočníkov našich, zaoberať výrobou hospodárskych strojov aj nástrojov, veď spotreba ich je veľká a vyhovovaná je cudzími výrobkami.

Účastinárska spoločnosť »Helios« so sídlom aj skladom v *Pešti* a s továrňou v *Žiline* (trenč. st.), založená bola r. 1893. Základná istina obnáša 400.000 korún, ktorej nemalú časť tvorí slovenský kapitál. Továreň ta zaoberá sa vyrobou rôznych menších strojov elektrických, v prvom rade však telefonov. Jej vzmach je dosiaľ pomalý, ale predsa pokračuje isto s roka na rok, pod riaditeľstvom Karola Kuzmányho. — Robotníkov zamestnano je súhrne 104.

Uhorskú vládu výborne charakterisuje, že špecielne pre mladíkov sikulských ktorích je hŕstka, založila v Miškovci strojnícku školu, kdežto o poltreťa millionový národ náš, nestará sa celkom nič vo školstve.

Drotárstvo a sklárstvo. Drotárstvo je už starým remeslom slovenským, skoro by som povedal, že sme v ňom »špecialisti« (aspoň v ručnej práci). Drotári pochádzajú najviac z *hornej Trenčianskej.*

Jediná — myslím — väčšia drotárská dielňa je v *Závodí* pri Žiline, patrí firme »Adamko a spoločník«. Drotári potĺkajú sa buď ojedinele alebo v páre snáď po celom svete. Choď do Ruska, do Francie (hlavne v Paríži), Nemecka, vo Spoj. Štátoch sev. Ameriky, nehovoriac ani o Rakúsko-Uhorsku, — stretneš sa s nimi všade. V cudzine,

obzvlášte v značnejších mestách majú obyčajne ústredný byt, mnohé mestá obsadili stáli drotári, sdržujúci sa tam za viac rokov (Praha, Berlín, Brémy atď.). Často predávajú nie len vlastné výrobky (to sú predovšetkým pasce, fajkové šparkáče) ale aj továrnicke, ba na tých často viacej zarobia.

Bolo by teda treba založiť v krajoch drotárskych viac dielní, aby ľudia našli doma dostatočnú výživu. Karol Kálal, ktorý kraje drotárske zvlášte preštudoval, radí založiť dielne na Čaci, v Kysuckom Novom Meste, Hričove, Bytči.*) Vyrábať možno by bolo však i rôzne predmety jemnejšie, na pr. práce filigránske, retiazky atď. nie len z drôtu ocelového a medeného, ale aj strieborného a zlatého.

Podobne ako slovenskí valasi, plátenici, pltníci, drotári stali sa aj *sklári* národným typom. Sídlom týchto je kút severného *Liptova* zvlášte *Veľké* a *Malé Borové*, *ďalej*, *Novohrad*, *Hont a Tekov*.

Títo nie sú už ani takými umelcami, ako drotári. Ich činnosť obmedzuje sa výhradne na vrezávanie okenných tabúl, a podobných prác. Sklo kupujú v rôznych sklárňach, nosia na chrbte v škrošnách, chodia s obce do obce, často veľmi lahodným hlasom spievajúc »daaaajte obloky robiť«, upozorňujú na seba obyvateľov.

Mnohý z nich zamení nošu sklársku s košíkom, v ktorom poukladané má rôzne menšie hrnce a hrnčeky, niekdy aj taniere, a stáva sa podomným obchodníkom.

Mlynárstvo. Výroba a obchod s múkou sústrednená je hlavne v Peštbudíne. Jej vývoz percentuálne porovnaný s iným tovarom stojí na prvom mieste (r. 1898. činil 15.03%)

My sme doteraz bez väčších mlynov, ačpráve národ slovenský je skoro úplne roľnícky. U nás skoro každý remeselník, robotník, má svoju zemičku, ktorú si obrobí sám každý rok.

Veľké mlyny nájdeme v B. Bystrici, Lučenci, Prešporku, Trnave, Kátlovciach (preš. st.), Bohuniciach (prešp. st.), Nitre, V. Šuranoch (nitr. st.), Bučanoch (nitr st.). V. Sáriši (sáriš. st.), Čane (abauj), Ungváre, Košiciach, Michalovciach (N. Mihály, zempl. st.), všetky nachodia sa v cudzích rukách.

Slovenské mlyny potratené sú po celom Slovensku, a ích význam obmedzuje sa na ich okolie. Mlynárov približne je v Orave 140, Tekove 200, v Honte 180, v Novohrade 140, v Liptove 100, vo Zvolene 90, v obvode Prešporskej komory (Prešp. Nitr. Trečn. a Turč.) spolu 2.000, z ostatných krajov nemám dát.

---

*) Viď v „Osvěte“ r. 1899. článok jeho „O kraji a lidu dráteníckem“.

Pivovárstvo. Počiatočnému priemyslu pivovarskému v Uhrách pripadá púšťať sa do nerovného boja s rakúskymi dávnymi, vyspelými pivovarmi. U nás je na prekážke rozšíreniu piva t. zv. výčapná daň, v druhých krajinách celkom neznáma, a vysoké dopravné na železniciach. Najväčších výhod v Uhrách dostáva sa od vlády páleniciam, ktoré privádzajú do obchodu tú najhnusnejšiu otravu chudobných ľudí: pálenku. R. 1898. bolo v Uhorsku (bez Horv. a Slav.) 38.057 pálenic (37.549 pripadlo z nich pod výrobnú daň, 488 pod konsumnú daň), ktoré vyrobily 104.025.510 hektolitrov-stupňov, z čoho bolo prosté spotrebnej dane 317.792 hl. stup. Teda miesto toho, aby vláda výrobu pálenky potlačovala a chudobný ľud odúčala od tohoto jedu, ona to ešte podporuje, iste dľa pravidla: duševne a telesne zmrzáčený národ dá sa snadnejšie otročiť.

Tým, že je u nás pivo drahé, núti sa robotný ľud piť pálenku a tým sa nie len ubíja v ňom duša, ale je to aj na škodu zdokonalovania sa v práci ručnej. Je to iste jedna z príčin, prečo u nás robotnícka práca je dosiaľ na nízkom stupni.

Tak musia bojovať všetky pivovary v Uhrách. Ale proti nášmu jedinému slovenskému pivovaru stavajú sa ešte iné prekážky. Predne v mnohých mestách spoločnosť nepije Martinské pivo len pre to, že je slovenské, ačkoľvek jakosťou predčí na pr. rozšírenejšie Kameňolomské (pešť. st.), za druhé pričinia sa dráhy, aby jeho jakosť zhoršily. Dokázané je totiž, že zásielky nechávajú sa schválne ležať viac dní na staniciach, na pr. na Vrútkach, v Žiline, len aby objednavateľ neobdržal ich v čas a aby pivo utrpelo na chuti.

Okrem nášho, pred pár rokmi založeného *turčiansko-sv.-martinského pivovaru* (účastinárka spoločnosť), najdeme na Slovensku ešte v nasledovných obciach pivovary: v Baňskej Bystrici, Prešporku (2), Košiciach, Poprade, Bardiov (šariš. st.), Prešove, Kežmarku, Spiš. Belej (2), Spiš. Podzámku, Nitre, Fraštáku (nitr. st.), Novom Meste n./Váhom (nitr. st.), Ilave (trenč. st.), Bytči (trenč. st.). Výhňach (tek. st.), Vidinej (novohr. st.). Všetky sú v rukách neslovenských.

Včelárstvo a obchod s voskom. Drobné pracovité včeličky prinášajú národu nášmu nemalé bohatstvo, ktoré by rýchlejšie vzrastalo ešte, keby ľud bol dôkladne poučený o výnosnosti včelárstva. Želenie za zaniknuvším trojročným „*Včelárom a Ovocinárom*“ výborne redigovanom Čerňanskym, je všeobecné. Luhy Slovenska sú istou zárukou, že včelárstvo účelne pestované, mohlo by dať vzniknúť rozsiahlemu priemyslu a obchodu medovému a voskovému.

Je pravda, nie všade rovnou mierou darí sa včelárstvu. V niektorých krajoch trud včiel korunovaný je krajším výsledkom, vďaka

teplejšiemu podnebiu a bohatosti kvitnúcich rastlín, než inde, ale tvrdím, v celku môže sa pestovať po celej zemi slovenskej so zdarom.

Všímajúc si s roka na rok stavu včelárstva, pozorujeme jeho neustály vzrast. Tento javí sa nie len v množení sa rodín včelárskych ale, aj v upúšťaní od starých, nepraktických slamených úlov a klátov, a v šírení sa nových, moderných klátov drevených, hlavne sústavy Dzierdzonovej. Máme aj *slovenský patentovaný úl*, Jozefa Bohúňa s Bieleho Potoka (lipt. st.). Veľmi napomohlo by sa včelárenie mnohých krajov, keby okraje ciest, ďalej hranice medzi roľami, lúkami a pusté miesta vysadily sa ovocnými stromami, akátmi a lipami. Miesto rozšírených topoľov, vŕb, jarabiniek, saďme radšej spomenuté. To je na starosti jednotlivých obcí.

Med najlepšie je rozposielať v plášťoch, alebo metaný v nádobách plechových, sklených ľáhvach. Na ujmu jakosti medu je — u nás rozšírený spôsob, — keď sa na teple aj s voskom rozpustí, poneváč takto pozbaví sa vône a zapácha lepom. Najlepšie je med dostať z voštín lisovaním za studena, alebo strojom — vrtidlom zvlášte k tomu sostaveným. Kvasením medu možno z neho vyrobiť t. zv. medovinu, ktorá môže nahradiť celkom dobre víno.

Nasledujúce číslice najlepšie dokážu dôležitosť včelárstva na Slovensku. Vzťahujú sa na rok 1898.

Stolica	Počet obcí na ktoré sa čísla vzťahujú	Počet vč. rodín v jaseni		Dorobené		Hodnota výrobkov včelárskych v korunách
		v klátoch pohyblivej sústavy	v obyčajných úloch	medu	vosku	
				v metr. centoch		
Prešporok	295	2.204	9.791	640	31	44.574
Nitra	431	[illegible].527	9.376	464	34	34.734
Trenčín	400	1.473	5.684	104	21	10.480
Tekov	213	1.109	4.761	183	13	13.558
Hont	184	1.435	4.258	309	14	21.294
Turiec	95	1.002	1.143	34	6	3.194
Orava	97	627	729	27	5	2.616
Liptov	119	1.082	1.754	133	8	9.518
Novohrad	269	1.809	8.988	541	27	37.908
Zvolen	134	2.231	2.867	174	12	12.784
Gemer	240	1.890	3.640	539	18	36.020
Abauj	240	950	8.531	30	27	37.102
Spiš	170	2.815	7.320	433	11	2[illegible].226
Šáriš	240	350	6.330	234	10	16.014
Zemplín	390	1.653	11.491	438	21	30.464
Ung	200	455	6.731	292	10	19.468

Súhrnný dôchodok činí teda v týchto 16 stoliciach *321.964 kor.*, a obnos ten mal by nás pobádať k ďalšej práci v šírení rozumného včelárenia.

Voštiny predávajú včelári vždy menej a menej. Príčinu toho treba hľadať jednak v tom, že za vosk dostanú pomerne nízku cenu a jednak v tom, že pri moderných klátoch môžu sa voštiny upotrebiť viac rázy, opätovným vkladaním do úlov, čím včelám usporí sa mnoho zbytočnej práce.

Voskársky priemysel kvitol niekdy zvlášte v *Gemeri*, teraz je v úpadku. Podobne pernikársky priemysel.

Med vyváža sa hlavne do Nemecka, vosk do Galicie a Ruska.

Za podpory štátnej založené boly vzorné včelince v Nagy Abonyi (prešp. st.; Maďari), Vágkirályfa (Maď.) a *Chvojnici* (nitr. st.), v *Ilave* (trenč. st.) v *Kláštore p. Zniovom* (turč. st.).

Ovocinárstvo. Rozprestrúc pred seba mapu strednej Europy, presvedčíme sa snadno, že prevažná časť Slovenska nevymyká sa z pásma ovocného (u nás obvyklých ovocín), totiž neleží v tých oblasťach zeme, kde podnebie nevyhovuje požiadavkám pestovania ovocia.

Najrozšírenejšia je u nás sliveň, potom nasleduje jabloň, hrušeň, čerešne, višne, orech, menej darí sa morušovým jahodníkom, broskvám, a gaštanom. Tiež hrozno pestuje sa dosiaľ v niektorých krajoch, ačkoľvek nemožno upreť úpadok vinohradov, zvlášte prispením fylloxery a peronospory, pustošiacim ešte aj teraz.

Skúmajúc jednotlivé druhy ovocia, stretneme zvlášte nasledovné:

jablká: renetky, parmenky, borovinky, borky, astrachánske, antonovky, rozmajrínky, červené malinové, citronky, cecky, cár Alexander, Oľga Nikolajevna, tiež mišianky a zlaté jabĺčka;

hrušky: maslovky hôrné a Napoleónske, zelené Magdalénky, bergamotky, muškátky, marmanky, zimné hardepontky atď.;

slivky: bystričky, durandzie, ringloty, kobylnačky, okrúhľačky, kozie cecky, veľké vlašské, belice atď.;

čerešne a višne: dudečky, veľké a malé čierne, včasné koburgské, ňáršanské (Ňaršany v Šáriši), ostheimské višne.

Aj v najsevernejších stoliciach, v Trenčíne, Orave, Turci, Liptove, Spiši, Šáriši celkom dobre darí sa slivkám, jabĺčkam a hruškám, majú sa tedy tu predovšetkým tieto pestovať, kdežto v krajoch teplejších, chránených pred vetrom aj čerešne, višne, orechy, broskyne, marule gaštany a mandle.

Pre zaujímavosť podávam tu čísla, značiace z ktorého druhu, koľko ovocných stromov našlo sa pri sčítaní r. 1895. v jednotlivých stoliciach. Vynechané sú župy obch. a priem. komory B. Bystrickej a Gemer lebo z tých mi dáta chybia.

Stromy	Prešporok	Nitra	Trenčín	Turec	Abauj	Spiš	Šáriš	Zemplín	Ung
jabloní	351.318	210.863	160.195	17.753	96.290	37.329	1.017	114.027	68.195
hrušiek	124.033	159.440	134.441	12.938	58.897	18.276	39.185	76.834	40.949
čerešní	55.295	99.821	24.336	535	47.717	3.903	17.940	36.960	11.602
višní	16.873	47.988	1.382	474	170.49	3.997	3.390	21.911	6.078
broskýň	29.813	34.085	1.518	61	22.635	207	1.621	28.338	6.451
marúl	29.237	18.715	2.617	283	15.744	619	8.954	17.397	4.148
slivák	351.453	891.728	921.406	73.760	484.152	57.709	240.985	466.770	216.566
orechov	87.466	101.553	40 376	1.131	47.138	672	8.114	43.743	22.859
mandlí	2.883	4.314	243	9	802	16	58	2.448	892
gaštanov	11.153	2.732	736	9	647	186	163	3.138	1.376
moruš. jahod	50.344	108.589	1.419	108	35.778	152	3.608	60.748	16.263

Na 1 kat. jutro pripadá v krajine 57 ovocných stromov, kdežto v obvode Prešporskej komory 82; vpočítaná je v tom celá úrodná zem aj so zahradami, bez zahrád pripadá však tam len 1.61.

Úprimne rečeno, ľud náš neobľubuje veľmi pestovanie stromov ovocných a zvlášte nie ich sošľachťovanie. Len tým si vysvetlíme, prečo toľko pustých miest najdeme, nevysádzaných ovocnýma stromy. Na druhej strane však aj spoločnosť samú, spolu s vládou ťaží vina toho, bo sa málo starajú presviedčať ľud o užitočnosti ovocinárstva a neslúžia mu za príklad. Obciam pripadá tu veľký úkol. Vo všetkých stoliciach maly by byť školky, kde by sa pestovaly stromky, výhony, štepy, zodpovedajúce podnebiu tej onej stolice a potom za darmo rozdávaly.

Tiež sádžu sa u nás ovocné stromy príliš husto, čím trpí nie len koľkosť úrody ale aj jej jakosť. Nevýhodné je sadenie stromov pomedzi kre hroznové. Odsúdenia zasluhuje predávanie ovociny na stromoch, totiž, že sa úroda predá napred, kým je ešte zelená; dostane sa málo za ňu.

Značnou prekážkou ovocinárstva je i v krajoch kde ono kvitne, že ľud nenie dostatočne zasvätený do spôsobov speňaženia ovociny. Keď je úroda malá, vtedy sa čerstvé plody ľahko predajú v mieste alebo na susedných tržiskách, ale nastane-li úrodný rok ceny ich klesnú, obyčajne značne a pestovateľ radšej statok nimi kŕmi, než by ich predal. Na blízku nedostane za ovocinu nič a nezná spôsobu aby ju do vzdialených miest zaslať mohol, nevie si pomôcť. Nemá predne k tomu nezbytných košov a nezná baliť. V ovocných krajoch nesmie teda chybovať košikárstvo.

Kde sa rodia jemnejšie druhy, tam sa vypláca aj kupectvo s čerstvými plodinami, ale okrem toho prichádza ovocie ešte nasledovne k úžitku: sušením, zaváraním, pripravovaním lekváru, ovocnej šťavy a ovocného vína.

Najznámejšie sú u nás prvé dva spôsoby, totiž *predávanie čerstvej ovociny* a jej *sušenie*, čiastočne aj varenie lekváru. Ľutovať treba, že sušiarne sú zväčša veľmi primitívne, nedokonalé, čo je na škodu jakosti nadobudnutého tovaru. Treba sa starať, aby kraje bohaté na ovocie zaopatrené boly modernými sušiarňami, ktoré nie sú o veľa drahšie než staré a sušené ovocie z nich je krajšie, má teda aj značnejšiu cenu. Sušiť odporúčajú sa zvlášte slivky, jablčka a hrušky.

Zavárať možno s výhodou lepšie druhy sliväk, hrušiek, potom orechy, čerešne, višne, polky, ríbizle atď. Pre zaváranie ovocia hodia sa predovšetkým kraje teplejšie, kde sú plody následkom toho sladšie. Zavarené ovocie prechováva sa v ľáhvach, alebo hrncoch nepriedušne uzavrených.

Lekvár dorába sa hlavne zo slivák (Trenčianska) a dopravovať ho možno v geletkách 5—25 kilových, alebo v súdkoch rôznej velikosti.

Prv bolo aj u nás rozšírenejšie *víno ovocné,* ale po zmohutnení výroby pálenky, štátom všemožne podporovanej a po zákaze domáceho pálenia a prípravy ovocných vín, prišlo k úpadku. Až posledné roky, keď novo vynesený zákon osvobodil domácu výrobu ovocného vína aj medoviny od dane, začína sa zase ujímať. Jablká zpracované na víno dajú sa 10-násobne lepšie speňažiť, než ako keď sa predajú čerstvé. Platí to ovšem len pri druhoch horších. Spôsob výroby ovocných vín je všelijaký. V krajoch, kde nedarí sa hrozno (Orava, Liptov, Spiš, Šáriš, Trenčín, Turec, Zvolen) nahradiť možno ľahko takto víno hroznové, vínom ovocným.

Krupina (hont. st.) je povestná svojím ovocím. Aké bohatstvo prinášajú ovocné stromy, dokazuje najjasnejšie toto mesto, ktoré za jediný rok prijme za ovocinu v meste a jeho okolí najbližšom urodené do 80—100.000 korún. V roku neúrodnom pravda obnos ten klesne na 10—20.000 korún.

Ale aj príroda sama, bez príčinenia sa človeka, skytá hojnosť užitočných plodín. Spomeniem len huby, liesky, borievky, maliny, jahody atď. ktoré dajú sa znamenite speňažiť. Šípkový a jarabinkový lekvár, zavarené brusnice, čučoriedky, černice, drienky, jahody, malinová šťava, sušené huby (obce okolo Bytče trenč. st., Rovné, Hričov aj iné zaoberajú sa sušením húb a vyvážajú ich pilne do Nemecka), atď. ako aj rôzne ovocné vína, sú všetko články obchodné, ktorých surovina je u nás veľmi lacná a výrobky tie majú dosť vysokú cenu vo veľkých mestách v Pešti, Viedni, Prahe a za hranicou.

Nezapomenuteľnú zásluhu na povznesení ovocinárstva slovenského, zvlášte v západných stoliciach, vydobyl si bez sporu Lichard a jeho »Obzor«. Podobne vzdychnúť nám prichodí za zaniklými »Hospodárstvo na Slovensku« (Kmeť), »Ovocinár« (Penzel), »Včelár a Ovocinár« (Čerňánsky). Výtku zasluhujú terajšie »Obzor« a »Hospodárske Noviny«, že nepôsobia dosť v praktickom smysle a miesto spojenej práce (účel oboch je celkom rovný, aj smer), zbytočne vychodia dva časopisy. Lepšie by bolo spojiť sa a pracovať radšej na prehĺbení obsahu a rozšírení časopisu. Tvrdím, keby nakladateľstvá slovenských časopisov svojich riadnych spolupracovníkov platily, našlo by sa ich viac a zároveň usilovali by sa podávať cennejšie veci, ako keď pracujú za darmo, len z povinnosti. Poneváč časopis získal by tak na hodnote, mal by aj viac predplatiteľov. Zvlášte pri hospodárskych listoch záleží na tom, aby maly dopisovateľov zo všetkých kútov. Teraz píšu každé číslo

novín 2—3 ľudia, potom by ich písalo 15—20. Aké je to obľahčenie práce a so ziskom mravným i hmotným.

Pestovanie hrozna. Hroznu darí sa v týchto stoliciach: v prešporskej, nitrianskej, tekovskej, hontianskej, novohradskej, zemplínskej, ungskej, a južnej trenčianskej i gemerskej.

R. 1898 poskytovalo pestovanie hrozna u nás nasledovný obraz.

Župa	Súhrn pôdy na ktorej sa hrozno pestovalo v hektároch	Počet obcí zaoberajúcich sa pestovaniu hrozna	Muštu urodilo sa spolu hektolitrov	Dorobené z toho vína v hektolitrov	Hrozna sa predalo v metrických centoch	Hodnota úrody hroznovej v korunách
Prešporok	4.931	95	95.428	85.926	3.293	3.606.496
Nitra	3.511	167	20.298	18.176	654	714.172
Trenčín	19	9	112	96	—	5.294
Tekov	884	100	3.764	3.396	17	133.484
Hont	1.077	145	3.091	2.773	21.850	815.788
Novohrad	815	175	3.720	3.351	292	163.042
Abauj	344	94	978	880	33	2
Gemer	197	39	3 8	349	—	21.944
Šariš	—	—	—	—	3	120
Zemplín	2.757	64	16.556	14.756	2.307	1.872.394
Ung	399	25	2.7 5	2.509	54	149.872

Okrem Trenčanskej a čiastky prešporskej, všetky spomenuté stolice sú z čiastky zaľudnené Maďarmi a väčšia čiasť vinohradov pripadá na kraje nimi obývané.

Prešporskej a v nej mestu Prešporku náleží prvé miesto čo do koľkosti, aj čo do jakosti hrozna, aj vína. V Zemplínskej rodí sa chýrne tokajské víno.

Podobne jako v celých Uhrách, i u nás boly vinohrady valne zničené fylloxerou, perenosporou a oidiumom a len úsilným, vytrvalým bojom proti týmto pliagam, ako aj zavádzaním viniča amerického, lepšie vzdorujúceho spomenutej chrobači, vzmáhajú sa ony zase.

Slovenské strediská pestovania hrozna sú: *Modra* (prešp. st.) *Pezinok* (prešp. st.) *Skalica* (nitr. st.)

V *Pezinku* utvorilo sa aj spoločenstvo »Pezinský víno dorábajúci spolok.

Bylinárstvo a zeleninárstvo. V západnom kúte Slovenska vyvinulo sa neobyčajne bylinárstvo, sústredené hlavne v *Šaštíne* (nitr. st.), v *Skalici* (nitr. st.), v *Malackách* (prešp. st.) na *Búroch*, v Zohore a na okolí Stupavy (prešp. st.). Byliny (sušené a korienky) privádzané do obchodu tešia sa znamenitej poptávke, obzvlášte u viedeňských droguistov už od dávna. Aj takzvané karpátske pilulky, pripravované Jánom Friedrichom, lekárnikom v Malackách ďakujú iste svoj vznik vyvinutému bylinárstvu mestečka.

Nasledujúce liečive byliny sú najhľadanejšie: Baccae juniperi, Baccae myrtillorum, Cortex quercus, Flores acaciae nostr., Flores chamonillae, Flores cyani coerul., Flores malvae obor., Flores tiliae, Gemmae populi, Herbae absynthii, Herbae altheae, Herbae belladonnae, Herbae malvae grandfoliae, Herbae saponariaoff, Herbae stramonii, Herbae viola tricol, flav., Radix bardanae, Radix graminis, Radix ononidis spinos, Radix saponar. rubr. atď.

Významné je pre náš národ aj *zeleninárstvo* Tu sú vo výhode kraje priliehajúce k veľkým mestám, teda Prešporská, Nitranská, čiastočne Trenčianska a Tekovská, potom slovenské ostrovy poblíž Peštbudína, ačkoľvek Slováci obývajúce práve spomenuté ostrovy, nezaoberajú sa zeleninárstvom tak, jako by to mohli.

Švábka, šalát, kapusta, ugorky, paradajky, karfiol, cibuľa, mrkev, petržel, ďalej lušteniny (hrach, fazuľa) zo západu slovenského vítané sú na trhoch vo Viedni, Berlíne, Lwowe, ba až Varšave, nespomenúc ani viac menších miest.

No, *Viedeň* je eldoradom nášho zeleninárstva. Tu žije toľko zeleninárov z Prešporskej a Nitranskej, že oni tvoria 90% mezi tamnejšími zeleninármi. Sú aj sorganisovaní v *spolok*, ale ačkolvek sú v prevahe, následkom malej uvedomelosti národnej, správu spolku ponechali Nemcom a spolok je zdánlive čiste nemecký. Niet medzi nimi dostatočne vzdelaného organisátora, veď sa v ich radách nájdu aj vedomí národovci, na pr. bratia Kochovci, Kovarovič a mnoho členov »Národa« vo Viedni. Takému organisátorovi pripadol by úkol prebudiť národné povedomie svojich spolurodákov, potom shodiť nemeckú správu a sveriť ju rukám, aj umu slovenskému. Ťažká úloha, ale dá sa previesť. Po dlhé roky mávali sme vo Viedni študujúcich, uvedomelých národovcov, ba nájdu sa i teraz, a predsa ani jednemu nepripadlo preložiť krížom slamy za ten spolok. Teraz je tam jediný študent skutočne pracujúci na uvedomovaní ľudu: Anton Štefánek, ktorý však celý svoj slobodný čas venovať musí spolku »Národ«, ostatní študenti neobzrú sa ani o »Národ« ani o zeleninársky spolok.

Aj v zeleninárstve a bylinárstve osvedčila by sa organisácia dôkladná.

Mnoho je povďačný národ Romualdovi Zaymusovi, farárovi v Bytčici (trenč. st.), Ivanovi Ľubovi hospodárovi v Kraskove (gemer. st.), J. Ríznerovi učiteľovi na odpočinku v Bzinciach (nitr. st.), ktorí nie len slovom učinkujú na napomožení poľného hospodárstva slovenského, ale aj činne zasahujú doň, a slúžia svojím vzorným hospodárstvom za vzor všetkým.

O zbývajúcich remeslách zmienim sa aspoň na krátko. V oboroch týchto pracuje sa až na malé výminky »po domácky« t. j. je málo dielní, kde by majster pracoval s viac pomocníkmi než s 2—4 krajčíri, obuvníci atď. V posledných desaťročiach vidíme už aj Židov chápať sa remesiel.

Zle vplýva na vývoj tých zamestnaní, že tovaryšia nečakajú kým by sa riadne vzdelali vo svojom obore, netúžia zdokonaliť sa vo väčších mestách v Prahe, vo Viedni, Pešti, ale pracujú 4—5 rokov sťa pomocníci, a potom otvoria vlastný závod. — Poneváč ich práca nevyhovuje vkusu obecenstva, toto vyhľadáva často cudzích, vzdialených remeselníkov (mnoho rázy však aj bez podstaty), ich zanedbáva, a taký remeselník celý svoj život živorí so dňa na deň.

Aj továrne, veľkomestské závody, ktoré skrze agentov prinášajú do obchodu už hotové obleky, obuv atď. ohrožujú jednotlivé obory remesiel, zvlášte však obuvnícky a krajčírsky. Jediný liek proti tej pohrome sú spoločenstva.

Pre remeselníkov odporúčania zasluhujú zvlašte tieto tri druhy spolčenia:

a) *Spoločenstvo ku zakupovaniu surovín*, ako je na pr. »Spoločenstvo na zakupovanie koží« v Novom Meste nad Váhom, založené tamejšími koželuhmi. Družstva takéto zaopatrujú surové články pre dielne svojich členov, kupujúc ich vo veľkom, teda lacnejšie. Pre stolárov kupuje sa drevo, dosky, laty, klince, pre kováčov železo a ocel, pre obuvníkov remeň, pre roľníkov semená atď.

b) *Spoločné sklady*. Sklad takýto zariadený je buď v mieste, alebo v daktorom väčšom meste, trebárs Prešporku, Košiciach, Pešti, Prahe, Viedni atď. Do neho posielajú údovia svoje výrobky na pr. stolári nábytok, remenári chomúty a šíry, kolári koče, zamočníci prístroje a stroje, krajčíri hotové obleky. Odpredaj je dvojaký: buď výrobky zostávajú majetkom vyrábateľa a spoločenstvo je len sprostredkovateľom, alebo družstvo zakúpi tie výrobky a predáva ich na svoj účet. Rozumie sa ovšem, že v jednom spoločenstve sú len jednakí remeselníci.

c) *Pomocnice*. Tieto peňažné družstva opatrujú svojim členom lacný úver, na základe súručenstva.

Mojím želaním je, aby tento článok povzbudil odborníkov jednotlivých remesiel, a kupectva k zovrúbnemu vylíčeniu každého odvetvia priemyslu a obchodu. Opísať možno na pr. jeden kraj, jednu obec: koželužstvo na Brezovej, alebo v Lipt. Sv. Mikuláši, plátenictvo Oravy atď. *Fedor Houdek.*

Tolstoj a jeho román „Vzkriesenie“.

Tolstoj neuznáva človečenstvo ako organismus prírodný, poneváč mu chýba hlavná podmienka organismu, totiž: centrum cítenia a povedomia. Človečenstvo ako také neexistuje, existujú iba ľudia so subjektívnymi citami a myšlienkami. Ale ľudia sú na seba odkázaní, preto účel nášho života záleží v tom, pomer medzi jednotlivými ľudmi, či individuami stále zlepšovať. Toto zlepšovanie sa deje láskou k bližnému. Láska k bližnému je úkolom života. Láska musí byť stejná, my nesmieme milovať rôzne, nám musí byť každý stejne bližný.

Moderná sociologia má o človeku iné názory, Tostého názorom zcela protiviace sa. Charakteristický príklad predstavuje nám nedávno zomrelý »Zarathustra« Friedrich Nietzsche. Tento a Tolstoj sú pre našu dobu nadmieru významné osoby. V oboch mysliteľoch je stelesnený dvojaký názor svetový. Nietzsche je symbol germánskej, západnej výbojnosti, symbol krajného individualismu, Tolstoj symbol východu, symbol kresťanskej lásky, solidarismu. Tamten predstavuje ako ideál svetový, »nadčloveka« Zarathustru, vladára, typ tyrana všetko pod svoju vôlu podmaňujúceho, tento hlása lásku, sebaobetu, zavrhnutie všetkého individuálneho, ku prospechu bližného. Tolstoj nezná žiadnu »Herrenmoral« on je zástupcom »der, Sclavenmoral«. Nezná kasty kapitalistov, šľachticov, umelcov, vedátorov ktorí sa zaoberajú s vedou len preto, aby mohli z potu druhých žiť, v skutočnosti neprospejú nikomu.

A predsa si Tolstého so všetkými jeho pochybnými mienkami veľmo vážiť musíme, nie preto, že je veľkým vedomcom, ale preto poneváč vidíme v ňom ideál svedomitého človeka, temer obetu svojho citu a svedomia. Charakter Tolstého nie je horkým, prekypujúcim, rozčúleným, ako u Dostojevského, on je chladný, pritom ale hlboko milujúci človek, u ktorého vzdor všetkému jeho rozumovaniu, predsa len cit prevyšuje. On našiel po dlhom boji, ktorý z nás, snáď každý bojoval, ovšem bez toho žeby sme boli zvíťazili, nový život, novú subjektívnu pravdu, a jeho chyba pozostáva v tom, že nemôže pochopiť, že subjektivita a objektivita sú ďaleko rozdielne, menovite keď cit túto prevláda.

Lev Nikolajevič bol raz svedkom popravy v Paríži: »akonáhle som videl, ako sa hlava od tela odlúčila a počul jako najprv hlava a potom telo buchly v truhle, poňal som nie rozumom, lež celou svojou bytosťou, že žiadna theoria o rozumnosti existencie a progressu tento čin ospravedlniť nemôže. A keď by všetci ľudia sveta na základe akýchkoľvek theorií od počiatku sveta boli uznali, že toto je nutné; ja len toľko viem, že to nieje nutné, že je to zlé a preto nemôže nad tým, čo je dobré alebo nutné, čo ľudia vravia a robia, súdiť ani len progress, ale ja s mojim srdcom!«

* * *

Tolstojov najnovší román, lepšie rečeno umelecko-napísaný román — katechismus, objasňuje a líči nám jeho náhľady a túžby mravného preporodenia v krátkej a dosť jasnej forme. S tohoto stanoviska môžeme iba s porozumením premýšľať o tomto spise, ktorý toľko ruchu narobil jako snáď žiadna druhá jeho kniha, mimo »Kreutzerovej sonaty« Tolstoj je ale rozhodne oproti tomu, aby sa jeho kniha s čiste literárno-umeleckého stanoviska posudzovala, veď on nechcel napísať román v pravom slova smysle, než poučenie pre človečenstvo. A Tolstému sa akosi toto predsavzatie dobre nepodarilo. Ovšem »Vzkriesenie« snáď nieje umelecky tak dokonalé dielo, ako »Vojna a mier« alebo »Anna Karenius«, ale predsa môže sa porovnať s každou aj tou najdokonalejšou knihou svetovej literatúry originálnosť, krása formy a umelecké viac-menej pravdivé líčenie osôb a dejstva je neodškriepiteľné. Ten, ktorý si prečítal prvý odstavec »Vzkriesenia« je ako očarovaný krásou Tolstého pera.

Najhlavnejšia osoba románu je Nechľudov ako zástupca subjektvistu Tolstého. V každom románe, či väčšom spise Tolstého vidíme tohoto Nechľudova v postave viac-menej sa meniacej. Je to človek z najvyššej ruskej spoločnosti, ako mladík je vychovaný pestre vo všetkých vedách vysokej aristokracii zodpovedajúcich a ač táto výchova je jednostranná nemôže utlumiť v ňom tú prirodzenú iskierku dobra, ktorá v ňom je, ale ktorá na istý čas úplne vyhasla, aby neskôr s tým väčšou silou vzblkla. Ako mladík vychodivší svoje školy zaoberá sa s filosofiou, číta morálne-reformátorské knihy, stane sa idealistou v najkrajšom smysle. Je nepokojný, hľadí na svet ako dieťa, vidí iba dobro, zaľúbi sa nevedomky, chodí po nociach v čírej prírode, kuje plány pre budúci pekný, čistý život atď.

Tu ho osud privedie do spoločnosti, ktorá z neho urobí človeka práve tak hnusného, ako bol predtým čistý. »Vtedy bol poctivým, sebazapieravým mladíkom, hotovým na každý dobrý skutok, teraz je

pokazený, prefíkaný egoist, milujúci jedine pôžitok svoj. Vtedy sa mu svet Boží zdál byť tajomstvom, do ktorého on s radosťou a nadšením hľadel vniknúť; — teraz bolo všetko v tomto živote jednaké a jasné a bolo určené tými podmienkami života, v akých sa nachodil. Vtedy bolo preň potrebné a dôležité stýkať sa s prírodou, ako aj s ľudmi, ktorí prv ako on žili, mysleli a cítili (filosofia, poesia), — teraz mu boly potrebné a dôležité ľudské inštitúcie a styky s kamarátmi. Vtedy sa mu žena zdála byť krem svojej rodiny a žien priateľov, presne určený tvor: žena bola jedným z najdokonalejších predmetov zakúseného už pôžitku. Vtedy boly peniaze nepotrebné preň a mohol sa zaobísť i s tretinou toho, čo mu mať dávala, mohol sa zriecť majetku po otcovi a rozdať ho sedliakom, — teraz mu nestačilo tých 1500 rubľov mesačného, ktoré mu mať dávala i mával už s ňou i nepríjemné rozhovory pre peniaze. Vtedy za opravdové svoje ja, považoval duchovnú bytnosť svoju, — teraz za seba považoval svoje zdravé, zvieratské ja.

A celá táto strašná premena sa len preto s ním stala, že prestal sebe veriť a veril iným. Prestal však sebe veriť a počal veriť iným preto, poneváč ďalej žiť sebe veriac bolo príliš ťažko: sebe veriac bolo každú otázku zakaždým treba riešiť nie v prospech svojho zvieratského ja, bažiaceho po ľahkých radovánkach, lež temer vždy proti sebe; veriac však iným, nebolo treba ničoho riešiť, všetko bolo už riešené, a riešené bolo vždy na úkor duchovného a na prospech zvieratského ja. A nielen to, sebe veriac vždy bol vystavený súdu ľudskému, — veriac iným, dostávalo sa mu odobrenia ľudí okružujúcich ho«.

A kadenáhle prestal sebe veriť, ako Tolstoj hovorí, išlo to s ním dolu, padol najhlubšie. V tejto dobe bol podobný Oleninovi, ktorého podobne líči Tolstoj v svojej novelle »Kozáci«. Stal sa človekom »comune d' fant«, zabudol všetky jeho blúznenia, zásady a humanné myšlienky, hýril ako všetci iní a páchal hrozné nesmysly.

Prišla tretia doba, — preporod. Pohnútkou bol známy osud s Máslovou, jeho bývalou milenkou. Hlas svedomia sa vzbudil v ňom. Nechľudov bol nútený premýšľať o jeho terajšom živote. Iskierka, takmer udusená v jeho srdci, sa znovu vznietila, začala horeť, Nechľudov nemohol viac nazpäť, svedomie zvíťazilo, stal sa kajúcim hriešnikom a napokon zvíťazil vôbec; podarilo sa mu najväčší svoj hriech akosi napraviť. Zvíťazil ten druhý »duchovný človek, túžiaci po takom blaženstve, ktoré by bolo zároveň blaženstvom i pre iných«.

A táto perioda žitia Nechľudova nás najviac zajíma, jej líčeniu venoval Tolstoj svoj um, celé svoje umenie. Kadenáhle sa stal Nechľudov kajúcim hriešnikom, nevychodil takmer s deliria, práve ako driev, len že s tým rozdielom, že vtedy dľa jeho náhľadu bolo všetko

pre neho a pre jeho rovných, že na svete človek je pre pôžitok a blaženstvo materiálne, že účel života pozostáva v tom, z tých nám naskytujúcich sa pôžitkov, čo najviac užiť; teraz sa ale celý jeho duševný stav v opak obrátil, tak že teraz sa stal práve tak extremným ako bol predtým; vtedy požíval všetky tie výhody a sladkosti jeho stavu a majetku, teraz sa ich zriekol, a zriekol sa v jeho idealisme často nerozumne t. j. neprospel tým bližnému, ač to bola najväčšia jeho túžba. Vtedy egoista, teraz altruista. A premena táto stala sa tak rýchle, že kritika vytýkala Tolstému túto, ovšem len zdánlivu nereálnosť. Dľa mojej mienky musel Nechľudov sa rýchle zmeniť, ponevâč ten zdlhavý preporod by u postavy, ako je Nechľudov pražiadneho účinku nemal. My môžeme byť v istom stave, totiž môžeme mať náhľady na svet a účel života bez toho, že by sme seriózne boli o tomto predmete premýšlali. V takom stave vegetuje 99 procentov našej takzvanej intelligencie. Ale kadenáhle príde jednotlivec do serióžneho rozmýšľania tohoto predmetu, stane sa v ňom premena, buď má dosť odvahy riadiť sa výsledkom toho premýšľania, alebo nie. Veľká väčšina ľudí nemá dosť energie a žije ďalej starým spôsobom, tí vyhovárajú sa, cítiac svoju slabosť, že človekovi nieje dané byť pánom svojím, títo, dľa Tolstého, nedovedú »duševného človeka k víťazstvu priviesť nad zverským človekom« v nás. Nechľudov zvíťazil »nad zverským človekom« v sebe a že toto víťazstvo sa vybojovalo pomerne veľmi rýchle, toho príčinou je jeho individuálnosť.

Nuž ale v Nechľudovi nevidíme vzdor jeho dobrosrdečnosti a láske k ľudu, žeby prevedenie jeho náhľadov a úplné presvedčenie sa bolo tak rýchle, veď on musel ten boj na celej čiare viesť, každú námietku, každú pochybnosť musel najsamprv v sebe rozvážiť a tu vidíme ho často klesnúť, kým príde k čistým zakľučujúcim myšlienkam. Veď tú konsekvenciu nieje tak ľahko previesť z theorie do praksi. Pekný príklad nám dáva Tolstoj tohoto na pr. v grófke Katerine Ivanovny. »Čo ako bola podivná a čo ako to nezodpovedalo jej povahe, bola horlivá prívrženica oného učenia, podľa ktorého sa za podstatu kresťanstva považovala — viera vo vykúpenie. Rozvažala sa po shromaždeniach, kde kázali toto, vtedy módne učenie, i shromaždovala v svojom byte veriacich. Ačpráve dľa tohoto učenia zavrhovaly sa nielen všetky obrady, sväté obrazy, ale i sviatosti, grófka Katarina Ivanovna mala vo všetkých chyžiach, ba i nad svojou posteľou svaté obrazy a zachovávala všetko, čo požaduje cirkev, nevidiac v tom nijakej protimluvy«.

Zkrátka povedano, Nechľudov nám predstavuje *preporod samého Tolstého* a tu musíme obdivovať s jakou vernou rukou vedel Tolstoj

na sklonku svojho života tú dobu nakresliť, keď sa stal »tolstojovcom«. Simonson v III. diele predstavuje nám v krátkosti *theoreticko-filosofické náhľady Tolstého* na svet, ku akým dospel nateraz.

Simonson má dotýčne každej otázky ľudského bytia svoj theoreticko-filosofický náhľad. On nechodí v botách, poneváč môže chodiť v galošách, tieto niesu so zabitého zvera. »Náboženské učenie pozostávalo v tom, že všetko vo svete je živé, že mŕtveho nieť, že všetky predmety, ktoré považujeme za mŕtve, neorganické, sú len čiastky ohromného organického telesa, ktoré my nemôžeme objať, a že preto úloha človeka, ako častica veľkého organismu, pozostáva v podporovaní života tohoto organismu a všetkých živých čiastok jeho. A preto považoval za priestupok kynožiť živé: bol proti vojne, trestu a všakovému vražedlníctvu nielen ľudí, ale i zvierat«, preto nenosil boty z kože zvieracej. »Dotýčne manželstva mal tiež svoju teóriu, pozostávajúcu v tom, že množenie ľudí je len nižšou funkciou človeka, vyššia však že pozostáva v slúžení už jestvujúcemu živému. Nachodil potvrdenie tejto myšlienky v jestvovaní fagocytov v krvi (krvenky zvláštneho tvaru). Neženatí ľudia boli, dľa jeho mienky, tie isté fagocyty, účel ktorých pozostával v pomoci slabým, nemocným čiastkam organismu«.

Intressantné sú dôvody Simonsona - Tolstého, dľa ktorých »všetci ľudia žijú a dejstvujú čiastočne podľa svojich myšlienok čiastočne podľa myšlienok druhých ľudí. V tom, nakoľko žijú ľudia svojími myšlienkami a nakoľko myšlienkami druhých ľudí, pozostáva jeden z hlavných rozdielov ľudí medzi sebou: jední ľudia, vo väčšine pádov, upotrebujú svoje myšlienky sťa rozumovú zábavu, zachádzajú so svojím rozumom ako s pohonným kolesom, s ktorého je sňatý transmissijný remeň, a vo svojich skutkoch podrobujú sa cudzím myšlienkam — obyčajom, podaniu, zákonu; druhí však, považujúc svoje myšlienky za hlavné pružiny všetkej svojej činnosti, temer vždy počúvajú požiadavky svojho rozumu a podrobujú sa mu, sledujúc len zriedka kedy i to len po kritickej rozvahe, tomu, čo druhí ustálili. Takýto človek bol Simonson. On všetko zkúmal a rozhodoval rozumom a čo rozhodol, to konal.

Ešte ako gymnasist, rozhodnúc, že majetok zadovážený otcom, ktorý bol intendanstkým úradníkom, je zadovážený nečestne, ohlásil otcovi, že majetok tento načim odovzdať národu. Keď ho však otec nielen že neposlúchol, ale ho vyhrešil, odišiel z domu a prestal užívať otcovskej pomoci. Rozhodnúc, že všetko jestvujúce zlo pochádza z nevzdelanosti národa, vyjdúc z university, sišiel sa s národníkami, išiel za učiteľa na dedinu a smele hlásal i žiakom, i sedliakom všetko to, čo

považoval za spravodlivé a zavrhoval to, čo považoval za nespravodlivé«.

To čo hovorí a theoreticky vysvetluje, Simonson činia Nechľudovci románov Tolstého všelijakým spôsobom a s rôznymi výsledkami Olenin, Nechľudov »Zemanovho utra«, a »Zápisok Nechľudova« atď. Ích dejstvovanie je viac-menej rovnaké, všetci sú naplnení novými ideá ni a ideálmi, všetci chcú napokon pomôcť ľudu, ktorý trpí v hroznej miere. Ale je to s tou dobročinnosťou práve tak, ako s tou našou národnostnou činnosťou, medzi pospolitým ľudom. Nechľudovci zapáliac sa v ích ideálnosti, videli mnoho neprávostí, považovali vlastníctvo za nespravodlivé, nezákonné, chceli biedu a všetku tú nerest, hlad atď. nemožným urobiť, alebo aspoň umenšiť; pritom boli spokojní so sebou a čakali, až ten ľud príde a bude pochopovať tú ích dobročinnosť, bude sa im klaňať a bude tiež tak ideálne myslet ako oni. A hľa, prídu do dediny, teprv teraz vidia tú hrôzu života. Ľud nielen že trpí ale je už tak sdegenerovaný pánskou knutou, že nedovedie oceniť nabítky; nechce tie dary mu dávané. Ľud už úplne zanevrel na každého čiernotabátnika, vegetuje ako zviera, tým horšie, že ani tú vieru v Boha, dľa mienky Tolstého, nemôže pochopiť. A predsa táto vŕstva človečenstva, snáď jedna s tých najbiednejších, má ešte vzdor tomu neporušené vlastnosti v sebe, ktoré obkľúčujú ho, ako svätožiara. A tieto vlastnosti pútajú Nechľudovcov-Tolstojov k nemu, vzdor tomu, že vedia, že ľud nepochopuje ích v mnohom. A ač Tolstoj mnoho trpkého pri svojej missii musel zakúsiť, on neustal; v tom pozostáva jeho najväčšia sila. Nechľudov v »Zemanovom utre« nedosiahol toho, čo si žiadal, sedliactvo mu nedôverovalo, on nebol dosť schopný, biedu vo svojej dedine už len troška umenšiť a je celý skormútený nad výsledkom svojim. A vzdor tomu, vidíme druhého Nechľudova vo »Vzkriesení« snažiac sa to isté vykonať a už s lepším úspechom. A ačpráve Nechľudov sedliakom veľkú dobročinnosť urobil, predsa jeho návrh od sedliakov nebol prijatý s radosťou, ako to očakával, no »prejavu radosti docela nebolo badať«. On im dal zem o 30% lacnejšie do prenájmu (darovaný grunt nechceli) ako v okolí, predsa mohol Nechľudov „len dľa toho zatvárať, že návrh jeho je im výhodný, že keď začala reč o tom, kto berie zem: či celá obec, či spolok, tu začaly sa kruté hádky medzi tými sedliakmi, ktorí chceli vytvoriť čo slabších a planých platcov z účasti v zemi a tými, ktorí ích vytvárali«.

(Pokračovanie nasl.)

Úvahy Čecha z Moravy o věcech slovenských.

Byl jsem ještě bohoslovcem, když myšlénka česko-slovenská se počala ujímati také mezi námi. O prázdninách vydali jsme se čtyři (3 z alumnátu brněnského a jeden z olomouckého) na Slovensko. Vlastníma očima chtěli jsme se přesvědčiti o poměrech slovenských. Hned u hranic moravských potkali jsme několik děvčat, které z uherského Slovenska přicházely. Nepozorovaly nás a krátily si cestu zpěvem. Jak jsme poslouchali napjatě a kochali se krásným požitkem! Však radosť naše brzy se změnila. Hlad a žízeň přivedly nás do prvního hostince blízko hranic. Jak sme se zarazili, když nás vítal žid! Putovali jsme od dědiny k dědině a kde byl nějaký Slovák a farár, toho jsme navštívili. Zde na těch chudičkých farách, od farárů-vlastenců jsme hleděli obohatiti své vědomosti o věcech slovenských. Jak nás zabolelo, když nám vykládali, jak málo je kněží, kteří se ku svému národu hlásí. Putováním po Slovensku poznali jsme tu bídu hmotnou i mravní v jaké lid žije. Vždyť hospody jsou všechny v rukách židovských a plny lidu, který tam utápěl těžce vydělaný groš! Když pak 2 roky na to jsem zavítal do Lipt. Sv. Mikuláše, jak jsem se zhrozil, vida, že i intelligence bez ostychu stravuje v hostincích židovských! Právě tam zasedal konvent evanjelické církve. Výkvět národa (jak jsem poznal z řečí v chrámě) tam byl shromážděn a ohnivými slovy hájili práv svého národu proti renegátu Baltíkovi. A sotva vyšli ven, všichni se ubírali do židovského hostince. Lítosť a zármutek mne tehdy opanovaly a pravil jsem si: Což jsou již všickni tak slabí a otupělí, že necítí toho pokoření hostiti se v domě židovském, kteří jsou největšími našími nepřáteli? Což by se nedalo při trochu práce docíliti, by aspoň ve větších místech, kde častějí se konají nějaká shromáždění, byl hostinským našinec Slovák? Když jsem později odebíral »Národní Noviny«, nedivil jsem se již nic těm poměrům. Sama vysoká politika, články o Číně a Astralii, několik denních zpráv a inseráty většinou židovských firem! Proto také jsem po čase přestal noviny ty odebírati, poněvadž opravdu bylo málo které číslo, z kterého bych se poučil o poměrech slovenských. S radostí jsem přivítal »Hlas«, jenž si učinil úkolem obroditi národ mravně a hospodářsky, pracovati o povznesení lidu a hledati národ nejen v řadách intelligence, nýbrž u rolníků a dělnictva. Nesouhlasím, a nemohu také jako katolícký kněz souhlasiti, s ně-

kterými články »Hlasu« (Ordonanc, poměri k Tolstému) ale viděti jinak na redakci, dobrou snahu povznésti lid duševně i hospodářky. »Hlas« pilně si všíma hospodářské stránky a z jeho článků (ku př. »Národohospodárske pomery na Slovensku«, »Terajší stav peňažných spolkov«, a j.), nabude čtenář dobrého a jasného názoru o pomerech na Slovensku. »Hlas« opravdu hledá pomoci lidu v národu ne od nějakého »mocného« strýčka z venku; nýbrž obrozením lidu. A to je zajisté jediná, správná cesta. Až lid nabude lásky k četbě, až se vymkne z otroctví, do něhož upadl nemírným požíváním alkoholu, až se přijde k poznání a bude prováděti skutkem, že ne politika, nýbrž obchod a průmysl činí národ silným, pak také úřady budou nuceny jinak s lidem zacházeti než se dosud děje. Ale první podmínkou je, aby intelligence, hlavně kněží a učitelé, byli dbalí svého, úkolu a povolání, by se stýkali s lidem, poučováním, zakládáním potravních a úvěrních spolků vytrhli lid z rukou lichvářských a tak pomáhali ku národnímu blahobytu. Pro poučení nemusíme daleko choditi. Ohledněme se po Moravě. Není tomu dávno, co veškeré hostince, obchody na moravském Slovensku byly v rukách židovských. A dnes? Moravské Slovensko je poseto záložnami Raiffeisenovými, ktoré mnohého rolníka zachránily ze spárů židovských. Záložny ty prostředkují, společný nákup a prodej obilá a jiných potřeb hospodářských a přímým prodejem a nákupem ušetří se mnoho peněz členům. Doklad mám doma. Založili jsme si pro naši farnosť záložnu Raiffeisenovu, jejíž jsem pokladníkem. Jest pravda, že práce s tím mám mnoho, ale dobré účinky a výsledky, jichž jsme docílili, odmění práci a námahu. Za 8 měsíců máme obrat peněz přes 80 tisíc korun. Prodali jsme přímo pivovaru v Přerově 2 vagony ječmene a dostali cenu mnohem vyšší než nabízeli obchodníci (bohužel i u nás židovští). Společně koupili jsme pro členy umělá hnojiva, oves, pytle a všichni jsou s pokojení s cenou i jakostí. Zde podán nejlépe důkaz, že lze koupiti i prodati bez žida. V mnoho případech pak poskytnul členům úvěr a půjčku. Zde viděli ten blahodárný účinek záložen Raifeisenových. Tak jeden člen potřeboval náhle 100 zl. na zakoupení koně. Přišel v neděli, kdy úřadujeme, (jindy to nejde, neb lid všedního dne pro práci přijíti nemůže) přednesl žádosť, a poněvadž byl znám jako řádný rolník, peníze mu byly hned vyplaceny. A podobných případů máme dosti v krátké době.

Jaká tu otevřená činnosť kněžím i učitelům na zanedbaném Slovensku! Kolikrát tak přemyšlím, co jest asi příčinou, že tak málo pracovníků mezi kněžstvem slovenským. Jak jsem cestoval Slovenskem, pravil mi jeden slovenský farář, že by je spočítal na prstách! A přece

je sta a sta kněží, kteří působí mezi lidem slovenským. Hlavní příčinou je asi nátlak s hůry, vždyť co chvíle se dočteme, jak hodnostáři nejvyšší úplně pracují v duchu a intencích vlády uherské, v duchu maďaronském. Jaký to rozdíl mezi biskupy našími a u vás! Mám na mysli, našeho nejd. biskupa, který se neostíchal veřejně pokárati a na pranýř postaviti jednání Schulvereinu (vaší Femky). Který slovem i příkladem vybízí duchovenstvo ku práci mezi lidem, nám svěřeným. Když člověk vidí, že práce jeho nachází souhlasu u představených, pak zajiste s tím větší chuti bojuje a pracuje!

Vaše články z oboru otázky hospodářské poučily nás dosti, jak to u Vás stojí v ohledu ústavů poučných, průmyslových a obchodních. Čeho mimo jiné zvláště postrádám, jest národopisná mapa Slovenska. A tu mne opravdu zarmoutila Vaše poznámka v posledním čísle »Hlasu«, že Vám nikdo v té věci ještě ničeho neposlal. Kálalovi články v Osvětě mne poučily, že on zná lépe národopisní poměry Slovenska než ti, kteří na Slovensku se zrodili a tam působí. Není však každému přáno, by sám navštívil ty kraje a přesvědčil se, kam až sáhá Maďarstvo, kde se stýkají obce slovenské s maďarským a podobně. — O prázdninách setkal jsem se s dvěma evang. faráři. Dověděv se od přítele, že jsou upřimnými vlastenci, dal jsem se s nimi v rozhovor o poměrech slovenských. Názory jejich se úplně kryly s názorem »Národních Novin«. Mezi jiným jsem se zmínil, jak by bylo třeba dobře znáti rozlohu řeči slovenské, zvláště tam, kde se obce slovenské stýkají s maďarskými. Vždyť dosud určitě nevíme, kam až sáhají obce slovenské, zvlášť na jihovýchodu. Dobrá mapa jest zajisté hlavní pomůckou v boji. Dobrá mapa nejlépe ukazuje, které obce jsou ohrožené maďarstvím, kde by bylo třeba, nasaditi všechny páky k záchraně. Odpověd jejich však se mi nezdála; pravili, že toho není třeba, že by tím nepřítel byl upozorněn a tím více že by postupoval do vnitřku země. Myslím však, že Maďaři i bez toho silno pracují a zajisté že chovají plán, jak postupovati na místech, kde se stýkají s jinými národnostmi. Mapa taková by ovšem vyžadovala mnoho práce, ale šlo by to. V každé stolici se najde nějaký intelligent, kněz, učitel, študent, s nimiž jste z redakce »Hlasu« známi. Ti by se vybídli, by si vzali na starosť svůj komitát a od svých známých sebrali potřebná dáta. Největší obtíž by asi působily obce smíšené, neb takové kde působí intelligence maďarská. A tam by připadla úloha o prázdninách študentům, by cestovali v ta místa a potřebná dáta sebrat. Do dvou let mohli bychom mapu míti. Taková dobře sestavená mapa by více poučila než pojednání a zprávy, roztroušené v různých časopisech. Také by bylo zajímavo a poučno zvěděti, jak to stojí s obecným škol-

stvím. Vypsati, kolik je v každém komitátu škol konfess. katol. neb evangel. slovenských, s kolika třídami. Dále, v kterých slovenských obcích jsou postaveny školy státní. To nejlépe objasní, jak pokračuje maďarčina! Blíží se doba s čítání. Jaká tu se skýtá příležitosť ku práci: poučiti lid, by se přiznal ku své mateřské řeči.

OBZOR.

Priemyselný. *Koželužstvo na Slovensku r. 1899.* (Dľa výročných zpráv obchodných a priemyselných komôr: b.-bystrickej, prešporskej, košickej a miškovskej).

Koželužstvo zaujíma dôležité miesto v priemysle severného Uhorska a viniká zvlášte v Liptove. Preto pár slovami chcem načrtať jeho stav za minulý rok.

Rok 1899. patrí medzi najkritickejšie. Zvlášte do očú bije nepomer, jaký bolo badať v rozdiele ceny koží surových a vyrobených. Následkom nepatrného vývozu vyrobených koží cena týchto klesla, k čomu pridružilo sa neobyčajné stúpanie cien surových koží.

Príčiny, prečo suroviny v cene vysokovyšly, sú: Spojené Štáty Severoamerické skupovaly ich na všetkých tržiskách Europy. Ony totiž potrebovaly mnoho koží nevyrobený následkom války so Španielskom a následkom rapídneho rozkvetu všehospodárskeho. Ale aj Anglicko pre válku búrsku prinútené bolo k výzbroju zakúpiť väčšie množstvo surových koží na pevnine europskej. Mnoho ich spotrebovalo aj Nemecko vo svojom rozsiahlom priemysle kožennom, rozvinutím sa vývozu koží výrobkov do Východnej Asie. Nie malú časť koží zakúpilo u nás Rumunsko.

Zvýšená poptávka na svetových tržiskách po surových kožách vplývala teda na zvýšenie ích ceny.

Surové kože sú svetovým tovarom, kdežto u nás vyrobené kože následkom nedostatočného vývozu odkázané boly na domáce trhy, ktoré podliehajú premenám cien, čoho následok bol, že tieto v cene postupovaly iným smerom ako surovina, totiž *nabídka značne predčila poptávku.*

Neúrodu r. 1897. tiež ešte bolo cítiť, na trhoch našich javila sa malá chuť ku kúpe. Zásoba výrob. koží sa rozmnožila na skladoch, čo nedovolovalo postupu ceny. Tovarníci zväčša vyrábajúc rovný tovar, sami zapríčinili prebytočnú výrobu, a len vývoz bol by mal dobrý účinok na cenu.

Ale časť viny je i v samých továrnikoch. Často vedení osobnou ambíciou, zakladajú príliš rozsiahle továrne a zároveň výrobu natoľko zvyšujú, že istina závodná je vo veľkom nepomere k istine základnej. A okolnosť, že továrnici postrádajú tak velikej istiny závodnej, ktorou by si mohli zabezpečiť vývozné spojenie obchodné, zabraňuje vývozu, a odkazuje ich na veľkoobchodníkov (peštianskych), ktorí kupujúc za hotové, znižujú ceny.

Poneváč podobné pomery boly v celých Uhrách, vznikla koncom roku: »Krajinská jednota uhorských koželuhov«.

Aj juhoafrická válka a následkom vkladania veľkých obnosov peňažných domových priemyslov, závodov, v Nemecku zapríčinený nedostatok peňazí neprajne účinkovaly na tento priemysel u nás.

Uhorské banky zaujaté zpätvymeňovaním uhorských hodnôt, poskytovaly málo úveru obchodníkom na vidieku. Z toho nasledovala neschopnosť k plateniu mnohých kupcov a všeobecná neistota.

Rok 1899. zasadil teda koželužskému priemyslu hlbokú ranu, ktorá celkom zahojí sa iba po pár rokoch.

Zmieniac sa o zlých stránkach krisy posviťme si i na jej dobré účinky.

Predne podľahlo, viac najslabších jednotlivcov.*) Továrnici uznali zaiste, že výrobnosť je závislá na zákonoch poptávky a na nabídky. Presvedčili sa o škodlivosti nadvýroby a každý továrnik obmedzil obchod tak, žeby ohromné obnosy vložené do stavieb a strojov boly v pomere k závodnej istine. Uznali, že skutočný vývin priemyslu nezakladá sa na koľkosti výroby, ale na zlepšovaní jakosti výrobkov. Prinútení sú lepšie počítať, lepšie rozvrhovať. Teraz sa budú iste vynasnažovať zväčšovať výrobu len dľa postupu závodnej istiny, a využijú všetky technické výdobytky vedy, teda stanú sa prívržencami nie extensívnej ale intensívnej výroby.

Následkom tohoto neprajného roku niektoré továrne zariadily sa na výrobu dosiaľ nevyhotovovaných výrobkov kožených.

Koželužstvo trpí značne i zlou politikou colnou. Naší továrnici prinútení sú zadovažovať niektoré druhy polovýrobných koží (ktorých u nás nedostať) vo Východnej Indii, Anglii, Nemecku, platiac za 100 klg. 12 korún, kdežto Nemci platia z dovozu len 2 marky za 100 klg., v Italii a Francúzsku platia sa len 2 franky.

Vyslovujem ešte žiadosť všetkých koželuhov, pripomínajúc, že je tiež nezbytné sníženie dopravných poplatkov a urýchlenie dopravy.

F. H.

---

*) Ovšem komore nepatrí tešiť sa z toho, ale slabým poskytnúc všemožnej pomoci, uchrániť by ich mala pred pádom. Ale — veď sú to Slováci.

Sociálny. Shromaždenie slovenských robotníkov v Pešti. Ukrutný regim Bánffyho udusil každý pohyb slovenského delníctva v Pešti a ochromil aj účinkovanie Uhorskej sociálnej demokrácie natoľko, že až dnes pozorujeme zase znaky volnejšieho dýchania v Pešti. „Nová Doba" časopis slov. socialistov, keď vodcov Švehlu, Martinčeka atď. rozprášili, zaniknul na veľkú škodu delníctva. „Nová Doba" výborne pôsobila medzi širokými massami slovenských delníkov peštianskych a vplývala a na polnohospodárskych delníkov dolnozemských.

Radi by sme boli podávali zprávy o hnutí delníctva s ovenského v Pešti, a tiež o rozvoji sociálnej demokrácie uhorskej, najmä o národních socialistoch maďarských – ak ešte sú totiž takí — ďalej, o ruchu robotníckom na Dolnej zemi.

Zdá sa, že naši socialisti sbierajú sily; nasvedčuje tomu, i nedávno vydržiavané shromaždenie slovenských robotníkov v Pešti. Láskavosťou našich priateľov doručená nám bola zápisnica tohoto shromaždenia vydržiavaného dňa 25. nov. 1900.

Programm shromaždenia bol nasledujúci: 1. Rovnoprávnosť v Uhorsku, položenie slovenského ľudu a politické strany. 2. Záležitosť vzdelavacieho robotníckeho spolku slovenského.

Okolo 3. hodiny bola miestnosť u Weisa, na rohu ulice Bezeiedy-ho a Nového Trhu, celkom preplnená. Úrady zastupovali Dr. Akos Dieper, okresný policajný kapitán a pomocný úradník Béla Heinzely.

Brat *Fraňo Ševčík*, privítal delníkov a predstaviac zástupcov sl. úradu, odporúča za predsedu spolubrata J. Šťastného a za zápisníka Jozefa Černáka.

Brať Šťastný zaujmúc predsednícky stolec poďakoval sa za dôveru a požiadal prítomných, aby sa v tichosti držali by sa programm zadržať mohol. Týmto otvoril shromaždenie. Brať Š. Martinček, keď navrhnul aby sa obydva body programmu spojily prehovoril asi nasledovne: „Drahí bratia, náš denný poriadok je významný a zasluhuje toho, aby sme sa s ním zaoberali. Keď roku 1848 vypovedala sa zásada rovnosť, bratrstvo a sloboda, rozumelo sa tam tak, že poťahuje sa to na všetky národy, vrstvy a stavy. Nám Slovákom je dnes slobodno robiť a hľadovať, pozrime čirých Maďarov, tí smejú sa shromaždovať, organisovať; keď to isté chcú Slováci, povedia im, že sa chcú od krajiny odtrhnúť, ačpráve zkúsujeme i to, že i samým Maďarom prekážajú v slobode.

Keď gróf Zichy má právo cestovať a po celej krajine shromaždenia vydržiavať, prečo by sme my nemali mať toho práva

Ci vari patrí to právo len tým pánom, ktorí sú v sneme? Koloman Széll nastúpiac vládu, hlásal, že chce právo, voľnosť a pravdu, keď ale Slováci hlásia sa k svoju právu, slúžny odpovie, väčšina občanov je proti tomu a zabráni shromaždenie. Ľudu zakazujú sa shromaždovať, ale páni môžu vydržiavať schôdzky bez prekážky.

Svolajú li Slováci robotnícke shromaždenie, hneď je tam slúžny so žandármi a už ich prenasledujú.

V Uhorsku je 3 mill. Slovákov a keď žiadame pre nás prajné zákony, alebo zachovávanie stavajúcich zákonov, odbavia nás, že by to bolo krajine škodlivé.

My Slováci sme dvojnásobní otroci. Nemáme práva rečového ako Maďari a i ako ľudia žijeme, čo mučedlníci. Tu v Pešti býva slovenský ľud po pivniciach v biede, vlhku a tme. Na Horniaky posielajú len pánov a úradníkov ľudu na krky a títo vraj majú nás oslobodiť. Oni tešia nás, keď kričíme, že hladujeme; trpte len, všetko od Boha. Pekne, ale keď príde bubon, eksekútor a berie nám a našim deťom posledný vankúš zpod hlavy, kto zastane sa ľudu, kto zmierni jeho biedu.

Ľud slovenský vychádza na vnivoč; biedou hnaný chytá sa i zločinu, bez práce potuluje sa po svete a živorí, v zime dostavia sa choroby a Slovákmi naplňujú sa žaláre a nemocnice.

Tie žaláre by nemali stavať pre tých previnilcov, ale pre tých, ktorí dopustili aby ľud tak strašne upadnúl, schudobnel a klesnul

Ministri cestujú, robia sa im vítanky, zábavy, a naše krvopotne zarobené peniaze rozhadzujú ako plevy, dávajú výварné premie na cukor kapitalistom-fabrikantom a to musíme my robotníci všetko zaplatiť. Do Číny vyslali vojsko, aby tam ľudí chránili; a koľkože ich zachránili? zabíjali bezbranných Číňanov!

Liberálna strana hlása že chce ľudu pomôcť. Kossuthisti sháňajú sa po mandátoch. „Ľudová strana“ navrhuje sníženie pozemkovej dane, veď páni z tejto strany majú mnoho zeme, nuž aby im vo vačkoch zostalo. A ktorá strana bojuje vlastne za robotníkov?

Strana sociálne-demokratická, táto nedbá, či Maďar, či Slovák, či Nemec, nech je len poriadny človek, zastane sa ho.

Ale ani táto nepožíva slobody, sociálnych-demokratov prenasledujú, žandári preháňajú. Ľudová strana o nás rozširuje, že neveríme v Boha a podobné, ale jako môžeme my byť za túto stranu, keď ona za nás ešte ani krížom slamy nepohla, a neberie na nás žiadneho ohľadu. My slovenskí robotníci žiadame: slovenské školy.

Keď budeme ticho, nič nám nespomôže. Nám Slovákom treba slobody.“ (Všeobecný, hlučný potlesk).

Brat *V. Kacer*, poznamenáva, že predrečník jeho vyčerpal dostatočne predmet a nezostalo mu mnoho, čo by mal spomenúť. Všetky strany požívajú slobodu a ochranu len stránka sociálne-demokratická, ktorá ľudu dobre chce, je prenasledovaná.

František Ševčík spomnel K. Szélla a jeho výrok a rovnoprávnosti. Slová sa povedaly a skutek utek, Széll luhal, slovo nezadržal — (policajný úradník upozorňuje predsedu, hovoriac, že ministerpredsedovi nedá nadávať do lhárov; pohyb v ľude a výkriky ďalej, ďalej).Na dôkaz čo si všetko proti sociálnym-demokratom dovolia, spomína rečník jako brat G. prišiel domov a keď našli pri ňom „Népszava" (socialistický časopis) zavreli ho na 5 dní a Bobányiho tiež, keď išiel na Dolnú zem vydržiavať shromaždenie. Pravda keď panujúca strana drží shromaždenie, to môže byť; hlavní župani môžu tiež jubilea vydržiavať.

Na koniec vyzýva k svornosti a jednote. Podajme si ruky a pracujme s jednou silou s jedným srdcom.

František Tupý hovoril: Prečo musí národ a ľud trpeť? Preto lebo toho zasluhuje, lebo sa dá utláčať. Slovenská intelligencia tvorí stranu, ide za inými stranami, ale o slovenských robotníkov sa nestará.

Česká intelligencia si lepšie všíma svojho delníctva.*) Černohorci bránili sa štyristo rokov, ale tých povzbudzovali vodcovia, horliví kňazi. O slovenských delníkov nestará sa nik, slovenská intelligencia hľadí len na svoj prospech. Tu pomôže len sociálnademokrácia, kto je demokrat nech sa hlási? (Hlasia sa mnohí).

Slováci sú bojazliví, to musí prestať, práca ich spasí!

Brat Martinček reflektujúc na reč Tupýho, ohľadom otázky, že, kto je sociálny demokrat? hovorí: všetci súhlasíme s predrečníkom, cítime to, ale Slováci sa musia ešte mnoho učiť aby pochopili, čo je to sociálna-demokrácia. Vývoj musí sa diať postupne. Keby Slováci boli tak vzdelaní a učení, ako druhé národy boli by iste tam, kde sú dnes bratia Česi, to je chyba naša, ale aj panujúcej národnosti; táto je silná, mohla by aj nám pomôcť ale nechce.

U nás je rovnosť len na papiery. Pred dvoma rokmi zadali sme stanovy „Slov. vzdelávacieho robotníckeho spolku" a posial nemáme žiadnej známky o týchto stanovách. Keby sme ich snáď v druhej reči boli zadali, snáď by už bola odpoveď tu, ale my sme

*) Volby v Čechách do V. kúrie nedokazujú toho. Panujúce strany málo všímajú si delníctva. Red.

Slováci, hovoríme a žiadame si naše právo slovensky. Pekne by bolo keby sme všetci len jednu reč hovorili, ale to je nemožnosť.

Ďalej pripomína rečník, programm sociálnej demokrácie a končí tým, že on je Slovák, hovorí slovensky a cíti sa byť slovenským medzi-národovcom (!).

Anton Kubik porovnáva vývin sociálnej-demokrácie v iných štátoch a u nás: V Uhor-ku je biedna a pomerne slabá. Ale treba sa učiť a disciplinu držať. Poukazuje na Poliakov, títo boli z prvu veľkí národovci, ale nešlo to, stali si do radov sociálnej-demokrácie, a ich organisácie sú vzorné.

Nie len volať, kričať, my sme Slováci, my sme Slováci: ale každému pracovať treba Na koniec navrhuje brat Martinček, aby sa upravil na magistrát prípis, v ktorom sa má žiadať o potvrdenie stanov. V protivnom páde, pripoja sa Slováci k sociálno-demokratickému spolku „Szabadság“. Prítomní podpísali sa na listinu.

Brat predseda vyzývajúc spolubratov na schôdzky, kde sa v prospech ich pracuje rozkľúčil shromaždenie, ktoré sa v poriadku rozišlo. *Jozef Černák*,

zapisník.

Referáty.

Slovanský Přehled. Uznať musíme, že sa jeden druhého nepoznáme. Bratia sme, od sňažnej Tatry pochádzajúci, a tak málo jedon o druhom vieme. Slovak má tie najtemnejšie pochopy mnoho ráz o Rusoch, o Slovincov a ich mravnom a národnom rozvoji ani pochopu. A koľko bude Slovakov, ktorým by bolo známo, že v tom všehltajúcom Nemecku sa náchadza maličký srbský národ (takzvaný lužicko-srbský) s krásnou poesiou, výtečnymi básnikmi a spisovateľmi, vyvynutým časopisectvom? »Slovanský Přehled« by som mohol pomenovať všeslovanským chýrnikom. Niet toho slovenského pohybu, podniku a záležitosti, o ktorých by sme pôvodný nestranný článok alebo dopis nečitali. Niet slovenského velikáša na poli umenia a vedy s ktorým by nás »Slovanský Přehled« neoboznámil; slovom, je to Revue celého slovanského kultúrneho života, ktorej čítanie zväčšuje rozhľad a prístupným robí všetky poklady slovenskej vedy.

Temer v každom sošite Slovanského Přehledu máme krome pôvodných čłankov dopisy so všetkých strán celého slavianskeho sveta. Na pr. posledni̇e číslo má dopisy zo Lvova, z Petrohradu, z Ľublane,

zo slovinského Štýrska, zo *Subotiče* (Szabatka), z Poznane, zo Slovenska, z Juhoslovenska atď., v ktorých líčený je stav slovenského života.

Subotičský dopis uverejňuje memorandum subotičských bunevácov (katolíckych) zadané na ministérium náboženstva a výučby, kde predostierajú žalobu svoju, že v buneváckých Suboticiach, ích jazyk je zo škôl vykázaný, dietky nesmia sa srbsky shovárať atď., slovom tie isté veci, ktoré by sa nechali u nás z každej slovenskej obce na ministérium výučby zaslať, a na ktoré odpoveď býva: »pánszláv mozgalom s ezért elfojtandó« = pohyb panslávsky a preto byť má utlačený«, a oblbovanie dietok zase sa len ďalej prevádza. To memorandum je dôkazom, že bratom Bunevácom sa otvárajú oči. Dôkazom toho je tu i tam sa zjavujúce čiastočné odpadnutie od katolicismu a pripojenie sa ku pravosláviu. Šovinismus katolíckej hierarchie v Uhorsku, besná maďarisácia prevádzana sborom kat. biskupov prinutí slovanských katolíkov k odtrhnutiu.

Z Poznane dopis líči uväznenie slečny Omaňkowskie pre vyučovanie chudobných dietok v poľskej materinskej reči. Drzosti nemeckej najvyšší stupeň. Der *„christliche“* Kaiser, ktorý Krista káže, a v mene *„kresťanstva“* zabíjať nechá »kuli«-ch, dľa svojich *„kresťanských“* princípov nakladá i s ubohými Poliakmi.

Nechceme sa so všetkými dopismi zaoberať, ale toľko tvrdíme, že krajšie obrazy zo slovenského života nikde nenachádzame.

Články pôvodné, berú vždy temata svoje zo života slovanských národov, alebo sú ukázky diel básnických a vedeckých, ako na pr. básne Kazimíra Przerwa-Tetmajera najnovšieho poľského básnika. Článkom »Sto let lužicko-srbskej poesie« od redaktora A. Černého podaný je dejepis spisby lužicko-srbskej

Zanímavý je životopis Antona M. Slomšeka, biskupa levantinského, opravdového otca, buditeľa a spisovateľa Slovincov.

Nás ale Slovákov najviacej zaujímať môže článok Karla Kálala: »Postavení slovenské řeči na vlastní půdě.« Tak pravdivé obrazy nášho života slovenského, nik nevie podávať ako Kálal, milovník to národa slovenského, ale pri tom aj bezúhonný a spravodlivý sudca chýb. Keď aj články jeho mnohým národovcom bôl spôsobia, nám sú milé, lebo s líčením našich chýb, i spôsob uzdravenia nám podávajú. Kálalove články sú nám vždy vítané.

Slovanský Přehled, vychádza v Prahe Jeruzalemská ulica 11. Predplatné 6 kor. 40 hal. Redaktorom je A. Černý, Praha Pštrosova ulica čís. 188-II.

R. V.

Rozmanité zprávy.

— Náš Joža Úprka, vynútil na Viedeňákoch svojou výstavkou u Miethkeho, skvelého uznania. Z referátov dýcha údiv a jakési zarazenie a stud, že Úprku posiaľ nepoznali. Stará, tvrdá proti všemu slovanskému „Neue Freie Presse“ písala jako o zázraku, všetky vážnejšie časopisy prinášaly zprávy o tejto nevídanej v „barvách a svetle plavajúcej“ výstavke. Úprka vystavil vo Viedni v celku 46 obrazov a 5 Radirungov. Mnohé sú z nich predané. „Vlčnovjan“, Stařenka ze Lhoty“, „Púť“, „Návrat z Kyjovského kostela“ atď. Vystavená bola i „Púť“ u sv. Antonínka, „Jízda Králů“, a najnovší väčší obraz „Lanžhotské hody“, mistrovi blahoželáme a tešíme sa novým obrázkom, zvlášť slovenskej madonne!

— Trinásti z martinských odsúdzencov, pretrpeli svoj dvojmesačný trest a vrátili sa zdraví domov.

— V Pešti je posiaľ 6241 nezamestknaných delníkov, bude ich ešte viacej lebo i Ganzove továrne a dielne štátnych železníc prepušťajú hromadne delníkov. Bieda je medzi nimi veľká!

— Gogoľov Revizor v slovenčine výjde v preklade Fedora Jesenského u J. Teslíka v Uh. Skalici. Tomuto výtečnému dielu tešíme sa nadmieru, mnoho prekladalo sa u nás z ruštiny, ale Gogoľ až na menšie práce (Slov. Pohľady) zostal nepovšímnutý. Kniha výjde ešte pred Vianocami. Cena 1 kor. Príhlasy príjmu J. Teslík v Skalici a F. Jesenský v Trnave.

— V Šaštíne zakladá sa „Potravný spolok“.

— Viedenská universita mala v poslednom zimnom semestre 6981 poslúchačov, v poslednom letnom semestre 5882. Ľudové universitné kursy navštívilo 15,875 poslúchačov.

— L. Zalkai, (pomaďarčené meno) predák sociálne-demokratický, zvolený bol do obecného zastupiteľstva prešporského.

— J. Gregor Tajovský vydáva svoje „Rozprávky“ v Skalici u J. Teslíka. Sošitok bude obsahovať asi 6 rozprávok zo života slov. ľudu. Knižočka výjde ešte pred Vianocami.

— V Holíči predstavia behom Vianoc tri divadelné kusy, medzi nimi aj Urbánkovo „Strýdža zpod Hája“.

— Kalendár „Nová Domová Pokladnica“ s titulným obrázkom Jož. Úprku už vyšiel. Obsahuje 152 strán textu a mnoho illustrácii. Cena 60 hal. Kníhkupci a odpredavači majú značný rabatt. K dostaniu u J. Teslíka v Skalici.

— Slov. lit. spolok „Národ“ usporiada dňa 2. dec. priateľský večierok na počesť maliara J. Úprku.

— „Amerikánske Slovenské Noviny“ slávily práve 15. ročnicu. Prvé číslo vyšlo r. 1885. pod redaktorstvom J. Slovenského a vychodily tlačené maďarským pravopisom. Až po príchode P. V. Rovnianka, ponenáhle upustilo sa od maď. pravopisu a od nárečia šárišského. Ony sú dobrým pojidlom americkej Slovače a je to najväčší časopis slovenský nateraz.

— Ján Štepita a J. A. Ferienčík svolávaju new-yorských Slovákov ku dňu 24. novembra na valné shromaždenie do Českej Sokolovni. Predmetom rokovania bude uväznenie 22 národovcov v B. Bystrici. Má sa vyniesť resolúcia a usrozumet sa chcú, jako by bolo treba zakročiť proti takým skrivodlivostiam.

Tolstoj a jeho román „Vzkriesenie“.

Tolstoj vidí spásu človečenstva iba v povznesení a vzdelaní sedliactva a ubiednených a preto líči svojich zaľúbencov vždy v priaznivých barvách, totiž zastáva ich vždy a v ostatnom románe sa dopustil skoro nelásky, oproti tým tak zvaným vládcom tohoto sveta a to len preto, poneváč miluje sedliakov, jak sa mi zdá, „*viacej*“. »Také Tolstoj přestal v lidech sobě rovných neb vyšších viděti své bližní a vidí v nich jen pitvorné a odporné karikatúry, a jako takové líči je svým čtenářům, nešetrnou rukou odhaluje nejen jich nitro než i jich tělesné vady, choroby, spůsoby a j. Z toho, co pověděno, vyplývá hlavní přednost a hlavní nedostatek románu: tam, kde líčí mužíky nebo prostý lid, jejž jako vše na Rusi výtečně zná, silou svého básnického názoru čili intuici, úplně vyciťujeme uměleckou pravdu a vidíme, že k ní není třeba žádné karikatúry, aniž brouzdání se v onom hnusu a kalu, kterým zajiste až na zbyt oplývá mužícký život . . .« píše kritik český v »Osvěte«, a ač pán Mikš hodne preháňa, má čiastočně pravdu. Tú vysokú, vzdelanú spoločnosť musíme práve tak ľutovať ako biedneho mužíka. Ale »Nechľudov teraz už nemohol bez hryzenia svedomia a vyčitiek sebe samému, obcovať s ľudmi tejto spoločnosti, — tej spoločnosti, kde tak bedlive boly schované útrapy, znášané millionami ľudí pre poistenie pohodlia a rozkoše malého počtu, že ľudia tejto spoločnosti nevidia a nemôžu videť týchto útrap a preto nie ukrutnosti a priestupky svojho života«. Tolstoj týmto vyriekol »interdict« nad onou spoločnosťou, on zakazuje obcovanie s ňou, a to ovšem nie je láska.

Vôbec Nechľudov — Tolstoj zavrhuje všetko, čo sa s jeho kajúcou povahou a jeho morálnymi zásadami nesrovnáva; čo je so stanoviska subjektivismu snáď správne, v ktorom páde ale, je to zavrhovanie aj tak relatívne, oproti tomu by sme nemohli mnoho namietať, lenže Tolstoj — Nechľudov si nie je svojho subjektivismu vedomý, on

drží svoje, o čom je presvedčený — už či rozumove, či citove je vedlajšie — za absolutnú objektivitu, ktorá sa ale nedá — a už tak extremným, lyricko-sentimetálnym spôsobom ako to činí Tolstoj vôbec nie, — čistým rozumom jednotlivca riešiť, — veľké hlavy boly vždy iba nápomožné pri istých processoch reorganisácie, neriešily ich ale ako individuality.

Z tohoto stanoviska Tolstého — Nechľudova a Simonsona berúc, nemožno ím veľkú úlohu pri novoorganisovaniu spoločnosti nepririecť. Ale zmeniť ten vývoj, alebo skrátka vykopať nové koryto pre tok tej vyššej oblažujúcej civilisácie, to nemôže Tolstoj, bárs by bol ako geniálny to môžu sta, ba tisícletia vývoju urobiť, človečenstvo musí akosi všetky tie chybné kroky porobiť, všetky poklesky musí zažiť, kým príde o krok ďalej. Zkúsenosť nás učí, že nic je možno, aby človečenstvo jedným veľkým skokom bolo v tej blaženosti a práve ako jednotlivec musí cez dlhoročné ťažké práce sa dostať k dajakému majetku duševnému, či materiálnemu, tak musí človečenstvo kráčať cez tŕňovu cestu nerestí a zla, až príde k akéjsi civilisácii. A ten veľký nepokoj Nechľudova aj pri takých príležitosťach, kde boly výsledky jeho pokánia prajné, možno si iba tým vysvetliť, že nebol úplne vo svojom istý, o absolútnej pravde svojho nazierania nemal úplnej istoty.

Nechľudov pomer na pr. k Maslovej v tretej periode svojho života bol plný týchto neistot. »Není vôbec možno mysleť nikde nič na svete, ba vôbec ani mimo sveta, čo by bez obmedzenia mohlo sa považovať za dobré, iba jedine dobrá vôla. Ja som bez všakovej pochyby, že veci v mnohom ohľade dobré i žiaduené, môžu byť taktiež nanajviac zlé a škodlivé, jestli nie je dobrá vôla, ktorá ich užívať má«, hovorí Kant v »Základoch metafysiky mravov« Nechľudov bol si toho vedomý že činí dobro, Maslová neskôrej tiež pochopovala, že on jej praje, že skutočne je kajúcim, kadenáhle ho ale ona nechcela, videl, že tá jeho obeť bola namyslená a »nielen že sa hanbil, ale ľúto mu bolo všetkého toho, čo tratil s ňou«. Tu naraz spozoroval Nechľudov, že on sa stal pri všetkom jeho altruisme voči Maslovej skoro egoistom a to všetko preto, poneváč myslel, že absolútne dobro pre Maslovu bude manželstvo s ním a že toto absolútne dobro musí zvíťaziť u Maslovej. Tu videl, že človek môže dobre a čestne jednať, dakedy aj vtedy, keď nepokračuje dľa domnelej obsolútnej pravdy Nechľudova — Tolstého. Keby bol býval Nechľudov ale úplne nesobecký a len z lásky pre dobro sa ujal padnutej Maslovej, nebolo by mu bývalo ľúto toho, že vôbec dačo s ňou ztratil.

A tu prichádzame k druhej otázke. Nechľudova láska a jeho zaujatie sa Maslovej je tak pekné a cnostné, že o tom vôbec nemusíme

reči tratiť, napokon ale vysvitá, že táto láska nebola bez všakovej príchuti sobectva, nemožno tuná iný výrok Kantov upotrebiť: »Úctu zaslúži jedine ten, kto povinnosť koná k vôli povinnosti«. Nechľudov si to iba namyslel, že koná povinnosť k vôli povinnosti, preto jeho láska nezodpovedá Tolstému, ako sa o nej vyslovil v jeho starších knihách.

A zvláštne je aj to, že Nechľudov túži po šťastiu familiárnom. »Ja chcem žiť, chcem rodinu, deti, chcem ľudského života«, hovorí, keď sa má ostatný raz s ňou sísť. Tuná je vidno, akési dilemma. Tolstoj je rozhodne proti ženbe, dokazuje to mimo »Kreutzerovej sonaty« aj o »Vzkrieseniu« na mnohých miestach, vôbec intencia románu bola, dokázať, že všetko zlo pochádza z pohlavného pudu. A predsa hlavný dejateľ románu, ktorý iste stojí vysoko nad tou nižšou spoločenskou triedou, ktorej je dovoleno plodiť, veď on je stotožnený Tolstoj, a tento chce deti, ženu, rodinu, tento chová smyselnú lásku ku ženskej, veď láska Nechľudova k Maslovej bola viac menej smyselná, poneváč nie je niekde napísano, žeby Nechľudov chcel s Maslovou žiť ako fagocyt, práve naopak, on si praje deti atď.

Z toho je vidno, že »Vzkriesenie« ten istý Tolstoj nepísal a ač povedá zrejme, že všetko zlo pochádza zo smyselnej lásky, predsa nevane z neho ten bystrý prievan »Kreutzerovej sonaty«. Tuná bude snáď niekto namietať, že vlastne vtedy, keď si Nechľuďov rodinu a deti žiadal a keď bol tak skormútený nad tým, že v Maslovej nemôhol viac to nevinné, milé dievčatko najsť čo bola predtým, že tedy ešte nebol na konci svojho preporodu, že na Nechľudova môžeme ako hotového až po tej ostatnej noci pozerať, keď porozumel evangeliumu. Tu musíme ale to odpovedať, že si Nechľudov tak istých náhľadov na svet z evangeliuma neodniesol, nemôhol ich ani dostať, poneváč Tolstoj sám nemá svoje náhľady na svet iba z evangelia. Dobre, vezmime ten pád, žeby náhľady, aké on čerpá z evangelia boly správne, *na otázky čo potom bude*, keď budeme ponímať evangelium tak ako on, keď nebudeme súdiť ako on hovorí »mechanicky«, keď sa budeme »považovať za vinovatých pred Bohom a nebudeme preto spôsobní ani trestať, ani naprávať druhých ľudí«, čo potom bude, na to nám ani Simonson ani Nechľudov, ani »Kreutzerová sonata« odpovedi nedaly, poneváč tá odpoveď, čo bola daná nemôže sa považovať za reálnu. Žeby zlodeji atď. dakedy preto prestali vraždiť a veľkí pánovia na prestoloch preto prestali sužovať ľud, poneváč sa im hnusí bojovať a sužovať takých, ktorí sa nebrania, jak Tolstoj hovorí v »Hlúpom Janovi«, o tom by som si dovolil pochybovať.

Jasných náhľadov na svet si Nechľudov so svojich zkúseností neodniesol, úplne odhliadnuc od otázky, či je výpoveď Tolstého správna či nie, že trest neumenšuje zlodejstva.

Druhá hlavná osoba románu je Maslová. Maslová je žena tej najnižšej triedy spoločenskej. Jej matka bola slúžkou, porodila mnoho nemanželských detí, medzi nimi aj našu Maslovú. Ako malé dieťa vzali Katušu tetičky Nechľudova do výchovy. U nich vyrástla, naučila sa dobrým zvykom, v celku ale zostala necvičenou a hlúpou. Navyknutá na panský život u slečien, ktoré považovala za matky svoje, nechcela sa vydať za sedliaka »cítiac, že život s tými robotnými ľuďmi, bude pre ňu, premaznanú na panskom chlebe, ťažkým«. Asi 16-ročná zaľúbila sa do Nechľudova, ktorý vtedy ako študent u svojich tetičiek prázdniny prežíval a o 2 roky neskôrej sviedol Katušu a vtisnúc jej storubľovú banknótu do ruky, odcestoval a zanechal ju. To bol začiatok klesania Maslovej. Stala sa prostitutkou. Nejdem dopodrobna líčiť spôsob, ako padla Maslová, dostačí to, že »od tých čias počal byť život Maslovej chronickým narušovaním prikázaní Božích i ľudských, ktorý vedú sta a statisíce žien nielen z povolenia, ale i protekciou štátnej moci atď.« ako to líči Tolstoj v II. kap. »Vzkriesenia«.

6 rokov žila Maslová ako prostitutka, keď ju obžalovali pre vraždu, ktorú mala spáchať na jednom bohatom kupcovi. Pri súde poznal Nechľudov, ktorý bol porotcom, svoju bývalú milenku a od tohoto okamihu datuje prevrat Nechľudov a Maslovej. On sa cítil byť vinníkom pred ňou, navštívil ju v žalári a snažil sa všemožne osvobodiť ju.

Pri líčeniu povahy Maslovej vidíme pravého umelca Tolstého. To nie je líčenie povrchného sentimentalistu, alebo pochybného realistu, psychologa. Tu sa Tolstoj osvedčil ako dobrý a hlboký znalec ľudského života. Maslová je živá osoba, o mnoho reálnejšia ako Nechľudov. Pri jej opisovaní necítime žiadon odpor, vzdor tomu, že je prostitútkou, iba ľútosť máme s ňou. Je to žena s hlboko cítiacim srdcom, ač prišla teprv na Sibíre k poznaniu, aký hnusný život viedla. »Obyčajne si myslia«, hovorí Tolstoj v XLIV. kap., »že zlodej, vrah, špion, prostitútka, uznávajúc svoje zamestnanie špatným, musejú sa hanbiť zaň. Býva však docela opačne. Ľudia osudom a svojími hriechami — chybami postavení do istého položenia, bárs by on bol ako nesprávny, tvoria si taký názor na život vôbec, pri ktorom sa im ich položenie zdá byť dobrým a ctihodným. Pre podporu však takého názoru sa ľudia inštinktívne pridŕžajú toho kruhu ľudí, v ktorom sa uznáva pochop, aký si oni utvorili o živote a mieste svojom v ňom. My sa tomu divíme, keď ide o zlodejov, chlúbiacich sa svojou šikovnosťou, o prostitútky — svojim rozvratom, o vrahov — svojou ukrutnosťou. Ale divíme sa tomu len preto, že kruh, — atmosféra týchto ľudí je ohraničená a hlavne preto, že sa my nachodíme mimo nej; ale var' sa neodo-

hráva ten istý zjav medzi boháčmi, chváliacimi sa svojim bohatstvom, t. j. zbojstvom, — vojenskými náčelníkmi, chváliacimi sa svojími víťazstvami, totiž vraždením, — mocnármi, chváliacimi sa svojou mocou, totiž násilenstvom. My nevidíme, hovorí Tolstoj ďalej, v týchto ľuďoch zvrátenosť pochopu o živote, o dobrom a zlom pre ospravedlenie svojho stavu len preto, že je kruh takýchto zvrátených ľudí väčší a že my sami patríme k nemu«.

Jak ďaleko sú tieto náhlady správne nechcem tuná opisovať, jedno je ale z toho vidno, že všetky názory na svet, v tomto páde na prostitúciu, sú individuálne, absolútne meritko dľa Tolstého pre dobro a zlo nemáme. Preto možno na učenie Tolstého zväčša iba citom pozerať; možno že Tolstého náhlad je správny, potom ale nemôže on žiadať od druhých, ktorí nie sú jeho náhľadu, aby svoje názory na život odvrhli, poneváč on absolútnej vedomosti na život tiež nemá.

Maslová sa tedy v prvom čase svojho väzenia a počas jej prostitúcie nehanbila za svoj stav. Pozerala na seba ľahostajne, mysliac, že jej to bolo od prozreteľnosti tak určené, aby bola dačím inším ako iné družky jej pohlavia. Preto pozerala na Nechľudova, prichodivšieho k nej do žalára nedôverčivo, vidiac v ňom iba osobu, ktorá by jej mohla v terajšom stave prospeť. Nebola to viac tá Maslová z bývalých časov. Nevinnú milenku, milujúcu, nenašiel viac, ale jednoduchú ženu, ktorá sa nezná zapýriť, ktorá nevie viac, čo je nevinnosť.

Interessantný je prevrat jej duševného života neskôrej, na ceste na Sibír a na Sibíre samom. »Cesta do Permy bola veľmi ťažká pre Maslovú i telesne, i mravne atď. Telesne — od tesnoty, nečistoty a hnusného-hmyzu, ktorý nedával pokoja, a mravne — od práve tak hnusných chlapov, ktorí tiež tak, ako hmyz, hoc sa aj menili pri každom etape, všade boli jednako dotieraví, prilipní a nedávali pokoja. Medzi areštantkami a areštantami, dohliadačmi a sprievodnými vojakmi bol natoľko ustálený zvyk cynického rozvratu, že každá, a menovite mladá ženská, jestli nechcela použiť svojho ženského postavenia, musela sa mať stále na pozore.

Neskôrej sa dostala medzi politických väzňov a osud jej sa troška zlepšil. Oboznámila sa s Mariou Pavlovnou, mladou devicou ešte, ktorú priviedol jej idealism a jej politické názory do katorgy, jako to v Rusku dosť často vídame. Maria Pavlovna robila veľký dojem na Maslovu.

»Oduševňovala sa všetkými svojimi novými kamarátmi. Ale nadovšetkých oduševňovala sa Mariou Pavlovnou, a nielen že oduševňovala sa ňou, ale zamilovala si ju zvláštnou, úctivou a oduševnenou láskou. To ju prekvapovalo, že toto pekné dievča z bohatého-generálskeho domu, hovoriace tri reči, držalo sa ako najjednoduchejšia robotníčka,

rozdávalo so seba všetko, čo jej posielal jej bohatý brat, a obliekalo sa nielen jednoducho, ale chudobne, neobracajúc nijakej pozornosti na svoj zovňajšok. Táto črta: úplný nedostatok koketstva — zvlášte zadivila a preto okúzlovala Maslovú. Maslová videla, že Maria Pavlovna vedela to a že jej i príjemne bolo vedieť, že je krásna, ale že sa nielen neradovala z toho dojmu, ktorý jej zovňajšok robil na mužských, ale bála sa ho i cítila doprosta odpor a strach pred ľúbosťou. Jej kamaráti, mužskí, znajúc to, hoc i cítili príťažlivosť k nej, ale nedovoľovali si ukázať toho jej a zachádzali s ňou ako s kamarátom-mužským; ale neznámi sa jej často dotierali a od nich, ako ona rozprávala, chránila ju jej veľká telesná sila, ktorou sa zvlášť chlúbila.

Z tých čias, odkedy ju poznala Katuša, videla, že hoc kde by bola, v akýchkoľvek okolnostiach, ona nikdy nemyslela o sebe, ale vždy sa starala, ako by len mohla poslúžiť, pomôcť dakomu, už či vo veľkom, či v malom. Jeden z terajších jej kamarátov, Novodvorov, žartovne hovorieval o nej, že sa oddáva športu dobročinnosti. A to bola pravda. Všetok záujem jej života pozostáva ako pre lovca v tom, najsť zverinu, aby našla príležitosť slúžiť môcť iným. A tento šport stal sa zvykom, stal sa úlohou jej života. I konala to tak prirodzene, že všetci, ktorí ju znali, už si nevážili toho, lež požadovali ho.

»Táto oddaná láska Katušina dojala Mariu Pavlovnu a tiež si zamilovala Katušu. Ženské tieto sbližoval ešte i ten odpor, ktorý ony obe cítily k pohlavnej ľúbosti. Jedna nenávidela túto ľúbosť preto, poneváč zkúsila všetku jej hrôzu; druhá preto, poneváč nezakúsiac jej, hľadela na ňu ako na čosi nepochopiteľné a súčasne hnusné i urážajúce ľudskú dôstojnosť«.

Maslová pozerala teraz na pomer s Nechľudovom úplne ináč. Ona ho milovala poznajúc, že sa skutočne zmenil, ona ale aj teraz videla hrôzu svojho stavu, ona videla, že ženba s ním znamená úplné zničenie »kniežata« Nechľudova, no videla aj to, že ten starý ľúbezný pomer medzi ňou a ním nie je viac možný. Ona bola dosť silná obetovať sa zaňho, odvrhla ruku jeho a išla za Simonsa.

Postava Maslovej a všetkých iných žien, ktoré líčil Tolstoj vo »Vzkrieseniu« sú opak jeho ženštín v románe »Vojna a Mír« alebo »Anna Karenina«, »Rodinné šťastie« atď. Ideál ženy, bolo jej prirodzené povolanie, totiž rodenie a vychovávanie detí, teraz považuje tieto akty za nižšie funkcie, *jeho náhľad sa teda úplne premenil.* Rodinný život, ktorý sa mu vtedy zdal ako prvou podmienkou ľudského šťastia, považuje teraz za škodný. Prevrat ten bol tak ohromný, že nemožno skoro naň veriť a dnes je dosť ľudí, ktorí čakajú na reakciu tejto stránky jeho idealismu.

Celkový dojem románu sa zdá mnohým nedostatočným. Na mňa urobil román tento prajný dojem. Nesúhlasím vo všetkom, bo som presvedčený, že Tolstoj v mnohom preháňal, že bol stranícky. Jeho líčenie ruskej justicie je zdrcujúce, postavy sudcov nereálne. Nemôžem veriť, žeby sudcovia ruskí také karikatúri mohli byť. Ale Tostoj týmto akiste nechcel nič inšie charakterisovať, ako tú veľkú duševnú porobu, v ktorej ruský ľud žije. Že zákoník ruský je stredovekový, to neodtají ani ten najväčší obdivovateľ ruského carismu, žeby ale ruskí sudcovia ***všetci boli nemravní*** to nemôžno veriť. ***A. Štefánek.***

Ľudová literatúra.

Nedávno len bolo heslom po celom Slovensku, píšme pre ľud, vydávajme dobré, lacné knižky, sorganisujme mládež k práci literárnej, dajme jej príležitosť cvičiť sa a vzdelávať v spisbe. Keď pred dvoma rokami poukázali sme v tomto časopise, na tú strašnú biedu literárnu, na úplný nedostatok kníh pre ľud, keď otvoreno povedali sme, že nepíše sa u nás pre skutočné potreby ľudu, že nepíše sa časove a pokrokove a docela nie populárne, bolo zle nedobre na nás. Naša kritika, vlastne náš výkrik mal dvojaký účel, napraviť, odčiniť zlo, povzbudiť mládež ku práci.

A v skutku zdalo sa, že ruch v mládeži bude blahodárne pôsobiť na latentné sily národa, že v kruh pracovníkov vtiahnutí budú ľudia noví, svieži.

My verili sme v oživotvorenie našej literárnej produkcie, nášho umeleckého tvorenia na poli spisby ľudovej. Tešili sme sa myšlienke a priali jej, to uprimne vyznáme i dnes, veď mysleli sme že založením »Hlasu« po nepatrných šarvátkach, *uskutoční sa užitočné rozdelenie pracovných síl, že vojde v život, i u nás na Slovensku prepotrebná delba práce.*

My ovšem z počiatku vytýkali sme, že veľká časť mládeže nepracuje, a nekoná povinnosť voči ľudu a voči vlastnému svedomiu. Najprv tvrdilo sa, áno mládež pracuje ale »inde« nie v »Hlase«, hľadali sme to »inde«, no nebolo ho v ľudových slovenských spisoch, to »inde« bolo len chabou rúškou nečinnosti a nepracovitosti. Lenže rúško bolo priezračné, za ňou prázdnota, nihil. V tom priskočili starší na pomoc s heslom »vydávajte spisy pre ľud« a tak povstal pohyb, ktorý mal ukázať svetu, národu, že i tá druhá čiastka mládeže pracuje a slúži osvete a pokroku slovenského ľudu.

Dnes leží pred nami 3. sošit »Zábavnych a poučných knižiek« a tento sošitok povedá nám hlasne, makave, jako pracuje mládež, čo robia tí »priatelia slovenského ľudu«! V jednom prekonali sa, v namyslenosti! Namysleli si, že budú pracovať, že k nim pridružia sa aj iní pracovníci z mládeže, že utvoria družinu mladej slovenskej generácie a podoprú starých, pomaly vymierajúcich pracovníkov. Z pôvodného plánu nič neprešlo v život, len vydávanie spiskov a nič nesplnilo sa z tužieb. *Dnes už nik nebude pochybovať o tom, že celý podnik svrhnul sa v papier a tlač, v expedíciu a administráciu.*

V loní aspoň predmluva niesla meno mladého advokáta, dnes na prvom mieste najdete v knížke — ktorá mala sa pôvodne stať obrazom duševnej vyspelosti, energie a pracovitosti veľkej časti mládeže slovenskej, článok od slovenského veteràna, slabú rozprávočku od Fr. Sasineka.

Ubohá redakcia »knižiek« musela putovať až do Maria Celly aby si zaopatrila článok na prvé miesto. Či mal slúžiť, tento práve sedemdesiatu ročnicu života svojho sláviaci spisovateľ, tento typ práce neúnavnej len za vlechu, a či mal povzbudiť, pobúriť spiacich, svojim vypísaným perom tento starý pán? Škoda veru budiť mrtvoly, marné volať na hluchých, a darmo ukazovať hvezdu spásy tým, ktorí sú slepí.

Hnusná lieň zažrala sa do duší slovenskej mládeže, hriech a zlo plodiaca nečinnosť ovládala mládež našu.

Úsmev útrpnosti vynutí knižočka podávaná *mládežou* čo novoročný dar slovenskému ľudu. Nie preto, že je ona obsahom slabá, ale preto, lebo neukazuje to, čo vlastne bolo jej určením a v čom sme my vidieť chceli to »inde« v ktorom mládež pracuje. Nepredstavuje prácu mládeže, nie jej pokusy, nie vystúpenie na dráhu života, nie snahu pomôcť ľudu hospodársky.

Ani len literou neprispela *mládež* do tohoto sošitku!

Ani jednej pôvodnej práce niet v nej od študenta, akademika; kde je tých 100 akademikov s ktorými sa naši národovci vždy chlúbia, všetci vari len neexpedujú a nelepia pásky?

Takouto prácou neslúži sa pokroku nie osvete nášho ľudu.

Na to obetoval národ peniaze, aby starí páni za honoráre (ak je práca dobrá, zaslúži si ho) písali pre mládež romantické rozprávočky, aby redakcia nasnášala, navystrihovala a sostavila »Dve na tri« alebo »Všeličo«?! K obsahu vrátime sa.

Bratia minuli ste sa cieľu! Dr. *P. Blaho.*

Vzpomínky a dojmy.

Bylo to na počátku 90-tých let, když vydal jsem se do Vídně na universitu. Přiznávam se, že mně bylo tak divně u srdce, když opouštěl jsem domov. Na jedné straně radosť, že jsem se už zbavil bezmyšlénkovitého otroctví gymnasialního spolu s nekonečným sebevědomím akademika, na druhé straně strach před německou Vídni, do níž jsem šel tak nerad, pak zvědavost na neobmezený, volný život studenta vysokých škol, z krátka duše má překypovala těmi nejrůznějšími city. — Vedl mě tam dobrý přítel Palko, který zvláštně první čas starostlivě nade mnou rozpínal otcovské svoje ruce. Pamatuju se, jak ještě cestou mě zasvěcoval do poměrů universitních a kreslil jasnými barvami obraz mého budoucího života.

Konečně Vídeň! Babylonskou vřavou lidí, vozů a tramwaí jsme přišli až do vídeňské latinské čtvrti v IX. okresu. Našli jsme si společný byt, urovnali poněkud svůj zevnějšek a hned jsme se vydali na návštěvu k tehdejšímu nestoru slovenského studenstva ve Vídni, p. Dr. W. Už cestou vykládal mně o něm mnoho Palko, a tak hořel jsem nedočkavostí poznati ho osobně. Uvítala nás starší paní, jeho matka, která mluvila roztomilou slovenčinou; uvedla nás do jednoduše ale vkusně zařízené světničky, že »šak Janko hneď bude tuná«. Palko už povzpomínal s paní W. živých i mrtvých, ale Janko nešel. Zatím přišel starý F. starší, rozšafný pán a podal mně svou neobyčejně měkkou ruku na uvítaní usmívaje se tak divně na mně mladého zajíce plného illusí. Pokládal jsem si to za nemalou česť, poněvadž jsem byl přesvědčen, že je nejméně soudním radou. No konečně přišel Dr. Ach pro Boha tak malý, drobounký človíček, ale s neobyčejně intelligentní hlavou. Mluvilo se o nadcházejícím právě jubileu Kollárově. W. měl hlavu plnou myšlének, které pomalu před námi rozvinoval, sám kritisoval a s Pastrnkovými srovnával. Seděl jsem tiše jak pěna, a úcta k tomuto človeku ve mě rostla stále výš.

Večer konečně mě zavedl Palko do kteréhosi ze Stammlokálů tehdejších Slováků. V nevelikė, kouřem přeplněné místnosti seděla okolo dlouhého stolu řada omšených hlav. Už zdaleka svítila plná, vždy spíše zamračená, než přívětivá tvář Janova, vedle něhož s nekonečným sebevědomím seděl starý Pištván. Na pravo od nich mlčící Šándor, zadumaný, jako by řešil problémy váhy světové; konečně vyzáblý Lajoš s věčně červenýma očima; řadu zakončoval bělohlavý, pohyblivý Janko. Přišli jsme Palko, Dr. W. a já. Uvítali mě s ja-

kousi vznešenou přívětivostí. Seděl jsem mlčky naslouchaje, pozorně nezvyklým mně tehdy zvukům slovenčiny.

Už to tak obyčejně býva, že, přijde-li někdo nový do společnosti, zatočí se hovor obyčejně na něco, co s příchozím souvisí. Tak začalo se mluviti o nás Češích. Chtěl jsem se přirozeně také nějak uplatniti v tomto hovoru a tak po nedlouhém úvodě jsem se vytasil s otázkou, proč jste se vy Slováci vlastně od nás odtrhli? Bylo by pro Vás lépe bývalo atd. Pozoroval jsem ihned, že otázka moje způsobila nepříjemný dojem. Všichni umlkli, a jen Palko víc asi k vůli slušnosti začal mně vypravovati o dějinách odtržení slovenského, pokud je ovšem sám znal.

Je to opravdu divné, a řekl bych po svých nynějších skušenostech, skoro nejapné, že kdykoli se sejde Čech se Slovákem, první co mu poví, je otázka, proč jste se odtrhli, bylo by Vám bývalo lépe s námi. Odpověd Slovákova ovšem obyčejně dopadne také tak stereotypně. Buď neví proč, anebo řekne, že to není pravda. Otázka tato bývá tak často kladena, že na Slovákovi, jehož se týkala, bývá pozorovati i jisté podráždění. Sám během času, když jsem poněkud hlouběji vnikl do poměrů slovenských, jsem se na to zlobíval. Je v tom s naší, české strany veliká porce nevědomosti a ješitnosti. Z mladších, ba myslím i málo kdo ze starších ví něco o příčinách a celém hnutí slovenského odtržení. To mu však není podnětem, aby se o věci aspoň trochu informoval, ale raději papouškuje bezmyšlénkovitě otřepanou frázi, kterou doma už tolikrát slyšel, že jí nyní beze všeho věří. Je to ješitnosť, když někdo myslí, že bychom byli neobyčejnou oporou Slováků v jich trpkém boji. Je to — německy se tomu říká Protzenthum. Vždyť touž oporou bychom mohli býti docela dobře i nyní, kdybychom chtěli. Ale co ví Čech o Moravě, Moravan o Slezsku a všichni tři o Slovensku? A za stejného spisovného jazyka by poměry tyto nebyly ani za mák lepší. Konečně upozornil docela správně jednou Vlček v »Naší Době«, že o silné, vydatné pomoci se strany české je těžko mluviti. Co pomůže uherským Němcům, že jejich soukmenovci vedou v Cislajtanii první slovo, že za nimi stojí obrovská říše německá? Nic. Podléhají maďarisaci snad ješte více než Slováci, jak viděti na Spiši a Prešpurku. Slováci zas v nedocela odůvodněném přesvědčení, že odtržení nastati musilo, bývají dokonce hrdí na okamžik, který jim dal národní samostatnosť.

Jisté je, že nyní už se na věci nedá měniti nic. Vyhnulo by se však mnohému nedorozumění, kdyby konečně někdo hnul dějinami odtržení. Dosud mluví se jen velmi mnoho řečí, které vždy začínají Bernolákem a končí Štúrem, kladouce důraz na stále se zvětšující rozdíly mezi oběma jazyky (i na Kollára se odvolávají). Je sice pravda,

že rozdíl jazykový v té příčině mnoho způsobil, ale nebyl všechno. Vždyť ještě nyní, kdy oba jazyky už 50 let se samostatně vyvíjejí, kdy slovenčina jistě v mnohém běžela o pomoc k ruštině, rozdíl ten není tak veliký, aby se Čech se Slovákem nesrozuměl. Ba přes všechny separatistické snahy slovenské strany národní, lidé na Slovensku umějí čísti česky. Příčina vězela jistě jinde. Byla to asi politika, a osmělil bych se tvrditi i dojisté míry osobní ješitnost tehdejších vůdců na obou stranách, která podnět dala k tomuto neblahému kroku.*)

Byl by to velmi vděčný kus práce, kdyby některý s historiků otázků tuto kriticky probral. Vždyť ještě žijí pamětníci oněch dějů, ba i ten, kdo se strany Slováků byl tak obviňován a nepřímo snad dal podnět k odtržení, Dr. Rieger. (?) Jsem přesvědčen, že by sice spadlo kus glorioly Riegrovi i Hurbanovi a Štúrovi, ale věc byla by aspoň vyjasněna. V čase, kdy jsem přišel do Vídně, byl »Tatran« rozpuštěn. Pro nějakou maličkost, o níž — mimochodem řečeno — jsem se nikdy nedověděl nic určitého, ve které vláda uherská spatřovala nebezpečí pro stát uherský, rozpustila vůči úřadům uherským až příliš ochotná policie vídeňská jediný akademický spolek slovenský, existující už od čtvrť století, k němuž pojily se vzpomínky celých generací. Místnosť spolková — nemýlím-li se byla v Höfergasse — pro uherské úřady už sama byla dost podezřelá; vždyť bydlel »Tatran« jako podnájemník u ruské »Bukoviny«.

Tak měl jsem příležitost při prvém svojem vkročení do »Tatrana« seznámiti se s neobyčejně důkladnými c. k. pečeťmi, které visely na knihovnách, stolech, z krátka na veškerém majetku »Tatrana«.

Nebyl jsem tehdy ještě ve Vídni, když rozpuštění »Tatrana« bylo nařízeno, ale dovedu si představiti, že pro tehdejší kolonii slovenskou muselo rozpuštění »Tatrana« býti ránou krutou. Nepracovalo se v něm sice tuze vážně, ale tradice ještě od starého Okolia dochované, byly každému drahé. — Při laskavosti uherské vlády vůči slovenským spolkům bylo málo naděje na restituci »Tatrana«. Rozhodla se tedy tehdejší mladá intelligence založiti nový spolok slovenský. Založení nového spolku byla práce Dr. W. jakož bylo i jeho myšlénkou, že nový spolek neměl býti střediskem výlučně akademickým, nybrž měl na půdě své pojiti lid i intelligenci ve Vídni žijící po příkladě jiných spolků slovenských v cizině »Detvana« a »Slov. spolku« v Pešti. Byla to myšlénka jistě zdravá. Vždyť studentů bylo ve Vídni bez toho málo, a naděje na vydatný, nový podrost bylo ještě méně. Právníci už tehdy nemohli v Předlitavsku trvale studovati, a dalo se očekávati, že vláda

*) Svéhlavosť, naprostá odlúčenosť vodcov, nedostatok dopravných prostriedkov patria iste medzi vážne príčiny takzv. odtrhnutia. Red.

uherská spíše ještě více omezí volnost studia v cizině, než aby popustila. Na druhé straně třeba vyznati, že v té době vídeňská studující mládež byla na Slovensku dost diskreditovaná. Několik starších pánů, kteří za žádnou cenu nemohli dostudovati a osvojili si vlastnosti spíš pivních než národních hrdinů zastrašovalo před návštěvou Vídně.

Za takových okolností založen slov. lit. spolok »Národ«. Bohužel dlužno pravdě průchod dáti, že okolnosti, za kterých byl založen na něm ještě nyní znáti, a což horšího, že »Národ« na ně stále stone. Měl to býti spolek pro intelligenci i pro lid. Theoreticky velmi dobrá myšlénka, v praxi však se ukázala málo života schopnou. Z »Národa« udělán netopýr, který inteligenci nevyhovoval, poněvadž se musela snižovati k úrovni lidu (a k tomu neměla porozumění), tomuto ovšem vyhovoval ještě méně. Kde také pro vídeňské Slováky literární a řečnický spolek, pro lidi, kteří pod slovem spolek znali jen vídeňské Losvereiny a snad ještě nějaký ten pohřební spolek; pro lidi, kteří chtěli se spolku vystoupiti, poněvadž si zkratku lit. (erární) vykládali jako liberální. Ale o tom na jiném místě; vraťme se k životu a činnosti »Tatrana«.

(Pokračovanie nasl.).

Umenie veda a literatúra.

Nevieme kam vložiť to, čo napísať nám káže svedomie a povinnosť. Literatúra je to nie, baseň je to nie ale keďže to už vyšlo v »Slov. Pohľadoch« č. 12 r. 900, nuž dáme to do rubriky »literatúry« bárs takej »literatúry« ako je že vraj »báseň« »Exegi« nieto na celom širokom svete. Básnik »V« (prečo nie »klo-»básnik« venoval ju p. redaktorovi Jozefovi Škultétymu a v nej hovorí básnik o »jame« (hlbokej?) v ktorej že sa vraj skrýva zdroj krištálovy a potom, že mu ako junošovi »víla« takto zalichotila: že k zdroju šuhaj! Boh ti dal požehnanie z vysokosti; už z bielych pŕs ssal si »ideále« (?) tvoji predkovia bárs boli ešte v tme, ctní mužia už boli a otec to bol Titán prikovaný »intrikou« (?) k vieske a predsa boril sa za národ z hluchej jamy. »Nuž šuhaj, hovorí víla: šľachetná krv v tebe prúdi . . . A šuhaj (V . . .) išiel. Pohrdol **slávou sveta,** láskou ba i **zlatom**. Jeho len víla okuzlila. A slávy bolo dosť: šémy, deje, vidoviská, pal lásky, surma, Tatry, vrcholce, oblaky hviezdy, zefyr, rachétle a bubon, slovom všetko čo taký básnik potrebuje aby si dobyl slávy. Ale čo sa nestalo: básnik musel »sŕkať hanu hlupcov« a pri »jeho veľkosti sa plazila drobná háveď«, »**úžera**« bo vyhľadala a pije »mzdu jeho krve« a ešte neni sytá, lebo básnik má v »hĺbke hrudi« »kvapku (!!) krve« a úžera ešte i tú kvapku chce vycecať.

Ale básnik je obor ako bývajú básnici takí »veľkí« obyčajne. On letí cez hory a doly (opatrní hovoria, že mal by radšej po ceste kráčať) a »hruď« mu horí ale nie dákym obyčajným, ale fajnovým »svatojanským ohňom« a že »spev« jeho bude zvučať cez »äóny«. A on je nie menším vtákom ako orlom. Úžera mu môže sobrať po telu, chlieb, ale jeho slávne meno nedochytí. On bude »žiť« čo priam úžera bude špintať, podliačiť a brojiť až dotiaľ (zas tá ubohá Tatra musí pomôcť) pokiaľ »Tatra« (ale nie banka?) stojí.

Toto má byť tá báseň. Kto vie čo sa skrýva pod rúškou, ten zaiste zhýkne úžasom, že čo upotrebujú mnohoráz »básnici« za predmet svojich »básni«. Oni majú «hlupcov« a skutočne je tak, veď dakto musí predsa prečítať ich »básne«. A pri ich »veľkosti« sa musí plaziť »háveď« lebo básnici musia mať i háveď. Ale nerozumieme už tej »úžere«. Básnik a úžera! Nuž način básnici tak zle gazdujú, alebo načo zarábajú na »taký« spôsob, že im to úžera soberie. Známe my básnikov i takých, ktorých národ »*kráľovsky*« odmenil za ich »unovanie« a uprimne vyznáme, že práve takíto básnici nech nehovoria o úžere, lebo úžery sú všeliaké.

Ináč priali by sme si od tých ľudí ktorých »víla pobozkala« viac vkusu a skromnosti. Vieme zrovna o divej reklame o výstrižkoch zo všetkých možných časopisov, vieme o nezadržaných sľuboch, vieme o ubíjaní nadaných ľudí, vieme o bubne na ktorom sa už viac ako dvadsať rokov bubnuje. Slovom vieme všetko a tá sláva a velikosť splaskne až strach, keď kto pozre na ne s triezvym okom. Pýchu, nadutosť, zlosť, žlč treba krotiť. Žiadon »velikán« takto o sebe nepíše. To sú tichí, skromní ľudia a žiadon múdry človek nenadáva, ani obecenstvu ani tým bližším do hlupcov, hávede atď. Ďaleko hľadiaci ľudia ináč hovoria. Beda národu ktorého politiku vedú *deti kráľovia a poeti* a čo priam i takí »vkusní« ako je p. V... ktorého mala pobozkať víla. Kto neverí, nech prehliadne politiku našich posledných 25 rokov a presvedčí sa.

Obavou nás naplňuje, že takéto vredy možú uzreť u nás svetlo sveta. To sú nezdravé pomery. Snáď i mretie Slov. Pohľadov je tomu príčinou. Právom sa môžeme opýtať či p. redaktor všetko prečíta čo dáva pod tlač. A či vlastne i toto shorí na ubohej hlave Masaryka? Ten veru s básnikmi »neúžerníči« a nechlamce mzdu krve. Hľa. ako sa svet čudno krúti. Ale to sme nevedeli, že príčinou k básni môže byť i zklamaný — nie poet ale . . . pugilár. Ubohý Puškin! Nevedel si k akému motivu poslúži tvoja báseň »Exegi«. *M. R.*

OBZOR.

Spoločenský. *(Slováci v Amerike).* Najnovší náš politický proces baňsko-bystrický rozprúdil i život amerických Slovákov. Doteraz boly usporiadané štyri schôdze k prejaveniu nevôle a to v Pittsburgu, Clevelande, Braddocku a Novom Yorku. O priebehu 3 shromáždení sdeluje sa nám nasledovné.

Indignačná schôdza v Pittsburgu Pa, 8. novembra 1900.

Počasie nebolo priaznivé, celý deň lialo, ba poletoval i prvý sňah. Ale to nevadilo, vyberaného obecenstva sišlo sa hojne s blízka i s ďaleka.

Besedu zahájila hudba hymnou »Hej Slováci!«, na to zaspieval spevokol »Sto ráz vrhnutí«. *Gustáv Maršall* čo predseda slávnosti víta shromaždených a predstaví *Rev. Štefana Furdeka* (terajší predseda I. Katol. Slovenskej Jednoty), jako slávnostného rečníka. Tento začal reč citátom maďarského básnika (ako voľakedy dr Michal Mudroň, brániac maď. redaktora Ardényiho, obžal. pre urazenie uhor. kráľa; obhájca započal: »Búsan szól a magyar nóta, háromszáz esztendő óta!«): »Átok reád, viszály hona, már nem vagyok fiad; átok reád igaztalan ítéleted miatt!!« *) Potom prebral utrpenie nášho národa od prvopočiatku až po dnešné dni, tiež posledný proces. Po reči tejto, prijatej s oduševnením predniesli *K. Záruba* a *J. Ďuriš* duetto na husliach, v sprievode pianistu *K. Veverku. Gustav Pivko* deklamoval báseň Ignáca Gessaya »Žaloba« a aby bolo niečo i na smiech postaral sa o to *Ján Gonda* prednáškou »Janko Pantofľa«. Spevokol na to zase zahlaholil utešenú »Hojže Bože (od Sládkoviča)« po čom vystúpil na rečnište *Peter V. Rovnianek* ktorý zobrazil terajšie postavenie národa slovenského a čo by sa malo robiť. Shromaždenie zakľúčené bolo piesňou »Kto za pravdu horí« (od K. Kuzmányho), po ktorej nasledovala tanečná zábava. Počas spoločnej večeri rečnili ešte *G. Maršall* o 15. ročnici »Am. Slov. Novín«, *Stanislav Cylkowski,* Poliak o všeslovanskej vzájomnosti, *Rev. Ján Janda* a *Fr. Pucher* o utrpení nášho národa.

Mravný výsledok tejto shôdzky bol nad očakávanie!

Indignačná schôdza v Clevelande, O. 11. novembra 1900.

Miestnosť bola plná. *Jozef Kiesel* predstavil *Fr. Puchera* ktorý sa vyslovil v podobnom smysle: Maďari oslavujú každoročne pamiatku svojich trinastich mučedlníkov, ktorých vláda rakúska dala r. 1849.

---

*) „Kliatba na teba, vlasť nesvárov, už nie som viac synom tvojím; kliatba na teba pre tvoj nespravodlivý súd".

povešať preto, že bojovali za práva a neodvislosť svojho národa. To im nikto nezazlieva, ba schvaľovať to svedčí sa. Nuž a či my Slováci nemáme svojich mučedlníkov? Potom vykladá b.-bystrický proces, vypočituje krivdy naše, uvádza výpoveď: »Opora a základný kameň každého štátu sú čisté mravy, keď tie zmiznú, Rím sa srúti a prijde do jarma«, rozberajúc v nej vyslovenú pravdu a konečne navrhuje nasl. *resolúciu*:

1. Spracovať treba *memorandum*, ktoré by podpísali všetci americkí Slováci pomocou organisácii slovenských. V tomto memorandume opýtať sa má Jeho Jasnosť kráľ uhorský, či má známosť o prisluhovaní spravodlivosti Slovákom v starom kraji. Toto memorandum zaslalo by sa prostredníctvom rak. uhorského vyslanectva vo Washingtone jeho Jasnosti kráľovi uhorskému.

2. Všemožne a pri každej príležitosti napomáhať treba *Národný Fond*, ktorý nech je základným kameňom Slovenska.

3. Všemožne máme sa starať aby naši bratia *po celom Slovensku prebudili sa zo spánku* zvlášte pomocou časopisov — osvetou k svobode!

Po tejto reči odmenenej potleskom vystúpil na rečnište *rev. Štefan Furdek*. Dôkladne objasnil celý proces b. bystritcký od jeho vzniku až po väzenie.

Uhorsko porovnával s rimskou ríšou z dôb Neronových. Navrhol doplniť resolúciu: Nech sa požiadajú všetky časopisy v Amerike, predovšetkým české, poľské a ostatné slovenské, aby svojich čitateľov základne soznámily s procesom tým.

Resolúcia na to pridelená bola výboru, do ktorého zvolili: Št. Furdeka, Fr. Puchera, Joz. Kiesela, Vojtecha Tholta, Martina Harenčára, rev. Sam. Bellu, Michala Rajsa.

Indignačná schôdza v Novom Yorku, 24 novembra 1900.

Účasť bola valná. Veľká sieň českého Sokola naplnila sa obecenstvom vnímavým, každému v tvári zračila sa vážnosť.

O 9-ej hodine zaujal svoje miesto úrad zvolený už na predbežných poradách. Predseda, *Ján Štepita* uvítal obecenstvo ohnivou, hlboko precítenou rečou, potom vyzval prítomných predsedov všetkých slovenských spolkov, odborov Nár. Slov. Spol. ako aj sokolských sborov aby zaujali tiež miesto na rečništi. Prítomné boly tiež hlavné úradníčky. Živeny. — Predstavil prvého slávnostného rečníka rev. *L Novomestského*, ktorý zreteľne vylíčil krivdy páchané na nás. Tiež zobrazil terajšie pomery Slovenska, kde práve strávil leto. Dostalo sa mu často búrlivého prejavu. Za Novomestským rečnil veľký priateľ Slovákov, pravotár *Tomáš Čapek*, ktorý dokázal, že dôkladne zná dejiny národa

nášho. Hovoril o minulosti a budúcnosti Slovákov, spomenul i literárne roztrhnutie sa národa a posudzoval to veľmi správne. Poukázal, ako sú Slováci páskou medzi všetkými Slovanmi. Potom prevzal reč *J. A. Ferienčík*, podavší jednotlivé deje z našej historie utrpenia. Po jeho odstúpení čítaný *prípis P. V. Rovnianeka*, prijatý bol pravda s pochvaľou.

A. S. Ambrose povzbudzuje k účelnejšej a čulejšej práci vo vydobývaní si práv národných, a kladie na srdce každému kto sa vráti na Slovensko, aby bol apoštolom národnej veci. *E. Jalovecký* prehovoril v mene sokolstva.

Na návrh *Gurkov* zavedená sbierka vyniesla 22.25.

Potom svolil sa výbor resolučný, ktorý má vypracovať resoluciu. Táto podá sa na patričné miesto, aby došla zaslúžného povšimnutia.

Takéto schôdzky sú odpoveďou Maďarom na posúdenie. Shromaždení podobných bude však ešte i viacej, okrem toho debatuje sa silno o processe v jednotlivých odboroch organisácií. *Amerikánskymi Slov. Novinami zavedená sbierka* vyniesla doteraz (dec. 6.) *832.11* doll.. ktorý obnos venuje sa rodinám posúdených.

—or —ek.

Spolkový. Slovenský lit. spolok »Národ« vo Viedni vydržiaval v nedeľu, dňa 23. decembra *vianočnú* slávnosť. Z príležitosti tejto ošateno bolo 6 chudobných slovenských detí. Náklad kryl sa čiastočne z peňazí, ktoré utŕžené boly odpredajom takzvaných »dobročinných lístkov«, -- odpredalo sa ich asi za 50 zl. behom posledných troch mesiacov, ostatok doložila spolková pokladňa.

Odpredajom týchto lístkov zaujatí boli menovite naši zeleninári a nasbieralo sa týmto spôsobom toľko, jako nikdy posiaľ. Pán ingenieur J. Križko s veľkou horlivosťou pracoval za tento ľudomilný podnik a »Národ« má jemu čo ďakovať, že ošatenie tohoto roku tak skvele vypadlo.

I slávnosť sama sa vydarila. Pán učiteľ Vendovsky z českej školy »Komenského«, spolu s p. Melicharom naevičili školské deti »Koledu dítek« z Vianočnej spevohry »Štedrý večer ve mlýne« od Fr. Vognera. Šesť chlapcov a štyri dievčata v slovenských a českých krojoch spievali veľmo pekne.

Aj piesne pěvecko-zábavného spolku »Hlahol« páčily sa všeobecne.

Deti deklamovali obvyklé vianočné veršíky, potom nasledovalo rečnenie a spev. Viedenskí Česi všímajú si nás čím ďalej tým viacej. Opravdová, reálna vzájomnosť československá začína sa ujímať medzi nami. **Š.**

Umelecký. *Úprkova výstava vo Viedni.* Peter Altenberg píše o Jožovi Úprkovi vo viedeňskom časopise *»Die Fackel«* nasledovne: Voľný, a jako v kúpeli rannej vône rôľ očistený od každej lži, je tento maliar — sedliak. S jednoduchosťou až nepopisateľne sladkou maluje prírodu, ktorá sa v tomto prirodzenom srdci, v tomto prirodzenom oku s vlastnými silami obohatila. A pozri, čo nepodarilo sa evolúciam 100,000 dní, preklenúť priepasť národnostnú, stáva sa tu skrze tohoto umelca v jednom okamihu Slovenský sedliak, slovenské dievča stávajú sa nám srozumiteľnými a milými a my stisli by sme jednomu ruku, druhého pohladili by sme na líce. Rajská jednoduch. sť dýcha a prýšti z ních a nachádzajú takto harmoniu v našom lepšom »ja«. A poneváč umelec tento pozoruje a podáva to večné a spoločné srdca ľudského, prináša *bratersivo* a sesterstvo na tento svet, činí pokrevných z nepriateľov.

Role, polia, polia. Nepopisateľne sladký pokoj rozprestiera sa nad nimi ráno, v poludňajšom odpočinku, v únave popoludnia a večer.

Dievčata v milých, bieločervených sukňách, zdajú sa byť stelesneným jarom rôl a starí mužovia a ženy v blinkaní večerného zvonku dedinskej viežky, pristanú prekrásne ku týmto. Skromné a pekné sú tieto obrázky a maliara predstavuje si človek tak, jakoby ani luhať nevedel a ktorý detinsky začudovaný pozerá sa na cesty života.

Milý Karol! (Kraus). Takí nech stanú sa semenom na vašom bitevnom poli skosených ničemov.

Jako jeho krajana Hanuša Švaigera, ktorý ho najskorej ocenil, — porozumieme Jožovi Úprkovi len následkom jeho vlastných výtek.

Len nech nezabudne sa, od radosti nad opravdovým človekom, ktorý sa nám v obsahu týchto obrazov zjavuje, na tohoto maliarského znalca. Na také obrazy, ktoré sú tak malované jako Úprkova »Jízda králů«, »Processia«, »Po krste« sme aj — po tých vychvalovaných pokrokoch, ktoré secessia na poli techniky preukázala, naozaj chudobní. Dôkazom toho je i to, že umeleckému obchodníkovi ponechané bolo uviesť Úprku do Viedne, a že je to i najpádnejším potvrdením toho, čo sa minulú zimu o secessii popísalo.

Secessia neprerazila cesty ešte ani jedinému talentu, ktorý by bol predtým nepozorovaný býval. Kým secessia ku každej svojej výstavke, privláča obrazy chýrnych umelcov posledných výstav v Mnichove v Drážďanoch v Berlíne, alebo keď to má byť už niečo vyššieho z Paríža, a ku ktorým sa privesia výrobky vlastného cítenia a spôsobnosti, zatial pracuje niekoľko hodin od Viedne vzdialený veľký umelec, o ktorom sa nič nevie, kým nepostará sa o neho nezištný obchodník skorej, nežli páni zo secessie. *)

---

*) **Pôvodne mala byť Úprkova výstavka v dome secessie.** **Red**

Referáty.

Už v 5 čís. »Hlasu« referované bolo, že nový ročník *„Slovanského Přehledu“* (čís. 2 a 3) prináša peknú stať: *Postavení slovenské řeči na vlastní půdě“ od p. Karola Kálala.* Teraz chceme poukázať na ňu podrobnejšie.

Pisateľ zná pomery naše dôkladne, ako to svedčia všetky jeho články v rôznych časopisoch roztrúsené. I v tejto stati líči znamenite náš stav, a poneváč i zaslúžime (intelligencia), karhá nás.

Líči obšírne pomery školské od detských opatrovieň počínajúc až po universitu, prechádza potom na cirkevný život katolícky aj evanjelický, opisuje kňazov, semináre, na to preberá držanie sa obcí, mestských zástupiteľství, úradov slúžnovských, stoličných, súdov, pozemkových a berných úradov, dráh, pošty, voči slovenskému jazyku, o jej vypudzovaní už aj v obchode a priemysle a končí významnou charakteristikou »výkvetu národa« ako sa radi nazývajú. Prepusťme však jemu slovo:

Na *universitě* budapeštské je stolice řeči rumunské a německé, ale slovenské nikoli, ač je Slováků v Uhrách více než Rumunů neb Němců. Už tato jediná věc dosvědčuje, v jakém jsou Slováci ponížení. Na území slovenském jsou čtyři právnické fakulty, na nichž rovněž slova slovenského neslyšeti. *Střední školy* (30 gymnasií a 5 reálek) a ústavy učitelské (15) jsou ryze maďarské. Slovenština není tu ani předmětem nepovinným. Professorům se dovoluje učiti soukromě různým řečem, na př. angličině, frančině, ale jistě se žádný neodváží ohlásit, že bude vyučovati řeči nejpotřebnější a nejbližší, totiž slovenštine. Pravděpodobně zaplatil by takový odvážlivec smělost tu svou existencí. Řídké jsou výjimky, že professor dovolí, aby žák v nejnižších třídách vyjádřil se tu a tam po slovensku, nemůže-li maďarského slova vzpomenouti. Z pravidla slovenské slovo je v ústech studujícího tajným a vlastizrádným zločinem. Professoři vybírají si udavače, kteří oznamují druhy své, kdykoli promluvili slovensky, ať už ve škole, na ulici nebo v domácnosti. Zvláště pak kniha slovenská v rukou studujícího je zločinem, pro nějž již mnoho mladíků ze škol vyloučeno bylo. Ministerstvo vyučování už před lety vydalo nařízení, že pro panslavismus mají býti studující vyloučeni ze všech uherských škol. A co je u Maďarů panslavismus? Slovenské slovo v ústech vzdělaného Slováka, maďarsky umějícího, je panslavismus, je vlastizráda. Je to sice směšné, ale je tomu tak. Při některých gymnasiích byly z dřívějších dob slovenské knihovny; ty byly spáleny aneb vyneseny na půdu. Professoři, třeba ve svém

nitru vlastenci, mluví na veřejných místech maďarsky nebo německy. Vídával jsem, kterak gymasijní professor, rodilý Slovák, navštěvoval evangelického faráře, vlastence; sedávali v přítmí, srdečně rozpráběli, ale professor začínal vždy rozmluvu po německu. On může ustoupit od maďarštiny a utéci se k němčině, ale slovensky promluvit se bojí.*) Toliko s přáteli dobře vyzkoušenými odváží se mluvit slovensky, a to jen v soukromí. Kolikráte jsem na procházce za městem pozoroval, že se některý člověk obracel, chtěje zvěděti, kdo jde za ním: mluvil zapovězenou řečí — slovenskou. Vlastenci slovenští učí se slovensky psáti soukromně, obyčejně teprv, když vyšli ze škol. O posledných prázdninách konal jsem kousek cesty po Slovensku s dvěma bohoslovci. Byli to tajní sic, ale nadšení slovenští vlastenci. Chvílemi rozmlouvali maďarsky, a na otázku, proč tak činí, odpověděli, že něco vědeckého nedovedou si po slovensku pověděti. Slovenský studující na maďarské škole nejen že nerozhojní mateřskou řeč svou, ale on ještě mnoho slov a vazeb zapomene. V létě t. r. byl soud v ryze slovenském okrese. Jednalo se o vraždu. Nejdůležitější svědek pronesl slovo »srub«. To jest jakákoli nepatrná stavba ze dřeva sroubená, na př. ohrada kol studny, ale též chlívek na vepřový dobytek a p. Celý soud, vesměs rodilí Slováci, se tázal: Mi az srub? (Co je srub?) Ani tlumočník toho nevěděl; kancelista doběhl k slovenskému advokátovi, ale ten znal slovo to jen ve významu ohrady kolem studny, což se zase nehodilo soudci. Soudcové na Slovensku pociťují zajisté často, snad každodenně, velké nesnáze z toho, že neznají náležitě řeči lidu, ale to přece nemá žádného vlivu na nápravu. Maďarisace je tak vášnivá, že nepřipustí k sobě rozumového důvodu. —

Na *měšťanských školách* (polgárkách) je slovenština nepovinným předmětem, ale po učiteli řeči té nepožaduje se žádné kvalifikace.**) Vyučování odbývá se obyčejně špatným čtením.

Školy obecné jsou buďto *statní* nebo *konfessijní*. Na státních školách je vučovací řečí maďarština. Na učiteli záleží, vypomáhá-li si trochu slovenštinou. Státní školy jsou nejen v městech, ale i po dědinách, na př. i po některých chudobných dědinách drátenických. Školní budova má nápis maďarský (»iskola«, čte se iškola), mapy, obrazy, úřední knihy a vysvědčení, vše jest maďarské. Z takových škol vycházející mládež neumí se obyčejně ani správně po slovensku podepsati. Ve škole dětem jména pomaďarštují; Jan Ďulík dostane jméno Gyulik

*) Zajímavá náhoda! Právě mi listonoš podal dopisnici od professora na maďarském gymnasiu, takto slovenského vlastence; dopisnice je slovenská, ale podpis na ní schází — přítel se bál pod slovenské slovo se podepsati.

**) Neznáme polgárky kde by sa jej vyučovalo. Red.

János (čte se: Dulik Jánoš). Prohlédněte si pracovní knížku drátenlkův a uvidíte, že mají všickni jména svá pomaďarštěná; tak znetvořují též jména ve školách. V některém kraji sedláci mají svá jména nade vrátky — viděl jsem to jmenovitě z Pukánce do Levic — a to vše po maďarsku, na př. Szlanyinka Görty (má býti: György, čte se: Ďörď, t. j. Jiří). To jsou stopy státních (maďarských) škol. Žáci ze státních škol vyšlí umějí maďarsky číst, ale nikoli mluvit; umějí slovensky mluvit (ovšem z domu), ale neumějí slojvensky psát. Psávají maďarským pravopisem, na př. pesz, skola, gyetyi (děti), cztyeni (ctěný) a p.

Konfessijní školy jsou buďto katolické nebo evangelické. *Toliko v těchto školách má slovenská řeč svůj titulek.* To jest vyučovací řečí slovenština a slovenské jsou i úřední knihy, rozvrh hodin a vysvědčení žáků. Ale i sem tlačí se maďarisace dosti násilně. Je-li farář, ať katolický nebo evangelický, maďarón, pomaďarštuje i školu. Velmi často škola konfessijní je tak maďarská jako škola státní. Maďarština, jakožto řeč státní, je povinným předmětem i na školách konfessijních. Už v nejnižší třídě děti se v názorném vyučování učí jmenovati předměty slovensky a maďarsky, a čím výše, tím je maďarštiny více. Ačkoli zákon káže učiti maďarštině jen jako předmětu, přece maďarisace má tolik donucovacích prostředků, že i na nejlepších slovenských školách vyučuje se zvláště zeměpisu a dějepisu, mnohdy ještě jiným předmětům, v jazyce maďarském. *Jsou tedy tak zvané slovenské školy vlastně školami utrakvistickými, mnohdy víc maďarskými než slovenskými.* Záleží, jak jsem už řekl, na faráři, a kromě něho též na učiteli. Učitel maďaron míchá maďarštinu do všech předmětů, i do počtů, a je jist, že se mu od církevního dozoru nic za to nestane, že jej naopak očekává odměna a uznání od státního inspektora, který dozírá i na školy konfessijní. Za zvláště dobré prospěchy v maďarštině dostávají učitelé stipendia a jsou vůbec účastníky panské přízně, která je všude tak svůdná, že si podmaňuje, žel, lidi bohaté a samostatné, tím spíše pak bídně placeného a opovrhovaného učitele. I na takových konfessijních školách, kde je učitelem uvědomělý vlastenec, vyučování slovenštině omezuje se z pravidla *na pouhé čtení z čítanky*. Je veru velmi málo slovenských škol, kde se učí i slovenské mluvnici. Ale třeba tu říci, že sami učitelé — čest výjimkám — slovenské mluvnice a pravopisu neznají. Vždyť se vzdělávali toliko ve školách maďarských. Dostávám častěji dopisy od slovenských učitelů, ale zřídka se objeví list prostý chyb pravopisných. I učitelé spisovatelé, učitelé redaktoři dělají chyby! Nevysmívám se, věda, že neměli kde se mateřské řeči správně naučit. Nedávno dostal jsem dopis od kandidáta učitelství ze IV. ročníku. Chtěl české knihy, byl tedy národně uvědomělý, ale dopis jeho (sloven-

ský) byl tak nedokonalý a nesprávný, že jsem těžko porozuměl, čeho ode mne žádá. Za krátko bude takovému mladíku vyučovati slovenkou mládež, a on neumí napsati správně slovenské věty!

Poněvadž je universita maďarská — tak rozumovali Maďaři před veřejností — musí být i gymnasia maďarská, aby náležitě universitní mládež připravila. A poněvadž jsou střední školy maďarské, musí býti maďarské i školy obecné, neboť již přijímací zkouška do škol středních koná se v jazyce maďarském. Ale učitelé škol obecných, musíce slovenské děti učit po maďarsku, mají velkou obtíž, a tak našli maďarisatoři důvod, že škola obecná musí býti podepřena *maďarskou opatrovnou*, tak zv. óvodou. R. 1891 vydán byl zákon, dle něhož má býti óvoda v každé obci, vyučovací řečí je maďarština, a děti jsou *povinny* chodit do nich ode tří let do šesti. Jen ty děti nemusí do opatrovny chodit, jejichž rodiče mohou se prokázati, že jsou s to, aby doma výchovu opatroven nahradili. Poněvadž je vyučovací řečí maďarština, slovenský sedlák neb řemeselník nemůže se ovšem takovou způsobilostí prokázati, za to sedlák maďarský tuto způsobilost má. Viděti, že óvody jsou nalíčeny na děti maďarské, aby se dříve naučili maďarsky, než se rozvinul jejich jazyk mateřský. Pěstounkou bývá z pravidla rodilá Maďarka, neznající slova slovenského. Opatrovny vydržují obce 3procentní přirážkou, ale stát má k nim dozor; poněvadž se obce vzpírají novému nákladu, nevyhovuje se zákonu zplna, tak že óvody sou sice po všech městech, ale v dědinách je jich málo. —

Nyní se rozhlédneme, jaké postavení zaujímá slovenská řeč v *církvi katolické a evangelické.*

Na Slovensku je šest biskupů, rozumí se Maďarů; Slovák se biskupem nestane. Semináře a klášterní ústavy jsou ryze maďarské a tak šovinistické jako střední školy. I tady professoři přemlouvají chovance, aby si slovenská jména pomaďarštili, dovozujíce, že slovenské jméno je pokořující signum na vzdělaném a důstojný úřad zaujímajícím člověku. Bohoslovci necvičí se na seminářích ani ve slovenském kázání, ani v katechisování, ani ve čtení evangelia. Právě kněz, maje šlechtit cit, potřebuje znáti řeč lidu do podrobností, ale on, vyjda ze semináře, nezná jí ani tolik, jako poslední pastevec na dědině. Tak se starají slovenští biskupové o své ovečky. Jsou to političtí šovéni, jimž jako druhým vášnivcům na ničem nezáleží, než na tom, aby již již po celých Uhrách zahlaholila ze všech úst maďarská státní řeč. Jsou případy, že biskupové dosadí do slovenské dědiny kněze Maďara, jenž nezná slova slovenského, tak že i Otčenáš modlí se s papírku. Taková je tedy v církvi neváženost k jazyku slovenskému! Biskup přichází do slovenských dědin a promlouvá k lidu maďarsky, chválí děti za to, že jej po-

zdravují »Dičirtešik a Jezuš Kristuš«. Marschall, kněz ve Sv. Jiří u Prešpurka, sepsal maďarsko-slovenské modlitby, tak že při rozevření knížky je na levé straně text maďarský, na pravé slovenský. V předmluvě praví, že kdo se slovensky modlí, dobře činí, ale kdo se maďarsky modlí, lépe činí. Slovenští kněží, procházejíce se po dědinách a besedujíce na hostinách, rádi rozmlouvají po maďarsku; i když přijdou přes hranice, na Moravu, na př. do lázní v Luhačovicích, pyšní se maďarštinou. Národně uvědomělých kněží katolických, slovenskou literaturu čítajících, slovensky správně píšících, je tuze málo. Matriky a jiné úřední knihy píší se latinsky, křestní listy též.

Evangeličtí kněží jsou národu věrnější. Slovenští evangelíci, počtem asi 650.000, jsou kořenem svým odchovanci Husitů a českých emigrantů, česká Kralická Bible je základní jejich kniha náboženská, oni mají též staré české písně nábožné, mají ve veliké uctivosti Husa, České Bratry . . . je tedy u nich národnost sdružena se samým náboženstvím a tak přirozeně jsou evangeličtí Slováci v národnosti pevnější než Slováci katoličtí. Kdyby bylo osudem slovenské řeči, aby vyhynula, naposled by zaznívala v evangelické rodině.

V 63 evangelických církvích (církev = farnost) píší se matriky a jiné úřední knihy slovensky, křestní listy též slovensky, ale maďaronům i slovenští faráři vydávají obyčejně křestní listy maďarské. Mnoho slovenských (pomaďařilých) farářů evangelických píše úřední knihy maďarsky. Senioráty *) severozápadní (Nitranský, Trenčanský, Turčanský, Oravský a Liptovský) zachovávají svou národnost, na shromážděních svých rokují a protokol píší slovensky. Ale v ostatních (jihovýchodních) seniorátech, kde jsou maďarské menšiny, ustupuje slovenština maďarštině, tak na př. protokoly o seniorátních konventech píší se jen maďarsky, před konventem zpívají se písně maďarské, a mnohé církve (farnosti) v těchto seniorátech r. 1894 se usnesly, že na oslavu millenia budou napříště místo slovenštiny užívati při bohoslužbě maďarštiny.

(Dokončenie.)

*) Seniorát je obdobný vikariátu.

Nový život.

Výstup 6.

Anička. Martin.

Martin (dnu. Špinavá šata, zlomený, biedny, iba tieň bývalého mládenca. Cez dvere.) Snáď po smrť si idem, ale veď tú hľadám. (Hlasnejšie). Pochválen Ježiš. (Dusí pohnutie a plač, len vše si utre päsťou slzu).

Anička (sa ľakne). Na vek — (nedopovie), Jejdažetimne, Martin tos' ty?

Martin. (Podáva jej ruku).

Anička. Načo si prišiel načo?

Martin. No k tebe.

Anička. Já som už vydatá.

Martin. Počul som a vidím, však nebárs ti slúži.

Anička. Však i ty si strašný, strašný, Martine. Čo je ti, pre Boha večného?

Martin (založí si päsť na čelo). Óh! ty sa pýtať môžeš? Ty už ani nechápeš, koľko som trpel? Ba div sa, že som vôbec ešte vydržal a nepošiel —

Anička. Nuž a kam?

Martin. Kam — to sám neviem. Tam, kde by už pochované bolo to srdce, ktoré toľko trpelo, a to všetko márne.

Anička. A či len tvoje trpelo?

Martin. Aj tvoje. Ale iste zabúdzalo, keď ty predsa si sa vydala.

Anička. Nevrav tak, nevrav. Mňa donútili.

Martin. Viem. Však si len predsa vari málo tvrdou bola, ty — čo si jed chcela z mojej ruky — pamätáš?

Anička (prikývne). A mal si vtedy urobiť poriadok, dnes už mohol pokoj byť.

Martin. Otráviť som ťa predsa nemohol.

Anička. A jednak otrávený môj život. Trpíš ty — nie menej ja. A čo ty? Pomaly zabudneš — —

Martin (do reči). Jak ľahko sa ti to povie.

Anička (ďalej). A budeš aj šťastný ešte.

Martin (udusí plač). Ja šťastný? bez teba? Hej, len pozri na mňa, aký som šťastný — až k smrti — bodaj by už tu bola.

Anička. Vari pre mňa — i stálo by ti to zato ďalej sa sužovať k vôli mne — vydatej žene? Nie, len zachráň svoj život, len utekaj, lebo dnes sa u nás strašné veci robia.

Martin. Ja utekať mám? Kam? Hej, k materi. Tú rád vidím; a len tá mi udržala život, ako som raz počul, že je žandár už mužom tvojim. K tej ešte —

Anička. Veď preto ťa prosím, hľaď na matku svoju starú. Utekaj od nás. Ty máš komu žiť. Veď ani sa nenazdáš — dnes už predávajú lúku čo mu mama dali aj (ukazuje na náradie) toto je všetko sekvestrované. A čo viac, ňanka niesli všetky peniaze vrátiť, čo cudzé boly.

Martin. Jaké cudzé?

Anička. Naklamané. Aj tebe že sú dlžni stodvadsať zlatých.

Martin. Mne — neviem.

Anička. Ale oni vedia — sirotské ešte.

Martin (prekvapený). Ah —

Anička. Veru tak. Veď sa dovieš, len nečakaj, tu nečakaj. Zle bude, ak ťa tu zastane.

Martin. Už horšie byť nemôže. A čo mi môže urobiť takého, čo by ma viac znivočilo, ako som. Ja sa ho nebojím, ale on sa mňa bude ešte. Som strašný, hovoríš, ale strašnejší budem, keď ho strašiť začnem, (pristúpi) len, len ty chci. Chceš? (chytí ju za ruku).

Anička. Nie, nemôžem, Martine. Na čo ty myslíš, to, keď srdce nie, zákon bráni, prísaha.

Martin. Hah, čo! Mne si prvému prisahala v srdci svojom, preň ju len vynútili z úst tvojich — nazdám sa.

Anička. Len. Ale jednak, nie Martine, mňa už podozrievala matka, ešte si tu nebol. Čo by bolo potom? A cieľa svojho by sme pred svetom predsa nedošli. Veď on by snáď ani nežiarlil — má iné, ale svet povedal by, že ja som ho vyštvala. Nie, choď preč, Martine — a prosím ťa, nikdy sa neobzri na tento dom a nevzpomeň si na mňa — hľadaj inú.

Martin. To zadrhnúť bych musel srdce svoje.

Anička. Zadrhni, ako som si ho ja musela. Choď, choď už, nelej oleja na vatriacu dušu moju. Ja vždy sa budem rozpomínať na lásku našu, a čo si trpel pre mňa — lebo mnoho si trpel.

Martin. Oj a ešte by, len bych toho nebol sa nikdy dožil, že si jeho ženou. Mne ľahko, ba sladko bolo trpeť, kým som tú novinu nepočul, ale od tej chvíle mi je každá minúta peklom a zhoreť predsa nemôžem.

Anička. Neboli sme si súdení.

Martin. Eh, divná to suďba.

Anička. Ba hej. A preto, škoda nárkov — nepomôžu, a hriech sa mi oškliví, a svedomie bysme nezadusili časom — ako ho ňanka môj nemohli.

Martin (prikyvuje).

Anička. Buď teda hrobom lásky našej — ač živým. Slúb mi to, slúb, že nikdy ma nebudeš prenasledovať.

Martin. Čo to žiadaš na mne? Čoho sa bojíš? Čo ešte ztratiť môžeš?

Anička. Statočnosť pred svetom a sama sebou. — Prosím ťa.

Martin. Nuž — nuž — ač už teraz ozaj zúfat mi prichodí, ale maj môj slub (podá ruku), že nemienim drze dorážať na teba. Pôjdem preč. A keby nie mať moja, rozlúčil bych sa navždy s tebou. (Chystá sa k odchodu). Idem, no či premôžem sa, netvrdím, ale na dnes — s Bohom!

Anička. Len kam ideš, to mi ešte povedz.

Martin (v zúfalom plači). Eh, nepýtaj sa ma to. Ja žiadal som len k vám prísť. Tu, myslel som, že nájdem raj, alebo zhyniem, no ani smrť ma už nechce. Idem k materi a potom, potom iba Boh sám zná, že kam. (Rýchle obráti sa, odchádza, mávne rukou). Alebo tu zostanem.

Anička. S bohom, Martine, a zabudni ak môžeš. — Jak sa to ľahko povie! A či ja naň môžem zabudnúť? Chcela bych, abych si ani nevzpomnela, že som ho voľakedy milovala — ale to srdce. Oj, prečo nemám skalu miesto neho, tá by ma aspoň nebolela a snáď nehrešila. S Bohom, Martine, buď šťastlivý, ako som ja nešťastlivá a sídem ti s mysli; ja pri mojom ňankovi azda tiež ľahšie ponesiem mučenia toho (plače) surovca . . . . surovca . . . (Ticho. Potom zutiera si slzy).

Výstup 7.

Anička, Matúš (vstúpi komorou).

Anička. (Je rada). Tu ste ňanka? Jak ste pochodili?

Matúš. Jak? — Tým som povedal, aby si predali —

Anička. Ale mama?

Matúš. Niet jej ešte tam.

Anička. A Pišta?

Matúš. Ten že vraj s notárom popíja v dolnej krčme.

Anička. Tak toto ešte nevie?

Matúš. Neviem, či už bola za ním. Ja len — boli tam traja občania a kasír, — složil som peniaze a povedal, čie boly a komu patria,

a vrátil som sa. Vo tri vrhy ma páni volali — nešiel som. Oni si myslia, že som ja ešte ten starý — a ja už nový človek. Veru, akobych sa bol znovu zrodil. (Sopne ruky k obrazu). Ach Bože, či ti ďakujem, tisíckráť ti ďakujem, že si mi dal tejto chvíle sa dožiť a dušu svoju si omyť.

Anička. Ačak mi už teraz, ňanka môj (hladí no po tvári) ozdraviete aj na tele, ačak?

Matúš. (Vzdychne) Dá pán Boh, dá, dcéra moja, že azda. Hej — veď kebych ja bol mohol v tých dňoch pohnút sa, lebo aspoň kričať, nebolo by sa stalo, čo sa; ale robila mati, ako by ma už ani nebolo. V komore ma zamkýňala.

Anička. Veru, veru; však sotva byste ma boli mohli ratovať. Veď mu mama ešte kedy pred sobášom dali tých päť stovák a všetko; i mňa, kebych sa nebola bránila.

Matúš. Ej bol bych sa ja podíval —

Anička. Už je dávno neskoro. Nehodno to spomínať, len žiaľ mi to pôsobí. Ja, ako dosial bolo, i na ďalej ponesiem ten život s ním — za pokoj.

Matúš. Eh, ty aj biť sa mu dáš — aj so mnou — a nevedeli by sme si pomoci? Ako ma už strhol dva razy a teba dostrčal. — Ale Pán Boh nie je náhlivý.

Anička. Aj ja si tak myslím — lebo ho napraví, alebo — (napadne jej). Ale ňanka, ani vám nevravím, nestretli ste vy Martina?

Matúš. Martina? Nie. Ako, kedy? Vari by —

Anička. Už je doma a len pred vami, čo odišiel.

Matúš. Chudák. Že si ho nezdržala — tie peniaze bych mu bol rád dal. Ja pošlem poň chlapca.

Anička. Len to nie. Pošlete mu ich.

Matúš. A aký že je, aký? vedľže vrav.

Anička. Na nepoznanie zlomený, zbiednený.

Matúš. Škoda chlapa. — Ba mi je do plaču, dievka moja, keď si pomyslím, že nebolo jej dosť, že previedla svoju vôľu, ale ešte svedčila proti nemu, že nemal k nám dovolený prístup a že on začal bitku. Boh ho požehnaj a vynahraď mu to, čo pre teba trpel bez viny. Ja bych ťa mu bol tak rád doprial, tým bych mu bol azda krivdu nahradil.

Anička. Už sa to neodstane.

Matúš. Je tak. Ale len predsa — tá mati. No, veľmi som ustatý, idem sa prevaliť. (Odíde do komory).

Anička. Veru si choďte (zavre za nim dvere) ak budete môcť v tomto lomoze a ešte ak toto sem prídu predávať.

Výstup 8.

Anička, Pišta (potom Notár, Kata a Matúš).

Pišta (dnu, hodne podpitý). Aá — to sa mi už, žena moja, páči, vidíš, od teba aj ňanku veru; ak je tak, ako mäti vraví, hneď ťa radšej mám. (Utrev si fúzy chce ju bozkať a objať).

Anička (vyhýba mu). Daj pokoj, prosím ťa.

Pišta. Bol by čert jarabí, abych ja teba nebozkal. (Pobehne a chytí ju).

Anička. Nemuč ma, nemuč; choď si za tvojimi.

Pišta. Dnes si ty moja. Iné zase inokedy. (Zvrátil ju na postel, bozkáva ju).

Anička. Pusť ma surovec, su—ro—vec — (driape sa).

Pišta (pustí ju). Si hrubianka, je pravda, ale za osemtisíc ti to ešte prežriem.

Anička. Nebudeš ich čítať, ani za ne karty brať a piť po krčmách a po kaviarňach a čo ja viem kade —

Pišta. To je už pravda — čo je z hory len do hory. (Odpľuje a tichšie). Surová a sprostá ženská! (K nej). A kto že ich bude čítať? Martin? Má už vari dôjsť. Nech len príde, ja mu už nič neurobím, aj ťa mu dám, ak budeš chceť — ja si nájdem.

Anička. Ani bych sa ťa nepýtala, keby som bola ako ty. Už aj dnes tu bol Martin — aby si vedel.

Pišta. Baá? A ste sa bozkali?

Anička. Viem ešte, čo je cit a mám kus hanby.

Pišta. Počkaj, počkaj (hnevá sa). To chceš, ačak, povedať, že ja nemám hanby, čo? (Dvíha päsť).

Anička. Nuž udri, nebude to po prvé.

Pišta. Vždy, keď zaslúžiš, lebo pysk máš jedovatý — aj s tvojim ňankom, čo nemôže — (tichšie) zdo — (predrhne) — no ale nebudem ho kliať: už dáva peniaze.

Anička. Vari tebe — ešťe sa domnievaš? Vieš, ty mame slúbil si, za cenu peňazí polepšit svoj život, avšak —

Pišta (do reči). Áno, len peniaze sem a budem ako med.

Anička. Dokiaľ? —

Pišta. Dokiaľ? — (K sebe). Osemtisíc za čas potrvá. (Hlasno). A kým ma nenahneváte, ako ma už ty začínaš.

Anička. A kým by boly peniaze. — Nuž, aby si čistú pravdu zvedel — peňazí už v dome niet. Ňanka —

Pišta (vytreští oči a pretrhne ju v reči). Čo-že? Kde by boly? (Chytí ju za plece). Aá — to ste sa tak smluvili s ňankom — strašiť

ma chcete. Však ja nie som strachoprd — a s materou ste sa nesmluvili — to vám chybí k lakaniu. No a kde že by teda boly, dla vás? —

Anička. Tam, kde ich ňanka vzali pred dvanástimi rokmi.

Pišta. Ha hó — však ne — ty lžeš!

Anička. Ba ten lhal, kto ti ináč povedal.

Pišta. (Akoby rozvažoval). Či? — Tak mati tvoja, strigaňa.

Anička. Tak tí —

Notár (prestrašený dnu a ku Kate cez dvere). Mlčať, lebo o všetko —

Kata (v zlosti). Ja, ja — (zbadá Pištu mykne chytro notára od chrbta, a zmäkne na maslo voči Pištovi).

Pišta (k notárovi). Vitaj! (Skočí ku Kate). Mati, kde sú peniaze?

Kata. No, kde by boly? Tu. (Ťahá ho stranou a vyťahuje zo záňadria). Na Pištík sto zlatých. Schovaj (sileným smiechom) a dnes sa môžeš zabaviť. Vadium som položila, lúka je tvoja, ostatné zajtrá — napozajtre dostaneš do ruky. Poď, poď tam von ti poviem — (ťahá ho von).

Pišta (váhavo ide von). No veď aj tak, lebo ja nežartujem. (Zhákne sa). Trocha sa mi to nezdá, mama, (hrozí jej prstom) aby v tom nebol dájaký hák.

Kata. Už zase, už zase — na môj dušu kresťanskú — to je slovo! Len poď a na radosť dnešnieho dňa — (vyjdú von, Pišta viac vytiahnutý Katou).

Anička (shovárala sa s notárom). Nech ich už nebúria, išli si odpočinúť.

Notár. Ja sa musím s nimi shovárať — len pár slov — tu ide o moju existenciu; a vedia čo je to?

Anička. Viem asi o čo ide.

Notár. Jaj jaj, to ich oni naviedli.

Anička. Sami prišli na to, ja som ich len posmelila.

Notár. Na čo to, načo, posmeľovať?

Kata (dnu komorou, otvára dvere, ťahá Matúša za ruku). Ba bych ťa strhala, aby už tvojmu vyčíňaniu koniec bol.

Notár. Pán rychtár, pán rychtár, čo ste to urobili? mám ženu, deti —

Matúš. Len starý hriech som vykorenil.

Notár. Ale ja nemôžem. Z čoho že ja vrátim? Ja som peniaze neodkladal. Mňa zavrú a deti, ženu kto mi bude chovať? Vám, vám ich pošlem.

Matúš. Tak, a keby chorý nebol! Ja ťa opatrovať nebudem. Peniaze si si dal a keď si chorý — vezmi si palicu a iď z dom do domu.

Notár. Tie písma aspoň kde ste podievali?

Matúš. Voľaktoré sa hneď nivočily — vedia; ale jednie sú aj tu (Zachodí) Už že to spálim.

Notár. (Ide za Matúšom do komory) Tototo — spáliť také veci. (Vzal niekoľko hárkov, strčí pod pazuchu a beží von v čertovskej radosti).

Matúš (už nevyjde). Urobia, čo chcú, mňa už svedomie nepáli.

Notár. Chachacha! Čože u nás po svedomí len sis' moja kožka zachránená. (Tichšie). To rychtár unesie, ak čo bude.

Matúš (z dvier). Poďže dnu Anička — vyzuješ ma. (Anička aj s Matúšom vnídu do komory).

Kata (tajnostne). Tak, akože. Tisíc zlatých si hneď môžu nechať, ak to prevedú.

Notár. Veď by to šlo, len keby aspoň triezvi neboli bývali, aj oni, aj občania.

Kata. Povedia, že to v chorobe urobil. Povedia, že —že— z fantazírovania.

Notár (krčí hárky do vrecka). Všetko, všetko urobím, čo sa len dá a to fantazírovanie, to bude najlepšie.

Kata. Len nemeškať. A hneď mi prídu povedať, čo je. Jaj, len aby sa Pišta nič nedozvedel. Ale som mu ešte päťdesiatkou pripchala uši.

Notár. A kde vzali?

Kata. Čo som sa ja rúk naspínala. U žida, u piatich gazdov som bola, kým som tri stovky požičala. Jaj, len bežia.

Notár. A vedia, čo mi napadá. Keby už inak nešlo, vydriapeme od neho podpis a na ich majetok dostanú ešte aj dve tisícky na intabuláciu.

Kata. To je málo — ale toto bude skorej.

Notár. Idem, idem. (Odchádza).

Kata. (Ide za nim do dvier). Bože len šťastlive. (Obráti sa). Lebo čo si počnem, kde vezmem ešte osem stovák za lúku a stovku za toto drevo. A on bude driapať peniaze. To mi už bude najťažšie. Jaj, Bože na nebi! Hlava sa mi rozštiepi toľkým bojom a trápením. Ale vydržím! — čo ako!!

Výstup 9.

Kata, Anička, Matúš.

Matúš (dnu, v krátkych pletených kapcoch v slzách, štkaním ku Kate). Ženo! Chcel som to prežrieť, ale povinný som ti to ako muž povedať, že za hriech stojíš.

Kata. Iď mi z očí.

Matúš. Ženo —

Kata. Ja ťa ani nepočúvam.

Matúš. Jednak. Ja hovorím, že môj a tvoj hriech nezatajíš a o jeho vie celý svet. A keď aj pred svetom — nezatajíš ho pred Bohom. A z čoho aj poplatíš? Kde vezmeš peniaze?

Kata. To je moja starosť.

Matúš. Len by si od nej neošedivela.

Kata. Nech! Len choď zdochýňať a bárs zdochni. Lebo to nikdy svet nevidel, že by jedon muž, jedon otec, tak pri zdravom rozume na vnivoč obrátil svoju rodinu ty — ty — ani už neviem, ako ťa nazvať.

Matúš. Ako chceš. Ale uver, že ako seba, tak teba — aj jeho — k Bohu vás chcem doviesť.

Kata. A v pekle stojím.

Matúš. To pravdu vravíš. A ako mne bolo ťažko, čím pozdejšie, tým ťažšie bude aj tebe z neho von. Žena, prosím ťa, ak je v ňom spravodlivej žilky, rozpovèdz mu — uzná; ak nie, nezachrániš ho ani všetkými peniazmi — ba mu ešte skôr na zlom krk budú. Pamätaj.

Anička. Mama, mamičko, urobte tak, urobte. Ja som mu už povedala — neverí.

Kata. Už čo by som chcela, je neskoro. Však nie, čož', žijú ľudia aj v hriechu a minú trestu. A obec — to nie jedon človek.

(Pokračovanie.)

Rozmanité zprávy.

— »Maryša«, slovenské dráma bratov Mrštíkov, dávalo sa po štyrročnej prestávke v Prahe i v Brne. Na oboch miestach bol úspech úplný. Zvlášte v Brne, ktoré predsa len bližšie leží kraju i osobám deju, pochopili činoherci »Maryšu« tak hlboko a opravdove, že rozkoš bola sa dívať na ich výkony. Toľko lásky, toľko vzdoru a trucu, toľko jedu msty a násilia, toľko sily a energie v bôlu a trápení, toľko temperamentu, ohňa a ľahkomyselnosti, dávno nevideli sme na doskách!

Život medzi slovenským ľudom moravským, je tak presne, pravdive líčený, plný krve, vznetu, vášne a pohybu, jasný, sveteľný, že uchvacuje proti vôli, otvára srdce a dotýka sa tých najtajnejších strún slovenskej duše. Áno, z duše hovoria Mrštíci každému Slovákovi, najmä zo západu.

A keby »Maryša« neznamenala viacej len kus »lidských dokumentů« i vtedy dokazovala by jasne to, že čo krásneho v tomto požehnanom kúte Moravy, čo rázovitého, myšlienkou, rečou zachovaného a pozoruhodného to bez otázky slovenské je. Čo je v »Maryši« silné, prekvapujúce, obdivuhodné, pravdenepodobné, tá verva, ten plam, tá mužnosť, tá nehynúca ľúbosť a vernosť, to lpenie na rozkazoch a prísahe, tá hrdosť v ponížení, a ku koncu ten heroismus, to všetko pravý typ z ľudu slovenského. Najsť interpretov takýchto charakterov je ťažkosť prvotriedna. Preto zaslúži také podanie »Maryše« ako previedla to slečna Bursova v Brne uznanie dvojnásobné.

Len tí rekruti, ten ľud, akoby sa boli zľakli tej bujnosti, toho výbuchu radosti a žialu pri odchode rekrutov! Ach to musí žiariť, sálať, spev musí ísť z hĺbky srdca, precítený, smiešaný s plačom, radosť, zúfanie, jed a vše objímajúca láska milá, zvrhujúca sa v okamihu v hnev a smútok, javia sa v oku mladíka slovenského, keď opúšťa milú — kerú mu bránili — keď opúšťa kamarátov. Viacej slovenskej krve, nie k Brnu, k nám sa berte bratia Mrštíci, blíž a blíž! »Maryša« bola nám nevšedným pôžitkom!

— „Slovenský Denník“ prešiel koncom mesiaca decembra 1900 v majetok p. Milana Hodžu. Hneď prvé číslo zjavilo sa v inom rúchu, formou i obsahom stal sa „Denník“ dokonalejším, duchom zostal starým, slovenským a kresťanským. Myslíme, že teraz ujme sa slov. obecenstvo s plnou dôverou tohoto najlacnejšieho, denne vychádzajúceho časopisu. Najnovšie príspevky v „Denníku“ poukazujú na to, že mladá generácia slovenská v Pešti shromažďuje sa okolo neho; táto okolnosť zabezpečuje budúcnosť „Denníka“. Staráme sa už teraz o jeho rozšírenie a odporúčame ho naším priateľom snažne.

„Slov. Denník“ vychodí každý deň ráno, len po nedeliach a sviatkoch nie. Predplatné na celý rok 12 kor. na mesiac 1 kor. Redakcia a správa v Pešťbudíne, VIII. práter u. 44.

— Maďarskí poľnohospodárski delníci socialisti, vydržiavali behom vianoc výročný sjazd v Hódmezővásárhelyi. Svoje požiadavky vyslovili v nasledujúcich bodoch: 1. Odvolanie zákona o pomere delníkov ku zamestnávateľom 2. Odvolanie slúžobníckeho zákona. 3. Úplná obecná samospráva, všeobecné volebné právo, zrušenie virilismu. 4. Zákony na ochranu delníctva. 5. Opatrovanie a podpora chorých a chudobných, poistovanie proti nehodám, na základe delníckej samosprávy. 6. Zákaz práce detí niže 14 rokov. 7. Prísne príkazy navštevovania elementárnych škôl. 8. Zrušenie agentúry, upravidelnenie delníckych pomerov na železničných dráhach. Štátné sprostredkovanie práce, pod dozorom delníkov. 9. Zrušenie akkordovej práce a zavedenie všade nádennej práce. 10. Uvedenie nedeľného odpočinku i pre slúžobníctvo. 11. Dozor nad bytmi delníkov. 12. Právo spolčovania a shromažďovania. 13. Zrušenie podnikateľstva na žatvy.

— Nová éra. Pred Vianocami vyhodili z prešovskej ev. teologickej fakulty 7 ev. bohoslovcov pre „panslavismus“, ktorý záležal v tom, že sa títo bohoslovci, Slováci dali spolu odfotografovať a svojicu maďarských kollegov nevzali medzi seba

Dľa mena sú to: Emil Vaníček, Otto Škrovina, Pavel Šolc, Vladimír Čobrda, Ján Bezek, Jan Porubiak a Jur. Janoška.

Je o tieto obete kultúrnej vyspelosti maďarskej už postarané?

— Gogoľov „Revizor“ vyšiel v preklade F. Jesenského v Skalici u Jozefa Teslíka. Preklad je dobrý, úprava úhľadná. Tešíme sa srdečne, že takýmto cenným vianočným darom obohatil prekladateľ našu chudobnú knižnú policu. Cena 1 kor. Odporúčame vrele.

— „Slovenské Listy“ začnú vychodiť v Ružomberku čo denník nákladom K. Salvu. Jedno číslo za krajciar. Odpredavači dostanú tretinu nádavkom. Toto bude druhý slovenský krajciarový denník! Vivat sequens!

— Pán učiteľ Kálal napísal dve brožurky. Účinky lihových nápojů a O Kouření. Krátke, populárne pojednania o týchto dvoch úhlavných nepriateľoch ľudského zdravia. Vyšly nákladom „Holubova učiteľského rádce“ v Lysé n. L. Cena: 12 hal. poťažne 8 halierov. Odporúčame vrele i dospelej mládeži, zvlášte pp. farárom a učiteľom a všetkým priateľom zdravia nášho ľudu.

— Jozef Gregor Tajovský vydal u J. Teslíka v Skalici svoje „Rozprávočky“. Sošitok obsahuje 6 rozprávok zo života slovenského ľudu. Cena 20 hal. Dostať u pôvodcu v Trnave a u J. Teslíka v Skalici.

— „Narodenie Pána“. Vianočná hra so spevami pre dospelých. Napísal Dr. L. Okánik. Vydal J. Teslík v Skalici. Cena 10 kr.

— Vo Gbeloch zakladá sa „Potravný spolok“.

— V Moravskom Lieskovom založený bol „úverkový spolok“.

— „Narodenie Pána“ hralo sa v Kat. Kruhu skalickom 5-krát po sebe, pri nevídanej návšteve obecenstva.

— V mliekárskych družstvách na Slatinej a v Dobronivej (zvol. st.) r. 1899. bolo 293 členov so 491 podielmi (kravy). Mlieka dodalo sa 323.320 litrov, a masla vyrobené 13.560 klg. Príjem spoločenstva za výrobky činí kor. 36.771. To sú prvé mliekárske družstva na Slovensku, založené boly r. 1899.

— „Zábavno-poučných knižiek“ vyšlo 3. číslo s názvom „Skrotenec“ rozprávka od Fr. Sasinka. Náklad obnáša 10.000 výtiskov. Cena 20 hal.

— Čulé nakladateľstvo Karola Salvu v Ružomberku vydalo „Všeobecný vreckový kalendár na rok 1901. Knižočka úhľadná, prakticky sostavená, nachádzame v nej hojne štatistických dát. Odporúčame každému. Stojí 80 halierov.

— „Neopi sa!“ menuje sa brožúrka spísaná J. A. Fábrym a B. v B. Vyšla jako tretie číslo „Knižnice vnútornomissiovej“ v cirkvi evanjelickej.

— **Opravenie.** Na str. 111 (v čís. 4. III.) v odstavci druhom má byť . . . „alebo vo Veľkej „Tátra háziiparvállalat“ a prezreli . . .„ Na str. 141. (v čís. 5. III.) v štatistickej tabulke vypadly niekde čísla. V Abaujskej činí hodnota urod. hrozna v kor. 65.732, v Gemeri urodilo sa muštu 383 hl. v Ungvárskej 2.785 hl. Na tejže strane v odstavci za tabulkou štat. čítaj. „Okrem Trenčianskej a Šárišskej všetky spomenuté . . .“

Sjazd slovanského študentstva.

Vyskytla sa myšlienka slovanského sjazdu študentského, Slováci ako vždy, i teraz s chuťou a veľkými nádejami chytli sa tejto myšlienky. V Martine stala sa dľa všeho táto myšlienka programmom mládeže na tento rok.

Po sjazde mikulášskom a schôdzke martinskej očakávali sme intensívnejší život v mládeži, verili sme vo vzpruženie síl, a videli sme v duši našej už vopred obraz čulej činnosti slovenského akademika, theologa, medika, právnika, technika, ochod. akademika, umelca, atď. Dúfali sme v polepšenie jednotlivcov a tak i v zlepšenie celkovej činnosti mládeže. Hlásali sme delbu práce, činnosť odbornú, písali o práci prázdninovej, o účinkovaní mladého theologa-kňaza medzi ľudom, spomenuli povinnosti lekára, pravotára, nabádali sme všetky vzdelané stavy, *no zvlášť mládež viedli sme horlivou snahou a prácou systematickou, k pochopeniu úkolu svojho medzi slovenským ľudom* a k uskutočneniu tých ideí, ktoré vedú nás na novej ceste k dosaženiu blaha a pokroku ľudu nášho.

Nežalujeme sa, že volali sme marne, ale ani neostýchame sa povedať, že výsledky nezodpovedajú námahám.

Na vlaňajšej schôdzke v Martine malo sa pokračovať v práci nami započatej, no vieme že to bola len parodia schôdzky mikulášskej, bez plánu, bez prípravy nemohlo to ináč ani byť.

Jako sa mohli i mnohí akademici s výsledkom spomenutej schôdzky spokojiť nerozumieme, starší páni pre náš spôsob práce a sjazdov nemajú smyslu ani lásky, preto sa im nedivíme, keď passívne pozerajú na mládež ako sa ihrá na schôdzky a kongressi, a ako vždy raz do roka »pracuje«!

No vôbec pochopiť nemôžeme, že mládež nejaví snahu napraviť podobné schôdzky, že nepokúša sa voviesť do schôdzok *programmovosť*,

že nehľadí, neusiluje sa sdokonáliť ich v inštitúciu v národe mysliacu a pracujúcu, v orgán vzájomnej kontrolly a dozoru v našom malichernom národnom hospodarení, že neuznáva hĺbku a dôležitosť tejto myšlienky, a že nevidí v nej pokrok a záruku pre budúcnosť.

Schôdzky mládeže mali by biť »učenou spoločnosťou slovenskou« s jasným cieľom; vzdelávať, kultúrne dvíhať ľud, maly by byť sťahovacou knižnicou, živým telesom učiteľským.

Ale nie, o sjazde akad. mládeže slovenskej niet reči, veď naša »peknoduchá« mládež síde sa i tak v dni martinské, poradí sa, povie si čo má na srdci, oddýchne si, určí sbieranie peňazí, apelluje na dobročinnosť slov. obecenstva, nadá Tolstojovcom, Masarykovcom a českým podplatencom a slávne určí vydávanie spisov pre ľud. No na programm takejto schôdzky netreba sa pol rokom už vopred chystať. To i my tvrdíme, veru nie.

Iné je »sjazd študentov všeslovanských« »Unia slavianského študentstva«! Tieto zvučné nadpisy majú u nás ešte vždy dobrý zvuk, odchovanci starej školy, neznajúci historiu slovanskej vzájomnosti a špecielne nášho pomeru k ostatným národom slovanským, veria v sjazdy všeslovanské a naívne veria, že vzájomnosť slovanská sama nám pomôže!

Veru výborná myšlienka, zakryť mládež slovenskú a celý národ všeslovanským plášťom, keďže naša slovenská halena je rozdriapaná na samé cáry.

Čo chceme na sjazde ukiazať, snáď to čo sme nevykonali, jako naša intelligencia opustila ľud, jako spyšnela a na duchu klesla? A čo povie naša mládež svojim slovanským bratom, vystúpi snáď so znalosťou ruštiny, jazykov juhoslovanských, pochľubí sa snáď svojou prácou v spolkoch, v Pešti, Viedni a Prahe, prednesie snáď výsledky organisácie 60,000 slov. delníkov v Pešti a 50,000 Slovákov vo Viedni? Vari len nevezmete »Skrotenca« na ukážku, lebo ani ten chudák nie je vašou prácou, a docela zbytočné je a nie bez všetkej komiky, odvolávať sa na »vydanie« tohoto sošitku ako na »prácu«!?

Myšlienka sjazdu je všeslovanský romantism, docela zvrátené pochopovanie slovanskej vzájomnosti.

Nie dokazovať »že sme tu«, ale dokazovať *čo sme a akí sme*, musí byť svätou povinnosťou každého slovenského akademika.

Prvou podmienku slepšenia nášho osudu je: vynútenie uznania zo stránky Maďarov, uznania na každom poli.

Nemať doma ceny ani hodnoty človeka, byť v očiach Maďarov inferiornym tvorom, je nielen hriechom Maďarov, ale smutným svedectvom pre nás samých, dôkazom slaboty slovenskej myšlienky, strašného úpadku doma, na vlastnej pôde.

Kým neodstránime túto smutnú skutočnosť, kým vlastnou kultúrnou prácou nezískame si úcty u nepriateľa v našej vlasti, vyznievajú slovenské návrhy na sjazd študentov všeslovanských vo fantastické bubliny.

Podpisujeme zdravý výrok »Slovenského Denníka« »dokážme páni moji, že sme tu od Prešporka po Košice«. Advokátske vytáčky v »Nár. Novinách« nezmenia náš názor a nie naše stanovisko, rozprávať o »plnomocenstve« je smiešne, nuž a kto dal pánu navrhovateľovi plnomocenstvo?

Nevieme nič o tom, žeby bola bývala k tomu cieľu svolaná schôdzka slovenských študentov, a táto snáď bola poverila navrhovateľa, aby hovoril menom »*celej*« mládeže!

»Žurnalistická povinnosť« »Slov. Denníka« ohradiť sa proti megalomanii je nám cele srozumiteľná, vyplývala z hlbokého presvedčenia a z ustáleného názoru o tejto veci. Páni moji nezakrývajte rozorvanosť, lieň a nečinnosť v mládeži slovenskej, slovanskými parade sjazdami, ale rozmýšľajte o biede ľudu, o jeho duševnej temnote a predne o našej národnej desorganisácii a budúcej schôdzke mládeže slovenskej. Slovenskej rady, iniciativi Slovanstvo nepotrebuje a časy, kde duševne viedli sme Slovanstvo už sa minuly.

Ďaleko, velmo ďaleko sú epigoni od Kollára a Šafárika!

Dr. *Pavel Blaho.*

Organisácia.

Každý rok prežitý bez organisácie
je jedna prehratá bitka,
každý rok prežitý s činnou organisáciou,
je jedna vyhratá bitka.

Mnohý čitateľ po prečítaní nadpisu povie: už zas o organisácii! — ale ja mu na to odvetím, áno, zase, veď ona je naša životná otázka a následkom toho zasluhuje, aby sme ju s očú nikdy nespúšťali.

Rozmýšľajúc o položení nášho národa musíme stŕpnuť, ako sa vydáva na pospas nepriateľovi bez akejkoľvek obrany, vynímajúc časopiseckej. Vlastne však obrana táto ani nezasluhuje toho mena, poneváč časopisectvo naše nie je národu dosiaľ nijakou záštitou, čo treba tak rozumeť, že noviny slovenské nezabránily doteraz ani jeden kráť — ani najmenšiemu — prečinu nepriateľskému. Prečo? Bo, úprimne rečeno, nestojí za nimi nikto, vynímajúc redakcie. Je pochopitelnó, že sa Maďari len smejú nad takou obranou a nevšímajúc si jej vážne leda s opovržením, *pracujú* stále aby nás vyhubili. Pracujú proti nám v literatúre, politike, súdnictve, obchode, priemysle, vôbec všade, za súručenstav Židov. A priznajme, darí sa im dielo.

Najhriešnejší hriech náš zovie sa *nepracovitosť všeobecná*, čo vyjadrené iným slovom znamená *nesorganisovanosť*. Tejto máme čo ďakovať za všetky neúspechy politické a za úpadok hospodársky. Naša nesorganisovanosť je tiež príčina, že zo všetkých národov uhorských skytáme my Slováci najviac janičiarov Maďarom.*) Už som sa i prestal diviť množstvu slovenských odpadlíkov a malému vzrastu národnej spoločnosti slovenskej uváživ, čo všetko sa robí (= nerobí), aby národ konečne prebudil sa z mrákot. V podstate nemôžeme mať za zlé vlastnej mládeži, že stáva sa nám hromadne protislovenskou pri takom tlaku úradnom vo všetkých oboroch života a pri našej nečinnosti. Veru, 95% mládeže od útleho veku nepočuje a nečíta nič o národe svojom preto, lebo jej rodičia nevedia tiež nič o snahách a cieľoch národných a spoločnosť národná je taká zbahnatelá, že sa o uvedomení mládeže zhola nič nestará.**) Pred prázdninami čítame ročne úvodníky, povzbudzujúce mládež k práci, ale viac nič. Okrem Vlčkových »Dejín literatúry slovenskej«, Dohnányiho »Povstanie národa slovenského r. 1848/9« a Hurbanovho spisu »Štefan Moyses« niet v literatúre ani knihy, ktorá by rozšírila tvoj obzor o dejinách národa. Nemáme dejín spísaných! Ktože má času a príležitosti poprečitovať všetky staré knihy a časopisy aby sa z nich poučil o našej minulosti? Nedostáva sa nám spisov, z ktorých by sme seba a iných mohli národne uvedomovať základne! Koľko obcí môžeme napočítať, kde vôbec nevidíš slovenského časopisu a slovenskej knihy vôbec — vynímajúc snáď modlitebnej? Možno povedať, že nenašlo sa ešte národovca, ktorý by čo len precestoval Šáriš, Zemplín, Ung, Abauj!***) Prednášky, shromaždenia radšej ani nespomeniem. Dokiaľ celý národ nepresiakne povedomou povinnosťou k sebe samému, dotedy všetky námahy jednotlivcov časom výjdu na zmar. Mohutnenie Židov na Slovensku v obchode, priemysle (ba už i vo verejnom živote) dlžni sme pripísať tiež len nesorganisovanosti, veď ľud sám (šefranici, plátenici, drotári, sklári, čipkári atď.) dotvrdzuje, že národ má smyslu pre podnikavosť, kupectvo, remeslo. Sú zprávy, dľa ktorých slovenskí »olejkári« a »šefranici« už v 17 a 18 stol. chodievali po trhoch v zemiach túliacich sa ku Slovensku.

Tých pár spolčekov, pár peňažných spolkov a pomocníc, niekoľko potravných a hospodárskych sdružení, nepoukazuje ešte na nijakú organisáciu, to všetko povstalo viacej *náhodou*, než pričinením sa alebo

*) Maďari podržia nadvládu v krajine len dotiaľ, kým sa budú silniť odpadkami iných národov.

**) Chceš-li sa dozvedeť o živote národa od dôb prebudenia, nenachádzaš knihy, ale musíš shánať po časopisoch roztrúsených.

***) Dr. M. Hurban tuším verboval r. 1848 aj v Šáriši.

vlivom našich vodcov poťažne ich časopisov. A tak ubehá rok za rokom, Maďari zimnične pracujúc očividome postupujú na náš úkor, my sa však ani nekýveme.*)

Ale zabúdam na voľačo! Bolo treba aby 300.000 Slovákov vysťahovalo sa do Ameriky a to Slovákov robotníkov zväčša z toho »temného zákutia Slovenska«, aby sa títo sorganisovali vo spolky a tak príkladom poslúžili bratom zanechaným doma. Jaký význam má organisácia, nasvedčujú výborne organisačné slovenské spoločenstvá americké, zvlášte »Národný Slovenský Spolok«, »Katolícka Jednota« »Evanjelická Jednota« a »Živena«. Prvý spolok má 12.000 členov s 364 odbormi, druhý vyše 13.000 členov a »Živena« 77 odborov (úplnejšie dáta nemám po ruke). Povedzme, že približne je vo všetkých spolkoch amerických 50 tisíc Slovákov a síce potratených po priestore o mnoho väčšom než je Slovensko, žijúcich po malých ostrovkoch v mori iných národov a hľa: organisácii podarilo sa za krátky čas sosbierať toľko členov a noví stále pristupujú. Je pravda, spoločenstvá tieto sú prevážne poisťujúce, ale nemožno im uprieť aj význam kultúrno-uvedomovací. Členovia totiž čítajú pilne spolkové časopisy (Amerikánske Slovenské Noviny, Jednotu atď.) kde okrem spolkových záležitostí pretriasané býva stále: naša národná otázka, pomer náš k Maďarom, Slovanom atď., prinášajú ony i belletriu, informujú o záležitosťach amerických i krajových. Noviny tieto tlačené sú v literárnej reči (Am. Slov. Noviny pôvodne tlačené boly v šarištine, s pravopisom maďarským) a učia teda východných Slovákov ju rozumeť a považovať ju za jedine oprávnenú, tiež odúčajú ich maďarskému pravopisu, ktorý užívať navykli sa v školách. Aj podielové knihy dostávajú členovia a zvlášte pekné, obsahom bohaté kalendáre.

V jednotlivých odboroch schádzajú sa členovia týždenne — mesačne, ročne sídu sa všetky odbory na konvencii a tým zas vyviňuje sa cit spolkovitosti a spolupatričnosti u nás prepotrebný.**)

Nadmietne-li niekto, že americký Slováci nemusia bojovať proti úradným prekážkam, prikývnem i ja. Ale zároveň dodávam, či chceme

*) Zajímavý úvodník priniesly „Národnie Noviny" v ktoromsi čísle; v ňomž porovnávajú pomery rakúske k uhorským a ich vývin. Pôvodca poukazuje na to, že je veľká podobnosť medzi nimi a že práve tak jako sa ony v Rakúsku rozvily a rozvíjajú v prospech ne nemeckých národností, tak bude i u nás. Mravné poučenie článku je: založme ruky, žime bezstarostne, veď pečené holubi sami priletia do huby!!!

**) Žiadúcne je, aby americkí Slováci venovali väčšiu pozornosť zakladaniu sloven. škôl, bo bez nich už nasl. generácia zanikne v mori anglickom. Kde nenie slov. školy ale jesto česká, nech ta posielajú Slováci svoje deti. Spolky by maly za to agitovať!

aby nám Maďari svobodu *darovali*, či máme len to robiť, pri čom nám úrady nerobia obtiaže; či sme už takí chabí, že sa zriekame dobrovoľne jakéhokoľvek odporu; či sme už takí slaboduchí, že nemienime naďalej pyšne znášať všetky krivdy, ústrky nepriateľov; či sme už takí vysilení, že spokojíme sa *passívnou obranou* miesto toho, aby sme sa premyslene *aktívne súčastnili boja!*

* * *

Ovšem časopisy naše volajú už dlho po organisácii, ale ďalej nerobia sa nijaké reelné kroky. Aj organisačný plán uverejnený len nedávno v »Slovenských Listoch« (zaniklých prvých), a v »Národních Novinách« od dra Štefanoviča »Z naších úloh«, zapadol už celkom v zapomenutie.

Smerodajné kruhy naše chodia okolo organisácie tak, ako okolo horúcej kaše, nedajbože začať. Prečo, neviem si vysvetliť. Či ich zastrašuje malichernosť slovenskej spoločnosti, t. j. nedostatok ľudí k organisácii nezbytných? To je veru malá starosť, organisácia pevná, premyslená, účelná, nájde už svojich ľudí aj tam, kde ani netušíme. Veď karakteristika opravdovej organisácie je, že ľudí sama k sebe priťahuje. Príklady máme zase v Amerike: chudobní robotníci slovenskí zakladajú si sami odbory (ovšem za podpory správy ústrednej), bo vidia, že z toho len osoh budú mať. Nuž a keby ľud tu na Slovensku videl, *že naša národná organisácia poskytuje mu úžitku i duševného i hmotného*, nemôhol by k nej zostať nevšímavým.*)

Pri organisácii predovšetkým dôležité je rozhodnúť sa, kde rozžať vatru, kde má byť ohnisko. Terajším strediskom národným je *Turč. Sv. Martin*, avšak sluší sa považovať ho len za dočasné stredisko. Ako Prešporok bol niekedy najvýznamnejším mestom Uhorska, ktorého význam preniesol sa pozdejšie na nepatrnú dovtedy Pešť, celkom tak ubudne aj Martinu dôležitosti s oživením národa.

Prečo Martin nemôže ostať na veky strediskom Slovenska príčiny sú: jeho nepriaznivá poloha vzhľadom k celému Slovensku a spojeniu s ním, tiež jeho malosť a malosť Turčianskej.**)

Nastáva úloha zvoliť si iné stredisko, poťažne pôsobiť na príprave iného stredobodu. K ľútosti vyznať musím: za terajších pomerov máme malý výber. Už tú okolnosť, že na Slovensku nepovstalo značnejších miest (mestá s viac než 10.000. obyvateľmi, vyčítaš na dvoch rukách)

---

*) Nedostatok slovenskej intelligencie odstraňujme povolávaním Čechov k nám, čo odporučiteľné je zvlášte v obchode a priemysle.

**) Malosť táto má pravda význam podriadenejší, ale ju cítiť už teraz a niet nádeje, že by Martin v budúcnosti, vyvinul sa vo významné mesto.

obťažuje úlohu. A predsa nepozostáva nám nič iného, než s celou silou udreť na niektoré nám zodpovedajúce mesto teraz s náterom maďarským a vydobyť si ho. Vyžaduje to ovšem námah a práce, ale veď preto sme tu, aby sme pracovali!

V spomenutom už článku od »Zvolenčana« navrhuje sa *Zvolen* za stredisko. S inej strany odporúča sa *Trnava, Pešťbudín.*

Mne zamlúva sa tiež *Zvolen**) preto, bo vystavením dráhy Ružomberok-B. Bystrica, ktorá je už pár rokov projektovaná ba i vyznačená a vymeraná, ďalej ukončením dráhy Opold-Nitra-Levice, bude k nemu snadný prístup so všetkých strán Slovenska. Rozhodnime sa teda za toto mesto a zároveň podružné stredisko na západe nech je *Trnava,* na východe *Košice.* Tieto tri mestá zpäťvydobyť pre národ a učiniť z nich ohniská práce má byť našou úlohou najbližšou.

Duch v týchto mestách nie je síce nateraz prajný našim národným snahám, ale či na pr. Praha nemala tiež nemecký náter do nedávna? Najťažšie bude dobyť Košíc. Tu maďarisácia pokročila už značne, zvlášte pre hojnosť rôznych úradov. V hlavných častách mesta bývajú maďaróni, nepatrní počtom Maďari a 4.000 Židov; Slovákov je vyše 10.000 tvoria však zväčša t. zv. »nižšiu vrstvu«, no i mešťanov je dosť. Okolie košické je národne veľmi zaostalé, biedy tu medzi ľudom tiež dosť, veď v Abaujskej začalo sa vysťahovanie do Ameriky. Východne od Košíc je malý ostrovček maďarský. Košice aj Trnava sú blízko rozhrania slovensko-maďarského a už tá okolnosť zvyšuje ich dôležitosť. I Zvolen leží bližšie ku hranici národnej, než Martin.

Stará metoda dobývania podobných miest zneje, že sa tam osadia pravotári, lekári, obchodníci, priemyselníci národne uvedomelí.**) Nezbytné je vo všetkých troch mestách vydávať lokálny časopis. V Trnave by mal vychodiť časopis, ktorý by si všímal zvlášte západného Slovenska (jeho pomery sociálne, hospodárske i politické a začal by vychovávať národ od abcedy), vo Zvolene žiadúcny je podobný časopis pre stredné Slovensko a košické noviny staraly by sa v tom istom smere o Východ. — Prípadne poukazuje síce »Starý Zvolenčan« v článku »Samoklam« (Hlas. č. 3. III.) na Martin, kde je kopa pravotárov, viacerí lekári, ďalej žurnalisti, obchodníci aj remeselníci slovenskí, a predsa nesorganisovali títo nielen maličkej Turčianskej, ale ani okresu martinského, ani mesta samého! Ale tu poznamenať možno len: *vina padá na ich hlavy.* Ani si nepredstavujem takéto vydobytie

---

*) Do ohladu vlastne môže prísť len Zvolen a B. Bystrica. — Zvolen má dľa štat. z r. 1890 obyvateľov 5.446, B. Bystrica 7.485, Trnava 11.500, Košice 28.884.

**) V Trnave už máme slov. peňažný ústav, potreba káže čím skorej taký založit aj vo Zvolene!

a obsadenie spomenutých troch miest, lebo zvlášte tie tri pozicie vyžadujú premyslenú, podelenú drobnú prácu, kde *čin nasleduje za činom.*

Pešťbudín nehodí sa za stredisko Slovenska, je ďaleko od neho, Slováci navštevujú ho málo. Čo by nám na pr. prospely: slovenské divadlo, museum a iné podobné spolky v Pešti založené? No, nesmieme podceňovať význam hlavného mesta krajiny *pri organisácii politickej*, pre stredisko tejto niet lepšieho mesta, zvlášte až budeme mať vlastných poslancov. Preto len schváliť nám prichodí, že Milan Hodža vydáva tu národný »Slovenský Denník« *), dosiaľ pravda pre kauciu nepolitický, ale smele dúfame, on stane sa politickým. Je to príprava pôdy. Mimochodom pripomínam, okolo tohoto časopisu družia sa hlavne nespokojenci s terajším vedením národným.

Toľko o stredisku.

Organisácia rozpadá sa nutne na politickú a na hospodársku od seba presne vymedzené.

Verejná *politická organisácia* je za terajších pomerov vytvorená, nemožná, ona odkázaná je výhradne na súkromé pole. Možno sa však účelne politicky sorganisovať aj bez spolku, poťažne bez spolkov, ktorích by nám maďarská vláda nepovolila. Ale i tak vykonať dá sa mnoho. Len škoda, že máme tak málo politikov skutočných, a tí čo sú, utiahnute mlčia, miesto toho aby dávali podnety k *práci* politickej, družiac okolo seba všetkých prácechtivých. Oni ponechávajú politiku nepolitikom, k veľkej škode národa. Takýto stav podáva nám ľahko vysvetlenie, že pri hlásanej politickej passivite, všetci Slováci, *aj národovci* nielen volia, ale sa i voliť dajú, a že vlastne sme bez programmu. Rub a líce.

Poneváč usnesenia shromaždenia Slovákov, Srbov, a Rumunov r. 1880 v Pešti postrádajú, teraz zrejme platnosti, národy tieto len na papieri spojily sa k spoločnému postupu a poneváč i Rumuni nie sú jednotní ohľadom passivity, a konečne poneváč *naša* passivita je docela bezvýznamná, máme sa odhodlať k *aktivite.* Maďarov to ani nehne, že my Slováci sriekame sa politickej aktivity. Naša passivita má koreň len v nezdaroch predošlých volieb. Roku 1865. prvý raz vystúpili Slováci-národovci pri voľbach činne, ale . . . všetci tridsiati kandidáti prepadli. Štyri roky neskoršie rozprúdil sa zase volebný boj. Slováci (vlastne len intelligencia sama seba) postavili znova kandidátov národných: v Pezinku dra M. Mudroňa, v Trnave J. Blahu, v Majcichove Michala Ježku, v Prievidzi Slottu, v Sliači Ľud. Turzu, v Novom Meste n/Váhom Fr. V. Sasinka, v L. Mikuláši dra P. Matúšku,

*) „Nár. Noviny“ nezmienily sa o ňom doteraz!!! Oj už, museli. Red.

v Žiline Turského, v Turci J. Jesenského, v Trenčíne Dohnányiho, v Považskej Bystrici Závodníka, v Holiči dra Ondreja Radlinského, v Svätých Jánoch Martina Čulena a v Kulpíne V. Pauliny Tótha. A čo sa nestalo zase? Všetci kandidáti prepadli, len posledný získal mandát (väčšinou 300 hlasov)! Rumuni už vtedy nesúčastnili sa volieb. R. 1874. opäť volili Paulinyho a síce v Turci, ale prepadol. On bol teda prvým i posledným zástupcom národa nášho na sneme — po dnes. Je zrejmé, voľby tieto nutne vsotily nás do passivity, ktorá však *nenie dobrovoľná. My sme preto v passivite lebo nemáme za sebou ľud, nemáme sa na koho opreť* a nie z nejakej politickej múdrosti. Zanedbávanie ľudu pomstí sa takto.

Doterajšie voľby pri ktorých vystúpil za kandidáta — uvedomelý Slovák dialy sa bez náležitých príprav s našej strany, ináč nemožný by bol taký hrozný nezdar. Pravda, že sa bezprostredne pred voľbami trocha poagitovalo a že vtehdajšie časopisy trocha rozjímaly o voľbách, ale kamže to vnikalo? Ba r. 1865 pred voľbami vydali národovci aj brožúru »Vlastimil«, pojednávajúcu o vyslaneckých voľbách a poučujúcu ľud o jeho právach (ona bola i hromadne habaná úradmi). To všetko bolo len tak naspech. Oni tiež primnoho spoliehali sa na peniaze — oproti prevahe peňažnej a hrubej sile so strany Maďarov a maďarónov. Doplňme obrázok: ľud len práve oslobodený od poddanstva bol ešte príliš otrockým a ústupčivým proti zemanom a úradníkom. Za takých okolností mala vláda a Maďari iste snadnú úlohu, aby roduverný Slovák neobjavil sa na sneme.

A po takých výborných priúčkach, myslíte, že sme zmenili taktiku? Horkýže! Povedalo sa: proti terroru maďarskému sme bezvládni, vstúpme do passivity ako Rumuni a Maďari budú sa domnievať, že by sme síce mohli súčatniť sa volieb, ale nechceme. Passivita je znamenitý pláštik. Krídla sklesly, oči sa zažmúrily a krásne spíme.

Niektoré české časopisy priniesly zprávu, dľa ktorej Slováci najbližšie zanechajú passivitu na základe dohovoru na súkromej porade v lete roku minulého. Neviem čo pravdy je v tom, veď stará národná strana radí sa o všetkom potmehúdsky, ale to viem, že ačkoľvek sú voľby už na krku, nekonajú sa ešte nijaké prípravy. Vystúpia-li, budeme bohatší o novú blamážu, bo niet na Slovensku okresu, kde by národný kandidát prerazil. Radšej odložme ešte na dobu neskoršiu postavenie našich kandidátov, a čas ten využime prácou, prípravami, nech nás voľby po 6 rokoch nenájdu zase nepripravených.

Poučenie minulých volieb je: *vystupovať len po náležitom uvedomení ľudu a netrieštiť sily na šírom poli.*

Podelení súc administratívne na stolice, odporúča sa šetriť tohoto podelenia i pri súkromnej politickej organisácii. V Šrobárovom článku, »O národnom úspechu a jeho podmienkach« (Hlas. I. 193.) poukazuje sa na dôležitosť organisácie dľa žúp, a ona je i nezbytná.

Nakoľko znám pomery Slovenska, odporúčam za prvé stolice, kde malo by sa začať politicky pracovať: *Liptov, Oravu, Turec,*)* ale predovšetkým Liptov. V Liptovskej volia sa dva poslanci, jeden v Mikuláši, druhý v Ružomberku. Teraz sú oba vládni. P. Matúška zvolený horným Liptovom má čo ďakovať svoj mandát len rodinkárstvu. Ľudová strana pokúsila sa už tri razy v dolnom Liptove postaviť svojho kandidáta — posledný raz Andrej Hlinka bol volený — avšak vždy bez úspechu, tiež len pre nesriadenosť, ťažkopádnosť, pri Hlinkovej voľbe i ústredný výbor ľudov. strany prejavoval nesympatiu s kandidátom, lebo ten je osvedčený Slovák. A predsa, ľud Liptova je vnímavý, nám prístupný, len prebudiť ho treba a nedať mu viac zaspať: naša vec iste vyhrá.

Nech sa utvorí pre túto stolicu výkonný výbor v čele s drom M. Štefanovičom rozdelený na 2 čiastky, jednej pripadlo by spracovať mikulášsky okres, druhej ružomberský. Výbor poriadal by častejšie za viac rokov prednášky po obciach, na ktorých prednáškach poučoval by sa ľud osnovne o voľbách obecných, i krajinských, o ích význame, o právach Slováka ako človeka, o dôstojnosti ľudskej, ďalej vysvetlovaly by sa zákony a naše pomery-sociálne, hospodárske, školské atď., ale vždy tak, aby sa do Maďarov nezavadilo, síce prednášky vláda a úrady by prekazily. Časopisy zaopatrily by si od farárov, učiteľov a iných adresy vplivnejších a rozumnejších ľudí, voličov i nevoličov a sostaviac viac rázy číslo s primeraným a vypočítaným obsahom, rozposlaly by ho i nepredplatiteľom zadarmo. S času na čas rozhodila by sa medzi ľud brožúra príležitostná. Podobné prúdenie keby trvalo niekoľko rokov — buďme ubezpečení, prebudí mysle ľudu. Po takej príprave prikročí-li sa pred voľbou k agitácii, ľud poznajúc svojich skutočných priateľov, veruže pôjde pod náš prápor, a námahy maďarónov zlomia sa. — Činnosť začala by sa pri obecných voľbách, potom pri stoličných a konečne pri krajinských, to je jediný správny postup.

Takto si vychovajme ľud — starajúc sa však už vtedy zároveň i o polepšenie jeho hospodárskeho stavu, budeme silní, nepremožiteľní. Nebudú nám môcť potom právom (ovšem s ich stanoviska) vyhodiť na oči, že »slovenskú otázku« robí pár agitátorov, ani nebudú mať sily surovej nás tak na ľahko odbaviť vo všetkom, keď sa budeme môcť oprieť o ľuď, ktorý zriastol s nami. Nezačínajme s hora na dol, ale naopak.

*) Ovšem aj v stoliciach spomínaných stredísk!

S uvedomelým ľudom prevedieme čokoľvek a hoc by sa všetci Maďari len proti nám obrátili; bez uvedomelého ľudu klesáme neustále.

Peniazmi pitím a jedením podkupovať ľud pri voľbách nám národovcom je nesloboda, lebo to znamená znemravňovanie národa a stavanie domu na piesku. Nesmú sa opakovať viac výjavy do zaplakania, ako keď proti »Memorandu«, ktoré obsahovalo sprostenie národa od pút, ľud slovenský v nevedomosti sám podpisoval protesty!

Teda výchova, výchova a len výchova ľudu, vedie nás k cieľu.

Naliehavá potreba je vypracovanie podrobného, pokrokového a dosažiteľného programmu národného, aby sme mali určitý cieľ pred sebou, a aby sme mohli povedome zaň pracovať!

(Dokončenie nasl.).

Práca.

V Trnave a okolí predalo sa od 1. októbra 1900 do Nového roku naším prostredníctvom slov. kníh a časopisov za 110 kor. 54 hal. Komu nešlo za plný obnos, spustilo sa mu na cene, alebo aj darovalo.

Menovite predalo sa:

50	výt.	Hospodárskych prednášok	à 20 h.	10·—
8	»	Sľubov	à 30 »	2·40
43	»	»	à 20 »	8·60
5	»	Dom. Pokladnice	à 60 »	3·—
5	»	Vzkriesenia (rozl.)		31·50
16	»	Zábavné a poučné čítanie I. II.		3·20
4	»	Omrvinky	à 12 »	—·48
15	»	»	(lacnejšie)	1·34
3	»	Prečo sa ľudia omamujú?	à 20 »	—·60
18	»	Slov. povestí	(za pol ceny)	1·08
5	»	Jej budúci	à 6 »	—·30
7	»	Náš ľud		—·46
12	»	Trachóma	à 4 »	—·48
9	»	Malej gazdiny	à 12 »	1·08
5	»	Kreutzerovej sonaty	à 1·20 »	6·—
6	»	Z dediny	à 20 »	1·20
10	»	»	à 12 »	1·20
7	»	Kresťanského učenia	à 40 »	2·80
1	»	» »		—·30
3	»	Všeob. vreckového kalendára	à 80 »	2.40

6	»	brožúrok o Hilsnerovi	à h.	1·92
4	»	Všeobecnej knižnice č. 3 a 4	à 50 »	2.—
1	»	» » č. 3 a 4		—.40
		darovalo sa:		
5	výt.	Dom. Pokladnice		—
5	»	Slubov		—
14	»	Náš ľud		—
7	»	Z dediny		—
2	»	Trachómy		—
4	»	Jej budúci		—
2	»	Slov. Povestí		—
4	»	Omrviniek		—
1	»	Zábav. a pouč. čítania		—
287	výt.	v cene	kor.	82·74

k tomu získalo 7 stálych predplatiteľov na »Slov. Denník«; od 27. októbra do 30. nov. minulo sa okrem toho po 10 výt. a od 1 dec. do konca po 3 výt. denne čo dá dohromady 895 výt. v cene (vrátajúc porto) kor. 17.80

čo spolu aj s knihami činí 110·54

Darované knihy maly krámsku hodnotu kor. 7·98.

G. a J.

„Teoria moderného dráma".

Max Burghard.

Základná idea moderného pohybu v literatúre a menovite v dramate je revolucionárna. Nie v tom smysle, že by každý jednotlivec moderného písomníctva bol povedomý odbojník oproti dnešnej spoločenskej sústave; nie, . . práve tak ako francúzsky maliar Delacroix povedomým revolucionárom nebol a jedon jeho obraz predsa revolucionársky vyzerá, pred ktorým Heine »vždy veľké zástupy ľudstva videl« a ktorý preto vo svojej »zpráve o maliarskej výstave roku 1831« opisuje, práve tak sa veci majú s mnohými modernými spisovateľmi. Jednotlivci môžu mysleť, ako chcú; celkový účinok ich práce, ktorý jednotlivcovi nemusí byť ani povedomý, je predsa len otrasenie nateraz jestvujúcej ľudskej spoločnosti, ako príprava pre nové sociálne idee. Podrobnosti nemusíme ani znať. V tom novom štáte nájde dľa jejich mienky alebo len tušenia, každý možnosť svoj talent rozvinúť, vzdela-

nosti si nadobudnúť, prácu a zamestnanie nájsť a každý bude chránený pred pokušeniami biedy a chudoby.

Tá zovňajšia sponka, ktorá tých nesorganisovaných tvoriteľov spojuje, ktorá ich, tak bych povedal, nevedomo ku práci pre dosaženie toho spoločného cieľa núka, je dogma pravdy a pravdivosti, ako princip umenia oproti čistej dogme krásy, (das Wahrheitsdogma als Gegensatz des Schönheitsdogmas). My môžeme požadovať od umelca iba jedno t. j., aby bol pravdivý a on nám nevedomky zadováži materiál pre boj oproti dnešnej spoločenskej sústave. Pri takých podmienkach sa nielen socialisticky-tendenčná hra, tak zvaná delnícka, ako Gerh. Hauptmanna »Tkáči« (Weber) revolucionárnym dramatom stane, ale takmer všetky moderné dramata, v tých najrôznejších a heterogenných formách hlásajú odboj oproti dnešnej spoločnosti.

V prvom rade upozorňuje moderné dráma dnešnú spoločnosť na to, že je hnilá a spráchnivelá ako na pr. v Ibsenovom »Stĺpy spoločnosti« (Stützen der Gesellschaft) a v »Nepriateľovi ľudu« (Volksfeind). Ale aj rodina, ako hlavná podmienka dnešnej spoločnosti sa bezohľadne kritisuje. Raz sa upozorní na to, že láska v manželstve je marnivá, ako v »Komedii lásky« (Comedie der Liebe) potom zase, že spolužitie manželské je často iba zovňajšie a nie vňútorné. V takom páde sa má manželstvo bezo všetkého hneď rozpustiť, ako v známej hre »Mord« alebo sa hlása vôbec voľné rozlúčenie sa manželov, ako v »Otrokyňi« od Fulda. Pri inej príležitosti nás chce moderné dráma zase pre voľnú lásku oduševniť, alebo v platnosť uviesť to, čo sa dá v prospech voľnej lásky povedať. V tomto čiste formálnom ohľade je mladšie dráma s jeho »Dame aux camélias« už predzvestovateľom tak zvanej »moderny«. Ale aj voľné spojenie ľúbencov sa obraňuje a taký sväzok zaľúbených bez manželstva sa veľmi vysoko nad manželstvo bez lásky stavia, ako v Hackländerovom »Sväté manželstvo« (Heilige Ehe). A v Gerh. Hauptmannovom »Pred východom slnca« (Vor Sonnenaufgang) a »Slávnosti mieru« (Friedensfest) sa líči tá divoká rozorvanosť, ktorú tak často v manželstve nalezáme.

Predo všetkým sa nám ale predstavuje sociálna bieda veľkých mass ľudu. Ale nie ako v časiech Pestalozziho a Ifflanda, keď sa chudoba ako nevinná a cnostná oproti pokazeným boháčom líčila. Moderné dráma nám vysvetluje, že bieda a chudoba a nedostatok patričnej vzdelanosti človeka sužujú a do zúfania privádzajú, že surové shovädenie je iba následok dnešných spoločenských pomerov. Ako typus takého dramata môže nám slúžiť Tolstojova »Vláda tmy«. »Pred východom slnca« a »Fuhrmann Henschel« patria tiež do tejto kategorie. Prirodzený následok toho je, že sa istí ľudia všemožne snažia všetku su-

rovosť a nízkosť na javisko priviesť. Z tej istej príčiny, pre ktorú sa driev bohatí ľudia ako tvrdosrdcí a neľudskí zlodeji a ako pôžitkári predstavovali, uvádzajú sa teraz chudobní v zverskom a surovom stave, vo svojej zaostalosti a pijanstve ako varujúce príklady, na odstrašenie od ľudskej nízkosti: tie chudobe vždy sľubované nebesá, ktoré im bohatí a panujúci tohoto sveta vždy vďačne popriali, nepôsobia dnes v tej miere ako driev a na skazený svet kapitalistický je záhodno iným spôsobom účinkovať. Jestli chceme bohatých postrašiť, musíme ich tým strašiť, že ztratia svoj mamon a takým spôsobom môžeme na nich pôsobiť. Iba forma obrany sa zmenila: práve ako predtým aj dnes bojuje dráma oproti bohatým. Teraz tým spôsobom, že sa poklesky chudoby líčia a osud a charakter chudobných panujúcu spoločnosť na zodpovednosť ťahá.

Chudobný, . . . ten je nevinný, spoločnosť je zodpovedná za všetko. Tento útok sa v podrobnosti definuje a správnosť jeho dokazuje. Demonstruje sa nám, že deti sú pre hriechy otcov hereditärne obťažené ako v »Strašidlách« (Gespenster), v Rosmerovom »Súmraku« (Dämmerung), v Hauptmannovom »Pred východom slnca« a v »Slávnosti mieru« atď. Pomer detí ku rodičom sa objasňuje. Rodičia deti svoje často na prah skázy privedú a ich temer zničia ako v Anzengruberovom »IV. prikázaní« (Viertes Gebot) a Sudermannovom »Česť« (Ehre). A podobne sa nám závoj pred dušou nevinného dievčata odkryje a smyselnosť sa nám predstaví, ako skutočná vnútorná forma alebo aspoň ako ostatná bytosť zdánlivej lásky ideálnej. Ďalej nám dokazuje moderné dráma, že tá žena, ktorá z vypočítavosti svoju nevinnosť zachová, je horšia tej, ktorá milujúc ztratí ju, ako v Praga »Vergini«, že vlastne tá skutočne naivná cnosť musí zahynúť tam, kde sa miluje, ako v Halbeho »Mladosti« (Jugend). Mladšie dráma upozorňuje nás aj na to, aké pokazené sú dievčata a že vlastne tá zkáza je väčšou čiastkou iba následok chudobných pomerov rodinných a ako ich konvencionelné lži spoločenského života kynožia na pr. vo »Vergini« a Sudermannovom »Boj motýľov« (Schmetterlingsschlacht). Napokon vidíme aj lož ženy oproti frajerovi a lož manželky oproti mužovi. Vo všetkých barvách a odtienkoch nám predstavujú onú »bestiu blondýnku«, ktorá muža odtrhne od svojej prácechtivosti, ktorá mu silu tvorivosti odcudzí ako v »Koniec Sodomy« (Sodoms Ende), ktorá ho bezčestným urobí a zničí a ktorá vedome tento cieľ dosiahnúť sa snaží ako v »Hedda Gabler«. Je to oný tvor, ktorý muža klame, z hrabivosti klame ako Augier v »Lionnes«, z vŕtkavosti klame, ako v tisíc iných hrách, z rozkoše klame, ako v Henri Becque »Parisienne«. Ale nielen žena, ako produkt dnešnej spoločnosti sa kritisuje,

ale aj muž. V každom zamestknaní sa nám predstavuje — a všade tá prekliata lož, na ktorej je všetko zbudované. V Sudermannovom »Česť«, v Schnitzlerovom »Freiwild«, Hartlebenovom »Rosenmontag« sa bezohľadne analysuje militárny pojem cnosti, v iných kusoch sa zase hovorí o veľkej zkazenosti zastupiteľov najrôznejších vrstiev: kupcov, advokátov, ablegátov, žurnalistov, špekulantov atď. a moderné dráma trúfalo si aj na tú okolnosť upozorniť, že aj sudcovia a úradníci sú ľudia prístupní slabosťam ľudským.

Zlý je vlastne celý dnešný svet, lož je všetko. A tak ďaleko sme padli, že človek potrebuje ku svojmu blahobytu lži. »Lož životná« (Lebenslüge) je »životná potreba«, jak Ibsen vo svojej »Divokej kačene« (Wildente) hovorí a to je tá najhroznejšia pravda, ktorú nám dráma vôbec poskytnúť mohla.

Požiadavka pravdy v modernom dramate neouspokojuje sa ale iba s materiálnou oblasťou, ona obsahuje v sebe ako theoria umenia aj formy umelecké, celú techniku dramata. Pravda sa požaduje od deju a charaktery musia tiež byť pravdivé. Najsamprv mal tento požiadavok ten dobrý účinok, že sa isté šablonovité deje a figúry aspoň na istý čas do pozadia tisly; známe veselohry s ustavičným milkovaním a ženením sa a menovite celým svojím stereotýpnym behom, ďalej známy roztržitý professor a tláchajúci sluha, prostoreká služka a zlá svokra, svodný dôstojník a ostýchavý assesor a napokon tá hlúpa husa, ktorú musela nemecká panenka v nemeckej veselohre ihrať, všetky tieto osoby sa musely novým požiadavkom akomodovať.

Ale ani týmto sa pud za pravdou a skutočnosťou neuspokojil. Všetko malo byť pravdivé vo hre a na javisku; všetko nepravdivé sa malo odstrániť. Aspoň dľa možnosti.

Docela pravde a skutočnosti zodpovedajúce javisko nemôže byť. Nielen, že sa v skutočnosti na ňom nik nemôže zabiť, že kráľovia žiadni kráľovia, kucharky, žiadne kucharky niesu, že sú steny a stromy z plátna, zbraň z dreva a jedy z cukrovej vody, ale v každej izbe chýba ešte štvrtá stena a ku každej krajine pokračovanie cez búdku šepkára. A to je zdanlive veľká diera, ktorú pravda na javisku má. Tuná musíme na konvenciu diváka apelovať, poneváč tá stará obyčaj, že na miesto štvrtej steny veľká diera sa otvorí, sa nedá obísť. Veď diváci sa musia pozerať cez ňu. Ale celý realism v úprave javiska je vôbec čiste zovňajší prídavok, ktorý môže po prípade úplne odpadnúť, bez toho, žeby sa realismu deju nejak uškodilo. Veď úkol divadla nieje klamať publikum. Prípad, ako v starej veselohre, žeby snáď dakto po predstavení intriganta chcel vypohlavkovať, ako to učinil známy vidiecky zemiančok, je dľa mojej mienky dnes nemožný. Len to chce

moderné dráma docieliť, aby sa v divákovi nevzbudil pocit, že mu herci dačo predstavovať chcú, čo sa vo skutočnosti tým spôsobom stať nemôže. Ale práve v tomto ohľade maly jednotlivé hry mnoho dier. Popri konvencii v zariadení javiska a v úprave sa vyvinula konvencia v rozdelení a v konstrukcii kusa a v dialoge.

Taká konvencia je rozdelenie v akty. Mnohí sa ale snažili, poneváč museli svoju hru rozdeliť medzi odstavce, aspoň slovo »akt« obísť. Práve tak sa snaží moderná škola prastaré názvy činohra, smutnohra, veselohra vynechať. Za neprirodzený sa považoval každopádne každý zvláštny prízvuk pri »odchode« hlavnej figúry, pri konci aktu a pri konci celého kusa. Tuná sa sišiel formálny postulát s požiadavkom verismu. Divadelná hra má pozostávať zo samých prípadov životných, poneváč chceme len kus, nie celý život istých osôb líčiť. A tak sa podobajú akty istých čiste veristických hier psom, ktorým majiteľ ocas odsekol a ony naraz prestanú jestvovať a nikto nevie prečo. Ten istý osud vidíme často v celej hre, nielen v jednotlivých aktoch. Bez pochyby účinkovali v tomto smysle ruskí novellisti a pôsobili na mnohých nemeckých písateľov. Ale čo u tých slavianska svojskosť a dakedy aj technická nezručnosť činila, s tým sa nemohol náš germánsky cit na dlho spriateliť, ačpráve naši modernisti tento spôsob s odseknutým koncom verne opičili. Teraz sa dáva na miesto bývalého, umele sostaveného zakľúčenia aktu a celej hry takzvané neurčité vyznenie (das unbestimmte Ausklingen). Tento spôsob má v sebe tú prednosť, že básnik jednoducho nemusí povedať, čo chcel docieliť; on jednoducho núti poslucháča aj po divadle nad tým rozmýšľať, čo bolo básnikovým úkolom a tým chce vo väčšej miere na poslucháča pôsobiť a napok je básnik viac menej neprístupný: veď nepovedal nič určitého.

Majster takého »zakľúčenia« je Ibsen. — Ovšem, on by tých zovňajších výhod nepotreboval. Ale o to nutnejší bol iným tento princip. Oni nepotrebovali rozmýšľať, nové idee vymysleť a ich spracovať: oni vôbec teprv teraz mohli sa stať dramaturgami. Docela jednoduchá tuposť a blbosť sa mohla deklarovať ako hlboká myšlienka — práve tak, ak isté theorie moderného lyrismu sa *často zneužily* a mnohému modernému lyrikovi umožnily, svoje stylistické pokusy ako duchaplné básne tisknúť nechať, ačpráve nemajú žiadnej súvisiacej vety a nedajú sa od nikoho iného čítať iba od veľmi intelligentného a obrazotvorného čitateľa, ktorý po prípade dovedie z tých jednotlivých nesúvisiacich slov, litier a interjekcii nejaký smysel vyrozumeť, ač si sám »básnik« nič pri tom nemyslel. Vôbec možno ten moderný ruch nazvať zákonom módy: móda podporuje v prospech horšie vyvinutej menšiny všetko, aby sa prednosti minority a slabosti väčšiny na stejný

spôsob paralysovaly. To je zákon módy v obore umeleckej produkcie práve tak ako v obore odevu a krajčírstva. Len tak si môžeme vysvetliť jednotlivé módy na pr. krinolíny (Reifrock) a nestydatý Cul de Paris, bez ktorého by sa ešte pred nejakými 15 rokami žiadna poriadna žena nebola ukázala, obrovské anglické botky, vysoké »Buffärmel«, strapečky na čele (Stirnfranseln) atď. Všetci mali vyzerať, ako keby mali veľké nohy, vole (Blähhals) alebo hrb, nízke čelo atď. Móda musí v rovnakej miere zakryť nedostatky a prednosti. Docela jednoduché je pranie nepekných, zakryť pomocou módy svoje nedostatky a dakedy sa im to skutočne podarí. A dráma nemá mať žiadne logické zakľúčenie, to je prirodzená snaha všetkých, ktorým chýba patričná zralosť a dramatu sa tento postulát chcel istý čas naoktrojovať.

(Dokončenie nasl.).

OBZOR.

Spolkový. *Jednateľská zpráva slov. spolku »Detvan« v Prahe za letné obdobie r. 1900.*

V uplynulom letnom období mal spolok 63 členov a síce: 2 čestných 37 zakladajúcich, 5 prispievajúcich a 19 činných.

Schôdzok sa vydržiavalo v celku 13: 1 valná hromada, 4 výborové zasadnutia a 8 riadnych týždňových. Návšteva schôdzok bola priemerná, hosťov sme mali 16.

Programm riadnych schôdzok nebol ten najpestrejší. (Prečo?)

Pravda, prednášaly sa pôvodne práce a preklady, podávaly sa referáty, deklamovalo a kritisovalo sa ako inokedy, ale kde je uplynulé obdobie od svojich predkov, čo i len do počtu prác!

Pôvodné práce čítali resp. predniesli:

br. Gregor: »Nový život« (prvé dejstvo pôvodného dramatu); »Do konca« obrázok z ľudu;

br. Štefánik: »Slovenská prosodia«, »Fantastické sny — Láska Kráter, Jablko« — a

br. Zigmundík »O antisemitisme«.

S týmto by boly udané tie pôvodné práce, ktoré sa v našom spolku predniesli, ak by sa nad nami Margin nebol smiloval a nám na pomoc nebol prispel. No česť jeho usilovnému štúdiu prispel nám i on na pomoc a tak sme vyplnili dve schôdzky. Poslal nám prácu »Pessimismus a Slováci«, ktorá obšírnejšie vyjde v »Tovaryšstve«.

Referát nám podal len brat Zigmundík »O slov. mluvnici Záturecкého«.

Deklamoval br. Štefánik »Modlitbu« od Vajanského a »Dumu bratislavskú« od Janka Kráľa.

Kritisovali bratia Gregor »Básne« M. Štefánika a Procházka Marginovu filosofickú úvahu »Pessimismus a Slováci«. Pri predošlej kritike bola replika ústna, pri druhej pôvodca, poneváč ústne sa obhájiť nemohol, písanú »antikritiku« zaslal.

Debatty zahájili: br. Nerád »O slovenskom školstve«, br. Štefánik »O sblížení sa s moravským študentstvom«.

Br. Kováč preložil a predniesol Eksteinovu humoresku: »Lekár a spisovateľ«.

Týmto bol programm 8 schôdzok vyčerpaný; no činnosť členov sahala i mimo spolok: súčastnili sa totiž akcie smerujúcej ku založeniu nižšej obchodnej školy v Hodoníne s vyučovacou rečou česko-slovenskou a »Husovej slávnosti« na Žofíne (s 53 akad. spolky 29/VI. 1900). Ďalej podnikali členovia výlety so slovenskými učňami.

Korešpondencia spolku nepresahovala ani riadne medze: dopisov sme zaslali 22, dostali 8.

Časopisov dochádzalo na spolok zdarma: Nár. Noviny, Hlas, Hlásnik, Černokňažník, Slov. Pohľady, Ľud. Noviny, Sborník a Časopis MSS., Kazateľna, Stráž na Sione, Cirkevné Listy a Opravdový Kresťan.

Kresťan a Katolícke Noviny nám nechodily; požiadali sme síce redakcie menovaných časopisov za láskavé doposielanie, ale sme ich nedostali. Kresťan nám priniesol odkaz redakční, Kat. Noviny neviem prečo neprichodia.

Spolkom predplatené časopisy boly: Slovanský Přehled a Slov. Listy.

Dľa zprávy pokladníka obnáša základní kapitál K. –345. Celkový príjem za letné obdobie K.—66, výdavok 47 K. 48 h; pokladničná hotovosť: 18 K. 62 h.

Dľa zprávy br. knihovníka mala knihovna »Detvana« do počiatku letného obdobia úhrnom 1139 výtiskov. Pribudla 1 kniha Tolstojove »Vzkriesenie« od dr. Makovického vylúčeno bolo 301 číslo — staré kalendáre a iné málo cenné spisy — z ktorých 77 čísel určil spolok pre M.S.S., 67 pre ľudovú knihovnu v Žiline, 66 pre daktorú dedinskú knihovnu, 6 kúskov rozdal medzi slov. učňov a 85 vylosoval medzi členov. Tým zmenšil sa počet spisov v knihovne spolkovej na 838. Mimo toho máme ešte 28 výtiskov »Almanachu Detvana« a značný počet brožúry »Jednota«. Viazať sa dalo 9 sväzkov. Poneváč sa v knihovne robily poriadky, vypožičalo sa iba 6 kníh.

Po odstúpení starého výboru zvolili sme si nový, ktorý pozostáva z nasledujúcich členov:

Predseda MUDr. Ivan Fajnor, miestopredseda a jednateľ Ján Procházka, technik; pokladník Pavel Kolár, medik; knihovník Albert Bundala, technik; zapisovateľ Ján Čulen, obch. akademik; revisori: Juraj Nerád a Ján Botto, technik, náhradník, Jozef Bundala.

V Prahe, dňa 16. jan. 1901.

Za výbor spolku:

Ing. Cyrill Ursiny, odst. predseda. — *Ján Procházka,* nast. jednateľ.

Študentský. *(Prázdninová práca).* Myšlienka myšlienku budí. Jadrné líčenie práce prázdninovej bohoslovcov a študentov v novembrovom čísle »Hlasu« spomenutých, pohlo ma, aby som i ja dal výraz našim prázdninovým snahám. Choc nie sú tak obsažné, jako týchže šiestich, lež vzťahujú sa na biednu, i od vlastných synov a dcér zanedbanú a zanechanú Oravu.

Štyria sme boli: baník, učiteľ a dvaja bohoslovci. Baník a učiteľ dávali nám smer, kritisovali naše činy a riadili nás v náš a svoj prospech. Od nás však záviselo, použiť nimi podané prostriedky: medzi ľudom účinkovať a cestovať, aby sme tým viac zkúsili zvláštne so zreteľom, zdokonalovať sa pod všestrannými dôjmami a vlivami do seba prijatými a v sebe prepracovanými.

Zaujímal nás náš ľud pre jeho prehroznú nevládnosť, uzavreli sme tedy potechy mu vliať do srdca. Nárek šumí v piesňach ľudu, v básňach tak svojich synov jak bratov Čechov. Bez myšlienok nádejou dýchajúcich, bez milosrdenstva trpí ten ľud, pasuje sa so živlami ukrutnými macošskej prírody, sožierajú ho náruživosti opilstva a besnej nesvornosti. Trhlo to našími mladými srdciami. Jako keď vidí dieťa plakať staršieho jemu milého, naívnou útrpnosťou začne slziť i ono a dáva mu všetky svoje veci: tak i my rozochvení sústrasťou nad zlým položením nášho ľudu hľadali sme a dávali, čo by len mohlo poľahčiť jeho stav, a čo sme my chudáci mohli dať? Vmiešali sme sa medzi ľud, naslúchali jeho žalobám, kde tu tíšili, kde tu preukázali odkiaľ to pochádza.

Aby však naše slova nezostaly jalové, rozdávali sme Tolstého rozprávky proti liehovým nápojom: »Jako si čertik krajec chleba vyslúžil« a podobné. »Ľudové Noviny« so svojími praktickými článkami v roľníctve zahradníctve, prečitovali sme. Zo »zábavných a »poučných« brožúriek, z kalendárov a iných knižiek *usilovali sme sa vybrať umravňujúce články, ktoré by ich poučili o výchove dietok, dievčatá o zdržanlivosti, mládencov o čistote jak telesnej, tak dušrvnej; o úžase kliatby a*

nerozumnosti zlorečenia. Mládencov niekedy v nedeľu sme povolali ku sebe, so šľachetnými povesťami a rozprávkami, s hádkami krátil sa im čas. Tak sa míňal čas slobodný v nedele a sviatky, keď sme boli na návštevách, alebo keď k nám prišla rodina, na návštevách miesto-pijatiky — kde sme mohli — vypýtali sme tie peniaze na častovanie venované *a obrátili sme ich na novinky alebo osožné knižočky.*

Ľud porozumel nám: tu o novinky, tam o rozprávky nás prosili; čítali: »Od kolísky«, Tolstého rozprávočky, Tovaryšstvo, »Jednotu« kalendár. Málo sme mali, málo sme mohli dať. Pravda pomáhal nám i p. kaplán P. Na svoje útraty donášal: Kresťana, Katolícke Noviny, Našu Nádej a rozpožičal. Ba siahol i hlbšie. Prispôsobil si niekoľko brožúriek; »*Niektoré spôsoby zárobkov pre sedliaka*«, a rozdal ich na filiálke skrz učiteľa. S tým rozdávaním naučil sa i on, i my voľačo nového, smutného. Tí ľudia na filiálke totiž o nedlho prišli ku učiteľovi a pýtali sa, odkiaľ dostal tie knižočky. Užasli keď im povedal, že od kaplána: »Nemožno aby p. kaplán rozdávali také sprostosti«. Ja som videl tú knižočku, veľmi praktičná je a predsa nevšimli si ju naši dedinčania. Dľa nášho kaplána chyba je v tom, že náš ľud nemá smysel ku čítaniu; váži len tie knižky, ktoré o nábožných veciach hovoria: teda zanedbaný je; a ďalej potreboval by nie len knižky, lež dobrých vysvetľovateľov, ktorí by mu konkretne predstavili, celkom medzi jeho hranice doviedli myšlienky v knižkách, rozprávkach vyslovené. Prečo zanedbaný ľud náš? Jako sme hľadali knižky?

Odkiaľ tma u nášho ľudu? Cestovanie, skúmanie preukázalo nám skutočnosť, strašnú upadlosť. Prešiel som krížom-krážom Oravu, vyhľadal som farárov, stretol som sa s učiteľmi, čul o jejich učinkovaní.

Ó ideálnosť kde si sa podela? *Prečo karty, jedenie, pajatika zaujaly tvoje miesto?* Pýcha, baženie po lepších farách, neláska k ľudu zaujaly svoje miesto v srdciach našich kňazov. Darmo som úfal, že počujem seriósnejšie reči, nie puhé žarty. Pravda: ťažko účinkovať, kde treba odlúčenému žiť od sveta celé roky, bez vzdelaných ľudí, bez potechy spoločnosti, kde je dedina roztratená na míľu, kde len, kde tu vidíš domy. Nuž ale načo si ešte život trpčiť, že človek vyhadzuje peniaze, jako plevy, kým ľud hladuje? Ľud bez omasty, bez mlieka jie svoje zemiaky, raduje sa keď má ovesno-jačmenový »kabáč« a tu páni farári: 8, 10 jedál pristrojá na odpustoch, napájajú sdercov ľudu, hostia svojich nepriateľov, ktorý len príležitosť hľadajú, aby ich potom inde čím lepšie mohli pichnúť, vysmejú sa z nich a povedia: Čerta chybuje kňazovi, keď toľké hostiny vie vystrájať. *Čul som o farároch rybároch, polovníkoch, „pytliakoch“, o dobrých gazdoch,* ale málo o pracovných. Sú, áno, i pracovní, a stakými radosť bola sa rozprávať. Ru-

mencom poliala sa ích tvár, keď čuli o našich hrozných pomeroch. Druhí zas so svojími prácami pozdvihli ma. Či nie je radostné počúvať: »Náš p. farár veľmi dbá o nás. Často rozumnými poučeniami odučuje nás od besnej čertovice. Vidíš duša moja — povie — nemôžeš dobre s chuťou jesť, keď sa napiješ tej »židovej vody«, válaš sa po blate, popáliš si žalúdok, biješ deti, biješ ženu, nepokoj vrúti sa do vašeho domu, práce tvoje zanedbávaš, spánok ti neosoží, slábneš. Žeby si si miesto tej »goraly« kúpil. klbásku za tie peniaze čo prepiješ, mal by si i niečo v ústach i v žalúdku, i sily i chuť ku práci všetko sa ti poddá a tak len zmizne hotová práca s pod tvojich rúk«.

Takí kňazi vedeli by Oravu potešiť. Ľud mal by priateľov proti toľkým pijaviciam židovským, proti sderačom, proti vlivom cudzím, znemravňujúcim, ktoré už i maličké mestečká zaplavily. Mal by učiteľov zanedbaný ľud náš. My by sme však mali vodcov, predchodcov, kliesniteľov cesty zarastenej chrasťou netečnosti, nedbalosti. Vtedy by sme mohli počuť: »Hej Bratia smutné časy idú na nás, lež dôverujme v Boha! Ľud si postavme za falanks a keď my padneme v boji, ľud pošle na miesto naše iných, možno horlivejších«.

S takými mužmi sa stretajúc, oprobovali sme ím naše idei predniesť. »Nemáme knihy, nik sa nehýbe, aby tomu nedostatku odopomôhol« — hovorím. Na to jeden amerikánsky kňaz Slovák v tie prázdniny v Orave sa zdržovavší prislúbil nám, že nám pomôže jestli volačo začneme. I to je už. Dr. Šrobár ponúkol sa nám, že zaobstará nám knižnicu. Pán Boh mu zaplať, jestli už zaobstaral, jestli ešte nie tak i touto cestou ho prosím, nech len učiní. — Náš mladý učiteľ, jeden zo štyroch nás, ďalej pokračoval. V Ústi, kde účinkuje, uzavrel založiť knižnicu. Pomaly mu ide, nemá pomoci. Hľadá, vyhrabuje staré knižky, kde nájde, ale čo to všetko.

Pri takom zamestknaní nezabudli sme na seba pozor dávať, seba zdokonaľovať. Ba medzi krutými okolnosťami tým silnejšie sme cítili, že nenie dosť, že viac treba. Rozprávajúc sa s mladíkmi v nezdarnom prúde sa brodiacimi, museli sme čo najlepšie dôvody upotrebiť, aby sme im trocha rozochveli svedomie, že nekráčajú po dobrej ceste. Preto čím častejšie sme sa sišli, niekedy i dva razy v týždni. A na tých schôdzkach rozoberali sme naše ťažkosti, s radosťou sme si rozprávali o úspechoch; vzájomne sme sa na chyby upozorňovali, oduševňovali, methody dobré sbierali pre budúce práce. Básnikov, novinky, knihy nielen prečítali, lež poznámky robili, debattovali.

Ku koncu prázdnin ešte raz sme potvrdili blahonosný sväzok a uzavreli sme si s hlbokými city, že cez rok budeme pamätať jeden na druhého a že budeme v stálom styku duševnom, s tým účelom bu-

deme sa učiť, aby na rok, na budúce prázdniny tým prospešnejšie, systematičnejšie sme mohli pracovať.

Tak sa pominúly naše prázdniny. Nespokojní sme, viac chceme, dáme viac. Bože, pomôž! *Dzurov.*

Referáty.

Zábavné a poučné knížky 3. **Skrotenec** a iné články. Turč. Sv.-Martin. Vydávajú priatelia slovenského ľudu. Cena 20 hal.

V Skrotencovi líči Fr. V. Sasinek Antona, rozmaznaného jedináčka svojich rodičov. Anton bol nadmieru zlé chlapčisko, v škole trápil učiteľa a katechetu, doniesol vrabca do školy (prastarý spôsob jedovania preceptorov), učiteľ odchovával ho trstenicou, matka učiteľa vyplatila, že káral jej nevinného syna; v kostole šteklil chlapcov atď., obrábali ho doma i ševčovským poťahom, ale bol vždy nezbednejší, a čo najhroznejšie spravil bolo, že učiteľkyným kačiciam na Chvojnici poodrezoval nohy a hodil ich okyptené na vodu. Rychtár tento priestupok nemôhol odsúdiť a vyriekol, že to môže len súd v Skalici. Poviazali mu ruky, vhodili ho do šatlavy, temnice. Slova »súd« zľakol sa Anton, lebo napadly mu všelijaké tresty, ktoré bol doma počul, ako španielská muška, klady, škrypce, marianky, dereše. Anton žandárom utiekol, a túlal sa po Bielej Hore, tam chytili ho valašskí cigáni a vzali medzi seba. Neskoršie zase chytili zablúdené dievčatko, Aničku z Jablonice.

Vodilo sa im dobre, cigáni ich používali ku krádeži a žobraniu.

Dotlkli sa s nimi až do Haliče, tam chceli ich použiť aby mohli okradnúť, baróna Korytovskeho a poslali ich do kaštiela prosiť o nocľah.

Anton a Anička vyzradili kto sú a zemský pán obránil sa cigáňom. Barón a barónka smilovali sa nad nimi, obdarovali ich, natrafil sa v Haliči i drotár a ten zaviezol ich domov po toľkých útrapách. Rodičia sa tešili, skrotenému osudom synovi a ztratenej Aničke.

Tak sa pekne končí všetko, že na koniec by človek nič iného neočakával ako svadbu Antona s Aničkou. Rozprávočka má jednoduchý dej, neprepracovaný, obsah mdlý, historky o ztratených synoch a dcérach sú niečo tak všedného, že ani nečítajú sa viacej.

Tendencia rozprávky je zrejmá a dobrá, kresťansko národný ráz osob sa prizvukuje, no žeby malé deti ako Anton a Anička mali pochop o »slovenskej otčine«, pochybujeme, a tá hrozná paedagogia, bitka,

strašenie, vše bitka, vyhrážanie, retiazky, súd a konečne temnica, veď Jánošíkova výchova nemohla byt hroznejšia, a ten bol predsa zbojníkom!

Nedajbože aby sme tak trestali naše deti, veď tie by museli telesne i duševne zakrnieť. Kus cigánskej romantiky aspoň človeka trocha rozveselí, mamula, tatula, jankulu sa budú deťom páčiť. A v skutku rozprávka je napísaná pre deti, nie pre ľud, pre sedliaka, ten potrebuje tvrdšej, záživnej stravy, nie takéto nevinno, mravokárne, vychovateľsky surové a pravdenepodobné rozprávanie. Ostatne i to je literatúra, keď vydá rozprávku Teslík švabachom, bude sa mínať jako »Kryzeldy«, »Bruncvici« a iné.

Prvá pomoc v náhlych prípadoch choroby dľa jDr. Buvida v Krakove je neúplné, mohlo toho byť hodne viacej a malo to byť od lekára spracované. Divné je, že ani jeden z mladších slovenských lekárov nespracoval túto látku, veď medzi vydavateľmi je viacej lekárov. Do knižočky patril populárny článok o suchotách a nákazlivých chorobách, článok o alkoholisme nemal vystať. »Zlodej« je preklad z ruského. *Zrno na siatie* a *Pestovanie ovocných stromov* sú dva hospodárske články krátke a silno všeobecné, prvú rozprávku mali zaplniť dôkladne spracované články hospodárske, opatrovanie dobytka nemalo vystať. Jesenského článok je dobre spracovaný, poučný.

Nevinne odsúdený. Rozprávka zo života ľudu. Podáva Pavel Sekerka. Pravdivá udalosť. Stáva sa to v tejto forme často. Veľké šťastie rodinné, spokojnosť a blahobyt preruší zločin cudzieho človeka, i tu tak, mladý Chvojka bol nevinne odsúdený pre smrť človeka, ktorého zabil a do Váhu vhodil iný. »Pravda vyjde na javo« hovorí nám i tu obsah. Sekerka líči milo a dosť šikovne. Končí so svadbou, no nevyšvihuje sa z rámcu obyčajného popisu. Ba načo sú nám tie Kukučinové rozprávky, obrázky, tie skvostné oravské črty, ten majstrovsky vymalovaný obraz sedliaka, jeho žitia, prečo náš ľud obľubuje tak Kosmáka, preto lebo líči život, osoby a pravdu životnú!

State »*Čo je štát*« »Národnostný zákon« sú dobré. *Katarina* vzor chrabrej ženy a vrele milujúcej matky, je preklad. O Turkoch je u nás mnoho povestí, no ak je to skutočná povesť, žijúca i v ľude, bola by patrila skorej do »Časopisu Museálnej Spoločnosti«.

Nasleduje »Zo života Číňanov« a pohádka »Či jesto pravda na svete« patrila by tiež do spomenutého časopisu, poučenia v nej ľud nenájde, cenu národopisnú jej neupierame.

Domáci lekár je neúplný, povrchne sostavený a tiež len jako preklad laika. Odporúčať ľudu vyplakovanie hrdla s Kali chloricum je nebezpečné a nemožné i preto, lebo bez predpisu ani ho nevydajú. A tie procenta jakože si určí ten ubohý pacient? Ozaj a stĺpova ruža,

nie je to slezova ruža? (Althea rosa, Malvaceae) a nie Malvia, to je hotová ostuda a hanba pre slovenských lekárov »Eibischthee« nevedieť opísať. Na vyplakovanie jako lacný liek a populárny, je citrónova šťava, octova voda, odvarok šalfie (salvia offic.) ktorá skoro v každej zahrade rastie!

Liečenie suchot cesnakom zneje jako báchorka, udávanie takéhoto prostriedku môže ľudu viacej škodiť nežli osožiť, lebo menej vzdelaný verí v takéto prostriedky a môže zameškať čas, v ktorom by lekár ešte mnoho môhol vykonať k záchrane chorého.

Knižočku zakľučujú slovenské piesne, bájky a hádky. Snaha aby všeho bolo hodne priviedla to k tomu, že obsahom je vlastne všeho málo, belletria je slabá, to napísali i »Pohľady« — hodne slabá. Sostavenie prezradzuje úplnu bezstarostnosť redakcie, čo do výberu a obsahu článkov. Spolky vystaly úplne, o alkoholisme, o tejto morovej rane Slovenska ani zmienky, o vysťahovalectve nič.

Keď už tá vydávajúca (!) mládež nič nerobí, mohla by za groše národom sosbierané aspoň poriadne sostaviť sošitok pre ľud určený, keď pretláča, nech pretláča cenné veci, nájde sa predsa zrna u nás dosť. Odborné veci nech spracujú odborníci.

Zábavné a poučné knižky s číslom 3 klesly pod úroveň vážnych plodov literárnych, pod nivó opravdových plodov spisby ľudovej.

Kto chce nech si kúpi, ale ubezpečujeme ct. čitateľov, že mimo dvoch-troch článočkov kúpia si lacný, potlačený papier.

B.

Slovenské melodie vo Viedni. Vítězslav Novák kráča mohutnými krokami vpred, slovenská pieseň jeho zásluhou na prvý raz vydobila Viedeň. O poslednom jeho koncerte 4 jan. píše »Neue Freie Presse« nasledovne:

»Národnostný rozruch«, píše najväčší viedeňský časopis »N. Fr. Pr . . .« má v sebe predsa jednu výhodu: žiadna krajina celého sveta nemá interessantnejších muzikálnych nárečí (dialektov) ako Rakúsko, štýrske, korutánske pesničky, viedeňský valcer, mazúrka, česká polka, cigánska muzika sú karakteristické a všeobecne oblúbené. Z pomedzi týchto elementov si menovite česká hudba prvé miesto vydobyla. Nárečie sa stalo skoro samostatným jazykom a z ľudovej melodie povstala umelecká hudba. *Smetana a Dvořák*, sa volajú tí veľkí zahradníci, ktorí z nepatrných kvietkov vypestovali nádherné a pyšné kvety. Týchto dvoch veľkých vodcov nasledujú, požiadavkom časovým viac zodpovedajúci a na národnostný moment väčší dôraz kladúci mladší skladatelia na pr. *Suk*, žiak a zať Dvořákov, známy ako sekundarius

v »Českom kvartete«, a v najnovšom čase Vítězslav Novák. Jeho meno 4. januára t. r. vniklo po prvý raz do verejnosti vo Viedni. Jeho diela sa tu hrály na druhom »Soirée« (večierku) Čechov. Novák patrí medzi tie najväčšie talenty najnovšej doby a jeho diela budeme pravdepodobne často počúvať.

»Der neue Mann« (nový muž) je teraz 30 rokov starý a pochádza z »Jičína« v južnom Česku. Vychodil pražskú školu organistov, kde sa učil od Dvořáka. Z jeho mnohočíselných diel sa teprv jedno — C — mollquartett (Clavierquartett) na klavir poloverejne, vo viedeňskom spolku hudobných umelcov dávalo a obrátilo hned veľký pozor na seba.

Ešte väčší dojem pôsobila jeho G-dur opera 22., s ktorou nás Češi tu oboznámili. Docela zvláštne, neobyčajné, nové zvuky sme počuli . . . Novák, ktorý sa dlhé časy *po slovenských dedinách* túlal, nasbieral tam mnoho, za čo by sa mnohí ani len nezohli a čo sa nejednomu zdalo nepatrné. Mnoho melancholického ale aj roztopašného, čo buďto očistil, alebo v sebe do umeleckej formy prepracoval a vedome či nevedome upotrebil, cítime v tom. Ľudove a jednoducho je tretí odsek (Satz) složený. Pred našima očima vidíme skoro, jak sa šuhaji a dievčatá pod košatou lipou točia, jak tu a tam sa párik ku sladkému a tajomnému rozhovoru ďalej ubiera atď. . . . Celý kúsok, ktorý od muzikantov znamenite bol hraný, počúvalo publikum s napnutou pozornosťou. To je viac hodno ako ten najväčší applaus«.

Nový život.

Výstup 10.

Predošlí, notár a štyria občania, (do dvier) dve-tri súsedky, (potom) Barbora. (Pomaly sa tmí).

Notár (stranou ku Kate). Ťažko to pôjde. (K občanom). Tak hneď, hneď sa presvedčíte.

1 občan. Keď sa — to bude iné. — Dobrý večer. —

Všetci (zdravia)

1 občan (ďalej hovorí). — Ale ja som nebol hluchý.

Kata (k občanom). Vítajte u nás. (Zaviera dvere, k súsedkám). No, čo že ste prišly, ako na komediu.

1 súseda. Ej, na komedii sa smejú. – (Po chvíli zas otvoria dvere a nakuknú).

Matúš. Čo že mi nesiete?

2 občan. Keď tuto dokážu, aj donesieme. Ale tam sme boli.
Notár. Teraz ticho!
1 občan. Tak povedia si svoje, že sa aj my ohlásime.
Notár. Pán rychtár, vy ste dali do obce peniaze, je pravda.
Matúš. Pravda — dal. Jej patrily.
Občania. Há — ahá — (šum)
Notár. Počkajte! (ku Kate). A teraz vy povedzte, pani rychtárka na vašu kresťanskú dušu, či pán rychtár nefantazíroval?
Kata. Ba áno; na to odprísahám.
Notár. (K Aničke). A povedzte to aj vy.
Anička (neodpovie)
Notár. Kto mlčí, ten svedčí. (K občanom). Tak, tu to máte. A čo človek vtedy povie, lebo urobí, na toľko ste nie sprostí ani jedon —
3 občan. Ahá — nie sme veru; ale nech si povedia sami.
Matúš. Čo vlastne chcete?
1 občan. Pán notár pýtajú —
Notár. Držte hubu, keď ja vravím!
Kata (k notárovi). Aspoň polovičku aby vrátili.
1 občan. Tak nepoviem nič, ale čo si myslím —
Notár. Vy nemyslite nič (sbiera ich rukama do kopy). Poďte sem (tichšie). Kým je čas — (obráti sa ku Kate). Pani rychtárka, na polovičku pristanú?
Kata. Ja ja jaj! Akože môžem? — Nuž ale už —
Notár (k občanom). Ani slova, ba buďme radi, že pani rychtárka toľkú summu povoluje obci — (štvrtému občanovi). Pane kasír, choďte hneď vziať štyri tisícky.
4 občan. (Hlasno). Ej, ba na môj dušu, nejdem. Ja som nebol hluchý, ani ožraný, keď mi ich oddávali.
Matúš (ku Kate a notárovi). Už vidím, že na čom lámete si hlavy.
Kata. No len ty sem hybaj do komory — zase budeš stonať (ťahá ho a potom zapcháva mu ústa).
Matúš. Ale teraz sa vám to už nezdarí. Vec sa má tak, občania, (zdvihne ruku akoby k prísahe) vyznávam sa tu pred Bohom a vami, že som peniaze tie ukradol.
Kata. Fantazíruje, fantazíruje! (Zapcháva mu ústa).
Matúš (strhne jej ruku). A dnes som ich vrátil. Viete všetko.
Občania. Ach — tak — predsa — akoby nás chceli. — Ha, hľa! my neboli sme ožraní, ani hluchí —
Kata. A ja vám vravím, že ste boli a že neviete nič. A ja vás pôjdem zajtrá žalovať, pán notár budú svedkom. Aj ona (na Aničku) musí dosvedčiť, či nefantazíroval.

Matúš. Ale dnes mám, ďakovať Bohu, čistý rozum.

4. občan. Ak si čo vyžadujete, my budeme kompetentní peniažky vrátit.

3. občan. Veru na to treba čistý rozum — osem tisíc vrátiť, o ktorých nik nevedel! To sú peniaze! Bože môj — ja by — (krúti hlavou) ne —

Barbora (stará shrbená žena, vstúpi). Ach, už mi prišiel môj žebráčik, už mi prišiel. — Bože, ale aký! (Obzerá sa po ľudoch, tí sa roztupujú). Kiež ho tak Otec nebeský ztresce, ako on môjho syna bez viny.

Kata. Čo že tu? Tu si ho nemáte.

Matúš (Vytiahol peniaze). Však ja som tu, matko, a tu sú aj peniaze vaše.

Barbora. Peniaze? To jeho česť, to jeho zdravie?

Matúš. To mu pán Boh prinavráti, ale peniaze tieto sú jeho — Martinove — po otcovi, tak ako je Boh na nebi.

Občania (zadivení). Há — áh — ľadše že.

Barbora. Ach spravodlivý Bože! — (váhavo berie a drží v ruke. Počuť zvuky hudby).

Matúš. A odpusťte, matko, mne hriešnemu. Deväť rokov som ich užíval.

Kata. No a už tu nič nemáte. Choďte (tisne ju von) — hriech začínať —

Barbora. Ej mám, ej mám —

Výstup 11.

Predošlí, Pišta, traja muzikanti (dedinskí cigáni), občania, susedky, Janko a môže byť aj viac ľudí. (Na koniec) dvaja žandári.

Muzikanti (hrajú skočnú).

Pišta (prvý dnu, rozgurážený s fľaškou v ruke. Keď sa dvere otvoria, muzikanti sa kus ostiechajú — hrajú tichšie. Výskne). Ujujú! ťuháj! (Chrypľavým hlasom spieva a schytí Katu, ktorá pustila Barboru a nasilu ju zvŕta).

Matúš (k muzikantom). Prestaňte!

Barbora (Pištovi zahrozí). Mám kliatbu na jeho hlavu. — (Ide von po za ostatných).

Pišta. (Strmo zastane). Otec pite — na smierenie (podáva fľašu) — a ty hraj — ja platím!

Matúš (nevezme). Takto nie — musíš byť triezvy.

Pišta. Z mojej ruky. Neberieš?

Susedka. Ani mu len nedvojí.

Matúš. Fľašku nie. (Ide do komory, Anička za nim).

Pišta. Nie? (hodí fľašu o zem). Ja ti ukážem, čo si ty tu za pána! Mati sem peniaze!

Katá (sa trasie). Nehnevaj sa Pištík, ve — ve veď ti zajtrá.

Pišta. Zajtrá! Ale chcem vedieť, kde sú, lebo svet mi všeličo tára.

Kata (trhne sebou). Pravda že iba tára, ale zajtrá ti ich —

Pišta. Nič zajtrá, dnes kde sú!

Kata. Ba zajtrá.

Muzikanti (pomaly sa vytratia).

Pišta (Zvraští čelo, zlostne). Už je to nie, ako vravia — sa trasú. (Chytí ju za ruku a ťahá k rámu povešanom zbrojou). Taja. Už vidím. Ale povedia, lebo donútim ťa k tomu (ukazuje na zbrane)

Susedka. Jéj braňteže ich —

Občania (uťahujú sa a šuškajú si čosi).

2 suseda. Už ani nikomu nedvojí.

Kata. Nech ti otec vydá počet.

Pišta (pustí Katu). Už ja šípim čertovinu (chce do komory, ale najde zamknuté dvere). Hah, pravda, zamkli sa. (Búši do dvier, tie sa otvoria).

Anička. (Z komory). Jaj, ľudia Boží! (Všetko sa tisne ku komore, ale iba na diváky).

1 občan. Obráňme ich.

2 susedka. Ublíži aj vám.

Pišta. (Vlečie Matúša z komory von za vlasy). Ty pes starý!

Susedky (hýkajú a zalamujú rukama. Jedni si zakryjú oči a idú von).

Pišta. Zahluším ťa, ak si tie peniaze ozaj nekam podel.

Matúš. No len no, bude teba tá ruka ešte trestať.

Susedky. Jéj, ba je človek bez svedomia, bez citu. Ľudia —

Anička. (Spína ruky a potom bráni otca). Či som ti nepovedala — dosvečte že ľudia — ukradené boly, obci ich vrátili.

Občania. Tak je tak, svätá pravda, tam sme boli.

4 občan. Do mojich rúk ich složili, osem tisíc — ako Boh na nebi, aby si svedomie ratovali.

Pišta (vzkypí, rozpriahne ruky, vrhne sa na Matúša a zvalí ho na zem). A mne ich nemusel dať. Nuž tu máš! (Vytrhne nôž z poza sáry a vrazí ho do Matúša).

Matúš. Už si mi dal — die — ťa — moje —

Anička. Ňanka môj, ňanka môj! (kľaká k nemu. Všetko beží k ním).

Všetci. Ľudia! Krv, krv, veď tí umierajú, zavraždil ich.

Kata (trhá si vlasy). Oj Bože môj, a ja som mu vari pomáhala —

Anička (trhá Matúša, a zúfale volá). Či to ten — nový život tvoj, ty vrah, ty vrah — (skloní sa nad Matúša, v zaikavom plači).

Žandári (dnu). Krik, achkanie, božekanie »aj čo skôrej neprišli, zaklal ich«. Jedni bežia k Matúšovi, druhí tratia sa von.

Pišta (vstane s nožom v ruke a jakoby k odchodu kročí). (To som ti mal už dávno urobiť!

Žandári (chytajú sa pušiek.)

(opona padá).

(Pokračovanie.)

Ruinae Romae.

Petrae loquuntur.

V nesmiernom smútku, v tesknom opustení
stre sa starý Rím. Jeho zboreniska
jak zkamenelá kliatba v polosnení,
v temne zmŕtvelom bôľne hľadia s nízka
k čiernomrakému nebu, do výšiny
vzpínajúc svoje spálené skaliska.
Ver pozdáva sa, že tie rozvaliny
Boha všemocná ruka vypálila,
plameňom, ktorým sveta ťažké viny
spáli, čo v pote dlho hromadila
pramatky Evy žalostná rodina.
Domy caesarov, čo v znoji vystavila
v poroby putách hnetená chudina,
sa rozsypaly. Miesto starej slávy
v polotme stre sa pustá zrúcanina.
Jako Pompeji pod návalom lávy,
ležia tie zdiská, plod vládychtivosti,
krvomozolov, jak v lone únavy
mŕtveho obra polámané kosti.
Ruka, čo strhla vežu Babylona,
skvostný jas korún zvrhla do temnosti,
ktorá zborila trón Napoleona,
borí a tvorí vždy nové mocnosti, —
ta sotila Rím, — brlohy tyranov —
s skvelej výše v prach, do zahynutia lona.
Na týchto rumoch hlasom plných stonov
— jak v ząšlej dobe Jeremiáš trúchly —
mdlá rozpomienka hlaholením zvonov

veľkým národom k poučeniu trúchli
a svoj nárek na vetrov krídla skladá:
V moci niet moci! V sile neni sily!
Sila je v pravde! Len v práve je vláda!
Jarmu jej vôle, ľudské pokolenie
voľky-nevoľky šij svoju podkladá.
Práva deptanie, s pravdou bojovanie,
cnosti dusenie ako končievajú,
o tom Rímu rumy, jejich práchnivenie
k sveta poučeniu v kvíľbe rozprávajú . . . .
Historie krídla letom prudkým, orlím,
ponad hrobami národov chvátajú,
národy veľké hrdlom krvelačným
národy slabšie, jak pred tým, hltajú!
Klio nepíše deje ducha, ľudstva, —
deje bestie! Dnes len tak, jak pred tým!
Hnije, rozsýpa sa kostra Rímu panstva,
trpí za svoje divé neznabožstvo,
však hynúc . . . trvá . . . aby z hriechu rabstva,
jarmenia, tlaku slepé človečenstvo
pred pravdy súdom nemalo výmluvy!
V hrobovej mdlobe záhynu kráľovstvo
nad slávne forum, caesarov budovy
rozprestre sa. Vekov zub len rúca
mozoľné zbytky dávnej svetoslávy.
Ó, tras sa, svete! keď Božia pravica,
čo od večnosti do večnosti žije,
čo pekla stavia, silná, všemohúca,
v plameni hnevu tresce, láme, bije!
Ó, Ríme ztmelý, sivokamenný, ty,
nasiakly krvou, jak zem Kalvárie,
právd ťarchou, silou, úžasom pustoty,
záhadnosti mhou, tmou disharmonie
a so všetkým, čo mocne hýbe duchy, —
prepodobný si temenu Golgoty!
Aj v tvojom lone hriešnosti výbuchy,
údery krívd, nerovnými boji
vykrvácala pravda. Bôľne vzdychy,
žiaľne náreky v bľadošedom roji
chvejú sa kol skál . . . . pod každým kameňom
mozoľov množstvo, miljon rán sa rojí.

Však predsa prišly po panstve nemravnom
trónu tmy pohrāb, tyranov ortele!
Bo pravda, právo po páde dočasnom
vstávajú z hrobu vždy v rastúcej sile,
a majúc Boha mocného k pomoci,
triumfy slávia na bludu mohyle,
zdolajú všetkých pekelných brán moci!

Alfa.

Povedz-že lásko . . . .

Ó, ty tajný kvete, lásko,
kvete milovania,
lásko, mati strastí našich,
nášho utrpenia!

Ó, či vedia rety tvoje,
vedia mi zvestovať,
prečo že je nám súdeno
milovať . . . . milovať? . . . .

Načo že nám láskou horeť
za svoje idey,
načo že nám láskou trpeť
trpeť v beznádeji?

Ustavične žiadaš od nás
krvavé obete:
povedz-že len, milovanie,
načo si na svete! . . . .

»Ja som sila najmocnejšia,
hýbem celým svetom,
nižiaden tvor neodolá
mocným mojim vznetom.

Ohňa mojho čisté plamy
ničia špinu, blato,
moje lono zdobí žiarom
diamant i zlato.

Moja ruka mieša v slzy
potoky sladkosti,
bez bôľu a lásky nieto
pravej blaženosti! . . . .

Božia ruka v túto zem ma
na to zasadila,
bych pre nebe ideálne
duše pestovala«. *Alfa.*

Rozmanité zprávy.

— Slovák v Amerike uverejnil článok v ktorom tvrdí, že martinskí odsúdenci sú z väčšiny zámožní ľudia a preto žiadnej podpory nepotrebujú. To je vedomá lož, ktorej sa pán Spevák akiste len zo zášti proti Amer. Slov. novinám dopustil. Až na 4—5 sú všetci nezámožní, ba chudobní.

— Slovenský Denník prestal naraz vychodiť, mysleli sme — ač neverili, že zaniknúl. Teraz dozvedáme sa, že v tlačiarni Sv. Gerharda v Pešti všetci sadzači štrajkujú. Do 1. februára majú byť požiadavky sadzačov splnené, čo prajeme im zo srdca, lebo bez „Denníka“ bolo by krušno.

— Slovensko. Sborník statí věnovaných kraji a lidu slovenskému. Umělecká Beseda svým členům na rok 1901. Práve vyšlo nádherné toto dielo i s hudobnou prílohou Vítězslava Nováka „Slovenské spevy“, tlačou „Unie“. Budúcne vrátime sa k nemu.

— Na Myjave založili si spoločenstvo na poisťovanie dobytka. Zásluha prináleží predovšetkým pp. Klempovi advokátovi, S. Jurenkovi kupcovi, pravotárom, drovi Krnovi a Jánovi Valáškovi. Inde by sa tiež sišlo také družstvo.

— V ružomberskej „Občianskej Besede“ začali cyklus prednášok zo zdravovedy dri Jozef Burjan a Vavro Šrobár.

— Kupcom odporúčame slovenské zápalky z továrne Jána Jančeka v Ružomberku.

— V priemyslovom spolku v Turč. Sv. Martine doteraz prednášali: A. Pietor, Milan Ivanka a Ivan Pietor.

— V Jablonici nitr. stol. otvorený bol „potravný a úverkový spolok“, zamýšľa otvoriť filiálky v Hlbokom a Veľ. Prietrži.

— Skalický „potravný spolok“ mal roku 1900, 108,453 korún obratu, a 2709·51 h. čistého zisku.

— „Čas“ uverejňuje články z „Našej Doby“; O věcech slovenských a má stálu rubriku o Slovensku.

— V Prahe začne znova vychodiť „Časopis pokrokového študenstva“. Odporúčame našej mládeži.

— Veľká slovenská obec na Dolnej zemi Pivnica, hľadá slovenského lekára.

— Horná Orava hľadá slovenského lekára i pravotára.

„Slovensko“.

Roku 1893 dal prof. Dr. Pastrnek vo Viedni návrh, aby český »Akademický spolek ve Vídni« a slovenský akad. spolok »Tatran« vydaly spoločné dielo na oslavu storočnej pamiatky narodenia Jána Kollára. Myšlienka sa ujala, dva pomerne chudobné spolky vydaly dielo cenné a hľadané. Redakciu viedol prof. Pastrnek, u Ottu račil veľký priateľ literatúry a mäcén mládeže nebohý prof. Albert. Kollárov almanach bol svojho času literárnou udalosťou na knížnom trhu slovanskom a je i dnes vzácnou knihou, z nejž bohato čerpá literát, historik a priateľ vzájomnosti.

Po ôsmi rokoch dáva pražská »Umělecká Beseda« popredný to kružok literátov a umelcov, svojim členom »Slovensko« čo prémiu na rok 1901. V úvode čítame, že »Umělecká Beseda« po návrhu prof. Pastrneka vydala toto skvostné dielo. Sme tomuto uprimnému priateľovi všeho slovenského skutočne povďační, že svoju dávnu ideu, sblíženie dvoch kmenov jednoho národa, všeobecné rozšírenie názoru ethnografickej jednoty a jednokultúrnosti privádza k životu a platnosti, v korporácii vážnej a mocnej.

V našej spoločnej literatúre niet posiaľ diela, ktoré by tak obšírne a dôkladne pojednávalo o Slovensku, o jeho prírodných pomeroch, o jeho dávnovekosti, dejinách kultúrnych, o školstve, pomeroch hospodárskych o jeho pokladoch rečových a hudobných, pamiatkach staviteľských atď. A jestli aj máme diela, monografie obsahujúce jednotlivé stránky slovenskej minulosti a prítomnosti, nemáme knihy, nie diela, ktoré by jasnejšie a pádnejšie dokazovaly kmenovú jednotnosť československú, spoločnú kultúru, spoločný sloh a vkus, spoločné melodie a výtvory ľudového básnictva. Čím viacej vnikáme do minulosti Slovenska, tým jasnejšie vystupuje obraz vlivov a vzorov českých na Slovensku, čím hlbšie sa ponorujeme do duše Slováka moravského, čím ďalej vnikáme na západ tým určitejšie predstavuje sa nám v pravde duch Moravy,

Valašska a i ďalších krajov. Sušil, Fr. Bartoš, Aug. Šebestova, J. Klvaňa, Úprka, bratia Mrštíci, L. Janáček, atď. odokryli na Morave kus pravého Slovenska, rázovitého, pestrého, rovnajúceho sa na vlas Slovensku uhorskému. Vzájomnosť v kultúre je prastará, hlboká a objemná; porovnať, podla seba položiť treba len Bartoša a Holuby-ho.

Všetky sjazdy dohromady a všetky representácie slovenské v Prahe, neprispeli k vzájomnému poznaniu a posilneniu našej jednoty toľko, ako jedon článok v »Slovensku«.

A čo keby »Slovensko« bolo celé, úplné, keby slovenčina nebola v ňom popelkou, keby nebol z neho vynechaný, či ignorovaný Úprka, bez nehož je moravské Slovensko torsom — nie, bez Úprku sa moravský Slovák nedá opisovať, nie kresliť, ba čo viac, malovať slovenské dievča bez neho a predstavovať ho čo týp, je pravou opovážlivosťou!

Kde je Jurkovič, »Pustevně«, aspoň jedon dva obrázky z jeho diela, keď už toľko obrázkov? Čo je Valašsko bez Jurkoviča? Ľúto nám je, že práve títo najpovolanejší a najvernejší interpretovia umenia moravsko-slovenského a valašského vystali z knihy.

»Slovensko« je nám milé i tak, lebo vidíme v ňom pokrok myšlienky, šírenie zájmu pre Slovensko a jeho potreby duševné i hmotné.

Dr. *P. Blaho.*

Organisácia.

(Dokončenie).

Dožadujem-li sa súkromnej organisácie politickej, nie menej žiadam i organisáciu hospodársku. Ostatne jedna druhej ruku podáva.

Terajšieho nášho úpadku hospodárskeho neklamný príznak je stále hromadnejšie *vysťahovanie sa* do Ameriky a *chodievanie ľudu na roboty* do Čiech, Sliezska, na Moravu a Dolnú zem. Vysťahovanie započalo sa v Abaujskej v rokoch šesťdesiatych minulého storočia (teda asi 12 rokov po zrušení poddanstva) a stupňuje sa stále. Už neodchodia len chlapi na pár rokov, ale utekajú ženy i deti, celé rodiny, aby sa nikdy viac nevrátily. A v takomto ubúdaní národa váží veľké nebezpečie. Ačpráve sorganisovanosť americkej Slovače zdánlive zabraňuje jej poangličiť sa, predsa som tej mienky, že ona udrží sa tam len dotiaľ, kým ruch vysťahovalectva potrvá. No, a ten nemôže udržať sa večne, aspoň oslabne. Tou mierou, akou ubúdať bude vysťahovaleckého ruchu, budú sa i americkí Slováci na vzdor ich ľudovým školám (nakoľko tieto jestvujú) a ich slovenským cirkvám angličiť. Mám na mysli zvlášte generáciu tam narodenú. Americký duch je príliš silný, než aby ne-

zmôhol hoc millionovú vetvičku národa slovenského. V Amerike niet budúcnosti našej. A preto ľahkomyselne napísané sú slová v »Nár. Nov.« »My sa vysťahovalectva nebojíme . . . .« (v článku »Slováci v Amerike«, číslo od 13. novembra 1900), a smiešne sú fantásie toho istého časopisu o nádejných slovenských gymnásiach amerických, ktoré majú zahanbiť vládu uhorskú. Tých nebude! Slová tie napísal iste človek nemajúci ani tušenia o vysťahovalectve. Že pravdu mám, uvediem tri vety v Amerike žijúceho slovenského spisovateľa Gustáva Maršalla, vytrhnuté z jeho povesti »Zpät«! (v kalendári »Jednote« na rok 1901.), ony znejú: »Veď ani millióny dollárov, poslatých na Slovensko, nemôžu nahradiť samých zasielateľov: dušu, ducha. Na márno výndu naše groše a spolu i ľud náš. Cudzí robí, cudzí bere a my tu tiež zahynieme v záplave cudzoty . . .« *) Áno, kto zná len približne pomery americké a celú podstatu vysťahovalectva nemožno aby neprivolal vysťahovalcom: zpät! a čím rýchlejšie tým lepšie, nepretržité *vzrastanie hypotečných dlhov a množenie sa odpredajov* malých hospodárství a pozemkov v dražbe na Slovensku, slúži za dôkaz hospodárskeho úpadku. Nezabúdajme ani na *chatrné majetkové pomery* naše, a na *biednu výživu* ľudu.

Príčiny našej chudoby sú, zovnajšie a vnútorné. Ku prvým počítam: maďarské a nepaedagogické školstvo, zlú administráciu, nestaranie sa vlády o povznesenie blahobytu ľudu slovenského, veľké dane obecné i krajinské, priame potlačovanie národnej myšlienky úradmi a zahniezdenie sa židov medzi nami. K druhým patria: pridŕžanie sa starého spôsobu obrábania pôdy, kúskovanie pozemkov, malá túha po zdokonálení sa v remesle, zostávanie pri najprimitívnejších formách obchodu, mánia pravotenia sa, rozšírený pálenečný mor atď.

Liečiť tieto nezdravé pomery povolaná je vláda i spoločnosť. Poneváč od vlády nemôžeme očakávať pomocnej ruky, vo veciach národ slovenský ako taký zveľaďujúcich, ostáva práca tá spoločnosti a teda v prvom rade celej inteligencii slovenskej.

Ako videť z príčin hospodárskeho úpadku Slovenska, obor práce tejto je široký a vyžadujúci teda mnoho síl. Je zároveň patrné, že konať tu nutno postupne a premyslene. Nemáme nechať niesť celú ťarchu niekoľkým pracovníkom, ale *každý* kto už k povedomiu národnému prišiel *povinný je* pomáhať, lebo len spoločná práca bude zdarom korunovaná. Preto hrešia všetci tí národovci, ktorí len jazykom omálajú národ, spokoja sa tým, že predplatia slovenské časopisy a milo-

*) Uvádzam zo „Slovenských Pohľadov“ (č. 2. 1901), ktoré so spisovateľom povesti v jeho tvrdení súhlasia.

stive ích čítajú*), a za celý svoj život nepreložia v skutočnosti za rod vlastný ani krížom slamy. Tí sú horší než maďaróni, lebo práve oni slúžia za zlý príklad vo spoločnosti našej, oni učia pohodlne a bezstarostne žiť! A to nás zabíja. Pri čítaní o múmiach vždy oni prichodia mi na um, a zdá sa mi, ich bytosť vystihnutá je znamenite výrazom: živé múmie slovenské. Žiaľbohu že ich je toľko.

Sdružená práca prirodzene vedie nás k organisácii. Účelom tejto bude odstraňovať príčiny nášho úpadku.

Jedna z najchúlostivejších otázok je *otázka školstva*, tu musíme sa boriť tvrde s vládou i spoločnosťou maďarskou a maďarónskou. Ale niet pomoci, každú školu od opatrovne počínajúc až po stolicu slovenskej reči na universite prijde nám formálne vydobyť, sťa nejakú pevnosť. Lebo kamže chceme prísť bez škôl? Bez nich nemôžeme napredovať, národ bez svojského školstva nedá sa predstaviť. Naše školské pomery nejdem líčiť — lebo veď by som zväčša opakovať musel referát Kálalovho článku. »Postavení slovenské řeči na vlastní půdě«, (vidz »Hlas« č. 6. III.). Sú také hrozné, že hroznejšie nemôžu ani byť. Maďari dobre vedeli, čo znamená maďarský vyučovací jazyk v školách na Slovensku a preto ho zaviedli. Národ (a obzvlášte ľud), ktorému je odňatá možnosť duševne sa vzdelať, je podobný stromu nedostávajúcemu vlahy: nenesie ovocia, výhonky vysychýňajú, listie opadáva, a kmen živorí, kým ešte trvajú šťavy. Takým stromom sme my Slováci.

Boly časy, keď sme mali troje slovenských gymnasií: vo Veľkej Revúcej, Kláštore pod Znivom a Turč. Sv. Martine, ale tie padly v obeť bez akejkoľvek príčiny nenasytnému molochovi: »myšlienke jednotného štátu maďarského«. Tisza s Trefortom ich zavreli na podnet stoličného výboru zvolenskej stolice, ktorému predsedal B. Grünwald (15. marca 1874). Pozdejšie, v rokoch, 90-tych, začal národ znova sbierať peniaze na nové gymnásium slovenské a sobralo sa tuším vyše 200,000. korún. Ale Bánffy myslel ináč, nielen že gymnásia nepovolil, ale aj sbierku zavedenú Nár. Novinami jednoducho zakázal. I Széll ukázal sa byť nepovoľným v tejto otázke. Dúfam, ďalšie pokusy o slovensku strednú školu nebudú sa obmedzovať vždy len na prosbu k novému ministrovi, ale začne sa aj pracovať na školstve. — Máme už aj niekoľko základín k podpore chudobných študujúcich.

Dľa úradnej štatistiky bolo za školský rok 1898/9. v 16 stoliciach Slovenska:

detských opatroveň 453
škola pre det. opatrovníčky 1

---

*) Snáď aj kedy-tedy hodia niečo „na oltár národa“, — avšak nie z presvedčenia.

obecných škôl 4183
ústavy učitelské { pre mužských 12, „ ženské 4
gymnásii 33
reálok 6
právnických akademií 4
theologických učelišt 14
odborných škôl 143

Vo všetkých spolu napočítalo sa 612.465 žiakov. —

Údajne vyučovalo sa slovensky len v 33 det. opatrovňách a 468 obecných školách; maďarsko-slovensky v 53 det. opatrovňách a 1195 obecných školách.

Opakujem, kto zná bližšie naše pomery školské, len zhroziť sa musí, že sme až doteraz nič nepodnikli sústavne, aby sme ich opanovali *). Jediné čo sa tam deti naučia je písanie a čítanie, viac nič. A to má nášmu chudobnému sedliakovi a remeselníkovi (z ktorých hádam 98% skončí len obecní školu) stačiť v životnej borbe? Ako videť, proti vzdelaniu sa v školách stavia sa predovšetkým *maďarčina*, lebo tej venovať musí žiactvo najviac času.

Ovšem neradno je svádzať národ aby dietky svoje odťahoval od týchto planých škôl (na koľko by to šlo), ale prichodí nám pracovať na poslovenčení celého školstva na území Slovenska. Vymôcť treba, aby postupne od opatrovieň až po universitu - slovenčina zavedená bola za naukosdelnú reč, doprajúc maďarčine miesta len v stredných a vysokých školách, nakoľko je toho treba. Dostačí, keď skončivší či už gymnásium, alebo reálku alebo odbornú školu ovládať bude úplne jazyk maďarský a oboznámený bude s literatúrou maďarskou.

Ako začať túto ťažkú prácu? Časopisy majú sa častejšie zaoberať a to dôkladne otázkou školskou. No, nemá sa prestať na tom, lež prednáškami a letákmi treba v ľude budiť záujem o školstvo slovensko-národné. Toto odporúča sa zvlášte v mestách a ich okolí, kde sú stredné školy. Podobne noviny, a brožúry nech rozpošlú sa viac ráz rodičom žiakov a po čase možno sa už odvážiť ku sbieraniu podpisov pre žiadosť na ministerstvo, aby v tej a tej škole zavedená bola slovenčina za vyučovaciu reč z pädagogických ohľadov. Prebudenejšie obecné zastupiteľstvá majú tiež činne zasahovať do tohoto boja. I jednotlivé obce vedené či farárom či iným intelligentom môžu mnoho vykonať v prospech veci. Akonáhle dosiahneme pomocou organisácie politickej väčšiny v stoličnom výbore, na stoličných shromaždeniach, to sa rozumie vynasnažíme sa i tu pracovať k dobru škôl slovenských. Intelligencia naša príliš zanedbáva učiteľov, v každom vidí len nebo-

*) Jednotlivé pokusy ovšem boly.

ráka. Priťahujme do našej spoločnosti dedinských a mestských učiteľov, dľa možnosti aj professorov. Tým získa naša vec. Vôbec vytýkať možno celej intelligencii slovenskej, že sa priveľmi obmedzuje na rodinné krúžky a málo stýka sa so svojím okolím. Učme sa brániť samých seba!

Dotýčne *slej administrácie* poznamenávam len toľko, aby sme ľud nevydávali na pospas svevoľnému úradníctvu, ale i najmenšie zneužitie úradnej moci, najmenšie výčiny úradníkov prenasledujme. Úkol ten pripadá pravotárom. Ujímajme sa chudobného a slabého ľudu!

Odpomôcť od veľkých daní, alebo aspoň donútit vládu aby dane spravodlivejšie rozvrhnuté boly (teraz chudoba pomerne viac platí než boháči; zvlášť prehnaté sú poplatky od malých pozemkov) na jednotlivé triedy obyvateľstva, ďalej aby Maďari pomerne neplatili menšie dane jako ostatné národy uhorské — možné je len vtedy, až budeme mať vlastných poslancov, s Rumunmi, Srbmi, Malorusmi a Nemcami. Podobne len potom možno primäť vládu k pečlivejšej starosti o napomáhanie hmotných pomerov ľudu slovenského.

Otázka židovská zasluhuje tiež veľkej pozornosti.

Hospodársky boj proti židom vyplýva prirodzene z ích desného spôsobu vykorisťovania ľudu. Vykorisťovanie to je zvlášte preto nebezpečné, že ľud vedome o ňom nevie, ale len cíti jeho následky. Z tej príčiny sú práve výsledky krčmárskej a kramárskej činnosti židovskej úžasné; ľud nielen očividome hmotne padá, ale badať i mravné klesanie. Doklady k môjmu tvrdeniu nachodíme v obciach, kde svedomitý kňaz ujmúc sa ľudu odvliekol ho od úžerníka; tu majetky jednotlivcov naraz začaly rozkvitať.

Obrana proti židom zahrňuje zakladanie rôznych hospodárskych sdružení, zakladanie spolkov miernosti a urputný boj proti pitiu vôbec, pobádanie ľudu zvlášte remeselníckej triedy, aby dávala svojich synov i na kupectvo a pridŕžanie sa hesla »svoj k svojmu«.

Stav nášho *roľníctva* je žalostný. Nedostatok dobrých obecných a odborných škôl slovenských kope hrob najrýchlejšie roľníctvu. Pri terajšom obrábaní zeme roľník buďto vyrobí si len toľko, že sa udržuje nad hladinou, alebo ponenáhle upadáva. K tomu pridružujú sa ešte príčiny vyše spomenuté, a neohraničené kúskovanie pozemkov. Synovia roľníkovi zostávajú roľníkmi, otcov majetok si podelia, ích deti rozdrobia zase jednotlivé majetky a konec je, že ani jedného nie je v stave vyživiť otcovská pôda, všetci stanú sa nádenníkmi. Netrpí pochybnosti, že prv aj u nás zakorenený bol krásny slovenský zvyk, dľa ktorého najstarší člen rodiny bol jej predstaveným a všetci spolupatriaci pracovali spoločne. Potom vyvinuvšie sa zemanstvo obdarené veľkými výsadami rozdelilo národ na dve veľké čiastky: pánov a otrokov, čím

ovšem u posledných zanikla bývalá obyčaj. Rok 1848. zbavil síce sedliakov od poddanských pút, ale zanechaný zvyk ostal zabudnutým. A predsa tak hladko lúšti sa ním veľká otázka sociálna. Drobenia pozemkov všímajú si zo slov. časopisov najviac »Ľudové Noviny«. Prečo nie aj iné? Treba neustále hlásať slovom i písmom aby ľud nekúskoval i tak neveľké zemičky svoje, podľa možnosti nech širšia rodina pracuje na spoločný účet, nech len jeden syn ostáva pri roľníctve, ostatní majú sa venovať remeslu a obchodu. Nutné je tiež šíriť medzi ľudom myšlienku, aby si žiadal slovenských škôl hospodárskych. — Pri tejto príležitosti upozorňujem na *spolky malých roľníkov*, ktoré obľubu nachádzajú medzi maloruským ľudom, v chersonskej gubernii (v Rusku, pri Čiernom mori). Tu roľníctvo tiež klesalo, až konečne ujal sa ho zvlášte dr M. Levitský, ktorý pôsobí na rozšírení uvedených spolkov. Ich podstata je nasledovná. Viac roľníkov sjednotí sa tak, že ich pozemky tvoria veľké hospodárstvo, na ktorom spoločne pracujú všetci. Spolok platí z hrubého výnosu všetky dane a réžiu, o čistý zisk delia sa účastnící dľa počtu pracovných síl a podľa jakosti a veľkosti pozemkov, ktorými jednotlivci prispeli. Aj úver opatrujú si ovšem takto ľahšie a lacnejšie. Podobné spolky môžu si pre seba neskoršie zakladať t. zv. »sedliacke banky«, u nás obyčajne pomocnicami nazývané, tiež potravné a odpredajné družstvá.

I rozkvetu nášho *priemyslu a obchodu*, bráni nedostatok slovenského odborného školstva. Okrem toho aj v praktickom živote stretávame často istú nedbalosť o zdokonálení sa odbornom. Uveďme doklady: Hrnčiar spokojí sa výrobou najjednoduchejších nádob, nepokúsi sa robiť lepšie výrobky, na ktorých je väčší zisk; drotár ostáva pri svojich pascách a drotovaní hrncov, na jemnejšiu prácu ani nepomyslí; čipkárky a výšivkárky pracujú buď len pre najbližšie okolie, alebo roznášajú svoje výrobky na chrbte, na založenie obchodu sa neodhodlajú; väčšina včelárov len toľko klátov včiel má, že všetok med spotrebuje sa doma a snáď niečo zvýši na rozdanie známym; málo koželuhov vyšvihne sa na továrnikov, ačkoľvek pri remeselnej výrobe dľa terajšieho spôsobu práce, ohrožená im je výživa a samostatnosť; súkenníctvo už upadúva celkom, lebo starý spôsob spracovania vlny stáva sa nemožným, drahým; podobne vedie sa plátenníctvu, nožiarstvu, hrebenárstvu atď.

Tu prichodí mi pripomenúť, aby sme koristili z hospodárskych organisácií štátom sriadených, predovšetkým t. zv. priemyselných spolkov. Uveďme ich všade do života kde sú len na papieri, nech sa v nich intelligencia naša schádza s remeselníkmi, nech ich tam poučuje*).

*) V Martine na pr. prednášali v tomto spolku nedávno: A. Pietor, Milan Ivanka a Ivan Pietor: Pôjde to aj inde!

Na obchodné a priemyselné komory siahnut teraz nemožno pre malý počet odborne vzdelaných obchodníkov a priemyselníkov slovenských, ale priemyselných spolkov môžeme si už v prítomnosti hľadeť.

Ako roľníctvo tak i kupcov a remeselníkov treba stále pobádať, aby si žiadali slovenské školy.

V rokoch šesťdesiatych a začiatkom sedemdesiatych min. storočia na podnet niektorých mužov slovenských zvlášte dra Hurbana, K. Kuzmányho, Hodžu, Andraščíka, Plošica začala sa pekne šíriť *organisácia proti pijanstvu*, ktorým je celý národ tak strašne stížený. Na všetkých stranách zakládané boly spolky miernosti, ktoré v krátkej dobe maly vyše 30.000 členov. Ale opatrná vláda, vidiac aký prospech z toho kynie národu nášmu a akú škodu by z toho mali židia a štátna pokladna, r. 1874 zakázala missie spolku striezlivosti!

Čo sa teraz robí proti tomuto zabíjaniu samého seba, proti tejto pomalej sebevražde? V novinách a kalendároch píše sa o alkoholisme málo a vo verejnosti pracuje sa proti nemu ešte menej.*) Aj tu je treba konečne istej sriadenosti.

Začiatkom apríľa t. r. bude všeobecný antialkoholistický sjazd lekársky vo Viedni. Čiby sa ho nemali súčastniť aj lekári naši? Veru áno! Predne preto aby poznali bližšie svetový boj proti pitiu (na sjazd oznámené sú prednášky lekárov z Nemecka, Francúzska, Švajciarska, Anglie, Rakúska), aby sa tam soznámili s methodou toho boja, a konečne aby aj oni u nás začali vyhladzovaciu válku proti pitiu. Pripojením sa vhodnej slovenskej organisácie proti tejto rozšírenej nemoci ku svetovej antialkoholistickej organisácii, prospeje sa veľmi nášmu národu. Lekári, liečte nás!

Na konec prikročujem k načrtaniu **organisácie hospodárskej**. Som si vedomý, že sdružením v tom rozmere, s takou rozsiahlou činnosťou, nemôžeme hneď začať z tej jednoduchej príčiny, bo máme málo k tomu súcich, odborne vzdelaných ľudí. Ale i keď počiatok urobený bude aspoň čiastkou tejto organisácie (ktorá každý rok bude sa iste zmáhať) — pristúpme k jej založeniu.

Na základe povolených stanov utvorí sa *sdruženie* pozostávajúce z *ústrednej správy*, tvoriacej zaroveň ústredný odbor. Tento dľa stanov povolaný bude zakladať odbory, kde za dobré uzná.

Vnútorné sriadenie spoločenstva predstavujem si nasledovne. Ústredná správa podelená na tri hlavné oddiele a síce: *roľnícky, priemyselný a obchodný,* bude sa skladať z riadne platených *úradníkov* a

---

*) V poslednej dobe prednášal krúžok priateľov „Hlasu“ v Skalici a okolí tri razy a dr Šrobár v Ružomberskej Besede o škodlivosti pitia.

z *výboru* (30—40 členového), v ktorom môžu byť zastúpené všetky hospodárske triedy a kraje Slovenska.

Činnosť ústr. správy zahrňovala by vedľa poisťovania, prácu, asi akú vykonávajú obch. a priem. komory, ale líšila by sa od nich v tom, že by pracovala čulejšie a v našom smysle. Jednotlivým oddielom pripadal by nasl. úkol.

I. Oddiel pre roľníctvo.

Starať sa bude o intensivnejšie obrábanie pôdy a o usnadnenie odpredajú produktov roľníckych.

Kto si všíma jako povrchne obrába sa u nás zem, ako nedostatočne hnojí sa, ako málo rozšírená je známosť umelého hnojiva, ako roľníci nezamieňajú plodiny, ale stále alebo s malými premenami pestujú na jednom pozemku tú istú plodinu, čím sa zem zrovna vyssáva, koľko pôdy ostáva zbytočne úhorom a jako málo hospodárskych strojov sa užíva, ten iste prispeje činne k organisácii roľníctva. Zakladaním *vzorných hospodárství* v jednotlivých krajoch, ďalej *poúčaním* ľudu tlačou i slovom, podporovaním lesníctva (lesy hrajú dôležitý zástoj v roľníctve), ovocinárstva a zeleninárstva, ústr. správa bude odstraňovať biedy roľníctva.

Ale i keď sa roľníkovi a ovocinárovi urodí, nevie čo má počať s úrodou prebývajúcou. On nevie komu a za čo má predať obilie, zemiaky, ovocie atď. a obyčajne predá to bez najmenšieho zisku jednej osobe v dedine ktorá mu všetko (akúkoľvek jakosť i koľkosť) odkúpi — krčmárovi židovskému. Takto bez záštity vydaný je náš maloroľník na pospas úžerníctvu. Aby aj tomuto využívaniu konec bol učinený, ústr. správe pripadne zakladať *odpredajné a nákupné družstvá.* Účel týchto je shromaždiť prebytočné plodiny od roľníkov (či v podobe vkladov a či kúpou) a potom predať ich vo veľkom t.da výhodne, s jednej strany; nakúpiť semena, štepov, hnojiva a strojov pre členov, na druhej strane. Taktiež odporúčajú sa *spoločné obilnice.* Už v prostriedku minulého storočia mali sme obecné a cirkevné obilnice, žeby teraz niekde boly na Slovensku, nemám vedomosti. Pobádať bude obce aby kupovaly na obecný účet *veľké hospodárske stroje,* ktoré si nemôžu kúpiť jednotlivci, bo sú drahé. Takéto stroje môžu sa potom občanom požičiavať za mierny poplatok.

S roľníctvom úzko súvisí aj *chov dobytka.* Tomu venujeme málo pozornosti. Koľko je na Slovensku štátom poskytnutých vajčiakov a jaký užitok berie z nich ľud? Obyčajne len panstva a židia vedia o nich, ľud neupozorní, nikto na ne a podľa toho aj vyzerajú naše

koníčky. S rôznym statkom je podobne. Ústr. správa nezabudne ani na tento nedostatok a bude zavádzať nové druhy dobytka a drúbeže.

Do oboru tohoto oddelenia patrí aj zabraňovanie *kúskovaniu pozemkov* o čom už vyšej bola reč, tiež *sprostredkovanie práce* pre poľných robotníkov, usporiadanie *hospodárskych výstav, činnosť informačná* a predovšetkým vymáhanie *slovenského hospodárskeho školstva.* *)

II. Oddiel pre priemysel.

Starať sa bude o pozdvihnutie remesiel, o rozšírenie veľkovýroby a o ťaženie nerastov.

Povzniesť remeslá možno predne *slovenskými odbornými školami,* za druhé spojovaním sa remeselníkov v *sdruženia,* konečne *poučovaním* odborným, tlačou a slovom. V tom smysle pracovať bude toto oddelenie.

Vydobyť slovenského školstva odborného (ostatne platí to o celom) nemožno novinami, aj celá intelligencia je v tom bezmocná, ale rozhodne dosiahne ich massa národa vedená intelligencou. Preto spojme remeselníctvo vo spolky, potom vnuknime mu myšlienku slov. škôl, ono sa ich iste dožiada. Vzdelaný remeselník koná cennejšiu prácu a keď sa mu i viac platiť musí, dodáva nám zase výrobok cennejší.

Ako pri roľníctve, tak i pri našom chudobnom remeselníctve má dôležitý význam, spolčovanie sa. Oni majú sa sdružovať, aby dosiahli lacnejších surovín, lacnejších nástrojov a strojov, aby snadnejšie a výhodnejšie výrobky svoje odpredať mohli a konečne aby si zaopatrovali ľavnejší úver.

Na podnet oddielu pre priemysel zakladať sa budú *spoločenstvá k nakupovaniu surovín.* Tieto kupujú vo veľkom a predávajú svojim členom na drobno ale lacnejšie, než by to inde dostať môhol. Usnadňoval by tvorenie sa *výrobných družstiev.* V týchto spojujú sa remeselníci, že pracujú na spoločný účet, spoločne si zaopatrujú stroje a nástroje i kapitál. Za príklad poslúžia ruské artele. Dôležité sú tiež *spoločenstva odpredávacie.* Tieto buď skupujú výrobky od remeselníkov na svoj účet a potom ich predávajú, alebo dodané výrobky remeselníkove považujú sa za vklad a spoločenstvo len sprostredkuje odpredaj.

V spolkovom časopise v krátkosti upozorňovali by sa remeselníci na *verejné súbehy,* ktoré týkajú sa dodávky rôznych prác a výrobkov remeselníckych. Toto nerobí dosiaľ ani jeden časopis slovenský a stačil by jednoduchý odpis zo všeliakých muchotrávok stoličných, tak by sa spravily celkom zbytočnými tieto pre remeselníkov.

*) Dokiaľ nemáme svojich škôl, treba odporúčať české školy.

Ďalšia činnosť tohoto oddielu prejavovala by sa v uvádzaní do života všemožných *podnikov priemyslových*, zvlášte však továrni a dielní, v ktorých by sa spracovaly suroviny dodávané ľudom: cukrovary (repa), škrobárne (švábka), mlyny (obylie), pivovary (jačmeň, chmel), tkalcovne (ľan, konope, vlna), mliekárne atď.

Do rámca jej práce patrilo by ešte *sprostredkovanie práce* pre pracovníkov remeselných, sriadovanie *priemyslových výstav*, *informácia* a porádanie *odborných prednášok*. Nakoľko možno, využime v náš prospech »priemyselné spolky«.

III. Oddiel pre obchod.

Cieľ jeho bude vydobyť nám obchod na Slovensku a to jednak zakladaním obchodných spolkov, jednak napomáhaním jednotlivých obchodníkov.

K dosaženiu tohoto úkolu je predovšetkým treba, aby sme mali *kupecký dorast*, lebo bez odborných ľudí obchod nedá sa predstaviť. Musíme mať teda *slovenské kupecké školy* a *prednáškami odbornými* musíme vzdelávať nielen kupcov ale i pomocníkov. Týchto spojovať treba tiež vo *spolky vzdelávacie a podporné*.

Obchody spolkové rozpadávajú sa vo dve veľké triedy, totiž v peňažné ústavy a v obchody s tovarom. Dľa toho delí sa i práca pri zakladaní obch. sdružení v tie dva smery. Oddiel pre obchod pracovať bude na tom, aby teraz jestvujúce *peňažné spolky a spoločenstvá* spojily sa v jedon sväz a aby čelnejšie z týchto zakladaly nové podobné,*) ale nie filiálky, lež ústavy samostatné. To poznamenávam zvlášte preto, že kdežto pri filiálkach obyvateľstvo mesta kde sú ony založené, nie je hmotne interessované na nich, teda nemôže byť ani reči o zaujatosti o spolok (filiálku), pri samostatných ústavoch' však, kde členovia alebo účastinári bývajú v sídle spolku, starajú sa potom aj o jeho vývin. Filiálky prichodí nám stavať len tam, kde pre neporozumenie nemožno je založiť samostatný ústav peňažný. Viac smyslu by maly mať peňažné spolky pre národné potreby. (Vypisovanie štipendií na školách odborných, poskytovanie lacného úveru slov. človekovi a konečne zakupovanie väčších pozemkov, predávajúc ich hneď rozdelene maloroľníkom). Pre remeselníkov a roľníkov majú sa založiť pomocnice.

Významné je zakladanie *spoločenstiev obchodných*, zvlášte družstiev potravných, pre speňaženie výrobkov domáceho priemyslu, poisťujúcich (vzájomné poisťovanie sa členov, vzájom. poisť. dobytka majetku) atď. Doteraz jestvujúce potravné spolky sdruží v ústr. správe

*) „Srbská banka" v Záhrebe založila asi 50 roľníckych sdružení úverných.

a založí pre ne spoločný sklad. Musíme čo najskorej predísť ich pripojeniu sa k peštianskému stredisku. Podobne predchádzajúcim oddielom, i pri tomto nebude chybeť *sprostredkovanie práce a činnosti informačnej*. Vynasnaží sa v národe budiť väčší aj záujem o obchod. Akonáhle finančný stav mohutného tohoto sdruženia hospodárskeho dovolí, utvorí sa štvrtý *oddiel pre poisťovanie* životné a majetkové.

Ostáva ešte zmieniť sa o pomere odborov k ústr. správe a o *celkovej spojitosti sdruženia.*

Členovia každého spolku alebo spoločenstva založeného ústr. správou patria zároveň k členovstvu celkového družstva. V obci kde ústr. správa založila spolok, utvorí sa zároveň odborová správa. Táto bude pestovať pravidelné styky so strediskom a to tým spôsobom, že členovské príspevky odvádzať bude ústr. správe a potrebné výplaty vyzdvihne zase tam. Každý jej krok musí byť vopred schválený ústr. správou. Jednateľ odb. správy je spolu riadnym dopisovateľom strediska o hospodárskom položení kraju jeho pôsobnosti. I v obci kde povstane viac k organisácii hosp. patriacich spolkov, bude len jeden odbor. Odborová správa bude síce tiež platená, ale schádzať potrebuje sa len občasne.

O složení ústr. správy bola už reč. Poneváč vo výbore zastúpené budú všetky odvetvia odborníkmi, môže ona radiť v jakýchkoľvek veciach hospodárskych. Jej prináležať bude právo rozhodovať vo všetkých záležitosťach celého sdruženia (teda i odborov) a v záujme pevnosti celého spoločenstva bude riadne kontrolovať jednotlivé odbory. Jej ďalšie pôsobenie označené je pri jednotlivých odboroch a krem toho opatrovala by sobratý kapitál. Tento uložil by sa vo viacerých peňaž. ústavoch slov. Slúžiť má predovšetkým k úhrade výdavkov strediska i odborov, k zakladaniu škôl, nových sdružení, k poriadaniu prednášok a výstav (nakoľko neprispejú na tieto obce a štát), k vyplácaniu odmien na výstavách, ku poskytovaniu pôžičky, nie však členom ale výhradne len jednotlivým odborom, (ktoré by ručily celým svojím imaním), k agitácii za sdruženie, konečne k vydávaniu odborných kníh a spolkového časopisu. Posledný dostávali by všetci členovia za darmo, alebo za malú náhradu.

Ústredná správa stála by vo spojení s organisáciami americkými, dostávala by od nich soznamy na Slovensko vrátivších sa Slovákov a zároveň odporúčaly by jej ony prebudilejších, súcejších z nich, ktorým prideliť by sa môhol nejaký úrad v odborových správach zvlášte po dedinách. Takto by sme ich priviazali k rodnej pôde.

Je zrejmé, že podobné rozsiahle sdruženie svojou mohutnosťou a svojím veľkým kapitálom bolo by ohromnou oporou našou. Jestli však neutvorilo by sa hneď i takéto spolčenie, začnime v menších rozmeroch a trebárs len s jedným oddelením. Ale je už naliehavá potreba začať organisovať sa hospodársky.

Samo sebou rozumie sa, že *v tejto organisácii politika nemá miesta*, ona by len činnosť hamovala. Preto presne oddeľme organisáciu politickú od organisácie hospodárskej.

Dohovorme sa o celkovom pláne a do práce!!

Fedor Houdek.

„Teoria moderného dráma“.

Max Burghard.

(Pokračovanie).

Ale aj na vnútorné sriadenie dramatu naturalistická stránka nezabudla. Predovšetkým sa vyvinul bystrý cit pre všetky šablonovité scény, najmä pre šablonovitosť pri výstupu a odchodu jednotlivých osôb. Driev jednoducho autor nechal osobu na javisko prísť, poneváč ju potreboval. Prečo tá osoba práve vtedy prišla, jestli jej príchod bol nutný a skutočnému priebehu hry zodpovedajúci, o to sa nik nestaral. Práve ako svojho času maliar a publikum žiadon smysel pre perspektívu, a vôbec už žiadneho smyslu pre meniaci sa účinok atmosfäry na výzor predmetov nemali, práve tak nemali básnici a divadelné publikum pražiadneho citu pre pravdenepodobnosť, ktorá v tom väzí, že jednotlivé osoby vždy v tom momente prišli, keď sa nutne potrebovali, alebo keď sa úplne nemohli upotrebiť, alebo že sa ľudia, ktorí v prvom akte vo Viedni alebo v Berlíne boli, v ostatnom akte docela náhodou ale bez všetkej pravdepodobnosti v amerikánskej pustatine, alebo kdekoľvek sišli. Ale obecenstvo sa pomaly nudilo a daktorí autori museli túto ích vadu draho zaplatiť. Keď sa na pr. v dvornom divadle viedeňskom »Bernhard Lenz« dával, vycítilo publikum docela dobre tento nedostatok. V tomto kuse sídu sa jednotlivé osoby dakde v nejakom hostinci a v ostatnom akte vedeli ľudia, že musí dľa sústavy kusa práve tá želaná osoba prísť a ešte než hlavná herečka prišla, bolo počuť úškľabky »Aha, Pospíšilová«, bez toho žeby bol dakto príchod jej spozoroval. Od dramaturga sa dnes požaduje, aby príchod a odchod jednotlivých osôb odôvodnil a práve aby to odôvodnil vnútrom samého kusa, nie nahodile a bez toho, žeby divák nejakú tendenciu a strojenosť pozoroval.

Tým odpadajú všetky šablonovité a zdánlivé odôvodnenia, ktoré sme driev skoro v každom takzvanom »Conversationsstücke« videli. »Nuž ale teraz musím už ísť« povedala jednoducho strýnka, keď práve prišla doba, v ktorej sesternica mala rendezvous. Prečo ona práve teraz musela odísť, o to sa nik nestaral, autor urobil dosť, keď nechal nepríhodnu strýnku povedať, že musí odísť — ona (strýnka) musí predsa vedeť, prečo jej odchod je nutný a druhý predsa to nemusí vedeť. Keď ale neskôrej prítomnosť stryny bola nutná a autor nemal toľko času poslať pre ňu, alebo celú scénu do jej bytu preložiť, tak povedala jedna z jednajúcich osôb: »Pozrite, teta prichodí práve sem« — a skutočne, ona už bola tu, a že sa táto okolnosť práve konštatovala, to dostačilo, a pre bezmyšlienkové publikum bolo to tiež dostatočné, nahodilý príchod bol tým odôvodnený. *Keď sa nikto na javisku nedivil, že teta prišla, prečo by sa muselo obecenstvo diviť?* . . .

Teda v tomto ohľade je básnenie ťažšie. Vôbec teoria naturalismu zapríčinila, že sa všetko psychologicky preberá, vnútorné duševné zjavy sa analysujú, menovite duševný process, kým jednotlivý človek istú činnosť vyvinie. Z dramatiky jednania stala sa dramatika psychických výjavov. A pritom zrieka sa moderné dráma najväčšieho prostriedku, toho, čo sa driev najviac upotrebovalo, psychologické pohnútky obecenstvu vysvetlovať vo forme dialogu.

Teoria moderného dráma vôbec nepripúšťa monolog s tým odôvodnením, že žiadon človek v skutočnosti sebe nahlas reči nehovorí. Možno že moderné dráma v boji oproti monologu príliš ďaleko zašlo, isté je ale, že sa skorej monolog zneužil. Básnici sa predsa neostýchali aj celú polovicu deju vo forme monologu obecenstvu sdeliť; vezmime na pr. hneď Hackländerové: »Magnetické liečenia«.

Ale ako pohodlno si to spravil aj hneď Shakespeare! V »Richardovi III.« vystúpi Gloster v jednej ulici Londýna, postaví sa pred ľudí a vypravuje im, čo sa stalo, a v akom štádiume sa situácia má. Potom ale sám seba opisuje a vysvetluje obecenstvu svoj charakter: . . Vnútorná psychologia je docela zrejmá. Gloster sa nudí v tom hnilom pokoji a poneváč nemá žiadnych vlôh pre pohrávanie sa s láskou, hodí sa s celou dušou na pletichárstvo a intrígu. Ale pravdepodobné je, že by si človek tak mimochodom môhol vypočítať, že sa stane z »dlhej chvíle« zločincom. No docela isté je; žeby sa nepostavil na ulicu v Londýne a svoje predsavzatie nahlas vyslovil.

Teoria moderného dráma odsudzovala istý čas každý monolog, len vtedy sa dovoluje, keď máme pravdepodobnosť, že by človek v danom prípade v skutočnosti tiež so sebou hovoril. A predsa by sme mali pripustiť, že aj tuná by bola istá konvencia na mieste: »len

vtedy, keď je pravdivé aspoň pravdepodobné, že človek isté myšlienky v istej forme prednesie, môže herec tieto slová nahlas predniesť! »Nuž ale myslí človek tak, jak vo slovách hovorí? Nikdy — človek myslí aj v obrazoch, on nemyslí len v duchu, hovoriac hrdlom, on myslí aj v duchu vidiac očami, v duchu, počujúc ušami, v duchu cítiac čuvami. Jedným slovom, keď človek *nahlas* myslí, myslí docela inak, jako *len pre seba* mysliaci, a tak príde istý vzťah k celku, keď jazykom chcem to čiste vnútorne myslené rečou vyjádriť (znázorňovať) nie preto, že prídu k tomu zvuky reči, ale preto, že reč ten skutočný psychologický priebeh pri samom myslení nesprávne podáva. A tak chce moderný dramatik všetko, čo sa driev vo forme monologu na ľahký spôsob o prípadoch, o úkoloch, o vnútorných psychologických napredovaniach obecenstvu sdelovalo, do dialogu priviesť, v ktorom sa nenúteno to povedať má, o čom nás driev monolog poučil.

Ale nielen monolog sa pre dramatika znemožnil, ale druhý oslí most (Eselsbrücke) sa mu zakázal: »hovorenie na stranu« (Beiseitesprechen). Driev jednoducho určil autor čo má počuť herec a čo nie. Básnik mal tú moc, hocktorú osobu na javisku na istý čas urobiť hluchou, na jak dlho sa mu zapáčilo. Samo sebou sa rozumie, aj oslepiť ju môhol. Pán Meier môhol len povedať: »teraz sa schovám, aby mňa pán Müller nevidel« a môhol si sadnúť na pohovku alebo obrus hodiť na seba — a keď Müller prišiel, nemôhol partout Meiera najsť, ačpráve celé publikum ho videlo a ačpráve polovica hlavy a brucha z pohovky a obe nohy Meierove zpopod obrusa vyčnievaly. Pán Müller jednoducho čiastočne oslepol ale »Meier-blind« bol: Všetko videl, len Meiera nie. A práve tak sa stal Müller »Meier-taub«. Keď Müller podobne, ako arcivojvoda Gloster nahlas svoje predsavzatie zločincom sa stať, všetkým 4 stenám sdelil, keď vypravoval, aké hanebnosti on na Meierovi učiní a jak on jeho snúbenicu Lízku, Ruženku, Marienča alebo Zuzanku lstivo odhovorí, môhol Meier pod obrusom docela kľúdne povedať: »O ty oplane!« »Dobre že to viem«. »Tebe ja už nasolím« a p. Ale nielen uschovaný Meier môhol, bez toho, žeby ho Müller počul, dlhé reči povedať, ba v každej »spoločnosti« bolo možné, že daktorý docela nahlas, tak že ho až na IV. gallerii počuli, o svojom popri ňom stojácom predstavenom povedal »taký osel« atď. On potreboval svoju hlavu len troška na stranu ku obecenstvu ukloniť a s ušami k tomu »oslovi« ukázať a publikum vedelo »aha, to nesmie teraz ten »osel« počuť« — a on to skutočne nepočul. Ovšem aj moderné dráma nemôže úplne konvenciou opovrhnúť, keď sa spoločenské scény predstavujú na pr. dajaký »Jour«, alebo »Soirée« v ktorom väčšie množstvo ľudu na javisku zastupené je.

Tu hovorí predsa najmenej 12 naraz. Keď by sa taká scéna úplne dľa skutočnosti hrála, počul by poslucháč iba veľký krik, nerozumel by ale ani slovo. Preto musejú striedave jednotliví reč len napodobňovať a len tie grupy, ktoré máme počuť dľa poriadku zretedelne hovoriť. Tu musí režisér dopomôcť a tú dieru, ktorá nutne sa naskytla dľa možnosti a nenápadne zastrieť. (Dokončenie budúcne).

„Naše Doba“ o slovenských veciach.*)

»Mravnost slovenského národa je v těchto dobách brána v těžkou zkoušku; ohrožujeť ji zajisté *alkoholismus, působení židů a maďarisace.* Ujišťuji, že jest nebezpečí dosti veliké a že nákaza již také hojné vrstvy zasáhla. Na Slovensku nejsou si tohoto nebezpečí dobře vědomi; vůdčí národní kruhy kladou hlavní důraz na politické národní uvědomění, doufajíce, že se poměry slovenské napraví, bude-li se kde kdo dušovati: jsem Slovák; kněží, jimž by mravnost lidu měla býti prvním úkolem, kladou důraz na vyhranění své konfese a prospěch její; úřady a školy dbají hlavně maďarisace.

Starejte se o mravnost svou i národu a zvýšíte tak i osvětu i blahobyt; i národnosti posloužíte — nebude zajisté odrodilců, kteří slovenský národ tolik hubí, nebo mravní lidé odrozují se jen výjimečně.

Toto napomenutí o mravnosti mám právo adresovati zvláště na některé *vůdčí osoby.* Řekl jsem a podávám též doklady.

Drahý člen rodiny umírá a zdravý člen rodiny prožívá noci v krčmě a v jaké (!) krčmě! Historka je delší, ale je tak hnusná a zarmucující, že se mi příčí pověděti ji až do konce. U takových lidí mravnost a lidskost ztratily dno, a z toho pramene, ubohý národe, nedočkáš se ničeho dobrého. A co je při tom ještě žalostného? Historka je veřejným tajemstvím, ví ji celé město i širý kraj, a přece muž onen zůstává nadále v důležité funkci národní! Jednotlivec poklesne, to není zjev řídký, ale my želíme, že i okolí jeho má tak málo citlivosti. V tom hlavně tkví naše obavy.

Známo je, že zástup národovců martinských šel na nádraží uvítat odsouzeného redaktora. Ale co jim oslavenec vyvedl? Druhý den seděl do pěti hodin do rána v hospodě s renegátem, úhlavním nepřítelem oslavujících jej druhů a Slováků vůbec. Oni pro něho slzy ronili, panny podávaly mu kvítí a 22 lidí pro něho strádalo a dosud někteří strádají ve vězení. Ak je ten svet zmotaný!

*) „Naše Doba“ čísla 1—5, roč. VIII.

Ale ještě není dost. Tento oslavenec, tonoucí v nápoji, napsal knížku proti — pití, ne pro sebe, pro lid (ubohý lide, máš to učitele!), a když Slovenské Listy — doplňmež zmínku již výše učiněnou — udělaly na to satyru, nejpoctívanější stařec napsal do Nár. Novin článek, kterým se pijáckého hrdiny zastal, satyrujícímu redaktoru dal důtku a s několika jinými postaral se o zničení listu jeho.

Z takového rozsudku není se kam odvolati, *špatnost zůstane vítězem!* Tu čtenář porozumí, že nám, slovenské věci pozorujícím, bylo těžko nadále pozírati mlčky.

Dva z vůdcův martinských zajeli si v létě do Mikuláše. Chtíce poškodit na cti i na majetku nenáviděného redaktora Salvu, smyslili lež takovou, že nenáviděného v užší společnosti představili jako sprostého zloděje. Když je uražený chtěl zažalovati, ubezpečoval jeden z pomluvačův, že neřekl ani jediného urážlivého slova — lhal zase. Tak jednají mužové inteligentní, už stárnoucí, stavící se v čelo národa! Není-liž viděti, že mnozí ve své vůdcovské bujnosti upadli v nevázanost takovou, že už docela necítí mravních pout, jako je čest a pravda.

Pokročme dále, držíce se stále Martina.

Tu je banka Tatra. Co všecko slibovali, banku zakládajíce! Jako by měla spasit národ. Jaké bylo tudíž sklamání, když akcionáři nedostali za deset roků krejcaru dividendy. A dodnes banka tato naproti jiným peněžním ústavům živoří. Hlavní příčinou je to, že banku řídili a řídí lidé nezpůsobilí. Když byl ředitelem banky Krupec, byl duší její jeho *švakr,* který neměl o věcech finančních ponětí. V době zlé zvolili za ředitele obchodníka Houdka z Ružomberka, k úřadu tomu způsobilého, jenž prováděl očistu tak, že odstraňoval neschopné úředníky. Ale v Martině považují banku za sinekuru nezaopatřených lidí, zvláště miláčků, a tak Houdek musil udělati místo jinému. Byl té doby v Martine mladý muž bez zaopatření, byl spřízněn s vládnoucí dynastií slovenskou a ženitbou se v ni ještě více vetkal: udělali jej ředitelem banky Tatry, ač neměl žádné k tomu kvalifikace, ač neuměl hospodařit ani s vlastním dědictvím. Později jej učinili ředitelem továrny na nábytek, kombinujíce tak, že při dobrém technickém správci (Čechu) může bráti ředitelský plat člověk, který nemá o věci ani ponětí.

Proč odstranili z banky Tatry Křížka? To je archivář, historik, uvyklý hledati ke všemu doklady, muž se širokým rozhledem, čistý karakter, a přece se jim nehodil. »Starý Zvolenčan« píše v Hlase III. str. 78.: »Tatra banka je najvýznamnejší národný peňažný spolok, a čože má národ, poťažne ubohý ľud slov. z neho? Chcete príklady, ktorými bych vám vohnal krv do tváre, akobych vás dolapil v krádeži? Dajte si pokoj s vašimi peňažnými ústavámi. Kdeže je krupinská sudo-

dielňa, kde žilinský mlyn a čoho svedectvom sú podniky sv.-martinské? Svedectvom našej neschopnosti, nespoľahlivosti a napokon sobectva!«

Mnozí synkové martinských předáků, nikoli chudobných, studovali z národních stipendií a podpor, kdežto na žáky skutečně chudobné se nedostalo; než kdyby byli aspoň studovali, ale oni — jak to řekl onen český umělec? A když se navrátili z nedokončených studií, vyhledány jim sinekury s dobrými platy při bance, továrně na nábytek nebo pivovaře. Martin dává takový příklad, že celé Slovensko vypravuje o tom s pohoršením. Myslíme, že se čím dál méně národní daně do Martina schází, aspoň známe případy, že mnozí odpírali podporu nejsouce jisti správným jí použitím. Pokud jsou národní podpory pod dozorem Mudroňovým a Halašovým, věříme v počestnost, nicméně jich žádáme, aby bránili tomu, by se podpory udílely z pohnůtek rodinkářských a kamarádských. Mrzkost nebuď nikdy zakrývána pláštíkem vlasteneckým; tak to dělají maďaróni a vy jim to vyčítáte.

Rozhlédněme se nyní po vší inteligentní společnosti slovenské.

Dva příznaky shledáváme u inteligence po celém Slovensku: *požitkářství* a duševní *zbahnilost*. Choroby tyto připomínají mi vždy Šafaříkovy Starožitnosti, z nichž vycíťujeme zbahnilost Slovanů Polabských. Požitkářství a línost je vždy příznakem degenerace, upadání národa. Požitkářská a zlínělá vrstva národa je také bližší odrození, jež je vždy degenerací; vizme na př. slovenské zemanstvo. Požitkářská a zlínělá inteligence nedrží národ, ona naopak je příživníkem národa; ona se považuje za vůdce národa, ale jest jeho škůdcem. Jistý advokát vystoupil jednou o národních slavnostech s hostmi na pavláčku a po chvíli připil národu. Dole stál sedlák a uslyšev advokáta připíjet pravil: »Hia, ty kujone, tobě je snadno připíjet, když si mě včera o tři sta zlatých . . .« (připravil). Týž advokát má v místě a okolí tuším 23 domy a hospodářství. I je patrno, že lid ochuzuje, že tedy národ poškozuje, a je dle našeho mínění špatný vlastenec, byť se o banketech jakkoli vlastenecky naparoval. My si vlastenectví takových lidí nevážíme stejně jako onen sedlák. Horování je laciné, my chceme vlastenecké skutky; nikoli vlastenecké divadlo, nýbrž vlastenecký *život*. To je realismus, kterému se vysmíváte. A tento advokát je též jeden z vůdců.

Advokáti slovenští — jsou jistě také výjimky — pověstni jsou hostinami přímo knížecími. Vidíce tuto hojnost a nádheru a hned vedle ní hladovící a pohrdaný lid, nemůžeme uvěřit lásce vaší k lidu tomu. Nejzachovalejší v inteligentní společnosti jsou dosud — pravím to z čistého přesvědčení — evangeličtí kněží; ale i ti vystrojují hostiny až s osmi jídly a po hostině mnozí píší žádosti za podpory k evange-

lickému podpůrnímu spolku v Německu nebo k vládě maďarské, kteráž podporou svou pevně svazuje ruce členům samosprávné církve. To valně přispívalo k mravnímu životu evangelických kněží, že neoplývali bohatstvím. Nyní i mezi nimi rozmáhá se požitkářství, odtud i snaha dosíci vládních podpor . . . však také ne bez příčiny farář Janoška v Církevních Listech napomíná, žaluje, káře a zapřísahává.

Víno, mnohdy drahé a různaké, mají ve sklepech i rodiny nezámožné, za to přečasto v požitkářském domě není knihy a časopisu. Chodíváme na Slovensko s představou o kraji chudobném, proto bývame, přijdouce na martinské slavnosti, překvapení, s jakou lehkostí lidé tady peníze vyhazují. Ale to jen za požitek. Když se někde vyskytne kolportér a nabízí brožurky a knihy, lidé se od něho odvracejí. Vím na př., že v mnohé dědině mezi sedláky rozprodal kolportér více knib než o martinských slavnostech, kde se sešlo několik set zámožné inteligence.

S požitkářstvím jde obyčejně přepych v oděvu; obojí je služba tělu. Hosté na Slovensko přišlí, zvláště na slavnosti martinské, bývají překvapeni najmě drahými výstroji ženskými. R. 1890 byla v Martině na slavnostech paní Kusá z Brna, nyní provdaná za Fantu v Praze, paní vzdělaná a zámožná tolik, že mohla tuším deset tisíc Vesně věnovati, a přece tato paní, pravděpodobně nejzámožnější ze všech, byla z celé ženské společnosti najskromněji oděna, t. j. ve vkusné tištěné šaty. O posledních slavnostech slovenské dívky odmítaly české tanečníky turisty, protože neměli plesového úboru. Takovýto aristokratický duch zajisté neshoduje se s chudobou a uhněteností národa. Luxus panující ve velké vrstvě národa není věcí malichernou; jest nepřítelem osvěty, ba i mravnosti, kteráž je vždy jednoducha a skromna. Palacký varoval český národ před luxusem, pravě, že zžírá samé kořeny společenského života. Vidím tak, že tímto napomenutím třeba zaměřit hlavně na inteligenci slovenskou, jež přejala luxus od ničemného zemanstva.

Línost ducha ve slovenské inteligenci rád bych zobrazil několika příklady.

Je všeobecně známo, jak zdlouhava je slovenská inteligence v odpovídání na dopisy. Ne že by nechtěl, ale pro pohodlnost nemůže se k psaní dostati; odkládá a odkládá, až za uherský měsíc zasedne ku psaní, často vůbec nezasedne. Hotová oblomovština; slyšíte je stále na práci naříkati a nic nedělají. Ve společnosti, zvláště při víně, se nadchnou k práci, slibujíce, ale už druhý den jsou chladní a netečni. Před několika roky, o martinských slavnostech, jsouce podráždění jakousi persekucí vládní, sešli se četní národovci u advokáta Mudroně

a umluvili organisaci; ujednali tu též, že důvěrníci sepíší křivdy každého okresu a zašlou Halašovi do Martina. Zjistit data a sepsati je — to je kousek práce; i nemyslete, že byla vykonána; myslím, že kromě dra Daxnera sotva kdo druhý takový spis, jistě důležitý, Halašovi zaslal. Vůbec se organisace tato neosvědčila žádným patrným činem.

Redaktoři čeští žádají častěji u slovenské inteligence za některý literární příspěvek; slibů mají naši redaktoři dost, ale příspěvky nedocházejí ani za rok, ani za dva, tak že redaktoři všecku chuť po součinnosti se slovenskou inteligencí ztratili a mají o ní ponětí tuze divné. Takový slib, potom stálé odkládání, a konečně nesplnění slibu, je zaznamenáno v Riegrově Naučném slovníku při článku Slovensko. Je to těžká choroba národa — jí začíná odrozování, a inteligence slovenská, třeba i národně uvědomělá, má na sobě více stop odrozovacího procesu než obecný lid, jenž je pracovitý, skromný v požadavcích a mravný.

Tato línost je v hojné míře i při inteligentní mládeži; redaktor *Hlasu* stěžuje si v I. čísle III. ročníku, že mnoho lidí mu práci slíbilo, ale neposlalo, anebo poslalo začátek a na dokončení že darmo čeká. Jsou ovšem i ve slovenské inteligenci pracovníci neobyčejně pilní a svědomití, lidé mravní a střídmí, ale nebude jich zde jmenovati a chváliti maje tentokráte úkol vytknouti vady.

Však nejsem s výtkami ještě u konce.

Pýcha inteligence naproti lidu, jíž jsem se výše dotekl, je smutnou specialitou Slovenska. Je úzko pohlížet, kterak sedlák, jda k inteligentovi, často už na dvoře jeho smeká a tento nejedná s ním jinak, než jako kdysi pyšná vrchnost s robotníky. Na martinských slavnostech sedláka téměř neuvidíme, jako by k národu nepatřil, kdežto u Čechů neb Němců mívají sedláci a dělníci na národních slavnostech, zvláště ve venkovských městech, převahu. A přece, převracejme slovenské věci jakkoli, povznesení národa slovenského nemůžeme očekávati, leda od ***povznesení selského a dělnického lidu.*** Zemanstvo, jehož je množství, je po většině zvrhlé a odrodilé; úřednictvo je větším dílem požitkářské a v poutech maďarisace; kněžstvo je na výjimky bez ideálního vznětu a je v poutech maďarské hierarchie, střední školy jsou maďarské; nuže, odkud lze se nadít povznesení národa, než od lidu? K tomuto přesvědčení nemůže se slovenská inteligence dopracovati. Třeba to i vysloví, to je prázdný zvuk, opakovaný po jiném národu, ale v krvi a tuku toho přesvědčivě nemá -- *skutky* její to dosvědčují. Inteligent nejen že pohlíží na sedláka a dělníka se zemanskou pýchou, štítě se ho, ale bez mála kde který chce také z lidu těžit: utrhuje mu na mzdě, strhuje mu nemilosrdně, když od něho kupuje, zneužívá úřadu k t. zv.

vedlejším příjmům atd. Ovšem též sedlák »pány« nenávidí, považuje každého »pána«, ať je Maďar nebo Slovák, za svého nepřítele, škůdce. Také mu nedůvěřuje, když ho poučuje. Na jedné straně vidíme pýchu, hojnost, požitkářství, přepych v oděvu i příbytcích, na druhé straně nedostatek lidského sebevědomí a nenávist k »pánům«, nedostatečné vzdělání a bídu všestrannou. V chudobných stolicích jsou celé téměř dědiny bez komínů, příbytky jsou tmavé a nečisté — přečasto ještě v rodinné jizbě sedá drůbež na bidle pod stropem, v ohradě jsou prasata a telata — oděvu je nedostatek, v ohradě strava bývá často tak bídná, že »pán« svému psu lepší dává. To jsou zajisté nezdravé poměry společenské a daleko máme ještě k jejich vyzdravení. Mnoho ještě vytrpí slovenský lid vinou — slovenskou; nejen Maďar a žid, ale též Slovák: zeman a pozemanštělý inteligent tísní lid slovenský. Třeba nápravy nejen ve věcech politických, ale též sociálních (v užším smyslu); mám tu na mysli zvláště poměr zemana a lidu, inteligence a lidu, židů a celého národa. Robota je zrušena, ale duch z dob těch zůstal do dnes.

Tu nelze mi též pominouti kléru; *katolické kňěžstvo*, cítivši se za roboty za jedno se zemanem, i po robotě zůstává na výjimky k národu netečným a nečinným, anebo docela slouží maďarisací. Čím méně je v něm lásky křesťanské, ušlechtilosti a vzdělanosti, tím více je pýchy stavovské a sobeckosti. Lid říká knězi: Jejich Milost, a kněz vidí se nad ubohým lidem tak vznešeným a mocným že člověku křesťansky cítícímu je úzko na to vzpomenout. Jistý kněz — příklady nejlépe vysvětlují — chtěje v kázání svém ukázati vznešenost stavu kněžského, vykládal, že má moc z oplatku udělati tělo boží a z vína krev boží, a tak důrazně tuto moc svou vyličoval, že lid, z kostela vyšed, kroutil hlavou a jeden druhého se tázal, zdali dobře porozuměl, kázání tak pochopiv, že Jejich Milost pravila se býti — nad samého Boha. Připusťme, že je to ojedinělý výstřelek, ale vím dobře, že největší část slovenských kněží považuje za nejplnější potřebu učit, jak vznešený je stav kněžský a úctu ku kléru stotožňuje se zbožností.

(Pokračovanie nasl.)

OBZOR.

Vedecký. *Karol V. Zenger.* Minulého roku 17. decembra slávil narodzeniny svoje český professor-učenec K. V. Zenger a po 38-ročnom účinkovaniu na pražskej technike zažiadal za pensionovanie. Kto toľké roky a tak namáhave pracoval, tak plodne a s takým zda-

rom, ten zaiste oprávneno túži po oddychu na sklonku svojho života. A predsa nemilo, ba bôlno dotkla sa tá zvesť nejednoho žiaka jeho, veď tratí v ňom nielen učiteľa, ktorý predmet svoj v celej rozsiahlosti ovládal, ale zároveň i otcovského priateľa, ktorý i mimo kathedry ochotou a láskou vychovával a cestu urovnával do života vstupujúcim.

Pre nás Slovákov zajímavý je i tým, že činnosť svoju zahájil u nás v Uhrách na Baňsko-Bystrickom gymnásiume, kde od r. 1853 až do r. 1861 vyučoval. Už z tejto doby sa datujú niektoré pozoruhodné jeho práce, zaslané akademii vied vo Viedni, kam sa odobral aj osobne r. 1861, by na tamejšom fysikálnom ústave vo vedeckom bádaní mohol pohodlnejšie pokračovať. Meno Zengrovo bolo už známe a spisy jeho dostatočnou zárukou vedeckej schopnosti, takže sa habilitoval bez obvyklého zvláštneho pojednávania ako docent fysiky na pražskej technike tedy ešte českonemeckej a keď táto o krátky čas rozdvojená bolą, zostal Zenger na českom oddelení ako riadny professor fysiky obecnej a technickej (1867). Len bežne pripomínam, že niekoľkokrát zvolený bol za dekana, rektora, v zkušebnej komissii, že je čestným členom viacerých vehlasných spoločností vedeckých, od r. 1898 dvorný rada atď. Kto by sa chcel podrobnejšie informovať o výsledkoch tohoto tvorivého ducha, odkazujeme ho k poslednému sošitku »Živy«,*) kde najde stručne shrnuté objevy Zengrove, jakož i k čelným jeho spisom vedeckým (počtom vyše 250), podaných v jazykoch: českom, nemeckom, anglickom, francúzskom, španielskom a vlašskom.

Pri jednej príležitosti rozprával mi, že chceli mať z neho diplomata a práva aj absolvoval, no silná náklonnosť k astronomii prevládala v ňom. Tuto pestoval ako mladík (bol assistentom na hvezdárni), i pozdejšie na technike, kde si dal vystaviť malé observatorium a zariadil ho mnohými krásnymi prístroji i pôvodnými, alebo ním sdokonalenými. Také sú: posičný mikrometer, dialytické refraktory, slnečný okulár, heliofotografický stroj, katadioptrické teleskopy atď.

Pozorováním a bedlivým skúmaním príčin daktorých neshod medzi skutočným stavom telies nebeských a výpočty teorie gravitačnej, privedený a utvrdený bol v domnienke, už — ač nejasne — i u Keplera, Newtona, Laplacea a i. sa vyskytujúcej, že elektro-dynamické zákony sú to, čo riadia beh sveta. Považuje slnko »za ohromný zdroj síly elektrické, za pravý dynamo-elektrický stroj, jehož změny a pohyby působí na jiné, menší stroje dynamo-elektrické, oběžnice, vlasatice a meteority, řídíce jejich pohyby a udržujíce je po celé trvání soustavy

*) Živa, časopis přírodnický. Redaktor univer. prof. Dr. Rayman. Vychodí 10-krát za rok. Cena K. 10.

slunečni«.*) Za následok tejto sily vyhlašuje a dôvtipnými experimenty napodobuje škvrny slnečné, víry, chromosferu, protuberancie, ba i komnu slnečnú do najmenších detailov.

Prijatie tejto teorie potkáva sa tým časom so silným odporom; čiastočne, že veľký prevrat by nastal vo hvezdárstve a čiastočne, že podrobné vedecké spracovanie dosiaľ nepodal. (Čítaj jeho spisy vedľa už spomínaného: Die Meteorologie der Sonne und ihres Systems. Wien 1886. Le système du monde electrodynamique. Paris 1893).

Veľmi kusý a nedostatočný je obrázok, ktorý podávam o tomto veľkom mužovi. Dobre som si toho vedomý a predsa ho uverejňujem, bo chcem aspoň upozorniť naňho naše slovenské čitateľstvo, ktoré tak málo zná výtečníkov i toho najbližšieho bratského národa. —*D.*

Študentský. Pred časom urobený bol so slovenskej strany návrh založiť uniu slavianskych študentov, ktorá by bola niečim podobným jako unia latinských študentov alebo Corda fratres. Úlohou jej by bolo: »propagovať ideu slavianofilskú a vychovávať svojich členov do kultúrnopolitického boja a obrany proti germanisácii a maďarisácii a vzájomne pomáhať si v každom ohľade«, predovšetkým ovšem pracovať na sblížení sa slavianských študentov (podporou a výchovou). Prevedenie tejto myšlienky, realisovanie, bolo adressované v prvom rade študentstvu pražskému, poneváč sú v ňom vraj zastúpené najčetnejšie národy. Návrh, vlastne nadhodená myšlienka tá bola v rôznych časopisoch, ale zdá sa, že nenašla svojho muža ešte; o uskutočnení, alebo aspoň o prípravách doteraz nepočuť.

O návrhu samom bolo už písané tu a tam pro i kontra, tuto všímnime si stanoviska českej verejnosti, resp. študentstva, jaké zaujalo proti návrhu. V celku mohli bysme povedať, že študentstvo, jako do nedávna celá česká verejnosť, ukázalo tu hodný kus nevšímavosti »k bratřím Slovákům«. Ovšem, príčiny tejto nevšímavosti sú trochu rozdielne, návrh sám ani nezaslúžil si zvláštnej pozornosti — pre svoju prázdnotu.

Český študent totiž opúšťa zvolna, ale bezpečne, mlhavé túžby všeslovanské, sem tam ešte zámožnejšia časť urobí si výlet k bratom Slovanom, usporiada slet, slávnosť, jubileum ap., ale tejto časti študentstva trvalá práca, vážna práca je neznáma, cudzia. To je naše zámožné študentstvo, elita, aristokracia. Druhá časť, pomerne väčšia, vstupuje do spolkov, vzdeláva sa, chytajúc sa práce v ľudu nenápadnej, drobnej, pri tom nijako nezanedbávajúc svoje odborné štúdia.

*) Zenger „O nové soustavě světové na základě elektr. dym. zákonů". Nákladom J. Ottu v Prahe.

Toto študentstvo, sdružené vo spolkoch krajinských lebo odborných — máme ích asi 50 — poriada prednášky populárne, zakladá knižnice po dedinách, spolky vzdelávacie a zábavné, čítárne časopisov ap., zkrátka organisuje a vzdeláva. Myšlienkami tak vysokého štýlu, jako unia slavianskych študentov, sa toto študenstvo nezabýva, ono pracuje v malom, v svojom najbližšom okolí a i to ticho, bez lomozu. Štúdium spoločenských pomerov rozumie sa tu samo sebou. Táto časť študenstva — dosť nevšímaná — vydáva dva študentské časopisy »(Studentské Směry« a »Studentský Sborník«) a najnovšie docela zakladá si tretí, »Časopis pokrokového studentstva«.

Tretia, najväčšia časť, nepremýšľajúc o ničom, len aby čo najskoršie odbavila si zkúšky, a dostala sa do úradov, nemajúc vlastných názorov a presvedčenia, prikloní sa raz sem, raz tam, podľa okolností. K časovým otázkam je netečná, často až tupá.

Za týchto okolností bolo popredku jasné, jaký osud stihne všeslovanskú uniu študentskú. Jakýsi »Alexander« v N. L. podal referát o návrhu, plný sympathie, ale na konec predsa vyslovuje sa nie zcela určito za uniu, ale len za sjazd, ktorý — dľa jeho mienky by bol jakýmsi supplementom všesokolského sletu (počiatkom leta). Hlbšie vec neskúma, jeho predstava všeslavianského sdruženia vrcholí v »důstojné manifestaci«. Ostatne mienka žurnalistická nepadá v tej veci tak na váhu: vec týka sa študentstva a nám beží o mienku tohoto.

Zpomenuli sme už vyše, že študentstvo ukázalo veľkú nevšímavosť voči tejto myšlienke; ačkoľvek sme aj osobne intervenovali a navazovali rozhovory o návrhu, k verejnej diskussii na schôdzkách nikde nedošlo, preto nedošlo, že nebolo o čom diskutovať, myšlienka podaná bola holá, neprepracovaná, neudávajúc žiadnych prostriedkov ani len neodôvodňujúc existenčnú možnosť takého spolčenia! A iste je dosť podivné, že myšlienku tú žiaden z českého študentstva neprijal za svoju a sa o ňu nezasadzoval, charakterisuje velký rozdiel medzi názormi, jaké mládež dvoch tak blízkych, len politickou hranicou oddelených kmenov, má na prácu a prostriedky ku spáse národa. Miluje snáď slovenský študent lepšie svoj národ ako študent český? Ukázalo sa, že spolky nemajú kedy sa zapodievať takou otázkou, aspoň kde sa čakalo, že príde k debate, odbavili nás slovy: »vidíte, máme iných vecí dosť a dosť, nemôžeme« ap. »Detvan« sám mal rozhovor; prítomní jednohlasne dohodli sa na tom, že myšlienka nemá žiadneho základu a prevedenie je nemožné, hlavne pre rôzne snahy jednotlivých národov slavianskych, rôzne smýšľanie a názory spoločenské, po prípade aj pomery politické. Hlavnou výtkou však zostáva nedostatok určitého a jasného cieľu, za ktorým by sa Unia snažila. Vzájomnosť »poznávanie snáď na dištanc«,

z Prahy do Moskvy? A na výlety prostriedkov je málo, zvlášte u tých, u ktorých toto poznávanie vzájomné by malo nejaký úspech pre slovanský svet. A tak jeden za druhým hrnuly sa tie nedostatky a jasných stránok bolo tak málo! Nejaký časopis by táto Unia tiež vydávať nemohla, leda by chcela vyhoveť censorom všetkých končín, v ktorých bývame. Že by potom bolo škoda aj toho papieru na taký časopis, to snáď nepotrebuje dôkazov.

Možná, že tak za 50 rokov, až väčšie kmeny slovanské pokročia politicky a hlavne kultúrne, až budú mať podobné, jednaké záujmy a snahy, možná že potom tieto podobné snahy spoja v jednu, že budú spojovať svoje sily aj ponad politické hranice, ale dnes pri vzájomnej nenávisti a nevraživosti, pri tak nepriateľských prúdoch a smeroch politických, jaké ovládajú jednotlivé národy slavianské, pri toľkých kultúrnych rozdieloch, biede sociálnej a politickej, dnes chceť spojiť tieto národy v celok? organický celok? Až tieto differencie sa umenšia, až vyspejeme jako jednotlivci, iste sa spojíme a to nepozorovano, vlastnými potrebami a výhodami k tomu vedení. A aj o tom môžeme byt presvedčení, že ktorý prv sa domôžu blahobytu a moci, že ochotne podávať budú bratskú ruku tým, ktorí tak daleko nedospeli. Príklad dalo už Rusko na Balkáne. Zatým súhlasne s národním popevkom:

»sedávej, panenko, v koutě,
budeš-li hodná, najdou tě«,

urobíme najlepšie, keď budeme pracovať pekne doma po našich zanedbaných, od žida a advokáta sdieraných dedinkách a panslavistické utopie poodložíme do archivov. *—d.*

Spolkový. *»Vzdělávací odbor Sokola Karlínského«* usporiadal dňa 23. m. m. »Slovenský večierok«, na ktorom veľmi pútavo vylíčila život v slovenskej dedine pani Karla Slavíková-Welsová, slovenské piesne so značným úspechom zaspievali sl. Amalia Bobková a p. Cyr. Ursíny. V pani Welsovej vítame novú, velmi nadanú a neobyčajno bystrým talentom pozorovacím obdarenú priateľkyňu slovenského ľudu. V prednáške, trvavšej 1½ hodiny, vystihla i najmenšie podrobnosti života na dedine (Krakovanoch v Nitrianskej), veľmi zdarile zachytila pekné i špatné stránky jeho, reprodukujúc často celé rozhovory — hlavne ženské — v dialektu krakovanskom. Jednu chybu však musíme predsa vytýkať: nebolo dostatočne sdôraznené, že zkúsenosti tieto a celý popis je lokálny (z Krakován a ich najbližšieho okolia) a aj sama p. prednášajúca miesty nesprávno generalisovala.*) Ničmenej podaný

*) Zkúsenosti svoje pod názvom „Lidské dokumenty" uverejňuje v Besedách Času a Květoch; rozhovory písané sú dialektom krakovánskym, ale nám sa zdá, že by bolo dobre podrobiť tento dialekt korrektúre (na pr. mäkké ď, ť, ň, sú v Krakovanoch iste neznáme). *—d.*

obrázok bol tak plastický a pri tom vrelý, že prítomným iste na dlho zostane v pamäti. Na koniec zmienila sa p. Welsová o spolku »Zádruha«, ktorý skupuje a predáva všetky produkty ľudového umenia a ktorý tuto vrelo odporúčame tiež našim priateľom.

Referáty.

„Revizor“ komédia v piatich dejstvách od *Nikolaja Vasiljeviča Gogoľa*, preložil a svojím nákladom vydal *Fedor Jesenský*. Strán 112, cena 1 kor. Tlačil J. Teslík v Uh. Skalici.

Náš slabušký knižný trh obohacený bol na Vianoce m. r. prekladom znamenitej veselohry Gogoľovej »Revizor«. V posledné roky dákosi viazne vydávanie samostatných kníh slovenských. Vydávajú sa buď starší spisovatelia, alebo odtisky z časopisov. Málo nových prekladov a ešte menej nových pôvodných spisov oznamujú nakladatelia. Vysvetlenie k tomu podáva nám citeľný nedostatok mládeže spisovateľskej a mlčanie starších spisovateľov. Preto len tešiť prichodí sa nám z nového prekladu Fedora Jesenského.

Slovenská spisba divadelná nevyniká nijako. Novšie vzniklé dramata písané sú skoro všetky na zlé kopyto francúzske alebo nemecké. Niet v nich cennejších myšlienok, ktoré by na mravy spoločnosti našej poukazovaly, ba hoc len z ďaleka osvetlovaly pomery naše. Uznávam i dráma literárne neveľkej ceny, koná zdatne svoje poslanie v národe počínajúcom žiť, veď rozpomeňme sa len na Chalúpkove spisy zvlášte »Všetko naopak«, »Kocúrkovo«, tiež na Palárikovo »Inkognito«, alebo pripomeňme si prvotné české »vlastenecké« práce dramatické, — ale — ich dej bol vo svãzku so skutočným životôm. A práve toho svãzku nenachodíme pri novších spisoch divadelných! Ale i prekladá sa bez ladu a skladu. Len si sostavme súvahu každý rok čo za hlúpe nemecké »veselohry« prekladajú sa u nás a potom na javiská uvádzajú. Prečože si prekladatelia, keď už vôľu k prekladaniu (a iste veľmi šľachetný a chvalitebný úmysel) majú, nedajú odporučiť dramata od ľudí, ktorí sa v literatúrach vyznajú? Čím skrovnejšie je písomníctvo niektorého národa, tým s väčšou pečlivosťou a rozvahou treba vyberať z cudzích literatúr tie najlepšie i najdôkladnejšie práce a len tieto majú sa prekladať. Prekladať a vydavať bezcenné diela je pre chudobný národ — prepychom.*) Zhosťme sa toho náhľadu všeobecného u nás, že nech sa predstavuje čokoľvek na javisku, len nech sa hrá! Niet príčiny nehrať výhradne najlepšie kusy. Všímajme si pritom

*) I hlúpostou. Red.

i viacej ostatných literatúr slovanských. Zanechajme pikanterií nemeckých a francúzskych. Z modernej dramatickej literatúry neprinášajú časopisy zhola nič.

Gogoľov »Revizor« nie je nová komédia, veď spisovateľ sám patrí prvej polovici minulého storočia. G. napísal ju vrátiac sa s prvej cesty zahraničnej, vyšla r. 1836. Radia ju medzi najlepšie dramatické práce ruské a ruský kritik Meňšikov, len *Gribojedovu* komédiu »Žiaľ z rozumu« cení vyšie nad »Revizora«. Údajne základnou myšlienkou k nej, poslúžil Gogoľovi Puškin, dľa iných G. znal podobnú veselohru maloruského spisovateľa *Kvitku Osnovjanenka*: »Prijachavší z hlavného mesta, alebo trma vrma v okresnom meste«, ktorá už r. 1827 napísaná bola a nasledujúceho roku — po svolení censúry k vytlačeniu — poslal ju pôvodca Petrohradskému divadlu. To však mu rukopis vrátilo. Onedlho objavil sa Gogoľov »Revizor« v spomenutom divadle a skoro bol i vydaný. Tak tvrdí *Volkov*. Obe komédie sú si vcelku podobné, no líšia sa dôležite v mnohom základnom, čo prímälo najlepších znateľov Gogoľa, t. j. *Tichonravova, Kuliša a Šenroka* k úsudku, že »Revizoŕ« je nezávislý na komedii Kvitkovej.

V »Revizorovi« Gogoľ nemilosrdne bičuje podplatnosť a obmedzenosť ruského vidieckeho úradníctva. Po prvom jeho predstavení v Petrohrade byrokrácia s takou vášňou vrhla sa na spisovateľa, že len osobným zakročením cára Mikuláša zabránený bol zákaz kus naďalej uvádzať na javisko.*) — Dej celého v krátkosti je nasledovný:

Do okresného mesta dorazí bez krajciara malý úradník, ubierajúci sa na rodinný majetok. Mešťanosta nedorozumením má ho za revizora, o ktorom mu priateľ jeho písal, že ich prekvapí. Všade platí za neho, poukazuje mu mestské dôležitosti a prepustí mu aj izbu vo svojom dome. Všetci úradníci prijdu mu na poklonu, pričom ich on pumpne. Mešťanostova dcéra zasnúbi sa s ním, Chlasťakov domnelý revizor nato zmizne a miesto neho dostaví sa pravý revizor.

Gogoľ dokázal sa byť realistickým spisovateľom a satirikom i v „Revizorovi" ako už prv v „Taras Buľbovi", „Nose", „Mantli" atď. pozdejšie v nedokončených „Mŕtvych dušiach". Vezmime si len jednotlivé osoby v komeďii tejto predstavené, všetky kreslené sú jasne, určite, že človek musí veriť v ich jestvovanie. A ten vtip! Človek — nevidiac veselohry tej na javisku, ale čítajúc si ju doma, voľky-nevoľky smeje sa nahlas, nie raz ani dva, ale nevychodí zo smiechu. Vo vtipe je Gogoľ ťažko dostižiteľný. Jeho vtipy nie sú nútené, za vlasy pritiahnuté, ony plynú prirodzene, povedať možno nutne.

Vrele odporúčam preklad tento ochotníkom tým viacej, že niet pri prevedení kusu ani najmenších technických prekážok, celý dej odohráva sa vo dvoch izbách

* Tohoročné divadelné obdobie v Petrohrade zahájené bolo komediou A. V. Suchova-Kobylina „Rasiľujevské veselé dni", ktorú cenzúra 40 rokov nedovolila hrať! I druhé dráma tohoto spisovateľa: „Svadba Krečinského" je znamenité dielo.

Pri predstavení dobre je zamenit mená jednotlivých osôb na slovenské. — „Revizor“ hodí sa výborne i ku čítaniu, preto čítajte ho!*) *F. H.*

Boj proti alkoholismu.

Účel sjezdu proti alkoholismu ve Vídni ve dnech 9.—14. dubna 1901).

Osmým mezinárodním sjezdem proti alkoholismu ve Vídni připadá rakouskému obyvatelstvu poprvé úloha, zabývati se otázkou alkoholovou. Užší kruhy odborné věnovaly jí ovšem i u nás již dříve pozornost, ale bez zvláštního praktického výsledku. Příčina toho jest lehko pochopitelna; zásada platná u všech pracktických otázek ukázala se i u otázky alkoholové: tato nemůže býti rozřešena při kancelářských poradách, nemůže býti zamezena nařízeními a zákony, může býti odstraněna jedině rozhodnutím veškerého obyvatelstva. Tu jest ovšem třeba, by toto vědělo, že *stává otázka alkoholová* a *co znamená.* Ji objasniti, jest první a hlavní úlohou blížícího se sjezdu.

Sjezd chce podati z místa velmi závažného obyvatelstvu vše, co o lihovinách zkušenost jak vědecká tak i z praktického života vyzkoumala, a chce sloučiti vše v názorech umožňujících boj proti opilství. Methoda jeho bude vědecká, to jest bude spočívati na zjištěné zkušenosti. Účel jeho bude však naprosto praktický: zahájení boje proti opilství v rakouských zemích.

Když u nás dnes proneseno bývá slovo lihovina a opilství, tu pomyslí skoro každý hlavně na nešťastné oběti kořalky. Ale už o tom jest obyvatelstvo zcela nedostatečně poučeno. Jen malá časť má pojem o rozsahu tohoto zla, a všichni otupěli oproti příležitostným zprávám o neštěstích a zločinech v opilosti spáchaných. Zprávy tyto bývají pojímány úplně lhostejně, jakoby se jednalo o nezměnitelné přírodní pochody. Kdyby věci ty byly stejně nové a nezvyklé, jako případy neštěstí způsobené elektrickým vedením a dosáhly početné výše, kterou vykazují případy neštěstí vzniklé z opilství, — jak by se tu přirozený cit obyvatelstva zbouřil a volal po odpomoci. Přirozený cit v této věci může býti jedině znovu dosažen *udáním celkové výše škody plynoucí z opilosti* a z *opilství.* Sjezd poskytne k tomu příležitost. Statistika vídeňské policie, vykazující ročně asi 8000 těžkých výstředností z opilosti bude značně doplněna *důkazem o vztahu mezi lihovinami* a *zločinem,* důkazem, jenž podán bude řečníkem na základě *prozkoumání trestních akt jistého rakouského soudu.* Výsledek bude asi souhlasiti se šetřením

*) Knižku túto dostať u všetkých slov. kníhkupcov aj u prekladateľa v Trnave.

v jiných zemích konaným, totiž že 7 až 8 desetin všech surových zločinů lze přičísti vlivu lihovin.

Zde jedná se o ohrožení národního života mravného; neméně však nebezpečny jsou lihoviny lidského zdraví. Každému známo, že opilci onemocní často známou chorobou mozkovou, šílenstvím opilců (delirium tremens) méně však už známo, že opilství vede k mnoha jiným duševním chorobám, a laik ví málo kdy, že mezi nejčetnější příčiny choromyslnosti vůbec patří právě vliv lihovin. Dokazuje to s dostatek skutečnost, že v jednotlivých letech více než u poloviny mužských nemocných dolnorakouského ústavu pro choromyslné ve Vídni zavinily jich chorobu lihoviny.

Než nejen ústavy choromyslných, nýbrž i nemocnice znají lihoviny jako původ nemocí a smrti. Vedle mozku bývají vlivem alkoholu zasaženy hlavně žaludek, játra, srdce, cevstvo krevní a ledviny. Pitvy mrtvol každé velké nemocnice podávají plno dokladů ničivého vlivu lihovin na skladbu tělesného našeho ústrojí. I v majetných vrstvách lze nalézti oběti alkoholismu, jak dokazují dotazy u zkušených lekařů s velkou privátní praxí. *Na sjezdu nastíní řečník, jemuž jest přístupen velký materiál vídeňské nemocnice, vliv alkoholu na lidské tělo.*

Lihoviny neškodí však jedině tomu, kdo je sám pije, jich nejzákeřnější skoro vliv spočívá v tom, že dovedou poškoditi i potomstva. Jest známo všem odborníkům, že *u slabomyslných a padoucnicí stižených dětí zaviňuje velmi často jich neduživý mozek pití jich rodičů.* I tento odstavec bude na sjezdu projednán, promluví o něm *dva lékaři ústavů choromyslných.*

Všechny tyto věci znají již všichni lékaři od mnoha desítiletí. Než lidu musí býti též uvedeno ve známost, že u posuzování o prospěšnosti a škodlivosti lihovin nastal ve vědě mnohem dále sahající obrat. Staré názory o prospěšnosti lihových nápojů podrobeny přísné kritice, a dále šíří se názor, že pitím snižuje se ve značné míře vzpornost těla oproti vlivům nemoci jakéhokoliv druhu vyvolávajícím, — vliv to stejně důležitý, jako vl stní choroby z pití vzniklé. Výzkumy posledních let podaly nám překvapující množství přirozených *ochranných prostředků, jimiž se může organismus chrániti před nákazou,* přímý pokus pak ukazuje, že prostředky tyto mohou býti jedovatým vlivem lihovin poškozeny. *Na sjezdu objasní to blíže odborník věci znalý.*

Stará lékařská zkušenosť o těžším průběhu nákažlivých nemocí u pijáků oproti nepijákům stane se tím srozumitelnější. Jasně zazáří to však též přesvědčivým hromadným pokusem, učiněným v zemích, kde žijí již statisíce a miliony lidí, nepijících žádných lihovin (abstinentů). *Nemocenské pokladny těchto společností* — př. t. zv. Rechabiten

v Anglii se 270.000 členy — *vykazují počet onemocnění, stojící daleko pod průměrným číslem v zemi* — a anglické společnosti pojišťující, vedoucí o abstinentech zvláštní záznamy, podávají stejné zprávy o jich stáří. *Přednáška statistika, početný material tento kriticky zpracovavšího, poměry ty blíže objasní.*

Neméně důležitý pro denní život jsou nové výzkumy o přeškodných vlivech lihovin na činnosť našeho tělesného ústrojí. Skoro všude panuje ještě náhled, že lihoviny živí, hřejí a sílí. Vědecká kritika ponechala však na tvrzeních těchto málo. *Dvě přednášky* na sjezdu poučí o tom blíže; jedna z nich pojedná o *vlivu lihovin na čistě tělesné pochody v organismu*, druhá pak *o vlivu jich na mozek, na duševní činnosť.* Z fakt těch může pak každý posouditi, jaký význam mají v denním životě lihoviny jako potravina.

Dále však vyplyne pro každého otázka, co znamená vliv lihovin na činnosť mozkovou, jak jej nyni známe, pro kulturní život národa, a co tedy se má souditi o pijáckých zvycích a jich vlivu na smýšlení a jednání celku. Praktické důsledky z toho odvoditi pro děti jim svěřené připadne hlavně všem rodičům a vychovatelům. Bude to tím snažším, poněvadž o *vlivu požívání lihovin v dětském věku promluví zkušený dětský lékař, jakož i prakticky činný vychovatel.*

Příležitostné dočasné používání jedovatého vlivu alkoholu lékařem jako prostředku léčebného zůstává ovšem nedotčeno.

Již pohled na tyto předměty jednací ukazuje jasně, jak zvětšen byl význam boje proti opilství nově nabytými zkušenostmi. *Ze staré otázky zabývající se opilstvím vznikla moderní otázka alkoholová.*

Úloha sjezdu není však vyčerpaná podáním škod vyplývajících z požívání lihovin, jeho neméně důležitou úlohou jest projednati prostředky a cesty ku odstránění alkoholismu.

Nebude jednáno jedině o návrzích, vůdcové hnutí protialkoholového skoro všech kulturních zemí nabídli se dobrovolně sjezdu a podají o svých praktických zkušenostech zprávy. Více souhrnných pojednání o hnutí protialkoholovém jednotlivých zemí bude se hlavně *zabývati otázkou, která úloha v tomto směru připadá zákonodárství, a která samostatně organisovanému boji.*

Švédský řečník popíše zkušenosti své domoviny, mající právo na zásluhu, že nejprve uskutečnila některé z nejlepších prostředků proti alkoholismu, co se týče živnostenských zákonů a daňové politiky. V přednášce jeho bude však též podán důkaz, že tato zákonodárná nařízení se stala možnými jedině po dlouholetém boji propagandou.

Zvlášť zajímavými budou na sjezdu zprávy švýcarských protivníků alkoholu. Hnutí ve Švýcarsku jest dnes nejvšestranněji vyvinuto;

vzorným způsobem spolupůsobí zde *vědecké poučování lidu*, *tuhá organisace spolků*, *zřízení hospod bez nálevu lihovin*, *vliv zákonodárství a prostředky ku vyléčení opilců*. O každém z těchto předmětů podají zprávu švýcarští řečníci. Že ve Švýcarsku v oboru léčení opilců docíleno tak neočekávaných úspěchů, má svůj důvod jedině v síle celkového hnutí protialkoholového v této zemi. Vyléčení opilci stavše se abstinenty, nalézají právě v různých sdruženích abstinentních lehce společnosť a podporu.

Vedle rozdělení akce protialkoholové dle států a zemí vstoupí v popředí též rozdělení dle povolání, dle náboženských a sociálních skupin. I když hnutí protialkoholové v každém z těchto směrů jest a býti musí všestranné a neutrální, jest přec jinak velmi výhodným, aby každá skupina sociální nebo konfesionelní je na své vlastní půdě podporovala a pěstila dle svých zvláštních názorů. Sjezd ukáže, že to dnes již částečně stává. Bude zastoupen *spolek abstinujících lékařů*, podobně i *abstinující učitelé Německa*. *Katolíci* podají zprávy o hnutí v jich kruzích, *sociální vůdcové* dělnictva o hnutí v organisovaném dělnictvu. Zvlášť zajímavou bude přednáška švýcarského vůdce dělnictva, pojednávající o důležité otázce, jak dalece jest *sociální bída jediným pramenem alkoholismu širokých vrstev lidových*.

Historické vylíčení nadějného a v bouřích roku 1848 zaniklého prvního německého hnutí proti alkoholismu bude asi východištěm větší debatty o všeobecné taktice hnutí toho v přítomnosti. Jedni si přejí přísnou střídmosť, jiní volají po úplném zdržování se, po úplné abstinenci.

Sjezd ve svém celku nemůže se dle svých stanov vysloviti pro ten neb onen směr, neníť shromážděním jedině přívrženců střídmosti aneb abstinentů, poněvadž spolupůsobení obou skupin jest v mnoha případech nutným a žádoucím. Oba směry přednesou však důvody a zkušenosti, svědčící pro jich programm, a věcí účastníků bude, rozhodnouti.

V jednom bodu však jsou střídmí a abstinenti již dnes svorni. Jsou přesvědčeni, že *otázka alkoholová může býti jedině rozřešena, když každý bude věděti, že se každého týká. Nejedná se jedině o několik obětí kořalky, jedná se o zdraví, tudíž o podklad vzdělání národa. Protož přijdi každý, jemuž jest milé zdraví duševní i tělesné jeho vlastní i jeho příbuzných, ale též každý, jehož cítění pohybuje se v širších mezích, jenž cítí se býti členem socialního celku.*

Jednání sjezdových může se súčastniti, kdož složil 6 korun jako členský příspěvek. Mimo to vydány budou pro posluchače při zahájení sjezdovém lístky po 1 K, platné po celé trvání sjezdu.

Dotazy a přihlášky na kancelář sjezdovou: Vídeň, IX./3. Schwarzspanierstrasse 17, předseda: dvorní rada professor dr. Max Gruber.

Peněžní obnosy přijímá pokladník: vládní rada dr. W. Swetlin, Vídeň, I., Kärtnerring čís. 17.

Rozmanité zprávy

— Cestou banky „Tatry“ v Turč. Sv. Martine obdržali sme 150 K. to jest stopäťdesiat korún od „Nár. Slov. Spolku“ a „I. Kat. Slov. Jednoty“ v Amerike. Obnos tento s vďakou potvrdzujúc osvedčujeme sa, že časopis náš radi budeme na udané adressy zasielať.

— Meštanskí div. ochotníci v Skalici predstavili dňa 17. februára veselohru „Oklamaní klamári“. Hráli výborne. Návšteva bola veľká.

— V Holiči predstavili ochotníci „Kat. Kruhu“. 11. a 12. febr. 1901 dva slovenské divadelné kusy „Strakonický dudák“ (pôvodne český kus) a „Starúš piesnivec“. Slúžny nechcel ináče dať svolenie k tomuto divadelnému predstaveniu len tak, keď ochotníci zahrajú aj jedon maďarský kúsok. Urobili im po vôli maďarskou jednoaktovkou. Maďarónska intelligencia súčastnila sa za túto koncessiu po oba dva dni na slovenskom predstavení.

— Piatich theologov z Prešova vyhodených prijali na theologickú fakultu v Prešporku.

— „Cirkevné Listy“ v č. 2. uverejňujú zajímavý článok o „Lužických Srboch“.

— „Národný Slov. Spolok“ v Spoj Štátoch sev. Ameriky mal dňa 1. februára 1901. 12,284 členov.

— V spolku ev. akademikov „Jeroným“ v Prahe, vydržiavalo sa viacej prednášok. Medziinými spomíname prednášku dr. Lukla na akad. slávnosti Husovej „Hus a jednotný názor na svět“. „Několik kritických myšlének o mozku a duši“ „Ján Botto a jeho báseň“ „Smrť Janošíkova“, „Škola na Slovensku“, „Črty ze Slovenska“. Aj tieto posledné prednášky poukazujú na to, jak vážne všíma si „Jeroným“ slovenskej literatúry a našich pomerov.

Pri novej volbe zvolený bol za prdsedu MUC Bohuslav Šiller, za pokladníka Juraj Nerád filosof.

— „Samostatnosť“ všíma si stále a bedlive slovenských vecí, i v čísle Roč. II. uverejňuje zajímavú stať „České výpravy na Slovensko“.

— Mesto Malacky (prešp. stol.), má dľa najnovšieho popísu 4056 obyvateľov. Maďarsky hovoriacich načítali 978 (!) Zvýšil sa tam vraj behom 10 rokov počet Maďarov o 64%?!

— Podrobný rozbor diela „Slovensko“ prinesieme v budúcom čísle.

— Na medzinárodnom sjazde proti alkoholismu vo Viedni, zastúpená bude i redakcia „Hlasu“. Súčastniť sa chcejúci lekári slovenskí, nech nám to laskave dopisom oznámia.

— Mimo Dohnányiho napísal knižku o slovenskom povstání „Očitý svedok“. Knižka vyšla r. 1886 u Horovitza v Trnave. Vidz článok „Organisácia“ „Hlas“ č. 7.

Schôdzka mládeže.

Po dlhej, trapnej prestávke, hýbe sa študujúca mládež slovenská. Jednotlivci i spolky dávajú známky života, nevieme čo prispelo k tomuto vzrušeniu, či vyhodenie prešovských teologov, či zaniknutie »Slovenského Denníka« a či úpadok toľkokrát nami konštatovaný, úpadok v strane vlastnej, poklesnutie nášho časopisu? Jedno i druhé malo vliv, ale hlavnú príčinu nachádzame zajiste medzi nami a v nás samých. Stručne ale jasne dáva odpoveď prípis spolku »Detvan« v Prahe:

Že je na čase prehovoriť — píše — k svedomiu jak vodcom, tak najširším vrstvám a nám samým o tom nebude asi sporu, načo si to tajiť. Sme takí, uznajme to, poznajme sa a napravme sa, potreba nápravy jest.

Úpadok jest, ale zvlášte u nás hlasistov. S veľkou chuťou a oduševnením sa začalo, dobrej vôle bolo dosť, ale ukázal sa nedostatok organisácie. Toho najjasnejším dôkazom bolo odvolanie minuloročného sjazdu ružomberského a o nedostatku tom, najlepšie viete vy jako redaktor, o tom som presvedčený. Prečo prestali najpovolanejší písať, pracovať v strane?

V organisovanej strane by sa to stalo len vtedy, keď by sa dotyční odchýlili v svojich názoroch a presvedčení od programmu, alebo keď by strana s ich činmi nesúhlasila. U nás však pre osobné nedorozumenie a nechuť nastal úpadok veľmo rapidny.

To majúc na mysli, spolok náš usniesol sa na tom, že bude pracovať na usporiadaní letného sjazdu mládeže stojácej okolo »Hlasu«, za všetkých okolností nespoliehajúc na jednotlivcov s dôvôdov výš uvedených.

I. Schôdzka bude mať za úkol prehĺbiť a ujasniť jednotlivé body nášho programmu, určiť spôsob a prostriedky práce kultúrnej a hospo-

dárskej. 2. Poradiť sa o zvelebenie časopisu. 3. Utvoriť stálu radu, alebo iné podobné teleso, ktoré by tvorilo stred duchovný a pracovný.

Mali sme úmysel sami výnsť na verejnosť s týmito vecami*), tak ako to ide, nemôže to ísť ďalej. Pomery sa z čiastky zmenily a zkúsenosti nás o všeličom základne poučily. Nezadržanie vlaňajšej schôdzky pomstilo sa na nás, cítime to všetci, schôdzka je a musí byť každoročne naše forum.

Preto je vydržiavanie schôdzky tohoto roku v lete nezbytne potrebné. Revisia, doplnenie nášho programmu sú neodvratné. Vyrovnanie nedorozumení podmienkou zdarnej práce pre budúcnosť.

Vyzývame mládež aby rozmýšľala o týchto veciach a aby sa chystala. Dr. *Pavel Blaho.*

Príspevky k miestopisu Slovenska.

Orava.

Okres dolno-kubínsky.

Alsó[redacted]ubin: Nižný Kubín (Dolný K.) - Benyó-Leho[redacted]: Beňova Lehota[redacted] Bezine: Bziny [redacted] Felső-Kubin: Vyšný-[redacted]ubín [redacted] Geczel: Gecel [redacted]sztebn[redacted]: Istebné [redacted] Jasz[redacted]ova: Jasenová [redacted] Kis[redacted]szterec: Malý [redacted]erec [redacted] Knyazsa: Kň[redacted]a [redacted]Kralován: Kra[redacted]any [redacted] Lestin: Leštin[redacted] Ma[redacted]ina: [redacted]alatina [redacted]edzibro[redacted]: Medzibrodie [redacted] Medzihra[redacted]ne: [redacted]edzihradné [redacted] Mokrag[redacted]Mok[redacted]ď [redacted] Nagy-Biszterecz: Veľký By[redacted]r[redacted] Nagy-Fa[redacted]: Ve[redacted] Ves [redacted] Ol[redacted]-Dub[redacted]: Valašská Dubo[redacted]szadka: Osádka [redacted] Parni[redacted]: Párn[redacted]a [redacted] Pokrivács: Pokry[redacted] Poruba: Poruba [redacted] Prib[redacted] Pribiš [redacted] P[redacted]zo: Pucov i Pucovo [redacted]Revisnye: Revišne [redacted] č.) [redacted] Szrnya[redacted]: Srňacie [redacted] Zábrez[redacted]: Zábre[redacted] Zászkal: Záskalie [redacted] Zázri[redacted]: Zázrivá — Zsask[redacted]Žaškov.

Ok[redacted] námestovský.

Babin: Babín — Benedikó: Beňadov — Bobró: Bobrov — Breza: Breza — Erdődke: Erdudka (i Erďutka) — Hrustin: Hruštín — Jaszenica: Jasenica — Klin: Klin — Kruselnicza: Krušelnica — Lokcza: Lokca — Lomna: Lomná — Mutne: Mutné — Námesztó: Námestovo — Novoty: Novoť — Polhora: Polhora — Rabcsa: Rabča — Rabcsicze: Rabčice — Szihelne: Syhelné — Szlanicza: Slanica — Tya-

*) Toto treba i verejnosti vedieť, nech všetka mládež vie ako smýšľa „Detvan“. Odpustite že sme listu použili, hovorili ste nám z duše. Red.

pessó: Ťapešovo — Vanyovka: Vaňovka — Vasziló: Vasiľovo — Vavrecska: Vavrečka — Veszele: Veselé — Zákamene-Klin: Zákamenné-Klín — Zubrohlava: Zubrohlava.

Okres trstenský.

Alsó-Lipnicza: Dolná Lipnica — Alsó-Zubricza: Dolná Zubrica — Brezovicza: Brezovica — Bukovina-Podszkle: Bukovina-Podsklé — Chizsne: Chyžné — Csimhova: Čimhova — Felső-Lipnicza: Horná Lipnica — Felső-Zubricza: Horná Zubrica — Hamri: Hámry — Harkabúz: Harkabúz — Hladovka: Hladovka — Jablonka: Jablonka — Ljeszek: Liesek — Oravka: Oravka — Osada: Osada — Pekelnik: Pekelník — Podvilk: Podvlk (Podvilk) — Szarnya: Srňa (Sarňa) — Szuchahora: Suchá Hora — *Trsztena*: *Trstená* — Usztye: Ústie — Vittanova: Vitanova.

Okres zámocký.

Alsó-Lehota: Lehota — Alsó-Stepanó: Nižné Štepanovo — Árva-Váralja: Podzámok — Bjelipotok: Biely Potok — Chlebnicze: Chlebnice — Dluha: Dlhá (Dluhá) — Felső-Lehota: Lehôtka — Felső-Stepanó: Vyšné Štepanovo — Habovka: Habovka — Krasznahorka: Krásna Hôrka — Kriva: Krivá — Medvedze: Medvedze (Meďvedze) — Nemes Dedina: Zemanská Dedina — Nizsna: Nižná — Paraszt Dubova: Dubová — Podbjel: Podbiel — Turdossin: Tvrdošín — Zábidó: Zábidovo — Zuberecz: Zuberec.

II.

Liptov.

Okres sväto-mikulášsky.

Alsó-Mattyasócz: Dolné Matiašovce — Alsó- és Felső-Rásztok: Horné a Dolné Ráztoky — Andaháza: Andikovce — Andrásfalu: Ondrašova - Behárfalu: Beharovce — Benedekfalu: Beňadikova — Benicz: Benice — Benyusháza: Beňušova — Bernicz: Brnice — Bobrovnik: Bobrovník — Bodafalu: Bodice — Bukovina: Bukovina — Csemicz: Čemice — Dechtar: Dechtary — Deménfalu: Demänova — Dubrava: Dúbrava — Felső Mattyasócz: Horné Matiašovce — Fiacsicz: Fiačice — Guotfalu: Gôtovany — Három-Malatin: Vyšný, Stredný a Nižný Malatín — Hliník: Hliník — Hóra: Hôrka — Hosszúrét: Dlhá Lúka — Hutti: Huty — Illanó: Iľanovo — Izsépfalu: Ižipovce — Jakabfalu: Jakubovany — Jalócz: Jalovec — Jánosháza: Janovce — Kelecsén: Kľačany — Király-Lubella: Kráľovska Lubeľa —

Kis-Bobrócz: Bobroveček — Kis-Borove: Malé Borové — Kis-Palugya: Palúdzka — Konszka: Konská — Körmös: Krmeš — Kvacsan: Kvačany — La[illegible]kó: Lazisko — Liptó-Szt.-Miklós: Liptovský Svätý Mikuláš — Magyarfalu: Uhorská Ves — Nádasd: Trstenô — Nagy-Bobrócz: Bobrovec — Nagy-Borove: Veľké Borové — Nagy-Olaszi: Vlachy — Nagy-Palugya és Gálfalu: Paludza a Gálovce — Nemes-Lubella: Zemanská Lu[illegible]a — Német-Lipcse: Nemecká Ľupča — Német-Poruba: Poruba — Okolicsnó és Sztosháza: Okolicsnô a Stošice — Pálfalu: Pavlova Ves (Pavlo[illegible]sa) — Parisháza: Parižovce — Paucsina Lehota: Pavčina Lehota — Pl[illegible]: Ploštín — Prószék: Prosiek — Szél-Poruba: Veterná [illegible]ba — Szent-András: Svätý Ondrej — Szent-Anna: Svätá Anna — Szent-Iván: Svätý Ján — Szent-Kereszt: Svätý Kríž — Szent-M[illegible]a: Svätá Mara — Szielnicz: Sielnica — Szmrecsan: Sm[illegible]any — Szokolcs: Sokolče — Tarnócz: Trnovec — Tvarozsna: Tvarožná — Verbicz: Vrbica — Vitálisfalu: Vitálišovce — Zsár: Žiar.

Okres hrádocký.

Csorba: Štrba — Dovalló: Dovalovo — Hybbe: Hyby — Jamník: Jamník — Király-Bocza: Vyšná Boca — Király-Lehota: Kráľovská Lehota — Kis-Poruba: Porúbka — Ko[illegible]va: Kokava — Liptó-Ujvár: Hrádok — Maluzsina: Malužina — Poturnya: Poturňa — Pribilina: Pribylina — [illegible]ent-Iván-Bocza: St[illegible]á a Nižná Boca — Szt.-Péter: Svätý Peter — Tepliczka: Teplička — Vavrisó: Vavrišovo — Vazsecz: Važec — [illegible]chodna: Východná.

Okres ružomberský.

Besenyőfalu: Bešeňova — Gombás: Gombáš — Három-Revucza: Nižná, Stredná a Vyšná Revúca — Három-Szlécs: Nižný, Stredný a Vyšný Sliač — Hrboltó: Hrboltová — Ivachnófalu: Ivachnová — Kelemenfalu: Kalameny — Kis-Olaszi: Vlašky — Kis-Selmecz: Štiavnička — Komjatna: Komjatná — Likavka: Likávka — Liptó-Tepla: Teplá — Liszkofalu: Lisková — Lucski: Lúčky — Luzsna: Lužna i Lužné*) — Madocsan: Madočany — Nagy-Selmecz: Štiavnica — Nemes-Ludrova: Zemanská Ludrova — Oszada: Osada — Patak: Potok — *Rózsahegy: Ružomberok* — Sósó: Šôšov — Szent-Márton: Martinček — Szent-Mihály: Svätý Michal — Sztankovan: Stankovany — Turapatak: Turík — Verbó: Vrbä.

(Pokračovanie).

*) Tamejší obyvatelia sú prisťahovavší sa Poliaci. Medzi sebou hovoria polsky, ináč slovensky. Oni vravia „do Lužnego“.

„Naše Doba“ o slovenských veciach.

(Pokračovanie).

To je též úkaz chorobný a čtenář zajisté vyciťuje, kterak na Sl[redacted] vensku zneužíváno je »hlouposti lidské« a kolik osvětné[redacted]ráce je t[redacted] ještě potřebí! Za takovéhot[redacted] působení katolických kněží [redacted] ovšem jso[redacted] i zde úctyhodné výjimky [redacted] je také lid katolický níž[redacted] než evan[redacted] lický: slýchávám to od sa[redacted]ých kněží a sám rovněž dobře rozdíl [redacted] poznávám, r[redacted]mlouvaje s[redacted]idem nebo pozoruje jeho příbytky, od[redacted]v, čistotu *a j.* [redacted] to lepší je[redacted]z pravidla při evangelících.

Ale kn[redacted] evangeličtí hojnou měrou napodobují katolické, dávajíce se titulovati velebnými a důstojnými pány, Je[redacted]ich Milostmi, biskupy, a toužíce po velkých příjmech a upadajíce v požitkářství, v němž vězí bezmála celá inteligence, stírají se své církve to nejlepší: lidovost, rovnost vyplývající z křesťanské lásky [redacted] skromnost v potřebách těla, při jakýchž vždy se [redacted]ovznáší duch. [redacted]

Při inteligenci slovenské [redacted] ovšem i tu [redacted]u výjimky [redacted] jeví se veliká *lhostejnost*, ano *lehkomys[redacted]nost*; jsou to družky línos[redacted]a požitkářství, o nichž jsem už výše mluvil. Doložím to zase skutečnou událostí. R. 1894 byl v Martině, právě o národních slavnostech, distriktuální konvent. Byl jsem též konventu přítomen, když tu asi o desáté hodině ráno, po [redacted]eselém věnečku, byla přítomn[redacted] jen malá část slovenských vyslanců [redacted] maďarští byli do jednoho [redacted] a mělo se hlasovati o věcech i náro[redacted]ě důležitých. Někteří se r[redacted]běhli, aby delegáty sehnali; i hledali j[redacted] dospávající v ložnicích, ale též v hostinci při cikánské hudbě, která od věnečku, do bílého dne trvajícího, doprovodila některé účastníky do hostince druhého, a tu se hrálo, zpívalo a pilo dále. O zejtřejší den se nestarejme! To je strašný dojem! Člověkem zachvěje a počne příčiny slovenského utrpení hledati ještě *jinde* než v maďarisaci. Když potom takovíto lidé řeční o utrpení, nevěříme jejich bolu, jako nevěříme redaktoru, jenž ve dne i v noci debužíruje a potom s omámenou myslí od 8 do 9 hodin píše národu článek o strašlivém utrpení dobrého lidu podtatranského. V poslední chvíli běhá děvče z knihtiskárny do redakce pro každých několik řádků, kde se s chvatem shání koncertní kousek Jeremiášova pláče. Hříšná lehkomyslnost je při vás a pyšné furianství!

Mluvím-li trpce, nechť si to čtenář vysvětlí tím, že se mi vynořuje mnoho obrazů lehkomyslnosti, nedbalosti a že zachvívá mnou opravdová úzkost o národ. Čtenář si tam představuje zápisníky s na-

pjatím mysli jako v Thermopylách a oni zatím — čest výjimkam —: O zejtřejší den se nestarejme! —

Vytýkáme tedy: *bezprogramovost, zanedbávání a využívání lidu obecného, lehkomyslnost i nedbalost, požitkářství i mravní nákazu.*

Tuto výtku naši srovnejme se slovy Zvolenčana (pseudonym dra Štefanoviče), jež čteme v brožurce Z našich úloh (z r. 1898) na str. 5. »Deje sa už nahrnuly na nás, je čas svrchovaný vyrvať sa z navyknutej tuposti, bezmyšlienkového hovenia, jakémusi očakávaniu neporozumiteľnému a neodôvodnenému; je čas prestať videť summu národnej práce v hodovaní, toastovaní a oslavovaní výtečníkov, je čas počať mysleť a pracovať organicky, systematicky«. —

V samých Nár. Novinách, když tři redaktoři byli ve vězení, napsal v úvodním článku dne 20. listopadu 1900 Kapitán (pseudonym jistého ev. faráře) takto: »Dobre by bolo rozmýšlať o týchto veciach a uveriť, že nie naši ústavoborci, ale naša ľahostajnosť (iné označenia nechcem hľadať, lebo by som prišiel do ostrého tónu), je našim najväčším nepriateľom. Pravda, chyba je aj na vedení . . . « —

Tento náš článek vyšel z úrady několika málo Čechův a Slovákův. Jeden ze Slovákův, muž po celém Slovensku vážený, píše: »Vidím, že oni (roz. martinští vůdcové) nemajú žiadneho programu národnej práce, neznajú ani svôj cieľ, ani spôsob, ani prostriedky, preto ani nesbierajú sily, ani nevedú nikoho. V tom by ešte nebola vina, možno, že nemôžu alebo nevedia (neumějí). Ale v tom je už skutočne vina, že hneď otočia sa nepriateľsky proti každému, kto dačo rozmyslel a má ochotu k práci, a podivné je to, že hnevajú sa na to, z čoho mali by sa tešiť«. —

Snažili jsme se celým článkem ukázati, že hlavní chyba je ve vedení, v Martině, a doufáme, že jsme důkaz provedli. Vajanský, jsa vydavatelem a redaktorem malého měsíčníku, Slovenských Pohľadův, nedovedl časopis ten udržeti: tak málo má tvořivého a organisátorského ducha, a hle, tento muž má hlavní slovo v řízení národa! Martinu vyčítá se mělkost a nedbalost, ale tu ještě třeba říci, že dobrou polovinu vší spolkové a veřejné práce národní koná jediný člověk, advokát Halaša; i noty opisuje, divadelní úlohy rozepisuje, zpívá a divadlo hraje, byty hostům hledá . . . Co by byl teprv Martin bez Halaše! —

Nebylo možno psáti tak, abychom nezpůsobili tomu a onomu bol; ale věz každý, že nejvíce vytrpěl — pisatel. Vykonal jsem operační řez, práci to nejnemilejší, do níž se mnohým nechtělo, ač nespokojenost vyslovoval v ústraní kde kdo; nyní svolávám nespokojence — a ti jsou nejen ve Skalici a Ružomberku, ale i v Prešpurku, Modře, Pezinku, Žilině, Mikuláši, Jasenové, Zvolenu, Tisovci, Prenčově, Krem-

nici i j. — do koncilia, aby radili a jali se nemoc léčit od základu. Sám se radou svou koncilíu neoddaluji a zopakuji souhrnně některé positivní myšlénky již výše pověděné a jiné k nim ještě přičiním.

Tu a tam na Slovensku slyšíme, že této doby nelze ničeho reformovati, protože není člověka genia, jenž by se mohl národu v čelo postavit; také prý není nic platno dělati program, protože není lidí, kteří by ho uskutečňovali.

To je omyl. Je sice velké štěstí zvláště pro národ opozdilý, má-li genie, nebo národ pochopuje idee snáze, jsou-li sdruženy s člověkem, původcem ideí nebo hlasatelem jich, ale v nedostatku geniálního vůdce nelze skládati ruce v klín, národ musí i tenkráte ku předu. Lidstvo pokročilo od hmotných bohův k bohu duchovému; třeba se národu, nemá-li genia, dopracovati k *ideám* čili třeba vytknouti *cíle národního snažení* a je postavit namísto vůdce. Jsou tady pomocny dějiny vlastní i cizí, cíle a pracovní programy národův šťastnějších.

Cílem každého národa je povznésti se *mravně, osvětově, hospodářsky a sociálně* (politicky). Třeba pracovati ve všech směrech, nebo jeden podporuje se druhým. Ovšem mravnost a osvěta je *první,* odtud třeba začít, nikoli od politiky. Čtenářům neřekl jsem nic nového, ale Slovákům je to potřeba důrazně opakovati, nebo oni celého ducha zabořují v politiku. Mravnost a osvěta je základ; mnohý národ dostal rázem politickou samostatnost a přece živoří — schází mu onen pevný základ. *Mravnost!* Každý očisťuj nejprve sebe, své rodiny, odtud jdi k obci a národu. Sem spadá pro Slovensko velký úkol: pracovati proti *alkoholismu. Hic Rhodus!* Nedávno bylo kdesi správně řečeno, že Hurban a Hodža v téže době, co osnovali revoluci, pracovali usilovně, nadšeně proti alkoholismu. Viděli v alkoholismu pohromu na národ se valící, kdežto nynější vůdcové vězí velkou částí v alkoholismu sami. Ubezpečuji, že alkoholismus na Slovensku ohrožuje zkazit národ do kořene.

Také *prostituce* je bolavým vředem Slovenska, přešlým z měst maďarských. I v malých městečkách jsou veřejné nevěstince, čehož přece v jiných zemích nevídáme.

Úmyslné *úpadky živnostníků* uherských (a tak i slovenských), vypočítané na ošizení druhých lidí, mají pověst už i za hranicemi. Zlý příklad židů, stále a všude na oči stavěný, jakož i maďarisace porušují mravnost velkých vrstev národa. Proto je potřebí tím větší bdělosti.

Osvětu slovenskou zadržuje maďarisace, ovšem trpí Slovensko i tím, že se uzavírá před osvětou českou.

Pokud se osvěty týká, *předním* úkolem slovenského vedení je starati se o *osvětu lidu*; v tom smyslu ponesou se též naše rady.

Výše pověděno, že Slováci mají dosud v moci větší část ***školství lidového.*** Inteligence toto školství bagatelisuje, protože je pro lid a lid v aristokratickém nazírání jejím je nic. Toto bagatelisování školy lidové je osudný omyl, jenž Slovensko krutě tresce. Škola lidová je základ v plném významu slova. Třeba byla vzdělanost nízká, je-li *všcobecná,* je to velká síla národa a při prvním úsvitu svobody národ se rychle vzmáhá; kdežto naopak ojedinělí geniové nikdy už nezachrání národ ve tmu a mravní poruchu upadlý. Při všech bídných poměrech může Slovensko přec ku povznesení školy lidové něčím přispěti.

Nechť více dbá o *školní budovy*; někde je škola v bídném baráku. Ať zvýší učitelům *slušné*; dnes mají mnozí čeledíni více než slovenští učitelé. Třeba se starati o *vzdělání učitelstva*; při každé škole buď sebe menší knihovna učitelská (aspoň 10 – 15—20 vybraných knih). Národní vedení měj na starosti též vychovatelský časopis.*) Inteligence chodiž do učitelských porad, tam projev pro školu zájem, povzbuď i přednášej (lékař ze zdravovědy, advokát něco z práva). Zvláště přičinliví učitelé, docilující v slovenské řeči pěkných úspěchův, buďte odměňováni národními stipendii, jako maďaroni odměňují učitele maďarisatory; už 200 zl. ročně neslo by možná větší užitek, než táž podpora některému studujícímu, ač i těm podpory srdečně přejeme; učitelům nebyla by taková stipendia toliko hmotnou podporou, nýbrž ještě více mravní odměnou.

---

*) Jinde na př. u Čechův, je dosti nakladatelův, kteří sokolím zrakem číhají, kde jaká časopisecká mezera jest; je také dosti lidí, kteří se k redakci nabízejí. Toho na Slovensku není, proto musí národní vedení pamatovati, aby některý důležitý časopis nechyběl. Této doby je vychovatelský měsíčník Rodina a Škola, jíž rediguje učitel Burian; je to časopis slabý, nemající naprosto té jiskry, jíž je potřebí ke vzpružení slovenského učitelstva. Redaktor naplňuje časopis většinou sám, mnohdy povídáním tak bezobsažným, že — jsem o tom přesvědčen — i trpělivého čtenáře odpuzuje. Pouhá stylistická způsobilost nestačí ani na Slovensku — spíše bych měl říci: zvláště na Slovensku — k řízení časopisu; Rodině a Škole schází obsah i vznět. Kdyby tak bylo možno získati pro redakci — ať už by byl titulárním redaktorem kdokoli — učitelského časopisu Zigmundíka! Ten, přibrav si na pomoc některého spolupracovníka českého, pořídil by tuším nejvíce.

K posouzení redakce Rodiny a Školy poslouží ještě tyto poznámky: V č. 12. čteme, že tímto naším článkem „vyzývá se slovenské obecenstvo, aby Vlasť a Svet všemožně podporovalo“. Budto p. Burian článku našeho nečte a přece bouchá, anebo čte a pak úmyslně lže. Pisatel tohoto článku má k maďaronům tuze daleko, ale Burian už mezi nimi byl. Dnes je taković, zejtra onaký a přece je mu „charakter a statočnosť (poctivosť) nado všetko“. Jednou požádal v listárně, aby mu redakce čes. uč. časopisů posílaly časopisy své výměnou; když se tak hned nestalo — známo, že redaktoři hmnohdy nestačí strhnouti pásky s došlých časopisův — kopnul surově do idee, do československé vzájemnosti. Stal se Zévovým a jiných bohů na Olympu Ganymédem, tož zpyšněl: nechť raděj práská do hřívy, to mu více sluší než re- [illegible]

Národní vedení měj též na starosti *časopis pro děti*, protože se tu nelze spolehnouti na nakladatele, jakož jsem se již vyslovil při časopise vychovatelském.**) V době českého vzkříšení i genius Purkyně napsal článek do časopisu dětského a dnes i nejlepší čeští spisovatelé do dětských časopisův přispívají. Martinské vedení si na takovou »maiichernost« ani nevzpomene; oni a dětský časopis! Co se od r. 1887 v dětském časopisectvu přece vyskytlo, bylo z podnětu a za podpory české. Na Slovensku je stálý stesk, že lid nemá pro čtení žízně, a čte-li přece, že není naučený za časopis platit; dětský časopis vypěstuje onu žízeň už za mládí, jím si také už za mládí čtenáři navykají na literaturu obětovati.

Dále je třeba míti na starosti *žákovskou knihovnu* při každé škole. Z ní půjčuje se i lidu dospělému, tak že netřeba vymáhati na vládě povolení knihovny spolkové; buď tedy v takové knihovně i výběr knih pro mládež škole odrostlou, knihy poučné (zvlášť hospodářské) i zábavné pro lid dospělý.*)

Poučovati lid *nepolitickými přednáškami* je na Slovensku úplná volnost.**) Ev. farář Cimrák a ev. učitel Babka v Sielnici svolávají v zimní době v neděli večer lid do školy a tam přednášejí. Scházejí se evangelíci i katolíci a velmi si přednášky chválí. To by mohlo být v každém městečku i po dědinách, kde je učitel neb kněz.

Je třeba už konečně zakládati *hospodářské spolky*. Martinské vedení namítne, že by musily být maďarské; ať už by byly stanovy a

**) Této doby vydáva Jan Bežo v Senici (Nitranská stolice) Noviny Malých, osm čísel do roka po 2 kr. Snaží se dost, ale je málo podporován. Kdysi jistou zprávičku, jež patřila do novin, vytiskl na obálce svého časopisu — pravděpodobně si netroufal obtížit.

*) Pojednávaje o povznesení vzdělanosti v lidu zmiňuji se o studující mládeži jen mimochodem. Studující slovenští ať se houfně hrnou do českých škol na Moravě, Slovensku nejbližších (do Hodonína, Strážnice, Hradiště, Místku); tak by nejspíše Slováci přiměli uherskou vládu, aby zakládala slovenské střední školy na Slovensku. Kteří studující by hodlali do státní služby, ať potom přestoupí do 6. neb 7. třídy reálné neb gymnasijní na ústav maď., aby tam mohli složit maturitu. Jedná se o maďarštinu; trošku si přinesou ze školy obecné, mohou v ní pokračovati i na českých školách, jako se děje v Hodoníně, potom ať se jí učí o prázdninách jdouce na př. na některé prázdniny do území maďarského. Nabyvše na českých školách většího vzdělání věcného, snadno potom dohoní, co v maďarštině zameškali.

Jakmile přijdou studující na prázdniny, národní společnost se jich ihned ujmiž, rozpřádej s nimi rozhovory, nabídni časopis a knihu slovenskou . . . Studující v Mikuláši o posledních prázdninách sami od sebe cestovali, to a ono sbírali, četli . . . Něco takového je všude možné, proto nebudiž zanedbáno!

**) Nár. Nov. řeknou, že nikoli vyhledavše na doklad ojedinělý příklad, jakož jest jejich obyčej omlouvati tak nečinnost.

výkazy maďarské, přednášky — a o ty jde hlavně — budou slovenské. Hospodářské spolky, jsouce nepolitické, budou mít od vlády pokoj a dá se v nich mnoho pracovati v duchu národním, dá se v nich pěstovati pospolitost. Přírodní vědy mají též velkou cenu vychovatelskou a je v nich hodné zrno demokratismu.

Národní slavnosti nezavrhujeme přejíce si jen, aby se na nich spojovalo užitečné s příjemným. Na martinských slavnostech — zmínili jsme se už — haleny neshlédneš; i žádáme mladší generaci, jež více k lidu lne, aby učinila začátek nic takového nepořádajíc bez účastenství lidu v kabanicích. Netřeba banketů za 1 zl. 50 kr., uveďte do obyčeje obědy za 30 neb 40 kr. Nacvičená *divadla* hrajtež se vždy nejméně dvakrát, t. jednou též pro chudší lid s malým vstupným, pro nejchudobnější bez vstupného.

Na *laciné čtení lidové* Slovensko dlouho nevzpomnělo. Martinská mládež vydala od prázdnin r. 1899 tři knížky se zábavným a poučným čtením pro lid po 10 kr.; radím, aby se redakce svěřila muži *jednomu*, způsobilému a svědomitému; k p. A. P. Záturečkému měli bychom všecku důvěru. Netřeba se štítit překladů, jen co by bylo čtení dobré. Ostatně vybralo by se pro Slovensko výborné a najlacinější čtení z Matice lidu, Libuše, Přítele domoviny, Matice rolnické, ale tomu Martin nechce. Nicméně mnoho Slováků, i v lidu selském, tyto a jiné české knihy čte, a rozumí-li jim jeden, rozumí jim i druhý — celý národ české knize rozumí a byl by nepoměrně výše, kdyby se proň z české literatury vybíralo, jakož jsem o tom přesvědčen, že jedna z hlavních příčin, proč Slováci málo čtou, je ta, že se jim předkládá většina čtení slabého, mdlého, ano i věci nechutné, odpuzující. Nízko stojící čtenář je jako dítě: teprv to nejlepší je proň dobré.

Budiž dbáno o dobré *kalendáře* a buďtež vydávány na různých místech s lokální zajímavostí.

K povznesení osvěty na Slovensku přispěly by četnější slovenské *knihtiskárny*. Šim. Roháček, bývalý Salvův dílovedoucí, zřídil si v létě min. roku knihtiskárnu v Modře, zároveň knihkupectví, obchod papírem a škol. potřebami. Koupil si k tomu opotřebený, však dobrý stroj, něco liter, zatím je k práci sám s manželkou a učněm a jsem přesvědčen, že dobře vyžije. Té doby tiskne se u něho malý měsíčník Stráž na Sioně, jejž rediguje místní ev. farář Pav. Zoch, a zdá se, brzy tu bude vycházet i lokální časopis. Roháček je způsobilý, aby vydával i svůj kalendář. Tak se vyvíjí nové osvětové ústředí a takových knihtiskáren mohlo by býti na Slovensku ještě deset i dvacet. Člověk obyčejně nejvíce dbá, pobízí-li jej existence. Takovéto malé knihtiskárny snažily by se založit *lokální časopisy* (prý plíce každé knihtiskárny) a

těch je Slovensku nevyhnutelně potřebí. Lokální časopisy jsou čtení nejpřístupnější a pěkně uvádějí do čtení obecného. Vybízím starší sazeče slovenské i české, aby po slovenských městech — kde by měli oporu o některé národní inteligenty, kde by našli korektora, kdyby sami k tomu nedostačili — malé knihtiskárny zakládali. Českým sazečům poskytne v té příčině radu Československá jednota v Praze. Dr. Daxner v Tisovci, dr. Štefanovič v Prešpurku a j. měli by míti svůj časopis, řekněme laciný týdenník. Takoví muži měli by najisto vystoupit na širší působiště.

Je naléhavá potřeba *zeměpisu Slovenska*, třeba to byla jen malá knížka, přehledná a napsaná s vroucností k rodné půdě. Také *dějepisného čtení* je třeba, ovšem v jiné formě, než jak píše Sasinek. Je-li obava, že maďarisatoři knížek takových u nakladatelů nestrpí, ať se vytisknou v Čechách. Dále je potřebí *podrobného místopisu*; vidím, že už sama národní inteligence nemůže často na slovenské jméno místopisné vzpomenouti, kdežto maďarské jakoby měla na dlani. A *mapy Slovenska* není! Stále mluvíte o národním uvědomování a na takovéto zdroje jeho nepamatujete doufajíce je vštípit velkým bubnem.

(Dokončenie nasl.).

OBZOR.

Hospodársky. *Ruch mliekarenský.**) V posledních rokoch pozorovať na Slovensku jakýsi pohyb, smerujúci k pozdvihnutiu poľného hospodárstva. Nenie tomu dávno, čo sa začaly zakladať prvé potravné a úverkové spolky a ešte ani tieto sa dostatočne neudomácnily, už vzniká nový spôsob družstiev, totiž mliekarské. Začíname s nimi síce dosť neskoro a je to skutočne len u nás možné, vo vlasti chýrnej brindze, ale predsa len dobre, že povolaní si tejto neodkladnej potreby všímli a začínajú konať svoju povinnosť.

Ku povzbudeniu v tomto smere uvedieme stručný prehľad mliekarenského ruchu na Morave, ktorá nám može byť vítaným vzorom, pomery hospodárske sú našim velice podobné a aj ľud je si blízky. Priučiť sa možno tu mnohému, zvlášte však veľmi dobrá škola by to bola pre duchovenstvo slovenské, ktoré z veľkej čiastky nepovažuje iné za svoju povinnosť ako odbavovať služby Božie a hľadeť si svojich príjmov.

*) V Skalici pomýšľa sa cele vážne na založenie spolkovej mliekarne. Redaktor „Hlasu“ prednášal cez zimu dvarazy o mliekarskom ruchu v Skalici a vo Gbeloch. Red.

Prvé mliekarne moravské založené boly r. 1893, ale r. 1900 bolo ich už vyše 40, ktoré odoberaly mlieko zo 116 obcí. Jednotlivé družstvá maly 20 až 180 členov so 45 až 300 podiely (20 až 60 kor.), celkový základný kapitál všetkých obnášal 135.000 kor. Je pochopiteľné, že táto nepatrná suma nemohla stačiť ani len na zariadenie a docela nie už na prevedenie stavisk. Na stavby a stroje bolo treba 711.000 kor., tak že mliekarne obťažené boly dlhom vyše 1/2 milliona kor. Vnútorné zariadenie u ručných mliekarní obnáša priemerne 4—5000 kor., u parných príslušne viac. Štátna podpora nestojí skoro ani za reč.

Množstvo spracovaného mlieka denne, ktoré dodávajú členovia, je rozmanité, od 300 až do 3000 litrov, u väčšiny asi 1000 l. za deň. Podobne cena mlieka pohybuje sa medzi 8 až 10 h. za l. dľa miestnych pomerov, kdežto mliekáreň zpeňaží liter na 9·5 až 16 h.

Dnes, skoro po roku, počet mliekarní moravských vzrástol už asi na 60 a ruch ten jako lavina zachvátil roľníctvo, tak že skoro každý týždeň noviny oznamujú nové družstvo.

O významu mliekarní nemôže byť sporu, jak už dokazujú hojné zkúsenosti. Povážme len, že roľník môže každý liter mlieka predať za 8 h., kde je mliekareň, kdežto predtým vôbec nebolo možné mlieko predávať a gazdiná bola nútená po mnohých prácach a ztrate ani nie za polovičnú cenu predávať maslo priekupníkovi. Z toho však vychádza prirodzený následok, že hospodár nestaral sa dosť o dobré kravy, nevidiac z nich prospechu, dobytek vídame dosti biedny, nešľachtený; to však okamžite sa mení zariadením mliekrane. Hospodár vidiac značný dôchodok praje dobytku, zadováži si dobré plemená, cena dobytka stúpa, priekupníctvo naproti tomu mizí a čo je hlavné v domácnostiach je stále groš, ľud sa zvyká a poznáva veľký význam spolčovania.

Na tomto prípade velice pekne možno ukázať, jak úzko súvisí práca hospodárska v ľudu s mocou politickou. Prvé mliekarne moravské založené boly vplyvom Zemědělskej rady, no hneď pochopili veľký význam tohoto ruchu moravskí klerikálovia a vrhli sa preto plnou parou na zakladanie mliekarní, jako predtým už raiffeisenoviek. Horlivosť pp. farárov, s akou pracujú, je obdivuhodná a zaslúži nasledovania. Jeden Slovák od Uh. Hradišťa sa mi chlúbil takto o ich kňazovi: »ja, náš panáček, ten porád v tom ležijú«, no ja som mal pri tom hned rozpomienku na našich pp. duchovných, jak tí v tom »ležijú«. Roľník vidiac takúto horlivosť o vlastné svoje dobro pri duchovnom obracia sa k nemu s dôverou aj za iných okolností, dôveruje a dá sa mu viesť, často aj zaviesť. Toto nebezpečie dobre vidia po-

krokové živly a snažia sa vyniknúť, prevýšiť v práci klerus, no nemajúc takého prístupu k ľudu len ťažko napredujú.

A zrovna tak, na vlas mohli by naši, katolíci aj evanjelíci, získavať si pôdu v ľudu. Vláda sama podporuje také podniky, hoc aj nerada vidí rásť vplyv kňazstva, ale aspoň prekážky nerobí, netreba sa báť pravôt. Že i tu ovšem dovolí si úradníček-pisár lebo iný jednotlivec nezákonnitosť, nenie pochyby, aj toho príklady už máme, ale to sú všetko prekážky len okamžité a dajú sa prekonať. Ostatne na zvláštnu blahosklonnosť niesme chvala bohu zvyklí a preto o jednu nepríjemnosť viac lebo menej, mnoho nám nezáleží. Ovšem treba tu dobrej vôle, rozvahy a práce. A tu možno obecne tvrdiť, že naše kňazstvo z nedostatku chuti do práce doteraz sa vzďalovalo hospodárskej činnosti. To nebol strach o úrad, o rodinu vlastnú, ale to bolo pohodlie, lieň a — neznalosť potrieb ľudu.

Mal som príležitosť poznať úsudky o tejto veci niektorých duchovných, väčšina sa vyhovárala tým, že sa nerozumie do takých vecí. Ovšem, človek, ktorý považuje za svoju povinnosť len chodiť do kostola, nemôže ináč odpovedať, lebo celý jeho duševný život záleží v kázaní mravnosti a boji proti sektárstvu, resp. proti druhej cirkvi a židom. Toľko však možno žiadať vždy od akademicky vzdelaného človeka, aby hľadal poučenie v knihách a tak taká výmluva je poľutovania hodná.

Jaký smyseľ má antisemitismus v ústach takého bojovníka, ktorý nebojuje zbraňou, ale len jazykom? Počujete a dočítate sa velice často, že ľud nemá dôvery k svojim pastierom a prečo? Povie sa, to je žid, to je váš nepriateľ, nechoďte k nemu, ale nepovedia mu, kam sa má obrátiť v núdzi, kde vypožičať tri-štyri zlaté, kde vziať soli, cukru, múky aj, jestli nemá ísť k židovi. Jestli hlásam boj, tedy musím dať do ruky zbraň vojakovi, aby sa mal čím brániť, na to sa však zabúda. Je možné sa diviť, keď človek raz dva sa takto dal zviesť, že poslúchne aj po tretie! Kto kupuje od našich gazdín maslo? Kto vajcia, kto od hospodárov zbožie?

Najlepšie východisko k vymaneniu roľníka z rúk semitických leží v zakladaní hospodársko-potravných a úverkových družstiev a ďalej v zakladaní obilných skladišť a mliekarní. Tým zbavili by sme sa najťažších škodcov, najhorších nepriateľov, tým vyvinoval by sa smyseľ v ľudu pre spoločný postup, spoločnú obranu, poznal by svoj význam jako politického faktora, hájil by svoje práva kultúrne a spel by k povedomiu svojej dôstojnosti v ľudskej spoločnosti. Je to ovšem cesta dlhá, mnohospomínaná cesta tŕnitá, na ktorú sa najpovolanejším nijako a nijako nechce.

Ale predsa, našli sa už pracovníci, práca síce je ťažká, časom sa pokusy aj nezdaria, ale celok ukazuje pokrok. Hospodársko-potravné a úverkové družstvá už pracujú viac rokov a pribýva ich, hoc aj dosť pomalu a najnovšie už i mliekarstvo našlo svojho apoštola slovenského, myslím že celým právom môžeme ukázať na Dobronivu. A príklad skutočne už tiahne, povstávajú mliekarne nové, ačkoľvek táto existuje ešte len od lanska. To, čo v krajoch maďarských je už v plnom kvete, u nás zapúšťa ešte len korienky, ačkoľvek by to malo byť zrovna naopak. Vláda podporuje ruch mliekarenský, zakladá pre odpredaj výrobkov mliekarských odpredaje v Pešti a poskytuje aj podpory direktne. Nie sme ovšem toho náhľadu, že by sme mali právo len platiť a nie aj prijímať zo štátnej kasy: veď berieme len svoje a žiadnu milosť, za ktorú by sme sa mali zaväzovať k nejakým povinnosťam. To naše právo a držme si ho.

Mnoho by sa dalo týmto spôsobom vykonať, keby sa len čiastka tej energie, ktorá sa premárni v planom politisovaní a mravokárstve, vynaložila na takéto všedné práce, tiché, nenápadné, ktoré by sa daly prevádzať bez glorioly mučeníctva k malej radosti našich národních nepriateľov; ale k veľkému úžitku ľudu, toho ľudu krásneho a pohrdaného ľudu, pre ktorý máme mnoho citu, ale málo dobrej vôle a ešte menej vykonanej práce. *—d.*

Študentský. Neznámy český študent píše nám: V minulém čísle »Hlasu« ve studentských zprávách vyšel článek, jenž obsahoval několik oprávněných výčitek českému studentstvu, vyzněl však příliš v resignaci, což nutí nás k několika poznámkám. Pisatel lituje, že návrh na utvoření slovanské »Unie studentské« nedožil ohlasu, že nezřízeno středisko, od nějž snád Slováci mnoho očekávali. Myslím však, že by Unie, i kdyby se utvořila, všeobecně sklamala.

Slovanské vzájemnosti věnován bývá ve stanovách téměř všech našich spolků § 2 —, ale více nic. Vina je tu v neprogramovosti i jinde. Spolek — chtěl-li by opravdu pracovati, musil by vytvořit tolik samostatných odborů, kolik by zastupoval národností, jinak by tříštil své síly na prostoře téměř neomezené.

Pro jednotlivé národnosti měl by vlastně význam skoro jen její odbor.

Letos sorganisuje se snad Česko-Slovenská jednota. Bylo by záhodno, aby tu *do té doby* stála organisace studentská.

Jen vážné vůle je potřebí z obou stran *a jasně vytčeného programu.*

Naše úsilí rozbíjelo se dosud o nesoučinnost Slováků.

My nevíme o nich, oni o nás.

Mnoho můžem, ale dosud jsme málo chtěli. *F. D.*

Referáty.

„Slovensko“ *sborník statí věnovaných kraji a lidu slovenskému.*

Mé srdce krvácí a hruď se třese,
když znícen myslí tebe vzpomínám,
a duch můj bloudí v bolestí tvých lese,
ty lidé slovenský jejž rád tak mám . . .

. . . . Tak začína kvíliť a žialiť starý sokol tatránsky, Adolf Heyduk, tento neklesajúci prorok vzájemnosti československej. Z tej istej duše, z toho istého prameňa vytrýsknul prolog »*Bratřím Slovákům*«, jako kedysi »Cymbál a husle«; dlho zunely struny jeho cymbála, dlho plakaly a žialily husle Heydukové na Slovensku, z českých básnikov bol on u nás najobľúbenejší, najčítanejší. Žiadon český verš nerozochvel posiaľ slovenské srdce tak, jako jeho. Nariekať, sťažovať, byť stiesneným, nešťastným, to nezbytne patrí k vlastnosťam pravej duše slovenskej. To jej slabá stránka.

Toto prekypovanie v citoch, to kúpanie v citových náladách je zdrojom mnohého zla; slovenskej lenivosti, nestálosti v práci, poddajnosti. A Heyduk lahodí tejto slovenskej nálade v plnej miere, žaluje trpko a hladí ubolenú dušu slovenskú, tiskne na srdce brata a leje balsam potechy a viery do útrob jeho. Báseň nadchne každého pravoverného staroslováka, i prebúdzajúceho mladíka, ktorý striasa práve nadobudnutú v gymnasiach maďarskú kultúru.

Kto uznáva že nie my, ale iní sú nám príčina, že nie my sami seba utláčame, ale oni utláčajú nás, kto tvrdí že nie my nesieme *hlavnú* vinu nášho úpadku, ale pomery, že ľudia okolo nás sú horší nežli my, že trpeť prichádza len *nám* pod jarmom maďarismu, ten dľa panujúcej verejnej mienky na Slovensku vystíhnul naše položenie, porozumel nám. To je žiadosť a želanie smerodajných Slovákov aby sa takto písalo, aby sa takto informovali o nás naši najbližší bratia.

Kto v tomto smysle píše, básni, tomu odpustia aj takúto poetickú licenciu:

Což necítil's týž plamen v žhavé krvi,
když v úzkostech jsi naši ruku chyť'?
Což nepoznal's, že bratři jsme si prví,
že jeden jazyk jsme a jeden lid?

Článok Andreja Kmeťa »*Přírodní poměry na Uherském Slovensku*« je asi prvým súborným článkom v tomto obore. Na začiatku vypočitáva autor pramene dľa ktorých pracoval. Každému kto len trocha zaoberal sa s geologiou Slovenska napadne, že prvý geolog slovenský,

blahej pamäti Dyonis Štúr, bývalý správca rišského geologického ústavu vo Viedni, je vynechaný.

Nik posiaľ nevyčerpal prírodné a geologické pomery Slovenska tak hlboko jako on, jeho geologické mapy, zvlášte okolia Štiavnice sú pravou studnicou vedy geologickej. Ovšem doma nemáme prístupu ku knihám odborným a touto okolnosťou dá sa omluviť zčiastky tento základný nedostatok článku, inač pracne sostaveného. Žeby názov »Horňáky« bol vtedy povstal »*keď ešte skoro v celej Evrope zavznieval jazyk slovanský*« je tvrdenie nekritické a žeby len cirkev katolícka maďarčila je čirá nepravda. Protestantská cirkev licituje v maďarisme s cirkvou katolíckou. Mnohé ev. cirkve slovenské maďarčia sa slabotou a ničemnosťou vlastných kňazov, práve tak jako niektoré katolícke, bezcharakternosťou svojich kňazov považujú maďarism za dôležitejší nežli náboženstvo samo.

V posledních časoch vniknul maďarism hlboko do samosprávy cirkve evanjelickej, dnes je i tam kde nebolo ho pred 10 rokami. Po tichu, bez hluku, poprijímali cirkve — aj tí najhorlivejší panslávi — štátnu podporu pre konfessionálne slovenské školy! Za biednych, 50—100 zl. ročnej podpory, zapredali štátu školy, bašty slovenčiny, zavesili Damoklesov meč ubohému učiteľstvu nad hlavy, ale nielen týmto, aj životu týchto škôl zadaná bola hrozná rana. Keď padly katolícke školy, musely padnúť aj evanjelícke? Kto zodpovie pred slovenským svedomím takéto ľahkomyselné zadávanie našich práv?

Či možno tu viniť len pomery, biedu, keď chubobné cirkve soberú do roka stá a stá zl. na kostoly, organy, oltáre, či nesobrali by každoročne 50 zl. na doplnenie platu učiteľského? I toto poukazuje na to, že národovci slovenskí nevedia si *nič zachrániť*, štát môže nás obrať o všetko, len chcieť to musí, a naši svolia, ba i žiadajú dobrodenia (!) od štátu.

My sami svolujeme na bezprávie, žiadame ho a potom sa žalujeme a čítame s hrúzou články Vajanského v »Nár. Novinách«. Aj tucat načítate národovcov, farárov čo žiadali a prijali štátnu podporu, a čo trikrát za týždeň horké slzy ronia nad naším útiskom, trpko sťažujú si na ukrutnosť maďarismu a odkladajú pečlive čísla Nár. Novín, kde chrlí Vajanský svoj hnev a žlč na Maďarov, čo nám zhabali Maticu, pobrali školy. Na tých, čo dobrovoľne predali a predávajú za judášske groše školu za školou, nehromží sa, ale jako? veď ten je priateľ, ten kmoter no a všetci dohromady odberatelia!

Nadávame na korrupciu, píšeme o inkompatibilite, ale u nás snesie sa všetko v skutočnosti, Maďar so Slovákom, zeman so sedliakom, maďarský nemrav, so slovenským nemravom, národné zlodejstvo s naj-

prísnejšou morálkou, kazateľský článok so štátnym kontraktom, antisemitism so židovským kupcom atď.

Cirkve maďarisujú, nevidím medzi nimi rozdielu, ani nie medzi ich biskupami a nie medzi kňazmi, sú u nás poctiví jednotlivci kňazi kotolíci a poctiví kňazi evanjelici. Poriadny kňaz nepozdvihne na Slovensku slova na obranu svojej cirkve v tomto ohľade!

Tu má i *„Naše Doba“* zastaralé názory. Na stranníckosť nedá sa myslеť. Rozdiel bol, dnes ho nieť. Preto nebezpečné je hovoriť o slovenských kňazoch: tí sú lepší od tých. O celku nedá sa niečo určitého tvrdiť, o jednotlivcoch áno, preto treba dľa tohoto merítka oceňovať ľudí.

Na Slovensku žiadon stav nemá ustáleneho názoru na život, žiadon stav nie je sorganisovaný, v žiadnom niet jednoty a svornosti a preto písať o korporáciach, vážiť ích mravný a národný život je nesmierne ťažko a človek je vystavený vždy možnosti, dať sa strhnúť k nesprávnemu súdu. A takýto nesprávne vynesený súd nám škodí. Doma nás demoralisuje a na vonok kompromituje.

Morava vraj delí nás na uherské a moravské »Slováctvo«, toto čítal som po prvý raz; »Slovácko« sa hovorí aj píše na Morave, ačpráve moravskí kopaničiari hovoria *„suovensky“*, ve Velkej tiež »slovensky«, Slovácko, slovácký, je výraz uvedený od Čechov, dostal sa do kníh, časopisov a tak i medzi ľud. Prečo má byť za hranicou politickou »Slovácko« a nie tiež »Slovensko«? keďže podmienky: reč, kroj, život ľudu sú tie isté, slovenské skrz na skrz.

Načo pytvať na strany, deliť i tak malé Slovensko. »Slováctvo« je nesmysel.

Čo je to za prítok Moravy *„Vcdrica“* taký neznáme, nebude to Rudava, väčší potok, ktorý medzi Levárami a Malackami do Moravy vteká? O minerálnych vodách čítame len malú zmienku, pravda ťažko písať o týchto neodborníkovi, no niektorý slovenský lekár mohol napísať o prebohatých prameňoch slovenských samostatný článok.

Takto bolo by sa do knihy dostalo viacej národohospodárskych článkov, a interessovaný svet bol by sa upozornil. Túto stránku treba vždy mať na zreteli.

Štúr, K. Drož (Tatry) a polskí znalci Tatier mali byť v článku aspoň spomenutí. Flora (Holuby) a živočíšstvo maly byť podrobnejšie označené.

Článok J. Klvaňu o *„Přírodních poměrech na Mor. Slovensku a Valašsku“* je prehľadný, stručný a jasný.

Veľmo poučná je krátka stať *„Z pravěku Slovenska“* od Dr. L. Niederle. Vývody autora sú striezlive a presvedčivé, mnohému fan-

tastovi slovenskému nebudú sa páčiť, no prispejú iste k vyliečeniu falošných, nekritických názorov o praveku Slovenska, o dobe predhistorickej. Jedno je isté, Slovensko obydlené bolo človekom už v dobe kamennej, jako to archeologické nálezy dokazujú. V II stol. po Kristu bývavali na východe Slovenska kmeny trácko-dácke. Sasinek tvrdí že Tráci, boli kmenom slovanským, pripúšťa i Niederle, že medzi tráko-dákami boly i kmeny slovanské. Aj Kvádov drží Sasinek a Križko za Slovanov, zajímavé je, že aj Dr. Niederle tvrdí, že Slovani už pred IV stoletím z rozličných strán počali vnikať na územie terajšieho Slovenska. A tu, ač sami nikdy nepovažovali sme úsilné bádania Sasinkove za prísne vedecké, a ač odpudzovalo mnohých historikov a vážnych ľudí jeho prílišné etymologizovanie, novšie časy, archeologia, a postup historických bádaní dávajú mu za pravdu. A názor pred 30 rokami ním vyslovený, že severné Uhorsko bolo už v časoch Kristových v I a II století slovanskými kmenami obydlené stáva sa historickým faktom. Jako obstojí nemeckosť vtrhnuvších na Slovensko mnohých neslovanských kmenov v III století, to vysvetlí nám ďalší pokrok v histórii. »Šafarík sgermanisoval historiu západných Slovanov« vyslovil sa častokráť Sasinek, do 6 stol. po Kristu Nemci nepripúšťali Slovanov do západnej Evropy, v 6 stol. ale a po ňom ťahali sa už od Visle, Odry na západ až k dnešnému Schleswigu, vidíme ich na Dunaji na Balkáne, a vyskytujú sa všade, kde vzali sa tak rýchlo v sídlach, kde predtým bydleli kmeny údajne nemecké?

Naši predkovia prišli súčasne s Čechami a Moravanmi z krajov zakarpátskych, tedy zo severu. »Počiatky slovenskej historie na Dunaji náležia v Uhrách už českým Slovákom« končí významne Dr. Niederle.

Dejiny Slovenska od Pavla Križko, potvrdzujú v nove jak všestranný je tento starý pracovník slovenský, dejiny, kultúrna historia slovenská, školstvo, baníctvo, archeologia, veda archiválna sú jeho obory v ktorých pracuje svedomite a vážne, keby Križko mal po ruke novú literatúru historickú, knihovnu v blízkosti, práce jeho, zajiste nelezly by ocenenia i v širšom svete. Hlboké štúdium starých listín javí sa i na tomto článku. Kresťanstvo začalo sa šíriť ešte pred Vichingom, veď právomoc biskupov nemeckých, hlavne rezenského (Regensburg) siahala až za Nitru. Zpráva o veľžupe zvolenskej je pozoruhodná. Žeby Valaši čili Rumuni boli až po vpáde tatarskom osadili sa na Slovensku je pravde nepodobné. Valašské slova žinčica, brindza, balta boly na Slovensku iste pred vpádom tatárskym, snáď už počas sťahovania národov, i Miklossich to tvrdí. V ďalšej časti líči Križko dejiny Uhorska veľmo pútave a kladie váhu na to, že Slovensko s veľžupou zvolenskou tvorilo vždy v mnohom samostatný a neodvislý

celok od ostatných čiastok krajiny. Tak pod Matúšom Trenčianskym, pod Jiskrom a Pankrácom a Jánom Zápoľským. U nás rado sa tvrdí, že Nemci nevplývali na nás tak ako na Čechov, Nemci tvorili na Slovensku pravú republiku, až príboj český po bitve belohorskej sosílil element slovenský a urobil nemeckej nadvláde koniec. Doma uhli českí bratia pred presilou nemeckou a urobili na vždy koniec nemeckým enposituram na Slovensku, v skutku krásny, historický a hlboko politický skutok vykonala emigrácia česká u nás, nie my, ale Česi uhájili Slovensko v jeho čistote a zachovalosti.

Slovenčinu uviedli do života Jezovíti, no keby nie bohatej reformačnej literatúry českej, nikdy by sa neboli chopili Jezovíti živého jazyka slovenského ľudu, jako prostriedku nímž mali byť získané srdcia a duše ľudu. *Bola to myšlienka pokroku vnesená reformáciou i medzi náš ľud*, česká kniha, česká biblia, česká kázeň vyvolaly nový ruch, vtiahli do osvetového pohybu aj elementy predtým národne mrtvé, katolícke kňazstvo, hierarchiu; živá reč v kázňach a spevoch zobudila ľud a kniha slovenská stala sa nezbytnou potrebou.

Uvedenie jazyka ľudového do kníh bolo len prostriedkom, vplývať ľahšie a účinnejšie na massy a bola ďalej výplyvom nedostatočnej znalosti češtiny v kruhoch katolíckych, ktoré sa češtiny jako jazyka protestantského — od časov husitských, bola čeština u nás jazykom odboju, jazykom nespokojných a utlačených — štítili, bola nenávidená u korumpovaného vysokého kňazstva, u Jezovítov a nemeckých vojakov. Slovenčina mala nahradiť jazyk kacírov a preto k nej obrátili sa všetci, ktorí katolizovali, Paulini, Jezovíti a biskupi.

Slovenskí evanjelici vidiac stále sa vzmáhajúci ruch slovenský medzi katolíkmi, nemohli odolať skutočnosti a jako menšina podali sa ruchu slovenčiacemu, Hodža a Štúr sdokonálili dielo Jezovítov poťažne Bernoláka.

Professor Dr. F. *Pastrnek* uverejňuje významnu stať *„Slovenština“* s mottom: *Litera zabíjí ale duch oživuje* »Příslušnosť uherských Slováků k národnímu našému celku je vážnou, ba snád nejvážnejší naši otázkou jak vědeckou, tak i společenskou«. Tieto veľké slová sa na Slovensku sotva dnes ocenia, nebude sa im rozumeť a budú sa zle vykladať. *My tvrdíme: v pevnej, nerozlučnej príslušnosti k národu českému, k jeho kultúre je zabezpečená naša existencia a budúcnosť.*

Pastrnek píše ďalej: Přes nynější, nepřízní poměrů vynucený stav, jenž jest takový, že uherští Slováci nemohou než pěstovati své zvláštní písemnictví a tak zdánlivě nepracovati společně s námi, máme my povinnost udržovati jednotnost kulturní, ba činiti tak i tenkráte, kdyby jednali přímo proti nám. Na nás zajisté jest, abychom viděli dále, nám

příslušejí první kroky, my máme znáti, co nám káže náš národní zájem a při tom nespouštěti se náděje, že toto poznání časem pronikne i tam, kde dosud proniknouti nemůže. Je to stav neutěšený a to nejen proto, že uherští Slováci jsou od nás formálně odloučení, nýbrž i proto, že táto samostatná písemnost uhersko-slovenská nesplnila nadějí, které do ní se vkládaly. Trvá nyní čtyřicet let, ale každý znalec té věci mi potvrdí, že co dosud bylo vykonáno, jsou jen skrovňoučké počátky na dráze, která vede k vlastní literatuře.

Toto sú trpké slová, toto je nahá a preto jakosi podivne pôsobiaca pravda. Každý Slovák iste strasie sa pri týchto slovách a spýta sa sám seba, ale či naozaj tak málo sme vykonali? Málo, všetky menšie národy slovanské nás dávno predstíhly v literárnej produkcii, čo v slovenčine od Bernoláka počnúc vyšlo, to sotva naplnilo by jeden vôz!

A keby sme ešte väčšmi milovali Sládkovičovu »Marínu« a jeho »Detvana« a keby sme strážili spisovnú slovenčinu ako oko v hlave, to jedno musíme priznať: literárna produkcia slovenská nevyhovela potrebe duševnej nášho ľudu, neuspokojila poptávku, a nesplnila nádeje našich spisovateľov a dokonca nie nádeje zakladateľov spisovnej slovenčiny. O príčinách tu nehovorím. Konštatujem neodškriepiteľný fakt. Slovenská literatúra nevnikla na slovenský východ, a tu príčina mrtvoty Šariša, Zemplína, popri nej udržala sa separatistická literatúra šarišská, biskupstvo košické má svoju literatúru, ani len kňazstvo, nie knihy náboženské, nepodmánila si slovenčina spisovná, vydania sv. vojtešské sú tam tak cudzie ako vydania martinské.

A na západe slovenskom, v každom dome najdete 10 českých kníh a jednu slovenskú, biblie, spevníky, postilly sú české, Život Krista Pána český, kat. modláce knihy, Rajská Zahrada, Veľký Nebe Klíč české lebo od Landfrassa v Jindř. Hradci, alebo v Brně tlačené; nie je pravda, že len slovenskí evanjelici pestovali češtinu, že ona len u nich sa udržala, v kázni áno, ale v knihách ***mali ju i katolíci až po Bernoláka skoro výlučne, veď protireformácia, hlavne čeští jezovíti, zaplavili Slovensko českými knihami, protestanskú češtinu, nahradzovali zprvu češtinou katolíckou, reč zostala, jazyk nedotknutý, zmenil sa len duch.*** Malý príklad, podivný na oko ale pravdivý. Bol som v Amerike v Mahanoy City, Pa, v kostole, spevák či modleník, šarišan, predspevoval z tlstej, starej knižky, formát bol mi známy, ovšem čítal a vyslovoval po šarišsky, po službách Božích pozrel som modlácu knižku bola v Brně tlačená zdá sa mi okolo r. 1780. Česká kniha donesená zo Šarišu do Ameriky, on menoval ju »slovenskou«; i na západe nazýva ***ľud*** české knihy slovenskými, intelligent rozlišuje »česká«, »slovenská«.

Slovenská literatúra nie je v stave uživiť ľud, intelligencia naša živí sa knihou nemeckou, maďarskou, českou. Moderný človek nenasýti sa románom, sbierkou básni, alebo rozprávkami a la »Skrotenec«. Táto pravda sotva bude niekym popierana, ona určuje nám smer kulturného rozmachu, nášho vzdelania a pokroku. V živote národov nedejú sa zázraky, kto čaká nečinne už odsúdil sám seba. Týchto čakajúcich je na Slovensku mnoho, ale miznú pomaly, až nebude na Slovensku nik čakať, ale všetci pracovať vtedy bude lepšie. Fatalisti musia vyhynúť, oni sú prekážkou všeho rozvoju, prekážkou svépomoci, to sú tí, čo veria a nekonajú. Odtial tá nerozhodnosť, to klátenie, raz: »nech žijú Česi«, sláva vzájemnosti, druhý raz: Česi sú Nemci, materialisti, sú s . . . . . . najmä Masaryk, no teraz bude mať tento posledný v prof. Pastrnekovi kollegu. Tak ako predstavuje si to prof. Pastrnek, to znamená v očiach našich literátov — nie všetkých — zradu, a dobrý apetit na Slovensko!

Pastrnek sa pýta: A jest snad za našich časů bez vlastního školství samostatné národní písemníctví jen poněkud možné?

Prečo tak málo rozšírila sa slovenská literatúra pýtal som sa hore, povie sa mi zo stránky našich literátov: reč ktorá nemá ohnísk kde by sa pestovala, ktorá nemá škôl nemôže sa šíriť, nie vnikať do sŕdc ľudu. Odpoveď dáva prof. Pastrnek tú istú, bez škôl sa nemôže rozvýjať literatúra ani vnútorne ani zovnútorne.

Lenže i u nás platí »quod licet Jovi non licet bovi«, Pastrnek keď to tvrdí, má čosi za ľubom, povie sa, keď to priznáme my, má to význam len domácej sťažoby, domáceho nedostatku, ktorý cítime všetci ale nedajbože, aby sme ho pripustili od suseda. My hladujeme, ale nesmie nám to nik povedať že hladujeme, lebo mu nadáme! Tak vypadá tento lístok na obidvoch stranách! Tu nezbýva než postaviti budovu své osvěty na základ takový, který i nejsilnejším bouřim může odolati — píše prof. Pastrnek ďalej.

A tento základ je »kultúrní jednota« ktorá spisovnej slovenčiny nevytvára, ale ktorá zabezpečuje slovenčine miesto v literatúre českej, v ústavoch a školách a v spoločnosti, »kulúrní jednota«, ktorá uvádza češtinu k nám v knihách a časopisoch, ktorá podáva nám všetko čoho v slovenčine niet, ktorá vzdeláva nás odborne, pripravuje pre život hospodársky, ktorá poskytuje literatúru svetovú v českom rúchu, dáva nám vedu a nahradzuje slovenskú školu doma.

Z tohoto programmu vyplývajú povinnosti, záväzky jednej i druhej strany a zo súčinnosti oboch musí resultovať zlepšenie pomerov u nás, oživenie stykov československých, rozmnoženie pracovitých, energických jednotivcov, sorganisovanie sebeobrany, upevnenie pove-

domia v ľude našom, že nie inak, ale tak treba pracovať ako pracovalo sa v Čechách a na Morave.

A že takouto prácou dospejeme i my k túženému cieľu, k uznaniu našej hodnoty zo strany nepriateľov a k zmene systému.

Inej cesty nevidím nikde a v ničom, a komu zdá sa táto cesta nebezpečnou, Slovensku neprajnou, ten alebo nezná kultúrnej historie slovenskej, alebo keď ju zná, zatvára pred ňou vedome oči, a hľadá z pýchy, zaslepenosti v slepej viere iné cesty, iné spôsoby, ktoré neosvedčily sa u nás ešte v ničom, a neosvedčia sa ani v ďalekej budúcnosti.

Proti vzájemnosti hlásanej Pastrnkom a mladou generáciou slovenskou, brojí strana staroslovenská, takto ju nazývam v nedostatku iného pomenovania. No viem, že sami nevedia prečo, nevedia čoho sa boja; slovenskí spisovatelia myslia, že cena Pastrnkom hlásanej »kultúrní jednoty« má byť *spisovná slovenčina.*

Zle znajú prof. Pastrneka, v Čechách niet vážneho človeka znalého Slovensko a zvlášte túto otázku, ktorý by žiadal uvedenie češtiny na Slovensko čo jazyka spisovného, a keď by sa i našiel, znamená len názor, veď i u nás sú názory na túto vec rozdielne.

»Otázka slovenská jest vlastně otázkou našého vlastního rozvoje«, hovorí Pastrnek cele správne, až rozriešená bude otázka moravská a slezská, príde rad na Slovensko, vieme, že kultúrnemu náporu neodolá ani politika, veď kultúrny pokrok je podmienkou politickej zdatnosti.

Takto predstavujeme si prirodzený rozvoj českej myšlienky.

Mladá generácia slovenská píše česky a rada používa českej knihy, najmä mládež vychovaná v Prahe, ale táto mládež píše i slovensky a nikde sa ešte neukázalo žeby znalosť češtiny ukracovala znalosť slovenčiny, máme spisovateľov slovenských, ktorí správne ovládajú češtinu a slovenčinu. Z Čiech často dostávame slovensky písané listy. (Kálal Klíma).

Tak predstavujeme si my vzájemnosť, vo vzájemnej úcte češtiny a slovenčiny, vo vzájemnej práci, vo väčšej pomoci silnejšieho, vo vzájemnom štúdiume plodov literárnych, v podporovaní mládeže na školách českých atď. Vzájemnosť u nás bola takáto: *žobrať a brať od Čechov, z našej strany ani sa nič nevrátilo, ani nič nedalo. Vzájemnosť sa zneužívala, Česi vytrezveli,* Slovákom zostal nemrav, aby ho pri danej príležitosti použili znovu.

Hlavné je: dorozumieme sa, táto srozumiteľnosť češtiny a slovenčiny musí sa stať tu i tam všeobecnou.

(Pokračovanie nasl.)

Nový život.

Dej III.

Javište ako v deji I., bez všetkých ozdôb deju II. Celý dej odohráva sa ako po búrke, v tichosti. Vystupujúce osoby hovoria po tichu, tajene. Je ráno, okolo 7 h. V úzadí z ľava pri posteli kolíska.

Výstup 1.

Anička.

Anička (vychudlá, slabá, biela. Na bosých nohách remenné papučky. Oblečenú má len suknicu, oplecko, vestu. Sedí na stoličke pri kolíske a rukama ju objíma). Števko, moje dieťa, čo ťa bolká, čo? Všetko ti snesiem, čo kolenačky pojdem od ľudí prosiť. — Ty nevieš povedať. Aspoň zaplač. — Nič, tretí deň už nič, ani hlásku nevydáš. — Oj ani svet, ani ten doktor ti nevie pomôcť. — Jak som sa ti tešila, že za to všetko v tebe budem mať náhradu, tebe budem žiť a . . . ty mi uletíš, ty ma necháš. Nie, ja si ťa nedám, nedám si ťa tej ohavnej smrti, čo strežie na úbohú dušičku od tvôjho narodzenia. (Vezme dieťa na lono, potom vstane). Oj, zrádnik prekliaty, čo mi nivočíš dieťa moje? Čo ti to urobilo, že toto musí trpeť. — Bože, na nebi, šesť týždňov ťa už prosím, lebo si nás oboch vezmi, alebo uzdrav dieťa moje. Len na toto sa mi nedaj, nedaj už dívať. — Jéj, ako mu vykrivuje tváričku! (bozkáva ho). Moje ústočká zlaté, čo ste sa previnily, že ste takto mučené? Jéj, ako ho naťahuje, ako mi ho morí. (Položí ho na belčov a rýchle rozviňuje). Stiahli ťa mi tá stará mati, stiahli . . . Ja ti povolím, éj, tak, môj púčok drobný. (Bozkáva náružive). Mráz mi ťa zašiel, tuhý mráz; chcel by ťa mi znivočiť; ale nedám si ťa, nedám! Čože by som mala bez teba na tom šírom svete? — Utíš že sa mi, utíš . . .

Výstup 2.

Anička, Kata, Barbora.

Kata. (Vstúpi aj s Barb. V tvári je ostarená. Mnoho potratila z predešlej živosti aj jazyka). Anička, Martin došiel —

Anička (asi razom.) Mama, mama, — čože ma je po ňom — kdeže ste tak dlho? Veď Števka nemôžem už pol hodiny prebrať. — Vítajte, stará mati.

Barb. (ďakuje kývnutím) Nebožiatko.

Anička. No len ho pozrite, aké mi je . . .

Kata (vezme s kachieľ a zapáli tkaničku). Ach, veď ešte aj to ti musel pán Boh nadeliť, také žobráča. A tu je tkanička, kiežе mu ju podržíš k nošťoku. — A ticho, nevykladaj, už ináč nebude. No vidíš, už precítlo. (Zahasí a odloží).

Anička. Akožeby nie, od takého smradu. Ešte sa mi zadusí . . .

Kata. Už ho nebude dlho dusiť, smiluje sa pán Boh —

Anička. Mama, nieže. Čože vám to dieťa zavinilo, že mu tak tú smrť voláte?

Kata. Nevolám; ale ty nepomyslíš, čo má také dieťa za trápenie. A čo bude z neho? Veď ja by mu rada bola, ako ty, keby bolo na svet súce; ale žobráčik na do smrti. Je pred časom, zrádnika má, tak radšej —

Anička. Tak radšej ja zomrem, ako mi to má.

Kata. To by mi len bolo! Ty zomrieť a dieťa, choré dieťa, mne nechať na trápenie. Či som ho ešte málo mala?!

Barb. Nežiaľ, Anička, ešte mu to môže aj vyslúžiť. Všetko je v božej moci. Či ho mastíte?

Anička. Maslom každý deň.

Kata. Aj mokrú handričku na srdiečko sme mu.

Barb. To mu vari nerobte, aj na miesto masielca lepšia bude sladká smotánka —

Anička. Vy ste dobrá, stará mati. Ďakujem vám na stokrát!

Barb. Daj, Bože, by mu bolo na osoh . . .

Kata. A vezmi ho tam trocha do komory, aby ho zase nevychytilo. Lebo ak troška hlasnejšie prehovoríte, už ho popadne . . .

Barb. To tak, to tak pri takom —

Anička (ide aj s dieťaťom do komory).

Kata. Nebožiatko, už ani nepije, ani len nezaplače . . .

Barb. Nemáte z neho nič, ne —

Kata. Ja viem. Ale aké inakšie že aj mohlo byť? — Ešte otec nezastydol, už sme dostaly písmo, že je aj Pišta nebohý . . . (Tajne si rýchle utre slzu).

Barb. A ako že sa to už stalo? ako?

Kata. Ako že sa stalo? Porval sa s áreštanty, zamiešal sa aj strážnik — oddal sa doň — a ten ho dopíchal do pŕs a za dva dni bolo po ňom. — Na to musela som predať lúku, zem, statok a drevo

z izby si pobrali — nezostalo nám ničoho nič . . . Notár svalil všetko na otca, čože vyžalujem?

Barb. Tak. No dačo len ostalo a ešte pán Boh požehná.

Kata. Aj ja ešte ufám. Len aby s tým pán Boh rozsúdil a ona vyzdravela. Čože Martin? Vraví svet, že sa mal vysloviť, že Aničku, keď sa tak stalo — neopustí.

Barb. Tak aj mne. Že zato došiel. Že lebo pojde zaň, alebo že pojde svetom, do Ameriky. Som sa aj večer vyplakala, stvora božia.

Kata. A k nám teda ani nenakukne.

Barb. Že ešte raz a že potom — ja neviem čo už urobí, len tak tŕpnem.

Kata. Ona ani počuť nechce, ale nech príde. Ja si to zo srdca prajem, ale nech si ona sama rozhodne. — Ja brániť — už nie som tá, čo som bola. (Slzy). Ale ktože vedel, aký je a aký bude a keď len keď bolo zle, vždy sľuboval . . . Nikto ho nepoznal, ani ja, ani tí. Tí ho odbíjali, mne sa — ja som ho volala. Stalo sa po mojom a vyšlo po ich. Otec zachránil si, svedomie ale prišiel pri tom o život. Pišta? . . . Snáď si aspoň v poslednej chvíli vzdychol — Bože zhrešil som.

Barb. Daj im pán Boh obom ľahko duši . . .

Kata. Nešťastie čakalo nás všetkých. V otcov spravodlivý úmysel som neverila a tomu dôverovala do posledku, kým aj mne zbraňou nehrozil. Ja, ja zaslepená žena a mati . . . (plače).

Anička (ticho vstúpi). Zaspalo. — Ale mama, veď ste vy nikdy neplakávali a teraz by ste —?

Kata. Teraz. A vari sa nikdy dosť nenaplačem a nenamodlím. Nie že sme pri skrivodlivom aj o spravodlivé prišli, ale že neviem si čo počať, abych ti a vám odčinila krivdu, dcéra moja. Anička, stará mati vravia, že Martin je ešte vždy ten starý a že preč, do Ameriky sa sberá, ak neprivolíš. Ja ťa už nenavádzam, ale ak . . .

Barb. Shliadni na mňa, dievka moja, že mňa nebude mať v poslednom kríži kto opatriť. (Plačú obe).

Anička. Nie, stará mati, Martin si nájde inú. Ja som ho už ani nie hodná. A nie, vydávať sa nikdy nebudem.

Barb. (na odchode). Keď ťa chce — si ho hodná. Tak čo, ani slova potechy mu nevzkážeš? . . .

Kata. Zato môže sa prísť poshovárať.

Anička. Povedzte mu pozdravenie, ale aj to, že mi milšie bude, keď nepríde . . .

Barb., *Kata* } (idú von).

Zájdem ja k vám . . .

Anička. — Áno, na to ich poslal — o mne sa prezvedať. Aká som? čo poviem? Vdova, ktorá nič nemá ani zdravia, ani majetku, iba jedno choré dieťa od tvojho kata. To jediná útecha moja. Ach, keby mi ozdravelo . . . Bože, čo si ma tak navštívil. Kedy som sa tak previnila, že si ma aj na dieťati tak ztrestal. Pre muža? Veď som ja chcela s ním žiť poctive a v pokoji; kiež sa dal na iný život, veď videl, že na zlosti neobstojí. (Ide do komory, v tom klepanie).

Výstup 3.

Anička, Martin (potom) Kata.

Anička. Predsa ide! — Martine, čo si prišiel, čo chceš u nás? Ty nemáš kvapky ohľadu na mňa a moje choré dieťa.

Martin (podáva jej ruku, tajeným bôľom). Anička, čo chcem, to nejde na raz vypovedať; a keď by aj šlo neuveríš mi. Večer som došiel, mienil som a teraz stretnul som mať tvoju, — i prichádzam k vám, k tebe. Pol roka minulo, všeličo sa porobilo — ani som ťa nevidel, iba v mysli svojej vo dne i vo sne.

Anička. Čo by si aj už videl na mne?!· Nie, choď domov, pre Boha ťa prosím odídi. Shliadni na moje trápenie a nikdy sa nepristavuj u nás. Veď ma svet roznesie, že si ty už otvoril u nás dvere. Ja si toho sama nežiadam a ty musíš, keď nie ináč rozpomenúť sa na svoj sľub daný mi v ten osudný večer.

Martin. Nejde to ďalej. Ja nemôžem. — Ja dusil som to v sebe, zabíjal každú myšlienku o tebe a nebol bych snáď, keby tak bolo zostalo, odvážil sa kedy žiadať od teba nemožnosti.· Ale ako som raz počul, že tvoj muž tak smutne skončil, ja miesta, pokoja nenachádzam, ja pracovať nemôžem, ja, ja vari zšaliem.

Anička. Oj, keď som ja nie, už nikto nemusí.

Martin. Vyše štvrť roka je tomu, čo to viem, čo sa premáham dňom — nocou, abych verným zostal danému ti slovu a neukazoval sa tu. Ja sto razí chcel som sa už vybrať z rúbane a vrátil som sa. No čím ďalej mučím seba, tým neodolateľnejšou silou ženie ma to k tebe a dnes tu som — rob čo chceš . . .

Anička. Chcem, ba prosím ťa, aby si odišiel. Úmysel tvoj a i môj sa viac nesplní. Ja mám komu (ukáže na komoru) žiť a ty si —

Martin — a ja nemám komu a tiež žiť chcem, tak ako ty tomu, čo ti milé, drahé, jediné . . .

Anička. Máš matku starú . . .

Martin. Eh, ani tú už nemám rád, na takýto spôsob. Prečo ma radšej neutopila v prvom kúpeli? Na biede som riastol, ako chlapca odomrel ma otec a na to som ešte teba zaľúbil, aby po toľkom utrpení, predsa sme svoji neboli. Prečo som len vyšiel z väzenia a vyzdravel? Jak sladko mi bolo trpeť pre teba v tej úfnosti, že mojou budeš — a našiel som tu iného. No stalo sa, — a ty jednak ma odbíjaš. Prečo nie som žobrákom, abych zahynul na ceste?! Lebo čo mi je z toho zdravia, keď nie pre teba, pre teba (chce ju brať za ruku) mám ho užiť!!

Anička. Martine, nie, netýkaj sa ma. Ja ťa, keď ti mám zkrátka povedať, ja ťa, ja ťa už nerada; nemôžem, nesmiem .... Odídi, prosím ťa. Čo si svet pomyslí ...?

Martin (hodí rukou). — Pomyslí ... Tak odísť mám, ty mi kážeš?

Anička (premáha sa). Áno, ja ti, ja ťa prosím, odídi. Ty nájdeš si iné šťastie ...

Martin (hlasom povýšeným). Aj, šťastie moje, jedno je — ty jediná!

Anička. Tichšie, dieťa mi je choré, počuje ťa ...

Martin. Mňa sa nemusí báť —

Anička. Ba teba, že sa mu za otčima natískaš a ja sa mu macochou stanem.

Martin. Oj, lepším otcom by som mu bol, ako jeho vlastný.

Kata (dnu). Vitaj, Martine (podá ruku) Si u nás dávno nebol ...

Martin. Pol roka —

Kata. A koľké premeny ...

Martin. A pre mňa vždy smutné.

Kata. No — sadni, neokúňaj sa ma. Už som nie tá, čo som bola. Oľutovala som už neraz, čo som vám zavinila. — Verila som mu viac, ako vlastným očiam a svedomiu. A tak sa mi odslúžil. Už ho viedli, ešte mi aj na tej ceste zlorečil za moje dobro, za moje trápenia a hriech, preň sme takto hľa o všetko prišly ...

Anička. Duše pokoj ste našli.

Kata. Našla — nenašla. Hľadám ho a myslím že nájdem, keď odčiním, čo som zavinila. Ja chcem ti náhradu ... a keď ty Martine chceš, Anička, poberte sa s pánom —

Anička. Mama, to sa nestane, ja mám dieťa, tomu chcem žiť a nikomu inému.

Kata. Dieťa si vezmem ja.

Martin. Nie tetka, spoločne všetci piati by sme sa živili —

Kata. Alebo tak, dcéra moja.

Anička. To sa nikdy nestane! Martine, odídi, odídi. Maj cit, maj srdce, ako si ho voľakedy mal.

Martin. Tak. — Nuž s Bohom! S Bohom tetka, uznávam vašu dobrú vôľu. Anička, buď šťastná! (prudko odchádza).

Kata. Nie že, počkaj, Martin! (ide za ním).

Anička (rozhodne). — A tak bude najlepšie pre nás oboch. — Prečo ja jediná? — Jak divné to srdce. Čo hľadá u mňa, čo vidia jeho oči na mne? Ja nič nemám, čo by ho mohlo vábiť ku mne. Nie. On by to oželel. To sú len vzpomienky na zašlé časy. To ho len tie priviedly sem, a to, že mu vyhýbam, a ešte snáď ho aj svet v reči dohľaduje . . . Nie, on nájde si šťastie iné, zaslúžil si toho. Čo ja? Som slabá, chorá, vdova, jej muža zabili. A dieťa? Ako by si ma mohol, Martin, ako milovať, mňa, matku dieťata tvôjho najväščieho nepriateľa? Jaké myšlienky by ťa museli nadísť pri pohľade na moje drahé dieťa? To ti neurobím, Martine, a nie preto, že ťa radšej vidím, ako by som blenu ti chcela dolievať, do trpkého života. — Števko, Števko môj . . . (V behne do komory a vynesie dieťa na rukách). Pre Boha! Pomoc, pomoc! dieťa mi umiera — ono umiera. Ručičky studené, očká stĺpkom . . . Bože, načo si mi ho dal, keď mi ho berieš?! Mama, mama, kde ste? Ľudia, pomáhajte, keď ste z Boha!

Výstup 4.

Anička, Kata, 1, 2 suseda (potom) Barbora.

Kata. Ale Anička, Anička, maj že rozum. Keď je taká vôľa božia, nuž ti ho vezme, čo budeš ako nariekať. Prežili sme mnohé väčšie rany, prežijeme aj túto s božou pomocou (berie dieťa).

Anička (nedá). Mama, nevravte tak! nedám si ho, alebo sa aj ja zamárnim.

1 suseda (príde). Ktože reku volá?

2 suseda (tiež). A ja, že horí —

Anička. Poďte, pomáhajte mi! (rozkrúcajú dieťa)

1 suseda. Už dopracúva . . . Ukáž že ho sem.

2 suseda. Jaj, nuž veď to už stydne.

Anička. Suseda moja zlatá, po doktora bežte, pošlite dakoho, aby bežal, že mi dieťa umiera, aby mi ho prišiel zachrániť. Že len to som mala na svete, a že už aj to mi umiera (2 suseda chce ísť).

1 suseda. Ani sa netrov — tomu už iba Boh spomôže.

Anička. Jaj, Bože môj, či ešte aj to mi dáš prežiť. — Všetko nešťastie, čo po celom svete letí, na mojej hlave sa stavia . . .

Kata (plače tiež). Len už tak neplač, veď je ešte živé. Teraz sa to už možno prelomí, prejde mu.

Anička (tisne sa k belčovu). Dušička moja milá, uprimná, pozri že ešte raz na mňa, na tvoju mater smutnú, opustenú . . . . Nikdy už viacej. (Skríkne) Ježiši! Veď mu už očká vystavilo, už zomiera. (Trhá dieťa) Števko, Števko, neopusť ma —

1 suseda. Anička, chodže von z izby, nevracaj ho z cesty. Veď sa musíš prepomôcť.

2 suseda. Nerob mu väčší kríž, ako ho má. To je veľmi zle, keď matkin hlas počuje. Ono, chúďa, ešte cíti, a keď pri ňom plačeš, tak mu horšie robíš.

Kata (ju vezme z ruku). Poď do komory, poď, dcéra moja.

Anička. Nie, nejdem, ja nejdem.

Kata (na silu). Ba len poď, už ho nevrátiš.

1 suseda. Už, už. Nôžky ako ľad. Moje pyšťoky zhorené, ako tá sušienočka.

2 suseda. Ach dušička nevinná, už, už letí —

1 suseda (do komory). Rychtárka!

Kata (výnde). Už dopracovalo — nebožiatko.

2 suseda. Hlbočky, alebo ju dnu a tam ho oblečieme. (Vezmú dieťa aj sperinkami a nesú do komory).

Anička (z komory von a hodí sa na belčov. Susedky a Kata zájdu do komory). Čo mi ho beriete, vy, vy ľudia bez srdca!

1 suseda. Už si ho pán Boh vzal, dievka moja.

Anička (na belčove). Môj vtáčik drobný, kamže si mi uletel? Kamže si sa mi podel, môj poklad drahý? Števko, Števko môj, mamička tvoja ťa volá, vezmi si aj ju sebou. Čože ona bude robiť bez teba? Všetky kvietky kvitnú a môj mi uvädol. Môj svet zarmútený. Čože ja už idem robiť, kamže sa idem obrátiť, keď som už všetko ztratila na tomto svete. Dnša moja zlatá, milá, moja ružička voňavá, ako že sa stebou rozlúčim?

Výstup 5.

Predešlí, Barbora.

Anička (kročí proti Barb.). Stará mati, už mi je tam, moje dieťa . . . .

Barb (má väčší kľúč v ruke). Nebožiatko; máš anjelička v nebi.

Anička. To ma nepoteší.

Barb. Ja bych ťa rada z toho srdca, ale aj mne je na moje staré dni do zúfania . . . (plače) Óh, načo som sa toho dožila?! Kto ma

opatrí, kto mne vody podá, keď už nebudem sa vládať! kto mne moje oči zatlačí . . .?

1 suseda (donesie oblečené dieťa a položí na belčov. Ide z komory aj Kata aj 2. suseda). Tak, ešte jej aj vy robte väčší žiaľ —

Anička. Pozrite môjho anjela . . . (kľakne k belčovu).

Kata. Pán Boh dal, pán Boh vzal, budiž meno jeho pochváleno.

Anička. Anjelik moj, oroduj že za mňa, za tvoju mater biednu, a prídi si po mňa, nenechaj ma tu takú opustenú . . .

Kata. Nedajte že jej, veď sa jej srdce pukne.

2 suseda. Nechže sa vyplače, tým sa jej uľahší.

Anička (ďalej). Moj poklad najdrahší! Kamže mi ideš? Do tej čiernej zemi. Kdeže ťa budem hľadať? Či ťa ja už nikdy nevidím? Ako že ja pozrem na to miesto, kde mi ležal môj kvet svädlý? Počo že ja prídem do tejto izby, keď ťa už tu nenájdem! Už som ostala ako ten peň v hore, ako tá pena na vode — opustena . . .

Barb. (medzitým ku Kate a susedkám). Už krstný list dovedá, všetko prehadzuje, Ameriku, smrť spomína. Uchytila som kľúč od truhly —

Kata. Nepusťte ho, veď sa len azda utíši . . .

Výstup 6.

Predošlé, Martin.

Martin (bez haleny). Tu ste, matko, kľúč od truhly!

Kata. Martin, Martin, nieže tak.

Barb. (kľakne a sopne ruky proti nemu). Syn môj! Radšej mi na raz život vezmi.

Martin. Vy ste ho mne nemali dať! Ja svetom idem!

Anička. (zodvihne hlavu a vstane). To Martin. Ach, Martine, pozri, už nič nemám.

Martin. Toľko, čo ja.

Kata. Majte jeden druha. Anička, pozri na tú matku, teba prosia, buď Martinova.

Barb. (vstáva), Buď, dcéra moja, a nový život nastane aj vám, aj nám.

Anička. Martinova?! — A ty ma chceš? (ide mu proti)

Martin. Len teba, Anička! (obejme ju)

Barb. Boh vás požehnaj, deti moje (žehná ich).

Susedky
Kata } Uslyš, Bože!

Opona padá.

Rozmanité zprávy.

— Alkoholismus je v Belgii strašne rozšírený. Pri 6 aj 1/2 mill. obyvateloch zomiera tam na alkoholimus každoročne 20,000 ľudí t. j. na každých 325 zomrelých pripadá 1 alkoholik. Na druhom mieste je Finsko, zomiera tam ročne 60,000 ľudí na následky alkoholismu, na 420 zomrelých pripadá 1 alkoholik. Vo Švédsku a Norvéžsku zomiera ročne 12,000 ľudí, tu je pomer následkom hnutia protialkoholistického priaznivejší, a síce 1: 830. Vo Francii 1: 900. V Anglii a Švajčiarsku 1: 1000, v Nemecku: 1125, a v Rusku 1: 1350.

— Redaktor tohoto časopisu prednášal v „Kat. Kruhu“ skalickom dňa 10. a 17. marca o alkoholisme a jeho následkoch pri veľkom návale členov i hostí a najmä mládeže. Po druhej prednáške zrieklo sa 70 mládencov pitia pálenky na celý rok, väčšina z nich už nepila ani vlani. Asi 10 ich padlo, títo neodolali pálenke a tohoto roku ani nevstúpili, ostatní zachovali sa poctive cez celý rok a budili v hostincoch, v spoločnosti na svadbách obdiv. Pevná vôla a energia mládencov vynútila si uznanie všade. Mravný dosah tejto čiastočnej abstinencie je veľký.

— Vo viedeňskom „Národe“ utvoril sa spevokol. Sbormajstrom je učiteľ českej školy „Komenského“ Fr. Vendolský. Študenti slovenskí účinkujú v „Národe“ na teraz len 3. Medik, právnik a filosof. Veru málo intelligentov na toľkú massu Slovače vo Viedni.

— Literárne Listy priniesly kritiku Tajovského Rozprávok, vytýkajú mu spôsob akým rozpráva o láske a ľúbosti mladých ľudí. Odúčaním priúča vraj nemravnosti. „Skrotenca“ kritisujú v rukavičkách, a o rozprávke Sasinkovej hovoria: dej plyne prirodzene a sama poviedka obsahuje pekné poučenie a výstrahu jak pre rodičov, tak pre dietky, ktorým ju čítať odporúčame. Pán kritik je až nápadne milý, shovievavý voči tejto rozprávke, akyste hľadel viacej na „kto“ jako na „čo“. Na koniec hovorí, že 3 číslo ukazuje úpadok proti 2 predošlým číslam! V liste na redaktora básni Tichomír o komároch a muchách, ktoré špinia sochu Zeusa, túto sochu veršom umýva a zastáva ubohý (!) Martin. Odmena v „Nár. Nov.“ príde iste v podobe článku „O pátričkárskej literatúre“ . . . . .

— Prvú umeleckú výstavku usporiadajú v Strážnici v dňoch od 3. do 14. apríla t. r. slovenskí maliari J. Úprka, C. Mandel, V. Jícha a A. Frolka. Vkusné miniaturní plakátky vystavila firma J. Teslík v Uh. Skalici. Sv. Václav — stará drevorezba — a švabach pôsobia tak účinne a umelecky jako najmodernejšia secessia.

— Pre uverejňovanie článku „O slovenských veciach“ z „Našej Doby“ dostávame mnoho káravých, výstražných listov. Mnohým záleží na tom aby článok širšie obecenstvo slovenské neznalo, pre nás je zase dôležité aby ho znalo. Článok uverejníme celý, na niektoré nesprávnosti a mýlne názory obsažené v článku odpovieme svojho času. Pravdy je v ňom mnoho a to nám dostačuje.

— V „Slovanskem Přehledě“ č. 6. uverejňuje St. Klíma pod záhlavím „Ze Slovenska“ velmo zajímavý a pracne sostavený článok. Poměry na národnostní hranici slovensko-maďarské.

— Cirkevné Listy č. 2. uverejňujú ukázky z prešovskej inkvisície: Keď dekán Szlávik dal shabať podobizne slovenských theologov, niektorí z ních opýtali sa: Načo nám beriete podobizne, Velebný Pane? Szlávik odmietnul urazeno: Do toho Vás nič, to je moja vec, Vám sa ani neprichodí takéto niečo opýtať.

Takto obcuje dekán s posluchäčmi theologie, s akedemickými občanmi.

— Mladíkov, ktorý prvý rok sú na theologii, okríkol: Ako ste prišli do tejto slovenskej kompánie? Okriknutý mladík odvetil: Nevedel som, že je to slovenská kompánia; a keď druhý rozhorlene odmietnul výraz: „Kompánia", Szlávik mu pohrozil: Dajte pozor, stojíte pred dekánom! Túto hrozbu: „Stojíte pred dekánom!„ Szlávik často opakoval, menovite vždy vtedy, keď nevedel odolať otvoreným, smelým slovám pravdy, inkvirovaných. Najmä Nemcovi Wanitskovi pripísali za hriech, že obcoval so slovenskými a nie s maďarskými kollegami. A keď on osvedčil, že nielen ako so slovenskými kollegami, ale zvlášte ako s mravnými mladíkmi sa priatelil — nad tým rozzlobený Szlávik ukázal na podobizne a osopil sa na Wanitska. Nuž a toto je mrav!

— Dlho sa viedlo vyšetrovanie o tom: kto navrhnul, aby sa dali fotografovať, kde to uzavreli, kto má sosbierať peniaze, či nenašiel sa nikto, ktorý by bol odrádzal od fotografovania. A keď zo všetkého nevysvitlo nič, v čom by bol mohol inkvisítor mladíkov polapiť, výsledok bol: to obťažuje ich vinu, že sa nenašiel, kto by bol odrádzal od fotografovania.

— Tiež hrozná bola inkvisícia pre slovenské podpisy mien na fotografiach. Čo by vraj povedal biskup, keby videl tie podpisy! Čo vraj povie verejná mienka! A viete, uvážili ste, že aká je u nás verejná mienka, že tá z komára urobí slona? „Veď to je smutné, že je tá verejná mienka taká, a že predsa na ňu dbajú", poznamenal jeden z najmladších inkvirovaných. A táto poznámka akiste spôsobila jeho medzi prvými vylúčenie. Lebo dekán, ktorý mimochodom rečeno, prednáša ethiku, mravouku, veľmi sa pohoršil na tejto poznámke a hneď začal presvedčovať, že veru my musíme dbať na túto verejnú mienku a musíme sa chrániť všetkého, čo by ju urazilo!

— Dňa 17. febr. a 3. marca t. r. prednášal o alkoholisme Dr. V. Šrobár v Občianskej Besede v Ružomberku.

— Ochotníci „Kat. Kruhu" v Skalici predstavia vo Veľkonočný pondelok „Sirotu" od M. Horvátovej a „Za živa v nebi" od F. Urbánka.

— Odpredaj slovenských ľudových kníh sriadili priatelia ľudu vo Veľkej Bytči. Odbyt je slušný.

— Z trenčianskej je skoro všetko mužské pokolenie vo svete, preto ťažko tam pôsobiť.

— Vo Gbeloch založený bol „Potravný spolok". Predsedom je Dr. P. Blaho.

— V Petrovej-Vsi založený bol „Potravný spolok": Predsedom je J. Cellý, farár.

Alkoholismus.

Práve čo zaklúčili porady svoje slovanskí žurnalisti rakúsko-uhorskí v Dubrovníku, zahájený bol ôsmy medzinárodný sjazd proti alkoholismu vo Viedni. Oznámili sme ho, ač nám oznámený nebol, upozornili sme naň, ohlásili sme i to, že budeme zastúpení na sjazde, kto má úmysel súčastniť sa, aby prihlásil sa. Neprihlásil sa nik.

Slovenské časopisy sjazd zamlčaly.*)

Slováci nesúčastnili sa sjazdu.

Na Slovensku niet alkoholismu!

U nás niet alkoholismu a jeho následkov; u nás niet nemiernosti, nie pijanstva a obžerstva, nie duševných a telesných chorôb, nie hospodárskej biedy, nie duševnej tmy a politického úpadku, nie poklesosti verejnej mravnosti, nie zkazy, žialu a smrti!

Na Slovensku je raj. Striedmosť a striezlivosť sú slovenské cnosti, veď v jednej trenčianskej dedine zapísané je 1200 ľudí v spolku striezlivosti! Slovenská intelligencia je vzorom mierneho požívania alkoholických nápojov. Protialkoholická literatúra je u nás v kvete, rozšírená v 10,000 až stotisíc výtiskoch, tak ďalako sme, že i alkoholici píšu u nás články a brožúry proti alkoholismu — držím sa toho: *kto denne pije tri štyri razy liehovy nápoj je alkoholik,* že reční a káže sa proti pálenke v ľude, pri pálenke panskej — koňaku a starej slivovici, to vraj nieje u nás nič prekvapujúceho, nič neznámeho. To je pravda. Ó jak dokonalý sme my národ oproti tým ubohým 2 mill. Estom v ruských, baltických provinciach o ktorých ích rodák cand. jur. Tönnisson strašné zprávy priniesol kongressu, »*mor alkoholismu o nič slabšie nesúri medzi týmto biednym národom, nežli medzi Poliakmi a Malorusmi v Haliči*« zvolal; menom Slovákov nepovedal túto smutnú skutočnosť nik. Ba aj načo? Sme utlačení, maďarská vláda nedovolí nám žalovať — na seba, my nesmieme povedať pred svetom, že sme nemierni, že ľud slovenský je obeťou alkoholismu viacej nežli obeťou maďarismu — i tento skrýva v sebe hodnú porciu alkoholismu, veď »vlastenectvo« u nás bez alkoholu nedá sa skoro ani mysleť.

*) „Slovenské Listy“ maly krátky referát. Red.

Nám nedovolili povedať: ľud slovenský je ožobráčený, na stupeň hoväda snížený alkoholom, predstavujúci nemravnú massu, podobnú helotom a nie ľudom a občanom XX. stoletia. Maďari nám zakázali podať na sjazde obraz vlivu alkoholu na telesný vzrast slovenského človeka, na jeho duševné vlohy; my nesmeli sme poukázať na rozšírenosť alkoholismu medzi slovenskými deťmi, my nemohli sme pojednať o obžerstve slov. žien v trenč. a nitr. stolici, ktoré sa tam úžasne rozširuje, tiež nie o alkoholisme prinášanom našími vysťahovalcami z Ameriky.

Príslovečný slovenský pauperism, bieda zemanstva, hospodárstvo a moc Židov na Slovensku, Bože, jaké to otázky, no nesmeli sme ich predniesť, nedovolili nám — — —

História slovenského protialkoholického hnutia je zajímavá, vznikol alkoholism na Slovensku a tam našiel aj prvých svojich odporcov už pred 50 rokmi, chceli sme ju k poučeniu a k sláve tým veľkým mužom čo boj podujali predniesť, máme ju i napísanú — ale nedovolili nám! Jak nešťastní sme my Slováci, my chceme ale oni nechcú, my voláme ale nás nepočujú, my plačeme no neľutujú nás.

Svet nám nerozumie, tak jako nerozumie nemému. Nemí sme a nemota je naším trestom.

Hľa forum sveta, areopag Evropy zasedá pohromade vo Viedni, tam tribunál celej zemegule, ktorý tak rád spomína sa u nás, kde ste boli slovenskí žurnalisti, politici, ľudomili, kat. a ev. kňazi, slov. učitelia, slovenskí lekári, kriminalisti, či niet vás?!

Na viedeňskom kongresse bolo Slovensko nemé a nemota bola jeho údelom. Vo Viedni kde ročne tisíce Slovákov upadá v alkoholisme, kde Slováci naplňujú brlohy páleničné, kde pijanstvo slovenské má svoje zvláštne »massenkvartýre«, kde je bieda alkoholikov slovenských strašná, tam neozvalo sa slovo o tomto ľude a jeho chorobe.

Kongress bol shromaždením národov utlačených alkoholom, sputnaných jeho pekelnou silou. Alkohol je nepriatelom človečenstva iste väčším nežli vojny a mor povedal *Gladstone*. Nebezpečie je veľké! Slováci vidia a nevidia ho, apathia k sjazdu, nevšímavosť, absolútna neúčasť, nedostatok referátov dokazujú dvoje. Po prvé, že slovenská spoločnosť ešte hlboko väzí v alkoholisme a v ňom si hovie.

Po druhé, že vodcovia slovenského ľudu nepochopili svoj úkol v národe.

Otázka alkoholismu je otázkou slovenskou!

Dr. *P. Blaho.*

Príspevky k miestopisu Slovenska.

III.

Šariš.

Okres nižno-torysský.

Abos: Obyšovce — Ábrány: Abranovce — Alsó-Mérk: Nižné Merkovce (Mirkovce) — Alsó-Sebes: Nižný Šebeš — Aranybánya: Zlatá Baňa — Berettő: Bretejovce (Brecejovce) — Bogdány: Bohdanovce (Bogdanovce) — Bolyár: Bolarov — Boroszló: Brestov — Böki: Habžany — Budamér: Budimír (Budzimir) — Bunyita: Bunetice (i Bujetice — Erdőcske: Lesníček — Felső-Mérk: Vyšné Merkovce (Mirkovce) — Gulyvész: Gulvas — Harság: Haršak — Huvész: Huvís — Jánocska: Janovík — Kakašfalu: Kakašovce — Kavecsan — Kavečany — Keczer-Kosztolán: Kečerské Kostolany (Koscelany) — Keczer-Lipócz: Lipovec — Keczer-Peklén: Kečerské Peklany (Pekelany) — Kende: Kendice (Kendzice) — Kis-Ladna: Malá Lodzina — Kisfalu: Vieska — Kőszeg: Kysak (i Kysag) — Lapispatak: Ploské — *Lemeš: Lemešany* — Licsért: Ličartovce — Mocsármány: Močiarmany — Mudrócz: Mudrovec — Nagy-Ladna: Velká Lodzina — Ó-Ruzsin: Starý Ružín — Ó-falu: Opina — Patacskő: Ptáčkovce — Senyék: Seňakovce (Šeňakovce) — Somos: Drinov — Somos-Ujfalu: Drinovská Nová Ves — Szent-István: Kostolany (Koscelany) — Szent-Péter: Petrovany (Petroviany) — Szokoly: Sokol — Tapolcsány: Teplicsany (Cepličany) — Terebő: Trebejov — Tizsite: Tižatice (Čižatice) — Tuhrina: Turina — Várgony: Varhaňovce — Vörösvágás: Červenica — Zsegnye: Žegňa —

Okres vyšňo torysský.

Alsó-Szalók: Nižný Slávkov — Bajorvágás: Bajerovec (Bajirovec) — Balázsvágás: Blažov — Berzevicze: Brezovica — Bodonlaka: Bodolak — Csipkés: Čipkoš — Csircs: Čirč — Darócz: Zdravce — Décső: Ďačov (Dzačov i Džačov) — Dobó: Dubovica — Feketekút: Šanbron (zo Schwarzbrunn utvorené) — Gombosfalu: Gombošovce Gromos: Gromoš — Hajtuvka: Hajtuvky — Hamborg: Hamborg — Harcsár-Lucska: Lúčka — Héthárs: Lipany (Lipiany) — Hőnig: Hanigovce — Jakab-Volya: Jakubova Vola: Jakoris: Jakovany (Jakoviany) — Jesztreb: Jastrebie (Astrebie) — Kijó: Kyjov — Kis-Lipnik: Lipník — Kis-Szeben: Sabinov — Kriviány: Krivany (Kriviany) — Lagnó: Legňava — Litinye: Lucina — Lubotin: Lubotyň — Magyar-

Jakabfalu: Jakubovany (Jakuboviany) — Matiszova: Matišova — Nyárs-Ardó: Ňaršany — Obrucsnó: Obručné — Olejnok: Olejníkov (Olejnikuv) — Olysó: Olšov — Orkuta: Orkucany — Orló: Orlov — Orosz-Volya: Ruská Voľa — Palocsa: Plaveč — Péch-Ujfalu: Pečovská Nová Ves — Plavnicza: Plavnica — Polom: Poloma — Pusztamező: Pusté Pole — Ratvaj: Ratvajovce — Rencsissó: Renčišov (i Renčičov) — Roskovány: Rožkovany (Rožkoviany) — Schönviz: Šenviz — Som: Šoma — Stelbach: Štelbach — Szent-György: Svätý Jur (Sv. Dzur) — Sztarina: Starina — Szulin: Sulín — Tárcza: Torysa — Tarkő: Kamenica — Tolcsemes: Tolčemeš (Tončemeš) — Uják: Ujak — Úsz-peklén — Uzovské Pekľany — Úsz-Salgó: Šalgov Úszfalu: Uzovce — Viszoka: Vysoké — Vörösalma: Červenic.a

Okres makovický.

Alsó-Jedlova: Nižná Jedlová (N. Jadľova) — Alsó-Komarnik: Nižný Komárnik — Alsó-Mirossó: Nižný Mirošov — Alsó-Orlich: Nižný Orlík — Alsó-Piszana: Nižná Pisana — Alsó-Polyánka: Nižná Poľanka — Alsó-Szvidnik: Nižný Svidník — Bányavölgy: Duplín — Beheró: Becherov — Belejócz: Bielejovce (Belejovce) — Bodruzsal: Bodružal — Csarnó: Černé (Čarno) — Czernina: Černina (Cernina) — Czigla: Cigľa — Dobroszlava: Dobroslav — Dolhonya: Dolhoňa (Dolhuňa) — Dubova: Dubova — Felső-Jedlova: Vyšná Jedlová (V. Jadľova) Felső-Komarnik: Vyšný Komárnik — Felső-Mirosso: Vyšný Mirošov — Felső-Orlich: Vyšný Orlík — Felső-Piszana: Vyšná Pisana — Felső-Polyánka: Vyšná Poľanka — *Felső-Szvidník: Vyšný Svidník* — Gavranyecz: Havranec (Gavranec) — Gribó: Gribov — Hrabovcsik: Hrabovčík — Hunkócz: Honkovce — Hutka: Hutky — Jedlinka: Jedlinka — Jurkó-Volya: Jurkova Voľa — Kapissó: Kapišova — Kecskócz: Kečkovce — Komlósa: Komloša — Korejócz: Kirejovce (i Korejovce) — Kozsuhócz: Kožuchovec (Kožukovec) — Krajnó-Bisztra: Bystrá — Krajnó-Csarnó: Černé (Čarno) — Krajnó-Polyana: Poľana — Krajnó-Porubka: Krajná Porúbka — Krusinyec: Krušinec — Kruzslyova: Kružľova — Kurimka: Kurimka — Ladomér: Ladomirova — Medvedze: Medvedze (Medvedže) — Mergeska: Mergeška — Mesztiszkó: Mestisko — Mirolya: Miroľa — Mlinarócz: Mlynárovce — Niklova: Niklova — Olysavka: Olšavka — Ondavka: Ondavka — Potoka: Potoka — Prikra: Príkré (jed. č.) — Psztrina: Pstrina — Rákócz: Rakovec — Regettő: Regetovka (i Redetuvka) — Rosztoka: Raztoka — Rovno: Rovné (Rovno) — Sarbó: Šarbov — Semetkócz: Semetkovce — Smilnó: Smilnô — Szorocsin: Stročín — Sztebnik: Stebník — Sztebnik-Hutta: Hutiská — Szuha: Suché

(Suchoj — Szvidnicska: Svidníčky — Tisinyecz: Tesinec (i Tysinec) Vagrinecz: Vagrinec — Vapenyik: Vápeník — Váradka: Varadka Viskócz: Vyškovce — Viszlava: Vyslava — Zboró: Zborov.

Okres širocký.

Alsó-Sebes: Nižný Šebeš — Andrásvágás: Andrašovce — Bajor: Bajerov — Berki: Rokycany — Bertót: Bertotovce — Berzenke: Bzinov (i Bzenov) — Buják: Bujakov — Deléte: Dalečice (i Dalecice) — Enyiczke: Haniska — Eperješ: Prešov — Felső-Sebes: Vyšný Sebeš — Finta: Finčice — Fries: Fričovce — Gergelylaka: Gergelák — Hedri: Hedrihovce — Hrabkó: Hrabkov — Istvánvágas: Štefanovce — Izsép: Žipov — Janó: Janov – Jernye: Jarovnice — Kajata: Kojetice (Kojecice) — Kellemeš: Kelemeš — Kis-Sáros: Malý Šariš — Kis-Vitéz: Ovče — Klembérk: Klembark — Kvacsán: Kvačany — Lacsnó: Lačnov — Lászka: Lažany — Lubócz: Lubovec — Luzsánka: Lužanka — Megye: Medzany — Miklósvágás: Miklušovce (Mikľušovce) — Mochnya: Chmiňany (Hmiňany) — Mocsolya: Močidlany — Nagy-Sáros: Veľký Sariš — Nagy-Vitéz: Vicež — Német-Jakabvágás: Jakubovany (Jakuboviany) — Német-Sóvár: Šovar — Osztrópataka: Ostrovany (Ostroviany) — Phőnixhutta: Rolova Huta — Piller-Peklén: Pekľany — Radács: Radačov — Salgó: Šalgovík — Sáros-Szent-Imre: Meretice (i Merečice) — Sebes-Kellemesi-Rétek: ? — Sebes-Váralja: Podhradík (Podhradzik) — Singlér: Šingliar (Šingľar i Šengľar) — Siroka: Široké — Sóbánya: Baňa (na Baňu) — Sós-Ujfalu: Ruská Nová Ves — Szárazvölgy: Suchá Dolina — Szedlicze: Sedlice (Šedlice) — Szent-Kereszt: Križovany (Križoviany) — Szent-Mihály: Michalany (Michaľany) — Szinye: Sviňa — Szinye-Lipócz — Lipovec — Szinye-Ujfalu: Chmíňanská Nová Ves — Sztanka-Hermány: Hermanovce — Terjékfalu: Terjakovce (i Tirjekovce) — Tót-Sóvár: Solivar — Zsebfalu: Žubčany.

Okres sekčovský.

Abrahámfalu: Abrahamovce — Ádamfölde: Mošurov — Alsó-Tvaroszcz: Nižné Tvarožce (N. Tvaryžce) — Alsó-Volya: Nižná Voľa — Andrejova: Andrejova — Aranypataka: Zlato — Balpataka: Balpotok — *Bártfa: Bardiov* — Bártfa-Újfalu: Baradiovská Nová Ves — Bartosfalu: Bartošovce — Belovezsa: Beloveža — Bérczalja: Janovce — Boglyárka: Bogliarka (i Bogľarka) — Buczló: Bucloviany — Czigelka: Cigolka — Deméte: Demiaty — Felső-Tvaroszcz: Vyšné Tvarožce (V. Tvaryžce) — Felső-Volya: Vyšná Voľa — Friczka:

Fričkovce — Fricske: Fričkovce — Gáboltó: Gaboltov — Gerált: Geraltovce — Gerlachó: Gerľachov — Hertnek: Heretník (i Eretník) — Hervartó: Hervaltov — Hosszúrét: Dlhá Lúka (Dluhá Lúka) — Hrabszke: Hrabské — Hradiszko: Hradisko — Kis-Szilva: Malý Slivník — Klyussó: Kľušov — Komarócz: Komarov — Krive: Krivé — Krizse: Kríže — Kruzslyó: Kružľová — Kuró: Kurov — Lenartó: Lanartov (i Lenartov) — Livó: Ľvov (i Livov) — Livóhutta: Ľvovská Huta — Lófalu: Kobylie (Kobulie) — Lukavicza: Lukavica — Lukó: Lukov (i Lukovo) — Magyar-Raszlavicza: Uhorské Raslavice — Malczó: Malcov — Nagy-Szilva: Veľký Slivník — Ossiko: Osykov Pitrova: Petrova (Pitrova) — Ressó: Rešov — Richvald: Richvald — Rokiló: Rokytov — Sárpatak: Mokroluh — Siba: Šiba — Sverzsó: Sveržov — Szedikert: Sedikert (Šedzikart) — Sznakó: Snakov — Tarnó: Tarnov — Ternye: Terna — Tót-Raszlavicza: Slovenské Raslavice — Trocsán: Trojčany — Vanyiskócz: Vaniškovce — Venecia: Benátky (i Venecia) — Zavadka: Závadka — Zsettek: Žatkovce.

Okres topľanský.

Alsó és Felső-Ásgút: Nižný a Vyšný Hažgút — Bábafalu: Babie — Benedikócz: Beňadikovce (i Benedikovce) — Brezufka: Brezovka (Brezuvka) — Cselfalu: Čelovce (Čeľovce) — Dubine: Dubiné — Dukafalu: Dukovce — Fias: Fiašice — Fulyán: Fuľanka — Girált: Giraltovce — Györgyös: Ďurďoš (Dzurdzoš) — Hankócz: Hankovce — Hanusfalu: Hanušovce — Hazslin: Hažlín — Herhej: Harhaj — Hrabócz: Hrabovec — Kálnás: Kalnist — Kapi: Kapušany — Kapi-Németfalu: Nemcovce — Kapi-Pálvágás: Pavlovce — Kapi-Vágáš: Vagaš — Kapronсza: Koprivnica — Karácsonymező: Kračúnovce (Kračinovce) — Keczer-Pálvágás: Kečerské Pavlovce — Kerekrét: Okruhlé — Kobulnicza: Kobylnice (Kobulnice) — Kohány: Kahanovce — Komlós: Malý Chmelov (tiež Komloš) — Komlós-Keresztes: Veľký Chmelov — Kozsán: Kožany — Kökény: Kokiňa — Kőrösfő: Kereštvej — Krucsó: Kručov — Kucsin: Kučín — Kurima: Kurima — Kükemező: Kuková — Láda: Lada — Lapos: Lopuchovo (i Lopuchov) — Lászcsó: Lascov — Lipova: Lipova — Long: Lužany — Margonya: Marhaň (i Marhoňa) — Mátévágás: Maťovce — Mátyáska: Maťašok — Megyes: Megeš — Micsák: Mičakovce — Nádfő: Nádvej (i Natvej) — Nyirjes: Brezov — Orosz-Volya: Ruská Voľa — Orsócz: Oršavce — Ortutó: Ortutova — Pétervágás: Petrovce (Pitrovce) — Polyakócz: Poliakovce (Poľakovce) — Porubka: Porúbka — Pósfalu: Pušovce — Procs: Proč (muž. rodu) — Proszács: Prosačov — Radoma: Radoma — Radvány: Radvanovce (i Redvanovce) — Remenye:

Remeniny — Sapinyecz: Šapinec — Sassova: Šašova — Scsavnik: Štiavnik (Ščavnik) — Stefuró: Štefurov — Szobos: Soboč — Tapli-Lucska: Lúčky — Tapli-Németfalu: Nemčovce (i Nemcovce) — Tapoly-Bisztra: Bystré — Tapoly-Hermány: Hermanovce — Töltszék: Tulčík — Valykócz: Vaľkovce — Varjufalu: Štulany (Stuľany) — Vaspataka: Železník (Zelezník) — Vavrincz: Vavrinecc – Vlacsa: Vlača — Zsálmány: Želmanovce.

„Naše Doba“ o slovenských veciach.

Na konec této stati o povznesení lidové vzdělanosti vybízím ještě nakladatele, aby jen zkusili hledati sběratele (rozširovatele) svých časopisův a knih mezi lidem selským a řemeslnickým.

V národním hospodářství nejsem odborníkem a málo tedy poradím.

Hospodářské časopisy (Obzor a Hospodárske Noviny) mějte rozhled po hospodářských knihách českých a s nejvhodnějšími své čtenáře seznamujte. Hospodářské přednášky ve spolcích i mimo spolky; kočovní »učitel«; potravní a úvěrné spolky (podobny Raiffeisenovkám); rolnické synky posílati do rolnických a hospodářských škol na Moravě; učně k českým mistrům; studující mladíky na české obchodní školy; zřídit obchody lidovými výrobky.

A tak docházím k *úkolům politickým* drže se opět toho, co je možné a možné hned.

Martinské vedení, ač nemá jasného politického cíle, přece vyrozumíváme, že zaujímá jakési *vysoké* stanovisko, k jehož naplnění není sil. Rozumná politika pojme věc tak, jak jest, a odtud začína nápravu.

Politický cíl je *rovnoprávosť*, škoda je Maďary »okolím« dráždit. Vůči Maďarům sluší konstatovati faktu, srovnávati je se zákonem a kde i zákon křivdí, srovnávati s právem přirozeným a stanoviskem humanitním. Politika nejčastěji nemorální, bývá proti těmto heslům, přirozenému právu a humanitě, hluchá, ale ona na konec přece jen pronikají. Fakta a rozumný důvod působí; nadávkami Maďary dráždíte, národ svůj znevažujete. Nejméně u vlády uherské platí spílající Martin; mladší generace, t. zv. hlasisté, byli od vládních listů pojmenováni stranou činu. Nadávání je politika laciná, alkoholistická, vidíme i cítíme, že se neosvědčuje.

Vůči ostatním národům uherským doporučuje se poměr přátelský, jakýž je také od Slováků zachováván; ještě více styků, aspoň časopi-

seckých. S Čechy kulturní jednota. Rusky se učit, ale zanechati fantasování. Hleděti si opět získati přístup ke koruně (pomocí Čechů, Poláků, zvláště šlechty české i polské) a probouzet ve Vídni svědomí.

Drobné politické úkoly: Působit na služné, aby dávali do rychtářského terna muže řádné;*) dobývání obecních zastupitelstev a úřednických míst při obcích; dobývání stoličných výborů a úřednických míst při stoličných úřadech; houfné podávání petic; všeobecné odpírání 2% přirážky na maďarské učňovské školy;**) domáhati se, aby obecenstvo, vydržující si školy církevní (jsou to školy veřejné) nemusilo platit 5% přirážku na maďarské školy státní; připravovati lid k volbě poslance, a to ne až v poslední chvíli, nýbrž po celé období, a jíti do volby vždy, bez opíjení a podplácení, ať vyhrajeme nebo prohrajeme, aspoň se národ v politickém zápase cvičí a vyzkouší. Tu všude viděti, jak dobře by sloužily lokální laciné časopisy.***)

To jsou tedy některé myšlenky ku programu národní práce slovenské. Je nyní otázka, jak sesbírati a sorganisovati pracovníky?

Kdyby národ měl pracovní program a kdyby časopisy ve smyslu jeho po celá léta psaly, řekněme ve smyslu našich myšlenek, bylo by dost vychovaných lidí, kteří by dle p.ogramu sami od sebe pracovali. Přesvědčil jsem se mezi Čechy i Slováky, že je dost ochotných lidí k práci, jen jest jich potřebí hledati i *mezi lidem obecným* a jest potřebí dále pověděti jim, co mají dělati a jak. Při každé práci je hlavní znáti *cíl*. Na to nezapomínejme! Literát na př. vytkne si cíl práce, zdělá osnovu a potom teprv pracuje *jistě*. Slabším pracovníkům, na př. žákům ve školách, poví se cíl i osnova se poradí. V životě je samá obdoba; i v práci celé společnosti, národa třeba si vyjasnit nejprve cíl, potom stanovit pořádek práce a o práci se rozdělit. Na Slovensku, mluví-li se o organisaci práce, vždy se jmenuje jen kněz a učitel; to je omyl. Salvovi kdysi odepřel kněz neb učitel kolportovati, i vyhledal si řemeselníka neb rolníka a ten vykonal o hodně více, než by byli vykonali oni inteligenti. Neodlučovali lid od spolkové a veřejné práce, naopak je nezbytno ho do ní co nejvíce uváděti, hodně mu svěrovati a tak jej navykati *samostatnosti*. Odvrzte už jedenkráte aristokratickou pýchu: jen já mám rozum a lid je hloupý, já řídím, lid musí být vodčn. Vidím na př., že skupinu starších a starých sedláků voličů

*) Kdysi tuším v Sučanech celá obec služnému vyslovila přání, koho si za rychtáře přeje, a služný neodhodlal se odpeřít.

**) To prováděli v Tisovci, až je ministerstvo od této přirážky osvobodilo.

***) O speciálních úkolech církví se nezmiňuji. Napnutí mezi katolíky a evangelíky je stále — vinou kněží.

Pomíjím též, co spadá do úkolů československé vzájemnosti.

vede k volbě do města mladičký písař nevolič, skoro chlapec; což by k tomu úkolu nedostačil některý z voličů sedláků? Tamto dr. Samo Daxner v Tisovci, ač rodem zeman, žije se svými hasiči, třeba se i v selské kabanice odívají, jako s bratry, družně, srdečně, rovný s rovným; také v Tisovci lze práci organisovati. Jděte už jen mezi lid a jistě spolupracovníky najdete. *) Farář a učitel má vědomosti, sedlák a řemeselník může mýti rozum, zdravý společenský názor, dobrou vůli a vytrvalost. Slovensko musí *slidověť*, t. povznésti lid, aby se dostal k vlivu a moci a tímto vlivem a mocí lidu povznese se národ. Bez lidu není národa; ta hrstka inteligence, která přichází do Martina na radovánky, není národ. Řekl jsem už výše, že inteligence umluvila organisaci, a co je z ní? Přijali titule vůdců neb důvěrníků a zaháleti dále. První je duch, t. výchova národa dle programu. Ale i jakás takás organisace je možna; slyšme Salvu, který se o povznesení lidu a národa mnoho napřemyšlel.

Salva před několika roky rozposlal oběžník, ve kterém oznamoval, že založí, dostane-li se mu podpory, časopis, jenž bude míti kromě odborných spolupracovníkův dva redaktory. Jeden redaktor prý bude celým Slovenskem cestovati; s cesty bude posílati zprávy o kraji, bude hledati dopisovatele, povzbuzovati k zakládání potravních i úvěrných i hospodářských spolků, hledati v každém okrese důvěrníky práci řídící a národní daň sbírající, ovšem též kolportery časopisu a knih. Redaktor pod štítem svého úřadu může bez překážek cestovati, může hodně vystupovati veřejně a soukromně dle libosti; něco takového dělají redaktoři maďarští i jiní, tu netřeba žádného povolení od vlády a bez hluku lze tu mnoho vykonati. Politikům třeba se učit i od obchodníků, kteří pomocí cestujících hodně docilují. Salvovi nebylo popřáno plán uskutečnit, nebo nedošel podpory. Když potom samojediný redigoval Slovenské Listy, napsal článek o slovenské kanceláři tak si ji představuje, že by se na př. advokátovi, horlivému, způsobilému a v národě oblíbenému pracovníku, dávala z národní daně taková podpora, aby se mohl advokátských prací docela vzdáti a všeck věnovati se národu. Konal by asi touž práci, kterou Salva hodlal přidělit redaktorovi. Organisátor takový sám by se postaral, aby se národní daň na kancelář sešla. Poměry slovenské, mínil Salva, jsou mimořádné, je zle, třeba už něco začít, zkoušet, to i ono. Ale co je platno lidem dobré vůle přemýšlet a navrhovati? Martinští absolutisté se pyšně

*) Sice nás poučoval jistý ev. farář: Ta propast mezi inteligencí a lidem je dobrá, nechť jen zůstane dál; nebo jak se lid bude s inteligencí stýkati, zkazí se nám. Na to pravíme my: Je též inteligence mravná a tu posíláme mezi lid; ta propast nadále zůstati nemůže!

usmějí a »řídí« osudy národa dle svého. To se nedá uskutečnit, řeknou s klidem filosofa a všecko zůstane při starém, až zase o slavnostech hlučně se udeří na buben, zatroubí fanfáry, že to vyburcuje slučné, župana, snad i ministry, píší se zprávy v zemi i za hranicemi o pronásledování . . . a to je hlavní úkol národního vedení, to je vrchol národní práce.

Končím své úvahy a kritiky návrhem.

Budiž příštího léta svolána důvěrná schůze Slovákův a Čechův, na níž by se ujednal: *1. pracovní program slovenský, 2. pracovní program kulturní vzájemnosti československé.*

Při prvém by Češi, přece jen v pracech organisatorských vyškolenější, byli rádci, při druhém je beztak potřebí obou stran. Za svolavatele a pořadatele schůze navrhuji Slováka dra Blaha a Čecha dra Pastrnka. Nechť sami dále uvažují, kde by důvěrná porada měla býti a koho na ni pozvati. Přijdou-li referenti připraveni, za dva neb tři dni se hodně ujedná.

8. medzinárodný sjazd proti alkoholismu.

Vysoký úradný svet rakúsky nedal si ujsť príležitosť, osvedčiť pred celým kultúrnym svetom svoje humánne smýšlanie, a iste i dosť pokrokové na tomto veľavýznamnom sjazde. Dňa 9. apríla shromaždila sa skvelá spoločnosť vo veľkej dvorane »hudobnej spoločnosti«. Slavnostnú schôdzu zahájil Francúz *Dr. Legrain*, predseda permanentnej komissie sjazdovej. Na to pozdravil *sjazd* menom vlády čestný predseda *Dr. Hartel*, minister vyučovania a vyslovil že: *nielen v Nemecku ale i v Rakúsku prepije sa viacej ročne nežli vydá sa na vojsko.*

Ministerský predseda Dr. *Koerber* pozdravil cudzích delegátov, na čo mnohí odpovedali. Hovorili ešte biskup *Schneider* a mešťanosta *Neumayer.*

Skutočným predsedom sjazdu bol známy rakúsky hygyenik prof. Dr. *Gruber*, podpredsedom Dr. *Daum*, generálnym sekretárom Dr. *Wlassak a* Dr. *Fröhlich*, pokladníkom vládny radca Dr. *Svetlin.* Úvodnú prednášku mal prof. *Forel* zo Švajčiarska, pôvodca mnohých vedeckých i populárnych spisov proti alkoholismu.

Prof. Forel dokazoval vo svojej úvodnej prednáške že *alkohol je narkotický jed* a vo Švajčiarsku zapríčiňuje asi tretinu všetkých samovrážd a duševných chorôb medzi mužmi. Účinky alkoholu sú v každom ohľade strašné. Rozširovanie chorôb venerických, priame zapríčiňovanie dedičnosti chorôb duševných a nervových, úzko súvisí s nim.

Alkoholismus — hovoril prof. *Forel* — je problemom kultúrnym a národným.

Kongress rozdvojil sa hneď po prvých parádnych rečiach ministrov a čestných presidentov vo dva veľké, protivné tábory. Mierni alebo relatívni abstinenti a prísni, tvrdí, absolútni abstinenti. Dľa prejavov zdalo sa, že mierni majú prevahu, ač nemožno tajiť, že veľký kontingent abstinentov bol zvlášť medzi cudzincami. Keby mnohí návštevníci boli viacej z interessu pre dobrú vec a nie zo zvedavosti brali účasť na sjazde, bol by sa iste celý kongress klonil viacej k abstinentom. Viedeňské publikum, až na malé výnimky, nebralo kongress veľmo vážne a tlieskalo temer všetkým jednako; mnoho záviselo od rečníka, keď prednášal chudý, dlhokrký abstinent — všetci tiež neboli takí — s hlbokou vierou a vrúcnym citom, odmenili ho potleskom i pijaci, vystúpil na rečnište relatívny abstinent, ktorý nepohrdá pohárom piva a rečnil silne, presvedčive, vedecky, tlieskali mu tí istí zase.

Na túto zvrátenosť nálady treba rozhodne poukázať. Svedčí ono zaiste len o tom jak málo je ešte taká vysoká spoločnosť vyškolená v otázke alkoholismu, čo aj v kongressoch zasadá. Boly ovšem momenty v ktorých rečník vynútil si naprostý súhlas a trvalé uznanie zo stránky všetkých účastníkov, takéto reči presvedčovaly a vnikaly hlkoko do sŕdc a myslí. Tak prednášky prof. Forela, prof. *Weichselbauma*, prof. *Masaryka*, prof. *Grubera* a francúzskych vojenských lekárov dosiahly iste hlbokého a stáleho účinku, ony otriasaly dušami a svedomím prítomných.

Vodca saských abstinentov Dr. Meinert z Drážďan, rozbúril hladinu kongressu hneď na začiatku. Tvrdil, že príčinou veľkej rozšírenosti alkoholismu sú sami lekári. Väčšina lekárov sú alkoholisti. Dávajú zlý príklad (krik a odpor medzi lekármi). Toto smelé, ale nie cele nepravdivé tvrdenie prítomných lekárov pobúrilo. A neprávom, myslím, že rozumnejšie by bolo bývalo rozšíriť budúci sjazd o jednu otázku: »alkoholismus medzi lekármi«, nežli oboriť sa na človeka, ktorý sotva prišiel luhať na sjazd, ale povedať trpkú pravdu. Keď môže sa pojednávať o alkoholisme medzi vojskom, tedy istým stavom, medzi ženami, deťmi, robotníkmi, prečo nemohlo by sa stúpiť hydre na hlavu najslabšiu, napadnúť alkoholismus u tých, ktorí postavením, povolaním majú umravňovať, chrániť zdravie, dušu a telo ľudu a predchádzať dobrým príkladom? Tá falošná devisa, že kazateľský úrad alebo učiteľský neskrýva v sebe i požiadavok prísne mravného života je nemravná a hriešna. Kazateľa treba vraj poslúchnúť, čoby sám i sebehorší bol a životom svojim dokazoval práve opak toho čo na druhých žiada. Tak mudrujú u nás mnohí falošní proroci, to je nízke, úskočné farizejstvo!

Toto pestovanie lži musí sa v ľuďoch radikálne kynožiť, a najmä u nás na Slovensku. Proti Dr. *Meinertovi* ozvalo sa mnoho farizejských duší, na druhý deň musel chudák odvolať, »nechcel vraj nikoho uraziť«. I vzdelaná spoločnosť vie dávať slobode slova oflinky a utlumiť priame, odhodlané slová pravdy.

Prečo by sa nemohlo pojednávať o alkoholisme u lekárov, pravotárov, kňazov, učiteľov, malých úradníkov, o pijanstve medzi vojskom a hlavne dôstojníctvom? Skôr-neskôr rozčlení sa otázka alkoholismu na stavy a zamestknania, len tak bude možno utvoriť si o nej pravý pochop jako o celku. Až vnikne sa do všetkých vrstiev spoločnosti ľudskej, do všetkých kútov sveta a evropejskej civilisácie, len potom bude možno predstaviť zlo a nebezpečie v celom rozsahu, v celej šírke a hĺbke, potom bude i obrana ľahšia!

V utorok prednášal prof. Dr. *H. Meyer* z Marburgu v Hessensku: „*O účinku alkoholu na činnosť našich orgánov*".

O alkohole platí: intensita jedovatého účinku je podmienená množstvom prijatého jedu a v medzách istej hranice, každý značnejší účinok vystane.

Alkohol spôsobuje v malých dávkach omámenie výkonov modzgových a reflexivních. Vo väčších dávkach ochrnuje modzog a centrum dýchania v predĺženej míche (špiku). Oslabuje svaly a činnosť srdca.

Teplo tela nezvyšuje ale skorej snižuje, len *pocit* tepla zvyšuje. Činnosť zažívania alkohol nepodporuje, len v daných okolnostiach zvyšuje alkohol indirektne chuť k jedeniu. Ako potravný článok nesmie byť alkohol považovaný. Ako článok pôžitku môže sa postrádať, v koncentrovanej forme jako pálenka je nebezpečný. Bolo by uváženia hodné čiby sa v obchode s týmto koncentrovaným jedom práve tak, ako s tabákom a kávou nemaly stanoviť isté medze.

Dr. R. Wlassak z Viedne prednášal: *O vlive alkoholu na funkcie modzgu.*

Od tých čias čo známe sú experimentálne methody rozlúštenia tejto otázky, vniklo viacej svetla do celej veci. Názory, že malé dávky alkoholu vzrušujú schopnosť duševnej činnosti, veľké že ju snižujú, zakladajú sa na výsledku *bezprostredného sebapozorovania.*

Methoda experimentu vyžaduje: 1. dve osoby ku každému pokusu, pozorovateľa a pozorujúceho: 2. skúmať len také duševné výkony, ktoré sa dajú merať a počítať. Prof. *Kräpelin* v Heidelberku skúmal prirodzene, len relatívne jednoduché duševné výkony, ponevádž len tieto možno počítať a merať. Také sú: spočitovanie, nazpamäť sa učenie počtom, voľné spojovanie predstav (pokusy associácie) a konečne schopnosť pochopovania a pamätania si jednoduchých dôjmov smyslových. Osoby skúmali

sa pod vplyvom alkoholu a bez neho, a táto okolnosť vyniesla na svetlo zajímavé zkúsenosti.

Schopnosť spočitovania klesá rapídne pod vlivom alkoholu.

Nazpamäť sa učiť, schopnosť predstavy spojovať klesá tiež. Kvalita výkonov modzgu trpí tiež, človek pamätá si podobné ale nie tie pravé predstavy.

Pri dosach 30 gr. (to jest $^3/_4$ l. piva) sú výkony snížené, chybné čítanie a vynechávanie pri čítaniu a písaniu. Ešte väčšiu praktickú cenu majú pokusy o pravidelnom, dennom požívaní alkoholu. Poškodenie funkcií sa kumuluje a toto možno spozorovať ešte niekoľko dní po odejmutí alkoholu. *Pijak je každý — hovorí prof. Kräpelin — u koho možno dokázať stály, trvalý účinok alkoholu.*

Pôsobenie požitej dávky alkoholu u takého človeka ešte neprestalo, keď začína účinkovať dávka nová. Pokusy tieto vykonaly sa na mladých ľuďoch, z čiastky na abstinentoch z čiastky na miernych. Hlavný výsledok pokusov záleží v tom, *že ani jedna z pozorovaných osôb nepocítila sníženie výkonnej schopnosti* počas nepitia alk. nápojov!

Naopak, títo pracovali ľahko a dobre. V týchto, skutočné pomery falšujúcich pocitoch leží veľké nebezpečie.

Menej cenné výkony prepracúvajú sa luhaním pri súčasnom snížení skutočnej výkonnej schopnosti, na výkony dobré. Preto je alkohol i tam, kde nemôže byť reči o *pijanstve, prekážkou prehĺbenia a rozšíreniu kultúry. Myšlienky na budúcnosť činí ľahkými, ale cestu k nej robí obťažnou.*

O prednáške tejto rozvinula sa zajímavá debatta. Professor pathologickej anatomie na viedeňskej universite Dr. A. *Weichselbaum* predniesol: Zdraviu škodlivé účinky alkoholu so stanoviska pathologicko-anatomického.

Alkohol účinkuje na ľudský organismus jako jed. Príde najprv do *žalúdka* a zapríčiňuje chronický žalúdkový katarrh. Zo žalúdka prejde do krve, účinkuje zhubne na *cievy a srdce.* Chronické zapálenie ciev a rozrušenie svalstva srdca, zapríčiňuje nepravidelný obeh krve a nedostatočné vyživovanie istých orgánov.

Chronický zápal *pečene (jater)* u pijakov je známy. Trpí výživa a cirkulácia, na koniec vodnateľka. Aj ľadviny bývajú často zapálené a zmršťujú sa neskoršie. Klesanie výživy organismu býva následok, poneváč choré ladviny vylučujú látky organismu potrebné, z druhej strany zase nemocné ľadviny nevylučujú látky v organisme zbytočné a ktoré nahromadiac sa v krve, k otráveniu vedú. Aj na modzog a jeho blany účinkuje alkohol škodlive.

Professor *J. Wagner* prednosta I psychyatrickej kliniky vo Viedni prednášal: *O jedovatom pôsobení alkoholu pri niektorých nervových a psychyckých ochoreniach.* Pri akútnom alkoholisme účinkuje alkohol pravdepodobne na nervové súčiastky centrálneho nervového systému. Pri niektorých zjavoch chronického alkoholismu nesmieme hľadať bezprostredný jedovatý účinok alkoholu, poneváč tieto zjavy, aj delirium, zvlášte počas abstinencie k výbuchu prichádzajú. Preto musíme veriť, že pod vplyvom alkoholu pri stálom zneužívaní povstane v tele jed, ku ktorému sa alkohol jako protijed chová. Tento neznámy jed bude asi podobný jedom bakteriellným. Aj onemocnenie centrálneho systému nervového poukazuje nato, že nielen alkohol jako taký, ale aj autointoxikácia z čriev vyvoláva nemoc dementia alkoholica. Na koniec podotknul Dr. *Wagner*, že súhlasí s myšlienkou zariaďovať pijácke asyly a nehrozí sa ani toho, keďby v ních zavedená bola úplná abstinencia.

Prof. Dr. M. *Kassovitz* výtečný odborník v nemociach detských prednášal: *„O alkoholisme v detskom veku“*. V 14. bodoch shrnul svoje zkúsenosti o užívaní alkoholu vo veku detskom.

1. Ťažké výkonné poruchy (delirium, alkoholická mania, padúca nemoc — epilepsia). Chorobná zmena orgánov, zpuchnutie pečene, vodnateľka.

2. Tieto ochorenia nie su následky požívania snáď len veľkých dávok alkoholu, pivo, víno a cognac majú ten istý účinok.

3. Tieto zkúsenosti poukazujú na veľkú citlivosť detského systému nervového, voči jedovatému účinku alkoholu.

4. Alkohol podáva sa deťom často v tej domnienke, že tento má uzdravujúci účinok pri slabote detí a pri ochoreniach vo veku detskom.

5. Physiologické bádanie dokázalo, že alkohol neživí a že vylučovanie bielkovín nezmenšuje ale podporuje.

6. Tento výsledok bádania vysvetluje veľkú telesnú zaostalosť detí požívajúcich alkohol.

7. Chýr alkoholu ako prostriedku podporujúceho zažívanie, nie je oprávnený. Zdánlive protihovoriace subjektívne pocity spočívajú na omámeniu pocitov nevoľnosti.

8. U mnohých detí konštatovaná bola nechuť k jedlu následkom riadneho požívania alkoholu. Akonáhle odstránený bol alkohol, vrátila sa chuť k jedlu.

9. Účinok alkoholu jako prostriedku proti-zimničného rovná sa nulle.

10. Povzbudzujúca činnosť alkoholu na svalové a nervové ústroje je zdánlivá a rýchlo pomíňajúca a vedie k depressívnemu stavu, podobnému ochrnutiu. Užívanie alkoholu proti slabote srdca pri zimničných onemocneniach nemá žiadnej vedeckej oprávnenosti.

11. Vnútorné používanie alkoholu ako prostriedku antiseptického, pri chorobách nákazlivých nie je rozumné, pokusy na zvieratoch dokázaly, že náchylnosť k infekcii nielen že neklesá ale sa zvyšuje pod vlivom alkoholu. Žeby alkohol ničil v organisme bakterie nedá sa mysleť, veď známo je, že alkohol v najkratšom čase v tele zhorí.

12. Mnohými pokusy bolo dokázané, že alkoholu pripisované vzpruženie a podporovanie duševnej činnosti v skutočnosti nejestvuje. Chvíľkové podráždenie má za následok niekoľko dní trvajúce sníženie duševných schopností.

13. Pri školských deťoch dokázaná bola i po malých dávkach alkoholu, neschopnosť učenia sa.

14. Poneváč užívanie alkoholu v detskom veku žiadnych výhod nevykazuje, preto odradzuje sa medzi všetkými okolnosťami od podávania alkoholu jak zdravým tak i nemocným deťom.

Želám si — hovoril *Kassovitz* — aby všetci lekári boli dôslednými odporcami alkoholu.

Prof. *M. Gruber* predniesol: *Vliv alkoholu na priebeh nákazlivých chorôb.* Veľké dávky alkoholu oslabujú vzdorujúcu spôsobnosť tela zvieracieho oproti nákaze.

Malé dávkyač nie v tak veľkej miere, účinkujú predsa tiež na vzrast a priebeh nákazy. *Ani v jednom páde sa nedokázalo, žeby malé dávky alkoholu infekciu prekazily, alebo priebeh choroby zmiernily, lebo skrátily.*

Môže-li sa z pokusov na zvieratoch súdiť o človekovi — v čom treba byť obozretným, musíme alkohol pri infekčních chorobách nechať padnúť. Jedno sa dokázalo pri zvieratoch, alkoholom prekaziť hroziaci *collaps* a udržať pokusné zvieratá celé hodiny a dni pri živote.

Debatta po tejto prednáške bola hlučná. Spôsobili ju vegetariáni a takzvaní prírodní lekári. Kanitzar žiadal aby vláda zakázala predávať všetky potravné články v hostincoch, ktoré dráždia smäd. (Veselosť). *Dr. Jordy* z temperenclárskej nemocnice v Londýne a *Dr. Meinert* vyslovili sa za úplné vylúčenie alkoholu z liečenia. Prof. Gruber je rozhodne proti alkoholismu, ale ešte väčším odporcom fanatismu. Prof. *Forel* hovoril: škody ktoré fanatické preháňanie spôsobilo sú strašné. Vegetariánom a prírodným lekárom povedal: Jestli páni veria, že veda tyje z hlúposti, ktorá mala predtým v ľude bez vedy privržencov, tak je to hlúposť. *Páni, ktorí proti vede horlia, nevedia že z vedy žijú, ale tyjú z nej a svojej vlastnej matke nadávajú.* Dr. Schnitzler prírodný lekár volá rozčulený: Nie vede ale prírode ďakujeme svoje bytie. Povstal hluk a lomoz. Prof. *Gruber* energicky prohlásil, že sa kongress nedá terrorisovať. Prof. *Forel* hájil účinne vedu.

Prof. *A. Forel* z Chigny prednášal: *„Alkohol a venerické nemoce"*. Už dávno bolo známe, že požívanie alkoholu ochromením rozvážnosti pri podráždeniu chtíčov, vedie človeka k najnerozvážnejším excessom sexuellným. Týmto spôsobom rozširuje alkohol venerickú nákazu. Posiaľ nebolo štatistiky, preto nedalo sa nič určitého tvrdiť.

Dľa štatistiky Dr. L. Langsteina v Strassburgu možno tvrdiť, že mnohé ťažké venerické onemocnenie má svoj vznik v krčme.

Kto zná — hovoril prof. *Forel* — sociálne faktá ľudovej hygyeny a medicíny v tomto pochmúrnom obore, musí už popred očakávať taký výsledok. Na čo tak veľkej námahy a veľkých nákladov, ktorých užíva sa k látaniu biednych trosiek, keď štát, zákon a spoločnosť zbabele a slepo štítia sa napadnúť útočníka a urobiť ho bezmocným. Moje tušenie nezáleží práve v tom žeby ťažké korheľstvo a chronický alkoholismus pôsobily tak hrozne, ale naopak v tom, že podnapitie a dráždenie prvým stupňom alkoholickej intoxicatie vedie k výstupkom sexuellným a neprozreteľnosťam.

Z Čiech bola účasť veľká. Prof. *Masaryk*, Doc. Dr. *Haškovec*, Dr. *Er. Vlasák* a viacej lekárov, aj české kňazstvo bolo zastúpené. Reč prof. *Masaryka* vyhýbala sa skoro z rámcu kongressu — tak zdálo by sa na prvý pohľad, bola hlboko filosificky založená a myslím, že v tejto okolnosti bol aj jej ohromný úspech. Kto viacej pije — hovoril *Masaryk* — ten sa obolháva. Nepijeme, aby sme iných obolhávali. Alkoholismus rovná sa sebeklamu. Dotazovanie u mužov vedy, umelcov dosvedčuje, že motiv pitia javí sa v snahe po stave Rousseau, odvrhuje civilisáciu. Alkoholismus, náklonnosť k alkoholu je vyvolávaním stavu pôverčivosti. Ľudia, nielen tí ktorí pijú, naplnení sú jakúsi bázňou pred svetlom, pred presným myslením. Náklonnosť k alkoholu je mechanickou modlitbou, že dvakrát dva je päť. Alkoholismus nie je kultúrny, nie pokrokový, je radikálne reakcionársky. Prof. Masaryk pripisuje svoje uznanie modernému realismu za to, že približuje ku pravde. Jedon sedliak, keď pýtali sa ho, prečo vysedá porád v hospode, povedal, že v hospode sú všetci ľudia rovní (veselosť). To je utopia v pitiu!

Niektorí pijáci sa nazdávajú, že v alkohole možno nájsť sentimentalitu. To nie je pravda — len spodný človek sa hlási (hlasitá veselosť). Blúznenie, mysticismus sú také zjavy, ktoré sprevádzajú alkoholismus. Človek nemá na dostač individuality. Forel dobre povedal, že alkohol hrozí nám dekadenciou. Túto netreba hľadať v alkoholisme samom, ale v deprimujúcom momente, v hladaní akéhosi iného eldoráda. (Hlučný potlesk). Je v tom háčik vládnu-li, v tej istej dobe hedonismus a pessimismus. Alkoholismus je sebaklamom v nedostatku modernej civilisácie. (Živý súhlas). Moderný človek by veľmo rád shltnul pilulku

aby na večnosť bol hodne šťastný. (Potlesk) Očul som dôvody pre abstinenciu, prišiel som sem ako skeptik. Nepijem už dlhý čas žiadnych alkoholických nápojov, ale predsa ostýchal som sa byť abstinentom. (Veselosť). Dôvody abstinentov pôsobily na mňa rozhodne.

Kollegom z university viedeňskej ďakujem, že tu verejne prehovorili. Je nám v Rakúsku už raz treba, aby sme vážnejšie mysleli. (Búrlivý, niekoľko minút trvajúci, oduševnený súhlas). Radujem sa zo svojich viedeňských kollegov, kto povedal A — musí povedať B. Je potešujúcim symptomom, že viedeňská žurnalistika berie vec vážne. Tým je poskytnutý dôkaz, že život bez alkoholu znamená vyššie pochopovanie života, radostnejší, čistejší, životný názor a konečne krásnejšiu správu života. (Demonštratívny potlesk, členovia kongressu obklopili rečníka a blahoželali mu). Reč Masarykova dodala kongressu veľkej vážnosti, po hádkach a rozháranosti, ktorú spôsobili vegeteriáni a prírodní lekári a prepiatí abstinenti, bola ona pravým vyslobodením. Viedeňská žurnalistika bola plná obdivu nad jeho rečou, uverejnily ju skoro všetky časopisy a sprevádzaly s lichotivými poznámkami, tak »Neue Freie Presse«, »Neues Wiener Tagblatt, »Fremdenblatt« a iné.

Ďalej prednášal prof. *G. Anton* predseda psychiatrickej kliniky v Štýrskom Hradci: O alkoholisme a dedičnosti. Najtrvalejšie následky zneužívania alkoholu predstavujú tie nedostatky, ktoré vyskytujú sa u potomkov pijakov. Medzi týmito stoji na prvom mieste idiotia a epilepsia. Anton shrnuje svoje vývody v týchto bodoch:

1. Medzi pijanstvom rodičov a nervovými chorobami a zvrhlosťou potomstva, sú výdatné a často konštatované vzťahy.

2. Pijanstvo rodičov a zvrhnutie potomkov môžu sa ponímať jako následky jednej príčiny, a síce jako následky vopred stávajúcej nervovej nemoci.

3. V tomto prípade je nanajvýš pravdepodobno, že stávajúca náchylnosť k onemocneniu, môže sa stálym alkoholovým otravovaním vyvinúť v evidentnú chorobu a dedičným prenášaním na potomkov môže sa sosíliť.

4. Prostredníctvo škôd, ktoré priviedla bieda a núdza a s nimi ruka v ruke idúca nedostatočná hygyena matky i dieťata, treba odhadnúť, ale rozhodujúcim tento faktor je nie.

5. Chronická otrava otcovského lebo materinského organismu alkoholom, je sama v sebe v stave, aby vyvolala chorobné utvárenie a porušený vývoj detského organismu.

Vety tieto nepotešujú, vanie z nich smutná nálada — hovoril prof. *Anton*. Ale je nádej uzdraviť ľudí, regenerovať rodiny. ***Rasa sa musí vyhojiť.*** Lekár sa musí postaviť do služby rasovej hygyeny. Rozu-

mieme-li pod kultúrou, stály vzrast poznaní a vedomostí, pribývanie rozumných a šlachetných tradícií, stupňovanie spolucítenia človeka, tak možno nám označiť kultúru jako mocnú liečivu silu; lebo jestli vedie k zušlachtenému pestovaniu tela, k rozumnému a mravnému spôsobu života a k zreteľom na budúce pokolenie, vtedy stane sa pravdou pre jednotlivca a jeho potomkov slovo básnika: *Duša je to, ktorá si vytvorí telo.*

Pekné slová, ktoré mali by si povšimnúť slovenskí lekári zvlášť; alkoholismus je národnou chorobou slovenskou. O rasovej hygyene slovenskej, nie je posiaľ ani zmienky. Či nebolo by možno začať nám boj na celej čiare proti pijanstvu a pálenke? Myšlienka zdánlive neprekonateľných ťažkostí, nesčísеľných prekážok, presahujúca náš počet a naše sily, ale nepopierateľne hodná toho, aby sme sa s ňou vážne začali zaoberať. Kollegovia nechte predsudky stranou, neberte ohľad na slabomyseľných, ale rozmýšľajte o tejto otázke všetkých slovenských otázok!

Dr. *Bezzola* lekár abstinenčného sanatoria na zámku Hardskom u Bodamského jazera prednášal: *Štatistické pozorovanie vlivu alkoholu na vznik pôvodnej slabomyseľnosti.* Dá sa s veľkou pravdepodobnosťou súdiť, že v istých čiastkach roku, keď požíva sa viacej vína (oberačky, fašianky) rodí sa viacej slabomyseľných detí.

Minimum pripadá ich na obdobie v ktorom sa najťažšie pracuje, tedy aj najmenej pije. Z tohoto možno dokázať priame pôsobenie alkoholu na plodenie slabomyseľných detí. O sociálnych okolnostiach alkoholismu hovorilo sa v stredu skoro celé odpoludnia. Správca štatistického úradu z Christianie *A. N. Kiaer* prehovoril *o anketach, o pijáckych zvykoch.* Obyčajné posudzovanie priemernej spotreby alkoholu je neprípustné a bezcenné. Cennejšie by bolo znať to, ako by mohla byť roztriedená spotreba dľa rozličných hľadísk. Na pr., ako delia sa delníci v továrňach v jednej miestnosti na abstinentov, miernych a a pijakov, pričom by bolo potreba určiť spotrebné množstvo u miernych, práve tak muselo by sa to určiť v triedach stredných a vyšších. Aj po spôsoboch o okolnostiach by sa malo pátrať, v jakých sa spotreba alkoholu deje, či sa pije doma, v práci alebo v hostincoch. Všeobecné zprávy a úradné popisy neprospejú, poneváč poskytujú nepresný materiál. Podobné ankety treba svolávať, aby doplnily zprávy systematickými, spolahlivými dátami.

Dr. Žofia Daszynska-Golinska z Krakova v zajímavých črtách líčila alkoholismus a sociálne pomery v jednotlivých haličských okresoch. V Haliči nepije sa vraj viacej nežli v iných zemiach rakúskych (?)

Priemerná spotreba pálenky a piva je mierna. Víno nemá v Haliči významu. Otázka táto je v Haliči i preto ťažká, že výroba pálenky a

piva je tam dôležitým odvetvím priemyslovým. Pálenka je hlavným nápojom mestského i dedinského obyvateľstva, spotreba piva stúpa v mestách. Čaj a káva pijú sa medzi delníkmi s rumom a s pálenkou. V mestách pije sa viacej nežli na dedinách. Zdá sa, že pijactvo v Haliči klesá (?!)

Momenty ktoré podporujú požívanie alkoholu sú: prechod sedliackeho delníctva, medzi delníctvo priemyslové, úpadok remesiel, biedna, monotónna, nehygyenická výživa, rozšírenie presvedčenia, že alkoholické nápoje sú liekom pre deti i dospelých, nedostatok inštitúcií, ktoré by slúžili čo len minimálnemu komfortu pracujúcich tried, jako tržnice, čajovne, pracovné bursy, shromažďovacie siene. Ďalej výročité a týždenné trhy, odvody, volebné agitácie, vysťahovalectvo, nestálosť pracovných pomerov, nízky stav ľudového vzdelania a presila židovského elementu medzi hostinskými. Momenty ktoré obmedzujú pijanstvo: takzvané duchovné missie, ktoré zakladajú spolky striezlivosti, hospodárske syndykáty, ktoré miesto pálenky merajú víno, činnosť obecných učiteľov, zakladanie zahrád, kde práca nepripúšťa návštevu hostincov, podvihnutie hospodárstva mliekarskeho.

Právom rečeno čakalo sa od Dr. Daszynskej viacej o alkoholisme v Haliči, na mňa robily jej výtvody dojem šablonovitosti, pravú príčinu toľkej rozšírenosti pijanstva spomenula len pár slovami »element židovský«, šľachtu, kňazstvo ani nezmienila, o hospodárske následky alkoholismu ani nezavadila. Keď je nie viacej alkoholismus pomerne rozšírený v Haliči, nežli v Čechách, odkial ta všeobecná depauperisácia ľudu, odkial to strašné uníženie poľského a ruského sedliaka? Hlbšie, dôkladnejšie mala načrieť do tej haličskej biedy a špiny, snáď neštítila sa vyznať pravdu ako Poľka o poľskom ľude? O Rusku vieme koľko bolo pred monopolom a koľko je teraz pálenic, koľko veľkostatkárov má svoje pálenice, koľko ich je v židovských, koľko v kresťanských rukách!

Prof. Reinitzer zo Štyrského Hradca prednášal: *Odmena pivovarských delníkov pivom.* Je to starý zvyk dávať v pivovaroch delníkom až do 6 l. piva. Peniaze za toto pivo nemôže delník dostať, ani doma ho nesmie vypiť, musí byť spotrebované v pivovare, týmto spôsobom ženú sa delníci do alkoholismu. Delník stáva sa nepozorným a vystavený je častým úrazom, jeho pracovná schopnosť sa snižuje. Tento zlozvyk mal by sa odstrániť, delníci dostali by lepšiu mzdu, snížil by sa počet pijakov a úrazy boly by redšie. Po tejto prednáške vyvinula sa živá debatta. Docent Dr. Sternberg hovoril, že pri ôsmi desatinách delníkov spojených vo svazku nemocenských pokladníc, vyskytuje sa

táto odpoveď na otázku prečo pijú: Pri našom remesle musíme piť, máme ťažkú prácu.

Bývalý poslanec. Dr. Jarosiewicz, Rus z Haliča veľmo ostro napadnul haličskú, poľskú šľachtu. V propinačnej komissii zasadá aj miestodržiteľ, chef zdravotnej komissie je najväčším pálenčárom. Okresného hajtmana v Sambore, keď prísne prevádzal zákon proti opilstvu, zavolali hore a povedali mu, jako sa jim jeho účinkovanie páči: gróf Badeni je sám árendátorom propinačného práva v mnohých okresoch.

Prof. Dr. Bonne hovorí, že v Nemecku pol druha milliona sládkov, pivovarníckych delníkov, hostinských čaká smrť z alkoholismu.

Sociálni demokrati na budúcom sjazde v Berlíne, zahája tiež boj proti alkoholismu povedal delegát Mietke.

(Pokračovanie).

OBZOR.

Študentský. Milan Ivanka uverejnil v »Nár. Nov.« článok: »*Unia Slavianskych Študentov*«, ktorý potom s ruským prekladom uverejnený bol i v »Slavianskom Vjeku«. Aj niektoré české časopisy prehovorily o ňom. Ako chladne prijalo myšlienku tú české študentstvo, bolo už v »Hlase« písané (č. 8). Teraz odpovedalo na ňu ruské študentstvo prostredníctvom »Slavian V. (č. 18). Poneváč »Nár. Nov.« zmieňujú sa len na krátce o tejto odpovedi, vynechajúc práve to najdôležitejšie chceme v krátkosti my podať jej obsah.

Podpísaní nesúhlasia s tým, že predovšetkým ruskí študenti vyzvaní sú sriadiť organisáciu. Pôvodca zaiste nezná pomery rus. študentstva, zabúda, že ono samo je bez organisácie. Sú síce štud. spolky, ale tie schádzajú sa zväčša len raz ročne, pri výročnici založenia university. *Ruskí študenti nemôžu urobiť nič, kým vláda nepovolí im organisáciu dľa zákona, majúcu predstaviteľstvo a kým policajná moc neprestane prenasledovať ich spolky.* Ruské študentstvo však chová málo nádeje, že v prítomnosti dostalo by sa *uzákonenia* spolkom, ktorých sloboda mala by aspoň troška širší rámec a ktoré by sa mohly spojiť v svaz. Ruské študentstvo prestáva teraz len na viac-menej rázných protestoch proti areštovaniu, prenasledovaniu atď.

Avšak rus. študenti ani nezavrhujú celú myšlienku. A síce, lebo: 1. už sú daktoré slovanské sdruženia a schôdzky, 2. záujem o západné slovanstvo rastie so dňa na deň, 3. jestvuje mnoho spôsobov k pestovaniu vzájomnosti *všetkých* Slovanov. No rus. študentstvu je nemožný,

z príčin zovnajších i vnejších, prvý krok. Preto sa ono omlúva. Myslia, že súčasniť sa sjazdu bude im ťažko, jestli časopisectvo ruské a západno slovanské nepripraví napred potrebnú náladu (totiž ruskej vlády).

Nad sjazd dôležitejšia je otázka všeslovanského orgánu študentského, ktorý môže vychodiť ovšem len v Prahe alebo Viedni. Tam by sa uverejňovaly články slovanských študentov všetkých krajov, a zprávy iných časopisov týkajúce sa slovanského študentstva; tiež by sa poprosily časopisy dať miesta referátom o článkoch uzrevších svetlo v orgáne študentskom. Tu by sa uverejňovaly i adressy, listy a telegrammy o veciach a sjazdoch študentských. Na všetky schôdzky študentské prístup nech majú všetci slovanskí študenti a i členstvo jednotlivých spolkov študentských, nech je rozšírené na celé Slovanstvo. — Odporučuje sa i cestovanie po slovanských zemiach. — Ruské študentské krúžky môžu na sjazdy posielať písobné zprávy, referáty atď.

Odpoveď podpísali:

Grupa študentov imperatorskej university petrohradskej a Vojensko-medecínskej akademie. — Sl. (V. č. 18.).

V 19. čís. Sl. V. čítame projekt »Unie« od nemenovaného pisateľa. Medziiným nadáva sa tam i na »žurnály Masarykove«, ktoré sa vraj ozvaly proti projektovanému spolku. Nepravdivé je tvrdenie, že iné české časopisy vrele odporúčaly myšlienku tú.*) *F. H.*

V *Rusku* následkom bujného byrokratismu a policajtstva vypukly *študentské nepokoje*. — Mám v ruke dva listy Rusa L. S., chodiaceho do 8. triedy gymnasiálnej v Petrohrade. Datované sú 2. a 9. marca dľa rus. kal. Píše svojej sestre:

»Zaiste už vieš z novín, že náš verejný život narušený je v svojom tichom toku. Tieto verejné pohyby silný ohlas našly, ako obyčajne, vo vnútornom živote vyšších učebných ústavov. Následkom toho terajší pobyt študentov na universitách a ústavoch je veľmi neistý a nebezpečný. Na našom ústave na pr. už vyše 400 ľudí, dočasne pozbavené bolo práva navštevovať ústav, až do vyšetrenia stupňa viny každého«. Poneváč je teraz nič nie snadnejšieho, ako byť prideleným k vojsku, nuž mnohí prosia o dovolenie a poberajú sa za branice. Buď tak dobrá a pošli mi programmy zahraničných polytechník a universít, hlavne nemeckých. Potrebujem tieto programmy nie len ja, ale i mnohí moji priatelia.

Veľmi by ma zaujímalo vedeť, ako díva sa zahraničná tlač na prítomné udalosti. V našej spoločnosti nastúpila reakcia, reakcia proti reakcii 80-tich rokov, proti rokom panovania Alexandra III. Naše úradné sféry sú rozrušené a necítia pod sebou pevnej pôdy. Ba i naša buržoasia je nespokojná s jestvujúcim poriadkom vecí a súhlasí so

*) „Národní Listy". Red.

všetkými protestami. V Moskve počuť slová »barikady« a boly i prvé pokusy k ich postaveniu. Všetko to činí život nášho obyvateľstva vôbec a jestvovanie študentov zvláštnym, v najvyššej miere neistým a nebezpečným. Arešty, bitie, postrk, zákazy a t. p., administratívno-policajné nariadenia sypú sa ani z roha na všetky prejavy samostatnosti a spoločenskej svojpomoci. Zdá sa mi, ešte som ti nepísal, že Ž. Z-ho už pred mesiacom areštovali v noci, ale ako obyčajne, doteraz sedí v »jednonočnej väzbe«. Za jednu noc previedlo sa 70 areštovaní, a medzi nimi bol, i je areštovaný professor Miliukov. Vôbec teda nemožno dýchať a ja závidím tebe, ženskej, byť pod ochranou zákona...

V našich universitách a ústavoch začalo sa vlnenie, študenti prehovorili. Uverejnily sa nasl. požiadavky: 1. odstránenie dočasných nariadení z 1899. roku (o zaradení študentov k vojsku), 2. vydanie kollegov zaradených k vojsku, 3. priznanie práva schôdzok a organisácií študentom, 4. právna zodpovednosť policie pred súdom za násilia a bezzákonitosti spáchané v Petrohrade, Charkove a Moskve. — 19. februára. Spoločnosť naša pobúrená je attentátom Karpoviča na ministra osvety Bogoliepova. Včera (večerom) bol zároveň attentát na ministra vnút. záležitostí Sipagina. Na černiševom moste nejaký mladý človek vystrelil dva razy na vezúceho sa Sipagina a skryl sa. Sipaginovi nestalo sa nič. Všetko to strašne naľakalo vrchnosti.

V nedeľu 4. marca bude tu pri Kazanskom kostole hromadná demonštrácia. Demonštrácii 25. februára v Moskve prítomný bol Lev Tolstoj«.

Z druhého dopisu so $^9/_3 = ^{22}/_3$ vynímam.

»Všetky možné cesty k vyjadreniu svojich želaní a potrieb sú v Rusku študentom zabraňované. Ba i za pokus spoločnej prosby, pred niekoľkými rokmi na technike charkovskej, niekoľko študentov zaplatilo draho, boli poslaní do vyhnanstva »v miesta nie veľmi vzdialené«. Teraz, po celom rade uplynutých násilí spáchaných na študentoch, po pohoršlivom fakte zaradení k vojsku 183 študentov v Kyjeve, po potyčke 19. februára (40-ročné jubileum osvobodenia sedliakov) v Charkove a Petrohrade, študenti vysokých škôl petrohradských rozhodli sa verejne pred spoločnosťou predniesť svoje protesty, a za tým cieľom bola na 4. marca naznačená demonštrácia. Bol som svedkom tejto pohoršlivej seči v popredí kostola, kde bezzáštitní hľadali ochrany. Bez vnútorného rozruchu nemôžem mysleť na ten strašný obraz. Doteraz ešte počujem trhané údery bičov, krivých šablí po hlavách, bezbranných, počujem hysterické náreky bičovaných a pred mojima očima stoja ľudia krvaví, zohavení. Ako som ostal sám netknutý v tejto pračke, neviem pochopiť. Mnoho postranných ľudí, neštudentov, svojou prí-

tomnosťou súhlasiac so študentami, bolo tiež bité. Spisovateľ Annenskij bol zbitý. Jeden z mojich priateľov po obdržanom údere na hlavu zamdlel a mne prišlo ho vyniesť na rukách a odviesť k sebe domov. V tento čas začali zbitých areštovať. Areštované b lo 700 ľudí. Medzi nimi z postranných nachodí sa Maksim Gorkij, N. B. Struve a Tugan Baranovskij. Areštovaní boli rozsadení po petrohradských väzeniach a sedia ešte doteraz. Stav vecí je teraz v celku neurčitý. Niekoľko hodín po tej pračke, spolok spisovateľov sriadil schôdzku, formulujúc svoj vzťah k udalosti 4. marca spôsobom ako nasleduje. V Petrohrade okolo Kazanskeho kostola, bolo dnes za svedoctva četného obecenstva prevedené systematické a zrejme napred určené a premyslené ubíjanie bezzáštitných ľudí. Kozáci, okrúžiac bezbranný zástup a zabrániac mu možnosť rozísť sa bez akejkoľvek príčiny v padli doň, šliapali koňmi a zasadzovali rany nagajkami. Policajti vytrhovali jednotlivcov, povalili po niekoľko ľudí na hromadu, nemilosrdne ich bili pesťami a krivými šabľami. Zbité a na konec zoslablé ženské, samy šly k policii, sprevádzaly ju a tu na námestí poddávaly sa ďalšiemu bitiu. Bili ležiacich, bili až do bezvedomia, bili možno až do smrti .... To nie sú chýry, nevedno odkiaľ pochádzajúce, to sú faktá, ktorých svedkovia boli mnohí z nás. Obecenstvo, naliehavo prosiace prestať v pračke, hnali preč, ba i dôstojníkov vliekli za liemce. Tí z nás, ktorí prosili pračke konec urobiť, boli zadržaní. My sme veľmi rozlútostení nad podobnými zverstvami, ktoré sa prihodily ako nám je známo, i v iných mestách. Sme plní úžasu pred budúcnosťou, ktorú očakáva krajina, oddaná úplne šafáreniu pestí a nagajek. Našu lútosť a náš úžas — sme presvedčení — sdielajú naši spolubratia od pera, ktorých niet teraz medzi nami, sdiela všetka mysliaca časť ruskej spoločnosti, sdielajú všetci, v ktorých smysel ľudskej dôstojnosti a láska k bližnému nevyhasla úplne. My spisovatelia, sme už dávno pozbavení možnosti objasnením potrieb svojej rodiny predísť podobným udalostiam. My sme pozbavení možnosti slovom premysleného presvedčenia osvietiť východ z prítomného ťažkého položenia. Pozbavení sme možnosti zadosť urobiť na nás ležiacej povinnosti voči rodine. Robíme pokus, keby sme len mohli oznámiť i skutky.

»Nasleduje vyše 40 podpisov členov spolku spisovateľov«.

Toľko stojí v listoch. Poneváč ani jedny slovenské noviny ani tie, čo rady píšu o generáloch ruských nepriniesly zprávy o týchto pohyboch, doplňujeme vyše uvedené zprávy.

Hnutie študentov ruských započalo sa vlaní v Kyjeve, a ponenáhle osmelilo sa študenstvo všetkých predných universít k verejnému protestu, proti úradným prechmatom, nemravnosťam. Ako už z listov

aj z odpovedi posluchačov petrohradských vysokých účelíšť na »Uniu sl. študentov« videť, títo nesmú si tvoriť spolky, ony trpia sa len ak jestvujú dľa mena a bez akejkoľvek činnosti. V Kyjeve pred Vianocami preto nastaly nepokoje, lebo policia zakázala vznikajúci podporný spolok študentský. Nepokoje zachvátily skoro i ostatné university, lebo z kyjevských študentov 5 odvedené bolo do vojska a ostatní relegovaní »na čas« (=na vždy) z university. — Bogoliepov podľahol rane, potom nasledovalo vyobcovanie Tolstého z cirkve pravoslávnej, nový attentát na hlavu svätej synody Pobiedonosceva*), tak, že spoločnosť nevychádzala z vytrženia a študentstvo opanovala horúčka vždy viac a viac. — Konečne presila, hrubá moc, prevládala slabších, nateraz nepokoje zatíchly. Či na dlho je ovšem otázka, lebo príčiny pohybov študentských nie sú dosiaľ odstránené, a prikrytá sopka hrozí stále výbuchom.

Ľutujeme veľmi, že sú podobné nezdravé pomery v Rusku, ba i len možné. Ony oslabujú ríšu vnútorne a zbavujú ju sympatií zahraničných. My ako Slovania priali by sme si videť v Rusku štát právny, slovanský, mravný, silný, aby ostatným Slovanom skutočne žiaril na ceste ku slobode. Chceli by sme *nie len národ ruský* milovať, ale i *ruský štát*. Avšak jeho byrokratismus nás sám odpudzuje od seba. Úradnó Rusko nepraje osvete ľudu, veď práve výkvet spoločnosti, študentstvo, prenasleduje ohyzdne. Ale i tých nešťastných pomerov sa pomaly zbavuje, škoda, že za cenu krvavú vlastného národa. Veríme pevne, byrokratismus ruský padne, štát sa odeje novým rúchom, preporodí sa mravne a tým zároveň vyjde i slniečko trpiacim Slovanom, v lúčach ktorého okrejú im ztŕple údy. Keby sa to len uskutočnilo čo najskor.**) *Fedor Houdek.*

Referáty.

„Slovensko“ *sborník stati věnovaných kraji a lidu slovenskému.*

V článku »*Slovenská národní píseň*« rozberá p. *Milan Lichard,* známy pestovateľ slovenskej ľudovej piesne, slovenskú melodiu odborne, poukazuje na antické stupnice a na vliv cigánskej — maďarskej hudby. Lichard vidí v slovenskej piesni preporodenie či prechod z východu, kde sa staré stupnice zvlášť v speve cirkevnom udržaly — k novším

---

*) Od neho pochádza návrh r. 1882, aby študenti pre nepokoje, do vojska odvádzaní boli. Bogoliepov bol v názoroch jeho stúpenec.

**) Náprava príde až prestanú Rusi, Česi, Slováci, o ruských pomeroch luhať. Ešte musíme dlho čakať. Red.

formám západu. »Slováci sami zanášajú vliv cigánskej hudby do slovenskej piesne, my sami protežujeme tohoto najúhlavnejšieho maďarisátora našej piesne, my sami, — česť výnimkam — nepokládame našu pieseň za dobre prednesenú, — jestli je nie natiahnutá — sit venia verbo, na cigánske kopyto. Že cigánska hudba so stanoviska umeleckého nemá pražiadnej ceny — ide to pri nej, jak známo všetko len tak »od ucha«, — to mi tušim netreba vysvetlovať a dokazovať«. Takto píše slovenský hudobník a hlboký znatel slovenskej piesne. My svojho času aj z iných príčin pozdvihli sme slovo oproti bohopustému riadeniu slovenskému pri cigánskej hudbe, brojili sme proti cigánskemu naťahovaniu piesní, pri našich zábavách, divadlách a poukazovali vždy na to, jak smaďarisovaná je tá naša národná spoločnosť, jak spotvorená je naša hudba a jak otupelý náš sluch; ale čože my (!) vysmiali sa nám.

Sme ozaj povďační pánu Lichardovi, že mal guráž postaviť sa proti panujúcej mienke celého smerodajného Slovenska, že zavrátil fantastov hudobných, a biľagoval nemrav slovenskej spoločnosti, hulákanie, hýrenie pri cigánskej hudbe, ktoré záleží len v prekrucovaní a spotvorovaní slovenskej piesne a nápevu. Môžme sa potom diviť slovanským hosťom navštívivším Slovensko, keď udivene hľadia na náš čardáš a prekvapení naslúchajú cigánskym melódiam maďarským, veď čárdáš tancuje sa výlučne pri piesňach maďarských! Pravda, že takémuto maďarsky rázovitému, nekultúrnemu tancu nerozumejú Česi, Poliaci, že nemajú absolútne žiadneho smyslu pre takýto spôsob zábavy, nezazlievajme im to, to sú ľudia západu, kultúry europskej, na Slovensku prevláda orientalismus. Slováci to veľmi ťažko nesú, keď Česi nerozumejú cigáňovi a v tomto vidím tiež prekážku intimity československej. Svojim tancom, spevom, hogyvoltovaním, (hogy volt=jak to bolo, ešte raz, opakovať, volá sa na hudbu aj v slovenských hostincoch) — nelíši sa Slovák od Maďara, nie dvorana »domu« v Martine od tanečnej siene v Pešti. A predsa s pýchou tvrdí intelligent slovenský, jak zachovalý je slovenský spev, jak staré, krásne sú naše melódie! ano dotiaľ, kým nezaškrečia husle cigáňa.

I toto bude smutná kapitola slovenskej kultúrnej historie.

Ostatnia časť článku zaoberá sa hlavne antickými stupnicami slovenskej piesne a s theoriou nápevu. Od Licharda čakáme viacej a myslím žeby sa mal venovať slovenskej piesni cele. Všetko na kultúrnom poli nemôžu pre nás vykonať Česi, máme uprimnú radosť z Vítězslava Nováka, interpreta, jakého posiaľ medzi skladateľmi slovenská pieseň nemala, ale hlavnú prácu máme a musíme si vykonať sami.

Pavel Socháň známy svojími dávnejšími článkami v obore národopisu podáva v súhrnom článku *„Slovenské kroje lidové“* celkový

obrázok slovenských krojov, vyšívania, domáceho priemyslu a strojenia sa. Popisuje Slováka a Slovenku od hlavy až do päty, každý kus kroju zvlášť poukazuje na zvláštnosti krojov, porovnáva sever a juh Slovenska.

Halena i kožuch sú nielen na severe, ale i na západe Slovenska rozšírené, po dedinách má ešte aj dnes každý sedliak halenu a kožuch, len mladší prestávajú haleny nosiť, pekné kožuchy s »hazuchami« nosia v Jablonici, v Osuskom nitr. stol. Mentieka, je krásna šata a rozšírená bola po celom Slovensku a na Morave tiež, v Javorniku ešte aj dnes obliekajú sa ženy do tmavomodrej mentieky, keď idú na sobáš na úvod. Maliar Úprka obľubuje nad mieru mentieku a umiestil ju vo svojom najnovšom diele »Slovenská Madonna«, veľmo účinne a vkusne. Divné je, že Sochář ani jedným slovom nespomína kacabaju, kacabajku len nemecký špencer, jubku, reklík.

Na západe slovenskom, je šátek na hrdlo viacej parádou, a u mladých je len zriedka čierny, ale barvistý, hodbabný na uzúčko na krku priviazaný. Pri ženskom kroji môhol p. Sochář viacej miesta venovať slovenským čepcom. Súkenné sukne, lemované dolu stuhou, menovaly sa »kolomrážky«, kolondrášky, vidno ich okolo Fraštáku, Pieštan, nosia ich už len staré ženy.

Škoda, že p. Sochář nevybral si jedon kraj a nepopísal len tento, ovšem dôkladne. Na pr. jednu stolicu, jedon okres. Pre všeobecný popis je článok jeho malý, úzky — potom nie je nový, toto čítali sme už od neho. I z jeho krojových fotografii boli by sme si radšej želali viacej obrázkov.

Kresba L. Kubu »Dívka ze Spišu« je biedna. Veľmo zajímavý, a látku hodne vyčerpávajúci je článok prof. Klvaně: »Lidový kroj na východní Moravě«. Stopy súvislosti krojovej nachádzame i na Lašsku, v kroji valašskom ešte viacej a v kroji moravsko-slovenskom máme až posiaľ živého svedka, krojovej jednotnosti, spoločného názvoslovia, s uhorským-Slovenskom, a čím ďalej vnikáme do časov starých, tým viacej predstavuje sa nám obrázok starej, spoločnej našej kultúry. Lašský kroj súvisí s valašským, valašský s moravskoslovenským a uhorsko-slovenským. Kasánka, župica, širáň, dénko, krpce, obušek, rubáč, kacabaje, papuče sú na Morave známe, práve tak ako u nás. Divné je mi, že prof. Klvaňa hovorí, že kroj Velecký a Staro-hrozenkovský »*poněkud* podobá se uherskoslovenskému«. Mieni tým skutočne len tieto dve dediny alebo celý kraj velecký a starohrozenkovský? Mne zdá sa byť príbuznosť hodne väčšia. Žeby breclavský kroj bol pôvodu horvatského, to sotva bude ešte rozhodnuto. — Skorej by som tvrdil, že modré nohavice, zvlášte bledomodré sú pôvodu horvatského. Zaoberal som sa s otázkou „*Krobotov*“ = Horvatov vo Viedni a slovenského po-

domového kupectva tam tiež. »Kroboti« okolo Viedne, v kúte medzi Moravou a Dunajom, ako v Ogrune *), nosili na začiatku tohoto stoletia modré nohavice, modré kabane a veľké širáky so širokou strechou, živili sa rybárstvom a zeleninárstvom, privážajúc toto do Viedne. Horvati sa ponemčili a názov Krobot prešiel na zeleninárov Slovákov. Na obrázkoch Artarie nevidel som ani jedneho krobota v červených nohaviciach, v Novej Vsi pri Prešporku rozprávajú ešte i dnes horvatsky, kroj majú slovenský, nohavice bledomodré. Tieto horvatské osady pochádzajú z tých časov, keď osadené boly Horvatmi: Poštorná a iné dediny na Morave, rozdiel 50—80 rokov nerobí mnoho. Horvati boli roztrúsení po oboch brehoch Moravy až po Prešporok a Viedeň, Mokrýháj u Skalice, Kuklov, Kúty, Sv. Jur, Sv. Jány (menej.) Leváry, južnejšie veľké osady Zohor, Bistrica, Mást, Nová Ves, v týchto troch osadách hovorí ešte ľud — medzi sebou horvatsky, káže sa jim slovensky. Horvati zadunajskí stýkajú sa na trhoch v Prešporku, s týmito bratmi z údolia Moravy. Táto otázka nie je ešte rozlúštená, týmto snáď upravím odborníkov na pravé cesty. Historiu Horvatov treba hľadať vo Viedni, tam bol i *„Crovotendörfel“*, tam sú pramene kultúrnehistorické, obrazy celých scén viedeňských, medzi nimi možno vybádať ľahko »Krobotov« Horvatov — neskoršie Slovákov.

Lanžhotské kabátové šuby, nebudú nič iného, ako dlhé mentieky, nosia ich staré ženy i v Brockom a Kútoch, tam nazývajú ich »mentýčkami«, šnurované a premované barančinou«, čo by to bolo iného? Strážnica, Petrov, Sudoměrice a Rohatec nosia ešte otvorené široké rukávy na košelách s »čipkami«.

V článku *„Ze zvyků a obyčajů, na Uherském Slovensku“* podáva Jozef Holuby, starý, neunavný pracovník na tomto poli systematickú sbierku zvykov a obyčajov, najviacej z Bošáckej doliny, vo dvoch odsekoch. 1. *Zvyky a obyčaje, vztahující se na rozličné doby roční.* 2. *Zvyky a obyčaje při počátku a skonání života lidského.*

V Skalici sa boja kútnice »neúvodené« Magy, či v Trenčianskej sa nevyskytuje tento názov? Že vraj dýchla na ňu »Maga«, hovoria, »tak to fúklo na mňa ako vôl«. Holuby-ho článok je bohatý a zajímavý, vzbudí iste čulý zájem pre slovenskú folkloristiku.

Fr. Bartoš pojednáva obšírne v dôkladnom článku: *Ze života moravskych Slováku,* opisuje z čiastky to, čo bolo už v článku Klvaňovom, ale z rôznych strán a doplňuje takto Klvaňovú stať vo vzácny národopisný príspevok. Obšírne pojednáva o zvykoch, kmenovej povahe, o zpeve, hudbe a tanci. »O náboženských poměrech katolických Slováků uherských« mal písať nebohý Ján Gerometta, a v terajších pomeroch kat. Slovákov nenapísal nič, ale len historický náčrtok, dosť ne-

*) Wagram.

kritický. »Kresťan« má na pr. ešte redaktora Jandu, kdežto Šándorfi rediguje ho už na druhý rok. Tvrdenie »že náboženský a mravný stav slovenských katolíkov je posiaľ uspokojujúci« je nerozmyslene hodená veta na papier. Díval sa na náš život Gerometta na sklonku života svojho, cez opstimistické okuliare a veril jako všetci starí národovci, že predsa len nie sme takí zlí, za jakých nás vyhlasujú.

O poměřech slovenské cirkve evanjelické a. v. napísal krátku stať J. L. Holuby. Je tiež historia, ač zajimavá, no o »pomeroch cirkve ev. a. v, niet v nej nič« alebo málo.

Divím sa redakcii jak mohla nadpisy článkov pripustiť. Prečo nenapísal *Osvald* povedzme, o súčasných pomeroch katolíckych na Slovensku a *Janoška* o cirkvy evanjelickej niečo, z čoho by sa svet dozvedel, ako to s cirkvami tezaz skutočne stojí. Český čitateľ dozvie sa len veselšie stránky minulosti, o dnešných smutných pomeroch v oboch cirkvách nenachádzame v článkoch nič.

Veľmo cenný a nadmieru poučný je článok, prof. *Koulu: Příspěvek k poznání „husitských" kostelíků na Slovensku.*

Gemer, Malohont a Novohrad jako sídla starej českej kultúry na Slovensku! Tedy nielen západ slovenský mal styky, česká kultúrne historická čiara ťahá sa od Javorníka, Miavy až na ďalaký východ do Šariša, Abauju a Zemplína.

Pravdepodobné je, že Česi stavali tvrdze, pevnosti a kostoly v jednom, rozmach český musel byť vtedy na Slovensku veľký a prenikavý. Matiáš sám znal výborne česky a zanechal mnoho diplomov českých, šľachta dopisovala tiež česky, o maďarčine nebolo vtedy na Slovensku ani slychu.

Bartolomeides ev. farár ochtinský, zachoval pamiatku bývalých Husitov na Slovensku, na jeho stopách prišiel Koula k husitským kostolíkom, Koula rozberá sloh, spôsob stavby, porovnáva české stavby podobné a dochádza k presvedčeniu, že styky československé boly intensívne a že štúdium dokáže a najde ešte mnoho čo posíli kultúrnu jednotu československú. P. Koula píše Šaroský potok, Šariš, Šarišský.

Stručné dejiny slovenského školství, od Pavla Križku, znázorňuje v krátkosti obraz školstva na území slovenskom, poukazuje hlavne na kvetúce školy pod Komenským v Š. Potoku, v Prešove. Na koniec pojednáva o zrušených slovenských stredných školách.

Článok *„Literatúra slovenská"* od Jaroslava Vlčka, ač sám hovorí, že »hľadel len k poesii slovenskej a k jej charakteristike«, je veľmo pútavý a prehľadný. Článok je pozoruhodný i tým, že rozberá aj otázku spisovnej slovenčiny. Článok Vlčkov bolo by záhodno odtlačiť a v populárnom vydaní rozšíriť, veď malej príručnej knižočky literatúry slovenskej nemáme.

Fr. Bílý v článku: *Literatúra Moravská* uvereňuje účinkovanie literátov Moravských Komenského, Palackého, Bartoša a mladšej generácie.

Hospodářství na Slovensku, podáva nám obraz hospodárskeho stavu Slovenska na základe štatistiky maďarskej. Inej u nás niet. O špecielnú štatistiku Slovenska pokusili sa u nás mladí pracovníci: Igor Hrušovský a Fedor Houdek, viď II. roč. »Hlasu« tejto nepoužil autor ač je veľmo pečlive sostavená na pr. »Slovenské peňažné ústavy«, z tejto tabelly by mal čitateľ a priateľ Slovenska istý väčší osoh, nežli zo zprávy o vinohradníctve medzi Tisou a Marošom. V článku sú i hrubé nesprávnosti ako: Zeleniny lid náš vůbec nepěstuje. To je nepravda, pochádzajúca z neznalosti Slovenska, nielen Trenčín a Turiec sú Slovenskom, celé západné Slovensko od Skalice počnúc až po Prešporok pestuje zeleninu, Gbely, Kúty, Levári, Malacky zásobujú Viedeň zemiakami, Zohor, Bistrica, Stupava zaopatrujú Viedeň mrkvou, petrželou, cibuľou, veď týždenne ťahá do Viedne v utorok v piatok do 40 vozov z týchto osad, títo Slováci sú teraz »Krobotmi« Viedne. Byliny liečivé vyhľadávajú Búrania po celej Bielej Hore, predávajú ich čerstvé a suché do Viedne.

O technických bylinách, uvedených na Slovensko Lichardom niet ani zmienky, dnes pestujú sa ešte v Skalici, farár Agnelly v Čároch, v okolí Trnavy, takéto veci nemaly by sa vynechať z článku, ktorý má informovať.

Slovensko je skvostnou publikáciou a veríme, že vykoná svoju úlohu, oboznámi nás v Čechách a vzbudí zájem v kruhoch, ktoré sa o Slovensko posiaľ veľmo málo zajímali.

Illustrácie mohli byť v *„Slovensku"* lepšie. Že v ňom *Pustevne* chýbajú, že nie je zastúpený Úprka, sú ovšem nedostatky neodpustiteľné, mladé Slovensko nie je v ňom zástúpené ani literou. Že sa články slovenské počeštily, keď aj uznávame dôvody, sme predsa tej mienky, že nemaly sa prepisovať, akože sa má zvyknúť slovenčine to české obecenstvo, akože má potom kupovať slovenské knihy, keď sa mu slovenské slovo ani o uši neudrelo, a keď sa mu odstraňuje i tam, kde mal by príležitosť oboznámiť sa s ním. Troška námahy a myslenia nemôže byť dôvodom. Veď aj Slovák musí sa namáhať, aby dôkladne porozumel češtine a ju úplne ovládal. Tedy vzájomnosť!

Hviezdoslav zakľučuje epilogom pekné dielo:

My vytrváme! Mocne vieri viera
tá v nás a nádej naša nezvädá
vzdor mrazom, sparám; každý čuv sa vzpiera
oproti smrti, každá nálada . . . .

Žiť chceme: a tu vieme že je žitie
blesk umu, ramien rozmach, pospech nôh:
a v tom vy skvúci vzor! — nás obodríte —
Nie, opustiť tých, čo si vážia bytie,
ni človečenstvo nemôž' ani Bôh!

Rozmanité zprávy.

— Slovenský lit. spolok „Národ" vydržiaval dňa 21. apríla mimoriadne valné shromaždenie, na ktorom sa nasledujúci panovia do výboru zvolili: Predseda, p. Jaromír Križko, inžinier. Podpredseda, p. Anton Štefánek, štud. fil. Pokladník, p. Fr. Koch, zeleninár. Knihovník, p. Gustav Čipka, stud. med. Zápisník, p. Ladislav Majbo, obuvník. Výborníci: p. Ján Koch, zeleninár, p. Cyrill Hergotič, mäsiar. Revízori: p. Hanuš Kohoutek, Mag. pharm., p. Pavel Mikulík, krajčír.

— Potešiteľný ruch badať tohoto roku na Slovensku, v usporiadaní lacných predstavení divadelných. Vyniká v tom zvlášte Turč. Sv. Martin, Skalica, Tisovec a Lipt. Sv. Mikuláš. Zo slovenských miest len Martin a Lipt. Sv. Mikuláš majú stále javiská. Všade najväčšou prekážkou pri poriadaní divadel. predstavení je postavenie javiska. Prečo v Mikuláši hrá sa tak zriedka?

— V Pittsburgu Pa. vychodí (6 ráz týždenne) od 25. marca t. r. nový „Slovenský Denník", čím splnila sa túžba mnohých našich bratov zámorských. Predplatné je na rok 5 dollárov.

— Kdežto u nás ešte ani pokus nebol sorganisovať slovenský obchod, v Spojených Štátoch zakladajú si slovenský obchodníci „Jednotu". Dňa 24. marca bola predbežná porada, 28. marca zase ustavujúca schôdza v Pittsburgu. Len v Allegheny County Pa, žije 200—250 slov. obch.

— V „Nár. Nov." od 20. apr. čítame: „Preto tí, čo, naštvaní z Prahy od ľudí nečestných, hyzdili, chceli hyzdiť slovenské meno blbými, zradnými — ismami, zločin páchali na slovenskom mene, na budúcich slovenských cestovateľoch a budúcich cestujúcich skúmateľoch a študentoch. Chvála Bohu, dosiaľ nepoškodí". Písal Svetozár Hurban.

— O prekladoch Tolstého spisov sostavená je v „Slavianskom Vjeku" zajímavá štatistika. Prví upozornili sa Gréci (roku 1870) na diela slávneho ruského spisovateľa. Hneď po nich Slováci r. 1876., potom Srbi a Francúzi r. 1877., Angličani a Maďari r. 1878. Česi r. 1881., Nemci r. 1882., Bulhari r. 1884., Malorusi 1884. atď. Horváti až r. 1887, Poliaci r. 1891. Slovinci r. 1895. — Čo sa týče počtu prekladov, vidíme na prvom mieste Nemcov s 218 prekl., Francúzov so 159, Čechov so 141, Slovákov s 82, Angličanov so 75, Srbov so 69, Bulharov so 66, Španielov s 26, Švedov so 34, atď. Horvátov so 17, Maďarov so 17, Poliakov so 16, Malorusov s 9, Slovincov s 3 atď. — Je už preložený i turečtiny, japončiny, čínštiny, arabštiny, tatarčiny, i židovského jazyka. — Slováci zaujímajú teda dôstojné miesto v kulturnom závodení národov.

— Professor L. Weiner, lektor slovanských jazykov na Harvardskej universite v Amerike požiadal p. P. Rovnianka o spisy Vajanského.

— Novotou je u nás, vypísanie podpory pre študujúcich, peňažným ústavom. Krupinská sporiteľna vypisuje kor. 100: pre študujúceho na obchodnej škole. Prednosť majú krupinčania, potom vôbec z Hontu pochádzajúci. Keby sa taký nenašiel, pridelený bude obnos iste aj inému. Dúfame, ozvú sa aj iné peňažné spolky, veď je nedostatok obchodnej mládeže citeľný.

— Český časopis „Samostatnost" referoval obšírne o našom článku: „Organisácia".

— „Nár. Nov." v čísle od 18. apríla sdelujú, že slovenská národná strana vystúpi činne pri nasledujúcich voľbách (asi v septembri), a postaví i svojich kandidátov.

— V Turci zakladá „Potravné spolky" p. Pavel Meško, zástupca spolku „Hangya" v Pešti, ďakujeme pánu Meškovi zo srdca, že stará sa o biednu Slovač v Turci, národovci ktorých je v Záturčí, v Martine celé desiatky, nemajú na také malichernosti ako sú spolky času!

— „Slovanský Přehled" mal články v čísle 6. a 7. „Alkoholismus na Slovensku" od St. Klímu.

— V Prostějove bude 11. mája 1901 „Slovenský večer". Prednášať budú Salva a Kálal.

— III. Sjazd českých prirodozpytcov a lekárov od 25. do 29. mája 1901 v Prahe. Pre tento sjazd javí sa veľký zájem vo všetkých kruhoch v Čechách na Morave i na Slovensku. Posiaľ prihlásilo sa 600 účastníkov a oznámené je 270 prednášok.

— V Dubrovníku toastoval Vajanský: aj slovenský ľud má svoje more: lásku ku všetkým slovanským národom ... Pyramidální frása, napísaly Rozhledy č. 2.

— Umelecká výstavka v Strážnici vypadla nad očakávanie. Predalo sa mnoho diel. Úprkove „Máky" zakúpil Dr. J. Peka z Brna za 350 zl. Nadaný, mladý maliar V. Jícha predal viacej akvarelov gr. Magnisovi.

— VIII. konvencia „Národ slov. spolku" v Amerike bude sa vydržiavať dňa 3. júna 1901 vo Philadelphii, Pa. Všetky prípisy treba adressovať „National Slavonic Socity" Pittsburg, Pa P. O. B. 130, 614 Grant. Str. U. S. of. Nord Amerika.

— Slovenský lit. spolok „Národ" vo Viedni usporiada v nedeľu dňa 5. mája 1901, v miestnosti spolkovej divadelné predstavenie. Predstaví sa: „Jedenáste prikázanie". Veselohra od J. Šamberka, poslovenčil F. Jesenský. Vstupné pre členov 25 kr. pre nečlenov 35 kr. Po divadle tanečná zábava.

— „Čas" v č. 117. píše o „Nazarénoch". Na uherské Dolní zemi je hodně vyznavačů náboženství nazarenského. Tito vřadí-li je do vojska, většinou odpírají nositi zbraň a bývají proto trestáni vězením dlouholetým. Po uplynutí trestu dávají je opět do kasáren a nutí je nositi zbraň. Nazarén však opět odepře vojenskou poslušnost a čeká jej proto zase víceleté vězení. To opakuje se u mnohých tak dlouho, až následkem nemoci ve vězení ulovené zemrou. Nyní trpí ve vězení segedínském 34 nazarenů za své náboženské přesvědčení. Ředitel onoho vězení, chtěje osud vojáků-nazarenů zlepšiti, zaslal důležité podání uherskému ministru spravedlnosti. Píše

v podání tom, že trest, jenž vyměřen bývá nazarénům, nemá žádaného účinku. Naopak, odsouzení stávají se v očích svých souvěrců mučedlníky, což je pořád nutká, aby opět odepřeli nositi zbraň. Měli by prý trestáni býti vězením státním, neboť nejsou zloději. Ředitel navrhuje, aby nazarénové k takové vojenské službě byli použiti, při které jsou zbraně zbytečny, aby však dvakrát nebo třikrát tak dlouho sloužili, jako voják obyčejný. Nynější stav příčí se prý zájmům státu; systém nynější není racionální a tím méně humánní. Ředitel vězení segedínského zpraven byl o tom, že návrh jeho odevzdán ministru honvédskému, jenž jednati musí též se společným ministrem vojenství dříve, než by v otázce této rozhodoval.

— Niektorým odberateľom »Hlasu« a priateľom práce rozposlala kníhtlačiareň J. Teslíka v Uh. Skalici na dopisniciach nasledujúce otázky:

1. Jaké spolky sú u vás a v okolí (úverkové, potravné, remeselnícke) jako prospievajú, súvaha, počet členov, výbor?

2. čím sa živí ľud, roľníctvom, chovom dobytka, remeslom?

3. ktoré remeslá kvitnú, ktoré klesajú? Prečo?

4. napíšte soznam kresť. slov. remeselníkov, kupcov vo vašej obci?

5. prevádza sa u vás domáci priemysel, výšivky, košíkarstvo, bylinárstvo, drevený priemysel atď?

6. koľko obyvateľov mala vaša obec pri poslednom sčítaní ľudu?

7. sťahuje sa ľud do Ameriky? Prečo? Koľko je už v Amerike od vás?

8. koľko je u vás krčiem a obchodov kresťanských, židovských?

Ct. obecenstvu sdeľujeme, že odpovede dochodia z rozličných strán s materiálom veľmo zajímavým. Na 150 dopisníc prišlo posiaľ už 25 odpovedí. Je to málo, ale predsa niečo. Prosíme všetkých, ktorí dopisnice obdržali, aby nesťažoval si čím skorej odpovedať, poslúžia dobrej veci, ľudu i kraju. Nečinnosť a lieň zabíja u nás každú dobrú snahu. Dúfame, že odpovedia nám všetci. Výsledok nezabudneme sdeliť, keď podarí sa nám aspoň dva tri okresy sostaviť úplne, snáď vydáme ich samostatne.

Školstvo na Slovensku v čísliciach.

(Za rok 1898/9.)

Politika školská a boj o školstvo po spôsobe českom v uzavrenom území, sú u nás neznáme. Námahy jednotlivcov nepodporovaných od spoločnosti bývajú obyčajne bez výsledku preto, že nekonáme sústavne. Nemožno sa teda diviť, že maďarčina hlce školy jednu po druhej a naraz zbadáme, že slovenská reč vyhnatá je úplne nielen z university a stredných škôl, ale i z ľudových a opatrovieň a to štátnych, obecných i cirkevných. Je nevysvetliteľné, prečo tak málo všímame si školstva. Zabúdame, že dobrá škola je základom duševného i hmotného blahobytu národa a dľa toho málo kde badať čo i len snahu, slovenskou *dobrou* školou zabezpečiť rodu svojmu budúcnosť. Sama intelligencia nemá rozhľadu širšieho v pomeroch školských vinou časopisov, z ktorých dosiaľ ani jediný nepriniesol rozhľad o školstve na území Slovenska. A predsa nezbytné je mať obraz toho, čo chceme opravovať.

Pokladám za najdôležitejšie vydobyť národu ľudových škôl, v ktorých sústredňuje sa najviac národa. Tu sa podáva vzdelanosť všeobecná najširším vrstvám, ony sú základom ďalšieho školstva. No nedostačí mať *len* slovenskú školu; jestli v nej vládne duch stredoveký, jestli sa v nej vyučuje predovšetkým náboženstvo na ujmu iných predmetov (ako sme to čítali nedávno v besednici »Nár. Novin«« č. 9. 10. 11 XXXII.), jestli sa učiteľ spokojí, že deti odrapocú úlohy, nenaučia sa ani mysleť, — také ‚školy sú *zlé*. Zároveň je pravda, že intelligencia naša nevie si dosiaľ skutočne vážiť dobrých, paedagogických učiteľov, hoc sú oni bielymi havranami.

Dobrá škola medzi Slovákmi musí mať za vyučovací jazyk *slovenčinu*. Ďalší požiadavok je, aby v nej bol *duch*, bezdušné školy stavajú sa proti kultúre, bo odpudzujú deti od náuk, od vedy, ba i od čítania vôbec. Učiteľ nesmie len na to hľadeť, aby deti v určitom čase shromaždil v škole, tam ich pár hodín držal a potom poslal domov. Učiteľ, ktorý svoje zamestnanie pojíma len sťa remeslo jeho živiace, je nesvedomitý. On si má za povinnosť pokladať vypestovanie nežnej a sdielnej duše detskej, on má byť vrelým skutočným priateľom a vychovávateľom sverených mu detí. Zavrhovať styk s deťmi mimo školy je nerozumné, treba vziať častejšie deti v istých oddeleniach do prírody

a tu na voľnom vzduchu obohacovať ich vedomosti.*) Zvlášte vytýkať možno učiteľom, že neprebúdzajú národné povedomie vo svojich žiakoch, že sa príliš pridŕžajú predpísaných formalismov a predpísanej látky učebnej. Kam chceme takto prijsť? Ako úsilne pracujú učitelia ináč u druhých potlačených národov. — Okrem toho učiteľ má pôsobiť i v kruhu dospelých, či na súkromných či verejných schôdzkach. Prednášať netreba o politike, látky inej je hojne (vysvetlovanie zákonov, prednášky hospodárske, sociálne atď.). Počuť dakedy, že tam a tam prednášal učiteľ? Znám len dva prípady: uč. J. Babka v Sielnici a V. Vraný v Ružomberku (obe obce v Liptove). Takýmto stykom učiteľ stane sa obľúbenejším u obyvateľstva a vstúpi do dôvernejšieho pomeru s ním, ktorý teraz marne hľadáme. Ba keby videli občania, že sa učiteľ o nich skutočne zaujíma, snaď mu i plat povýšia. Nuž miesto zabíjania času, klepov a karát: ta von, medzi ľud, ktorý tak veľmi potrebuje vodcov a nenachádza ich.

Hmotné pomery slovenského učiteľstva sú zvlášte po dedinách žialne. Škoda že nemám dát tejto čiernej stránky Uhorska. Najdeme učiteľov, čo v hotovosti dostanú na rok i len 300 korún, teda *ani 1 korunu denne*, ovšem pritom niečo dreva, strukovatín, obilia a nejakú chatrnú izbietku. V čom to väzí? Ľud a spoločnosť vôbec nechápe ešte vznešenosť škôl, ovšem je to i ťažko pri školách, jaké sú u nás. Ale učitelia neurobili tiež ani kroka, aby svoje postavenie polepšili, nemajú dosiaľ sdruženia stavovského. Bol by už veru čas spojiť sa najlepšie v jeden *ústredný spolok učiteľský*, alebo keby sa to nedalo docieliť, nuž aspoň v katolícky sp. uč. a v evanjelický sp. uč. Účelom jeho bolo by jednak nadvazovanie stykov učiteľstva medzi sebou, ktoré teraz nejestvujú a jednak podporovanie a napomáhanie záujmov triednych. Pri trocha dobrej vôle daly by sa sorganisovať zvlášte cirkevné spolky.**)

Chudoby učiteľstva využíva štát a Femka (»Hornouhorský vzdelávací spolok«, maďarisujúci školstvo) k maďarčeniu detí. Vypisujú totiž odmeny 25, 50, 100 korunové učiteľom, ktorí sa vykážu najväčším úspechom v maďarisácii žiakov. Ačkoľvek nemožno závideť učiteľstvu túto malichernú podporu, predsa ona hodna je opovrhnutia, bo pohnútka k nej je nanajvýš nemravná. Celkom opačného významu mala by pod-

*) Censurou nedávno zastavený ruský časopis „Severný Kurýr" opisuje „májový spolok" v Odesse, utvorený učiteľmi pre deti 8—14-ročné. Účel jeho je chrániť vtáctvo, ohradzovať ovocné sady a vzbudzovať vôbec lásku u detí k živočíšstvu a rastlinstvu. Činné účastenstvo dieťaťa pri ochrane vtákov a rastlín zušlachťuje jeho dušu veľmi úspešne a rychle. Spolky tieto, v miere ako deti rastú, menia svoju formu a charakter, venujúc sa vždy viac a viac mravným a vzdelávacím účelom.

**) Ale naši biskupi! Red.

pora, poskytovaná intelligenciou slovenskou učiteľom, ktorí s dobrým výsledkom mravným účinkujú v škole. Doteraz však táto nemyslela na to a neodmenila ani jedneho učiteľa. Zavádzajme halierové sbierky vo spoločnostiach, sbierajme istý čas a potom venujme obnos ten učiteľom, čo si odmeny zasluhujú. — Femka vyplatila r. 1899. učiteľom 1610 korún odmeny.

Povinnosťou časopisov je, viac sa zaoberať školou, pomerami učiteľskými. Napomínajme cirkve a obce aby si daly záležať na dobrej školskej budove, na jej vystrojení, aby učiteľom dávaly slušný plat. Bieda ženie učiteľov do objatia Femkinho a štátu, tomu treba predchádzať.

Niekde nachádzame učiteľa v nedôstojnom područí kňaza, zvlášte pri školách cirkevných, málo kde pôsobia títo dva v obci jediní intelligenti spolu. Učiteľa považuje kňaz niekde za svojho sluhu, nakladá s ním ani s kostolníkom. To je nemrav. I cirkevný učiteľ má byť samostatným, neobmedzovaným a činnosť oboch má sa vzájomne doplňať v prospech národa. Kňaz môže mnoho vykonať škole a učiteľovi k dobru a má svojho postavenia k tomu i využiť. Nech vymôže mu teda riadny slušný plat, nech stará sa o dobré miestnosti školské a nech nehľadí na učiteľa kaprálskym okom. — Aj slovenská spoločnosť mala by sa viac stýkať s učiteľmi, mala by ich zvať do svojich rodinných kruhov.

Štát zakladá sám školy, z časti ich podporuje, v oboch pádoch je taká škola i učiteľ presiaknutý »ideou maďarského štátu«. Tak sa stará štát o nás a zneužíva peňazí, ktoré sme mu my Slováci odviedli v podobe daní. Za najmenšiu hmotnú podporu alebo výhodu osobuje si právo rozhodovať v najzávažnejších otázkach školy, totiž pri vymenovaní učiteľa a pri určovaní vyučovacieho jazyka. Štátny učiteľ nutne odťahuje sa od ľudu a slovenčiny, školy štátne sú od ľudu odtrhnuté. Učiteľ štátny oblieka sa zároveň do byrokratismu a miesto vychovávateľa je úradným maďarisátorom. Z toho pochodí, že zaujímame stanovisko proti štátnym školám. Často i necharakterní kňazi a učitelia pričinia sa o smaďarčenie školy, alebo o jej poštátnenie, čo rovná sa prvému. Tak sa dobývajú zásluhy. U nás práve za tie najhnusnejšie a najnemravnejšie výčiny ľudia sú ešte odmeňovaní. K tomu všetkému pojí sa i nevšímavosť Slovákov vo všetkom, čo týka sa školstva.

Mnohé obce sú doteraz bez školy čiastočne pre chudobu, čiastočne pre nedbalosť.

Kdežto aspoň v niekoľkých ľudových školách slovenčina je dosiaľ trpená, v stredných školách jej už niet. V Baňsko-bystrickom gymnásiume je ona síce nepovinným predmetom a vyučuje sa na základe

maďarčiny (!), ale spôsob a výsledok prednášania nezasluhuje byť ani pomenovaným. — Slovenské gymnásia vo Veľkej Revúci (Gemer), Turčianskom Sv. Martine a Kláštore p. Zniovom (Turec) vláda pod pláštikom panslavismu r. 1874. jednoducho zavrela a odtedy nemáme strednej školy slovenskej. Čo to znamená pre národ, uhádne každý. Ba i slovenský rozhovor a slovenská modlitba v škole, na ulici, i doma sú prísne zakazované profesormi.

Čo je s peniazmi sosbieranými na gymnásium? Povalujú sa po peňažných ústavoch aby úroky prinášaly! Prečo sa nechávajú na »lepšie« časy? Martinu nepovolila vláda gymnásia, maly oň žiadať uvedomelejšie mestá rad-radom, potom cirkve rad-radom. Chvíľkové prebudenie sa zo spánku nám nepomôže, treba nepretržitého vymáhania školstva slovenského. R. 1899. liptovský seniorálny konvent uzavrel cestou cirkevných vrchností vymáhať povolenie evanj. nižšieho gymnásia v Liptovskom Sv. Mikuláši. Ba utvoril sa i »odbor na pripravenie potrebných prác«. Ako ďaleko postúpily práce? Týmto spôsobom by maly aj iné konventy seniorálne zakročiť, *žiadajme slovenské školy hromadne*, *stále* a nie len každých 20 rokov raz. A čo robí cirkev katolícka?

Roku 1890. znalo v Uhrách čítat a písať 44·46% obyvateľstva (6·742·345), len čítať vedelo 3·58% *ani čítať ani písať nevedelo 51·69%* (pomer ten sa r. 1900 zlepšil na 49·4%). Pri našom biednom školstve *Slováci predsa stoja nad krajinským priemerom* a síce dľa stolíc nasledovne: v Prešporku 70.79%, Gemeru 72·27, Liptove 67·18, Honte 67·57, Zvolene 63·31, Nitre 60·13, Turci 61·70, Tekove 60·32, Abauju 59·32, Novohrade 58·22, Spiši, Orave 53·91, nižší je len v Trenčíne 43·15%, Zemplíne 41·57, Šariši 34·46, Ungu 32·59. Spočítanie ľudu r. 1900 dokáže iste ešte vyšší pomer Slovákov v čítaní a písaní.

Prichodí mi ešte zmieniť sa o *učiteľskom časopise*. Druhý rok vychodí v Martine »Rodina a Škola«, menovaným redaktorom je Svetozár Hurban. Po páde »Domu a Školy« vydávanej Karolom Salvom v Ružomberku, založili učitelia Burian a Zgút, oba v Turci, nový časopis vychovávateľský. Avšak ministerstvo výučby svevoľne zakázalo učiteľom vydávanie vychovávateľského časopisu! Potom prijal jeho redakciu Hurban. Myslím, takticky rozumnejšia bola by voľba iného muža (ohradzujem sa popredku z výtky osobnej, jedná sa mi výhradne o vec), ktorý nie je tak čierno zapísaný u vlády. Pri politických časopisoch je to niečo iného, ale v čele vychovávateľského časopisu má stáť človek, ktorý by ztrhol za sebou celé učiteľstvo, ale nie Hurban, ktorého meno keď číta na obálke neuvedomelý učiteľ, zvlášte štátom a Femkou podporovaný, nuž odhodí časopis nečítaný. Redaktorstvo by

mal prevziať niektorý učiteľ na odpočinku. Obsahom zaostáva »R. a Šk.« ďaleko za »Domom a Školou«.

Pre lepšie porozumenie pomerov školských mám za potrebné znázorniť *počet obyvateľstva v jednotlivých župách*, dľa spočítania ľudu r. 1900. V Abaujskej žije 156.034 ľudí (z toho Slovákov niže $^{1}/_{3}$), Gemerskej 183.450 (Sl. vyše $^{2}/_{5}$) Hontskej 113.866 (Sl. vyše $^{1}/_{2}$), Liptovskej 81.727 (slovenská župa), Nitrianskej 428.612 (Sl. vyše $^{3}/_{4}$), Novohradskej 236.764 (Sl. $^{1}/_{4}$), Oravskej 84.960 (sl. župa), Prešporskej 300.216 (Sl. $^{1}/_{2}$), Spišskej 170.445 (Sl. $^{2}/_{3}$ ostatok Nemci a Malorusi), Šarišskej 173.584 (Sl. vyše $^{3}/_{5}$ ostatok Malorusi), Tekovskej 164.570 (Sl. $^{3}/_{5}$), Trenčianskej 285.829 (sl. župa), Turčianskej 51.097 (Sl. $^{5}/_{6}$ ost. Nemci), Ungskej 151.683 (Sl. skoro $^{1}/_{4}$ ostatok Rusi a Maďari), Zemplínskej 326.082 (Sl. vyše $^{1}/_{3}$ ostatok Malorusi a Maďari), Zvolenskej 123.054 (sl. župa). Kde krem Slovákov nenie uvedený iný národ, ťam pripadá ostatok prevažne na Maďarov.

Detské opatrovne.

R. 1891. prijatý bol snemovňou zákon, nariaďujúci aby v každej obci založila sa detská opatrovňa (kisdedóvó alebo óvoda; ľud ich prekrstil niekde na úvody). Zakladať ich môže podobne ako všetky iné školy: štát, obec, cirkev, spolok, súkromník, konečne i pomocou nejakej základiny je to dovolené. Niektoré podporuje štát. Sú 1) riadne opatrovne, 2) stále utočištia 3) letné utočištia. Vyučovacím jazykom môže byť hocktorý.

Účel detských opatrovieň je, poskytnúť opatery 3—5-ročným deťom tých rodičov, ktorí pri zamestnaní von z domu nemajú ich komu sveriť a prinútení sú zanechať svoje deti bez dohľadu. Ako videť účel ten je veľmi humánny a takých stredísk pre malé deti treba zvlášte po dedinách, kde do poľa ubierajúci sa rodičia často jednoducho zavrú deti do izby, aby sa sami o seba starały. Koľko nešťastí, najmä ohňov zapríčinené bolo týmto spôsobom! V opatrovňach krem toho majú sa deti zábavou, rozprávkami, veršíčkami ponenáhle pripravovať do obecnej školy.

Ale nešťastná »idea maďarského štátu« i tento humánny účel opatrovieň prekrúti a narobí z nich pravých mučiarní pre nemaďarské deti. Zavádza do nich totiž maďarčinu za obcovací jazyk, do čiste inonárodných obcí dáva opatrovníčky rodilé Maďarky,*) ktoré reči

*) Znal som osobne jednu takúto v Liskovej (Liptov). Táto nevedela ani slovíčka slovensky, tak že si v dedine nič nemohla kúpiť a dohovorila sa len s tamejším učiteľom (ktorý je zároveň poštárom). Deti ovšem nenaučila ničomu. Sama sa mi viac ráz sťažovala, čo to za nerozum je od ministerstva výučby, dať ju do obce čisto slovenskej. Na mnohé prosby preložili ju do kraju maďarského a jej miesto zaujala rodená Slovenka, ovšem maďarónka.

deti nerozumejú. Takto začína sa záhuba duše mladej, miesto výchovy už v počiatočnej škole, a trvá až po universitu. V niektorých predsa zachovala sa slovenčina sťa popeluška, inde vyučuje sa maďarsko-slovensky, ale väčšina pripadá na čisto maďarské opatrovne.

Nasledujúci výkaz štatistiky predostre nám obraz opatrovieň na Slovensku.

Stolica	Počet detí opatery potrebovavších (3--5-ročných)	Počet detí, ktorým sa rodinnej op. nedostávalo	Z detí op. potrebovavších chodilo do opatrovieň	Počet opatrovieň		
				riadnych	stálych útočišť	letných útočišť
Abauj	13.016	6.590	2.303	20	—	—
Gemer	10.215	1.133	3.018	13	8	37
Hont	7.093	1.136	1.376	12	—	—
Liptov	4.810	1.924	1.223	10	—	19
Nitra	29.716	5.363	8.542	51	7	87
Novohrad	15.373	1.282	933	10	—	1
Orava	6.266	433	448	4	—	—
Prešporok	22.147	779	4.399	32	1	4
Spiš	11.533	1.693	1.014	12	—	1
Šariš	15.122	275	1.333	16	—	—
Tekov	11.083	1.264	1.231	12	1	—
Trenčín	20.307	16.316	1.459	19	—	—
Turec	3.275	517	253	6	—	—
Ung	11.391	7.019	1.371	18	1	—
Zemplín	21.944	3.083	2.565	26	2	2
Zvolen	9.223	—	1.142	13	1	—
Spolu	212.514	56.088	32.610	274	21	151

Z tých 212.514 detí bolo 106.524 chlapcov a 106.010 dievčať; do opatrovieň chodilo 15.677 chlapcov, 16.933 dievčat. Dievčata chodia teda riadnejšie ako chlapci a to pozorovať i v ostatnej krajine. Malo navštevovať ale nenavštevovalo opatrovne 179.904 detí, ku ktorému číslu prispievajú predovšetkým obce bez opatrovieň.

Deti chodia prevažne do riadnych opatrovieň, tých je i viac. Do stálych útočišť posielali rodičia deti: v Tekovskej 74, Nitrianskej 611, Prešporskej 21, Zvolenskej 57, Gemerskej 521, Ungskej 36, Zemplínskej 83; do letných útočišť: v Liptovskej 760, Novohradskej 35, Nitrianskej 3.348, Prešporskej 371, Gemerskej 1.128, Spišskej 28, Zemplínskej 121 detí.

V Trenčianskej nápadne veľké číslo detí nepožívajúcich rodinnej

opatery vysvetlíme si snadno tým, že mnoho obyvateľstva chodí po svete za robotou (drotári, poľní robotníci). V tomto ohľade Trenčianska stojí na druhom mieste v krajine, prvé prináleží Biharskej (23.459 d.).

V celej krajine bolo detí 3–5-ročných 1.027.299 (na Slovensku z toho $^1/_5$), z tých chodilo do opatrovieň 2,3.877. Bolo: riadnych opatrovieň 1.282, stál. útoč. 223, let. útoč. 986, spolu 2.491, vydržovanie ktorých stálo 2.350.740 k. Počet opatrujúcich činil 2.582 (86 muž. 2.496 žen.), z toho diplomovaných 2.090. Štát založil 349, podporoval 173 (z toho 53 spolkových; Emka a Femka!); právomocenských bolo 14, *obecných* 1360, cirkevných 264 (z toho rim. kat. 171, ev. aug. v. 52, ostatok pripadá na róz. c.), spolkových 204, súkromných 90, základinami udržovaných 37. — Obce zakladajú zväčša len letné útočištia (= 735, stálych útočišť 158, riad. op. 467. — Dľa vyučovacieho jazyka rozpadúvajú sa nasledovne: výhradne maďarských je 2140, maďarsko-inojazykových 249 (z toho *slovensko-maď.* 67, malorus. maď. 4, srb.-horv.-maď. 47, slovinsko maď. 2, rumun. maď. 66, nem. maď. 61, vlašsko maď. 2, nem. vlaš. 1), len *slovenských 10*, srb.-horvatských 2, rumunských 32, nemeckých 57, vlašská 1. R. 1891. založené bolo 700 maďar. 24, nemec., 22 maď. nem., 3 srb., 4 maďar. hor.-srb., 2 maď. vlaš., 1 vlašská a *1 sloven.-maď.* Za obdobie 1891—99 bolo *sloven.-maď. opatrovień*: 1,—, 35, 73, 53, 50, 53, 70, 67., len *slovenských op.* od r. 1893: 1, 17, 32, 29, 33, 31, 10. — R. 1899. boly slovenské op. všetky *obcami* založené, zo slov.-maďarských založil štát 1, *obce 63*, cirkev rim. kat. 1, spolok 1, štát podporoval 1 obecnú. Ako vidieť cirkve sa málo starajú o opatrovne.

Femkine opatrovne čiste maďarské nachodíme: v Bátovciach, Lietave, Nemciach, Dol. Plachtinciach, Štefultove, Hodruši (Hont); v Kráľ. Lehote (Liptov); v Cabaji, Holiči, Klíži, Kovarciach, V. Bieliciach, V. Bošanoch, Nováku, Prievidzi, Senici, Skačanoch, Chtelnici, V. Ripňanoch, Dražoviciach, Bojniciach, Nitre (Nitrianska); v Malinci (Novohrad); v Námestove, Trstenej, Tvrdošíne (Orava); na Novej Bani, Oslanoch, Žarnovici (Tekov); v Bánovciach, Beckove, Kysuckom, N. Meste, Predmieri, Varíne (Trenčianska); v Kláštore p. Zniovom (Turec); v Slovenskej Ľupči, Radvani (Zvolen); *spolu 37.* Klížsku opatrovňu idú zrušiť bo vraj zklamala nádeje v nej skladané a postavia miesto nej novú v Nižnom Kereškíne. Podobne zrušia Novácku opatroveň. Novobaňskú prevzala obec. Na väčšinu prispievajú obce a štát! V opatrovniach Femkiných je asi 2500 slovenských detí.

Ústav pre opatrovníčky je len 1 na Slovensku v Šariši, spolu v krajine ich je 11. Z poslucháčiek vyznalo len 7 slovenčinu za svoj materinský jazyk, nezabúdajúc ovšem pritom na dôkladnosť úradnej štatistiky v tomto smere.

Školy ľudové. Zajímavé buďe, až sa nám dostane objasnenia našich školských pomerov v uplynuvších storočiach. Na tejto stránke kultúrneho života Slovákov začal pracovať Pavel Križko (Slovenské Pohľady r. 1899 a 1900), ktorý na základe kremnického archivu líči nemecké a slovenské školstvo tamejšie. Niet pochybnosti, že i v archívoch iných miest zachovaly sa podobné zprávy, treba ich len vyhľadať a spracovať. V Kremnici r. 1598. vystupuje prvý raz na dejište slovenský učiteľ Štillfried chodcenus. Tam je tiež reč o školách dedín rozsiatych poblíž Kremnice. Vlastne nechcem sa tu rozpisovať o minulosti školstva, ale mám v úmysle znázorniť terajší jeho stav.

Cieľ škôl ľudových je naučiť deti čítať, písať, počítať, v štepiť im základné pojmy, vypestovať v nich smäd na vzdelanosť. Rozoznávame školy obecné (normálky), vyššie ľudové a mešťanské zakladať sa môžu právnymi osobami (viď pri opatrovňách) i pomocou základín. Za vyučovací jazyk pripustený je trebársktorý. Do ľudových škôl povinné sú chodiť deti 6—12 ročné a do opakovacích 13—15 ročné.

Pomery ľudových škôl na Slovensku sú priehľadne znázornené v nasledujúcich tabulkách.

Stolica	Počet škôl			Dľa povahy bolo								
						cirkevných						
	obecných	vyš. ľudových	meštianských	štátnych	obecných	rím. kat.	ev. a. v.	hevl. kal.	gréc. kat.	židov.	súkromných	spolkových
Abauj	269	1	2	21	5	108	12	97	23	—	—	1
Gemer	299	—	7	7	18	94	111	71	3	—	—	—
Hont	180	1	3	8	5	101	52	13	—	2	3	—
Liptov	99	—	3	10	—	59	31	—	—	2	—	—
Nitra	472	1	8	59	23	296	42	4	—	48	9	--
Novohrad	306	—	3	9	11	166	97	4	—	4	1	17
Orava	107	—	2	12	5	77	10	—	—	3	2	—
Prešporok	315	1	12	10	24	215	27	11	—	26	14	1
Spiš	242	—	4	7	14	152	46	—	17	—	1	2
Šáriš	271	—	2	23	2	112	33	—	95	—	1	—
Tekov	206	—	3	13	9	148	3	28	—	7	1	—
Trenčín	378	—	4	44	18	253	36	—	—	21	9	1
Turec	81	—	2	20	4	17	37	—	112	3	2	—
Ung	233	1	1	40	14	35	—	32	160	—	1	—
Zemplín	441	—	2	31	10	117	13	91	—	—	1	1
Zvolen	167	—	4	28	28	67	46	—	—	1	—	1
Spolu	4066	5	62	342	190	2014	596	351	410	117	45	24

Stolica	Počet škôl s vyučovacím jazykom*)							Počet		Počet		
	slovensky	malorusky	maďarsky	nemecky	slovensko-maďarsky	malo-rusko-maďarsky	nemecko-maďarsky	učiteľov	učiteliek	školopovinných detí	školu navštevovavších [1])	posledné v %
Abauj	—	—	257	—	13	—	2	113	66	34.189	30.697 [2])	97.69
Gemer	8	—	202	—	95	—	1	371	28	29.401	27.751	90.39
Hont	11	—	99	—	69	—	5	518	39	19.806	18.572 [3])	95.34
Liptov	38	—	17	—	47	—	—	127	25	14.494	12.125	83.66
Nitra	138	—	237	4	99	—	3	681	119	76.908	72.241	93.93
Novohrad	3	—	230	—	74	—	2	367	57	39.223	33.338	85.00
Orava	55	—	11	—	42	—	1	122	17	14.830	13.277	89.53
Prešporok	33	—	214	—	72	—	9	478	168	61.939	57.550 [4])	95.64
Spiš	14	—	19	1	115	18	79	333	26	32.981	29.289	88.81
Šariš	24	31	74	—	93	51	—	254	54	40.862	29.632	72.52
Tekov	3	—	114	—	83	—	9	226	45	28.116	24.785	88.15
Trenčín	112	—	117	—	153	—	—	432	59	54.234	41.908	77.27
Turec	27	—	24	1	26	—	5	89	32	9.859	7.683	77.93
Ung	—	—	119	—	33	82	1	245	45	29.385	23.915	81.39
Zemplín	7	4	300	—	91	41	—	460	68	59.762	46.270	77.42
Zvolen	45	—	42	—	84	—	—	207	26	24.037	19.079	79.37
Spolu	519	35	2076	6	1189	192	117	4933	874	570.026	788.112	85.81

[1]) V čísle tom zahrnutí sú i žiaci škôl stredných, stred. a nižších kupeckých, i učňovských.
[2]) Bez mesta Košic je číslo 25.43 =86·31%.
[3]) Bez mesta Štiavnice a Belej je číslo 15.93=93·16.
[4]) Bez mesta Prešporku je číslo 48.730—91·82.

Ako sme videli pri opatrovňach, tak i pri ľudových školách štát na úkor nemaďarských národov všade natíska maďarčinu. Pracuje teda vlastne proti vlastným daňujúcim občanom ovšem nemaďarským a tí to trpia bez protestu.

Školopovinných detí napočítalo sa 286.039 chlapcov, 283.987 dievčat, spolu 570.026, z tých skutočne navštevovalo školu 488.112 detí. Žiakov 6—12-ročných napočítalo sa 199.246 žiačok 198.916 (spolu 398.162), 13—14-ročných žiakov 16.793 žiačok 85,071 (spolu 171.864). Dľa stupňa škôl prirodzene najviac ich bolo obecných, potom mešťanských a konečne vyšších ľudových. Prevažnú časť tvoria školy so žiactvom miešaným kde sú (chlapci s dievčatmi spoločne), čiste dievčacích je viac (184), než čiste chlapeckých (149). Dľa povahy najviac ľudových škôl má vo svojej správe cirkev rim. kat. (2014), potom nasleduje cirkev evanj. a. v. (596), cirkev gréc. kat. (410), c. helv. a kalv. (351), štát (342), obce (190), cirkev židovská (117), súkromníci (45), spolky (24). Spolkových je najviac v Novohrade.

Vyučovacím jazykom je *slovenčina v 518.*, *slovenčina s maď. r.* v *1189*,*) maďarčina v 2076, maloruština v 35, nemčina v 6, nem. s maď. v 117 **) maloruš. s maď. v 193. Porovnajúc tieto číslice s rokom 1897/8. vidíme, že ubudlo škôl s maď. vyuč. j. o 3, *so slovenským o 18.*, s nem. o 1, s rus. o 10, a pribudlo *slov.-maď. o 24*, rus. maď. o 35, nezmenené ostaly nem. maď. — Číslice tie tiež nás poučujú, že na západnom Slovensku je viac škôl než na východnom, že na západnom Slovensku je toľko čisto slovenských škôl ľudových, čo na východe sloven.-maď., že na východe tvoria čiste slov. školy $^1/_8$ všetkých, kdežto na západe $^1/_5$. Na západe prevládajú z cirkevných rim. katolícke, evanjelické a. v., na východe ale rim. katolícke, grécko-katolícke a kalvinsko-helvétske.

Jednotlivé ľudové školy bez mešťanských, sú zčiastky nedelené viactriedné s jedným učiteľom (3295), a zčiastky viactriedne delené s viacerými učiteľmi (771), prvých je viac. Podľa zákona maly by byť všade 5—6 triedné obecné školy, ale len $^3/_4$ škôl (2921) má toľko

*) V ostatnej krajine nachodíme ľudových škôl so slov. vyuč. jazykom: v Báčke 12 (roku 1897/8 — 12), Srieme 3 (3), Zilahskej 2 (2), Torontále 1 (1), krem tých bolo roku 1897/8 ešte v Čanádskej 6. — So slov. maď. v. j.: v Ostrihomskej 6 (7), Bielej 3 (2), Komárňanskej 4 (5), Báčke 2 (2), Peštskej 25 (25), Békéšskej 30 (32), Aradskej 2 (2), Čanádskej 5 (—), Temešskej 2 (2), Torontálskej 5 (5). V Čanádskej všetkých 6 slovenských škôl pomaďarčily za rok, 5 na miešané a 1 na čiste maďarskú. — R. 1897/8. bolo v Uhrách česko-maďarských škôl 6 obecných 1 katolícka.

**) V krajoch slovenských sú nem.-maď. školy skoro výhradne židovské, nezabúdajúc ovšem na spišských Nemcov.

tried. Z posledných je delených s viac učiteľmi 699, nedelených s jedným učiteľom 2222. Okrem toho nachodíme pri 3449 školách opakovacie všeobecné a pri 278 šk. opakovacie hospodárskeho rázu. Posledných najmenej je v Tekovskej (7), Liptovskej a Prešporskej a Zemplínskej (po 5), Gemerskej (3), Spišskej (2); vo Zvolenskej niet ani jednej.

Štátnych škôl ľudových na Slovensku bolo 323 v 289 obciach, so 40.085 žiakmi. Z tých, — nakoľko možno veriť úradnej štatistike, — *slovenčinu priznalo za materinskú reč 26,844 žiakov,**) maďarčinu 8585, nemčinu 3785, maloruštinu 772, ostatok tvoria iní. — Celkový náklad na tieto školy obnášal *938.992* korún.

V krajine vôbec (bez Horvatska a Slavonie) napočítalo sa r. 1899

	školopovinných detí		*s toho chodilo do školy*	
maďarských	1.505.329	= 51.67%	1.276.710	= 84.18%
nemeckých	341.116	= 11.71	314.434	= 92.18
slovenských	356.484	= 12.23	306.657	= 86.18
rumunských	486.059	= 16.68	296.770	= 61.06
srbských	81.565	= 2.80	62.642	= 76.80
horvátskych	42.363	= 1.45	34.714	= 81.94
maloruskych	90.408	= 3.10	54.262	= 60.02
iných	10.350	= 0.36	9.833	= 95.00
spolu	2.913.674	= 100 %	2.356.022	= 80.86%

Keď i výkaz dľa národnosti nezodpovedá celkom pravde bo za Maďarov a Nemcov prihlasujú i nepatriaci k tým národom, približný pojem si predsa môžeme utvoriť o školských pomeroch jednotlivých národov. Najviac školopovinných detí je maďarských, potom prijdu Rumuni, *Slováci*, Nemci, Srbo-Horváti, Rusíni a iní. Pomer procentový, detí školu skutočne navštevujúcich poskytne nám iný obraz, Nemci sú prví, potom sú na rade *Slováci*, Maďari, Srbo-Horváti, Rumuni a konečne Rusíni. My teda prekročujeme priemer krajinský (80.86%) o *5.32*%, kdežto Maďari len o 3.32%. V počte žiakov maďarských a nemeckých je 112.110 Židov (4.98% žiactva), tak že skoro o $2^1/_2$ % klesne číslo percentové oboch tých národov. — Dľa náboženstva najhojnejšie navštevujú školu evanjelici a. v. (92.73%), potom katolíci (86.60), židia (84.13), helvéti (83.32), kalvíni (82.78), grécko východní (66.14), grécko-katolícki (62.11). — Len 93.81% žiakov malo potrebné učebné knihy.

*) V ostatných župách: v Bielej 71, Peštskej 312 (v Peštbudíne len 4!), Biharskej 8, Marmarošskej 93, Sabolčskej 5, Zilahskej 2, Aradskej 94, Čanádskej 63, Krašov-Severínskej 54, Temešskej 118, Torontálskej 378, Háromséckej 2, Huňadskej 29, spolu v celej krajine 30.978.

Štátne ľudové školy navštevovalo Slovákov:

r. 1896	16.687	=	13.73%	
1897	22.511	=	15.12	
1898	25.673	=	14.77	
1899	30.978	=	15.57	žiactva.

Percentuálne zvýšil sa počet žiakov vo štát. ľud. školách od r. 1896.: *Slovákov* o 1.84%, Rumunov o 0.92, Maďarov o 0.89, Srbov o 0.11, Horvátov o 0.08; klesol u Nemcov o 1.14%, u Rusínov o 0.88, u iných o 1.87.

Ačkoľvek i na *mešťanských školách* malo by sa dľa zákona vyučovať slovensky, predsa niet ani jednej mešť. školy, kde by sa tým zákonom riadili.

Učiteľské ústavy nachodíme *pre mužských* v Tekove, Honte, Novohrade, Prešporku, Turci, Abaujskej, Ungskej, Zemplínskej po 1., v Šarišskej a Spišskej po 2., *pre ženské* v Prešporskej 3., Abaujskej 1. Ony zakladajú sa vždy v neuvedomelých slovenských mestách, aby budúcich vychovávateľov národa nemôhol ovievať občerstvujúci vánok národný. I tu je slovenčina úplne vyhnatá a tak si vysvetlíme ten nenormálny stav, že i medzi národne uvedomelými učiteľmi najde sa málo takých, čo isto ovládajú pravopis slovenský a skoro všetci vyučujú deti nie v spisovnom jazyku, ale vo svojom nárečí. To platí zvlášte o východnom a západnom Slovensku.*) Literatúru slovenskú ani nespomeniem. Učiteľské ústavy nestoja na stupni svojej doby, sú to stredné školy, v ktorých hlavný zástoj hrá pomaďarčenie poslucháčov a zhnusenie vlastného rodu i jazyka. Dľa toho je i väčšina učiteľstva.**)

Na učiteľských ústavoch v Uhrách prihlásilo poslucháčov a poslucháčiek za svoju materinskú reč:

maďarčinu***)	4979	=	70.18%
nemčinu***)	801	=	11.29
slovenčinu	221	=	3.11
rumunštinu	669	=	9.43
maloruštinu	97	=	1.36
horvátštinu	29	=	0.41
srbštinu	280	=	3.95
inú	29	=	0.37
spolu	7095		100.00%

*) Menej o západnom slovensku.

**) Podrobný rozbor pomerov učiteľstva by sme veľmi potrebovali, prosíme mladších učiteľov, aby nám o tom zaslali článok. *Redakcia.*

***) V tých číslach zahrnuté je 387 Židov.

Z 221 slovenčinu vyznavších za materinský jazyk bolo 181 mužských (tvorili 4.39% z poslucháčov) a 40 ženských (tvorily 1.35% z poslucháčiek).

Bez diplomu bolo učiteľov: v Trenčíne 162, Abauju 124, Šariši 95, Zemplíne 89, Novohrade 77, Prešporku 58, Gemeri 56, Spiši a Zvolene po 54, Orave 44, Tekove 37, Liptove 29, Ungu 28, Nitre 21, Turci 18, spolu 946. Všetkých dohromady bolo učiteľov na Slovensku 5809, v celej krajine 27.957, z týchto 2417 (8.65%) nemalo diplomu. Maďarský jazyk uznalo za svoj materínsky 18.719 učiteľov, z inorečových 7.373 (79.81%) vedelo dokonale maďarsky, 1364 (14.77) nedokonale, vôbec nevedelo 501 (5.42).

V 1815 školách (v Uhrách) nevyučovala sa maďarčina s dobrým prospechom.

Stredné školy.

Tieto rozpadávajú sa v gymnásia, reálky a školy odborné. Preberieme každé osobitne.

Župa	Počet					Počet žiactva				
	gymnásií	reálok	hospod. škôl	priemysl. škôl	obchod. škôl	v gymnásiách	v reálkach	v hosp. školách	v priem. škol.	v obch. školách
Abauj	1	1	2	10	3	472	304	126	1334	194
Gemer	3	—	1	13	4	471	—	23	905	140
Hont	2	—	1	5	—	480	—	93	437	—
Liptov	1	—	1	2	—	270	—	57	291	—
Nitra	4	1	—	16	1	995	141	—	1530	69
Novohrad	1	—	1	9	1	390	—	7	837	28
Orava	1	—	—	1	1	128	—	—	31	56
Prešporok	4	1	1	9	3	1491	440	19	1179	186
Tekov	1	1	—	5	1	268	282	—	452	43
Trenčín	2	—	—	10	—	511	—	—	777	—
Turec	—	—	—	3	1	—	—	—	203	111
Spiš	4	1	—	9	2	982	220	—	914	168
Šáriš	4	—	—	3	1	937	—	—	571	56
Ung	1	1	—	2	1	579	71	—	345	74
Zemplín	2	—	1	10	1	867	—	14	1177	159
Zvolen	2	—	—	3	1	530	—	—	536	31
Spolu	33	6	8	108	18	9462	1468	339	12374	1615

Poznámka. V Abaujskej pripáda z toho na Košice 1 gymnásium, 1 reálka, 7 priem. a obchod. škôl (v posledných 1054 žiakov), v Hontianskej na Baň.-Štiavnicu a Belú 2 gymn., 2 priem. a obchod školy (v posledných 243 ž.), v Prešporskej na mesto Prešporok 2 gymn. 1 reálka., 5 priem. a obchod. (v posled. 166 ž.). V číslach obchod. a priemyselných škôl sú zahrnuté i učňovské školy, (trebárs ony nepatria medzi stredné školy).

Okrem stolice turčianskej nachodíme v ostatných župách aspoň po *1 gymnásiu*, *reálka* je iba v Abaujskej, Nitrianskej, Prešporskej, Tekovskej, Spišskej a Ungskej. Gymnásii spolu je 33, reálok 6. Ony vydržujú sa čiastočne obcami, čiastočne cirkvami alebo štátom, štát niektoré podporuje. Katolícke podliehajú všetky priamo štátu, z evanjelických ani jediné. Cirkev katolícka nemá ani jednej reálky v celej krajine. Máme nižsie 4 triedy gymn. a reálky, tiež vyššie 8 triedne gymn. a 7 tr. reálky.

Slovensky nevyučuje sa vôbec ani na jedinom gymnásiume alebo reálke, akoby medzi 10.920 žiakmi iný národ nebol zastúpení len čiri Maďari! Na *b. bystrickom gymnásiume* vyučujú slovenčinu čo nepovinný predmet na základe maďarčiny, to však je cele bezvýznamné, bo ešte i pri tejto hodine vštepuje sa žiakom iba nenávisť proti všetkému, čo sluje slovenským. Tu tiež jestvuje Čulenovská základina, blahej pamäti Čulenom zanechaná, aby *v slovenčine* najpilnejší žiaci odmeňovaní boli jej úrokami. A proti zákonu terajšia správa gymnasia vypláca ňou odmeny za pokrok v *maďarčine*, a jestli sa zatúla na gymnasium toto nejaký rodilý Maďar, obdrží on úroky slovenskej základiny.

Zopakujme si na krátko niečo z dejín. R. 1803. vznikol v Prešporku ústav »Institutum linguae et literaturae slavicae« a zanedlho potom povstala *katedra slovenskej reči a literatúry* na tamejšom evanjelickom lyceu. Tu prvý vykladal o literatúre československej Juraj Palkovič. Jeho prednášky nevyhovovaly mládeži a preto niektorí z nich (Samo Chalúpka, S. Godra, Karol Štúr, Daniel Lichard, Caltík, Holko, Babylon, Klimáček) založili r. 1828. t. zv. »jednotu literárnu«, vedenia ktorej ujal sa za krátku dobu na ústav zavítavší Ľudovít Štúr, on pozdejšie prevzal i výučbu na »Ústave pre československú reč a literatúru«. Tým, čim je slnce pre prírodu, bol Ľ. Štúr pre národný cit mládeže študovavšej v dobe tej na prešp. lyceu. Možno povedať, to bol najkrajší čas slovenčiny v škole doteraz. Ústav sa vzmáhal, kvitol, mládeže pribývalo, uspalé povedomie národné sa prebúdzalo. Tento pekný príklad primal mládež založiť podobné spolky v Prešove, Levoči, Kežmarku a všetky štyri stály v úzkom spojení medzi sebou dopisovaním. Ale nemalo to dlho trvať. Desať rokov po založení jednoty prišiel jej zákaz z Budína a podobne padly i ostatné tri ústavy. Keď sa mládež nemohla viac podľa svojej vôle vzdelávať v jednote,

preniesla sa duševná výhňa na Ústav pre československú reč a literatúru, kde Palkovič učil i s Ľ. Štúrom. Posledného zamilovaný predmet bol dejepis a literatúry slovanské. Činnosť Štúrova sa tu ešte zväčšila. Hodiny podelily sa na praktické a teoretické; okrem prednášok všeobecných ustálené boly hodiny pre rečnenie s prípravou a bez nej, pre spev atď. Debaty živé činily prednášky zaujímavejšími.

Prešporský »ústav« jagal sa r. 1842—3 na vrchole svojej slávy. A práve preto prebúdzajúci sa divý maďarismus nemôhol ho trpeť ďalej, po mnohých vyšetrovaniach Ľudovíta Štúra pozbavili r. 1844. professorátu. Keď ani prostesty mládeže neprospely nič a Štúr musel sa vzdialiť, ona zanechala v rozhorčení tiež ústav, presídliac sa hlavne do Prešova a Levoče. V tej dobe v Levoči bol Ján Francisci-Rymavský vodcom mládeže, ktorá čule pracovala v sloven. ústave tamejšieho evanj. lycea. Po roku však i nad týmto ústavom vyriekla sa kliatba, čím mládež pobádaná bola založiť si súkromnu jednotu nazvanú »Bratstvom«, ktorá už v rokoch povstania zaniká.*)

R. 1861. námestná rada spravujúca krajinu vyžiadala si mienku profesorských sborov stredných škôl, ktorú reč považujú za vhodnú pre vyučovanie. Gymnasií bolo vtedy 48, z tých 42 vyslovilo sa za maďarčinu, proti maď. reči 6, a síce v Prešporku, Levoči, Baňskej Štiavnici, Beléneši (Rumuni), Budíne a Skalici. Príčina vystúpenia profesorov menovaných ústavov proti maďarčine zakladala sa hlavne na neznalosti toho jazyka. Štatistika úradná už tehdy vykazovala z pomedzi 9077 žiakov len 34% Nemaďarov! Dľa toho ustálila potom námestná rada maďarčinu za vyučovací jazyk vo všetkých stredných školách. Tomu nariadeniu vzoprel sa však biskup Moyses, v biskupstve ktorého nachádzalo sa baň.-bystrické gymnásium. Prípis jeho vyznel namarno, Maďari boli už u vesla. Až r. 1863 podarilo sa tomuto šľachetnému slovenskému biskupovi získať a dostať na jeho gymnasium Loosa, bratov Čiernych, Cebecauera, Mráza, Červeňa, Štefana a Martina Čulena, ktorý bol jeho riaditeľom. Slovenčina nebola síce výlučne vyučovacou rečou na tomto gymnásiume, ale mala aspoň rovné právo s nemčinou a maďarčinou. Tento útulok slovenského jazyka však tiež netrval dlho. R. 1866. Maďari rozsadili celý b.-bystrický sbor profesorov, Čulen musel ísť do Levoče a po roku dali ho do výslužby, tak znemožniac mu ďalšiu prácu v žiactve. Po tomto aj bystrické gymnasium premenilo sa úplne na maďarisačný ústav.

Slováci vtedy mali len jediné svoje gymnásium veľkorevúcke, ktoré bolo evanjelické a chránené autonomiou. A preto r. 1867. uza-

*) Jaroslav Vlček: Literatúra na Slovensku.

vrelo sa na seniorálnom konvente v Turč. Sv. Martine započať pracovať na autonomnom evanj. gymnásiume druhom a o rok neskoršie nastal pohyb i medzi slovenskými katolíkmi cieľom založenia samoprávneho kat. gymnasia v Kláštore p/Zniovom. Posledné uskutočnilo sa r. 1869., za riaditeľa povolaný bol Čulen.

Kultúrne snahy Slovákov nechcela však uznať maďarská vláda a spoločnosť a zvlášte urputnými ich nepriateľmi bolo maďarónske úradníctvo spolu s odrodilým zemianstvom! Tuhý pohon na všetko slovenské zostril sa ešte značnejšie v rokoch sedemdesiatych. R. 1874. vyzvala zvolenská stolica ministerstvo, aby slovenské gymnasia sa zrušily, bo sú panslávske. Minister žiadosti ochotne vyhovel, určil inkvisítorov, pre kláštorské gymnásium Bartoňa, pre revúcke superintendenta Czékusa, pre martinské superintendenta Gedulyho. A toho istého roku minister Trefort dal zavreť 25. augusta revúcke, 4. septembra kláštorské a 30. januára nasl. roku martinské gymnasium. Vyšetrenia síce nevyniesly nič protištátneho na denné svetlo, ale *slovenské* ústavy vzdelávacie musely padnúť.

Avšak slovenčina bola ešte niekde ukrytá a síce na semeništiach v Pešťbudíne, Ostrihome, Nitre, Baňskej Bystrici, kde jestvovaly spolky pre vzdelávanie sa v slovenčine. No kňazstvo, zvlášte vysoké, zachvátené tiež mániou maďarisácie učinilo konec za pár rokov aj týmto útulkom slovenského jazyka. Prvý spolok padol v Peštbudíne (1874) a potom radom ostatné; nielen učiť sa zakázané bolo klerikom po slovensky, ale i hovoriť medzi sebou. To trvá dosiaľ!

A keď na vzdor týmto barbarským zločinom vždy ešte našli sa jednotlivci uprostried žiactva, ktorí chceli sa vzdelávať v materinskom jazyku aspoň súkromne, nuž terrorismus maďarský šiel tak ďaleko, že i v radách týchto hľadal si svoje obete, zatvárajúc pred nimi brány školské. Vo viac vrhy povyhadzovali slovenských uvedomelých študentov z Prešporka, Kežmarku, Prešova, Baňskej Bystrice, Levoče, kláštorskej a lučeneckej präparandie, v poslednom čase pridružily sa k týmto Ružomberok, Turč. Sv. Martin (mešť. škola) a prešovský evanj. teologický ústav. ***Počet pre svoju národnosť zo škôl vyhodených Slovákov možno odhadnúť na 60.*** Ale i mnohí roduverní klerici opustiť museli ústavy v Nitre, Pešťbudíne a B. Bystrici a Ostrihome.*)

To sú v krátkosti dejiny, akým spôsobom vyhnatá bola slovenčina zo stredných škôl.

Vráťme sa k prítomnosti. Ako som už spomenul, Maďari nespokoja sa vytvorením jazyka slovenského ako reči vyučovacej a prena-

*) Dľa článku „Prenasledovanie Slovákov“ od A. B., uverejneného v kalendáre „Jednota“ na r. 1900. Rovnianek, Bielek, Vlošák. Red.

sledovaním mládeže vzdelávajúcej sa v materštine, ale zakazujú žiakom i slovensky hovoriť v škole aj na ulici, (v niektorých triedach bývajú vymenovaní k dozoru nad tým jednotliví žiaci), zakazujú im modliť sa po slovensky v kostole i doma (Ružomberok), pri spovedi musia tiež len maďarsky obcovať. Tak vyzerá tá maďarská »kultúra«, o ktorej zlopovestný Beksics v spise »A román kérdés« *) napísal: »Maďarský národ má kvetúcu literatúru a celým vzdelaným svetom uznané umenie. Náš národ je v kultúre už rovnocenným členom západných národov« (str. 165). O špecielne maďarskej kultúre škoda reči tratiť, bohom maďarským je výhradne *maďarčina* všetko dláviaca, ktorej sa oni všetci klaňajú a chcú, aby tak činily aj iné národy. Avšak väz tých ostáva vzpriameným. »Kultúra maďarská« stavá sa len do cesty kultúre skutočnej, bo bráni, aby nemaďarské národy braly sa za osvetou. V tom spočíva briech a nemravnosť maďarisácie.

Následkom takých pomerov, národu nášmu dostáva sa málo opravdových učiteľov a opravdových kňazov. Oni, zanechajúc präparandie a semeništia, vysielaní sú medzi ľud s tou čo možno najmenšou znalosťou slovenského jazyka, aby boli nositeľmi maďarismu. Úkolom tým postavení sú ovšem zcela zrejme proti ľudu a tento to cítiac, tiež odťahuje sa od nich.

Rumuni, Srbi a Nemci v Uhrách majú dosiaľ svoje školy stredné.**) Na gymnásiach v Belénoši (cirkevné, podlieha dozoru a vedeniu štátu), Nasóde (vydržované základinou, podlieha tiež štátu), Brašove, (autonomné, patrí pravoslávnej cirkvi) Bráde, (autonom. patrí prav. cirkvi) a na reálke v Brašove (pravoslávna) vyučuje sa len ***rumunsky***, na gymnásiu v Blážovciach (Balázsfalva, pravoslávne pod. doz. štátu), rumunsko-maďarsky; — v Novom Sade (Ujvidék) je autonomné, pravoslávne gymnasium *srbské*; — evanj. a. v. autonomné ***nemecké*** gymnásia nachodíme v Bystrici (Beszterczе), Brašove, Medeši, Sibíne (Nagy Szeben), Šegešváre, Saskom Régene a Saskom Šebeši (všetky v Sedmohradsku), ev. a. v. autonomné reálky nemecké sú v Sibíne a Ober Schützen, evanj. a. v. maďarsko-nemecké gymnásium je v Ober Schützen a reálka v Brašove. Na gymn. a reálkach čiste rumunských bolo 1257 žiakov, z toho 1238 vyznalo rumunštinu za svoj materinský jazyk, na čiste nemeckých bolo 1913 žiakov, z ktorých 1466 vyznalo nemčinu za svoj materinský jazyk, na srbskom gymnásiume bolo 396 žiakov, z toho 389 Srbov; na gymnásiume rumunsko-maďarskom bolo 311 žiakov, z toho 266 Rumunov, na gym. maďarsko-nemeckom bolo 156 žiakov, z toho Nemcov 55, na reálke 72 žiakov, z toho 38 Nemcov.

---

*) Rumunská otázka. Red.

**) Židia v Liptov. Sv. Mikuláši požiadali o povolenie židovského gymnásia a minister prejavil najväčšiu ochotu im ho povoliť. Nám nie!

V celej krajine bolo dľa materinskej reči (nezabúdajúc, že je to úradná štatistika) žiakov: Maďarov 42.716=75.86%, Nemcov 6.965=12.34%, Rumunov 3.365=5.96%, *Slovákov 1.852=3.28%*, Horvátov a Srbov 1.198=2.13%, Rusínov 90=0.16, iných 225=0.45, spolu všetkých 56.441, z toho ženských 232. Medzi tymi 56.441 je však 22.64% Židov, ktorí zväčšujú počet Maďarov a Nemcov, takže keď rozdelíme počet Židov a odpočítame ich od spomenutých, ostane Maďarov len 56.77% (a v tom je ešte koľko iných národov zvlášte Slovákov!) a Nemcov 8.61%. Do povahy berúc, že Nemci v Uhrách ani z ďaleka nebývajú tak kompaktne ako my, *patrilo by nám vlastne prinajmenej 6 vyšších gymnásií a 2 vyššie reálky čiste slovenské*, počítajúc totiž na jednu školu asi 240 žiakov.*)

Pri Slovákoch a Nemcoch badať vzhľadom k r. 1891. ponenáhle klesnutie návštevy gymnásií a stúpnutie návštevy reálok, pri Rumunoch a Horvátoch, Srboch klesnutie návštevy oboch stredných škôl; u Rusínov klesnutie návštevy gymnásií, stálosť návštevy reálok a u Maďarov, to sa rozumie, postup pri oboch stredných školách.

Zajímavý je tiež pomer žiactva str. škôl dľa náboženstva. Tak pripadá na r. katolíkov 43,10% (v krajine vôbec tvoria 47.93), židov 22.64 (4.67), kalvinov 14.30 (14.59), evanjelikov a. v. 9.89 (7.78), grecko-východných 5.04 (13.62), grécko-katolíkov 4.20 (10.94), unitárov 0.78 (0.41). Ako vidieť, židia vynikajú nepomerne nad druhé náboženstva.

Rodičia žiakov stredoškolských podľa zamestnania trieďa sa nasledovne: najviac bolo zemedeľcov (10.322), priemyselníkov (10.003), potom nasledujú lekári, pravotári, farári a pod. (9.129), obchodníci (8.247), verejný úradníci (8.180), súkromí úradníci (3.681), súkromníci alebo z dôchodu žijúci (3.541), osobné služby konajúci (2.845), vojaci (513).

Nápadne nízky počet Slovákov (3.28%), na stredných školách je až smiešny, považime-li, že sčítanie ľudu r. 1890.**) vykázalo 1.896.665 =12.51% Slovákov v krajine (s Horv. a Slav. 1.910.279). Na ľudových školách vykazuje Slovákov — ovšem úradná štatistika nespoľahlivá — 12.23% školopovinných (z toho 86.02% chodilo), na stredných školách už len 3.28% žiakov. V gymnásiach a reálkach na Slovensku bolo súhrnne žiakov 10.920 (spolu v Uhrách 56.441) a v celej krajine našlo by sa len 1.852 slovenských žiakov?! Nemožnosť toho je očividomá.

*) Slovákov bolo na gymnásiach r. 1891—95 (priemer) 3.93% odvtedy 3.49, 3.43, 3.68, 3.66, na reálkach 1.23%. 1.22, 1.03, 1.28, 1.43

**) R. 1880. Slovákov bolo 13.49%=1.855,451, s Horv. a Slav. 1.864.529.

Starostlivosť vlády o roľníctvo, ktoré tvorí 59.24% obyvateľstva v krajine, dokazuje jasne tá okolnosť, že je spolu len 54 ***hospodárskych škôl***, z čoho len 8 pripadá na Slovensko.

V Baňskej Štiavnici je lesnícka akademia (založ. r. 1808), v Košiciach hospodársky ústav, v Rimavskej Sobote roľnícka šk., v Prešporku vinársko-zahradnícka šk., v Tarcale (Zempl.) vinoúrska škola, v Košiciach vodárska šk. v Hrádku (Liptov) polesnícka šk. ***Slovenský roľnícky ľud nemá ani jedinej čo len aspoň najnižšej, alebo zimnej roľníckej školy***, ký div potom, že uteká za more, neznajúc sa tu uživiť.

Na lesníckej akademii priznalo slovenčinu za svoju materinskú reč 8 poslucháčov, v roľníckych školách 17, vo vinárskych šk. 2, v mliekárskych šk. 3, v polesníckej šk. 17, všetkých spolu bolo teda 47, čo sa rovná 2.24% žiactva hospod. škôl v Uhrách vôbec. Na ostatné národy pripadá 84.55% na Maď., 9.41 na Nem., 2.33 na Rum., 0.52 na Rusínov, 0.90 na Horv. Srb. 0.05 na iných, z toho je však Židov 10.55%, (na vyšších hosp. šk. tvoria Židia 22.27%).

Pomery *školstva obchodného a priemyslového* znázorní nám nasl. tabulka.

Župa	Počet												
	priem. škôl			obchod. škôl			žiactva v						
	vyšších	nižších rukodiel. pre ženské	učňovských	vyšších	naukb. pre ž.	učňovských	vyš. priem. šk.	nižších rukodiel. a priem. šk. pre žen.	priem. učňovských školách	vyš. obchod. šk.	naukob. pre žen.	obch. učňov. šk.
Abauj	1	2	7	1	1	1	91	49	1194	75	21	98
Gemer	—	—	13	1	—	3	—	—	905	97	—	43
Hont	—	2	3	—	—	—	—	81	367	—	—	—
Liptov	—	—	2	—	—	—	—	—	291	—	—	—
Nitra	—	4	12	—	—	1	—	100	1430	—	—	69
Novohrad	—	—	7	—	—	1	—	—	837	—	—	28
Orava	—	—	1	1	—	—	—	—	31	56	—	—
Prešporok	—	1	8	1	1	1	—	30	2060	238	34	214
Tekov	—	1	4	—	—	1	—	35	452	—	—	43
Trenčín	—	2	8	—	—	—	—	35	742	—	—	—
Turec	—	1	2	1	—	—	—	23	180	111	—	—
Spiš	—	2	7	1	—	1	—	84	830	144	—	24
Šáriš	—	—	3	—	—	1	—	—	571	—	—	56
Ung	—	1	1	—	—	1	—	15	330	—	—	74
Zemplín	—	2	8	1	—	1	—	37	1140	100	—	59
Zvolen	—	—	3	—	—	1	—	—	536	—	—	31
Spolu	1	18	89	7	2	13	91	489	11885	821	55	739

Netreba snáď ani pripomenúť, že slovensky nevyučuje sa v hospodárskych školách.

Priemyslom zaoberá sa v krajine 12.94% obyvateľstva. Súhrnne bolo na Slovensku *vyšších priemysl. škôl* 1. (Košice), v krajine spolu 3, odborných škôl, ako i dielní učebných 18, v krajine spolu 57. K týmto patria: v Ungváre *škola pre priem. hlinený*, v Kežmarku, Prešporku a Košiciach *tkalcovské šk.*, v Humennom (Zempl.) *drevárska šk.*, v Skalici a Holiči šk. *pre ženský priemysel*, v Kremnici *čipkárska šk.* spojená s odbormi na Starých Horách a Piargu (Zvolenská), *košikárske školy* na Beluši (Trenč.), v Tokaji (Zempl.) a Rudnom (Nitr.), *šk. pre hračkársky priemysel* v Chvojnici (Nitr.), *pletáreň* v Baňskej Štiavnici, *struhárska šk.* spojená s vyššou ľudovou šk. v Uhrovci (Nitr.), spojená s učiteľským ústavom v Kláštore p/Zniovom (Turč.), *zimný kurs* pre staviteľských remeselníkov v Košiciach. U nás je pekne vyvinutý priemysel koželužnícky a niet predsa odbornej školy*) a bola by veľmi treba. Stredných priemysl. škôl všeobecných niet vôbec v Uhrách!

Učňovských škôl priemyslových bolo 89, v krajine spolu 466, z tých 366 obecných. I v týchto sa maďarčí parou.

Na vyšších priem. šk. bolo 4.0 poslucháčov, z týchto *6 Slovákov*, 379 Maďarov, 32 Nemcov, 3 iní, medzi Maď. a Nem. je započítané 124 Židov. V odborných šk. bolo žiakov 3.856, z toho *169 Slovákov*, 2,530 Maďarov, 344 Nemcov, 20 Rumunov, 3 Rusíni, 8 Horv. Srbov, 14 iných, k Maď. a Nem. pripočítali 406 Židov. V učňovských šk. bolo žiakov 77.567, z toho *6.146 Slovákov*, 51.020 Maď., 14,150 Nem., 3.311 Rum., 60 Rus., 2.384 Horv. Srbov, 496 iných, medzi Maď. a Nemc. je 6.931 Židov.

Kupectvom zaoberá sa v Uhrách len 2.77% obyvateľstva. Vcelku je na Slovensku 7 *vyšších obchodných škôl* a síce v Nižnom Kubíne, Košiciach, Kežmarku, Veľkej Revúci, Turč. Sv. Martine, Humennom a Prešporku**) (posledná je spolková, predposledná obecná, štátom podporovaná, ostatné sú štátné); v krajine spolu ich je 37. *Náukobehov kupeckých pre dievčatá* je v krajine 17, z toho 2 (v Prešporku a Košiciach) na Slovensku.

Učňovských obchodných škôl napočítalo sa v krajine 85, z toho pripadá na Slovensko 13. Kde je nepatrný počet učňov kupeckých, tam chodia títo spoločne s remeselníckymi učňami.

Vo vyšších obchodných školách bolo v Uhrách 5.101 poslucháčov a síce *89 Slovákov*, 3.938 Maďarov, 769 Nemcov 149 Rumunov, 3 Rusíni, 106 Horv.-Srbov a 47 iných, v počte Maďarov a Nemcov

*) V Sedmohradsku je jediná v Sibíne.
**) V Košiciach a Prešporku je akademia obch.

nachodí sa však 2.488 Židov. V náukobehoch kupeckých pre ženské prihlásily sa len *2 žiačky k slovenčine* z 940 (370 Židoviek). V učňovských šk. obchodných bolo spolu žiakov 6.323 a to *83 Slovákov*, (!) 4.800 Maďarov, 961 Nemcov, 125 Rumunov, 40 Rusínov, 309 Horváto-Srbov, 7 iných, medzi Maď. a Nem. bolo 2.643 Židov.

V slovenských krajoch majú mať i odborné školy priemyselné i obchodné prirodzene slovenčinu za vyučovací jazyk, avšak vo všetkých vyučuje sa len maďarsky!

Vysoké školy.

Kráľ. právnicke akademie sú 2 na Slovensku a to v Prešporku a Košiciach, *evanj. a. v. práv. akademia* je v Prešove, kalvínska v Potoku (Sáros Patak; Zemplín). University sú v Uhrách dve, v Pešti a Kluži, (Kolozsvár), v poslednej dobe je klúžska hojnejšie navštevovaná uvedomelými Slovákmi než pešťská. *Semenišť* r. kat., gréc. kat. evanj. a v. aj kalvínskych je na našich stranách súhrne 14 a síce v Nitre 1, Prešporku 4, Zvolene 1, Abauju 2, Gemeri 1, Šariši 2, Spiši 1, Ungu 1, Zemplíne 1.

Na *universitách* bolo poslucháčov: 63 Slovákov, 860 Maďarov, 52 Nemcov, 131 Rumunov, 4 Horv.-Srbi (študujú zväčša v Záhrebe), na technike v Pešti 9 *Slovákov*, 1.221 Maďarov, 94 Nemcov, 12 Rumunov, 1 Rusín, 24 Hor.-Srbov, 4 iní. Na lekárskej fakulte tvoria Židia 44·00%, na technike 40·29%, tak že prestihujú pomerne všetkých ostatných, na právnickej fak. ich bolo 24·03, na filosof. fakulte 14·02, poslucháčov farmacie 20·86, v priemere spolu na vys. školach (bez teolog.) 27·07%, totiž z 8.493. posl. je 2.299 židov.

Na r. *katolíckych ústavoch teologických Slováci činili 6·65%=45*, Maď. 77·55=525, Nem. 10·78=73, Rus. 0·30=2, Rum. 2·21=15, Hor.-Srb. 2·21=15, iní 0·30=2. — Na *evanj. a. v. teol. úst.* bolo *Slovákov 28.=17·29%*, Maď. 32=19·75, Nem. 102=62·96. Na gréckokatol. semeništiach od r. 1896. nehlásil sa ani jeden Slovák! Dľa úrad. štasistiky od r. 1883. bolo r. katol. teologov slovenských: 64, 92, 83, 98, 97, 99, 86, 69, 102, 94, 102, 119, 80, 77, 65, 67, 45; — evanj. a. v. teologov slov. bolo od r. 1881: 2, 24, 40, 15, 6, 7, 21, 23, 16, 25, 29, 26, 23, 15, 15, 14, 17, 19, 28; — na gréck. kat. seminároch bolo Slovákov od r. 1889—96: 6, — 1, 1, 1, 2, 1, 1. Toto neustále kolísanie v počte znamená zväčša odchod na zahraničné ústavy.

Na Prešporskej *akad. právnickej* (založ. r. 1783) bolo poslucháčov 175, na Košickej (založ. r. 1859) 159, na Prešovskej (založ. r. 1666) 151, na Potockej (založ. r. 1793) 77. — Vyučuje sa len maďarsky, ako vôbec i na ostatných práv. akademiach, technike a universi-

tách v krajine. Na teologických ústavoch vyučuje sa latinsky v 5 rimsko kat., rumusky v 1 gréc. kat., a v 3 gréc. vých., nemecky v 1 evanj. a. v., maďarsko-malorusky v 1 gréc. kat., latin. maď. rus. v 10 gréc. kat., lat. maď. rum. v 5. gréck. katolíckych, latin. maďarsky v 27. r. katolíckych, len maďarsky v 3 evanj. a. v., v 5 kalvínskych, 1 helvetskej, a 1 židovskej (táto má 90·57% Maďarov!). Na teol. fakulte vyučuje sa latinsky. Ako je patrné, Slováci nepotrebujú ani lekárov, ani pravotárov, ani učbárov, ani kňazov.

Okrem už spomenutých ústavov Slováci navštevujú ešte nasl. vysoké školy: v Prahe, Viedni, Inomostí (Innsbruck), a Záhrebe.

V Baňskej Štiavnici jestvuje už od r. 1770 *akademia banícka*, a *škola banícka* od r. 1873. Prvá je svojho druhu jediná v krajine, druhých je vcelku 5. Na akademii údajne bolo 114. Maď., 10 Nem. *1 Slovák*, v škole ban. *14 Slovákov*, 73 Maď., 38 Nem., 17 Rum, 2 iní. *Slovenského spolku študentského v Uhrách niet*, a nevyvinuje sa vôbec úsilie, získať Slovákov na vysokých učeniach národnej myšlienke. Jediný slov. štud. spolok jestvuje teraz v Prahe, »Detvan«.

Škola umelecká.

Na Slovensku nachodí sa len jediná *Mestská hudobná šk.* v Košiciach, založená r. 1793., ktorá po Pätikostolskej hud. šk. je najstarším umeleckým ústavom krajiny. Na všetkých uhorských umelec. ústavoch nevykazuje sa ani jediný Slovák, ačkoľvek v počte 4.568 žiakov je iste aj náš národ zastúpený.

Rôzné ústavy.

V Prešporku a Ungváre sú štátné *ústavy pre porodné baby*, v prvom bolo 60, v druhom 44 návštevníc, k slovenčine ako materinskej reči prihlásilo sa ich 35.

Teraz sčítajme, koľko Slovákov vykazuje úradná štatistika v školách spolu:

v *ľudových školách*	356.484
z toho v štátnych ľud. šk. 30.978	
v *učiteľských ústavoch*	221
z toho na štát. uč. úst. 149	
v *stredných školách*	1.852
z toho na gymn. 1.715	
na reál. 137	
v *odborných školách*	6.557
z toho v priemys. šk. 6.322.	

v obchod. «	174	
v hospod. »	47	
v baníc. »	14	
vo vysokých školách		152
z toho na fakulte teolog.	12	
» » práv.	35	
» » lekár.	4	
» » fil.	11	
» behu lekárnic	1	
» technike	9	
» prav. akad.	6	
» bohosl. ústav.	73	
» baníck. akad.	1	
V rôznych ústavoch		75
z toho v úst. pre porod. b.	35	
vo všelijakých kursoch	35	
vo vojenských ústavoch	5	
	Spolu	365.341

Samosebou rozumie sa, počet študujúcich Slovákov je značnejší, než ho udáva úradná štatistika. Účitelia i profesoria narobia ľahko zo slovenských žiakov Maďarov, napíšúc im jednoducho maď. reč za materinský jazyk.

Smutný je veru stav školstva na Slovensku. Najhnusnejší a najnemravnejší *cieľ škôl týchto je maďarisácia čili systematické priúčanie zrady svojho vlastného národa* (ovšem nemaďarského)! Slovenské vzdelávacie ústavy nechcú povoliť Maďari, lebo vedia, že pri našej bezorganisácii nie je nám možné sprotiviť sa ich protizákonnym nasilím. Slováci len čušať vedia a trpeť, konať nie. A predsa je snadno prinútiť vládu uhorskú ku stavaniu slovenských nižších, stredných i odborných škôl, totiž: *posielajme deti svoje húfne na české školy.* Agitujme za to vždy cez prázdniny v novinách i súkromne, a nestavajme sa nerozumne proti návšteve českých škôl, lebo tak pracujeme proti sebe samým. Nedajme kaziť duše detí svojich v maďarských školách!

V nasledovnom sostavil som stručný prehľad českých škôl najdôležitejších*), niekde sú pripojené i bližšie udaje. Snáď sa takto usnadní posielanie Slovákov do českých škôl.

*) Prosíme ostatné časopisy slovenské, aby tento prehľad tiež uverejnily.

Vysoké školy.

C. k. česká universita Karlo-Ferdinandova (fakulta filosofická, lekárska, právnická, teologická) v Prahe. Prijatie študujúcich podmienené je maturitným vysvedčením gymnásia alebo reálneho gymnásia. Študujúci môžu poslúchať predmety v jakomkoľvek poriadku u ktoréhokoľvek profesora, sú však i povinné prednášky. — Ženské pripustené sú len na filosofickú fakultu, vykážu-li sa vysvedčením maturitním, na daktorom štátnom gymnásiume.

C. k. české vysoké školy technické v Prahe a v Brne. Na technike prvej sú oddelenia pre staviteľstvo a inžinierstvo, pre stavbu pozemnú, pre stavbu strojov, pre technickú chemiu. Na technike druhej je dosiaľ len oddelenie inžinierske a pre mechaniku, do r. 1902 má byť však úplná. I tu je platná zásada slobody vyučovania a učenia sa. Za posluchača prijatý je absolvent reálky alebo gymnásia, vykáže-li sa maturitním vysvedčením.

C. k. hornická akademie v Příbrami. K prijatiu za posluchača dostačí maturitné vysvedčenie z gymnásia alebo reálky. Vyučovacia reč je nemecká. Je aj prípravné oddelenie akademické.

C. k. akademie umění v Prahe. Pozostáva z jednoročnej prípravky, štyroch špeciálnych škôl pre maliarstvo figurálne, jednej spec. šk. pre sochárstvo. Podmienky prijatia obsažené sú v štatúte, ktorý sa bezplatne zasiela na požiadanie. Do prípravky príjmu sa absolventi nižšej reálky alebo gymnásia alebo škôl rovnakého postavenia. Školné obnáša 20 kor. polročne. Po trojročných štúdiach skladajú sa zkúšky zo závazných oborov pomocných, čím študujúci nadobúdajú výhod jednoročnej služby vojenskej.

Konservatoř hudby v Prahe. Vzdeláva učiteľov hudby, kapelníkov, hudobných umelcov atď. Podmienky prijatia: vek najmenej 15 rokov, rozhodné vlohy hudobné, predbežné vzdelanie v hudbe a speve, výkaz odbavenia nižšieho gymnásia, reálky alebo celej mešťanskej školy. Škola inštrumentálna číta 6 ročníkov, šk. pre organistov a pre skladbu šk. klavírna 6, šk. spevácka 4 ročníky. Školné v šk. inštrumentálnej a v šk. pre organistov 80 kor., v ostatných 200 kor.

Školstvo stredné a odborné.

Spolu je 42 českých *gymnásií*, z ktorých Slováci navštevujú zvlášte v Uhorskom Hradišti a Strážnici obe na Morave, 29 *reálok*, z ktorých Slováci navštevujú zvlášte v Hodoníne na Morave, 7 *reálnych gymnásií* po rôznych mestách. Na gymnásiach a reálkach navštevovaných Slovákmi uhorskými sriadi sa ochotne nepovinné vyučovanie maďarčiny, bude-li dosť žiakov k tomu.

Pre obchodníkov sú školy tieto:

Ceských *obchodných akademií* je 6, z ktorých Slováci navštevujú zvlášte v Prahe (Česko-slovanská obch. akademie), a Chrudime. Do prvých ročníkov prijímajú sa absolventi nižších stredných škôl alebo šk. mešťanskej. Sú tri ročníky. Školné je na prvej 240 kor., na druhej 200 kor. ročne. Usilovní chudobní poslucháči dostávajú štipendia alebo odpustí sa im školné. *Obchodných škôl* je 5, majú len dva ročníky, školné na rok obnáša 100 korún. Chudobným, pilným žiakom sa i tu školné odpúšťa. Absolventi obch. akademií majú právo na jednoročnú dobrovoľnícku službu.

Pre priemyselníkov sú nasl. školy:

Všeobecných remeselníckych škôl je 7. (Kutná Hora, Ml. Boleslav, Jaroměř, Kladno, Kolín, Litomyšl, Volyne), slúžia ku príprave pred vyučením sa remeslu; poskytujú všeobecné vedomosti oborov technických a znalosť v kreslení a rysovaní. Výučba trvá 2—3 roky, prijímajú sa žiaci od 12 rokov, školský plat asi 15 zl. ročne.

C. k. průmyslové školy sú v Pardubiciach, Plzni (oddelenie strojnícke a staviteľské 2 ročníky), Prahe (oddelenie srojnícke a staviteľské a chemické 4 ročníky), Smichove.

C. k. umělecko-průmyslová škola v Prahe. Podmienky prijatia za poslucháča vek: najmenej 14 rokov, absolvovanie nižšej strednej alebo celej mešťanskej školy. Má 3 ročníky všeobecnej školy pre figur. a ornam. kreslenie, malovanie, modelovanie, a 6 škôl odborných, každá so študijnou dobou 3—4 roky.

C. k. odborná škola keramická pro umělé hrnčířství, kamnářství a keramickou malbu na Bechyni. — *C. k. odb. šk. pro zpracování dřeva* vo Valašskom Meziřičí (Mor.) so 4 ročníkmi a o Chrudime s 2 roč. prípravnej, a 3 roč. šk. odbornej. Školné sa neplatí. — *C. k. odb. šk. pro broušení drahokamů, rytí do drahokamů a pro zlatnictví a klenotnictví* v Turnově, so 4 ročníkmi, chudobný žiaci dostávajú obedy a podpory. — *C. k. odb. šk. sochařská a kamenická* v Hořici, sú 2 oddelenia. — *C. k. tkalcovské školy* vo Dvore Králové n/L., Humpolci, Jilemnici, Lomnici n/Pop., Náchode, Rychnove n/K., Ústí n/Orl., Frenštáte (Mor.). Všade sú kursy 2 ročné, a školné sa neplatí. — *C. k. škola strojnická* v Přerově (Mor.). — *Odbor. šk. lihovarnická* v Prahe. — *C. k. odb. škola stávkářská* v Strakoniciach s 2 ročníkmi, školné sa neplatí. — *Školy krajkářské (čipkárské)* v Stražove a Vamberku, vyučovanie trvá rok. — *Školy košikářské* v Čermnej, Stříbrných Horách, Mělníku (2 ročníky), Volyni (2 roč., školné a zapisné sa neplatí), Žamberku (pre

chlapcov i dievčatá; vyučovanie bezplatné, chudobní žiaci dostanú učebné pomôcky za darmo), Valašském Meziřičí, Vsetíne (posl. 2 na Mor.).

Pre roľníkov a statkárov sú nasl. školy:

Český vyšší zemský hospodářský ústav v Tábore, s 3 ročníkmi, prijímajú sa absolventi 6 tried gym. alebo reálky, prípadne absolventi stred. hospo. škôl. Ústav s prospechom skončivší majú jednoročné dobr. právo.

Zemské středné hospodářské školy v Chrudime, Roudnici a Přerově. Majú 3 ročníky, podmienky prijatia: štyri stredné školy alebo úplná mešťanská škola. Absolventom prislúcha právo jednoroč. dobr. služby.

Roľnické školy v Mladej Boleslave, Čes. Budejoviciach, Hore Kutnej, Humpolci, Klatovoch, Kostelci n/Orl., Písku, Plzni, Bzenci, Klášt. Hradisku, Ivančiciach, Kroměříži. Do týchto ústavov prijímajú sa žiaci, ktorí skončili s prospechom ľudovú školu a majú najmenej 14 rokov, výučba trvá 2 roky, školné sa neplatí. Účel roľníckych škôl je vychovať samostatných roľníkov a nájomcov menších hospodárství.

Roľnicko-lnářská šk. v Humpolci, *roľnicko-chmelářská šk.* v Rakovníku, *roľnicko-lukařská šk.* vo Vysokom Mýte, *Dvoutřídní šk. revirnická* v Písku, *zahradnická šk.* v Chrudime, *vinařsko-ovocnická šk.* v Mělníku, s 2 ročníkmi, platí sa na rok školné i s celým zaopatrením 310 kor., *kráľ. zemský pomologický ústav* v Troji, s 2 ročníkmi, školné 80 kor., internát 320 kor.

Zimné školy hospodárske sú po četných obciach, majú 2 ročníky, kurs trvá 1. novembra—31. marca. Tu sa poskytuje roľníckej mládeži príležitosť k osvojeniu najpotrebnejších poučení.

Pre ženské sú nasl. školy:

Na universite môžu poslúchať len *filosofickú fakultu.*

Soukromá střední škola dívčí spolku ‚Minerva‘ v Prahe, nahradzujúca gymnásium.

Vyšší obchodní a pokračovací průmyslová škola dívčí v Prahe. *Městská průmysl pokrč. škola pro dívky* v Prahe. Ústav skladá sa z 1 školy ručných prác (odbory pre šitie prádla, šiat, pre vyšívanie s kursami: malebné a dekorat. vyšívanie, paličkovanie čipiek, drobné práce, malba na látkach, umelé žehlenie), 2 zo školy liternej rázu obchodného. Žiačky navštevujúce obe školy sú riadnymi a môžu byť od školného osvobodené. Školné je mesačne 4 kor. za nepovinné predmety (nemčina,

frančina, domáce hospodárstvo, výchova, spev) 1 kor. mesač. V kursoch platia cudzie hospitantky 4 kor., žiačky v iných oddeleniach školy 2 kor. mesačne. — *Průmyslová škola pokrač. pro dívky* v Karlíne, školné sa neplatí. — *Dívčí obchodní a průmyslová pokrač. šk.* (založená Ženským Vyrobným Spolkom Českým) v Prahe, rozdelená na 5 odborov: šk. obchodní, kresliacu, jazykovú, literárnu, priemyslovú, a pre ručné práce.

Dívčí ústavy ,Vesny' v Brne. Ústav obsahuje 1. vyššiu dievčiu školu (6 ročníkov), 2, školu priemyslovu (2 a 1 ročník; šitie prádla, šiat, varenie, žehlenie, pranie, spravovanie domácnosti, vychovávateľstvo, zdravoveda, vlastiveda), 3 večerné kursy pre delnice, a slúžky, 4. kurs obchodný ročný, 5. kursy prázdninové pre učiteľky, 6. ústav vychovávací (pensionat). V pensionáte platí sa 40 kor. mesačne za úplné zaopatrenie. — *Ústav hr. Pöttinga* v Olomouci. Skladá sa z nasl. odborov: 1. škola literná, 2. šk. obchodná, 3. tri pracovne, 4. šk. kuchyňsko-hospodyňská, 5. šk. jazykova, 6. hudobné a rôzne kursy. Ústav má 3 ročníky literné a 3 pracovne. V pensionáte platí sa 40 kor. mesačne za celé zaopatrenie.

Vyšší dívčí školy (6 tried) sú v Plzni a Prahe. — *Pokračovací dívčí kursy* v Kutnej Hore a Král. Vinohradoch. — *Vyšší pokrač. šk. dívčí dam. spolku „Ludmily"*, v Čes. Budejoviciach, s 1. ročníkom.

Hospodyňské školy su v Prahe, Nem. Brode, Lounech, Opočne, Rakovníku, Stěžeroch a Kroměříži.

Všetky uvedené učilištia zasielajú na požiadanie prospekty a vysvetlenia za darmo.

Chudobné slovenské študenstvo v Čechách a na Morave nachádza podpory peňažnej u *„Československej Jednoty"* v Prahe, a lacné alebo bezplatné obedy dostáva od spolku *„Radhošťa"* v Prahe. Na mnohých školách odpúšťa sa mu školné buď celé alebo zčiastky. Slováci sú v kruhoch českých študentov i českej spoločnosti vítaní.

Fedor Houdek.

Príspevky k miestopisu Slovenska.

VI. Ung.

Okres sobranecký.

Alsó Ribnyicze: Nižná Rybnica — Baskócz: Baškovce — Benetine: Beňatiná (Beňatýna) — Bunkócz: Bunkovce — Csecsehó: Čečekov i (Čečahov) — Fekésháza: Fekišovce — Felső-Remete: Vyšné

Remety — Felső-Revisceze: Vyšné Revište (V. Revišče; mn. č) — Felső-Ribnyicze: Vyšná Rybnica — Felső-Remete-Vasgyár: Hámre — Gajdos: Gajdoš — Gézsény: Hažín — Hanajna: Hnojné — Hliviscse: Hlivište (Hlivišče; mn. č) — Hornya: Horná (Hornia) — Hunkócz: Choňkovce (i Chonikovce) — Jeszenő: Jasenov (Jesenov) — Jesztreb: Jastrebie (Jestrebie i Jestreb) — Jósza: Jovsa — Kalusa: Kaluša — Kereszt: Kristy — Kis-Zalacska: Malé Zálužice — Klokocsó: Kľokočov — Kolibábócz: Kolibabovce — Konyus: Koňuš (na Koňuš) — Kuszin: Kušín — Lucska: Lúčky — Nagy-Zalacska: Malé Zálužice Német-Poruba: Poruba — Orehova: Orechová — Ostró: Ostrov — Ördög-Poruba: Porúbka — Porosztó: Porostovo — Prikopa: Priekopa (Prikopa) — Ruszkócz: Ruskovce — Sáros-Polyánka: Poľanka — Sáros-Remete: Nižné Remety — Sáros-Reviscse: Blatné Revište — Solymos: Iňačovce — Szentes: Sentuš (Šentuš, Čentuš) — *Szobráncz*: *Sobrance* — Szobráncz-Komorócz: Komarovce — Sztrajnyán: Strajňany — Tarna: Trnava (Tarnava) — Tiba: Tibava (Cibava) — Ubrezs: Úbrež (muž. rod.) — Vajnatina: Vajňatina (Vojňacina) — Váralja: Podhradie (Podhorodie, Pudgorodia) — Verbócz: Vrbovce (Verbovce) — Vinná-Bánka: Vinné a Banka — Závadka: Závadka.

Okres ungvársky.

Alsó-Domonya: Domanince — Alsó-Németi: Nižné Nemecké — Andrasócz: Andrašovce(-i) — Antalócz: Antalovce(-i) — Árok: Jarok — Bacsava: Bačava — Baranya: Baranince — Bező: Bežovce (Bežovci) — Császlócz: Časlovce (Čašlovci) — Csertész: Čertiaž (Čertiž) — Czigányócz: Cigaňovce (Ciganovci) — Darócz: Zdravce — Deng-Láz: Malý Laz — Dubróka: Dúbravka (Dubrovka) — Felső-Domonya: Onakovce — Felső-Németi: Vyšné Nemecké — Gerény: Horany (Horiany) — Gojdos: Gajdoš (i Gojdoš) — Hegyfark: ? — Hluboka: Hluboké (Hliboke) — Homok: Homok — Horlyó: Chudľovo — Hosszúmező: Dlhé (Dluhe) — Huszak: Husak — Hutta: Huta — Iglincz: Lince(-i) — Jenke: Jenkovce — Karcsava: Krčava (Karčava) — Kereknyne: Korytňany — Ketergény: Tekerdýn — Kis-Gőcz: Malé Gejovce(-i) - Kis-Szlatina: M. Solotvina — Korumlya: Koromľa — Köblér: Kobyliary (Kybľara, Kybľary) — Lehócz: Ľachovce(-i) — Minaj: Minaj — Nagy.-Gőcz: Veľké Gejovce(-i) — Nagy-Láz: Veľký Laz — Nagy-Szlatina: Veľká Solotvina — Neviczke: Nevicky — Ó-Kemencze: Kamenica (Kamianica) — Orlyava: Orľava (i Erľava — Orosz-Komorócz: Ruské Komarovce — Petrócz: Petrovce(-i) — Pinkócz: Pinkovce(-i) — Putka-Helmecz: Chlmec (Chomec) — Radváncz: Radvanka — Rahoncza: Orechovica — Székó: Lejkov — Sze-

rednye: Seredné (Serednie) — Sztrippa: Stripa — Tasolya: Tašoľa — *Ungvár: Ungvar* — Valkaja: Volkovaja — Zahar: Záhor

Okres kapušiansky.

Ásvány: Ašvan — Bajánháza: Bajanhaz — Bátfa: Batfa — Bés: Bíš — Botfalva: Botfala — Budaháza: Budkovce — Csap: Čop — Csepely: Čepeľ — Csicser: Číčer — Dobóruszka: Ruská — Feketemező: Čierno Pole (Čarnopolie) — Gálócs: Galoč — Győröcske: Derečka — Iske: Iška — Kelecseny: Kľačany — Kerész: Krysov — Kis-Kapos: Malé Kapučany — Kis-Rát: Malé Ratovce — Kis-Szelmencz: Malé Selmence — Kis-Szeretva: Stretavka (Štretavka) — Konczháza: Koncház — Krászka: Krások (Krašok) — Lakárt: Lekart — Mátyócz: Maťovce — Mocsár: Močiar — Mogyorós: Moďoroš — Mokcsa: Mokča — *Nagy-Kapoš: Veľké Kapušany* — Nagy-Rát: Veľké Ratovce — Nagy-Szelmencz: Veľké Selmence — Nagy-Szeretva: Stretava (Štretava) — Nyarád: Ňarad — Őr-Darma: Jovro a Derma — Palágy: Palaď — Palágy-Komorócz: Komarovce — Palló: Palov — Pálócz: Pavlovce — Pályin: Palín — Ptruksa: Ptrukša — Rebrin: Rebrín — Salamon: Šalamúnova — Sislócz: Šišlovce — Szenna: Senné (Šenný) — Szürte: Sjurta — Tarnócz: Trnovce (Tarnovce) — Tegenye: Tegeňa — Téglás: Tiglaš — Vajan: Vajany — Vajkócz: Vaľkovce (i Vajkovce) — Veskócz: Vieskovce (Veškovce) — Viszoka: Vysoká — Záhony: Záhony.

Okres brezňanský je čiste ruský, jeho názvy miestopisné nepodarilo sa mi sosbierať.

V.

Turec.

Okres mošovský.

Abrahamfalu: Abramová — Alsó-Stubnya: Dolná Stubňa — Alsó-Turcsek: Dolný Turček — Andrásfalu: Andrašová — Balázsfalu: Blážovce — Bodófalva: Bodovice — Bodorfalva: Bodorova — Borczfalu: Borcová — Brjesztya: Briešťa — Budis: Budiš — Csremosnó: Čeremošné — Divék: Diviaky — Dubova: Dubovô — Dvorecz: Dvorec — Felső-Stubnya: Horná Štubňa — Felső-Turcsek: Horný Turček — Hadviga: Hadviga — Háj: Háj — Ivankófalu: Ivančiná — Jaszenová: Jasenova — Jezernicz-Markovicz: Jazernica-Markovice — Kelemenfalu: Kaľamenová — Kevicz: Kevice — Kis-Csepcsén: Malý-

Čepčín — Kis-Szószócz és Szt. Maria: Malé Socovce a Svätá Mara — Kisfalu: Vieska — Lászlófalu: Laclavá — Lazan: Lazany — Lezsjachó: Ležiachovo — Ljesnó: Liešno — Moskócz: Moškovec — Mossócz: Mošovce — Nagy-Csepcsény: Veľký Čepčín — Nagy-Szószócz: Veľké Socovce – Nedozor: Nedozor — Polorjeka: Polerieka — Raksa: Rakša — Rudnó: Rudné (i Rúdno) — Stubnyafürdő: (Štubnianské) Teplice — Szent-György: Svätý Ďur (i Jur) — Szent-Mihály: Svätý Michal — Szklenó: Sklenô — Szlován: Slovany (Slovány) — Tót-Próna: Slovenské Pravno — Valcsa: Valča — Vriczkó: Vrícko — Zniováralja: Kláštor pod Zniovom — Zorkócz: Zorkovce.

Okres sv.-martinsko-blatnický.

Alsó-Kálnok: Horný Kalník (H. Kälník) — Bálintfalu: Valentová — Bella: Belá — Benicz: Benice — Bisztricska: Bystrička — Blatnicza: Blatnica — Deákfalu: Diaková — Deánfalu: Ďanová — Draskóczdolina: Dražkovce a Dolina — Felső-Kálnok: Horní Kalník Folkusfalu: Folkušová — Gyulafalu: Dulice — Ivánkaföld: Ivankovská Strana — Jahodnik: Jahodníky — Károlyfalu: Karlová — Kis-Jeszen: Horné Jaseno — Kis-Rákó: Lehôtka — Klicsin: Klačany — Konszké: Konské — Kossut: Košuty — Kostyan: Košťany — Krpellán: Krpeľany — Laszkár: Laskár — Lipócz: Lipovec — Nagy-Jeszen: Dolné Jaseno — Hagy-Rákó: Rakov i Rakovo — Neczpáll: Necpaly Nolcsó: Nolčovo — Podhragy: Podradie — Príbócz: Pribovce — Prékopa: Priekopa — Rattkó: Ratkovo — Ruttka: Vrútky — Kis-Selmecz: Štiavnička — Suttó: Šútovo — Szt.-Péter: Sv. Peter — Szklabinya: Sklabina — Szklabinya-Váralja: Podzámok — Szucsány: Sučany — Tarnó: Trnovo — Tomcsan: Tomčany — Trebosztó: Trebostovo — Turan: Turany — Turócz-Szt.-Márton: Turčiansky-Sv.-Martin — Zábor: Záborie — Záturcsa: Záturčie — Zsámbokrét: Žabokreky.

VI.

Spiš.

Okres gelnický.

Alsó-Szlovinka: Nižné Slovinky — Felső-Szlovinka: Vyšné Slovinky — *Gölniczbánya: Gelnica* — Hrisócz: Hrišovce — Jekelfalu: Jakľovce — Kalyava: Kaľava — Kis-Folkmár: Malý Folkmár — Kluknó: Kluknava — Kajsó: Kolšov — Margitfalu: Margecany — Nagy-Folkmár: Veľký Folkmár — Nagy-Kunchfalu: Helcmanovce — Opáka: Opaka — Ó viz: Stará Voda — Prakfalu: Prakovce —

Richnó: Richnava — Svedlér: Švedliar (Švedlár) — Szepes-Remete: Mníšek — Szomolnok: Smolník — Szomolnok-Huta: Smolnícka Huta. — Zakarfalu: Žakarovce.

Okres novoveský.

Arnótfalu: Arnutovce — Betlenfalu: Betlanovce — Dénesfalu: Danišovce — Hadusfalu: Hadušovce — Haraszt: Chrasť (Hrasc) — *Igló: Nová Ves* — Imrichfalu a Istvánfalu spolu: Dedinky (Dzedzinky) Káposztafalu: Hrabošice (i Hrabušice) — Kis-Hnilecz: Hnilčík — Kotterbach: Koterbach — Lassúpatak: Štilbach i Šteľbach — Leszkovján: Lieskovany (Leskoviany) — Letánfalu: Letanovce — Markusfalu-Csepanfalu: Markušovce a Štefanovce — Matejócz: Matejovce — Merény: Ondrišeľ (Ondriseľ, aj Vondrišeľ) — Odorin: Odorín — Pálmafalu: Harikovce — Porács: Poráč — Szepes-Sümeg: Smižany — Sztraczena: Ztratená (Stracena) — Tamásfalu: Tomášovce — Teplicska Teplička (Ceplička) — Viderník: Vyderník alebo Viderník — Zavadka: Závadka.

Okres kežmarský.

Busócz: Bušovce — Durand: Tvarožná — Felső-Erdőfalu: Starolesná — Forberg: Forberg (i Foľberg) — Hodermark: Hodermark — Holló-Lomicz: Holomnica — Hunfalu: Huncdorf — Izsákfalu: Žakovce — Javorina: Javorina — Keresztfalu: Krížová Ves — ***Késmárk: Kežmarok*** (Kežmarek) — Kis-Szalok: Malý Slávkov — Krig: Krig — Laudok: Lendák — Majerka: Majerka — Maldur: Maldur — Ménhard: Vrbov (Verbov) — Nagy-Lomnicz: Lomnica — Nagy-Őr: Strážky — Rókusz: Rokus (aj Rakúsy) — Szent-György: Jurské — Toporcz: Toporec — Tótfalu: Slovenská Ves — Viborna: Vyborná — Zsdjar: Ždiar (Zdzor).

Okres levočský.

Abrahámfalu-Pikfalu: Abrahamovce a Pikovce — Alsó-Répás: Nižné Repáše — Csontfalu: Čenčice — Csötörtökhely: Štvrtok (Štvartek) — Domán: Domaňovce — Dvorecz: Dvorec — Farkasfalu-Lök: Farkašovce a Levkovce — Felső-Répás: Vyšné Repaše — Görgő: Hartiov — Hradiszko: Hradisko — Illésfalu: Iliašovce (Iľašovce) — Kis Kunchfalu: Viľkovce — Kolcsó: Koľčov — Koncsán-Dolyán: Končany a Doľany — Kurimján: Kurimany (Kurimiany) — Leibicz: Ľubica — Lengvart: Lengvart — Lőcse: Levoča (i Levoč) — Mahalfalu: Machalovce — Nemessán: Nemešany — Roskócz: Rožkovce — Ruszkin: Ruskinovce — Szepes-Darócz: Dravce —

Szepes-Jánosfalu: Janovce — Toriszka: Toryska — Ulozsa: Úloža — Zavada: Závada.

Okres ľubovniansky.

Alsó-Rusbach: Nižné Ružbachy (N. Ruzboky) — Felső-Rusbach: Vyšné Ružbachy (V. Ruzboky) — Forbász: Forbasy — Gnézda: Gňazdy (rus. Hnizda) — Granoszttó: Granastov — Hobgart: Hobgart (Ogbart) — Jaremkina: Jarabiná (Orabina i Jarembina) — Kamjonka: Kamienka (Kamionka) — Kis-Lomnicz: Malá Lomnica — Kolacskó: Kolačkovo — Laczkova: Lackova — Littmanova: Litmanova — Lubló-Krempach: Krempach — Mnisek: Mníšek — *Ó-Lubló: Stará Ľubovňa* — Pilhó: Pilhov — Podolin: Podolinec — Szadek-Lublóvár: Podsádek a Ľubovenský zámok — Szepes Jakabfalva: Jakubiany — Szulin: Sulín — Uj-Lubló: Nová Ľubovňa.

Okres staroveský.

Alsó-Lapos: Nižné Lapše — Csarnagura: Čierna Hora (Cornogura) — Dunajecz-Krempach: Krempach (pri Dunajci) — Durstin: Durštín — Felső-Lápos: Vyšné Lapše — Folyvárk: Folvark — Fridman: Fridman — Gibely: Gibeľ — Hafka: Havka — Hági: Hagy — Hanusfalu: Hanušovce — Helivágás: Haligovce — Jezerszkó: Jazerské — Jurgó: Jurgov — Kaczvin: Kacvín — Kahlenberg: Kalenberg — Kis-Frankvágás: Malá Frankova — Kis-Lápos: Lapšanka — Lechnicz: Lechnica — Lessnicz: Lesnica — Mátyásfalu: Matiašovce — Nagy-Frankvágas: Veľká Frankova — Nagy-Lipnik: Lipník — Nedecz: Nedeca — Ó major: Vyšné Šváby — Oszturnya: Osturňa — Relyov: Reľov — Repiszkó: Repisko — Richwald: Richvald — Sváb-Lechnicz: Nižné Šváby — Szepes-Ófalu: (Spišská) Stará Ves — Trips: Tribš — Uj-Béla· Nová Belá.

Okres sobotský.

Alsó-Erdőfalva: Novolesna — Alsó-Sunyava: Nižná Šuňava — Batizfalu: Batizovce — Felka: Veľká (Velka) — Felső-Sunyava: Vyšná Šuňava — Filefalu: Filice — Gánócz: Ganovce — Gerlachfalu: Gerľachov — Hozelecz: Hozelec — Kravjan: Kraviany — Kubach: Kubachy — Landsásfalu: Spojené obce Hôrka, Kišovce, Miklúšovce, Prímovce a Ondrej — Lucsivna: Lučivna — Mateócz: Matejovce (Macejovce) — Mengusfalu: Mengušovce — Műhlenbach: Milbach — Nagy-Szalok: Veľký Slávkov — Poprad: Poprad — Schavnyik: Štiavnik — Stóla: Štvola (i Štola) — Svábócz: Švábovce — Szepes-Szombat: (Spišská) Sobota — Szepes-Teplicz: Teplica

(Ceplica) — Szepes-Végh ely: Hranovnica — Sztrázsa: Stráže — Vikartócz: Vikartovce.

Okres podhradský.

Almás: Jablonov — Baldócz: Baldovce — Beharócz: Beharovce — Dubrava: Dúbrava — Felső-Szalok: Vyšný Slávkov — Göbölfalva: Bugľovce — Grancs-Petrócz: Granč a Petrovce — Harakócz: Harakovce — Jamník: Jamník — Kattuny: Katúň — Kolbak: Kolbachy — Kolinfalu: Kolínovce — Korotnok: Korytné — Körtvélyes: Hrušov — Krompach: Krompach - Lazonpatak: Podproč — Lucska: Lúčka — Mindszent: Bijacovce — Olcznó: Olcnava — Olsavicza: Olšavica — Olysavka: Olšavka — Polyanócz: Polanovce — Pongráczfalu: Pongrácovce — Ragyócz: Ordzoviany — Szepes-Nádasd: Trsťany (Terscany) — Szepes-Szt.-Lőrincz: Brutovce — Szepes-Szt.-Pál: Pavľany — Szepes Váralja: (Spišské) Podhradie (Podhradz) — Szepeshely: Spišská Kapitula — Szlatvin: Slatvín — Vitfalu: Vitkovce — Voikfalva: Vojkovce — Welbach: Velbachy — Zsegra: Žegra.

Poznámka. V »Českom Lide« č. 4. roč. X. v článku »Gierlachov« uvádza dr St. Eljasz Radzikowski nasledovné osady: Gierlachov, Batyzovce, Mienguśovce, Štvola, Velka, Ceplica, Velky Slavkov, Poprad, Sobota, Maciejovce, Novoleśna, Staroleśna, Straže, Lomnica, Hunstrov, Milbach, Žakovce alebo Žiakovce, Vierbov, Ganovce, Filice, Hozolec, Šterba, Lučivna. — Niektoré lišia sa od názvov mnou uvedených. Podobne odlišne píše Št. Mišík nasl.: N. a V. Slovinka, Kojšov (okr. geln.), Strážka (Nagy-Őr), Gňazda. Rozdiel ten je ľahko vysvetliteľný, vzhľadom k četným podrečiam. Často obyvatelia jednej obce, nazývajú ju rôzne.

Oravu sdelil mi p. Jozef Gebura, *Turec* pp. Ivan Pietor a Viliam Paulíny, *Spiš* ochotne prezrel d. p. Štefan Mišík. Vzdávam im za to vďaku. *Fedor Houdek.*

„Teoria moderného dráma".

Max Burghard.

(Dokončenie).

Z druhého ohľadu vytvorila sa z princípu pravdivosti konsekvencia pre hovor. V praktickom živote neužíva takmer nik čistú spisovnú reč a tie takzvané »nižšie vrstvy« už docela nie, poneváč ale práve

tieto v modernom dramate veľký zástoj zaujímajú, vydobily si dialekty na celej čiare prístup na javište. Berlínsky a vďaka Gerhardvi Hauptmanovi, sliezsky, u rakúskych dramatikov prirodzene rakúske dialekty. Tým nechcem povedať, žeby sa dialekt v modernom dramate poprvé užíval. *Ehren Hugh Even* vo *„Veselých ženách z Windsoru“* hovorí čistým dialektom a *Birch-Pfeiffer* vedela veľmi dobre, že sa na javišti s dialektom pekné effekty docieliť dajú. Bez všetkého ostýchania nechala *„Grillu“* hovoriť spisovnou nemčinou, ale v *„Dorf und Stadt“* musel *Lindenwirth, Lorle* a *Bärble* ku všeobecnému gaudiu obecenstva po »švábsky« vraveť. Serióznejšie pracoval Anzengruber. Jeho sedliaci hovoria vždy v nárečí, iba vzdelanci upotrebujú spisovnú reč. Ale jeho dialekt jestvuje iba v jeho fantásii, nikde sa nehovorí; to isté možno povedať o tom tak zvanom *„messingisch“*, ktoré počujeme v dramatických rozpravách *Fritza Reutera* a v podobných kusoch na pr. vo *Wilbrandtovom „Johann Ohlerich“*.

No prišiel často i pravý dialekt až na javište, tak že sa nerozumel; popritom užívaly odtienky a zvláštne dialektické frázy aj ľudia, ktorí mali v spisovnom jazyku vravet a s nárečím prišla nekonečná rada triviálnych, ba nanajvýš neslušných výrazov a rozličných lokálnych bummelvicov na dosky. Istý čas na pr. nesmelo v žiadnom berlínskom kuse ani raz chýbať slovo *„Schaf“* alebo slovo *„quatschen“* a od tých čias, čo *„Bjorne P. Holmsen“* (Holz und Schlaf) »sväté bimbam« novellistický spracoval a *Hauptmann* dramatický prerobil, nechýba toto »sväté bimbam« v žiadnom kuse mladistvých dramatikov obojeho pohlavia. K tomu ešte často prišiel ten známy, trhaný a úsečný spôsob hovoru, ktorý sa v živote často upotrebúva a ktorý je dakedy v dramate úplne na mieste. Na každý pád to bola blahodárna reakcia oproti šablone, ktorá predtým panovala, oproti ustavičnému krasorečeniu, oproti falošnému patosu a prázdnym tyrádam, oproti pekne sostaveným pladoyerom resonujúcich hercov, vo francúzskych konversačných kusoch. Ovšem i tu sa prestrelovalo. Tí, ktorí by prv bezmyšlienkovite dľa šablony v starom slohu, boli pracovali, prispôsobili teraz ten nový sloh ku šablone pre ich duševnú chudobu, a čím hlúpejší dakto bol, tým hlbšie siahol do pouličného blata. Poneváč sa ale talentovaní ľudia dakedy v horlivosti naturalismu triavialne alebo neslušne vyjádrili, hľadeli mnohí na trivialitu, plochatosť a neslušnosť ako na nepochybný znak talentu.

Ale tento názor je tiež starý. Celý naturalism nie je nič nového, on vždy strežie pozadie ako blahodárna reakcia oproti prázdnemu krasorečeniu. Teoreticky logicky, i dokonale vyvynuly sa tieto postuláty len v ostatných desaťročiach. V ostatnom čase sa úplná revísia teorie

v jednotlivých čiastkach umenia previedla. Jedna perioda naturalismu bola na pr. svojho času u tak zvaných »Stürmer und Dränger« a aj vtedy splietli mnohí neslušnosť vo výraze s prirodzenosťou, s originalitou a genialitou. Keď pozreme do knihy *»Anmerkungen übers Theater"* (Poznámky o divadle) od *Jakuba Michala Reinholda Lensa,* nájdeme tam mnoho, čo nás na teoriu moderného dráma upozorňuje. Toto je veľmi závažné; poneváč Lenz, jeden z najnadanejších vtedajšieho kruhu »moderných«, istý čas v úzkom spojení s *Goethom* žil, tak že sa nielen o uprázdnené miesto u *Friederiky zo Sesenheim* uchádzať mohol, ale mnohé jeho dramata a »Poznámky o divadle« sa najsamprv samému *Goethemu* pripisovaly. Naši moderní dramatici požadujú jak známo, psychologické prehĺbenie charakterov a stavajú sa na stanovisko, mnohí ovšem len pre ich duševnú chudobu, že otázka: »čo« sa na javište má uviesť, je vedľajšia, hlavné je, aby bol celý dej prirodzený totiž skutočnosti zodpovedajúci. Na podobný spôsob polemisuje už Lenz (Gesammelte Schriften, Tieck, II. str. 212) oproti výroku Aristotela: »bajka je základ (principium) a akosi duša tragoedie«. »Desaťkrát ťažšie je« hovorí ďalej, »figuru s tou istou presnosťou a pravdivosťou predstaviť, ako si ju genius vytvoril, jako desať rokov na dajakom ideále krásy experimentovať, ktorý napokon predsa len v modzgu umelca existuje«.

Tak dlho, jako extremný verismus v teorii dramata panoval, bol samo sebou sa rozumie aj verš vytvorený, lebo ľudia nehovoria vo veršoch medzi sebou a potom sú verše — jestli sú dobré — okrasou reči. Keď ale istí umelci krásy (Schönheitskünstler) pravdu, jestli nebola pekná, za žiadon predmet umenia nepovažovali, vytvárali zásadne z umenia krásu, zase mnohí fanatikovia verismu jako takú, docela neodvisle od toho, jestli sa oproti pravde prehrešila. Dnes ovšem sú tieto extrémy už troška zjemnené. Veď *Hauptmann* sám dal svojim vlastným príkladom dovolenie, že sa isté kusy aj s veršom a rýmom spracovať môžu.

Ale aj v materii samej sa mnoho povolilo. Najsamprv upotrebil *Hauptmann* na zručný spôsob bajkovú látku a verš v zimničnom snení ochorelého murárskeho dieťaťa Hannele. Potom nasledoval so samostatným bajkovým dramatom vo veršoch a hneď sa všetci ponáhlali na základe tejto danej dispensy bajky básniť. A keď Hauptmann svojho »Floriana Geyera« napísal, dal aj historickému dramatu sprievodný list. Vážny pokus, akým by sa mohlo historické théma v modernom smysle dramaticky spracovať, urobil *Sudermann* so svojim »Teja«. Mnohí nechali od tých čias podobné intensive na seba vplývať. V skutočnosti sa má celá vec takto: *dovoleno* je písať historické dramata, lenže nezná nik *ako* ich má písať.

Ale nielen látkové sriadenie a forum dramatu chápe naturalismus ale aj spôsob predstavovania. Nová perioda naturalismu sa akosi uviedla s reformou zovňajšou a v obložke predstavenia: v dekoráciach a kostymoch. Ovšem už dlhé časy sa nehraly historické kusy vo francúzskej, dvornej rovnošate, ale vždy ešte maly dekorácie a kostymi mnoho šablonovitého na sebe. Roku 1874 vystúpili *Meiningeri* v Berlíne pri *„Juliusovi Caesarovi"* po prvý raz so svojim slohom a svojím zvláštnym spôsobom pred väčšie publikum. Podobne anglickým *Praeraphaelitom* snažili sa zachovať historickú presnosť v dekoratívnom momente. Oni mali aj dobrý cit pre isté rušiace neprirodzenosti v predstaveniu: hlavné zástoje sa obsadili dosť dobre, o menšie menovité o veľké massy, sa žiadon nestaral. Dramatický sloh v jednotlivých zástojoch nechali Meiningeri neporušeno, ale oni cítili, jak neprirodzeno, rušive účinkuje nemotorná nehybnosť na javišti, oni sa stali naturalistami ohľadom na komparseriu skôrej, než sa naturalismus pre jednotlivé zástoje divadelným principom stal. Komparseria musela spoluúčinkovať, ona sa musela tak chovať, ako by sa v danom prípade dvoranini, vojaci, ľud atď. skutočne chovali.

S naturalistickým dramatom obnovilo sa naturalistické divadelníctvo. Už dávno existovaly dva navzájom potierajúce sa smery, jedon viac deklamátorský, druhý viac realistický. Už v časoch *Neuberovej* jestvoval tento spor oproti jej štylisovaným, umelým a konvencionelným pohybom a jej deklamátorskému tónu, postavil sa *Schönemann* a jeho spoločnosť s princípom prirodzenosti. Keď pani Schröderová, matka slávneho herca *Ľudevíta Schrödera,* roku 1742 vedenie Schönemannovej trupy prevzala, uznala za dobré, hneď pri začiatku svojho účinkovania v Hamburgu v jednej predihre allegoricky oznámiť, že sa prirodzenosti vo hre pridŕžať bude, lebo v tejto predohre »Prirodzenosť« nazvanej bolo vedenie komedii »Múdrosti« oddané. A skutočne začala sa reforma najsamprv vo veselohre, tým spôsobom, že sa vzory pre jednotlivé predstavenia nie u hercov hľadaly, ktorí všeliaké spôsoby poťažne nespôsoby na javisko uviedli ale u ľudí skutočného života. Hamburg bol od Schönemannových časov hlavné sídlo všetkých borcov za prirodzenosť v umení divadelnom. Mladý *Schröder* sám tam bol dvakrát riaditeľom. Ale jednotlivé smery sa od jakživa striedajú a tak vyvolal naturalistický smer v polovici osemnásteho stoletia, keď sa sám stal šablonovitým, zase idealisujúci protiprúd; dráma v próze ustúpilo dramatu vo veršoch a idealisujúci sloh utvoril si vo *Weimare* pod vedením *Goetheho* svoje centrum. A novú reakciu oproti tomuto, oný silný vzrast naturalismu v umení divadelnom, v ostatnej dobe bolo nám popriato zvlášte pozorovať. Ako extrém je idealism herca

práve tak ako realism falošným. Práve za tak zlé považujem, keď herec spievajúc a vreštiac verše recituje, jako keď on osoby, ktoré básnik so vzletom v reči a pohyboch načrtal, triviálne dľa spôsobu každodenného života sníži. S historickým dramatom menovite nejde to naším hercom lepšie, ako naším básnikom: oni ešte nemohli vzdor veľkým námahám ten pravý sloh nájsť. Rydzý naturalism tu nedostačuje: prázdne krasorečenie ovšem tiež nie. *A. Štefánek.*

Glossy k organisácii „Národnej strany slovenskej“.

I.

Sme národ malý, kultúrne nevyspelý, hospodársky biedny a nepokročilý, politiky neuvedomelý a bez moci — sme len národík, sme len embryo národové, ktoré rozvíja sa len pozvoľne a s pomocou Boha a pri pevnej vôli našej môže sa rozviť k mohutnosti a sile len v ďalekej budúcnosti.

Túto našu nedostatočnosť, toto naše embryonálne štádium vývojové začasto cítime, ale málo kedy si úplne uvedomujeme: veď je to bežný úkaz, že človek obyčajne najmenej pozná seba samého, a k tomu ešte i najradšej sa preceňuje . . .

11. apríľa t. r. sišli sa čelní mužovia slovenskí v Turč. Sv. Martine, aby porokovali o najpaľčivejších otázkach národních, práve o tom, ako rozvíjať sily národa na poli politickom, hospodárskom, osvetnom a literárnom. A poneváč rozvoj tento diať sa môže jedine prácou, vyslovena bola jednohlasná potreba, aby v krátkom čase spojili sa pracovití ľudia v jedno disciplinované teleso, ktoré by dľa určitých zásad a spôsobu úkol tento plnilo. Uzavreto tedy organisovať pracovníkov slovenských.

Formálne vzato, výsledok porady bol skvelý: uzavieranie a prijatie návrhov dialo sa jednohlasne. Účastníci opúšťali poradu natešení, plní najkrajších nádejí v lepší našu budúcnosť. A prirodzene: veď ak vyplní sa všetko to, ba len malá čiastka toho, na čom sa dohodli, tak *11. apríľa r. 1901 znamenal by počiatok novej epochy v živote národa slovenského.* Keď v našom národe, výjmuc pestovanie jazyka, tak málo sa vykonalo, a tu prejavená bola jednohlasná vôľa, aby sa aj iné lány tej »národa roli dedičnej« obrábaly! —

Nuž pozrime po tom našom slovenskom svete, jaký účinok vyvolalo usnesenie, čelných mužov v národe. Či sú plné naše časopisy návrhov, umných kritík, rozborov, porád, zpráv o novom živote, slovenskom? Či vznikly spory o dôležité zásadné rozdiele, názory v smýšľaní v daktorých špeciálnych otázkach? Či už sa započaly nesčítateľné schôdzky, porady, shromaždenia po krajoch Slovenska, kde nie len intelligencia, ale i ľud sám účastní sa poučovaní, povzbudzovaní a oduševnenia za tak životné potreby národa? . . .

Nie, nič takého nebadať: časopisy naše prinášajú články o veciach, aké beh života po šírom svete vynáša na povrch; Búri; Čína, potentáti sveta, nehody a defraudácie, suchota a búrky, Falbove proroctvá a nešťastná maďarisácia — všetko toto zajíma našu žurnalistiku ako dnes tak aj predtým — akoby 11. apríľ r. 1901 nikdy nebol svitnul nad národom slovenským. Ba ešte jedna vec čerí tichú, lenive tekúcu hladinu nášho žurnalistického (a temer bych povedal) že i národného života: tí bezbožní, hlúpi, materialistickí, egoistickí, zradní, podlí realisti atď., atď. — až do nekonečnej variácie vo výrazoch a hĺbke: Toto jedno ešte znepokojuje pokojnú dušu slovenského žurnalistu v Nár. Novinách.*) A po ujisťovaní v týždni trojdeňnom (aby zbožní čitatelia dajako na to nezabudli) človek by bez mála uveril, že keby tej »ancikristovej čeliadky« nebolo, akoby nášmu národu, ba i celému svetu dobre bolo, aký rajský život by plynul nielen pod tými našími nebetyčnými Tatrami, ale i pod celým azuravým nebasklonom! Keby tých nie, nuž nebolo by na svete ani hriechu, ani zvady, ani nevery, ani egoismu, ani tiene, ani tmy, život by bol jedna pohádka a snáď by ani to slniečko nikdy nezapadalo nad tým utešeným životom . . . Ale takto otrávený je vzduch, otrávený duch, otrávený celý život, pokrm, ba už i ten trúnok horkne v ústach čestného človeka. A keď toto všetko čítavam v tých našich roztomilých Nár. Novinách, prichádza mi na um ten starý, bohabojný a vyvolený národ Izraelský, ktorý každoročne vešal dajakého lotra, »lebo — dľa jeho učiteľov — lepšie je keď jeden človek za národ zomre, akoby mal celý národ zahynúť«. Tak aj za náš národ musí aspoň trikrát týždenne dajaký ten »realista« odvisnúť dľa súdu nášho veľkokňaza — žreca . . .

Tak by tedy v našej žurnalistike bolo dosť ticho. Či je ináč v živote verejnom? Bola vyslovená i aktivita pri nastávajúcich voľbách. To má byť prvý skutok náš, ako znamenie znovuzrodeného života národného. Dľa toho jednohlasného, nadšeného usnesenia človek by musel očakávať, že práve my Slováci, oživení a odpočinutí celou vehemenciou našeho vznetlivého temperamentu vrhli sme sa na prebúdzanie, kapacitovanie a presviedčanie ľudu, že po tej morálnej zaviazanosti, ktorú

*) Čítaj hrozný článok v „Nár. Novinách“ č. 62: Veliká intriga. Red.

s toľkým potleskom a nadšením prijalo shromaždenie, že totiž každý statočný Slovák vyplní úlohu naň sverenú a podrobí sa rozkazu vodcu — že po tomto morálnom príkaze len tak bude kypeť životom a prácou v tom našom národe! A je tomu tak? Na to by nám najlepšiu odpoveď dal náš úcty hodný Mudroň.

Ale i o tom čo počúvame a vidíme, nutno s básnikom povedať, že »smutné chýry idú po Slovenskom kraju«.

A tu už prestáva žart a povstávajú ťažké myšlienky v mysli: čo, ak budeme dôslední a začneme plniť hrozbu vyslovenú drom Burjanom medzi sebou, kto ostane medzi tými »statočnými«? Čo potom, jestli väčšina octne sa na lavici zavrhnutých, ba ak sa nenájde ani len tých *päť* biblických »spravodlivých«? — Myslím, že nepoviem moc, keď označím to výrokom smrti nad národňou stranou slovenskou; lebo nemožno predpokladať, žeby sa našlo desať ľudí, ktorí by sa sišli a začali rokovať bez studu a haňby a vynášali uzavretia, ktoré by nikto neplnil a plniť nechcel.

I tak nemožno sa zbaviť obavy, že nie len jednotlivé údy, ale že celý organismus strany napadnutý je ťažkou chorobou . . .

* * *

Na porade 11. apríla vyslovená bola tedy potreba čo najintensívnejšej organisácie. Ako ľahko vyslovená bola táto myšlienka, práve tak ťažko blížime sa k jej uskutočneniu; mnohým sa zaiste ani nezdálo, do akého tvrdého dreva rúbeme, chcejúc uskutočniť organisáciu v slovenskom národe. Odhliadnuc od rôznych bočných prekážok, dovolím si poukázať hlavne na dve, ktoré sú dľa našej skromnej mienky najdôležitejšie, ba temer neprekonateľné.

Prvú postavíme v podobe otázky: či je možno v organický celok spojiť tak rôzne živly aké sú práve v národnej strane, respektive v slovenskej intelligencii? Na oko (ako aj na porade bolo) znela by odpoveď, že áno. Ale keď nezabúdame na to, čo stalo sa a stáva sa i do dnes medzi jednotlivými grupami slovenskej intelligencie, tu obtiaže povstanú ako hora pred našinci očami.

Organisačný výbor má vytvoriť jednotný program, tedy quasi evangelium strany, aspoň v hlavných zásadách. A ktoby bol taký optimista, žeby tvrdil, že jest na Slovensku medzi intelligenciou len dvacať ľudí, ktorí by i v tých »hlavných« zásadách súhlasili? Specialisujme túto otázku. (Opakujem ešte, že ten nádejný programm nemá byť len náčrtkom fundamentu, ale i obrysom celej budovy národnej, ak má si zaslúžiť vážneho mena: programm národnej strany slovenskej, s nímž by sme mohli obstáť nie len pred priateľom a doma, ale i pred

nepriateľom a svetom). Pozrime k politickému programmu. Sú mužovia slovenskí, ktorí stoja na zásadách vyslovených v »Memorandume«, sú i takí, ktorí spokoja sa s t. zv. národnostným zákonom, sú konečne i takí, ktorí žiadajú si aspoň politickú spravodlivosť voči národnostiam. To sú rôzne stanoviská a zásady. Kto rozhodne, čie zásady majú byť programom *celého* národa? Kto morálne prinúti bojovať stránku jednu za zásady politické stránky druhej, keď i v podriadených veciach niet žiadnej disciplíny a morálnej zaviazanosti u nás?

Má sa vypracovať programm cirkevný a školský. Žijú naše cirkve v pokoji? Ctia a vážia sa naši kňazi na vzájom? Čítajte si naše cirkevné časopisy, a dostanete odpoveď. Urážajú sa, sú neznášanliví, takže o dajakej shode a svornosti, o jednote a bratstve sotva možno hovoriť. Jest i taká frakcia v intelligencii, ktorá stojí proti cirkvám vôbec. Ktože to urovná, tieto nesmieriteľné živly spojí v organický celok? A o školstve našom tiež niet jednotného smýšľania, až na to, aby bolo slovenské. Ale niet jednoty v tom, či brať podporu od štátu, či nie, či je výhodnejšie pre národ, keď štát zbaví dediny od bremena vydržovať školy, či keby ich vzal do svojej správy? Jaká to bude jednota voči nepriateľovi i sebe samým, keď v programme bude vyslovená požiadavka neodvislej školy od štátnej a v praxi budú snáď tí istí mužovia písať prosby, aby štát udelil pomoc (a item i právo) pre a na učiteľa? A ako sa srovnáva s neodvislosťou cirkve štátna podpora kňazstva evanjelického? A koľko obcí je, kde na universitné cirkevné školy nechce väčšina dobrovoľne prispeť pomocou peňažitou, až je k tomu súdom nútená. Koľko tu vzniká hnevu a rozoprí!

A náš literárny a jazykový programm. Temer každá redakcia je neomýlnym sudcom vo veciach týkajúcich sa celého národa. Kto presvedčí o pravde stranu jednu a o mýlke druhú? Kto vyrovná prepasť medzi Nár. Novinami, Hlasom, Slov. Listami, Literárnymi Listami, Cirkevnými Listami a Katolíckymi Novinami? Kto spojí ľudí týchto v jeden organický celok? Kto zabráni haniť »Poučné čítanie« a vychvalovať vydania »Priateľov ľudu slovenského?« Kto smieri, ba len slušne naučí písať p. Svetozára Hurbana o realisme a realistoch, ktorí predsa sú na Slovensku a účastnia sa práce národnej? Majorita na shromaždení? A či majorita = pravda? A postavte si stá rôznych otázok náboženských, filosofických, politických a sociálnych, a kto pozorne študuje náš život ako sa on už dosiaľ javí, uzná, že rozdielov je o mnoho viacej, akoby sa to na prvý pohľad zdalo. A už nieto väčšej slabosti a nešťastia pre niektorú organisáciu, ako keď nemá jednotného podkladu, jednotnej zásady, jednotného názoru. V takej strane nastáva nedorozumenie, roztržka hneď pri prvom skutku, kadenáhle na dvoch

vzdialených stranách počínajú ľudia uvádzať do života zásady programmu takého.

Obtiaže tieto dajú sa rozviesť ešte ďalej, keby sme mali úmysel rozberať podrobnosti.

Druhá nie menej vážna prekážka je: nedostatok národnej výchovy. Pod tou národnou výchovou rozumiem práve tú morálnu zaviazanosť jednotlivých členov jak medzi sebou, tak i voči vodcovstvu. Tento nedostatok cítilo i celé shromaždenie veľmi hlboko 11. apríľa na porade martinskej a odtiaľ ten búrlivý úspech reči dra. Burjana, ktorý prostými, ale tým pravdivejšími slovami potriasol mysľou shromaždených. Ano, soznať treba, bez okolkov a bez okrášľovania, že u nás v tomto smysle panuje úplná anarchia. My bývame svorní vtedy, kým plynú zvučné slová z úst našich, kadenáhle však ide slovo stať sa skutkom, tu už každý ide za svojim rozumom. Takým činom u nás nikdy nebude žiadnej strany, celku organisovaného, spojeného ako ľudské telo, jednotným ústredným orgánom: šedou hmotou kôry modzgovej. Život nás učí, že všetky také útvary spoločenské, v ničhž jednotlivé časti nemajú iného cieľu, než aby každá len sebe samej slúžila, tie útvary obyčajne neprežijú dňa svojho vzniku. A tak i nádejná strana slovenská bez tejto »výchovy národnej« nevykoná ničoho, čoby v živote národov zanechalo dajakej trvácejšej stopy.

Príčina tohoto nedostatku je zrejmá: práca (duševná i hmotná) a zamestnanie býva najlepším vychovateľom človeka, v čom človek najviac pracuje v tom je najzručnejší, najstatnejší a rád sa vracia k svojej práci i po zahálke. U nás nebolo organisovanej strany a preto nebolo ani času a príležitosti k výchove v prospech celku, strany, národa. I začne-li organisovaná strana pracovať, príde i disciplina a výchova . . .

Čo donutí nás k disciplinovanej práci — o tom pár slov budúcne.

Dr. *V. Šrobár*.

Zpráva o činnosti Československej Jednoty v Prahe.

Československá Jednota odbývala dňa 14. mája svoju VI. valnú hromadu. Predseda univ. professor dr. František Pastrnek, odkazujúc v podrobnostiach na zprávy funkcionárov, podotknul vo svojej zahaju-

júcej reči, že spolok pokračoval i v poslednom — piatom — roku svojho trvania na ceste už vyšliapanej. Mnohé nepriaznivé okolnosti zapríčinily, že činnosť nebola intensivnejšia než v rokoch minulých, krok nazpät však učinený nebol. Potešiteľnou nazval predseda okolnosť, že snahám Jednoty dostáva sa ohlasu a podpory i v kruhoch mimo nej stojacich. Tak vzdelávací odbor Sokola karlínskeho usporiadal v prospech Jednoty zvláštný večierok, na ktorom prednášať uvolila sa pani Slavíková-Welsová. Na Morave podniknuté akcie, paralelné s činnosťou Jednoty, viedly k tomu, že utvoril sa slovenský Kroužek v Kroměříži, ktorý stane sa odborom Jednoty. V Prostějove usporiadaný bol nedávno slovenský večer, ktorý vydaril sa veľmi pekne. Konečne prihlásilo sa v poslednej dobe dakoľko českých a slovenských pražských študujúcich, ktorí sľúbili spoločinnosť svoju v Jednote. Predseda čerpá zo všetkého toho nádej, že čo nepodarilo sa vykonať za prvých päť rokov, podarí sa behom ďalších.

Zo zpráv funkcionárov vynímame nasledujúce:

Valnou hromadou dňa 25. apríla roku 1900 zvolení boli: za predsedu p. prof. dr. František Pastrnek a za členov výboru pánovia: Karol Anderle, Patrik Blažek, Ant. Havlík, Frant. Holas, Ignác Hořica, dr. Vilém Kurz, dr. Jan Lošťák, G. N. Mayerhoffer, Vlad. Malýpetr, Frant. Táborský, dr. Lad. Valenta; náhradníkmi stali sa pánovia: J. Hlinka, dr. J. Fuhrich, T. Stypa a Z. Zigmundík; za revísorov účtov zvolení pánovia: Ferd. Kavka a J. Maglén.

V ústavujúcej schôdzke výboru zvolení boli za miestopredsedu p. dr. Ján Lošťák, za jednateľa p. G. N. Mayerhoffer, za pokladníka p. Ant. Havlík, za knihovníka p. Frant. Holas a za zapisovateľa p. Karol Anderle.

Výbor konal 5 schôdzok.

Podpory hmotnej dostalo sa spolku jednak od jednotlivcov, jednak od českých väčších peňažných ústavov a sborov samosprávných. Z korporácií samosprávných sluší zvlášte menovať slávnu radu kráľ. hlavného mesta Prahy, ktorá i v tomto roku poskytla Jednote podporu 600 K. Výdatným prameňom príjmov boly dva cykly hier, ktoré vo Švandovom divadle usporiadal krúžok priteľov Československej Jednoty.

Morálnej podpory v akcii agitačnej a v iných smeroch poskytly výboru časopisy české a slovenské, menovite Národní Listy, Národní Politika, Hlas Národa, Čas, Kurýr, Katolické Listy, Radikální Listy, Pražské Noviny, Národnie Noviny, Hlas a iné.

Agenda Jednoty, obstarávaná i v uplynulom roku z ochoty, bola značná; počet vypravených dopisov obnášal 3458.

Hlavnou činnosťou Československej Jednoty i toho roku bolo

podporovanie mládeže slovenskej, študujúcej na školách českých. Podpory udelené boly tieto:

siedmim žiakom českej reálky v Hodoníne	K	1060·—
šiestim žiakom českého gymn. v Strážnici	»	600·—
štyrom poslucháčom vysokých škôl technických v Prahe	»	660·—
jednomu študujúcemu lekárstva v Prahe	»	100·—
dvom študujúcim Československé obchodní akademie .	»	400·—
trom žiakom maliarskej akademie	»	600·—
V celku 23 študujúcim	K	3420·—

Vo výročnej zpráve vyslovená bola vďaka riaditeľstvám horemenovaných škôl zato, že i v uplynulom roku rozdelovaly žiakom patričné podpory. Vyučovanie jazyku maďarskému, ktoré zavedené bolo roku minulého na reálke hodonínskej, potkáva sa so zdarom.

Učňovská akcia Jednoty nepokročila v tomto roku. Stalo sa to hlavne netečnosťou slovenského obecenstva.

Na návrh priaznivca Jednoty p. dra F. L. barona Riegra rozoslal výbor všetkým nakladateľom a vydavateľom kníh a časopisov českých prosbu, aby publikácie svoje pravidelne posielali Museálnej Slov. Spoločnosti a redakciam všetkých časopisov slovenských. Jednota podporovala tiež jednu na Slovensku pôsobiacu odbornú knihkupeckú silu.

V celku založeno bolo v uplynulom roku päť knižníc ľudových: tri vo Sliezsku a dve na Morave. Knihy čiste vedeckého obsahu venované boly knihovne matičného gymnásia v Zábřehu na Morave a školskej knihovne vo Svinove a P. Ostrave. Na Slovensku rozdané boly časopisy pädagogické a spisy pre mládež V celku rozdala Jednota 750 sväzkov beletristických a vedeckych spisov behom posledného roku. Bezplatne posielali na Slovensko na žiadosť Československej Jednoty »Dědictví Komenského« a vydavateľ A. J. Smrtka dakoľko exemplárov »Paed. Rozhledov« resp. »Školy našeho venkova«. Zdarma rozposlaných bolo 165 exemplárov »Matice Lidu«, ktorej tisk obstaralo úplne zdarma nakladkteľstvo dra E. Grégra.

Aby šírená bola známosť slovenskej literatúry medzi študujúcimi českými, zaslala Jednota 40 exemplárov básni Hviezdoslava a Pauliny-Tótha riaditeľstvám všetkých stredných škôl pražských so žiadosťou, aby rozdané boly abiturientom.

Pokladničný účet za rok 1900 je nasledujúci:

Vzal:

	K	h
Zvyšok z roku 1899	4934	—
Príspevky a dary	5055	59
Spolu	9989	59

Dal:

	K	h
Študentom v Prahe, Mníchove, Drážďanoch	1562	24
» v Hodoníne	1430	18
» v Strážnici	350	61
Učňom	128	92
Drobné vydania (poštovné, kolky) . , . .	181	70
Sberateľovi provisie	90	70
Poplatky	8	77
Správa	554	96
Knihy	1091	22
Zvýšok	4590	29
Spolu	9989	59

Majetok spolku obnáša K 4590·29 a rozpočet na rok 1901 K 12429.

Návrhy podané na valnej hromade odkázané boly výboru. Dôležité boly návrhy p. JUC. Pšorna, aby zakúpené bolo 500 exemplárov halierového letáku o alkoholismu, vydaného Klubom pro veř. zdravotnictví a aby tieto letáky dané boly k disposicii redakciam Hlasu a Slovenských Listov, ďalej, aby Československá Jednota v jaseni 1901 usporiadala bezplatné verejné prednášky o pomeroch na Slovensku a získala k prednáškam tým pp. dra P Blahu, K. Salvu, K. Kálala a dra D. Makovického.

Do nového výboru zvolení boli: za predsedu p. prof. dr. Frant. Pastrnek a za členov výboru pánovia: K. Anderle, P. Blažek, dr. J. Fuhrich, A. Havlík, F. Holas, J. Hořica, dr. V. Kurz, dr. J. Lošťák, T. Stypa, Fr. Táborský, Fr Zeithammer; za náhradníkov zvolení pánovia: J. Hlinka, A. Rambousek, L. Srb, Ž. Zigmundík. Revísormi účtov sú pánovia: F. Kavka a J. Maglén.

Láska k vlasti.

Napísal Ellen Key*).

Láska k vlasti je pojem, ktorý vo vývoji obsahujúcom všetky obory života dosť neskoro sa vyvinul. A tak ako v každý čas roční

*) Zeit č. 328. Pekná táto štúdia zaslúži iste pozornosti zvlášte u nás, kde sa toľko násilenstiev a nespravodlivostí páše sub titulo vlastenectva. Ct. čitateľom, ktorých by zarážalo časté vzpomínanie afféry Dreyfusovej pripomíname, že článok je písaný z Paríža. Ináč by mohla citlivosť národná vytýkať mi, že idem propagovať filosemitism.

ľudia mali rôzny stupeň kultúrneho vývoja, majú aj rôzne stupne lásky k vlasti. Avšak tomuto citu háji sa právo, že má byť považovaný bezpodmienečno za šľachetný, nezávislo na tom, či prechováva ho osobnosť ušľachtilá alebo nízkosmýšľajúca. Kto veľkými slovami rozpráva o právu a cti vlasti, ľahko sebe a iným môže nahovoriť, že má veľkú dušu, bárs aj odporúča v zájmu vlasti nespravodlivosť, zatým čo druhý, z vyššieho stanoviska odsudzujúc vlasteneckú nespravodlivosť práve tak nepochybno býva vyhlásený za nevlastenca, ako kacierom menujú toho, kto má vyšší pochop o Bohu než súčasný svet.

Francúz jeden poukázal na to, že už slovo vlasť ukazuje, z akého pôvodu sa vyvinul patriotism. Pôvodne totiž slovo to značilo doslovne vlasť otcov a čisto egoistická túžba spoludržať k spoločnej obrane bol celý obsah citu pre bydliská otcov, kmenu. Avšak behom časov duševný dodatok — ako inde — pojem lásky k vlasti zušľachtil a neustále rozširoval. Už pre Žida, Hellena, Rimana cit lásky k vlasti splýval v jedno s kultúrnymi prednosťami, duchovnými vymoženosťami, ktorými, jak s hrdosťou cítili, vynikali pred ostatními národami a ktorých proti týmto každou obeťou chránili. A keď v Anglicku, Francii, tak ako vo Švédsku slovo patriot začínalo mať dobrý zvuk, predpokladalo sa, že vlastenec mal pre svoju vlasť ideál vyššieho vývoja, podporovaného vždy väčšou mierou osvety, slobody a spravodlivosti.

Avšak slovo to zvolna na cene tratilo. Lebo zkúsenosťou, že rodinný alebo kmenový cit, rozšírený na lásku k vlasti, stal sa pokladom tak mnohých individuelnych a národných predností, ľudia navykli si považovať cit tento za absolútne dobro. Toto nadovšetku kritiku povýšené zastavilo predovšetkým vyšší vývoj patriotismu.

Je to však jedna z mnohých ľahko spozorovateľných známok času, že národy začaly *vzájomne* druh svojeho patriotismu dôkladnejšie zkúmať, kdežto v šľachetnosť vlastného vždy ešte veria. V dobe neceleho roku mal som príležitosť počuť v Rusku výrazy nevole nad rušením práva Búrov Angličanmi, kdežto súčasno vedúci mužovia Ruska sebe samým a svetu snažili sa dokázať, že podľa práva a zákona — ako aj podľa skutočnej potreby a prospechu národa — znásilňujú Finsko. Niečo neskoršie počul som v Anglii pohoršenie proti Rusku pre jeho pokračovanie vo Finsku, proti Francii pre jej chovanie v otázke dreyfusovskej, kdežto súčasno snažia sa sebe a svetu dokázať, že podľa zákona a práva ako aj skutočnej potreby a prospechu národa znásilňujú Transvaal. V ten istý čas počul som vo Francii ľutovať politiku Ruska vo Finsku, odsudzovať politiku anglickú v Transvaale, kdežto Francúzi ešte pri mene Dreyfus zlosťou bľadli. A konečne so všetkých strán zavznievajú hrozby Europy proti Číne, ponevač táto ríša pri obrane

svojho narodného rázu, svojho náboženstva, svojich ideálov, svojich práv, dopúšťa sa podobných násilností proti Europanom, akých títo dopustili sa v Číne a všade, kde majú národný záujem, sa dopúšťajú. Lebo vlastenectvo druhého národa považujeme len potiaľ za sväté, kým záujmy našeho vlastného národa podporuje, je však zavrženia hodné, jestli pôsobí proti nim. Tiež cisár, ktorý v Šlesvik-Holštýne národ dánsky olupuje o jeho reč, volá po pomste, ponevač Číňania vyslanca jeho národa olúpili o hlavu. A za pomstu žiada, uisťujúc, že kresťanstvo je jediné náboženstvo, na ktorom trvalá kultúra môže byť založená, suggestia to, pod kliatbou ktorej teraz Europa navštívila Čínu barbárskym pustošením a krvavými činy a chystá sa zničiť kultúru, ktorá je o tisícročia staršia od kresťanskej. Kresťanstvo, jehož podstatu nechápeme zle, jestli považujeme ho za náboženstvo bratrskej lásky, premenil všade militarism v zásteru, ktorou kryje jeho opak. Tak klerikalism a militarism uzavrely spolok, ktorý je jednym z najcharakteristickejších známok šovinismu!

Čo riekli vo Švédsku o Číne, neviem. Avšak viem, že boli naplnení roztrpčením nad Dreyfusovským processom, nad osudom Finska, Šlesvik-Holštýna, Transvaalu a že predsa ľudia a časopisy, ktoré snáď najhlasitejšie toto roztrpčenie vyrážaly, odporúčali násilenstvá proti Norvéžsku a to tým istým patheticko-patriotickým spôsobom, ktorého používajú v Rusku hájac politiku proti Finsku, v Anglii proti Transvaalu vo Francii v Dreyfusovskej affere!

Títo dvojakou mierou odvažujúci bývajú vo všetkých zemiach niezriedka chladno nečestní. Avšak ešte o moc častejšie sú citlivo čestní vo svojom presvedčení, že ich vlastná krajina stojí docela v inom pomere, ktorý robí ich pokračovanie docela rozdielnym od jednania ostatných národov a veciam plné ospravedlnenie dáva, ktoré však bystrosť, poskytnutá politickému zraku diaľkou, a svedomitosť, vyvolaná nespravodlivosťou nepriateľov, na druhej strane hranice prezre a odsúdi!

Všade — v Rusku, Nemecku, Anglii, Francii, Švédsku — najdeme týchto len do diaľky jasno vidiacich, jakožto panujúce triedy spoločností. Klerikálny, byrokratický, militaristický a kapitalistický patriotism všade, kde páchu sa vlastenecké nespravodlivosti, vládne a svodí massy k surovosťam. Všade nepredpojatí a predvídajúci sú to, ktorí majú odvahu bojovať proti tomuto vlastenectvu vo vlastnej krajine, ponevač sami majú vyšší pojem o láske k vlasti, pojem, ktorý — aj na ďalej — získava im obvinenie z nevlastenectva, ba vlastizrady!

Takým obžalobám pravdepodobne nemožno ujsť, pokiaľ ešte vždy trvajú dva úplne protivné názory o vlastenectve.

Pre jeden pojem táto láska je vždy ešte spojená s vierou v ne-

omylnosť národa vo voľbe prostriedkov, ktorými chráni alebo rozširuje svoje državné postavenie. To zahrňuje pre veľké národy tiež snahu jejich nad svetadiely a musí si zabezpečiť a zvýšiť vo vlastnej zemi ten spoločenský poriadok a chod myšlienkový udržovať, ktorý umožňuje klerikalismu a byrokratismu, kapitalismu a militarismu zmieneným spôsobom jejich vlastné postavenie s národným poistiť a rozšíriť. A dokiaľ tieto moci ovládajú národy, osud Finska a Šlesvik-Holštýna bude sa opakovať, processy dreyfusovské a vojny transvaalske budú znovu sa vracať.

Naproti tomu nový pojem vlastenectva je identický s ochranou ideálnych statkov, ktoré národ už má a so snahou tieto rozmnožiť. Z tohoto stanoviska národ, jestli moc jeho behom časov ztratila svoju ethickú oprávnenosť, nemôže sa utužením, ale popustením tejto moci ukázať hodným svojich najlepších tradícií.

A práve títo »nepriatelia spoločnosti a nevlastenci« sú to svedomie národa, keď tento pod tlakom zastaralého nacionalismu dopúšťa sa činov, ktoré na druhých národoch odsudzuje. Tak boli to slobodomyselní v umeleckom, literárnom a vedeckom svete, zároveň so socialistickou časťou delníctva a mládeže, ktorí boli vo Francii s dreyfusardy, ktorí v Anglii trpeli s Boermi, v Nemecku so Šlesvik-Holštýnom, v Rusku s Fínskom*).

A všetci títo, ktorí poznali, že plody vlastenectva môžu byť, práve tak dobré, ako špatné túžia zlé dobrým prekonať. Svoj vlastný cit vlastenecký rozšírili na svetoobčiansky, ktorý teší sa spravodlivosti, nech ju našiel kdekoľvek a rmúti sa nad krivdou, nech ona víťazí kdekoľvek. Pozdvihli svoj cit vlastenecký tým, že povýšili svoj cieľ a rozpomienku na veľké skutky svojich otcov spojili so snom o tých, ktoré vlasť ešte niekdy vykoná. Všade títo nepredpojatí a predvídajúci bojujú za to, že národ nemá práva ani vlastné záujmy obstarávať prostriedkami, ktoré jednotlivci v národe si zakázali používať a tvrdia, že dvojaká morálka predovšetkým je hanba pre národy, ktoré — jako francúzsky, anglický, švédsky – za svoje najlepšie dedictvo si počítajú, čo sebe samým a ľudstvu slobody| svedomia a spravodlivosti vydobyli.

A všade nachodíme, že tento nový cit k vlasti zvlášte tých oduševňuje, ktorí svoju nádej kladú v novú spoločnosť. Jako pred r. 1789 životanajschopnejší ľudia pripravovali politickú revolúciu, tak teraz nielen vo Francii, ale vôkol na svete, práve tí ľudia zo všetkých spoločenských tried, ktorí naplnení sú myšlienkou nového spoločenského utvárenia, živia plameň svojho vlastenectva nádejou nielen v záchranu duševného majetku, ktorý národ už má, ale že budú moci

*) Že v Rakúsko-Uhorsku sú utlačené národy o tom Ellen Key nevie tuším nič. **Red.**

dosiahnuť tiež vyššej spravodlivosti, hlbšieho citu bratského vo vlastných hraniciach a v prípadných pomeroch aj mimo týchto. Obnova vlasteneckého citu súvisí čo najtesnejšie s vierou v obnovu vo všetkých ostatných oboroch. A preto sú to hlboko koreniace pudy sebazachovania, ktoré vyvolávajú proti novému citu vlasteneckému všetko tupenie starej spoločnosti. V časoch pohnutej náruživosti národnej neprestávali pri tupých zbraniach tupenia! V tejto Paríži, kde dľa krásneho slova Anatola Francea aj kameň z dlažby sa dvíhal za vec slobody a spravodlivosti, obhajcovia Dreyfusovi boli v nebezpečenstve, že budú od zúriaceho ľudu v pravom slova smysle roztrhaní; v Anglii poznal som mužov a ženy, proti ktorým hádzali holé nože, preto že verejno vystúpili proti vojne v južnej Afrike a ktorí len s napnutím síl bezpečnostných orgánov zachránení boli od smrti pod päsťami a nohami massy. A každý, kto takto o spravodlivosti hovoril, vydával sa v nebezpečenstvo, že ztratí spoločenskú vážnosť, svoje politické postavenie.

Všade popierajú to, že by anglický národ v nespravodlivej vojne bol rozvinul veľkolepé národnie vlastnosti. Lebo, keby to uznali, museli by pripustiť, že skutočný obsah patriotismu neurčuje sa veľkými vlastnosťmi a citom moci, ktorý ono budí, ale jedine cieľami, ktoré národ ukladá upotrebeniu svojich vlastností a citu svojej moci. Že najnižšie skutky a najvyššie cnosti národnie nesú meno vlastenectva; že patriotism sám jako jasný plameň môže žiariť aj vtedy, keď je živený nečistými substanciami, toto udržuje u väčšiny ešte zastaralý pojem vlastenectva. Práve, preto ovšem, dá sa ťažko vykoreniť. Sú nesčetné složené, storočiami organicky vypestované duševné stavy, ktoré zahrnujeme pod pojmom vlastenectva. Nikdy nie je sebaklam prirodzenejší, jako keď naše najubohejšie ohľady prospechové stýkajú sa s našími najvyššími povinnosťami, pošetilé predsudky s najjemnejšími city, hrubé náruživosti s najhlbšou oddanosťou. A duševný stav, ktorého predovšetkým toto všetko sa dotýka, je práve vlastenectvo.

Na tomto poli, jako na každom inom, učiť sa rozoznávať ponúkanie povinností od vlastného prospechu, ponúkanie citu od predsudku, brutality od šľachetnej horlivosti — to znamená vychovávať nás — súčasno jako individua i jako spoluobčanov — vo vyšší druh mysliacich a cítiacich bytostí. A tento vývoj individuma má najprv samo sebe dopriať, potom však má ho tiež vo svojom národe podporovať.

Sú slová stlačené jako kapka, nevyčerpateľné jako more. Jedno také je Spinozovo acquiescentia in se ipso, ktorá podľa neho je najvyšším výsledkom ľudského samovývoju. A jako individum nemôže vyššieho duševného stavu dosiahnuť než tento súhlas so sebou samým,

tento vysoký pokoj, ktorý prýšti z konečne vydobytej shody medzi našou vôľou a našou mocou, našou povahou a pomery životnými, naším snažením a našimi cieľami, práve tak sa vec má aj v národe.

Čo jednotlivcovi poskytuje blaho, že totiž prináleží k národu, že má vlasť, je to, že v tomto národe vzdor všetkým jeho slabostiam, že v tejto zemi vzdor všetkej ohraničenosti viac než kdekoľvek cíti tento vnútorný súhlas, tento hlboký súzvuk so sebou samým. Ton našej reči, tvar a barva našej krajiny, vôňa našej zeme, naše domáce mravy, naše rozpomienky a naše nádeje — to všetko, čo je krv z krve našej — to vystupuje jako obraz alebo šumí jako spev, kamkoľvek sa pohneme; to naplňuje nás radosťou, keď v ďalekej zemi nájdeme známku našej vlastnej alebo stretneme sa s uznaním našeho národného rázu.

Avšak národný cit nemôže predsa vyvinutému človeku veľký, všeobsiahly súhlas so sebou samým poskytnúť vysokého stanoviska, na ktorom všetko jeho snaženie kryje sa s najlepšími jeho možnosťami a zpomienkami. Nepredpojatý, do budúcna vidiaci človek nemôže v svojej vlastnosti jakožto občan požívať oblažujúceho citu súhlasu so sebou samým, dokiaľ vidí svoj národ, jak podľa iných hodnot súdi, podľa iných mier merá než on sám. A pokiaľ menom patriotismu zdobia sa krivdy, ktoré prospievajú vlastnému národu, musia tí, čo dosiahli vyššieho vývoja svojho vlastenectva, žiť bez toho, že by mohli túžbam a cieľom svojho národa dať celý súhlas.

Na oltároch antických vídame časom rozdielne strany venované obrazom rôzných božstiev. A tak vyzerá aj oltár, na ktorom obetujú národy láske k vlasti. Nenávisť a krivda majú tu svoje miesto práve tak jako láska a obetavosť. Až jedine tieto posledné budú nás vítať s oltára vlastenectva, až tam, nie pri žiari rudých a čadiacich pochodní válečných, ale v bielej radosti ranných červánkov bude sa obetovať, až potom len najpokročilejší spoločne s najprostšími budú môcť tam sklonit koleno bez pocitu, že vzývajú modlu.

Preložil *J. Nerád.*

8. medzinárodný sjazd proti alkoholismu.

Mag. philosophiae Hilenius z Helsingforsu referoval vo štvrtok prvý: *Štatistické pozorovanie vlivu mierneho požívania alkoholu na dĺžku života.* Anglické poisťovacie ústavy pre život, podávajú o tomto najspoľahlivejšie dáta. Kto je v podozrení z nemierneho pitia, ten nepríjme sa v žiadnom ústave.

Miernych a abstinentov prísne rozlišujú. Spoločnosť poisťujúca temperenclárov: The United Kingdom Temperance et general Provident Institution. V Londýne má dve oddelenia, pre abstinentov a pre miernych. Behom 33 rokov od r. 1866 do 1898, v oddeleniu abstinentov nastúpilo zo 7650 očakávaných smrtných prípadov 5383, tedy 70%, v oddeleniu miernych, z 10,455 očakávaných smrtných pádov zomrelo 10,065 tedy 90%. Dľa tohoto súdilo sa že v oddeleniu miernych nastúpilo preto viacej smrtných pádov, lebo vyskytujú sa tam choroby následkom pitia. Toto je správne, *ale fysyologickým faktom je, že mierne pitie vedie k pijanstvu.* Dr. Edmunds hovorí: každých 1000 miernych poskytuje hrubý materiál pre 50 alkoholistov.

Pijactvo je prirodzený následok mierneho požívania alkoholu a smrť následkom ochorenia z pitia je risiko, ktorému sú »mierni poistenci« u spoločnosti vystavení. Aj pri iných spoločnostiach prišli k tomu presvedčeniu, že úmrtnosť v oddelení abstinentov je vždy o 20 až 30% menšia, nežli v oddelení miernych. Vo všetkých týchto spoločnostiach dostávajú abstinenti väčší bonus, totiž podiel na zisku nežli ostatní členovia. Aj nemocenské pokladnice majú oddelenia pre miernych a pre abstinentov.

Docent *Dr. Löffler* prednášal: *O súvislosti medzi zločinom a alkoholom.* Čerpal zo súdnej zkúsenosti a z najobjektívnejších prameňov, jako ich predstavujú aktá rozličných trestných súdov. O chronickom alkoholisme nemôže hovoriť, tento príde do povahy len tam, kde sú pochybnosti o duševnom zdraviu obvineného.

Prudký, akútny alkoholismus má svoj zástoj pri prečinoch proti bezpečnosti života a zdravia, chronický pri prečinoch majetkových.

Štatistické dáta ťažko obviňujú alkohol. Roku 1897 odsúdeno bolo vo Viedni pre násilný odpor proti predstaveným osobám 258 ľudí, z týchto nachádzalo sa v dobe činu v stave opilom 198. Pre ťažké poškodenie na tele bolo trestané 190 ľudí, 75 z ních bolo opilých. Zločiny proti mravopočestnosti vykazujú tiež významné dáta pre túto otázku. Súdy — hovoril *Dr. Löffler* — musia kráčať po stopách alkoholismu, jako po prameni zločinu a dľa možnosti musia stavať hrádze.

Veľmi pútavé a pozoruhodné boly nasledujúce prednášky, ktoré pretriasaly otázku boju proti alkoholismu. Hlavný lekár blázinca vo Ville Evrard Dr. M. Legrain prednášal o tom: *Jako klesajú alkoholici zase späť do pitia a jaké vzťahy majú k zločinu.* Táto otázka je po stránke vzdelanostnej, jako i po stránke mravnej veľmi dôležitá. Pijak, ktorý upadá v pitie, putuje z blázinca do väzenia a z väzenia do blázinca. Asi 25% alkoholikov opatrovaných v ústavoch, upadá po vypustení zase v svoj predošlý stav. Celý život takéhoto klesajúceho pijáka nie

je ničím iným jako bojom medzi slobodou a internátom. Sú alkoholici, ktorí behom 10 rokov, dvadsať až štyridsaťkrát boli vo väzení. Deti takýchto alkoholikov, hynú morálne a dostávajú sa na bezcestie. Spoločnosť nerobí nič, aby sa prekazilo toto ohromné zlo. Štáty nepostaraly sa posiaľ o ústavy, v ktorých by sa takýto alkoholici ošetrovali.

Nie je dosť na tom, dať alkoholika do blázinca, musí sa aj separovať. Mnohí lekári v nedostatku poučenia o otázke alkoholu, nevedia takýchto nemocných ani opatrovať. I v tom je veľká prekážka, že spoločnosť týmito ubohými ľuďmi opovrhuje. Len dva spolky v strednej Europe, spolok »Modrého kríža« a »Rád dobrých templárov« chová sa s potrebným porozumením k tejto otázke a snaží sa vrátiť zablúdilých do spoločnosti zpät a ratovať aj ich deti. Úkolom všetkých dobre smýšľajúcich ľudí by bolo, aby sa verejná mienka v občianskej spoločnosti úplne premenila a aby cit spojitosti s jednotlivými vrstvami nebol porušený.

Štátny zástupca *Dr. L. Fuld* z Mannheimu, prednášal: *Opilstvo v nemeckom občianskom zákonníku.* Zákony nemecké pozbavujú ľudí oddaných pijanstvu svojprávnosti jako náhle nie sú v stave obstarávať svoje záležitosti, alebo stanú sa nebezpečnými pre rodinu, alebo pre iných.

Prof. trestného práva na viedeňskej universite *Dr. K. Stoos* predniesol svoju úvahu pri veľkej pozornosti a účasti obecenstva. Jeho prednáška bola hlboká a plná nových stránok tejto myšlienky. *Liečivé ústavy pre pijakov v službe kriminálnej politiky.*

Poneváč má alkoholismus ohromný vliv na kriminalitu, je kriminálno-politickým zájmom štátu, aby sa pijanstvo potieralo. Jedná sa len o to, či prostriedky proti opilstvu patria trestnému zákonodarstvu, alebo či sa majú ponechať štátnym orgánom, ktoré sú povolané aby luštily sociálne politické úkoly. Opilstvo je nemoc vôbec. Len opatrovanie pijákov nie je tak všeobecne uznávané za potrebné, ako pri iných nemocných, ani spôsob ošetrovania nie je známy. Výsledky liečenia sú také, že potrebu takýchto ústavov nie je treba dokazovať. Niekoľko ustanovení je len zapotreby, aby tieto ústavy postavené boly do služieb kriminálnej politiky. Pokusy sú už urobené, taký je aj švajčiarsky zákonník z r. 1896, ktorý oprávňuje sudcu, aby sám rozhodnul, či alkoholik patrí do liečebného ústavu. Omyl je vytvorený, lebo sudca povinný je vyžiadať si lekárske dobrozdanie. Osobná sloboda nie je porušená, lebo zákon určuje dobu pobytu v ústave na dva roky a tento čas dľa zkúsenosti stačí na vyliečenie pijáka. Ovšem štát prevzal by tu tiež isté povinnosti, ale získal by z druhej strany; ubudlo by súdnych útrat, ktoré sa pri pojednávaniach proti takýmto

individuam vysoko nahromadia. Dnes zatvára a tresce sa tisíce ľudí, ač sudca vedel, že minie sa cieľu. Ďalej referoval *dr. L. Frank*, správca blázinca v Münsterlingen vo Švajčiarsku: *O zákonodarstve švajčiarskom, ktoré týka sa opilstva.*

Švajčiarsko sa prvé chytilo liečenia opilcov. Kantony jeden za druhým prinášajú pozoruhodné zákony v tomto obore. Frank žiada hlavne, aby opatrenia proti opilstvu nemaly charakteru policajného, aby vyliečiteľní pijaci boli odlúčení od nevyliečiteľných. Vyliečiteľní majú sa opatrovať v liečebných ústavoch, nevyliečiteľní v útulňách, liečebné ústavy majú byť súkromné a len štátom podporované a pod jeho dozor postavené a musia byť vo spolku s nejakým spolkom abstinentov, útulne musia byť ústavmi štátnymi.

Správca Dolno-rakúskeho blázinca *dr. A. Tilkowski* referoval: *O otázke alkoholikov v Dolnorakúskych blázincoch.* Rakúsko je za druhými štátmi veľmi pozadu v tejto veci. Počet alkoholikov v blázincoch neobyčajne stúpa a ohrožuje miesto aj iných duševne chorých.

Prof. Dr. *Fritsch* súdny lekár prednášal: *Forensné posudzovanie alkoholismu.*

Delikty z alkoholismu treba brať dľa individua. Psychyatrické dobrozdanie má sa riadiť stupňom vyskytujúcich sa poruch o sebe alebo v dobe činu. Trestný postup proti alkoholikom je nespravodlivý. Alkoholici sú ľudia psychycky annormálni, treba ich zbaviť svojprávnosti ako v Nemecku. Aby sa kriminalita umenšila treba sa usilovať zaviesť opatrenia a prostriedky proti nemiernemu požívaniu alkoholu.

Pán *H. Bosshardt* referoval: O *zakladaní a správe liečebných ústavov.* Najprv sa musia zakladať spolky abstinentov, aby tieto myšlienku propagovali a z ústavov prepustených ďalej opatrovali. Taký ústav musí byť ako rodinný dom. Proti systému korrekcie vyslovil sa rozhodne p. Bosshardt. Viacej ako 40 chovancov s jedným predstaveným nemá byť v ústave. Opatrovníci musia byť abstinenti.

Chovanci musia fysycky pracovať, ale ani duševná zábava nesmie chýbäť. V Ellikone — kde je prednášajúci predstaveným sa spieva, hrá, vôbec veselá nálada ovláda celý ústav.

Pobyt v ústave trvá 6 mesiacov.

Po ňom hovoril *A. Smith* z Niendorfu: o právach a úkoloch laikov pri liečení pijakov.

Pijanstvo je mravná slabosť, ktorá sa nedá žiadnymi lekárskymi prostriedkami liečiť, ale len mravnou výchovou môže byť až k úplnej abstinencii pozdvihnutá.

Ošetrovanie musí byť mravne pädagogické.

Popoludni bola obšírna debatta o prednesených thematách. Za-

hájil ju prof. Masaryk, po ňom rečnil Dr. Kalmus z Prahy: o zázmamoch pražskej policie o tom, ako vyplýva opilstvo na verejné zatváranie. Prof. Forel hájil svoje názory proti Smithovi, že pijactvo nie je nemoc a proti Löfflerovi tiež, že chronický alkoholismus je hlavným prameňom zločinu. Aj proti *Tilkowskému* vystúpil Forel, forensné posúdenie duševne nemocných nie je rovnaké, ako klinické. Môže byť chorý, ktorý je klinicky ťažko nemocný, ale v ohľade forensnom nie nebezpečný. Naopak psychopatickí ľudia a chronickí alkoholisti jasne hovoria, zdánlive simulujú, luhajú, pretvárajú sa a predsa nemôžu ináč robiť, lebo nemocná je u nich, hlavne sféra etická a vôla, *rozum* menej. Títo ľudia zdajú sa laikom zdravými.

Prof. Löffler predniesol ťažkú obžalobu proti Dolnorakúskemu blázincu polemisujúc proti Dr. Tilkowskému. Keď preplnily sa tieto ústavy alkoholikami, vymysleli si, že títo simulujú a prepúšťali ich domov. Otázka ošetrovania alkoholikov bola privedená týmto spôsobom ad absurdum a vyvolaly sa konflikty so súdami. Súd uznal alkoholika za chorého, poslal ho do blázinca a blázinec ho neprijal. Čo s takým človekom? Padne zase spoločnosti za obtiaž. To znamená experimentovať na chrbáte publika. Zajímavé bolo, keď v debatte prof. Dr. Wagner, psychyatrik, odporučoval sriadenie liečebných ústavov a tvrdil, že mali by sa odovzdať tieto katolíckemu kňazstvu. Proti tomuto ohradil sa Dr. Vlasák, vysloviac mienku, že pijaci nemôžu sa liečiť dľa istej šablony ale každý iným spôsobom zvlášť.

Veľký interess javil sa pre schôdzku piatkovú, okolo 9. hod. plnila sa dvorana vyberaným obecenstvom, cudzincov bolo mnoho a dám tiež. Prišiel na pretras alkoholismus v armádach europských, iste boľavá stránka zhubného militarismu, z ktorej prýšti všetko ostatné zlo. Veď vojak a alkohol sú už od rokov 30 ročnej války, od Bedricha Veľkého a Napoleona až po výpravy civilisovaných národov do Afriky, na Madagaskar a najnovšie do Asie — dva nerozlučiteľné pôjmy, dve veci, ktoré sa opravdove, jedna bez druhej skoro ani mysleť a predstaviť nemôžu, jakoby jedna bola atribútom druhej. Tak zaspalo svedomie kultúrnych národov! Výkvet, mládež každého národa je vo vojsku. A túto inštitúciu — na sjazde menovali ju nanajvýš vlasteneckou — rozožrala choroba alkoholismu, od veľkých pánov so zlatými limcami až po obyčajného vojaka tak, že s hrúzou pomýšľajú jasnejšie hlavy a ľudskejšie srdcia vo vojsku na pokánie a nápravu. Padly i hlasy, že budúca vojna bude vojna telesných a duševných žobrákov — zaiste nie je ten výrok prílišný, poukázano bolo na veľké tisíce chorých anglických vojakov v Afrike. Francúzi, ktorí zľakli sa, mysliac na budúcnosť — svojho, alkoholom v základoch napadnutého vojska, zavádzajú opatrenia

na liečenie a odstránenie alkoholismu vo vojsku s veľkou dôkladnosťou. Prednáška *Dr. Richarda*, chéfa vojanskej nemocnice v Paríži — prítomní boli štyria vojenskí lekári francúzsky v pekných uniformách, — rozobrala predtým až akosi ťažkopádnu hladinu kongressu.

Francúzsky vojenský minister šmahom vykázal pálenku, likéry z vojanských kantýn, zariadil prednášky vo vojsku ŏ alkoholisme a jeho následkoch. Platí toto nariadenie aj pre kolonie. Zkúsenosti jak zhubne pôsobí alkohol v tropických krajoch, nadobudli si Francúzi pri poslednej výprave na Madagaskar. Generál Galieni je abstinentom, sriadil oddelenie abstinentov a s týmito robil pokusy. Abstinenti vydržali namahavé marše cez močariny a nezdravé kraje, pili vodu akú našli, kdežto pijaci, ktorí mohli sa kúpať v koňaku, choreli a mreli na úpal, zimnicu a klesali hromadne.

Hovorilili ešte: *Dr. Legrain, Dr. Rudler a Dr. Boissier* všetko Francúzi o tomto themate pri nevídanej pozornosti poslucháčstva. *Kplinius* velebil Franciu, že vykonala slávny kultúrny skutok a ľutuje, že správa nemeckej armády nevyslala svojich zástupcov k tomuto kongressu. Rakúsko-uhorskí voj. lekári hrali pri tomto kongresse smutnú, pštrosí politiku, strčili hlavu do piesku, akoby škody spôsobené alkoholom v našej armáde nevideli, okrašlovali všetko - ako sa česky hovorí »libovali« si v tom, že v našej armáde nepije sa toľko ako v iných. Tak nepripravene a bez cieľu nebol ani jedon cudzí zástupca na kongresse, robilo to trapný dojem. Dr. *Taussig* — štábny lekár rakúsky hovoril, že u nás niet nebezpečia alkoholismu! Shromaždenie sa zadivilo a smialo, druhý lekár vojenský Dr. *Sickinger* rozprával, že aj u nás je obmedzený odpredaj pálenky v kantýnach a že sa už toľko nepije ako predtým (?) Ktosi zvolal: reforma kantýn, vyárendovanie kantýn, tu vyšly by iste pekné veci na javo — ale bol to hlas volajúceho na púšti.

Keď už skoro všetky národy pospomínané boly, zastal sa jedon delegát pár jadrnými slovami Búrov a spomenul ich príslovečnú striedmosť, čo vyvovalo živý súhlas a potlesk.

Známy abstinent Dr. *Bonne*, bavorský vojenský lekár hovoril, že i medzi bavorskými dôstojníkmi tvorí sa spolok abstinentov, pripomenul i to, že generál Waldersee je tiež abstinentom a že pri hostinách štrngáva si s Vilemom II. s čistou vodou.

Inšpektor Gerényi povedal, že v kantýnach sa vojaci k pijatike pridržujú, vojaci by si mali kantýny spravovať sami.

Dr. Blocher, aby smyl sympathie k Búrom pochválil sa, že v anglickej armáde čita spolok abstinentov 15,000 členov.

Petrohradský štátny zástupca Dr. Dimitrij Borodin neznajúc na toľko nemecky, dal svoju prednášku vytlačenú pani Gedde, ktorá ju

čítala: *O alkoholovom monopole v Rusku*, jeho hospodárskom a mravnom význame. Monopol má dobré i zlé stránky, predtým pilo sa v putikách, teraz pije sa na ulici a v rodinách. Daň sa zvýšila. Vzdelanie ľudu zaostalo.

Dr. Bulovskij tvrdí, že monopol obmedzil v Rusku alkoholismus, v búdach sa nepije a putik zavrelo sa na tisíce. Pijaci nemajú kde vysedať. Ruská vláda venuje ročne 3 milliony na ústavy, v ktorých pracuje sa pre miernosť.

Dr. Daszynska napadla miernymi, ale nemilosrdnými slovami a vážnymi dátami tvrdenie úradných zástupcov Ruska. Štatistika ruská je nespoľahlivá, s monopolom pomohlo sa len šľachte a zničilo sa mnoho existencii, pije sa ďalej a snáď i viacej jako predtým.

V Rusku hladovalo 20 millionov ľudí, koľko ich zomrelo, o tom ruská štatistika nevie nič.

Tam, kde niet slobody, márne bojuje sa proti alkoholismu. Národ nevie čítať, čo mu osožia brožúry. (Potlesk a živý súhlas).

Delegát ruskej vlády gróf Skarzynski odpovedal Dr. Daszynskej na začiatku slabo, až to robilo trapný dojem, pomohlo mu keď tvrdil, že nie je žart zrušiť 140,000 pálenic naraz, bývalí majitelia stali sa zúrivými nepriateľmi finančministra Witta, ruského štátu, (bola to narážka na Židov, nacionáli tlieskali živo zase tomuto). Medik, Grigorovič z Bukoviny použil kongress tiež na to, aby posvietil na úradné Rusko. Vláda monopolisuje alkohol, ale i hnutie protialkoholistické. Gróf Skarzynski bol celý červený a rozčulený a vyhováral sa všelijako, apelloval na predsedníctvo, aby toto nedovolilo urážať hosťov Rakúska. Ale sloboda slova nebola na kongresse v ničom narušená.

Pani Gedda hovorila, že nepomer medzi príjmom z alkoholu a výdavkami na miernosť je veľký 147 mill. rubl. a 3 mill.!

Po poludni dostavil sa do siene p. *Weiss* prof. kat. university vo Freiburgu (Švajčiarsko). S nim prišlo mnoho kňazstva, uhorského kňaza nevidel som medzi nimi ani jednoho.

Učený dominikán prednášal pri všeobecnej pozornosti: *O úkoloch kléru* v boji proti *alkoholismu.* Spolupracovať pri sociálnepaedagogickom zlepšovaní mass, využitie svojich zkúseností ktorých má kňaz viacej jako iní a uplatnenie svojho sociálneho postavenia, študovanie otázky a výchova klerikov v smere protialkoholistickom.

Rektor *J. Neumann* z Honnefu nad Rýnom o »*katolíckom hnutí striezlivosti v Nemecku*«. Nemeckí katolíci súčastňujú sa internacionálneho hnutia protialkoholistického, zakladajú konfessionálne spolky striezlivosti, sriaďujú a vydržujú liečebné ústavy. Používajú školy a kostola v tomto boji. V spolkoch striezlivosti sú mierni a abstinenti

účinkujú sociálne-charitativne, shromaždenia katolícke v Nemecku zabývajú sa všetky touto otázkou. Rečník si želá, aby prestaly národnostné spory pred týmto úhlavným nepriateľom národov.

Predseda prof. *Gruber* poďakoval kňazstvu za jeho dosavádnu činnosť.

Potom prednášal ev. farár Bovet o zásadách spolku »Modrého kríža«. Prvá a hlavná zásada je úplná abstinencia. Pomôcka je písmo svaté a kresťanské spolužitie, kresťanský životný názor je vedúcou myšlienkou spolku. Spolok bol najprv vo Švajčiarsku, teraz prekročil už daleko hranice, číta 666 spolkov lokálnych s 30,000 členami, medzi týmito je 9113 členov, ktorí sami uznali sa, že boli predtým pijakmi. »Modrý kríž« sriaďuje kaviarne, hostince bez alk. nápojov a liečebné ústavy pre alkoholikov. Miss *Gray* referovala: *O hnutí oprotialkoholickom na kontinente. O švédskych spolkoch striezlivosti.* Dr. Bergmann. Zajímavé boly dáta dr. Pressla *„o rozšírení“* alkoholismu v Čechách. Docent Matiejka prehovoril. »*O vlive alkoholismu na duševné a mravné vlastnosti obyvateľstva v Čechách.*

Po živej debatte o rakúskom tiskovom zákone, ktorú spôsobili socialisti, určilo sa za miesto budúceho kongressu mesto Bremen a svolil sa 14 členový permanentný výbor.

Ačpráve my v Rakúsku po mnohých zkúsenostiach — hovoril prof. Gruber — naklonení sme k pessimismu a nechcem preto tvrdiť žeby som ružove smýšľal, predsa myslím, že sjazd tento bez stopy nevymizne z pamäti. Do sveta plného hnevu, zúfalstva, zaslepenia a zbabelosti zkriknul tento sjazd hlasom rozumu, lásky a nádeje. Jako chóry anjelské vo svätej noci, rozostrel sa po svete duch lásky k bližnému, duch jednomyseľnosti a porozumenia preto, že všetci ľudia majú spoločné ciele.

Sme opojení myšlienkou na zdravšie, statočnejšie, šľachetnejšie človečenstvo, ktoré má prísť. Nech sú nám všetci nápomocní, aby tieto ideály nikdy nevyhynuly. Do videnia v Brémach.

Dr. *P. Blaho.*

OBZOR.

Časopisecký. *Najnovšie vystúpenie slovenských politikov a literátov proti československej kultúrnej jednote v zrkadle maďarského sasopisu.*

»*Budapesti Hirlap*« priniesol v čísle 89. článok s nadpisom »Cseh — tót viszálykodás« (= zvada česko-slovenská). Na dôkaz, ako

lne sbierajú Maďari všetky prejavy o tejto otázke, podávame jeho bsah. Píše sa tam:

»Tak dlho spomínali pražskí a turč. sv. martinskí spisovatelia nslávski jednotu československú, kým sa pekne krásne nedostali Česi Slovákmi do vlasov. Stalo sa to nasledovne:

»V Prahe vychodiaca česká revue »*Naše Doba*« priniesla v ja-uári študium o politickom, spoločenskom a kultúrnom stave uhorského Slovenska, v ktorom sa ostre vytýkala slovenským národným vodcom lenivosť. Časopis českej ľudovej strany *Čas* uvádzajúc toto štúdium, nie len že si osvojuje stanovisko pisateľa, ale ešte dokladá, že Slováci majú už dosť dosavádnych snáh po samostatnosti národnej a nechcú viacej v budúcnosti tvoriť zvláštny národ, ale žiadajú pripojiť sa priamo k Čechom, lebo im (Slovákom) — ako jeden uhorsko-slovenský učiteľ píše — následkom bezmyšlienkovitosti slovenských vodcov už len česko-slovenská národnosť pomôže«.

»V týchto vývodoch *Času* videli martinčania neprosené zamiešanie sa so strany českej a vo svojich novinách priamo sa ohradili proti nim vyznajúc, že akokoľvek ctia si a za dôležité majú vzhľadom k vlastnej veci priateľstvo české, oni chcú predsa zachovať svoju slovenskú národnosť a etnickú samostatnosť. Čo za politiku majú sledovať s času na čas v prospech ľudu svojho určia si sami a nie sú náklonní prijať k tomu vzťahujúce sa pokyny od nikoho. *Čas* nenechal túto obranu Slovákov bez slova. Jakí obmedzení a krátkozrakí sú vodcovia sloven. politiky — vraví medzi iným český časopis — dotvrdzuje i to, že strediskom slovenských národných politických pohybov urobili nepatrný Turč. Sv. Martin. Nespôsobilosť vodcov dokazuje ešte i ta okolnosť, že v posledných rokoch — hoc viac ráz vyskytla sa k tomu vhodna príležitosť, nevedeli k povzneseniu sloven. nár. pohybu nič pozoruhodného vykonať«!

»Ešte sa ani neutíšil v kruhu slov. nár. politikov hnev a urazenie vzbudené „*Časom*“, Česi napadli Slovákov znova. Jeden z najhorlivejších apoštolov jednoty československej, *Pastrnek*, pražský univ.r profesor vydal knihu »*Slovensko*«, z diel slovenských a českých spisovateľov. V knihe uverejnené štúdia bez výnimky pojednávajú záležitosti Slovenska a síce so stanoviska, z ktorého vyšly články »Naší Doby« a »Času«. Zvlášte sám redaktor tvrdé výtky činí sloven. nár. politikom, v prvom rade martinskej klike. Martinčania nazvali knihu Pastrnkovu attentátom proti Slovensku a vo svojom časopise čo najrozhodnejšie protestujú proti tomu, aby pod rúškom jednoty československej miešali sa im do vecí a predovšetkým proti tomu, že sa napa jazyková a národná samostatnosť Slovákov«.

»Dôkladnejšie do slovenských vecí zasahuje i *Hlas Národa*, píše: »Martinčania považujú za urážku všetko to, čo o nich »Slovensko« vraví. Zvlášte stať Pastrnkova ich znepokojuje. Jeho striezlivý úsudok a vecný rozbor majú za hanu a očernenie. Dávno vieme, že martinčanov i najnevinejšie protirečenie rozčulí práve preto, bo na Slovensku je málo kritikov a málo príležitosti ku kritike. Preto skutočne iní sú povolaní pred ľudom (národom) objasniť pomery a upozorniť ho ako stoja jeho záležitosti«.

»Prečo sa Česi tak veľmi hnevajú na Slovákov, má tiež svoju príčinu. V pražskom *Slovanskem Přehledě* niekto soznámil Čechov na základe staršieho sdelenia *Budapesti Hirlapu*, že známy slovenský filolog dr S. Czambel precestoval v lete celé Slovensko sbierajúc látku, aby dľa študiu dialektologického konaného na mieste v obšírnej vedeckej knihe dokázať môhol, že slovenská reč nie je nárečím českeho jazyka, ale samostatná reč a následkom toho rozchyrovaná jednota československá bez gramatického základu. Slováci, podľa Čechov, podnik Czambelov nie len že nezavrhli s dostatočnou rozhodnosťou, ale náchylní sú ho ešte aj podporovať. Bezprostredný cieľ tuhých náporov českých je, odstrašiť Slovákov od gramatikálneho stanoviska Czambelovho, lebo podarí-li sa mu pred Slovákmi samostatnosť slovenskej reči náležite objasniť, vtedy zničená bude viera v československú kultúrnu a jazykovú jednotu zároveň s nádejou, že po čase Slováci vtopia sa celkom do českého národa«.

Radi uveríme plesaniu maďarských novín nad brojením »Slovenských Pohľadov« a »Národních Novín«, ale neradi vidíme slovenských literátov a politikov tahať jeden povraz s Maďarami, v tejto vážnej veci. Maďari sa totiž vynasnažujú všemožne popretrhovať sväzy nás s Čechmi pojace, a časť Slovákov ubierajúcich sa po stopách prof. Florinského, od nedávneho času tiež rada predstavuje československý národ rozčesnutý vo dva samostatné celky. *F. H*

Študentský. *O projekte „Unie Slavianských Študentov“.*

Ako sme v minulom čísle spomenuli, »Slaviansky Viek« priniesol v č. 19. náčrt »Unie«. Predstavuje sa tam ako riadny verejný spolok, s potvrdenými stanovami, ktorý má zahrňovať všetkých Slovanov, a zasahoval by teda do všetkých krajín obývaných Slovanmi, menovite do Ruska, Bulharska, Srbska, Čiernej Hory, Rakúsko-Uhorska a Nemecka. Dľa toho stanovy musely by byť potvrdené vládou každého z menovaných štátov. Taký spolok *nepotvrdia* v Rusku (»Otviet, povidimomu, govorit, čto russkie studenty ničego sdelať ne mogut, jesli im ne dadut organizacii, priznany ích zakonom, imiejuščich pritom pred-

staviteľstva i ne presledujemych policejskoju vlastiu« Sl. V. č. 18. str. 17.), Rakúsko-Uhorsku a Nemecku, povolia ho v Bulharsku, Srbsku a na Čiernej Hore. V tých najdôležitejších štátoch by teda »Unia« nemohla právne jestvovať. *To je neprekonateľná nateraz prekážka.*

Navrhovateľ sriadenia spolku, Slovák, mal a musel brať zretel predovšetkým na Slovákov, síce jednostranné ponímanie veci by už samosebou zavrhovalo myšlienku nadhodenú. Pýtam sa ho teraz, čo všetko môžu uskutočniť slovenskí študenti, ale aj iní študujúci slovanskí v Uhrách, Rakúsku a Nemecku v cieľu Unie, ako je navrhnuté v projekte: napomáhanie chudobných, alebo Maďarmi a Nemcami prenasledovaných študentov, vymoženie zlevy didaktra pre členov (!), voľný vchod do musei, knihovieň, divadiel, výstav vo všetkých slovanských zemiach (rozumejú sa pod tým len Rusko, Bulharsko, Čierna Hora, Srbsko? nemožno), vymoženie zníženia potlatkov železničných. Podobne nedá sa previesť, žeby *spolok* svojich členov vychovával ku kultúrnopolitickej borbe a ochrane proti germanisácii a maďarisácii. Ako si to vlastne predstavuje pisateľ? A to zaväzovania sa čestným slovom,*) aby každý člen dľa svojich schopností a hľadiac na všeobecné položenie pracoval na kultúrnom a hospodárskom rozvití svojho národa a na kultúrnom a hosp. sblížení sa národov slovanských; aby každý člen staral sa o zakladanie čitárni, knihovieň, spevokolov, pomocníc, spoločenství hospod. a priemysl., poriadanie divadelných predstavení v slovanskom duchu. Či sa to všetko nerozumie samosebou i bez spolku a bez zaviazania sa čestným slovom? *Či nepáše hriech ten, kto nerobí tak bez toho všetkého?* Podobne bez spolku, jednoduchým čulým dopisovaním jednotlivých študentov a ich spolkov dajú sa docieliť ostatné body účelu »Unie«, totiž: prehlbovanie idey solidárnosti a bratrstva slovan. študentov, zaoberať sa otázkami týkajúcimi sa slovanských študentov, napomáhanie schôdzok a manifestácií študentov, v časopisoch a spolkoch soznamovať rodákov svojich s historiou, národným hospodárstvom, literatúrou, umením inoslovanských národov, — rozširovanie spisov a časopisov v duchu slovan. písaných, — šírenie znalosti ruského jazyka (nám zabraňujú slovensky učiť sa).

Ako vidieť, cieľ a sriadenosť spolku zároveň ho znemožňujú v dobe prítomnej, a preto treba hľadať iných spôsobov k docieleniu toho. Dosiahnutie spomenutých posledných bodov programu navrhnutého možné je *sorganisovaním riadneho vzájomného dopisovania si študentov slovanských a ich spolkov*, pridŕžajúc sa pravdy i spravodlivosti. Ďalej nevyhnuteľným je, aby *každý Slovan pracoval predovšetkým na kult. a hmotnom zveľadení svojho národa,* v rámci užšom, priehľadnejšom, a len potom nech sa zaoberá širokou a vysokou otázkou slovanskou.

*) Špecielne slovenské cnosti: čestné slovo, čestný dlh atď. Red.

Slovanská otázka priblíži sa riešeniu akonáhle každý slovanský národ bude pánom vo svojom domove. Usilujme sa k tomu.

F. H.

Z Prahy. Z príležitosti III. sjazdu českých prírodozpytcov a lekárov, projektovaného na 25. až 29. mája usniesol sa »Spolek českých mediků« vyšetriť hygienické a spoločenské pomery študentstva na vysokých školách pražských. Štatistika taká bola sympaticky prijatá, jak u študentstva tak i u jeho priateľov. Malo sa vyšetriť, jak študenti žijú, jaké majú príjmy od rodičov a priaznivcov, jako sú podporovaní od spolkov (podporovacích študentských), jako sa stravujú (koľko ráz týždenne obedujú, raňajkujú ap.), jako bývajú; ďalšie otázky týkali sa obcovania v širšej spoločnosti, života pohlavného, presvedčenia náboženského (verí-neverí — ľahostajný), presvedčenia politického atď. K tomu účelu svolaná bola porada na sostavenie dotazníku, ktorý po podrobnej debatte bol schválený profesorom hygieny pražskej university. Menovaný spolok, ktorému dostalo sa hmotnej podpory sa tým účelom od Spolku českých lékařů v obnosu 600 K., dal dotazník ten vytlačiť a rozoslal ho asi v 4000 exempl., žiadajúc, aby bol anonymne vrátený poštou v priloženej obálke.

Vyskytovaly sa však obavy, že podnik sa nevydarí pre nedostatok porozumenia so strany študentstva, že totiž toto nevyplní vážne a svedomito dotazník. Ale obavy tieto ukázaly sa bezpodstatnými, študentstvo obstálo na tejto zkúške: dobrá polovica dotazníkov správne vyplnená sa vrátila, čím celý podnik je zaistený. Referát — od odborníkov vypracovaný — čítaný bude na zmienenom sjazde prírodovedeckom.

Ku zdaru celej akcie prispel čiastočne časopis vysokého kléru českého »Katolícke Listy«. Pár dní po rozoslaní dotazníkov vyšiel z čista jasna zurivý článok v tomto orgáne pod názvom »Divné proudy na české universite«. Hlasateľom mravnosti nepozdávalo sa totiž, že by študenti mali právo zpovedať sa sebe samým, že by maly vyšetriť svôj pohlavný život, že by boli oprávnení vysloviť — aj len anonymne — čo súdia o cirkvi, náboženstve, strednom školstve, vojsku, štátu, im nezdálo sa správnym, že by sa mal každý jednotlive priznať, či chodí do kostola, či verí lebo neverí, či hreší proti šiestemu, to považovali za šírenie nemravnosti volajúc na pomoc policiu a školské vrchnosti. Ale útok sa nevydaril docela, policia zakročila, ale až keď dotazníky boly v rukách odborníkov, takže shabala iba niekoľko neskorených, naproti tomu súd osvobodil spolok a tlačiareň z obžaloby, že dotazník nebol označený tlačiarňou, ponevač bol určený len pre

súkromnú potrebu a nespadol pod ustanovenia pre verejnú tlač. Školské vrchnosti vôbec nemaly prečo a ani nezakročily nikde. Ačkoľvek redakcia dotyčného časopisu vložila do článku najvyšší stupeň svojej rozhorčenosti a hnevu a dopustila sa najhrubšieho druhu denunciácie, útok sa nezdaril: pre toho, kto pozná citlivosť rakúskych orgánov pre túžby klerikálov, je okolnosť, že zakročenie stalo sa len pro forma, dostatočným dôkazom o neškodnosti celého podniku.

Obe doterajšie čítarne (časopisov), Akad. Čítarňa a »Slavia« splynú po prázdninách, jak ukazuje zahájené vyjednávanie v tom smere, v jednu. —*d.*

Referáty.

Veliká intriga. *„Národnie Noviny" 30. mája 1901. Číslo 62.*

Belmo má na oboch očiach slavianky človek, jestli nevidí velikú, ba temer, možno povedať, svetovú intrigu, namerenú zastaviť vývin, rozmach, revolúciu, dozrenie slavianskych národov a kmenov, ako i celého Slavianstva. Belmo na očiach má, rozum zatupený alebo náruživosťou omámený. I tá náruživosť vyvolaná je intrigou.

Pozrite: každý zjav v živote národnom, vedeckom, spoločenskom, inde osožný alebo neškodný, obracia veliká intriga na otravu, jed, na zbraň ostrú, jestli sa on deje u nás, na slavianskej pôde, v slavianskej krvi. Tu treba príklady.

Koľko universitných študentských búrok bolo vo Viedni, Berlíne, Pešti? Dvadsať veľkých pamätám na viedeňskej universite. Kedy, čo len raz staly sa ony predmetom skutočného občianského záujmu a strachu? Nikdy, ani raz. Pobúrilo sa, utíšilo sa. Niekoľko naliatych cylindrov, polámaných dáždnikov. Noviny odbavily búrky v svojich chýrnikoch. A proti Maassenovi na príklad bola búrka obromná.

Stane sa to samé v Kijeve, Moskve, Petrohrade. Hja, »Bauer, das ist was And'res«. Celá Europa počne sa starať o čapicu úbohého kijevského študenta, ktorá mu spadla do blata pri »demonštrácii«, »zabastovke«, pri »obštrukcii«. Študentské nepokoje razom stanú sa ohromným faktom na jednej strane slobody, na druhej bezprávia. Meetingy vydržiavajú, tisíc úvodných článkov hlása svetu, že treba zničiť taký štát, kde možná študentská zbura. Každý pes použije príležitosť, aby mohol brechnúť na život náš. Každý agent, voľný či nevoľný, chytí sa príležitosti pohaniť, zahnusiť všetko, čo je slavianske, každý lump vykladá svoje rozumy, aby nás nimi ponížil, sympatií zbavil. Tí posta-

vení, tučno platení agenti (máme i takých) zarevú na trúby, aby sa čím skôr srútilo slavianske Jericho.

Tu iné: pred pätnástimi rokami počal Friedrich Nietzsche rýpať do germánského, práve sviežo vystaveného domu. Sotva odznela veliká hymna »Wir haben gebauet ein stattliches Haus«, počal ho podminirovať geniálnou, obrovskou nemilosrdnosťou. A čo? Nik sa o to nestaral. Málo kto si ho všímnul, a celkom si nevšímali jeho práce búrajúcej, rozsádzajúcej, antipatriotickej, antigermánskej. Nietzsche bol ponechaný tam, kam patrí, v svojej učenej a poetickej respublike, v ríši geniálnych snov a obrazov.

Podobne veľkému, kongeniálnemu spisovateľovi slavianskemu začince sa tiež rúcať a rúcať. A tiež tak vzdušne rúcať, ako Nietzsche, ba vzdušnejšie o toľko, o koľko je Tolstoj nad Nietzschom čo básnik. A hľa, celý svet sa búri. Tisíc jazykov ide popularisovať každý úder Tolstého čakana do hradieb a múrov slavianskych. Každý jeho úder na závetné slavianske miloty, srdciam blízke, budúcnosť sľubujúce, sprevádzaný je potleskom a huriavkami celej Europy. Každé zanešvárenie a potupenie cirkve (a v Rusku je cirkev najvyššia bašta národa) Tolstým, vyvoláva frenetický aplaus, a každé zhanobenie a vysmiatie ruského vojinstva, každé jeho opľutie lesklej ruskej zbrane vynáša Tolstého na Olymp europejskej slávy, a keď už i cárstvo zahnusil v cudzej krajine ruskými vagabundami vytlačenými pamfletami; vtedy je už svätý, veliký, liberálny. Pamflety Tolstého stávajú sa nepohodlnosťou takej ohromnej sile, ako je Rus, a nie preto, že by v konfúsnych, detinských, dilletantských mudrovaniach bola nejaká moc, ale preto, že veliká intriga vzala do rúk Tolstého blasfemie, bohoruhačstvá, telesné sviňstvá, aby ich použila na zhanobenie, ošarpanie a, možno-li, na kastrovanie Slavianstva, aby stalo sa eunuchom pre chlipných sultánov europejskej civilisácie. A tak možno ísť radom od vecí velikých, od titánov, akým je bezsporne Lev Tolstoj, až po platených otrusinkárov realistických, ktorí tu u nás »pozdvihli svoje ľúbezné hlásky«. Sami neznamenajú nič, sú nečinní, hlúpi, nevzdelaní, všade, kde sa ukážu, vyhadzovaní na psom drúku, ale v ruke veľkej intrigy i tupá ihla bôľno raní.

Vypukne na stepách ukrainských mor — celá Europa bola hotová hodiť sa na Rusko, kordonami išli zatarasiť dlhú hraničnú líniu — ba istý prihorlivý slavožrút radil, aby celé Rusko obložili drevom, smolou, sírou, ekrasitom a zapálili.

A vari v Europe neboly hrozné nemoce, nebolo cholery, nie sú hnusné nemoce, nie je lues, kvietok západnej civilisácie? *)

*) Frása, lues (sypilis) je rozšírený v Indií, Číne od nepamäti, je chorobou všetkých tried a na východe je o mnoho nákazlivejší nežli na západe. Red.

A tak to máte pri vojnách: keď sa bije Prušiak na pravo i ľavo, to nič, zaslúži obdiv a slávu. Každá ruská vojna, vedená za najvyššie ideály človečenstva, býva zakydaná potupou, vyhlásená za barbarismus a vyvoláva proti sebe zradnú a podlú koalíciu, ako na príklad vojna krymská.

Belmo má, kto to nevidí; kto vidí a napomáha veľkú intrigu, je alebo pomätený na rozume, alebo zaplatený darebák a podlý agent evropejských kapitálov.

Rozmanité zprávy.

— „Slovenský Spolok v Peštbudíne“ vydržiaval dňa 29. t. m. riadne valné shromaždenie, na ktorom boli zvolení: za predsedu: Ján Černoch, za podpredsedu: Dr. J. A. Wagner, za zápisníka: Jur. Guča medik, za knihovníka: Samuel Búľovský stud. phar., za pokladníka: Andrej Kapusta, za výberčího: Jozef Kubička, za kontrollorov: Viliam Graca stud. pharm., a Marcell Alberty, za sbermajstra: Gejza Rehák medik, Ján Zimány st. Výborníci: Ľudevít Izák, Jozef Švehla, Fraňo Pristaš, Milan Hodža, Pavel Brxa, Pavel Pavlikovič. Náhradní: Štefan Bella technik, Daniel Zámboj, Jozef Somora, Ján Kraus.

Spolková miestnosť sa nachádza: VIII. Aggteleki u. č. 16.

— Světoznámé epochalní dílo „Emil“ č. „O vychovávání“ od J. J. Rousseaua vyjde ve II. oprav. vydání nákladem Fr. Bayera, odb. učitele a nakladatele v Přerově. První vydání z r. 1889 bylo rozebráno za krátký čas. Kdo zašle *4 K.*, dostane dílo ihned po vyjití *franko*. Později bude cena jeho *6 K:* Mimo to obdrží P. T. předplatitelé ihned *prémie* v ceně *4 K. 80 h.* pouze za *1 K. 50 h.* a sice illustrov. díla Bayerova „Přerovsko“ a „Poslední loučení Palackého s rodnou Moravěnkou“.

— Na Slovensku nachodíme nasledovné dôležitejšie *verejné sbierky:* Museálna slovenská spoločnosť v Turč. Sv. Martine, — Tatranské museum (Tátra muzeum) vo Veľkej (Spiš), — Museum karpátskej jednoty (Kárpategyesületi muzeum) v Poprade (Spiš), — Hornouhorské museum (Felső magyarországi muzeum) v Košiciach (Abauj), — Novohradské stoličné museum (Nógrád vármegyei muzem) v Balážových Ďarmotach (Novohrad) — a *verejné knihovne:* Museálna slov. spol. v T. Sv. Martine, — Čaplovičovská knihovňa v Nižnom Kubíne (Orava), — Novohradská stoličná knihoveň v B. Ďarmotách, — knihoveň kráľ. právnickej akademie v Košiciach, — knih. na kalvínskej práv. akad. v Potoku (Sáros Patak; Zemplín), — Mestská verej. hnihoveň v Lučenci (Novohrad) — a knihovne kráľ. pravnic akad., Kruhu Toldyho a mestská v Prešporku.

— Fotografom amateurom do pozornosti. Museálna sloven. sp. bude iste každému povďačná kto jej pošle vypodobené hrady, mestá, dediny, historické miesta, zajimavé zjavy prírody, typy ľudové, kroje, nástroje, výjavy zo života atď. Pri každom obrázku nech je stručný popis dotyčného predmetu, kde a kedy bolo fotografované a podpis fotografa o niekoľko rokov mohla by z tej sbierky povstať malá výstavka.

— V sirotčincoch maďarských po krajine je v celku asi 400 sirôt slovenských vychovávané. Číslo to zrejme hovorí za slovenský sirotčinec akého dosiaľ niet, čo navrhla pi V. Stodolová, minulého roku na shromaždení „Živeny“. Mohol by byť v L. Sv. Mikuláši. Čo je s ním?

— M. M. Hodžov hrob na tešínskom hrobitove neriadi nikto, len slovenské žiačky očistia ho niekedy. Obyčajne hádžu sa naň staré vence, pomník je celý počarbaný. Na kameni je nasl. nápis:

S Veľkým piatkom teda dokonávam,
Na Golgate viery zmučený!
Pod kríž Kristov do hrobu sa dávam,
Amen! Verím budem zkriešený!
Blahorečiac vašim srdciam, hlavám,
Bratia! tu sa s vami rozžehnávam,
Na Slavian čas, Kristom určený.
* 1811 sept. 22. † 1879. marc. 26.

Pod krzyzem odpocznenie. — Tu spočíva v Kristu M. M. Hodža farár ev. a. v. vrbic.-sv.-mikulášsky. — Postavili je ctitelia slovenskí.

— Dňa 1. júna malo výnsť 1. číslo maďarského časopisu „Testvériség“ (Bratstvo) v Dolnom Kubíne. Nezname posiaľ časopis a nevieme kto za podniko stojí, na „Ohlase“ ktorý nám náhodou došiel do rúk stojí podpísané: Vydavateľstvo oravsko-stoličného časopisu (!) Vždy boli sme za časopis, ktorý b maďarským jazykom hájil práva naše, ktorý by oboznamoval poctivé maďarsk obecenstvo o našich snahách a biedach. Žeby v Kubíne zadosť učinené mohlo b tejto myšlienke pochybujeme. Miesto pre takýto podnik môže byť len v Pešti. A uvidíme 1 číslo, donesieme obšírnejšie zprávy. Zajímavé je, že „Ohlas“ dostali všet liberálni vlastenci.

— V Modre usadil sa mladý, snaživý slovenský kníhtlačiar p. Š. Roháček, ktorý sriadil si aj knižný obchod. Jednotlivé čísla ev. časopisu „Stráže na Sione“ redigovanej P. Zochom, prinášajú jako insertnú prílohu „Slovenské knihy“, nové vydania slovenské, obchodníci oznamujú sa na tejto prílohe. Je to novota u nás, zaiste veľmi praktická a prehľadná. Žiadame našich priaznivcov, aby mladého, podnikavého obchodníka všemožne podporovali.

— Na sociálnom kurse kresťanských spolkov a kruhov, vydržiavanom minulého mesiaca, povedal p. Ottokar Procházka, duchovný správca semenariuma ostrihomského významnú reč o kresťanstve, boly to slová maďarského kňaza posiaľ v Uhorsku neslýchané, naším biskupom a klerikálom, ač mlčia ani ryby, ježia sa ešte i dnes vlasy.

— Sjazd českých lékařů a přírodozpytců vydržiaval sa v Prahe, počas Svätodušných sviatkov pri ohromnej účasti, nielen českého ale i slovanského vedeckého sveta. Z lekárov slovenských prítomný bol dr. D. Makovický.

— Na sjazde sociálne-demokratickej strany v Pešti, prijatý bol jednohlasne návrh, Slováka Moravského z Medgyes-Egyházy, aby strana vydávala znovu socialistický časopis slovenský „Novú Dobu“.

— Slovenský spolok „Detvan“ v Prahe, vydá článok prof. Masaryka „Jak pracovať“ uverejnený v II. roč. „Hlasu“, vo formáte brožúrky a hodlá ju rozšíriť cez prázdniny medzi mládežou.

— „Slovenský večer“ bude vydržiavať beseda „Dobrovský“ vo Val. Kloboukoch dňa 16. júna.

— Na Hodonskej českej reálke je 39 maturantov, medzi nimi traja Slováci Augusta, Albíni a Okrucký. Dvaja prví z Gemeru, posledný z Nitry.

— „Slovenský Denník“ počal na Turice znova vychodiť v Pešti, pod redakciou Milana Hodžu. Duch časopisu sa nezmenil, preto odporúčame ho Redakcia a zpráva: Budapešť VI. Dávid utca 4.

— Ponevač vydávame dvojité číslo, vyšly čísla 11. *a* 12. 5. ***miesto* 1. *júna.*** *Prvé číslo IV. roč. „Hlasu“ výjde okolo* 10. *augusta* 1901.

DM 52'-Ant

